

הביטחוניסטים

הערכה אסטרטגית לישראל

המערכה השלובה נגד הציונות

ה'תשפ"ב - 2022

הערכה אסטרטגית לישראל

ה'תשפ"ב-2022

המערכה השלובה כנגד הציונות

הביטחוניסטים

מנורה מעוטרת – בית הכנסת של מעון, דרום הר חברון, התקופה הביזנטית

מנורה תמירה ונאה זו המעוטרת בעלים ובאריות ניצבה בבית הכנסת של מעון. בראש קניה הותקנו נרות שמן שאפשר היה להדליקם, אם במהלך הטקס ואם כמעשה סמלי. זוהי המנורה התלת-ממדית הגדולה ביותר שהתגלתה עד היום.

צילום: © מוזיאון ישראל, ירושלים, דוד חריס

"אין טעות מזיקה ומסוכנת
מההנחה שעם הקמת המדינה
עברה שעתה של החלוציות..."

דוד בן גוריון

"כוכבים ועפר", 42

מגילת העצמאות של מדינת ישראל

על תנועת הביטחוניסטים

הביטחוניסטים הינה תנועה המונה למעלה מ-10,000 קצינים בכירים, מפקדים, לוחמים במילואים ויוצאי כלל זרועות הביטחון שקמה על מנת להגן על צרכיה הביטחוניים של מדינת ישראל באופן שיאפשר את קיומה ושגשוגה לדורי דורות.

הקו שלנו ברור: אנו דבקים בזכותה של מדינת ישראל לשכון בגבולותיה הבטוחים, הם גבולות ארץ ישראל; מאמינים כי צרכיה הביטחוניים של מדינת ישראל נמצאים בראש סדר העדיפויות הלאומי; ומאמינים כי למדינת ישראל אין את הפריבילגיה להפסיד באף מלחמה. על צה"ל לפעול בחופשיות בכל מרחב בכדי לממש את אחריותו ולהגן על מדינת ישראל.

נבהיר כי התנועה איננה מפלגתית, אלא רואה לנגד עיניה את הערכים והחזון המגדירים אותה.

הועד המנהל של התנועה: האלוף במיל' גרשון הכהן, האלוף במיל' יצחק ג'רי גרשון (יו"ר), פרופ' אלכסנדר בליי, תא"ל במיל' אמיר אביבי (מנכ"ל)

בין חברי התנועה: אלוף במיל' יוסי בכר, אלוף במיל' כמיל אבו רוקון, אלוף במיל' יוסי משלב, ניצב בדימ' שלמה קעטבי, תא"ל במיל' חסון חסון, תא"ל במיל' הראל כנפו, תא"ל במיל' אביגדור קהלני, תא"ל במיל' יוסי קופרווסר, אל"מ במיל' טל בראון, סא"ל במיל' ירון בוסקילה (מזכ"ל)

הביטחוניסטים • ע"ר 580697472 • idsf.org.il

עורך המסמך: אור יששכר, ראש מחלקת המחקר

פורסם: יוני 2022 / סיוון ה'תשפ"ב

עיצוב שקופיות נכורות: סטודיו נחליאלי – אלינור רחימי, אודליה יגודיב

קרדיט לתמונות בשער, משמאל למעלה בכיוון השעון: פורע פלסטיני, Abu Adel / Shutterstock.com • חיילים ברחבת הכותל המערבי, Jose HERNANDEZ Camera 51 / Shutterstock.com • קונצפט מתקפה צבאית במזרח התיכון, saeediex / Shutterstock.com • מבנים בלתי חוקיים, תנועת רגבים • טילים במזיאון הצבאי בטהרן, kirill_makarov / Shutterstock.com • התמונה למעלה: דובר צה"ל

מסמך זה מניח על השולחן את הערכת המצב הביטחונית-אסטרטגית המקיפה ביותר שפורסמה עד כה, סקירה ראשונה מסוגה אשר בוחנת את עיקר אתגרי הביטחון הלאומי הניצבים כיום מול מדינת ישראל והמפעל הציוני. בכירי התנועה, אשר שירתו בתפקידי מפתח במערכת הביטחון ומאחוריהם מאות שנות שירות מצטברות, פורשים את נקודת המבט המקצועית והערכית שלהם לגבי ארבעת עמודי התווך המרכזיים היוצרים יחד מערכה שלובה כנגד הציונות, במעגלים הולכים ומתרחבים, ומספקים המלצות תואמות:

- **המערכה הכלל-פלסטינית** – זירת הפנים ובה הזירה הפלסטינית והחברה הערבית והבדואית בישראל אשר דרך "בנייה מדינית", טרור ג'יהאדיסטי, הסתה ומגמות לאומנות גוברות מערערת את יציבותה של ישראל בתוך גבולותיה
- **המערכה האיראנית-איזורית** – חתירת המשטר האיראני להשלטת ההגמוניה השיעית באיזור תוך פיתוח גרעין צבאי ושליחת זרועות התמנון לתאי פרוקסי בתוך ישראל, על גבולותיה והרחק מהם
- **מערכת הדה-לגיטימציה** – שילוב זרועות בין ארגוני שטח למוסדות בינלאומיים על מנת לערער את צדקת דרכו של המפעל הציוני ולבודד את ישראל ברמה המדינית
- **המעטפת הבינלאומית** – תמורות משמעותיות במאזן הכוח הבינלאומי אשר מאתגרות את הנחות היסוד שעליהן נשענת תפישת הביטחון הלאומי המסורתית של ישראל, כמו עליית כוחות ג'יהאדיסטים תת-מדינתיים על חשבון צבאות סדירים, התכנסות אמריקאית ועלייתן של רוסיה וסין

סקירת עומק זו הינה ייחודית בנוף הביטחוני-מחקרי הישראלי בכך שהיא מספקת **ניתוח מקצועי המתבסס על תפישת עולם ערכית**, שמטרתו תיווך המציאות לציבור ולמקבלי ההחלטות על מנת להניע לפעולה להצלת המפעל הציוני מול הסכנות הניצבות מולו. מעל לאתגרי דיומא, תהליכי בניין כוח של אויבי ישראל מציבים איום חסר תקדים על המשך קיומה של ישראל בביטחון תוך שמירה על זהותה היהודית-דמוקרטית. מולם, הדרג המדיני איננו פועל על פי תודעת מאבק

לאומי שקולה, ומעדיף פתרונות דמה, קניית שקט מקומית ודחיינות.

נקודת המבט ההוליסטית הינה העיקרון המנחה של הערכה זו. כך למשל, מערכת הדה-לגיטימציה מנותחת באופן המשלב את ארגוני השטח בארץ עם הארגונים הבינלאומיים, המוסדות הבינלאומיים המממנים אותם והמעטפת המדינית, המשפטית והתקשורתית המשלימה מערכה זו; הג'יהאד המתנהל מול ישראל אינו מוצא ביטוי רק בטרור פח"ע, אלא גם באיחוד משפחות, הרס אתרי מורשת, כניסת כוחות אנטי-ציוניים לקואליציה ואילוץ הדרג המדיני לבחור בפייסנות; תכנית הגרעין האיראנית איננה רק פרוייקט חימוש, אלא משמשת מטריה לפעולה ההתקפית השלובה של המשטר ברחבי האיזור; נסיגת ארה"ב מאפגניסטן וחוסר המענה לאוקראינה מובאים כמקרי בוחן המלמדים את ישראל על הצורך לעצמאות אסטרטגית; אתגר ביטחון הפנים מחייב פעולה שלובה של גיוס משמר לאומי תוך עיבוי מערך המילואים והסטת סד"כ מהגבולות אל פנים הארץ; הזירה הפלסטינית-ערבית-בדואית מנותחת באופן שלוב תחת העיקרון המסדר הלאומני, וכך על "הבנייה המדינית" המתרחשת בכלל הארץ במקביל לקבל מענה הן בדמות אכיפה והסדרה והן הסרת חסמים על בנייה יהודית והקמת יישובים חדשים תוך חזרה לעיקרון החלוציות.

מדינת ישראל איננה יכולה להרשות לעצמה להמשיך "להתנהל", ועליה לעבור בדחיפות ליוזמה התקפית. מסמך זה מניח את התשתית המחקרית להבנת מפת אתגרים, במטרה שקוראיו יחברו את כלל חתיכות הפאזל לכדי תמונה שלובה וברורה: הכוחות העומדים מול ישראל אינם מבוזרים, אלא מתואמים ונעים בתנועה צרופה הולכת ומתכנסת לכדי מהלומה משמעותית. בהיעדר מדיניות נגדית שקולה, ישראל עלולה למצוא את עצמה חסרת אונים מול אויב חסר עכבות.

המסמך חובר בהובלת **מחלקת המחקר** של התנועה, אשר תפקידה להמשיג לציבור ולמקבלי ההחלטות את אתגרי הביטחון הלאומי של ישראל תוך מתן כלים לפעולה תואמת.

מצב האומה ה'תשפ"ב/2022: בניין כח מסיבי ומתואם של טבעות לחץ הולכות ומתהדקות בפנים ומחוץ למדינת ישראל

המערכה הכלל-פלסטינית על מרחבי ארץ ישראל

"בנייה מדינית", ג'יהאד עממי וערעור הביטחון האישי

יהיה זה מנותק מהמציאות להתעלם ממגמות ההקצנה, הלאומנות ומיזוג הזירות במרחבי ארץ ישראל מצד כלל תושביה הפלסטינים, בין אם תושבי יו"ש ועזה, אזרחי ישראל, מהחברה הערבית או מהחברה הבדואית, בשני צדי הקו הירוק. מעל הפילוח העדתי-שבטי-פוליטי מתקיימת בקרב חלק משמעותי מאוד מציבור זה הסכמה עקרונית על כך שמקומה של הציונות בארץ ישראל הוא כנטע זר

המערכה האיראנית-איזורית

המשטר האיראני ושלוחותיו באיזור, בראשם חזבאללה וחמאס

לישראל אסור לקבל בשום תרחיש את איראן כמדינה גרעינית או בעלת יכולת לייצרו. באם ייחתם הסכם גרעין, ההערכה היא שישראל ואיראן ימצאו את עצמן במלחמה תוך שנה עד שנתיים. זהו שלב הכרעה אל מול ההאצה בתכנית הגרעין הצבאי האיראנית. זהו האיום האסטרטגי הקיומי מספר אחת על המפעל הציוני

המעטפת הבינלאומית

עמודי התווך המסורתיים של תפישת הביטחון הולכים ומתערערים

לאור מצבה האסטרטגי-ביטחונית הייחודי של מדינת ישראל, היא איננה יכולה להרשות לעצמה את ההימור שמגלמת בתוכה הפקדת ביטחונה הלאומי בידיהן של ערבויות בינלאומיות. הדבר יערער מן היסוד את עקרונות היסוד הליברליים של תפישת הביטחון הלאומי שלה ואת עצם ריבונותה. הסכמי אברהם הוכיחו את הפרדיגמה ההפוכה של עצמאות אסטרטגית והקרנת עוצמה כמפתח להרחבת מעטפת הבריתות המדיניות של ישראל

המערכה על הזה-לגיטימציה

מגמה גוברת לקעקוע זכותה של ישראל להתקיים בגבולות כלשהם

הולכת וגוברת ההעזה, ההתרסה והמשטמה כלפי מדינת ישראל מצד ארגונים ומוסדות המייתמרים לפעול בשם עקרונות אובייקטיביים. במקום אמתלת "סכסוך הגבולות", הנרטיב השלט הוא של ישראל אין זכות קיום כמדינה יהודית. ארגוני חוץ ומוסדות בינ"ל מסונכרנים עם ארגוני הפנים הישראליים, בניצוחה של ההנהגה הפלסטינית

אלוף במיל' גרשון הכהן

לשעבר מפקד הגיס המטכ"לי, מפקד הגיס הצפוני, ראש חטיבת תורה והדרכה, חוקר במרכז בגין-סאדאט

תא"ל במיל' יוסי קופרווסר

מנחה מחלקת המחקר לשעבר ראש חטיבת מחקר באמ' ומנכ"ל המשרד לעניינים אסטרטגיים, חוקר במרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ובמרכז בגין-סאדאט

סא"ל במיל' ירון בוסקילה

מזכ"ל הביטחוניסטים לשעבר קמב"צ איו"ש, קצין מבצעים מיוחדים, מפקד בא"פ דרום וסמח"ט חטיבה 14 באוגדה 252

תא"ל במיל' אמיר אביבי

מנכ"ל הביטחוניסטים לשעבר סגן מבקר מערכת הביטחון, סגן מפקד אוגדת עזה, רל"ש הרמטכ"ל

ולוף במיל' יצחק ג'רי גרשון

שעבר אלוף פיקוד העורף, מפקד ווגדת איו"ש, מפקד עוצבת האש ופקד חטיבת הצנחנים, יו"ר רשות שדות התעופה

תא"ל במיל' חסון חסון

שירת במגוון תפקידים בכירים ורגישים במערכת הביטחון, עליהם זכה בצל"שים ובעיטורים. חוץ מתפקידיו המסווגים בצה"ל, הוא שירת במטה לביטחון לאומי וכמזכיר הצבאי לנשיא המדינה

סא"ל במיל' עו"ד מוריס הירש

לשעבר ראש התביעה הצבאית ביו"ש, ראש המחלקה המשפטית במכון "מבט לתקשורת פלסטינית" מומחה בלוחמה משפטית בטרור

אור יששכר

ראש מחלקת המחקר חוקר איראן וביטחון לאומי, עמית במכון AIES וינה, בוגר זירת איראן ב-8200 והתכנית לביטחון בינ"ל ב-SciencesPo פריז

תרמו לכתיבת המסמך גם עתר פורת, ידין עמיאל ורס"ל נדב חכם.

אל"מ במיל' רונן איציק

לשעבר מפקד חטיבת הראל במילואים, סגן מפקד חטיבה 7 וראש מטה עוצבת עמוד האש. עמית מחקר, דוקטורנט ומורה לאזרחות, מוביל את תכנית "אתגרים" להעצמת מורים מנהיגים

סן במיל' שי שירן

דוקטורנט ומרצה על קרימינולוגיה של הטרור, קצין הגנה אווירית במערך החץ, מנהל פרויקטים במשרד הביטחון

ד"ר ענת הוכברג מרום

מומחית לגיאופוליטיקה, משברים בינ"ל וטרור עולמי. קצינת מבצעים לשעבר בחיל האוויר. מרצה בנושא שינויים ומגמות בזירה הבינלאומית, התעצמות סין וקשריה הדיגיטליים והתעצמות הטרור והטרור הדיגיטלי

ד"ר דורון מצא

לשעבר בכיר בשב"כ ביחידה למחקר ועיצוב מדיניות, מרצה בתכנית למזה"ת של מכללת "אחוזה", מומחה ליחסי יהודים-ערבים

דוד מ. וינברג

ממקימי מרכז בגין-סאדאט, כנס הרצליה ומכון ירושלים לאסטרטגיה וביטחון, פובליציסט, מומחה לארצות הברית ולדיפלומטיה ציבורית

תא"ל במיל' אפי איתם

בעל עיטור המופת, לשעבר מפקד עוצבת אתגר, מפקד עוצבת הגליל, ח"כ ושר, לשעבר נשיא ג'ני אנרג'י אינטרנשיונל

יורם אטינגר

עומד בראש חברת US-Israel Opportunities, לשעבר ציר בשגרירות ישראל בארה"ב ומנהל לשכת העיתונות הממשלתית, מומחה ליחסי ארה"ב-ישראל

סא"ל במיל' ד"ר מרדכי קידו

מזרחן ומרצה, עמית מחקר במרכז בגין-סאדאט, סגן נשיא NEWSISRAEL, מומחה לעולם האסלאם ולמזרח התיכון

תנ"צ בדימ' דובי יונג

לשעבר מפקד בסיס האימונים וההדרכה של מג"ב, מפקד המטה לכוחות מיוחדים של המשטרה. עמית המכון למדיניות נגד טרור

תא"ל במיל' הראל כנפו

לשעבר ראש מטה פיקוד דרום, מפקד המכללה הבין-זרועית לפיקוד ומטה; מפקד (במיל') מרכז ההשפעה של פיקוד דרום

סא"ל במיל' ברוך ידיד

לשעבר יועץ לענייני ערבים בפיקוד מרכז/איו"ש ובמפקדו מתפ"ש, מרצה ופרשן לענייני ערבים, איש עסקים ויזם

רס"ן במיל' לילך אשתר

מומחית לזירת לבנון סוריה והגנת הגבולות. יועצת מדינית אסטרטגית

דבר מנכ"ל הביטחוניסטים

תא"ל במיל' אמיר אביבי

לשעבר רל"ש הרמטכ"ל, סגן מבקר מערכת הביטחון, מפקד בהל"ץ וסגן מפקד אוגדת עזה

בלבד; או הסתערות בסגנון ששת הימים בעקבות דריכת מערכות המדינה לחירום ופעולה פרו-אקטיבית בחתירה לניצחון.

בסופו של דבר, אם מדינת ישראל לא תבין שעליה לעשות שינוי סדר עדיפויות מן היסוד, הכולל היערכות של מערכת הביטחון לכיוון ביטחון הפנים, פעולה יזומה התקפית מעבר לגבולות ומיצוב קשריה של ישראל עם מעצמות העולם, בפני המפעל הציוני תעמוד אחת הסכנות הקיומיות הגדולות בהיסטוריה. על מקבלי ההחלטות להכיר בשינוי זה במציאות, להפוך את המצב התודעתי הלעומתי ולצופף שורות, משום שאנחנו חיים במציאות שלא חוונו כמותה הרבה מאוד שנים.

אנו סבורים כתנועה שהתרופה **לאתגרי הפנים המרובים של ישראל היא הציונות על כלל מרכיביה** ובבסיס **תחושת צדקת הדרך הקולקטיבית הנדרשת מעם ישראל** באשר לזכותו על ארץ ישראל כפי שמגולם במשפטי הפתיחה של מגילת העצמאות. במשך שנים רבות הזמן שיחק לידינו, וכל עוד אויבנו לא הניחו נשקם מדינת ישראל בנתה יישובים, העלתה עולים, התרחבה והתחזקה. בעשורים האחרונים המגמה התהפכה לחלוטין והמגמות פועלות כיום לרעתנו. אם לא נתעשת ונחזור לעקרונות הציונות הקלאסית, תוך הבנה שאנו נמצאים במערכה יום-יומית כוללת, אנו עלולים למצוא את עצמנו בעוד עשור או שניים במציאות של **סכנה קיומית** עם חברה שאיבדה את דרכה ועם השתלטות ערבית על כל ארץ ישראל תוך דחיקת האוכלוסיה היהודית ל"גטו" בין גדרה לחדרה.

דעו, כי לעצב תודעה לאומית זו משימה אדירת מימדים ותהליך ארוך ועמוק שמצריך נחישות, התמדה, אנרגיה וסבלנות. אנו זקוקים לסיוע שלכם. הירשמו לתנועה, עקבו אחר הפעילות שלנו ברשתות החברתיות, בתקשורת ובשטח, וקחו חלק בהשפעה עמוקה על המציאות הציונית ביטחונית. לסייע בקידום ביטחון ישראל זו זכות וחובה מוסרית. נעשה ונצליח.

כיצד מבטיחים את ביטחון ישראל לדורות קדימה?

תנועת הביטחוניסטים מונה היום למעלה מ-4,000 קצינים בכירים, מפקדים ולוחמים במילואים. הסיבה לסחף זה לעברנו היא שישראלים רבים חשים את השינוי המהותי שמתחולל היום, ו**שביטחון ישראל נמצא בסכנה ממשית**.

הערכת המצב העמוקה שלפניכם גובשה על ידי בכירי התנועה ומשקפת את מפת אתגרי הביטחון הלאומי של ישראל. **מדינת ישראל נמצאת בצומת דרכים** ובמציאות שבה תהליכים שליליים שמתקיימים לאורך שנים רבות הגיעו להבשלה ויצרו מציאות שאינה עוד מאותו הדבר, אלא **מציאות חדשה ומסוכנת שעלינו להיערך מולה**, שכן מתנהלת מולנו מערכה משולבת מהמורכבות שידעה מדינת ישראל.

נייר מקיף זה מכיל ניתוח עומק של ארבעה וקטורים המשפיעים על הביטחון הלאומי של ישראל: הבשלת האיום האיראני, הכולל את תוכנית הגרעין ובניית המיליציות ברחבי המזרח התיכון; התלכדות המערכה הפלסטינית על ארץ ישראל; המערכה הגלובאלית לדה-לגיטימציה של ישראל ושל עצם זכותו של העם היהודי למולדתו; והשינוי בזירת המעצמות, בדגש על ארה"ב שמשנתה כאומה וביחסה לישראל ולמזרח התיכון.

ישראל נמצאת במערכה כוללת ונדרשת להמשיג את מצבה, לעדכן את תפיסת הביטחון הלאומי שלה ולייצר רלוונטיות מול הוקטורים הפועלים מולה. מול חלק מהאתגרים מדינת ישראל פועלת, ואילו באחרים היא אפילו אינה על המגרש. כך הדבר למשל בכל הקשור למערכה להשתלטות על הקרקעות המדינה בכלל מרחבי הארץ במקביל.

בעת הזאת, **תוך שנה עד שנתיים ישראל עלולה לעמוד בפני שתי אפשרויות: או תרחיש יום הכיפורים, או תרחיש ששת הימים.** כלומר, או שמדינת ישראל תיתפס בהפתעה ותופעל מולה אש כבדה שתגרום ל"שומר החומות" להיראות כמו פרומו

תקציר מנהלים

תמורות משמעותיות במאזן הכוח הבינ"ל

- נסיגת המערב בהובלת ארה"ב והתחזקות ציר רוסיה-סין
- התעצמות המימד הג'יהאדיסטי התת-מדינתי

מערכת הדד-לגיטימציה בהובלה פלסטינית

- קעקוע צדקת דרכה של הציונות וזכות הקיום של מדינה יהודית בארץ ישראל בגבולות כלשהם
- מערכה מתואמת בין ארגונים בינלאומיים, ארגוני חרם, ארגוני זכויות אדם בזירות החוץ והפנים, מוסדות בינלאומיים ומוסדות משפטיים

וקטור 1: מבפנים

המערכה הכלל-פלסטינית נגד הציונות בכל רחבי ארץ ישראל

- פרעות מחודשות מצד בדואים, ערבים ופלסטינים במקביל
- התמזגות המסגרת הרעיונית הג'יהאדיסטית בכלל המרחב
- ערעור הביטחון האישי
- בניין כוח למלחמת אזרחים פוטנציאלית
- אובדן האחיזה בעומק המרחב לטובת השתלטות על המרחב בבנייה בלתי חוקית

וקטור 2: מבחוץ

המערכה האיראנית-איזורית

- חתירה לגרעין צבאי
- ירי אלפי רקטות וטילים ביום, שיגור מל"טים תוקפים, בניין מערך טמ"ר (טילים, מעופפים ורקטות) לחישוק ישראל בטבעות חנק
- נסיונות חדירה קרקעית
- מתקפות סייבר
- התססה פנימית
- מינוף שליחיה חזבאללה וחמאס למתקפות ישירות על ישראל
- מאבק אסטרטגי על ההגמוניה האיזורית והשתלטות על מדינות וסאליות

מצב האומה ה'תשפ"ב-2022

מעגלי האיזמים מול ישראל מתלכדים לכדי מהלומה שלובה

מול מדינת ישראל פועלים כיום ביתר שאת **כוחות עוצמתיים ומתואמים** הנעים במסלולים שונים אך חותרים למטרה משותפת: **דרדורה, שחיקה ובסופו של דבר הפלתה**. מרכזי כובד אסטרטגיים אלה פרושים במעגלי איזמים רב-זירתיים ההולכים ומתכנסים, בהפריה הדדית ובתנועה צרופה, לכדי **מערכה שלובה אחת כנגד ישראל**. אלו תהליכי בניין כוח רבי-עוצמה המובילים למהלומה אחודה, אשר בהיעדר פעולת נגד מתאימה **עלולה להתרחש בטווח הבינוני-קצר**.

ישראל לא תוכל יותר לפעול אל מול מפת איזמים זו מתוך היגיון מבוזר, אלא מתוך **החלטה של הדרג המדיני לאמץ אסטרטגיית התמודדות התואמת לאופיים השלוב של האיזמים, לדרוך את מערכות המדינה ולהכניס להיערכות חירום רב-שכבתית תחת עיקרון מסדר אחוד: בלימה ולאחריה היפוך מגמה רב-זירתי**, על מנת לנטרל באופן שיטתי את מרכזי הכובד הפועלים נגדה. דרושה הלכה למעשה **מערכה לשחרור המרחב**.

במצב הנוכחי, ישראל מפסידה בקרב אחרי קרב עד כדי הפסד פוטנציאלי במלחמה, שאותו אין היא יכולה להרשות לעצמה. **זו עלולה להיות נקודת האל-חזור של המפעל הציוני**.

הביטחוניסטים

מול תהליכים רבי עוצמה אלה, על הדרג המדיני לקבל החלטה למנף את עוצמתה הרבה של ישראל ואת ההון האנושי הייחודי שלה על מנת לנטרל

או להוריד משמעותית את רף האיזמים חסר התקדים כנגד המפעל הציוני.

על ישראל לעבור מ"התנהלות" ל"יוזמה!"

מדינת ישראל ניצבת כיום בפני צומת דרכים המשקף את תהליכי בניין הכוח רבי-השנים של אויביה מבפנים ומבחוץ, ומציב בפניה שתי ברירות: תרחיש ששת הימים, או תרחיש יום הכיפורים.

בכל המישורים, אנו מבחינים בבלימה כמעט מוחלטת של האתוס הציוני בדגש על התיישבות, עלייה מסיבית, ביטחון להניף את דגל הלאום וביטחון אישי, ואילו אויבינו אימצו את עקרונות הציונות הלכה למעשה בכך שמשתמשים בהם כנגדנו. ישראל חווה אובדן מוחלט של משילות כמעט בכל החזיתות.

מול מדינת ישראל מתנהלים תהליכים רבי-שנים שמגיעים כעת לבשלות ומטרתם קעקוע הציונות מן היסוד.

■ **איראן קרובה מאי פעם לגרעין צבאי במטרה מוצהרת להשמיד את מדינת ישראל,** זהו מעמד שגם יעניק לה "מטריה גרעינית" לשליחת זרועות התמנון ברחבי האיזור. **איראן בנתה מערכת רב-זירתית מסביב לישראל ובתוכה הכוללת שליחים** (תאי פרוקסי) בלבנון, סוריה, חמאס בעזה ומקומות נוספים. חזבאללה מצויד כיום ב-150 אלף רקטות, טילים מדויקים, פצמ"רים ומל"טים תוקפים - מספרם של האחרונים עלה תוך עשור מ-50 ל-2,000.

■ **ארגון חמאס ממשיך להרים את ראשו** ושואף למזג את זירת הפנים, יהודה ושומרון, עזה ואף לבנון, והשפעתו על ערביי ישראל והפלסטינים גוברת מאוד בשנים האחרונות על חשבון פת"ח. חמאס שואף להיות הגורם הקובע שעל פיו יישק דבר בירושלים, וקונה תמיכה הולכת ומעמיקה בקרב הפלסטינים, הערבים והבדואים כאחד. הארגון הראה יכולת רקטית מוגברת במהלך מבצע "שומר החומות" באופן ששיתק חלקים הולכים וגדלים בארץ.

■ **לכל רוחב ארץ ישראל, בשטחי יהודה ושומרון וביתר הארץ, מתלכדת המסגרת הרעיונית של הזדהות עם הלאומנות הפלסטינית ובפרט עם ארגון חמאס בקרב ערביי ישראל, הבדואים והפלסטינים כאחד.** פרעות "שומר החומות", המהומות סביב הנסיעות בנגב, ההתפרעויות בהר הבית והפגנות בתעוזה גוברת ברחבי הארץ עם דגלי חמאס ואש"ף משקפים תהליכי עומק של התנתקות ובדלנות בקרב נתח רחב מאוד במגזר הערבי-בדואי.

■ **מדיניות "ניהול הסכסוך" מול הרשות הפלסטינית הגיעה למיצוי** בעקבות התחזקות השחקנים בזירה, בפרט חמאס, האצת "הבנייה המדינית", העמקת ההעזה המדינית של הרשות בהגשת תביעות בבית ד בהאג ובהתקבלות לפורומים בינ"ל,

הצטברות האתגרים הקיומיים האסטרטגיים אל מול מדינת ישראל והידוק טבעות החנק סביבה ובתוכה מציבה אותה היום בצומת דרכים המשולה לערב מלחמת ששת הימים. בעוד אויביה משקיעים באופן מואץ משאבים משמעותיים בבניין כוח התקפי רב-שכבתי כנגדה, ושילוב כלל מרכזי כובד אלה לכדי רשת של מנופי לחץ ומשוואת הרתעה מבחוץ ומבפנים, המערכות הממסדיות של מדינת ישראל שבזכות בקונספציה מגננתית, משדרות אובדן הרתעה, ומעדיפות דחיית טיפולי שורש וקניית שקט זמני לטובת פתרונות דמה זמניים, אם בכלל.

מדינת ישראל אינה מתנהגת כמו במערכה ואינה מציבה יעדים המשקפים מצב יסוד של לחימה. מערכות הביטחון הלאומי של ישראל ברובן מתפקדות ומצליחות, אך "מתנהלות" ולא "מסתערות", והלכה למעשה קופאות על השמרים אל מול הפעולות ותהליכי בניין הכוח הרב-זירתי מולן.

לראשונה מאז קום המדינה, ישראל נמצאת בנסיגה מערכתית מול אויביה. כעת הזמן פועל לטובתם, ולא לטובתנו, באופן כזה שייצור תוך עשור או שניים פוטנציאל לאיום קיומי מהותי על מדינת ישראל. באם קצב ההתפתחויות הנוכחי יימשך, ישראל עלולה למצוא את עצמה בסכנה לשיתוק רב-מערכתי שיתור אותה חשופה ופגיעה עד כדי סימן שאלה מהותי מעל המשך תפקודה ואף קיומה. במצב הנוכחי לאור צבר האימונים חסרי התקדים, ישראל איננה יכולה להרשות לעצמה להמתין לתרחיש הפתעה של "לחיצת כפתור" בסגנון מלחמת יום הכיפורים ולהיתפס לא מוכנה.

מה לאומי בביטחון הלאומי? מימד צדקת הדרך במסגרת האתוס הציוני מאתגר באופן חסר תקדים מהצד הערבי, לצד היעדר בניין אומה מהצד היהודי. כמעט

ההסתה הגוברת במערכת החינוך והמשך מדיניות ההשתתפות במאבק המזוין בישראל ובראשה מערך המשכורות למחבלים.

■ **“הבנייה המדינית” המסונכרנת והמתואמת בכלל הארץ** – “תכנית פיאד” בשטחי C, בנייה בלתי חוקית של הבדואים בנגב ובנייה בלתי חוקית של הערבים במשולש, בירושלים ובצפון – **מאיימת לבטל את אחיזתה של ישראל בעומק המרחב העומק האסטרטגי של מדינת ישראל ולהציב עליה פוטנציאל לאיום קיומי מתפתח.**

■ **קעקוע גובר של הביטחון האישי** בצירים באמצעות זריקות אבנים ובקבוקי תבערה, בלב הערים בפיגועי ירי ודקירה, הגברת פעולות חתרניות ג'יהאדיסטיות כגון גביית דמי חסות (“פרוטקשן”), ירי בצירים וביישובים, הצתת חורשים והשלטת נוכחות אסלאמיסטית בערים מעורבות תחת הסתה כבדה של מנהיגי ציבור ערבים הפוגש חוסר הרתעה משפטית ומבצעית מצד ישראל.

■ **מערכת הדד-לגיטימציה משקפת מעגל סגור שמקיים סנכרון מלא** בין ארגוני הפנים, ארגוני החוץ, אנרכיסטים, גורמי מימון והשפעה כמו האיחוד האירופי והאו"ם, המעטפת המשפטית שמספק בית הדין בהאג, ההד שמעניקה התקשורת העולמית ותנועת ה-BDS בהובלת הרשות הפלסטינית, חמאס וגורמי טרור אחרים.

תרחיש הייחוס שעל מדינת ישראל להיערך אליו הוא מפגש הוקטורים: מהלומה רב-זירתית ובו-זמנית שעלולה להציב איום אסטרטגי קיומי מן המעלה הראשונה על המשך המפעל הציוני.

התמזגות הוקטורים, קרי עוצמת אש מעבר לגבול הכוללת המטרת אלפי טילים ורקטות, שליחת רחפנים ומל"טים להתרסקות על יעדים אסטרטגיים ופעולות קרקעיות, בשילוב עם התקוממות עממית שלובה ערבית-בדואית-פלסטינית בכלל המרחב בתוך גבולות הארץ, לצד לחץ בינלאומי כבד, מערכה לדה-לגיטימציה של ישראל ומתקפה על קהילות יהודיות בעולם, הינו תרחיש סביר בהחלט. יותר מכך, ישנם סימנים ברורים להיערכות סינרגטית ומסונכרנת של

הכוחות המארגנים את ישראל לקראת תרחיש זה. לעומתם, **מדינת ישראל איננה מציבה יעד ברור להיערכות נגדית שקולה.**

בניין כוח זה של כוחות לעומתיים לישראל נמצא במסלול התנגשות עם סלע קיומה של המדינה. אירועי מאי 2021 במהלך **“שומר החומות” סימנו את הסנונית הראשונה להתמזגות הזירות** הם כללו מערכה רקטית מכיוון אחד – רצועת עזה – בשילוב ג'יהאד עממי מזוין מצד האוכלוסיה הערבית בערים המעורבות (ירושלים, לוד, עכו, רמלה, יפו, צפון הנגב ואחרות) כלפי האוכלוסיה היהודית, בתמיכה ובעידוד הן של מנהיגים קהילתיים, דתיים ופוליטיים והן של גורמים מהעולם, שיגור מל"ט תוקף על ידי מליציה איראנית מעיראק, שיגורים בודדים מכיוון לבנון וסוריה, לצד ביקורת קשה מצד המוסדות הבינלאומיים ופריחת האנטישמיות ברחובות וברשתות החברתיות בעולם. שינוי מהותי זה בתמונה התפרץ בנקודת רתיחה, אך ניתן היה להבחין בשורשיו מזה שנים. אירועים אלה **מהווים לא יותר מקדימון (פרומו) בעצימות נמוכה לעומת פוטנציאל התרחיש הרב-מערכתי המדובר.**

ארבעה זרזים עלולים להוביל לתרחיש זה:

1. **מתקפת מנע** של ישראל כנגד תשתיות גרעין אסטרטגיות של איראן, תשתיות קרקע-קרקע של שליחיה חזבאללה בלבנון או חמאס בעזה, או תשתיות טרור בפנים הארץ.

2. **הצתת הידרדרות ביטחונית באחת הזירות**, משל “שומר החומות”, וגרירת זירה נוספת או יותר למערכה.

3. **יום פקודה** שבו האויב יזהה הזדמנות לשתק במכת אש את יכולותיה האסטרטגיות של ישראל.

4. **נקודת רתיחה או התפתחות זירתית** המקרינה על יתר הזירות כגון קריסת הרשות הפלסטינית, התבססות חמאס כמדינה בעזה, התפתחות בזירה הבינלאומית, או נקודת רתיחה כחלק מבניית תהליכים כמו מתח דתי במזרח ירושלים או הבשלת הסנכרון הבין-זירתי הערבי-בדואי-פלסטיני.

ביום שתרחיש זה יתממש, ישראל עלולה למצוא את עצמה **בנקודת אל-חזור כאשר היא אינה מוכנה למלחמה.**

האם ישראל מתכוננת לתרחיש כזה בהיקף, באופן וברמת הדחיפות הנדרשת?

דחיפות האיומים ועוצמת התהליכים מחייבים את ישראל לעבור שינוי פרדיגמטי: ממצב "התנהלותי" למצב חירום בדגש על מיקוד מערכתי בבלימה, ולאחריה היפוך מגמה רב-זירתי.

יש צורך לאומי להחלטה ברמת הדרג המדיני לאסטרטגיית יציאה מהקיפאון אל מול צבר האיומים השלוב. אסטרטגיה מגלמת בחובה ראשית כל תחבולה. על מנת לייצר היפוך מגמה, ראשית יש להפנים ברמה מערכתית את מפת האיומים השלובה, לדרוך את מערכות המדינה לקראת האיומים, למקד אותן בהיערכות חירום ולבסוף ליזום פעולה פרו-אקטיבית ורב-זירתית מולם. תהליך זה דורש משאבים, הכנה ובניין כוח מערכתי, הן אזרחי, הן משפטי והן צבאי, אבל ראשית כל מצריך שינוי פרדיגמטי מהותי מתוך הבנת גודל השעה.

מדינת ישראל איננה יכולה להרשות לעצמה להפסיד במלחמה. אך במצב הנוכחי, אל מול תהליכי בניין כוח משמעותיים לעומתה, ישראל מפסידה בזירה אחר זירה: מול תהליך ההשתלטות על קרקעות, תהליך בניין הכוח המיליציוני-צבאי ברחובות ובמרחב בקרב האוכלוסיה הערבית-בדואית-פלסטינית, תהליך ההתעצמות האיראנית באיזור והחתירה האיראנית ליכולת גרעין צבאי. במגמת שחיקה רב-זירתית זו, ישראל מפסידה בקרב אחרי קרב עד כדי צבר שעלול להוביל להפסד במלחמה ולסיכון עצם המפעל הציוני.

לא יספיקו יותר "טיפול פלסטר" קוסמטיים, אלא החלטה אסטרטגית ליזום היפוך מגמה ולצאת לטיפול שורש משמעותי. המטרה: "מלחמת עצמאות מחודשת" שמטרתה ניצחון הציונות.

על ישראל לצאת למערכה שלובה לשחרור המרחב אל מול התמזגות מעגלי האיומים והורדת רף האיום והחיכוך מצד כלל מרכזי הכובד האסטרטגיים הפועלים כנגד מדינת ישראל. ההיגיון המנחה של תכנית לאומית זו חייב להיות דומה לזה של מלחמת ששת הימים ב-1967, שאופייניה במכת מנע ובחתירה למגע, ולא של

מלחמת יום הכיפורים ב-1973, שאופיינה בראשיתה בהמתנה למהלומה ובאוזלת יד מערכתית.

הפוטנציאל הגלום במדינת ישראל ובעם ישראל הוא ארגז הכלים שיאפשר ליזום ולחולל את אותו היפוך מגמה. במישור הצבאי-ביטחוני, ישראל שימרה את עיקרון האומה המתגייסת וטיפחה כוח אדם איכותי, לצד עליונות צבאית בלתי ניתנת להשוואה ליתר מדינות האיזור ומחקר ופיתוח שקידמו את בניין הכוח שלה באופן משמעותי. ניתן לציין כדוגמה את יכולות הסייבר פורצות הדרך של ישראל, הכנסתם לשימוש מבצעי של מטוסי ה"אדיר" (F-35), פיתוח מערכות הגנה אווירית כדוגמת כיפת ברזל, שרביט קסמים וחץ, שדרוג היכולות המודיעיניות באופן משמעותי וגיוס כוח אדם איכותי שמבצע את משימותיו בתחכום ומתוך תחושת מחויבות לאומית.

חידוד וניצול יכולות אלה יאפשר ליצירתיות הציונית לייצר את אותו "game changer": לפרוץ אל פני השטח ולחולל מפל שינויים במפת האיומים הגיאו-אסטרטגית כלפי ישראל.

מול אתגרים קיומיים, ישראל איננה על המגרש. עליה לבחור: הסתערות לניצחון או ספיגת מהלומה משתקת.

על ישראל לשנות סדרי עדיפויות מן היסוד, לדרוך את מערכות המדינה לחירום, ולצאת למערכה רב-שכבתית לשחרור המרחב, להחלת משילות ולהיערכות מוגברת למלחמת עצמאות מחודשת.

מתוך הבנה זו, תנועת הביטחוניסטים מניחה על השולחן הערכה אסטרטגית לישראל אשר מציגה ניתוח היברידי של מעגלי האיומים סביב המדינה ובתוכה לצד דרכי התמודדות.

המערכה הכלל-פלסטינית נגד הציונות

התמזגות רעיונית של הזירות הערבית-בדואית-פלסטינית והשתלטות על עומק המרחב

תזריך ביטחוני

בתקופה האחרונה נצפית **מגמת הדגשה והצפה אל פני השטח של אמיתות שורשיות לגבי השטח היהודי-ערבי בארץ ישראל** הכוללת התמזגות רעיונית ומטרתית בין הבדואים בנגב, ערביי ישראל והפלסטינים ביהודה, שומרון ועזה. לצד המורכבות וההשלמה הפרגמטית מצד חלקים בחברה הערבית עם קיומה של המדינה, יהיה זה מנותק מהמציאות להתעלם ממגמות ההקצנה, הלאומנות, הפלסטיניזציה וההזדהות עם חמאס בקרב הערבים בכלל המרחב, בין אם אזרחי ישראל או לא, משני צדי הקו הירוק. דגלי אש"ף וחמאס מונפים באופן בולט מבעבר, וחלקים בחברה הערבית משתתפים בימי הנכבה והנכסה, מזדהים עם המאבק המזוין ומסיתים ברשתות החברתיות ובשטח. 75% מהערבים שנסקרו לא מכירים בזכותה של ישראל להתקיים כמדינה יהודית.

מעל הפילוח העדתי-שבטי-פוליטי מתקיימת בקרב חלק משמעותי מאוד מציבור זה **הסכמה עקרונית** על כך **שמקומה של הציונות בארץ ישראל הוא כנעט זר**. ישות זמנית שיש להכיר בקיומה לצד חתירה לסילוקה.

הרצון השורשי והלאומני בצד הערבי פוגש מדינת ישראל המווססת המתבלטת כיצד לפתור את הבעיה הלאומנית בכלים אזרחיים, החותרת להצעות פשרה ולקניית שקט במקום החלת משילותה וריבונותה דרך פתרונות שורש.

וואקום זה מנוצל היטב על ידי תנועות לאומניות אסלאמיסטיות על מנת להשתלט על השיח ועל הבכורה. מטפים, אנשי דת, דמויות משפיעות במגזר ונבחר ציבור משלהבים את החברה הערבית והבדואית כנגד מדינת ישראל, לא מכירים בקיומה, מסיתים לג'יהאד כנגדה וכנגד אזרחיה ואף קוראים למשטרם מהמגזר לפרוש משורות כוחות הביטחון.

התנועה האסלאמית בישראל ביצעה מהלך משמעותי בכניסתה אל לב הקונצנזוס הישראלי **דרך כניסת מפלגת רע"מ לקואליציה**. לראשונה בהיסטוריה, ממשלה בישראל נשענת לקיומה על מפלגה אסלאמיסטית-אנטי-ציונית.

איחוד משפחות ופוליגמיה מאיימות להפר את המאזן הדמוגרפי בישראל דרך החלת "זכות השיבה" דרך הדלת האחורית, ותורמות לפלסטיניזציה בקרב חלקים מערביי ישראל והבדואים. 60% מהמשתתפים בפרעות "שומר החומות" הינם מקרב צאצאי איחוד משפחות, שיעור גבוה משמעותית משיעורם היחסי באוכלוסייה.

איראן, שילחתה חזבאללה והרשות הפלסטינית מחמשות את ערביי ישראל לקראת יום פקודה שבו הנשק יופנה כלפי אזרחים וכוחות הביטחון: מצבור הנשק הבלתי חוקי בחברה הערבית מעריך במאות אלפי כלי נשק חם, אשר חלק ניכר מהם מקורו בבטיס צה"ל והרוב המכריע מובחר דרך גבולות ירדן ולבנון מיובא ממחשבות ביהודה ושומרון.

הרשות הפלסטינית מעורבת עמוקות במאבק המזויין הפלסטיני דרך תקציבי ענק למשכורות למחבלים המסתכמים בכמיליארד ש"ח בשנה, הובלת תועדו למעלה מ-6,600 פגיעות בגזרת איו"ש בלבד, וסוכלו מאות פיגועים החינוך ובכלל, כולל הסתה לטרור. מולה מדינת ישראל חותרת לנהל את הסכסוך ומעדיפה סיכול ותגובתיות תוך דבקות בקונספציית שימור הרשות כגורם מייצב.

ערעור הביטחון האיש: הטרור מרים את ראשו ביהודה ושומרון ובכלל הארץ בעלייה של מאות אחוזים בשנה בין 2021-2020. בשנת 2021 לבדה תועדו למעלה מ-6,600 פגיעות בגזרת איו"ש בלבד, וסוכלו מאות פיגועים משמעותיים. גל הטרור של אביב 2022 כלל גם פיגועים רצחניים מצד ערבים ובדואים ישראלים תושבי אום אל-פחם וח'ורה. טרור האבנים והבקת'בים פוגש **רפיון הרתעתי ברמה המבצעית והמשפטית** כאשר המפגעים "מסכנים" ולא מסתכנים" והעונשים בפועל נמוכים בכ-95% מהקבוע בחוק.

בניית מדינה מלמטה: "מעל ההתנחלויות הפלסטיני" בכלל המרחב: "תכנית פיאד" הפלסטינית מובילה השתלטות ענק על שטחי C: 92 אלף דונם של בנייה בלתי חוקית - זינוק של פי 2 בתוך 12 שנה, בעוד הבנייה היהודית בהתיישבות צמחה ב-36% בלבד. מגמה זו מסוכנת עם בנייה בלתי חוקית בהיקפים בלתי מבוקרים חסרי תקדים מצד הבדואים בנגב (למעלה מ-86 אלף מבנים בלתי חוקיים, צמיחה של פי 2.5 בתוך 15 שנה) ומצד ערביי ישראל במשולש ובצפון. לצד זה, הרשות מקדמת תכנית מתאר רחבה למטרופולין ירושלים במימון בינ"ל על מנת לקבוע עובדות בשטח. **מדינת ישראל מאבדת את אחיזה בעומק המרחב.**

לצד הבנייה הפלסטינית, הרשויות בישראל מעכבות ובולמות באופן שיטתי הקמת יישובים יהודיים חדשים והרחבתם של הקיימים לצד הרחבה מכוונת של התיישבות ערבית.

הרס אתרי מורשת: כשנים האחרונות חלה האצה במגמת ההרס, ההשחתה, הביזה והפגיעה המכוונת באתרי מורשת ביהודה ושומרון מצד הרשות הפלסטינית ומקומיים, תוך רשלנות והזנחה מתמשכת מצד מדינת ישראל. נמצא נזק משמעותי ב-80% מאתרי המורשת שנסקרו.

המלצות הביטחוניסטים: ביטחון לאומי נבנה מבפנים כלפי חוץ

על הדרג המדיני במדינת ישראל לקבל החלטה ברורה: הגיעה העת למשול. תמה העת ל"התנהלות" תוך שימוש בכלים אזרחיים ונימוקים ביטחוניים גרידא. מול מעגלי האימים ההולכים ומתהדקים, על מדינת ישראל לדרוך את מערכות המדינה לחיכוך ולהיכנס לתודעת חירום רב-מערכתית ורב-שכבתית אשר תחייב את כלל מוסדות המדינה בהתאם, תוך **מעבר מארגז כלים אזרחי לארגז כלים לאומי.**

תכנית זו **תצמצם את מוקדי החיכוך ותעצים את חוסנה של המדינה** ותאפשר למדינת ישראל **מרחב פעולה משופר** לקראת **מלחמה רב-זירתית אפסרית שבה יתאחדו הקוטרים מבחוץ ומבפנים:** האיום האיראני-איזורי מבחוץ והאיום הכלל-פלסטיני מבפנים. על תכנית זו לכלול את המישורים הבאים:

ביטחון פנים: שני וקטורים משלימים:

- **הקמת משמר לאומי** כמעטפת אזרחית לכוחות הביטחון תוך הסטת משאבים לטובת עיבוי וחזקת מג"ב והמשטרה
- **מבצע מודיעיני ומשטרתי גדול לאיסוף נשק בלתי חוקי** במגזר הערבי והבדואי לצד **עיבוי הגבולות** בכוחות צבא להגברת סיכולי ההברחות, מאבק בתופעת המחרטות לייצור נשק ביו"ש ו**קביעה בחוק של עונש מינימום** בגין החזקת נשק בלתי חוקי

שיקום מערך המילואים: בעשורים האחרונים חל צמצום משמעותי בסדר כוחות המילואים בצה"ל לטובת התבססות גוברת על טכנולוגיה, בפרט צמצום משמעותי בסד"כ כוחות היבשה, מעבר ללוחמה בארגוני טרור תת-מדינתיים ושינוי סדר העדיפויות החברתי, מה שפוגע פגיעה אנושה במוכנות ישראל למלחמה. מערך המילואים הינו חיוני להגנתה של ישראל, ומהווה כ-50% מסדר הכוחות של צה"ל.

הגדרת האיום: על מערכות המדינה, הן ביטחוניות והן משפטית, לפעול מול הפלסטיניזציה, הלאומנות והג'יהאד בקרב חוגים במגזר הערבי אזרחי ישראל **בעולם מושגים קיומי-לאומני, ולא אזרחי-עברייני:** כך יש לפעול מול פורעים ערבים בערים המעורבות ובמרחב, מציתי חורשים, תופעת דמי החסות והטרור החקלאי, הטרור בצירים, איחוד משפחות, הסתננות שב"חים, התפרעויות בעיר העתיקה בירושלים ועל הר הבית, מזדהי טרור ועצורים לשעבר המסתובבים חופשי, וראשי המסיתים ומחוללי החיכוך שיש לעצורם מייד ולגרשם מהארץ.

יצאה למערכה לשחרור המרחב תוך הפעלת שני וקטורים משלימים:

■ **בלימה, ולאחריה היפוך מגמה כלפי "הבנייה המדינית",** כולל הרס מייד של כל מבנה חדש שנבנה ללא היתר מתאים, ובמקביל אליו פינוי הדרגתי של עשרות אלפי מבנים, תשתיות ושטחים חקלאיים בשטחי C, בנגב, במשולש ובגליל. זאת, לצד סנקציות פליליות כנגד הגורמים האחראים.

■ **מסה התיישבותית יהודית:** לצד זה, על המדינה להכיר בחשיבות החלוציות כמרכיב יסודי בציונות. ההתיישבות היהודית הינה מכפיל כוח קריטי לכוחות הביטחון - נכס ולא נטל. יש להסיר **חסמים טכנוניים** שמוטלים כיום על הקמה והרחבה של התיישבות יהודית: ביטול מגבלות לוח 2 לתמ"א 35, ביטול תקנה 8 ליישובים קהילתיים, הרחבת מכסות בתי האב והענקת הנחות וסבסוד דומות לזוגות יהודים כפי שמקבלות אוכלוסיות מיעוטיות. יש להקים יישובים חדשים בנגב, בגליל, בגולן וביהודה ושומרון, להרחיב יישובים קיימים ולהעביר מסה של אוכלוסייה יהודית לבקעת הירדן. הדבר ייתן מענה למצוקת הנדל"ן ולמחירים מרקיעי השחקים שסובלים מהם אזרחי ישראל, יפזר את האוכלוסייה היהודית ש-60% ממנה מתרכז בטווח גדרה-חדרה, וגם יכיר בחשיבות עיקרון הרב-זוריות ביישובים קיימים.

■ **הרשות הפלסטינית:** הכרזה כישות טרור והחלת סנקציות מדיניות, כלכליות ומשפטיות עד לעצירת ההסתה ועידוד ומימון הטרור, ובראשם מערך המשכורות למחבלים, לצד השתחררות מקונספציית הדבקות בשימור הרשות והיפתחות לחלופות מדיניות אפשריות.

■ **החלת ריבונות מיידית על בקעת הירדן** כקיר המגן המזרחי של מדינת ישראל במובן הרחב של המילה.

■ **החלת ריבונות מיידית על כלל שטחי C** כשלב ראשון בדרך להסדר מדיני מבין שלל האפשרויות הקיימות, שיתעדף קודם לכל את האינטרסים הנוגעים לביטחון הלאומי ולמורשת הלאומית של עם ישראל ומדינת ישראל.

■ **תכנית לאומית להגנת אתרי מורשת:** הכרזה על אתרי המורשת ביהודה ושומרון כאתרים בסכנה מיידית, תוך הקצאת משאבים לאבטחתם בכלל המרחב, כולל בשטחי 8. הדבר ייעשה תוך מיצוי דין מחמיר עם העבריינים ופינוי בנייה בלתי חוקית בסמוך או בתוך אתרי המורשת.

המערכה האיראנית-איזורית

שלב הכרעה אל מול סכנת השמדה גרעינית המרחפת מעל המפעל הציוני ואל מול האיום הרקטי מצד שליחיה של איראן באיזור

תדריך ביטחוני

ישראל נמצאת בשלב הכרעה אל מול ההאצה בתכנית הגרעין הצבאי האיראנית עד כדי קיצור משמעותי של מרחב הסף לכדי "זמן פריצה אפס" אשר עומד כיום על שבועיים עד שלושה בלבד. המשטר האיראני מאיץ את העשרת האורניום תוך שימוש בצנטרפוגות מתקדמות מבעבר ואת צבירת החומר הבקיע, אשר הצטבר למימדי שיא של 43.1 ק"ג אורניום מועשר לרמה של 60% ו-182.1 ק"ג לרמה של 20%. זוהי כמות מספקת לייצור 4 פצצות גרעין בתוך פחות מ-3 חודשים.

המשטר האיראני מראה נחישות ותעוזה גבוהות מבעבר למרות הסנקציות האמריקאיות ובמקביל למו"מ מול המעצמות, מאמצים הכוללים מחקר ופיתוח מואץ, חוסר שיתוף פעולה עם סבא"א והשמדת מצלמות באתרי הגרעין.

נשק גרעיני עלול להעניק למשטר האיראני "מטרייה גרעינית" במאמציו להשלים את חזונו ולהשתלט על המזרח התיכון, ועלול לגרום למירוץ גרעיני איזורי, לצד זה שיעניק לו אמצעי לממש את מטרותו האסטרטגית - השמדתה של מדינת ישראל.

חזרה להסכם הגרעין מ-2015 תגביר את האיום האיראני על ישראל. ההסכם לא ימנע מלחמה, אלא יסלול את הדרך למלחמה, בין היתר בגלל שיעניק זריקת חמצן כלכלית למפעל העומק האסטרטגי האיראני באיזור, יאפשר פיתוח גרעיני באתרים בלתי מדווחים ויפתח פתח למירוץ גרעיני באיזור. אין זה מבוסס לטעון שנסיגת ממשל טראמפ מההסכם ב-2018 הובילה באופן בלעדי לאי היציבות הנוכחית: ההפרות האיראניות המשמעותיות התרחשו דווקא בתקופת הפייסנות של ממשל בידן.

השלטת ההגמוניה השיעית באמצעות עומק אסטרטגי איראני: בפן האיזורי, "התמנן האיראני" שולח זרועותיו להשתלטות על המרחב באמצעות כח קדס של משמרות המהפכה, המערער את יציבות המדינות השכנות ומוביל את בניין כוח של שלוחותיו באיזור, ביניהן חזבאללה, חמאס, הג'האד האסלאמי הפלסטיני, החות'ים בתימן ומליציות פרו-איראניות בעיראק.

חזבאללה וחמאס מהווים איום אסטרטגי מצפון ומדרום על מדינת ישראל, בין היתר בגלל בניין כוח במסגרתו מיוצרים מאות אלפי רקטות, טילים ומל"טים תוקפים, פרויקט הטילים המדויקים וניסיונות גיוס של ערבים ישראלים לשורותיהם. רשת מנופי לחץ זו המקיפה את ישראל ונוספת על פרויקט הטילים הבליסטיים האיראני, מיועדת לפגוע קשות בעורף הישראלי ומוסיפה למשוואת ההרתעה מול ישראל.

חמאס מאיץ את מאמציו למיזוג הזירות ולשליטה על הנרטיב הכולל הרחבת הרעיון האסטרטגי של הארגון לכדי דימוי כ"נושא דגל ההתנגדות" האיזורי, בפרט לאור היחלשות הרשות; יצירת זיקה והידוק יחסי הגומלין בין חלקי המערכות הפלסטיניות כדוגמת ניסיונות הכתבת המדיניות בירושלים והעמקת אחיזתו הרעיונית בקרב ערביי ישראל; וביצור התשתיות שלו ברחבי הארץ, באיזור כולל בלבנון, ובחול, מתוך תפיסת מערכה כוללת. התעצמות חמאס מתאפשרת כפונקציה של היעדרות צה"ל מהשטח והוא מקיים הכנות לסבב הלחימה הבא בעזה.

המלצות הביטחוניסטים: איום צבאי אמין לצד מעבר ליוזמה

לישראל אסור לקבל בטום תרחיש את איראן כמדינה בעלת יכולת לייצר נשק גרעיני. עומק האיום וקוצר הזמן מחייב הצבת יעד להכנה כלל-מערכתית לגיבוש יכולת לבצע פעולה התקפית כנגד מתקני הגרעין ותשתיות אסטרטגיות באיראן. באופן עצמאי מסיכומים בינלאומיים מול איראן ובראשם הסכם הגרעין. מול ההתלבטות אם מדינת ישראל יכולה לעמוד במחיר של פעולה, יש לשאול את השאלה ההפוכה - מהו המחיר של אי פעולה? התשובה לכך ברורה: התהוות האיום האסטרטגי והקיומי מספר אחת על המפעל הציוני שלא לא ניתן יהיה לקיימו בצילו. בתור התחלה, על ישראל לעשות כל צעד שניתן לבצע במחיר נמוך יחסי, כולל בריתות איזוריות ופעולות מנע בהיקף מצומצם.

חזרה למדיניות "לחץ מקסימלי" מצד הקהילה הבינלאומית: מאחר שהמשטר האיראני רואה את שרידותו בתור יעד עליון, יש להציב לו ברירה בין שרידותו לבין תכנית הגרעין שלו. זוהי הדרך היעילה ביותר להשפיע על חישוביו. על המשא ומתן עם איראן להתנהל מעמדת כוח.

תכנית הכרעה לגבי חזבאללה: לשקול ייזום מתקפת מנע כנגד התבססות תשתיות הטמ"ר (טילים, מעופפים ורקטות) והייצור העצמי של הארגון בלבנון; וגיוס הקהילה הבינלאומית להכרזת כלל זרועות חזבאללה כארגון טרור. בהיעדר פעולה יוזמה מצד ישראל, בניין הכוח של חזבאללה יילך ויציב איום חמור עשרות מונים ככל שעובר הזמן. יש לנטרל או להחליש משמעותית קלף מרכזי זה של איראן שגם ייצר בעקבותיו הרתעה והזדהות איזורית, וימצב את מעמדה האיזורי של ישראל תוך ייצור הזדמנויות אדירות. יתרונות המב"מ עד כה לא השיגו באופן מספק את סדר הגודל של האיום, כולל בין היתר בגלל יכולות ייצור עצמי בלבנון ובעזה.

המשך המב"מ בסוריה: המשך שחיקה גוברת של התבססות התשתית האיראנית ושל חזבאללה בסוריה

חמאס בעזה: המצב הנוכחי אינו גזירת גורל, ויש לצאת בשורת צעדים תוך מעבר מתגובתיות ליוזמה:

במישור הטקטי-צבאי, על ישראל לייצר מערכה פתוחה בדומה למערכה בסוריה, שבמסגרתה ישראל פועלת לצמצום מתמשך של יכולת התעצמות והתבססות, כולל חיסולי בכירים. יש לוודא את מניעת בניין הכוח של חמאס והתעצמותו למימדים של איום אסטרטגי על העורף הישראלי גם ללא הידרדרות להסלמה ביטחונית.

במישור האסטרטגי, בעקבות ההצלחה המבצעית שנחל מבצע "שומר החומות" במאי 2021, על ישראל לשרטט מציאות חדשה בתכלית ולקיים דיון עומק אסטרטגי לגבי עתיד הדינמיקה שלה מול רצועת עזה, ראשיה ותושביה, הכולל רגל בינלאומית חזקה בהיעדר כתובת מדינית ברצועה עצמה ומשלב פתרונות מדיניים יצירתיים. הדבר יסייע גם בהורדת הלחץ הבינלאומי וגם בהחלשת שלטון חמאס ברצועה.

המשך חיזוק הסכמי אברהם והבריתות עם העולם הערבי המתון כולל חתירה להסכמים עם מדינות ערביות נוספות וחיזוק הקשרים שמתחת לרדאר עם מדינות אחרות בעלות עניין (Like-minded coalition) סביב אינטרסים משותפים, בראשם התוקפנות האיראנית, לצד לוחמה בטרור, מודיעין, שלום כלכלי ומאבק בקורונה. יש לעמוד על האינטרסים הישראליים במסגרת ההתקרבות המחודשת לטורקיה, לחזק את הבריתות מול ירדן ומצרים ולחתור למגע מול המיעוטים המזדהים באיזור (כורדים, דרוזים, נוצרים ואחרים) שהולכים ומושפעים מהלחץ האיראני.

מערכת הדה-לגיטימציה בהובלה פלסטינית

מעגל סגור של מערכה אנטי-ישראלית שבו כלל החוליות פועלות בתיאום ובתנועה צרופה לעבר מטרה משותפת

המלצות הביטחוניסטים: אתוס לאומי כאבן יסוד לביטחון לאומי

על ההבנה, שמול ישראל מתקיימת מערכה מתואמת של טרור תודעתי השולל את זכותה להתקיים בגבולות כלשהם, לחלחל למערכת קבלת ההחלטות של הדרג המדיני. על מדינת ישראל "להסיר את הכפפות" מול שחקנים הפועלים בשטחה ומתנהלים תחת היגיון מסדר לפיו "הכל פתוח". ישראל פועלת מולם בזהירות ו"בפינצטה", לא משחקת על אותו מגרש תודעתי, ולא פועלת בכלים רלוונטים לגודל ואופי האיום. אי אפשר "לאכול את העוגה ולהשאיר שלמה": לנגח את מדינת ישראל על במת העולם ולחתור אקטיבית תחת קיומה, לתקוף את כוחות הביטחון שלה, אך לצפות לחסינות מדינית ומשפטית.

יש לקיים החלטה ברמה הלאומית לעבור מגישת **Outside-in ל-Inside-out**: להציב את האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל לפני חשש מאי-הלימה של צעדיה של ישראל עם אינטרסים של גורמים זרים. כאשר מדינת ישראל מוכיחה עוצמה, העולם איננו נוטה לנגח אותה, אלא להצטרף אליה.

יש לדרוש ממדינות אירופה להפסיק את המימון לארגונים אשר חותרים תחת הלגיטימציה של מדינת ישראל במסווה של "ארגוני חברה אזרחית" או "ארגוני זכויות אדם", תחת איום לסנקציות מדיניות. מדינת ישראל איננה מקיימת את הסימטריה הראויה מול מדינות אשר חותרות תחת ריבונותה בדרכים עקיפות, והלכה למעשה מאפשרת את פעילותן זו תוך עצימת עין ומדיניות איפוק.

צעדים משפטיים הכוללים גירוש מהארץ של פעילים זרים ועובדי סוכנויות זרות, כולל גופי האו"ם, אשר משתייכים למסגרות האמורות וחסימת כניסתם לארץ; החלת החוק המתייחס לכספי טרור וחקירות נגד **ארגוני טרור בחסות תנועות אזרחיות**.

מול הפעילות בבית הדין הבינ"ל בהאג (ICC) כנגד מדינת ישראל, חייליה ומפקדיה, **יש לגייס את מדינות העולם החברות בבית הדין כנגד המהלך** מתוך הבנה שהזהירות והמסוריות של כוחות הביטחון של ישראל מציבות רף בלתי אפשרי לפעילותן הצבאית. הדבר כולל את הוצאתה של "מדינת פלסטין" מחברות בבית הדין ואיום במשיכת תקציבים.

יש לדרוש ממדינות העולם להכיר בתנועות ה-**PMF, ה-BNC ו-PACBI בתור ארגוני טרור**.

בניית **אתוס לאומי דרך מערכת החינוך** כדי לוודא שהנוער מתמצא באתגרי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל, בקיא בהיסטוריה המדינית-צבאית שלה, ומחוונך לתודעת מאבק לאומי במסגרת האתוס הציוני. על מערכת החינוך לחזק את צדקת הדרך הציונית והזהות היהודית-דמוקרטית של הנוער.

יהדות התפוצות: על מדינת ישראל להדק את קשריה עם הקהילות היהודיות בחו"ל, תוך מודעות לגודל האיום הביטחוני והקיומי הנשקף כלפיהן. "הביטחוניסטים" מוכנים להציב את הניסיון הביטחוני שצברו לרשותן של הקהילות, כולל סיוע ביטחוני-אבטחת.

לצד זה, על מדינת ישראל **לנצל את אחת ההזדמנויות הגדולות שניצבו בהיסטוריה העם היהודי ולהיערך לקליטת רבבות עולים** אשר ישובו למולדתם ויעבו ויחזקו את היאחזות העם היהודי בארצו.

תדריך ביטחוני

בשנים האחרונות מתחזקת ההבנה שפריזמת ההגנה על ביטחון ישראל טומנת בחובה מישורים מעבר לשדה הקרב או למערכת המדינית, זוהי **מערכה על התודעה, אשר הפכה למרחב לוחמה אשר מאתגר את ישראל גם ברמה האסטרטגית**

תנועת הדה-לגיטימציה מתנהלת בתיאום בין ארגוני פנים בישראל לבין ארגוני חוץ ומוסדות בינלאומיים, ונצפית מגמת התגברות בהעזה של שחקנים אלה בהדגשת **חוסר זכותה של ישראל להתקיים כמדינה יהודית בגבולות כלשהם** (קמפיין ה"אפרטהייד מהים עד הירדן")

קמפיין ה-BDS מתנהל בהובלת הרשות הפלסטינית וארגוני טרור אחרים - בהם חמאס, גא"פ וחזית עממית

ארגון האו"ם משתתף באופן פעיל במערכה למרות ההילה האובייקטיבית שלו:

- רוב מוחלט של החלטות אנטי-ישראליות בעצרת הכללית ובמועצת זכויות האדם שלילת הקשר בין העם היהודי לירושלים דרך החלטות אונסק"ו
- הקמת סוכנות מיוחדת לפליטים פלסטיניים (אונר"א) אשר מקיימת קשרים עם חמאס ובבתי הספר שלה מחנכים למאבק מזוין בישראל ואף משמשים כבסיסי תקיפה לשיגור רקטות
- חקירות מוטות בבית הדין הבינלאומי בהאג (ICC) תוך כיפוף החוק הבינלאומי למידותיה של ישראל

כסף אירופי מממן את פעילותם של ארגונים אנרכיסטיים המעודדים ומקיימים הפרות סדר ופעילות טרור נגד חיילי צה"ל והמתיישבים, תוך הפרה חמורה של ריבונות ישראל

מול מאמצים אלה **מערכת החינוך במדינת ישראל הזניחה לחלוטין את האתוס הלאומי**. מסקרים שערכנו התבררה בורות מדאגיה בקרב בני הנוער לגבי נושאי ליבה בביטחון הלאומי הפוגשת תסכול מצד המורים

המעטפת הבינלאומית

שינוי תצורה בזירה הבינלאומית מעמידים במבחן את המעגלים האסטרטגיים של ישראל

תדריך ביטחוני

לאור מצבה האסטרטגי-ביטחוני הייחודי של מדינת ישראל, היא איננה יכולה להרשות לעצמה את ההימור שמגלמת בתוכה הפקדת ביטחונה הלאומי בידיהן של ערבויות בינלאומיות. הדבר יערער מן היסוד את עקרונות הליבה של תפישת הביטחון הלאומי שלה ואת עצם ריבונותה.

ערבויות בינלאומיות אינן אמינות: מקרי הבוחן של הנסיגה האמריקאית מאפגניסטן וחוסר הסיוע לאוקראינה ממחיש את ערכן האמיתי של ערבויות ביטחון בינלאומיות ואת פריכותם של כוחות סיוע בינלאומיים כמרכיב ביטחוני אמין. ברם, תלות זו בדיוק היא מה שציפו ממשלים אמריקאים מישראל לאורך השנים: החלפת צה"ל בכוחות בינ"ל לאורך גבולות ישראל ("תכנית אלן" ואחרות).

שלום מתוך עוצמה: הסכמי אברהם הוכיחו את הפרידגמה ההפוכה לזו המקובלת: במקום להתיישר לפי הלחץ שמפעילה הקהילה הבינלאומית, ישראל יוצרת הסכמי שלום רק כאשר היא מקרינה עצמאות אסטרטגית ועוצמה מדינית, צבאית וכלכלית. מתוך גישה זו, דווקא בעלות הברית הפחות צפויות - ישראל והעולם הערבי - התאחדו תחת אינטרסים משותפים ובראשם האיום האיראני, תוך תעדוף מטה של הנושא הפלסטיני. המהלך בישר גם את התארגנותם מחדש של צירי העוצמה המסורתיים במזרח התיכון למחנות חדשים, שבהם קואליציה ישראלית-ערבית חסרת תקדים בהובלה אמריקאית.

מדיניות הנסיגה וההכלה האמריקאית כאתגר אסטרטגי לישראל: פניית פרסה אמריקאית לכיוון בדלנות והתכנסות תותיר ואקום באיזור ותעמיד במבחן את הסכמי אברהם בהיעדר "נקודת ארכימדס" חיצונית. ממשל בידן מראה עד כה אסטרטגיית "אידיאליזם מסוכן", בניגוד ל"ריאליזם מבוסס העקרונות" של ממשל טראמפ. על ישראל להתכונן לתהליך התנתקות וחוסר עניין אמריקאי הולך וגובר במזרח התיכון.

טורקיה של ארדואן נמצאת במתח מתמיד בין האינטרסים והזהויות השונות שלה: חברות בברית נאט"ו והתקרבות זהירה לישראל, לעומת פעילותה נגד הכורדים, ניאו-עות'מניות, אירוח חמאס ומעורבות גוברת בירושלים. ארדואן רואה חשיבות גדולה בקשר עם ישראל, שנתפשת כגורם מפתח איזורי ואף כשער כניסה לאירופה ובפרט לווישינגטון.

רוסיה וסין: ככל שמחריף הקרע בין רוסיה למערב, סין מצטיירת בתור הכוח החזק והיחיד שיכול לרסן את הנשיא פוטין ולבלום את הדרדרות המשבר שנוצר. הקשר עם שתיהן כמעצמות מתהוות ודומיננטיות חיוני לביטחון ישראל.

המלצות הביטחוניסטים: ייצור "תחרות עולמית" על ישראל

המשך מיצוב מעמדה הבינלאומי של ישראל בדגש מיוחד על ייצור הברית עם ארה"ב, דרך הסכמים ארוכי-טווח בתחום המחקר והפיתוח, הטכנולוגיה והסייבר. העמקת שיתוף הפעולה צריכה להתבסס על ההכרה בישראל בתור **"האב" טכנולוגי עולמי**.

חיזוק היחסים והבריתות עם העולם הערבי המתון במסגרת הקואליציה הישראלית-ערבית בעקבות הסכמי אברהם; עם מעצמות מתהוות כמו הודו וברזיל; ועם שורה של מדינות בעולם על מנת לבצר את מרחב התמרון והמעטפת המדינית שלה.

יש לנצל את מערכת היחסים המתחדשת עם טורקיה כדי להפחית את ההשפעה הטורקית בירושלים ולמוטט את התמיכה הטורקית בחמאס, תוך עמידה על האינטרסים הריבוניים של ישראל קודם לכל, ומבלי לנקוט בצעדים שיסכנו את ביטחונה הלאומי כמו ויתורים משמעותיים לפלסטינים.

לצד זה, יש לייצר "תחרות עולמית" על ישראל, בפרט לכיוון רוסיה וסין. יש לנהל תהליך גיאו-אסטרטגי, בזהירות אך בהתמדה ("עקב בצד אגודל"), לביצור והעמקה פרגמטיים של היחסים עם שתי המעצמות תוך הרחקתן משחקנים רדיקלים ובראשם איראן. הדבר ימתן את מנוף הלחץ המדיני האמריקאי על ישראל ובין היתר ייצר "תחרות" על הטלת וטו במועצת הביטחון של האו"ם.

הצבת יעד אסטרטגי לבניית "תכנית היגמלות" רב-שנתית מהסיוע הביטחוני האמריקאי לטווח ארוך על מנת להגדיל באופן משמעותי את בניין הכוח והעצמאות האסטרטגית של ישראל בכל יכולותיה, בדגש על **קווי הייצור הקריטיים** שבחלקם הגדול הועתקו לארה"ב (מיירטים, פגזים וכו').

29	מבוא
29	"הרתעה, התרעה והכרעה": עמודי התווך המסורתיים שעליהם נשענת הדוקטרינה הביטחונית הישראלית מתערערים.
35	פרק א': המערכה הכלל-פלסטינית נגד הציונות
40	מגמות התמזגות לאומנית דתית כלל-פלסטינית: בדואים, ערבים ישראלים ופלסטינים משני צדי הקו הירוק.
44	משבר זהותי: השלמה עם הציונות והשתלבות מואצת בקרב חלקים בחברה הערבית.
47	על מסלול התנגשות: מגמות לאומניות ולעומתיות בקרב החברה הערבית.
50	המישור הדתי והלאומי: אתגרי המגזר הערבי ביחס לקיום מדינת ישראל.
54	עליית קרנם של "האחים המוסלמים" בישראל: הסכנה הלאומית בהכנסת "התנועה האסלאמית" לקונצנזוס.
60	הסדרי הביטחון בעיר העתיקה ובהר הבית.
63	"ניהול הסכסוך": מערכת היחסים הישראלית-פלסטינית מאז 2010.
68	הרשות הפלסטינית ואסטרטגיית הלוחמה בישראל.
69	רציונל וחינוך לשנאת ישראל.
72	משכורות למחבלים והעסקתם: מנגנון מימון הטרור של הרשות הפלסטינית.
76	שרשרת המוטיבציות לטרור הפלסטיני: חישוב מחדש.
77	ההיבט המשפטי.
	אובדן האחיזה בעומק המרחב:
79	"בנייה מדינית" במסגרת "מפעל ההתנחלויות הפלסטיני".
80	תכנית פיאד במימון אירופי: השתלטות עוינת על שטחי C.
95	"ירושלים 2030": אסטרטגיית הרש"פ להפיכת ירושלים לבירה הפלסטינית בגיבוי האו"ם והאיחוד האירופי.
97	מבחן הנגב: השתלטות בדואית בלתי חוקית על המרחב.
101	הנגב כמערכה לאומית: החברה הבדואית ויצירת "מדינה בתוך מדינה" במציאות חוץ-טריטוריאלית.
108	ערעור הביטחון האישי: הג'יהאד על מגוון צורותיו.
110	ערעור הביטחון בצירים: אבנים ובקת"בים לצד היעדר הרתעה מבצעית ומשפטית.
115	צבירת נשק בלתי חוקי במגזר הערבי: איום טקטי חמור.
118	קעקוע צדקת הדרך: הרס אתרי מורשת.

120	"איחוד משפחות": זכות שיבה שקטה ושינוי מאזן דמוגרפי כאיום אסטרטגי
125	אירועי "שומר החומות" כרגע תפנית ביחסי יהודים-ערבים בישראל
137	ערביי ישראל: מה ניתן ללמוד? מה ניתן להסיק לעתיד?
142	המלצות: ביטחון לאומי נבנה מבפנים כלפי חוץ
143	ביטחון פנים: העת להקמת משמר לאומי
145	חיוניות מערך המילואים כחלק אינטגרלי מאתוס "צבא העם"
148	ההגנה המרחבית בספר חיונית כתמיד
154	אכיפה נחושה כנגד טרור דמי החסות והפשיעה החקלאית
155	משילות מרחבית להצלת האחיזה הלאומית בעומק המרחב
155	חסמים המוטלים על בנייה יהודית לעומת הקלה וחוסר משילות כלפי בנייה ערבית ובדואית
	"מכפיל כוח": מדוע "ההתנחלויות", או המסה ההתיישבותית במרחב, הן מרכיב מפתח בביטחון
161	הלאומי
164	הרשות הפלסטינית: ישות טרור המשתתפת במאבק המזוין נגד ישראל
166	בקעת הירדן כקיר הברזל המזרחי של ישראל
172	מבצע איסוף נשק ובלימת הברחות האמל"ח המחמש את המגזר הערבי בישראל
172	אסטרטגיה לאומית למאבק בהצתות
	פתרונות מדיניים: עקרונות "הביטחוניסטים" לכל הסדר מדיני וחלופות פרקטיות לפתרון "שתי
173	המדינות" הנוכחי
193	פרק ב': המערכה האיראנית-איזורית
196	המערכה האיראנית כנגד ישראל: מבוא
197	גרעין צבאי איראני
197	תכנית הגרעין הצבאי כחלק מרציונל המשטר האיראני לייצוא המהפכה
	הסכם הגרעין מ-2015 (JCPOA) ונסיונות ממשל בידן להחזירו לתוקף: פייסנות והכלה במקום לחץ
199	מקסימלי ואיום אמין
200	הבעיות המרכזיות בהסכם הגרעין משנת 2015 (JCPOA)
202	מדיניות הלחץ המקסימלי של ממשל טראמפ וניפוץ מיתוסים סביבה
204	מבחר הפרות איראן את ההסכם טרם יציאת ארה"ב ממנו, בין ינואר 2016 למאי 2018
206	הפרות איראן את ההסכם לאחר יציאת ארה"ב ומצב תכנית הגרעין שלה כיום, יוני 2022
207	המו"מ של ממשל בידן והמעצמות על חזרה להסכם הגרעין
212	לכל הסכם יש מוצאי הסכם: חזרה ל-2015 תהיה זריקת עידוד עצומה לטהרן
213	האיום הקונבנציונלי מצד איראן

תנועת מלקחיים של "התמנון האיראני": רשת של מנופי לחץ מסביב לישראל ליצירת "עומק אסטרטגי"	219
חזבאללה: איום אסטרטגי משמעותי	224
ההתעצמות הצבאית של חזבאללה: איום אסטרטגי על מדינת ישראל	226
פרויקט הטילים המדויקים בייצור עצמי	231
מנהרות ויכולת התקפית קרקעית	235
איום המסתננים: טקטיקה חדשה של חזבאללה?	236
מעורבות חזבאללה בסוריה	237
פעילות בתוך שטח ישראל: סיוע למחבלים פלסטינים וגיוס ערבים ליצירת תאים רדומים של חזבאללה בצפון הארץ	239
מקורות מימון	241
טרור עולמי	241
הכובע המדיני: השתלטות חזבאללה על מדינת לבנון וערעור היציבות הפנימית במדינה	242
הקהילה הבינלאומית וחזבאללה	245
מבט אסטרטגי על חזבאללה	247
ארגון חמאס: מאמץ למיזוג הזירות ושליטה על הנרטיב	249
התעצמות צבאית כפונקציה של היעדרות צה"ל מהשטח	251
כך סולל סנואר את דרכו למרכז הבמה על חשבונה של ישראל מבולבלת	255
תפיסת המערכה הכוללת של חמאס	258
המלצות	261
פרק ג': מערכת הדה-לגיטימציה בהובלה פלסטינית	267
המערכה התודעתית: מבוא	272
תנועת ה-BDS העולמית: קמפיין חרם אנטישמי בהובלת ארגוני טרור פלסטינים	273
תפקידה של ההנהגה הפלסטינית בהובלת תנועת ה-BDS הבינלאומית והקשר של BDS לארגוני טרור	276
הצלחות וכשלונות של קמפיין ה-BDS	282
ארגוני "זכויות אדם" עולמיים בסנכרון עם ארגוני פנים ישראלים ופלסטינים	289
שקר ה"אפרטהייד": תיבת תהודה משותפת לארגוני החוץ והפנים	297
תנועות יהודיות שוליות בארה"ב התומכות בתנועת החרם לצד כוחות יהודיים ונוצריים חזקים התומכים בישראל	307
האו"ם ומוסדותיו: מוסדות בינלאומיים מוטים בעלי הילה אובייקטיבית	309
האו"ם וארגון חמאס: שילוב זרועות למטרה משותפת	316

321	אונר"א: הנצחת בעיית הפליטים וקשרים לארגון חמאס
	חוק מותאם למידות במקום חוק בין"ל: "לוחמה משפטית" (lawfare) וחתימה תחת יסודות הקיום של
332	מדינת ישראל
335	הזנחת האתוס הלאומי במערכת החינוך
341	המלצות: אתוס לאומי כאבן יסוד לביטחון לאומי
343	פרק ד': המעטפת הבינלאומית
345	מנהיגות אמריקאית בנסיגה: מבחן לביטחון הלאומי של ישראל
347	"המודל האפגני": נסיגה המקרינה על הזירה הבינלאומית
	"המודל האוקראיני": 10 הלקחים שעל מדינת ישראל להפנים בעקבות המלחמה באוקראינה,
349	ובראשם: חוסר ערכן של ערבויות ביטחון בינלאומיות
355	טורקיה
360	הנעלם הסיני במשוואה הבינלאומית: חלון הזדמנויות ייחודי עבור ישראל
362	הסכמי אברהם: כיצד שינה העולם הערבי כיוון לעבר ישראל
365	שבירת הפרידגמות הישנות על ידי ממשל טראמפ: "שלום מתוך עוצמה"
368	המלצות: ייצור "תחרות עולמית" על ישראל

חייל מחטיבת שומרון מתפלל על קבר יוסף לאחר שכוחות מהחטיבה אבטחו וליוו את שחזור ושיפוץ המתחם (אפריל 2022). מתחם קבר יוסף חולל ונותץ מוקדם יותר על ידי פורעים ערבים. מח"ט שומרון רועי צוויג בפקודה ללוחמים לפני הפעולה: "במקום זה הובטחה הארץ לאברהם אבינו. אנו פועלים היום ביד רמה כאבותינו שעל יציאתם ממצרים בפסח אומר הכתוב: 'לא כגנבים בלילה אלא כבני מלכים', וכך אנו זוכים להשיב את כבוד הארץ ועם ישראל. תחנונות 'לוחמני', תחילת תנועה לעיר שכם." (תמונה: חדשות בטחון שדה, t.me/lsrBts)

"הרתעה, התרעה והכרעה": עמודי התווך המסורתיים שעליהם נשענת הדוקטרינה הביטחונית הישראלית מתערערים.

באופן מסורתי, כפי שהביא לידי ביטוי דוד בן גוריון, תפישת הביטחון של מדינת ישראל נשענה על שלושה עמודי תווך:

- **הרתעה:** בניין כוח צבאי משמעותי לביצור ביטחון המדינה אל מול אויביה, הנשען על גיוס חובה וכוח אדם איכותי (צבא העם ועיקרון האומה המתגייסת); השקעה גדולה יחסית לרוב מדינות העולם בביטחון ביחס לתל"ג ונתח משמעותי מתקציב המדינה; סיכול יכולות האויב ושיתוק נכסיו האסטרטגיים ושוברי השוויון – בפרט כשהם מבצעיים; הרחקת האויב מגבולותיה; צבירת יתרון איכותי יחסי על פני כלל אויביה ובכללה השקעה משמעותית בטכנולוגיה, חדשנות, סייבר ומודיעין; עליונות אווירית במרחב כולו; תחכום בתמרון הצבאי ובהפעלת הכוח; ויכולות בלתי-קונבנציונליות.

כיום, מושג ההרתעה איבד מהרלוונטיות שלו לאור העובדה שמערכות ג'יהאדיסטיות אינן פועלות מתוך הרתעה אלא מתקדמות עקב בצד אגודל לעבר השמדת ישראל. הן מבצעות הערכת מצב עיתית ומושכלת אשר מודדת את צעדיהם, אך המגמה נשארת בעינה.

- **התרעה:** מערכי מודיעין איכותיים ומובילים שההשקעה הכלכלית וגודלם היחסי בולטים במערכת הביטחון; צבירת "בנק מטרות" לתקיפה; ומתן אזהרה מוקדמת לפגיעה באזרחי ישראל ובחיליה, הפרת ריבונותה, או התארגנות צבאית משמעותית באופן שמאפשר זמן התארגנות מספק, בפרט גיוס יחידות מילואים.

כיום, בעידן של רקטות, טילים ומל"טים תוקפים, המושג התרעה איבד כמעט לחלוטין ממשמעותו. אין המדובר בצבא גדול

וכבד שאת היערכותו ניתן לצפות שבועות מראש, אלא ב"החלטה של רגע" להפעיל רקטות וטילים, כפי שאירע בירי על ירושלים במבצע "שומר החומות". באותו אירוע התקבלה התרעה שעה קודם, עובדה שלא הותירה מרחב היערכות רלוונטי להגנה.

- **הכרעה:** השגת ניצחון חד-משמעי במלחמה, באופן שמנטרל לפרק זמן מספק את יכולות הפעלת הכוח של אויביה והתארגנותם, גובה מחיר כבד מהאויב תוך העברת עיקר הלחימה לשטחו מעבר לגבול, ומרכז מאמץ אזרחי וצבאי על מנת להביא לסיומה של המערכה באופן המהיר ביותר שאפשר, מתוך הבנה שהעומק האסטרטגי של ישראל, בתור מדינה קטנה עם חגורת גבולות צרה, איננו מאפשר לה לתפקד לאורך זמן כאשר כלל המערכות שלה מחויבות לתמרון מלחמתי ולמלחמה טוטאלית, והעורף שלה הן חשוף למתקפות והן כלל נדבכיו מחוייבים מכורח הנסיבות למאמץ המלחמתי – הן המשק והן מערכות הביטחון.

גם המושג הכרעה דורש בירור עמוק וכן ניכר שהוא לחלוטין לא מצוי היום בלקסיקון של הצבא, שפועל בדרכים שונות. בעת הזאת נדרש **לצקת תובנות חדשות** ולהבין שההכרעה האמיתית היא **ניצחון הציונות לאורך זמן** כנגד כל המגמות המנסות לקעקע את מדינת הלאום של העם היהודי, וכי מדובר בסדרה רחבה מאד של זירות ומאמצים מתמשכים יום יומיים עם ריכוזי מאמץ שדורשים יוזמה, יצירתיות ונחישות.

על כל אלה נוספו מספר עקרונות ליבה:

- ישראל שומרת לעצמה את **העצמאות האסטרטגית** לפעול מול אויבים המבקשים לפגוע בריבונותה או אף להשמדה באופן בלתי תלוי מלחץ בינלאומי או משיקולים זרים. ישראל תפעל אך רק על פי האינטרסים הנוגעים להבטחת ביטחונה הלאומי.
- ישראל נשענת על **הברית האסטרטגית עם ארצות הברית**, מעצמת העל המובילה בעולם הן בתל"ג והן בעוצמתה המדינית-צבאית, בתור משען משמעותי המספק תמיכה מדינית, לגיטימציה בינלאומית להגנה עצמית במלחמה, בין היתר במוסדות האו"ם ובמועצת הביטחון, תקציבי ביטחון משמעותיים, שיתוף פעולה טכנולוגי-צבאי ומשאבי מחקר ופיתוח קריטיים.
- ישראל פועלת להגנתה העצמית מתוך **מודעות למצבה המיוחד: מדינה קטנה** הן באוכלוסיה והן בשטח לעומת המזרח התיכון העוין המקיף אותה במעטפת של מדינות אויב המחויבות להשמדתה.

לאורך העשור האחרון הלכו והתערערו חלקים נרחבים מתפיסות אלה עד שהפכו לבלתי רלוונטיות לביטחונה הלאומי של ישראל בשנת 2022. מפת האתגרים האסטרטגיים אל מול המשך קיומה בביטחון של מדינת ישראל עברה שינויי תצורה משמעותיים, ובכללה:

- **ההקשר האיזורי**
הדינמיקה הגיאופוליטית במזרח התיכון של שנת 2022 שונה משמעותית מהמציאות המקובעת והידועה ששלטה באיזור במשך עשרות שנים. הצטרבות האיומים הביטחוניים הקריטיים, ובראשם התוקפנות של המשטר האיראני והעמקת אחיזתו באיזור לצד חתירתו לגרעין צבאי, כמו גם עלייתם של ארגוני טרור והפיכות שלטוניות, הצליחו להפוך על פיהם את צירי הכוח המסורתיים של המזרח התיכון ולשרטט

מחדש את מפת האיזור לארבע קואליציות חדשות:

1. **הקואליציה הישראלית-ערבית המתונה:** שיתוף פעולה אסטרטגי פתוח חסר תקדים שקיבל חיזוק משמעותי בעקבות הסכמי אברהם
2. **הקואליציה האיראנית-שיעית:** בהובלה איראנית וכוללת את המיליציות שלה ברחבי האיזור, כולל בלבנון, בתימן ובעיראק, ואת משטר אסד בסוריה
3. **הקואליציה הסונית הרדיקלית:** בהובלת טורקיה, קטאר והאחים המוסלמים
4. **הארגונים הסוניים האולטרה-רדיקלים:** הבולטים מביניהם הם דאע"ש ואל-קאעידה
0. שינוי משמעותי זה מחייב גם שינוי משמעותי במדיניות. בשנים האחרונות, מאמצים כבירים הבשילו לכדי **הקמת קואליציה איזורית ישראלית-ערבית של מדינות מזדהות בעלות אינטרס משותף בהובלת ארה"ב אל מול האיום האיראני.** יצירת בריתות אלה במסגרת **"הסכמי אברהם"** כללה את איחוד האמירויות הערביות, בחריין, מרוקו וסודן, ובאופן חסר תקדים, בתמיכתה של הליגה הערבית ושל מדינות ערביות חשובות כגון ערב הסעודית, מצרים, ירדן ועומאן.
- לצד זה, מתקיימים קשרים מדיניים וביטחוניים אינטנסיביים מתחת לרדאר עם מדינות רבות באיזור, כולל מרבית החברות בליגה הערבית.
- כל זאת מציב סימן שאלה מעל תפיסת הבידוד המדיני הישראלי במזרח התיכון. לצד זה, הדבר **מרחיב את המעטפת האסטרטגית של ישראל** למחוזות כמו המפרץ הפרסי, מרוקו וסודאן. התקרבות זו של ישראל למדינות האיזור מאפשרת לה גם "קרש קפיצה" אל עבר איראן כמנוף לחץ מ"החצר האחורית" שלה.
0. **קריסתן של מדינות אויב מסורתיות כגון סוריה ועיראק והפיכת המרחב לשברירי, בדגש על לוחמה א-סימטרית במקום לוחמה בין-צבאית.** הדבר מציב סימן שאלה מעל תפיסת ההרתעה, ההתרעה וההכרעה כאשר האיומים המרכזיים בזירה על ישראל הם

שחקנים תת-מדינתיים כמו חזבאללה וחמאס.

o בהקשר הפלסטיני, ממשל ביידן וממשלת ישראל ירשו מציאות שבה גישת ישראל לפלסטינים איננה יותר מבפנים החוצה, אלא מבחוץ פנימה. העולם הערבי איננו מתנה יותר את קשריו הפתוחים והנורמליזציה עם ישראל בהסדר מדיני עם הפלסטינים, ואף דוחק אותם אל שולי האג'נדה המדינית-ביטחונית. אותם גורמים בעולם הערבי היו מעוניינים לראות בהסדר מסוג זה, אך הסרבנות הפלסטינית אילצה אותם לצאת מהמתנה ולצופף שורות עם ישראל לאור האיום האסטרטגי כבד המשקל מכיוון טהרן.

- **אתגרי ביטחון הפנים ובראשם הרמת הראש של מגמות הלאומניות והלעומתיות המזדהות עם המאבק הפלסטיני בקרב חלקים ניכרים בחברה הערבית והבדואית מחייבים הסטת משאבים לכיוון כוחות ביטחון הפנים ובראשם מג"ב והמשטרה והקמת משמר לאומי.**
- **למרחב הלוחמה נוספו מרחבים נוספים חשובים, ביניהם מרחב הסייבר אשר מאתגר**

את חסינות העורף ותפקוד מערכות הביטחון והתשתיות הקריטיות של ישראל, מולו הקימה ישראל את מערך הסייבר הלאומי ואת אגף הסייבר בחיל התקשוב; **מרחב הלוחמה הפסיכולוגית** אשר ארגוני טרור כמו חזבאללה וחמאס הגבירו מאוד את השימוש בו בשנים האחרונות; **והמרחב הביולוגי** אשר קיבל ביטוי במגפת הקורונה (covid-19) ואתגר מאוד הן את זרועות הביטחון, שהיה עליהן לוודא המשך יכולת סדירה להפעיל כוח ללא מגבלות משמעותיות, הן העמים מאוד על מערכת הבריאות, הן גבה מחיר כבד מהמשק ומהעורף דרך סגרים ומגבלות תנועה, והן הציב המחשה ברורה למערכות המדינה לאיום בלתי ידוע אשר מאתגר את תפקודה הסדיר של המדינה.

יש לציין שמול איומים ואתגרים אלה, בולטת התעצמותה המשמעותית של מדינת ישראל ללא השוואה למצבה בעבר, הן בבניין הכוח והן בהפעלת הכוח, בתחכום התמרון ומעל הכל באיכות ההון האנושי. ערכי האומה ובראשם ציונות וגאולת ישראל מוצאים ביטוי בהיענות וברוח השליחות המלווה את בניה ובנותיה המתגייסים לשורות כוחות הביטחון.

מלחמת העצמאות המתחדשת

אלוף במיל' גרשון הכהן

מגמות המתרחשות בימים אלה בארץ ישראל מסמנות פרק חדש במלחמת העצמאות המתמשכת של העם היהודי בארץ אבותיו: איום המלחמה בזירות הלחימה בגבולות; חלקה האחד במאבק פלסטיני במרחבי יהודה ושומרון וחלקה השני במרי מתעצם של קבוצות פורעים והתארגנויות פשיעה בין אזרחי ישראל הערבים; המגמה השלישית נושאת אופי אזרחי והיא ממוקדת במאבק על ביסוס שליטה פיזית במרחבי הארץ.

שאלת היסוד לדיון זה אינה יכולה להתברר רק מתוך השוואת עוצמת האיומים בין מה שהיה בימי תש"ח לבין מציאות ימינו. השאלה הבסיסית יותר היא שאלת תוקף היציבות המיוחסת למדינה מרגע שהוקמה, **עד כמה נקודת התפנית של עצם ההקמה, יכולה להבטיח את ההמשך?**

תחושת הביטחון של החברה הישראלית מבוססת במידה רבה על התרחקות איום המלחמה עם צבאות מדינות ערב. עם מצרים וירדן הושגו הסכמי שלום. צבא סוריה שהיווה עד למלחמת האזרחים בסוריה איום רציני, בעשר השנים האחרונות הלך ונחלש. **אלא שבינתיים התהוו איומים חדשים. השינוי שהתחולל מחייב את צה"ל למענה חדש ומזמין פירוש מחודש למושג "איום קיומי".** צבא מצרים במלחמת העצמאות פלש לעומק מדינת ישראל, איים על תל אביב והציב איום קיומי. כוחות חמאס וחזבאללה אינם בנויים כיום למהלך כזה, אבל הם מאיימים על תל אביב בדרך אחרת: באיום האש הרקטית לעורף הישראלי, על בסיס מאות אלפי רקטות, ובאיום הפשיטות של גדודי קומנדו לכל רוחב קו העימות לכיבוש יישובים סמוכיי גבול, דוגמת מטולה ושלומי. בחסות מערך הגנה ערוך היטב מקו החזית ועד העומק, הם שואפים לפגוע קשה בכוחות ההתקפה של צה"ל ולמנוע סיום מהיר של המלחמה בניצחון ישראלי ובהכרעה ברורה. טועים לחשוב כי חזבאללה וחמאס הם לא יותר מארגוני טרור והאיום שלהם עם כל חומרתו אינו מגיע לכדי איום קיומי. לכן הרמטכ"ל מיתג אותם בכינוי **"צבאות טרור"**.

בהיבט זה מלחמת לבנון השנייה הייתה אולי מופע אחרון של תקופה בה יכלה ישראל להתמקד בלחימה

בזירה אחת. **המלחמה הבאה עלולה להיות מלחמה אזורית.** למערכת החדשה ההולכת ומתהווה, הצטרפה לאחרונה גם זירת הפנים. בתפנית אסטרטגית זו, נדרש שינוי משמעותי בהיקף סדר הכוחות של צה"ל. כמובן, נדרשת הכנה מתאימה של הציבור הישראלי למלחמה שלא הכיר עד כה.

ההון האנושי, החתירה למגע, הערכיות והשליחות הציונית של המשרתים בצה"ל ובמערכות הביטחון הם המרכיב החשוב ביותר בביטחון הלאומי של מדינת ישראל

"הבנים והבנות נולדים ורוח גדולה בליבם. רוח טובה המבטאת רצון ליצור, להשפיע, להיות משמעותיים ולתרום. רוח המוכיחה שערכים עוברים מדור לדור. במושג 'צבא ההגנה לישראל' המילה 'לישראל' היא התכלית. אנו מגנים על הזכות לחיים ובשמה מסכנים את החיים, כדי לאפשר לכולנו, כאומה, לממש את זכותנו וחובתנו לבנות חברה משגשגת, ראויה ומלאת חיים. מעל הכל, רבים בעם ירשו מאברהם את הרוח לומר הנני. הנני שפרושו לקחת אחריות, להעז, להיות נכון ולהסתכן. שפרושו לתרום ולהשפיע, לא להתבונן מהצד אלא לעשות, לא להמתין אלא ליזום. הנני שפרושו לשרת דבר גדול וחשוב ממני.

הנני – מושכת הקריאה את שרשרת הדורות, והם יוצאים לגאיות המוריה, למישוריה ולהריה."
הרמטכ"ל רא"ל אביב כוכבי, טקס יום הזיכרון לחללי צה"ל ולנפגעי פעולות האיבה ה'תשפ"ב

תמונה: דובר צה"ל

המערכה הכלל-פלסטינית נגד הציונות

התמזגות הזירות הערבית-בדואית-פלסטינית מחייבת שינוי פרדיגמה ומערכה לשחרור המרחב

- **מגמות התמזגות לאומניות כלל-פלסטיניות משני צדי הקו ירוק: בדואים, ערבים ישראלים ופלסטינים**

- **בנייה מדינית מסונכרנת בכלל הארץ: יהודה ושומרון ("תכנית פיאד"), הבדואים בנגב והערבים במשולש ובצפון**

- **הרשות הפלסטינית ואסטרטגיית הלוחמה בישראל: משכורות למחבלים וקעקוע צדקת הדרך**
- **תנועת חמאס: מאבק להתכנסות רב-זירתית**

- **הבדואים בנגב: מציאות אקס-טריטוריאלית**

- **ג'יהאד על מגוון צורותיו: פרעות בערים מעורבות ובמרחב, איחוד משפחות, ערעור הביטחון האישי והתחמשות במגזר**

בתקופה האחרונה נצפית מגמת הדגשה והצפה אל פני השטח של אמיתות שורשיות לגבי השסע היהודי-ערבי בארץ ישראל, הכוללת התמזגות רעיונית ומטרתית בין הבדואים בנגב, ערביי ישראל והפלסטינים ביהודה, שומרון ועזה. לצד המורכבות והרצון של חלקים בחברה הערבית להשלים עם המציאות, יהיה זה מנותק מהמציאות להתעלם ממגמות ההקצנה, הלאומנות והפלסטיניזציה בקרב הערבים בכלל המרחב, בין אם אזרחי ישראל או לא, משני צדי הקו הירוק. מעל הפילוח העדתי-שבטי-פוליטי מתקיימת בקרב חלק משמעותי מאוד מציבור זה הסכמה עקרונית על כך שמקומה של הציונות בארץ ישראל הוא כנטע זר, ישות זמנית שיש להכיר בקיומה לצד חתירה לסילוקה.

הרצון השורשי והלאומני בצד הערבי פוגש מדינת ישראל מהוססת, המתלבטת כיצד לפתור את הבעיה הלאומנית בכלים אזרחיים, החותרת להצעות פשרה ולקניית שקט במקום החלת משילותה וריבונותה דרך פתרונות שורש. וואקום זה מנוצל היטב על ידי תנועות לאומניות אסלאמיסטיות על מנת להשתלט על השיח ועל הבכורה. בין היתר, לראשונה בהיסטוריה, נכנסה התנועה האסלאמית ללב הקונצנזוס הישראלי באמצעות כניסתה של מפלגת רע"מ לקואליציה.

היקף האתגרים מול מדינת ישראל בתחום ביטחון הפנים וסביבתה הקרובה הוא חסר תקדים. הרשות הפלסטינית משקיעה משאבים אדירים במאבק המזוין, כולל דרך מערך המשכורות למחבלים והסתה במערכת החינוך; ארגון חמאס שואף למזג בין הזירות ולרשת את הבכורה התודעתית ברחוב הפלסטיני; איחוד משפחות ופוליגמיה מאיימים על המאזן הדמוגרפי; "בנייה מדינית" מואצת מאיימת על העומק האסטרטגי של מדינת ישראל; וערביי ישראל עולים מדרגה במעורבותם בג'יהאד האלים, בין היתר באמצעות פרעות אלימות, אימוץ דגלי פלסטין ומצבורי נשק בלתי חוקיים. לצד זה, אתרי המורשת ההיסטוריים ביהודה ושומרון נמצאים תחת מתקפה מתמדת ומואצת של נזק מכוון.

על ישראל להסיר את הכפפות ולהכריז על תכנית לאומית להשבת המשילות, הכוללת גיוס משמר לאומי לצד מבצע איסוף נשק במגזר הערבי והבדואי; בלימה והיפוך מגמה כלפי "הבנייה המדינית" לצד הסרת חסמים בפני הקמת יישובים יהודיים והרחבתם והכרה בחלוציות כאבן יסוד בציונות; שיקום מערך המילואים; אסטרטגיה לאומית למאבק בהצתות ולהרס באתרי המורשת; סיפוח בקעת הירדן ושטחי C; ומעל הכל, הגדרת האיום תוך שימוש בארגז כלים לאומני-קיומי, במקום טיפולי "פלסטר" תוך שימוש בארגז כלים אזרחי-עברייני.

הג'יהאד על מגוון צורותיו

ערעור הביטחון האישי לצד דחיקה, השתלטות והכרזת נוכחות דתית-לאומנית

פיגועי דקירה

راح ضلعو تحفظ وراج اضلع
انراکو یا شیعہ القسطنطینی یا
انداز

טרור הטיקטוק

סנור נהגים באור ולייזר

רגבים

דמי חסות ופשיעה חקלאית

הצתת פסולת

רגבים

בנייה מדינית

זריקת בקבוקי תבערה

TPS/שלו שלום

הצתות חורשים

איחוד הצלה

יידוי אבנים

פיגועי ירי

פלסטיניזציה, הסתה
והנפת דגלי אויב

סיכול כ-500 פיגועים קשים
בשנה (כולל חטיפה והתאבדות)

ג'יהאד מדיני

הפרות סדר אלימות

מואזין

תמונה: הרשתות החברתיות

מחאה כלכלית-חברתית, או שאיפות דתיות-לאומיות?

צעדה המונית באום אל פחם, לב מדינת ישראל, של אזרחים ערבים ישראלים במלאת שנה למבצע "שומר החומות", מאי 2022, שם הונפו רבבות דגלי חמאס ואש"ף, וההמונים קראו "אנחנו חייליו של מחמד דף", "כובש צא החוצה, האדמה הערבית חופשית" ולהוציא להורג בירי את "הבוגדים"

„מגמות הפלסטיניזציה והחתרנות בקרב ערביי ישראל פוגשות מדינת ישראל מהוססת, המתלבטת כיצד לפתור את הבעיה הלאומנית בכלים אזרחיים, חותרת להצעות פשרה ולקניית שקט במקום חתירה למגע ואכיפת החוק, ובעיקר מראה **חוסר רצון בסיסי לאכוף את משילותה** בכלל המרחב הריבוני שלה. מדינת ישראל זנחה פתרונות שורש לטובת "פלסטרם" מקומיים ואת רעיון השימוש בכלים לאומיים לטיפול בבעיה לאומית.

איזור תקופת חודש הרמדאן 2022 שיקף את מגמות הפלסטיניזציה, הלאומנות הפלסטינית וההזדהות עם חמאס בקרב ערביי ישראל. מגמות אלה צפו אל פני השטח בגל פיגועי טרור שבחלקם השתתפו ערביי ישראל והוביל ל-19 נרצחים, בהתפרעויות אלימות על הר הבית, בלינצ'ים ברחובות ובהנפת דגלי אש"ף וחמאס על הר הבית וברחבי הארץ – בירושלים, באוניברסיטת תל אביב, בלוד, באום אל פחם, בחיפה ובמקומות נוספים

רשות להרוג: מנגנון מימון ותמרוץ הטרור של הרשות הפלסטינית

מכונה משומנת ומעוגנת בחוק של **1.2 מיליארד ש"ח בשנה**

הרשות הפלסטינית מתפעלת מנגנון משומן ועתיר תקציבים המעוגן בחוק, המיועד לתמרץ פלסטינים לבחור את דרך הטרור, המשקפת את מטרתה לנהל מאבק מזויין כנגד מדינת ישראל.

כל המחבלים הכלואים ומשפחות ה"שהידים" מתוגמלים בקצבאות נדיבות, בעוד שמחבלים משוחררים זוכים לעדיפות בפתיחת משרות במנגנוני הרשות, כולל מנגנוני הביטחון.

מאז 2013, הם הקדישו למטרה זו סכום עתק של למעלה מ-

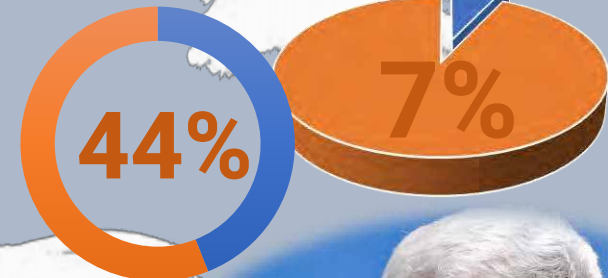
9,000,000,000 ש"ח

נסף שאיתו ניתן היה לממן:

52 מיליון
מנות חיסון לקורונה

6
בתי חולים ציבוריים

מתקציב הרשות

Council of the European Union
Conseil de l'Union Européenne

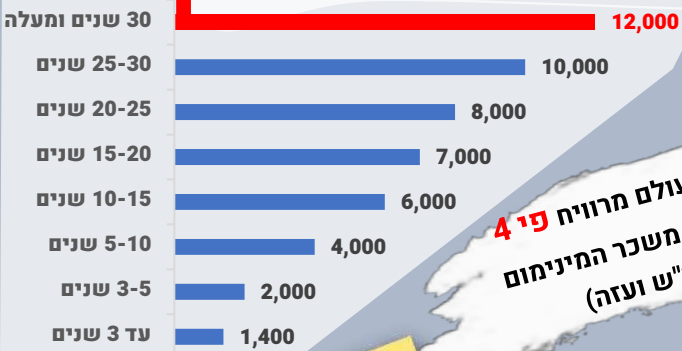

Alexandros Michailidis / Shutterstock.com

חינוך לטרור

ש"ח/חודש

מחבל פלסטיני עם מאסר עולם מרוויח **פי 4** מהפלסטיני הממוצע ופי **8** משכר המינימום הפלסטיני הממוצע (יו"ש ועזה)

28,229

העיקר הבריארות?

1.2 מיליארד ש"ח/שנה הקצבות למחבלים ומשפחות "שהידים" (על כמה אלפים בודדים)

פי 80 לנפש מושקע בטרור מאשר בבריאות

1.7 מיליארד ש"ח/שנה

357.4 תקציב משרד הבריאות הפלסטיני (על 5 מיליון תושבים) ש"ח לנפש/שנה

6,000 ₪ מענק למשפחת "שהיד"

\$25,000 מענק שחרור מירבי למחבל

אסיר משוחרר יזכה לביטחון כלכלי ותעסוקתי **לכל החיים**:

- ✓ עדיפות בשיבוצים למשרות פנויות במנגנוני הרשות
- ✓ שכר קבוע
- ✓ ביטוח בריאות חיים
- ✓ השכלה חינם

"השהידים החלוצים נמצאים בראש סדר העדיפויות הפלסטיני ... גם לו היה נותר בידינו גרוש אחד בלבד, היינו משלמים אותו למשפחות השהידים והאסירים." מחמוד עבאס (אבו מאזן), יו"ר הרשות הפלסטינית

מגמות התמזגות לאומנית דתית כלל-פלסטינית: בדואים, ערבים ישראלים ופלסטינים משני צדי הקו

הירוק

לצד זה, יהיה זה מנותק מהמציאות להתעלם ממגמות ההקצנה, הלאומנות ומיזוג הזירות במרחבי ארץ ישראל מצד כלל תושביה הפלסטינים, בין אם תושבי יו"ש ועזה, אזרחי ישראל, מהחברה הערבית או מהחברה הבדואית, בשני צדי הקו הירוק. מעל הפילוח העדתי-שבטי-פוליטי מתקיימת בקרב חלק משמעותי מאוד מציבור זה הסכמה עקרונית על כך שמקומה של הציונות בארץ ישראל הוא כנטע זר, ישות זמנית שיש להכיר בקיומה לצד חתירה לסילוקה.

הסכמה עקרונית זו באה לידי ביטוי בעיקר בהתרסה גוברת כלפי רשויות החוק מתוך אי הכרה בסיסית בסמכותה הריבונית של מדינת ישראל, בסינרגיה המשלבת את כלל הזירות, משני צדי הקו הירוק:

1. הזדהות עם הנרטיב הלאומי הפלסטיני והתרחקות רעיונית מהנרטיב הלאומי הישראלי, המתבטאת בתמיכה שקטה בהתקוממות אלימה, לצד השתתפות פעילה בחלק מהמקרים – כמו במקרה "שומר החומות" ובשגרה במוקדי חיכוך – ואימוץ סמלים לאומיים פלסטיניים כמו דגל פלסטין, וציון ימי הנכבה והנכסה ויום האדמה.
2. פשיעה פנימית גואה בחברה הערבית הגובה קורבנות בשיעור גבוה הרבה יותר מהממוצע הארצי, לצד משטמה ואלימות כלפי רשויות החוק בעת מתן המענה המשטרתי-אכיפתי.
3. צבירת נשק חם, תוך שימוש בו בשגרה בתוך תחומי החברה הערבית כהכנה למאבק בין-אזרחי, כפי שקרה במימדים עדיין מצומצמים במהלך אירועי "שומר החומות".
4. ערעור הביטחון האישי במרחב, בין היתר בפשיעה חקלאית ובצירים, בסינרגיה בשטחי יו"ש, במרחבי הנגב, בערים המעורבות, באיזורים בעלי רוב אזרחי ערבי ובמרחב החקלאי.

בתקופה האחרונה נצפית מגמת הדגשה והצפה אל פני השטח של אמיתות שורשיות לגבי השטח היהודי-ערבי בארץ ישראל, שבמשך שנים היו מושא לנסיגנות מלאכותיים לביזור וחלוקה זירתיים. האבחנה ההגדרתית בין כלל תושבי ארץ ישראל הערבים-פלסטינים-מוסלמים על פי מקום מגוריהם, ולא על פי השתייכותם השבטית-לאומית השורשית, הייתה בבסיס המדיניות הישראלית במשך שנים ארוכות. אבחנה זו בין פלסטינים תושבי שטחי יהודה, שומרון ועזה, אזרחי ישראל הערבים ואזרחי ישראל הבדואים הייתה הדוגמה השלטת הן בדיון הציבורי והן בקביעת מדיניות.

הציבורי הערבי-בדואי-פלסטיני בכלל מרחבי ארץ ישראל מגוון ורחוק מלהוות מקשה אחת: במגזר מתקיימת תחרות תפישתית בין-תנועתית על הבכורה בטון החברתי-דתי-לאומי. במבט על, הפוליטיקה הערבית מאופיינת בשני קצוות ומרכז. מצד אחד, הקצה האסלאמי-דתי בהובלת הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית והשייח' ראא'ד סלאח', ומצד שני הרשימה המשותפת המורכבת מתנועות חד"ש, תע"ל ובל"ד. בתווך נמצא הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית שאליו משוייכת מפלגת רע"מ. בעוד הקצוות מחזיקים בתפיסות לאומיות או דתיות מוחלטות, האמצע נוטה למה שמתפרש כפרגמטיזם, דואליות או אסטרטגיית "ת'קיה" ("הסתתרות") להשגת מטרות העל באמצעים עקיפים.

כך למשל מתקיימת תחרות או מחלוקת בין הפלג הצפוני והדרומי של התנועה האסלאמית, תחרות פוליטית בין תנועת פתח לתנועת חמאס והקרע ההיסטורי ביניהן, השייכות האתנית-שבטית המגוונת המובילה לאי-נישואין בין חברי חמולות, משפחות ושבטים שונים, בין היתר בתוך החברה הפלסטינית ובתוך החברה הבדואית, וצמיחתם של חלקים חילוניים ועירוניים בחברה הערבית בישראל, לצד מגמת השתלבות מואצת בחברה הישראלית, במוסדות השלטון ובכוחות הביטחון בקרב חלקים הולכים וגדלים בחברה הערבית בישראל.

5. "בנייה מדינית": השתלטות גוברת על המרחב דרך בנייה בלתי-חוקית מואצת, במקביל בשטחי C, בנגב, בגליל, ובמרכז הארץ.
6. "ג'יהאד מדיני": השתלטות תועלתנית גוברת של "התנועה האסלאמית", תנועת בת של "האחים המוסלמים", במוסדות השלטון ולאחרונה גם בקואליציה כלשון מאזניים.
7. העזה הולכת וגוברת של הדור הצעיר ברשתות החברתיות, ואימוץ נרטיבים אנטי-ציוניים חריפים ולעיתים אנטישמיים.

התודעה הלאומית בקרב אותם מעגלים מקרב ערביי ישראל והבדואים חזקה כל כך, שלא ניתן לטשטש

אותה דרך "הלבשת" נרטיב ההזנחה או סיבות כלכליות-חברתיות. ברם, מגמות הפלסטיניזציה והחתרנות בקרב ערביי ישראל פוגשות מדינת ישראל מהוססת, המתלבטת כיצד לפתור את הבעיה הלאומית בכלים אזרחיים, חותרת להצעות פשרה ולקניית שקט במקום חתירה למגע ואכיפת החוק, ובעיקר מראה חוסר רצון בסיסי לאכוף את משילותה בכלל המרחב הריבוני שלה. וואקום זה מנוצל היטב על ידי תנועות לאומניות אסלאמיסטיות על מנת להשתלט על השיח ועל הבכורה. הרצון השורשי בצד הפלסטיני-לאומני פוגש רשויות ישראליות מהוססות ומפייסות, שמעדיפות מבצעי אכיפה נקודתיים וכלים אזרחיים, במקרים רבים אף אוזלת יד, על פני פתרונות שורש וכלים לאומיים לבעיה לאומית.

פלגים שונים, מסגרת רעיונית אחידה: הפלג הצפוני והדרומי של התנועה האסלאמית מובילים את הפלסטיניזציה בקרב ערביי ישראל והבדואים

אבראהים ח'ג'אזי, מזכ"ל רע"מ וראש הלשכה המדינית בפלג הדרומי של התנועה האסלאמית: "באשר לי, כל ישראל היא 'נסיבתית' (תוצאתית וחולפת), היא נגזרה ונכפתה עליי ועליי לדעת כיצד לפעול מולה. באשר לי, הרי שבעוד 70 או 60 או 50 או 10 או 20 שנים 'נסיבתיות' שיעברו במהרה (ישראל זמנית ותחלוף)". בראיון אחר לאחר הצטרפות רע"מ לממשלה אמר, "הקשר שלנו לאדמה הזאת מבוסס על כך שזוהי אדמת 'רבאט', אדמת 'ווקף', נשאף לשמור עליה ולשחרר את האדם מכל החסיונות או מכל מי שרוצה להיות בעל חסות עליה." (רדיו נאס, ערוץ 14)

כמאל חטיב, סגן יו"ר הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית ובכיר התנועה בצפון בעל היסטוריה ארוכה של הסתה אנטישמית והמרדה כנגד הממסד הישראלי. ב-2001, במהלך האינתיפאדה השנייה, כתב מאמר המדמה את ישראל ל"כינה, שמקננת בגוף העולם הערבי ומוצצת את דמו ומשאביו תוך בולמוס של כיבושים". במהלך מבצע "שומר חומות" במאי 2021, הוציא השב"כ הודעה חריגה לאחר מעצרו: "בשבועות האחרונים, עושה חטיב שימוש במעמדו הציבורי על מנת להתסיס ולשלהב את המתפרעים בהר הבית וברחבי הארץ. דבריו של חטיב זוכים לתהודה רחבה ברשתות החברתיות ומעודדים, בין היתר, הפגנות והפרות סדר אלימות." ח'טיב קרא "לבוא חשבון עם מי שמשתף פעולה עם השב"כ ועם המשטרה" כמו גם "לגרש את הזוהמה והלכלוך מהר הבית". בינואר 2022, במהלך מבצע נטיעות בנגב, היה ממובילי הפרעות האלימות כנגד השותלים וכוחות הביטחון: "אני מזהיר את הממסד הישראלי: ההימור שלכם להשתלט על אדמות הנגב הוא אשליה. לא נוותר על הנגב, מה שהיה בשנת 1948 לא יחזור היום. הנגב יקר ואהוב, חלק בלתי נפרד מפלסטין." (מתוך עמוד הפייסבוק של אדי כהן)

מנוע ההסתה

גורמים מתדלקים בחברה הערבית

מתוך עמוד הטוויטר של אחיקם הימלפרב, "מבט לתקשורת פלסטינית" והמדיה החברתית

חברי הכנסת אחמד טיבי ואוסאמה סעדי מהרשימה המשותפת יחד עם
אם המחבל כרים יונס שבשנת 1980 רצח יחד עם בן דודו את החייל
אברהם ברומברג הי"ד. הם חטפו את ברומברג מצומת חדרה, ירו בו
והשליכו אותו לגסוס בצד הדרך. החוק הישראלי לא מחייב שלילת
אזרחות ממחבלים כמו יונס. "אם כרים, נשיקה על מחוך הנעלה," כתב
לה טיבי, "בנה מרצה עד עכשיו יותר מ-30 שנים בבתי הכלא של
הכיבוש." הוא הוסיף, "כרים הוא מפקד, **לוחם למען חירותם של בני
עמו** ולמען שלום צודק"

חבר הכנסת איימן עודה, יו"ר הרשימה המשותפת, בסרטון המרדה
שפרסם משער שכם ומכוון לערבים ישראלים המתגייסים למשטרה
ולמג"ב: "זו בושה שפלסטיני יתגייס למה שנקרא 'כוחות הביטחון',
ובפועל - כוחות הכיבוש. נעמוד לצד העם המקופח שלנו, כדי
להביא לקץ הכיבוש הנפשע הזה, כדי להקים את מדינת פלסטין וכדי
שדגלי פלסטין יתנוססו כאן על חומות ירושלים. אסור בתכלית
האיסור לכל צעיר פלסטיני שיתגייס לכוחות הכיבוש. אני מפציר
בצעירים ובמשפחות הצעירים שהתגייסו: **זרקו את הנשק שלכם
בפנים של כוחות הכיבוש**"
עודה התראיין לרשת "אלמיאדין" הלבנונית המזוהה עם חזבאללה
וקרא **"להתנגד בכוח ובאופן אקטיבי לכיבוש"**

חבר הכנסת סאמי אבו שח'אדה, יו"ר בל"ד, משתמש בביטוי
"התעוררות הכבוד" שמשמעותו בשיח הערבי - פרעות
ערביי ישראל במהלך "שומר החומות". בפוסט מהפגנה עם
דגלי פלסטין הוא משגר איום לעבר ישראלים תמימים:
"כנראה שהם עדיין חיים בדמיונות שלהם **ולא למדו לקח
כמו שצריך** מהתעוררות הכבוד האחרונה"

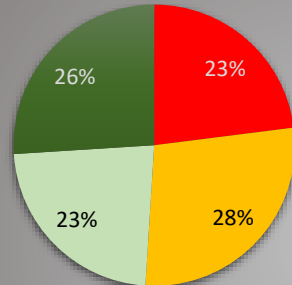

אמאם העיר לוד השיח' יוסף אלבאז נעצר מספר פעמים והוגש נגדו כתב אישום בגין הסתה. במהלך מבצע שומר החומות נשא דרשה
שבין היתר הלהיטה את ערביי העיר לפרעות בהפצת השקר הנפוץ "אל אקצא בסכנה". בפייסבוק כתב: "החלטנו כי הכיבוש שרוצה לסיים
את נוכחותינו לא יצליח בכך אלא **לאחר שייפלו שהידים, והכיבוש הציוני יחוש במתים שאנחנו נביא עליו ועל קיומו ... מדינת
ישראל היא אויב** וככה אנחנו צרכים להתייחס אליה." הוא שיתף גם פוסט שבו נראה רצח שוטרים וכתב: "הדרך הטובה ביותר להתמודד
עם חוסר צדק"

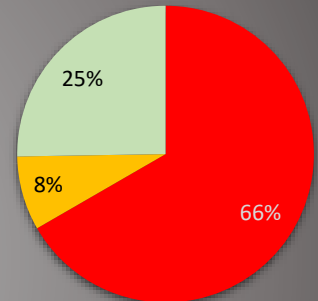
לעם היהודי זכות משפטית- בינ"ל לקיום מדינה יהודית בארץ ישראל

להערכתכם, במלחמת קיום בין ישראל לבין אחת או יותר ממדינות ערב – באיזה צד יתמכו רוב ערביי ישראל?

- במדינות התוקפות את ישראל
- יימנעו מתמיכה באיזה מהצדדים
- לא יודעת/ת
- במדינת ישראל

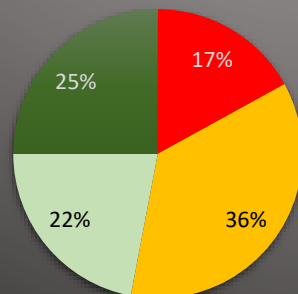
- לא מסכימים (1-3 כלל)
- 4
- מסכימים (5-7 מאוד)

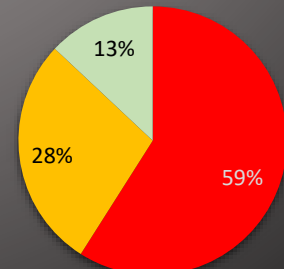
הרקע העיקרי להפרות הסדר האלימות של חלק מערביי ישראל בחודש מאי האחרון

עד כמה אתם מזדהים עם ה"נכבה" – "האסון הלאומי" שפקד את תושבי ארץ ישראל הערבים בעת הקמת מדינת ישראל

- על רקע לאומני
- כהזדהות עם המאבק על הר הבית
- על רקע כלכלי- חברתי
- לא יודעת/ת

- מזדהה מאוד
- מזדהה באופן מסוים
- לא מזדהה כלל

סקר שערכה תנועת הביטחוניסטים נותן ביטוי מספרי להערכה זו: 75% מהנשאלים הערבים אינם מכירים בזכותו של העם היהודי לקיום מדינה יהודית בארץ ישראל; רק 26% מעריכים שהאוכלוסיה הערבית תתמוך במדינת ישראל במקרה של מלחמת קיום עם מדינות ערב; 87% מזדהים עם רעיון ה"נכבה" – שהקמתה של מדינת ישראל הייתה אסון עבור תושבי ארץ ישראל הערבים; 53% סבורים שהמהומות בעת "שומר החומות" היו על רקע לאומני או הזדהות סביב המאבק על הר הבית, לעומת 22% שסברו שהרקע הוא כלכלי-חברתי¹

¹ המדגם נערך בקרב 1,068 משיבים מקרב האוכלוסייה הבוגרת (+18) בישראל המשתמשת באינטרנט. עבור המדגם היהודי (808 משיבים) מרווח טעות הדגימה המירבי הוא $\pm 3.45\%$ בהסתברות של 95%; עבור המדגם הערבי (260 משיבים) מרווח טעות הדגימה המירבי הוא $\pm 6.08\%$ בהסתברות של 95%. הסקר נערך בליווי מחלקת המחקר של תנועת הביטחוניסטים ובליווי סטטיסטי של ד"ר חגי אלקיים.

משבר זהותי: השלמה עם הציונות והשתלבות מואצת בקרב חלקים בחברה הערבית

1. "קול מציאותי" (صوت واقعي): הפנמת המציאות, ולא הפנמת הציונות – השלמה פרגמטית עם המוסדות הישראליים ושאיפה להיות שחקן משפיע בהם על מנת לתעל אותם לכיוון קידום האינטרסים המקומיים של החברה הערבית. זהו אסלאם ללא פוליטיזציה שמקבל על עצמו את הסדר הקיים בתור מציאות נתונה.
2. האסלאם כמצפן מוסרי בהתבוננות פנימה אל החברה ואל הקהילה, המנחה אותה מבחינה דתית, מוסרית וערכית – וזהות אזרחית ישראלית בהתבוננות החוצה אל החברה הכללית ומוסדותיה.
3. הימנעות מנקודות חיכוך בין שני הערכים הללו – כגון נושאים מדיניים ולאומיים; והתמקדות בנושאים אזרחיים מקומיים – כגון מיגור הפשיעה והאלימות במגזר, בנייה בלתי חוקית והשתלבות במוסדות המדינה האזרחיים.
4. אי התנייה של פתרון הסוגיה הפלסטינית בשיתוף הפעולה של החברה הערבית בישראל עם מוסדות המדינה. יש שמצביעים על התחלת הבשלתו של תהליך זה בהסכמי אוסלו, כאשר היה ברור שיישוב הסוגיה הפלסטינית לא ישנה את מצבה של האוכלוסיה הערבית בישראל; וקיבל משנה תוקף עם האכזבה מ"האביב הערבי" ומגמת ההתפרקות במרחב הערבי במזרח התיכון, וכן עם החתימה על הסכמי אברהם והתקרבות העולם הערבי לישראל.
5. קירוב בין הדתות כמשימה רוחנית-ערכית – יוזמות כגון "היוזמה הדתית לשלום" של השייח' ראא'ד באדיר מהתנועה האסלאמית והרב מיכאל מלכיאור, קבוצות דיאלוג בין-דתיות של צעירים, יוזמות כמו של אליעז כהן ו"יחד ערבים זה לזה" בהובלת יוסף חדד.²

הגנים הטבעיים ב-DNA של מדינת ישראל הם גנים יהודיים-דמוקרטיים, והקמתה, קיומה ושגשוגה מהווה "התגשמות חלום" בן 1,900 שנות גלות של העם היהודי, למימוש שיבת ציון וגאולת ציון. המדינה אם כן ברגל הראשונה ממלאת את התפקיד הלאומי: הדבר מתבטא בחוק השבות, בסמלי המדינה ובהיגיון המנחה שלה בבניית הארץ ובמדיניות שהיא קובעת. הרגל השנייה היא רגל טכנית: מתפקידה של המדינה לדאוג ולספק שוויון זכויות והזדמנויות אזרחי, כולל אספקת שירותים – ביניהם ביטחון, בריאות, שיטור, חינוך, תעסוקה ודירה.

ניתן אם כן לצפות את קיומו של משבר הזהות, הקונפליקט שבו מצויה החברה הערבית בישראל: עבורם הרגל הראשונה איננה קיימת, שכן מדינת ישראל איננה התגשמות של שום חלום היסטורי, לאומי או דתי של האזרחים הערבים, שאינם מזדהים במובן האמוציונלי-היסטורי עם סמלי המדינה וזהותה. ליהודי "יש מדינה" בהיבט הרגשי והטכני, ואילו לערבי "אין מדינה" בהיבט הרגשי, והמדינה נוכחת אצלו אם כן רק בהיבט הטכני. מצב קיים זה מוביל באופן צפוי לקרע זהותי, הרגשה של "החזקת המקל משני קצותיו" ואף ללאומנות והתקוממות בקרב חלקים לא מבוטלים בחברה הערבית והבדואית בישראל.

למרות זאת, הן מטעמים תועלתניים-כלכליים, והן מטעמים פרגמטיים, נצפית בישראל מגמת השתלבות מואצת בקרב חלקים הולכים וגדלים בחברה הערבית, הן בכוח העבודה, הן באקדמיה, הן בתקשורת והן במוסדות השלטון ובכוחות הביטחון. מגמות אלה נובעות משורה של מניעים, המשלבים את הנקודות הבאות:

² בין היתר מתוך יוסרי ח'זראן ומוחמד ח'לאילה, החברה הערבית בישראל ו"האביב הערבי".

המספרים מדברים בעד עצמם.

מערכת החינוך: הזכאות לבגרות בקרב החברה הערבית עלתה במידה ניכרת בעשור האחרון: מ-47.7% בשנת הלימודים 2009/10 ל-63.9% בשנת הלימודים 2018/19. עדיין קיים פער לעומת מערכת החינוך העברי, שגם היא רשמה עלייה ניכרת מ-61.8% ל-73.1% בתקופה זו. בחינוך הבדואי נרשמה עלייה מינורית מ-43.6% ל-48.1% בשנים אלה.³

ההשכלה הגבוהה: שיעור ומספר הסטודנטים הערבים הלומדים לתואר הראשון במוסדות אקדמיים בישראל כמעט הוכפל בעשור האחרון מ-10% (22,268) בשנה האקדמית 2010 ל-18.3% (43,454) בשנה האקדמית 2020. כך שולש שיעור הסטודנטים לתואר שני, מ-6.5% (3,270) ל-14.6% (9,252), ועלה שיעור הסטודנטים לתואר שלישי מ-3.9% (413) ל-7.3% (855) בתקופה זו. בנוסף, חל גידול משמעותי בשיעור הסטודנטים הערבים הלומדים רפואה מ-8.2% ל-12% ובמקצועות הפרא-רפואיים מ-10.8% ליותר מרבע (26.7%) בשנים אלה.⁴

תעסוקה: שילוב נשים ערביות בכוח העבודה נמצא במגמת עלייה, כאשר שיעור ההשתתפות שלהן עלה מ-35.3% בשנת 2017 ל-39.5% בשנת 2020. לצדו חלה ירידה בשיעור השתתפות הגברים הערבים בכוח העבודה, מ-78.8% בשנת 2017 ל-72.8% בשנת 2020 מתוך הגברים בחברה הערבית. עדיין, שיעור האבטלה בקרב גברים ערבים נמוך מהממוצע הארצי, בעוד שיעור האבטלה של נשים גבוה מהממוצע.⁵

בחברה הערבית נרשמה עלייה בשיעור השכר בהתאם ליתר המשק, אך עדיין ערבים ישראלים משתכרים נמוך משמעותית מהממוצע הארצי. ניתן לשער שהדבר נובע בחלקו גם מהמקצועות הנפוצים ביותר בחברה הערבית – שיעור גבוה בהרבה מהממוצע הארצי בענף הבינוי, ושיעור גבוה מהממוצע בענפי החינוך, שירותי התחבורה, המסחר הסיטוני וענף האירוח⁶

³ <https://www.idi.org.il/articles/38573>

⁴ <https://www.idi.org.il/articles/38573>

⁵ מרכז המחקר והמידע של הכנסת – המחלקה לפיקוח תקציבי, סקירה כלכלית: נתוני תעסוקה ושכר בחברה הערבית בדגש על ענף ההייטק, בספטמבר 2020; עמ' 1

⁶ מרכז המחקר והמידע של הכנסת – המחלקה לפיקוח תקציבי, סקירה כלכלית: נתוני תעסוקה ושכר בחברה הערבית בדגש על ענף ההייטק, 14 בספטמבר 2020; עמ' 3-4

בולט עדיין ההשתלבות המדשדשת של החברה הערבית בענף ההייטק, שהשכר הממוצע בו כפול מהשכר הארצי: רק כ-1% מהשכירים בחברה הערבית מועסקים בהייטק, לעומת כ-11% בקרב החברה היהודית⁷

בולט במיוחד **זינוק של פי 2 בשנה אחת במספר המתגייסים מהחברה הערבית לצה"ל**: למעלה מ-1,000 מתגייסים בשנת גיוס אחת, כולל מיישובי המשולש, בדואים מהפזורה ואף תושבי מזרח ירושלים, נתח גדול מהם – כ-450 מתגייסים – למקצועות הלחימה, כגששים ולוחמים ביחידת הסיוור הבדואית, חטיבות חי"ר, לצד פיקוד העורף, רפואה ותובלה. באכ"א נרשמה עלייה בהתעניינות להירשמות לשירות צבאי בהתנדבות.⁸ אחת הדוגמאות הבולטות לקציני צה"ל מהמגזר היא רס"ן אלה ואויה, סגנית ראש תחום התקשורת הערבית בדובר צה"ל שהפכה לקצינה הבכירה ביותר מהחברה הערבית.⁹

המדינה נקטה מצידיה במספר צעדים בשנים האחרונות על מנת לעודד שילוב מוגבר של החברה הערבית. בין היתר בלשו ההחלטה על תכנית חומש

לצמצום הפערים עם החברה הערבית (החלטה 922) מ-2015, שתוקצבו עבורה **15 מיליארד ש"ח** וגובשה בשיתוף ראשי רשויות וצוותים בין-משרדיים. הממשלה ה-36 אישרה באוגוסט 2021 את תכנית אשר מקציבה **כ-30 מיליארד ש"ח** בתכנית לפיתוח חברתי-כלכלי בחברה הערבית, פיתוח תשתיות כבישים, ותכנית למיגור פשיעה ו אלימות במגזר.¹⁰ בהחלטה 2292 של הממשלה ה-34 בנושא תוכנית לאומית להגדלת כוח אדם מיומן לתעשיית ההייטק נקבע, בין היתר, כי יוקם צוות מקצועי שייזום תוכניות

שמטרתן להגדיל את כוח האדם המיומן בתעשיית ההייטק, יקודמו פעולות להגדלת מספר הסטודנטים בתחומי ההייטק ותגובש תוכנית שתעודד הכשרות חוץ-אקדמיות רלוונטיות לתעשיית ההייטק. נוסף על כך, בהחלטה נקבע כי יש לשלב אוכלוסיות שיש להן ייצוג חסר בתעשיית ההייטק בדגש על נשים, חרדים ומיעוטים. בהחלטה 3780 של הממשלה ה-34 הוחלט להקצות 20 מיליון ש"ח לעידוד הקמת מבנים להשכרה להייטק ביישובי מיעוטים – 10 מיליון ש"ח בשנת 2018 מתקציב משרד האוצר ומשרד הכלכלה ו-10 מיליון ש"ח בשנת 2019 מתקציב המשרד לשוויון חברתי.¹¹

⁷ מרכז המחקר והמידע של הכנסת – המחלקה לפיקוח תקציבי, סקירה כלכלית: נתוני תעסוקה ושכר בחברה הערבית בדגש על ענף ההייטק, 14 בספטמבר 2020; עמ' 2

⁸ <https://www.ynet.co.il/news/article/HkM06TFpP>

⁹ <https://twitter.com/YosephHaddad/status/1433024470613176328>

¹⁰ https://www.gov.il/he/departments/policies/dec292_2021

¹¹ מרכז המחקר והמידע של הכנסת – המחלקה לפיקוח תקציבי, סקירה כלכלית: נתוני תעסוקה ושכר בחברה הערבית בדגש על ענף ההייטק, 14 בספטמבר 2020; עמ' 7-8

על מסלול התנגשות: מגמות לאומניות ולעומתיות בקרב החברה הערבית

ל' הרחבה על החברה הבדואית בפרק "הבדואים בנגב".

בעיני הגורמים הרדיקליים, לערביי ישראל יש תפקיד ייחודי במאבק הפלסטיני נגד הציונות. במרכז עומדים האחיזה האיתנה בקרקע, ההשפעה על מדיניות ישראל בסוגיה הפלסטינית ושימור רעיון שיבת הפליטים כמרכיב בדרך לשינוי זהותה של ישראל ממדינה יהודית למדינת כל אזרחיה.

כמו שאר הפלסטינים, ואולי אף יותר מהם, בשל מצבם המיוחד כאזרחי ישראל ההולכים ומאמצים תרבות ייחודית ונטמעים בחברה הישראלית, ניצבים מרבית ערביי ישראל בפני **המתח בין המחויבות לנרטיב זה מצד אחד ובין שאיפותיהם לשגשוג והכרתם בפער בין הנרטיב לבין המציאות מהצד השני.** המערכת הפוליטית של ערביי ישראל משקפת את רוחב ספקטרום האיזונים בין המחויבות לנרטיב לבין השאיפות לשגשוג, הכרוך לעתים תכופות בהשתלבות בחברה הישראלית, ובהכרה במציאות, שבה ישראל כמדינת הלאום הדמוקרטית של העם היהודי היא עובדה קיימת הזוכה לתמיכה בינ"ל רחבה ונהנית מעוצמה צבאית וכלכלית מרשימה, שאף הביאה לאחרונה לפריצת דרך נוספת ביחסי ישראל עם העולם הערבי, בדמות הסכמי אברהם.

מספר תנועות פוליטיות בולטות עומדות בקצה המדגיש את המחויבות לנראטיב כערך עליון: כך הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית שם דגש דתי ומקורב לחמאס; מפלגת בל"ד שמה דגש לאומי; חד"ש ותע"ל מבטאות אמנם מחויבות לנרטיב, אך מקפידות לשלב בו, בעיקר בהתבטאויות בעברית, ניואנסים זהירים יותר, המשקפים את הקשב שלהן למורכבות הנגזרת מההכרה בצרכים הכלכליים והאזרחיים של ערביי ישראל ובמציאות הישראלית. רע"מ מחויבת גם היא לנרטיב הפלסטיני ולחזון הדתי של האחים המוסלמים, אבל חלק מחבריה, ובראשם מנצור עבאס, סבורים שיש לאמץ גישה מציאותית המכירה בכך ששינוי זהותה של ישראל, אף שהוא נותר כיעד, איננו בר השגה בטווח הזמן המיידי ולפיכך יש לתת דגש משמעותי יותר על שיפור איכות החיים של ערביי ישראל. בראיית המפלגה זהו "ג'יהאד אזרחי", כדבריו של יו"ר המפלגה

מנצור עבאס, המהווה חלק נוסף בערעור הציונות (ר' "עליית קרנם של 'האחים המוסלמים' בישראל").

התשתית התודעתית של ערביי ישראל, ובמיוחד הצעירים שבהם, מושפעת לא רק ממסרי מנהיגיהם, אלא גם ממסרים המגיעים מההנהגה הכלל פלסטינית, ובראשה פתח וחמאס, הקוראים להגברת המחויבות לנרטיב ולערכי המאבק הנגזרים ממנו. חמאס, בניגוד לפתח, איננה מסתייגת עוד מהאפשרות של השתלבות ערביי ישראל בפעילות אלימה, כפי שניתן היה לראות ב"שומר החומות", כאשר התנועה קראה לערביי ישראל לפעול. התחזקות חמאס במערכת הפלסטינית, שאירועי מאי היו ביטוי נוסף שלה, הובילה להזדהות משמעותית יותר עם מסרי התנועה גם בקרב ערביי ישראל.

מרכיב תודעתי יסודי נוסף הנגזר מתוך המחויבות לנראטיב הוא המרכיב הדתי, הבא לידי ביטוי בהשתרשות האמונה ברחוב הפלסטיני, כי ישראל מתכוונת לפגוע במסגד אלאקצא ולייחד את ירושלים. מסר חסר בסיס זה מוטמע בתודעה הפלסטינית מזה

מחאה כלכלית-חברתית? קריאה לערביי ישראל לצאת ולהפגין במהלך חודש הרמדאן בחיפה, בנצרת, בכפר כנא ובמקומות אחרים. הקריאה לוותה עם מוטיבים לאומניים-דתיים בולטים ובראשם "ניצחון לאל-אקצא" ודגלי פלסטין (אל-ג'רמק)

שנים רבות, ואף נעשה בו שימוש בפרעות לפני קום המדינה, ומייצר תדירות את אדי הדלק המאפשרים התלקחות.

למרכיבים הלאומיים והדתיים בתודעת היסוד של ערביי ישראל יש להוסיף גם את המרכיבים החברתיים-לאומיים. תחושות הקיפוח והתסכול נובעות הן מכך שהחברה הערבית היא קבוצת מיעוט חסרת זכויות לאומיות שוות בארץ שהיא תובעת בעלות עליה והן מכך שמצבם החברתי-כלכלי של מרבית הערבים בישראל פחות טוב, לעתים באופן משמעותי, בהשוואה לאזרחים היהודים, ובפרט ביחס לקבוצות התייחסות המתגוררות בסמוך לריכוזי האוכלוסייה הערבית. ניתן אמנם לשאול באיזו מידה תחושות קיפוח אלה מוצדקות, נוכח השיפור המתמשך באיכות החיים של האוכלוסייה הערבית בישראל וההשתלבות הגוברת שלה בחברה הישראלית הכללית, אך ברור שתחושות קיפוח הן אכן חלק מהמסד התודעתי. עוצמת רגשות הקיפוח שונה בין קבוצות שונות בקרב ערביי ישראל, והיא בולטת בעיקר בקרב הבדואים.

בשנים האחרונות גברה מאד המודעות הכללית בישראל לחוסר השוויון הכלכלי-חברתי של האוכלוסייה הערבית ולצורך לטפל בו, ובמקביל להאצת התהליך של היטמעותה בחברה הכללית, הוקצו משאבים רבים לסגירת הפערים בתחומי התשתיות, החינוך, התעסוקה, הדיור והשיטור (הן בממשלה הקודמת ובממדים משמעותיים אף יותר בממשלה הנוכחית), אך המצב עדיין בעייתי ותחושות אינן משתנות כהרף עין.

תופעה נוספת שהכשירה את הקרקע להתפרעויות "שומר החומות" היא השחיקה המתמשכת במשילות של המדינה מול ערביי ישראל. מגזרים רחבים בקרב ערביי ישראל הלכו והתרגלו לכך שהמדינה איננה מתערבת בענייניהם ומעלימה עין מהתנהגות עבריינית שלהם, במיוחד בנגב. נראה שאומניפוטנציה זו הייתה מרכיב תודעתי שתרם להתפרעויות, ולא ברור אם הטיפול במשתתפים בהתפרעויות מאי יוכל לחולל שינוי בתודעה זו.¹²

הפגנה בלוד במאי 2022, במלאת שנה למבצע "שומר החומות" אשר מכונה בשיח הערבי "ההתעוררות הכבוד". המפגינים לא דיברו על שוויון כלכלי-חברתי אלא הניפו דגלי פלסטין, קראו קריאות לאומניות ובשבח הפורעים, וכינו את הפגנתם "יום השנה הראשון להתקוממות מאי לוד" (צילום: איתן אלחרר / TPS)

¹² <https://jcpa.org.il/article/ערביי-ישראל-מה-ניתן-ללמוד-מה-ניתן-להסיק/>

כרסום הדרגתי באתוס הציוני

בעוד דגלי חמאס ופלסטיין מונפים באופן תדיר על הר הבית, כולל תליית דגל פלסטיין על כיפת הסלע, נאסר על יהודים להניף דגלי ישראל ולקיים פולחן דתי, חופש התנועה שלהם על ההר מוגבל בשעות ובמקום ולעיתים אף נאסר על יהודים בלבד לעלות להר

המישור הדתי והלאומי: אתגרי המגזר הערבי ביחס לקיום מדינת ישראל

סא"ל במיל' ד"ר מרדכי קידר | מזרחן ומרצה, עמית מחקר במרכז בגין-סאדאט, סגן נשיא NEWSISRAEL, מומחה לעולם האסלאם ולמזרח התיכון

האתגר הדתי לקיום מדינת ישראל

עבור הרוב המוסלמי בקרב האזרחים הערבים בישראל מדינת ישראל איננה לגיטימית שכן עצם קיומה מנוגד למספר כללים אסלאמיים.

הכלל הראשון הוא: האסלאם עליון ואין שום דבר מעליו **إِلَّا سَالِحٌ وَوَالِيٌّ لِّحَيٍّ**. כלל זה מתבסס על כמה פסוקי קוראן, כמו: **وَجَعَلْنَا لِمَنْ لَّا يَخْرُجُوا مِنَ الدِّينِ وَطَقُوا لَنَا** **مِّنَ الدِّينِ** - "הפך את אימרת הכופרים לשפלה ואת אימרת אללה לעליונה" (קוראן, פרק 9, פסוק 40), **إِنَّ** **لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا أَلِيمًا** - "הדת אצל אללה היא האסלאם" (קוראן, פרק 3, פסוק 19), **وَالْفُتُو وَالْفَخْرُ وَالْخُزْنُ وَالْقُدْرَةُ** **إِنْ لَّفَتْكُمْ مَّوْجِينَ** - "אל תרפינה ידיכם ואל תצטערו כי אתם עליונים אם הינכם מאמינים" (קוראן, פרק 3, פסוק 139), **وَمَنْ يَتَّبِعْ عِزَّ الدِّينِ يَكُنْ فِيهِ** **فِي** - מי שבוחר דת שאינה האסלאם, היא לא תתקבל (קוראן, פרק 3, פסוק 85).

עליונות האסלאם מבוססת על התפיסה האסלאמית שהאסלאם בא לעולם כדי להשתלט על כל הדתות בשל היותו **دِينُ الْحَقِّ** "דת האמת", בעוד שכל הדתות האחרות הן **دِينُ الْبَاطِلِ** - "דת השקר": **قُلْ لِّذِي أُمِرْتُ أَنْ أُبَيِّنَ** **بِلَا مَدَى** **وَمِنْ لَّا خَوْفٌ عَلَيْهِ** **وَلَا يُغْنِي عَنْهُ** **الْقُدْرَةُ** **لَا يَكُونُ** - הוא אשר שלח את שליחו להביא את דרך הישר ואת דת האמת כדי שישליטה על כל הדתות, אף אם יתעבו זאת המשתפים (קוראן, פרק 61, פסוק 9).

החדית' מצטט את הנביא מוחמד שאמר: **مَنْ قَاتَلَ لِيُقَاتِلُوا** **لِ** **مِنَ الدِّينِ** **فِي** **أَفْوَ** **وَيَسِي** **لِلدِّ** - "מי שנלחם כדי שתהיה מילת אללה על העליונה, הוא בדרכו של אללה".

מובאות אלה מפי האל בקוראן ומפי הנביא בחדית', מבססות את עליונות האימננטיות של האסלאם ואת נחיתות האחרים. כתוצאה מכך, האל העניק למוסלמים את "ארצות הכופרים", את "הכופרים" עצמם כעבדים וכשפחות ואת רכוש "הכופרים". על בסיס התפיסה הזו פרץ האסלאם מחצי האי ערב כדי להשתלט על כל ארצות העולם הנחלקות מאז לשני סוגים: **دار الإسلام** - "בית האסלאם" - הארצות שבהן שולט האסלאם, ו- **دار الحرب** - "בית המלחמה" - הארצות שמותר (או חובה) לצאת נגדן למלחמה מכיוון

שהן נשלטות על ידי "הכופרים". עליונות האסלאם על האחרים מתבטאת בשליטת האסלאם עליהם. אם הם מתאסלמים הם הופכים - תיאורטית - לחלק מהשולטים, ואם הם אינם מקבלים עליהם את האסלאם הם הופכים ל"בני חסות" (**أهل ذمة**) החייבים לשלם מס גולגולת (**جزية**) מצדיקים הטלת מגבלות רבות עליהם. יחס שלילי זה לאנשים שאינם מוסלמים לבש צורות ואופנים שונים במקומות שונים לאורך הדורות.

כדי לקיים את עליונות האסלאם פותח רעיון הג'יהאד, "ההשתדלות המאומצת", שיש לו פנים רבות: ג'יהאד המלחמה שנועד להילחם באויב ולהכריעו; ג'יהאד כלכלי שנועד להחליש את יכולותיו הכלכליות של האויב; ג'יהאד אזרחי המתבטא בהתנהלות על פי כללי הסביבה הלא אסלאמית כדי להחלישה מבפנים ולהורסה בהזדמנות הראשונה; ג'יהאד ההגירה אל ארצות "הכופרים"; ג'יהאד ההתבססות בארצות "הכופרים" בכלכלתן והמערכת הפוליטית שלהן; ג'יהאד תקשורתי הכולל הקמת אמצעי תקשורת לגיוס לוחמים, לעורר אהדה לאסלאם ולקעקע את הלגיטימיות של הכופרים; ג'יהאד הדעה שתכליתו לקרוא ל"כופרים" להצטרף לאסלאם באמצעות הצגת האסלאם כדבר חיובי המסייע לחלכאים ומסכנים.

על פי הגישה האסלאמית, מדינה אסלאמית נועדה לקדם את האסלאם כלפי פנים באמצעות החלת השריעה והקפדה על קיומה וביצועה, וכלפי חוץ באמצעות הפצת האסלאם בדרכי נועם ("דעוה"). אם דרכים אלו אינן מצליחות לשכנע את "הכופרים" להצטרף לאומת האסלאם אזי הג'יהאד הצבאי הוא הדרך הלגיטימית לכפות עליהם את האסלאם. גישה אלימה זו ל"כופרים" מתבססת - בנוסף על המובאות לעיל - על ציטוט מדברי הנביא מוחמד: **أُمرت أن أقاتل الناس حتى يشعروا أن الله لا اله الا الله** **وأن يرسوا للإسلام** **في يدهم** **والصلوة** **ويؤتوا** **الزكاة** **يفادعوا** **فك** **عصموا** **ففي** **دماء** **هم** **وأهل** **هم** - "צווייתי להילחם באנשים עד שיעידו שאין אל מבלעדי אללה ואני שליח אללה, עד שיתפללו ועד שיתנו צדקה, ואם יעשו זאת אני מבטיח להם את דמם ורכושם".

מכיוון שמדינת ישראל היא בעלת אופי יהודי, היא שולטת על אזרחיה המוסלמים וחוקיה כפויים עליהם. מצב זה מנוגד לעיקרון עליונות האסלאם.

הכלל השני (הוזכר בקצרה לעיל) קובע שהאסלאם הוא *دِينُ الْحَقِّ* "דת האמת", בעוד שכל הדתות האחרות - כולל הדת היהודית - הן *دِينُ الْبَاطِلِ* - "דת השקר". האסלאם על פי גישתו הגיע לעולם בשביל לבטל את הדתות האחרות, לאסלם ולרשת את כל מה שהיה שייך להן, כולל ארצות. לכן אין שום הצדקה להקים ולקיים מדינה יהודית עבור בני דת שבטלה מן העולם כשהאסלאם הגיע אליו. בראייה הדתית האסלאמית, הקמת מדינת ישראל, שליטתה בארץ ובירושלים, ובממוקד תפילת יהודים על הר הבית, היא שיבה של היהדות לחיים, ושיבה זו מעלה מייד סימן שאלה על עצם קיומו של האסלאם הרואה את עצמו כדת אמת יחידה בעולם.

הכלל השלישי קובע שהיהודים אינם עם אלא קהילות יהודיות השייכות לכל עם שבקרב חיים היהודים: היהודי בפולניה הוא פולני בן דת משה. היהודי במרוקו הוא ערבי מרוקני בן דת משה, וכך היהודי בעיראק, באמריקה ובכל מקום אחר. היהודים שונים זה מזה במראם, בצבע עורם, בלשונם, בבגדיהם, במאכליהם, במוסיקה שהם שומעים ובכלל בתרבותם. התנועה הציונית מנסה להפוך אותם לעם מלאכותי ללא הצלחה, ורובם לא היגרו לישראל. לכן, לשיטתם, אין שום הצדקה להקים מדינה עבור קבוצות שאינן עם, ומכאן שכל היהודים החיים בישראל חייבים לעזוב אותה ולחזור למקומות שמהם הם, הוריהם או סביהם היגרו.

הכלל הרביעי קובע שארץ ישראל, מהים עד הירדן היא ארץ אסלאמית השייכת לכל המוסלמים בעולם שכן היא אדמת "וקף" (הקדש אסלאמי) הן בשל הכיבוש משנת 638 לסה"נ והן בשל המסורת שהחליף עומר בן אלח'טאב קידש אותה למוסלמים. על פי השריעה האסלאמית אין דרך להוציא ארץ מתחום השליטה של האסלאם ולכן הקמת מדינת יהודים על אדמה אסלאמית מנוגדת לשריעה האסלאמית.

האופן הזה שבו רואים מוסלמים את מדינת ישראל הוא הבסיס לקיום ולפעילות של התנועה האסלאמית בישראל על שני פלגיה, "הצפוני" המחרים את המערכת הפוליטית הישראלית, כמו "הדרומי" המיוצג בכנסת באמצעות מפלגת רע"מ. הם מקבלים את המדינה רק בדיעבד, מכיוון שהיא חזקה ומצליחה לשרוד למרות המלחמות והג'יהאד המתנהל נגדה מאז יותר ממאה שנים.

האתגר הלאומי לקיומה של מדינת ישראל

המגזר הערבי בישראל הוא חלק בלתי נפרד מהעולם הערבי, במורשתו, בתרבותו ובלשונו. למרות 74 שנות קיום המדינה, היא לא התנחלה בלבבות הציבור שברובו הגדול נשאר נאמן למורשתו הלאומית והתרבותית הערבית. בשנים האחרונות, ובשל הכישלון הגדול של "האביב הערבי", מודגש המרכיב הפלסטיני בזהות הקולקטיבית של אזרחי ישראל הערבים על חשבון הזהות הערבית הכוללת.

היחס למדינת ישראל ולרוב היהודי שלה נובע משני מישורי התייחסות: המישור השבטי והמישור הלאומי.

המישור השבטי: "תרבות שבט" היא מכלול שלם של תפיסות והתנהגויות חברתיות המצביעות על עוצמת הקולקטיב לעומת חולשת הפרט. במגזר הערבי, באופן מסורתי הקולקטיב הוא המשפחה המורחבת, החמולה, והיא הבסיס להתנהלות הפרט והקבוצה. האינטרס של החמולה, הכבוד והמרחב שלה, הם המצפן להתנהגות ולהתנהלות הפרט והמשפחה הגרעינית.

תרבות השבט היא הרקע העיקרי לאלימות במגזר הערבי והיא משחקת תפקיד משמעותי גם בעניין הקורונה. הכיצד? בתרבות השבט יש כמה כללים שחשיבותם לענייננו גדולה. האחד הוא ראיית העולם כ"אנחנו" ו"הם", כש"אנחנו" זה החמולה שלנו ו"הם" הם כל האחרים ובעיקר חמולות אחרות, גם – ובפרט – אם הן גרות בכפר או בשכונה "שלנו". כל פגיעה "מצידם" בכבוד או בגוף של מישהו "משלנו" עלולה להידרדר ולהתפתח לשרשרת ארוכה ועקובה מדם של נקמות ונקמות על נקמות, גם אם בין סבבי האלימות יש פסק זמן.

כדי להרתיע "אותם" מלהתנכל "לנו" וכדי לנקום "בהם" אם "הם" פגעו "בנו", "אנחנו" חייבים להצטייד בנשק, ורצוי אוטומטי, ומכאן הנטייה לצבור נשק, שלפעמים נעשה בו שימוש בחתונות ובאירועים אחרים.

תרבות השבט מכתיבה לחברי השבט להיות נאמנים זה לזה בכל מצב: אימרה עממית ידועה היא "אנצור אח'אכ ולו ט'אלמן" – "תמוך באחיך אפילו שהוא עושק" – ותופעה זו מונעת לעתים קרובות מבני החמולה לשתף פעולה עם חוקרי המשטרה, ולכן במגזר הערבי שיעור פיענוח הפשעים, ובעיקר פשעי הרצח, נמוך למדי בהשוואה למגזר היהודי. וכשרוצח "משלנו" לא נענש בשל היעדר עדויות, יהיה מישהו "מהם" שינסה לרצוח אותו כנקמה.

מקרה של אלימות. ההיגיון שבבסיס קיומה של המדינה מנוגד לחלוטין לתרבות השבט, ולכן המדינה נתפסת כאויב המנסה להשתלט על גורמי כוח שאינם מקבלים עליהם את מרותו.

במישור הלאומי מתקיימים שני מעגלים: המעגל הפלסטיני והמעגל הכלל-ערבי הרחב יותר. בשניהם, לשיטתם, למדינת ישראל אין מקום במזרח התיכון מכיוון שהיהודים אינם שייכים לאומה הערבית וקיומה של מדינת ישראל מנוגד לתפיסה הפלסטינית הרואה את המרחב בין הים והירדן כמרחב פרטי של העם הפלסטיני.

לתרבות השבט יש גם משמעות כלכלית חשובה, חיובית ושלילית. מצד אחד, קיימת מידה גדולה של ערבות הדדית, ואם מישוהו בחמולה נכנס לקשיים כלכליים יתגייסו חברי החמולה לסייע לו. עם זאת, תקופת הקורונה הכניסה משפחות רבות לקשיים כלכליים והיכולת של החמולה לתמוך בכל המשפחות הגרעיניות שנקלעו לקשיים יורדת. מצב זה מכניס אנשים למתח בין אישי, כי "בעבר עזרתי לו והיום הוא לא עוזר לי".

מדינת ישראל מנסה להחיל על כל אזרחיה את ההיגיון של המדינה, שלטון החוק וההיזקקות למשטרה בכל

בכינוס וירטואלי שנערך ב-26 באפריל 2022 לרגל "יום ירושלים העולמי השנתי" הופיעו עכרמה סברי, לשעבר מופתי אל אקצא' ושייח' בכיר ממזרח ירושלים, וחנא עטאללה, מראשי הכנסיה היוונית האורתודוקסית בירושלים, לצד מזכ"ל חזבאללה חסן נסראללה, מזכ"ל גא"פ זיאד נח'אלה, ראש הלשכה המדינית של חמאס ואחרים. בכינוס קראו להשמדת ישראל, לניהול ג'יהאד כנגדה ו"לשחרר את ירושלים" משליטה יהודית

מעורבות ערבים בטרור לאומני: ביטוי לפלסטיניזציה גוברת

2 מתוך 6 הפיגועים שצולחו וגרמו לרצח ישראלים במרץ-מאי 2022 בוצעו על ידי ערבים ישראלים: איימן ואברהים אגבריה מאום אל-פחם ומחמד אבו-אלקיעאן מח'ורה

45%

ממבצעי הפיגועים בשנים 2016-2017 היו ערבים ישראלים בעלי תעודת זהות כחולה (הרמטכ"ל גדי איינדקוט בדיון בועדת החוץ והביטחון של הכנסת)

136

ישראלים נרצחו במהלך האינתיפאדה השנייה על ידי ערבים ישראלים, כולל במסעדת "מקסים" בחיפה. נחשפו 104 התארגנויות טרור שבהן היו מעורבים כ-200 פעילים, והתקיימו מהומות נרחבות בערים המעורבות (שב"כ)

ערבי תושב לוד מחליף את דגל ישראל בדגל פלסטין במהלך הפרעות בעיר

תמיכה במחבל בפייסבוק של תושבת טייבה (תרגום אוטומטי לעברית, אריאל דרנע)

שומר החומות

פרעות אלימות בהיקף נרחב בהשתתפות אלפי ערבים תושבי לוד, עכו, יפו, ירושלים וערים מעורבות אחרות ובמרחב, שריפת בתי כנסת, דירות מגורים ומכוניות, לינצ'ים ברחובות והנפת דגלי פלסטין

עליית קרנם של "האחים המוסלמים" בישראל: הסכנה הלאומית בהכנסת "התנועה האסלאמית" לקונצנזוס

האלימות על רקע לאומני איבתם של ערבים ישראלים כלפי אזרחיה היהודיים וכלפי עצם מהותה של ישראל כמדינה יהודית. כמו כן, הרקורד וההתבטאויות של כלל חברי מפלגת רע"מ מהעבר הקרוב והרחוק מעמידים בסימן שאלה את העקרונות המנחים בבסיס הצטרפות זו לקואליציה: **האם מדובר בפרגמטיזם או בג'יהאד מדיני?**

האחים המוסלמים והתנועה האסלאמית בישראל

נקודת המוצא למענה לשאלה זו נעוצה בכך שהתנועה האסלאמית, כתנועת בת של "האחים המוסלמים" העולמית, איננה חוקית אפילו במדינות ערביות כגון מצרים, ערב הסעודית, ומדינות המפרץ. כמו כן, על סמך תשתית ראייתית מהשב"כ למעורבות פעילה בטרור, הוצא ב-2015 מחוץ לחוק הפלג הצפוני של התנועה כהתאחדות בלתי מותרת.

התנועה האסלאמית בישראל מבוססת על עקרון השאיפה לארגון את החברה הערבית בישראל על בסיס דתי-אסלאמי, והאידאולוגיה שלה מושתתת על עקרונותיה של תנועת "האחים המוסלמים" הפונדמנטליסטית. זו נוסדה במצרים בשנת 1928 על ידי השייח' חסן אל-בנא ותומכת בהקמת חברה מוסלמית המנוהלת על פי חוקי השריעה – "האסלאם הוא הפתרון". "האחים המוסלמים" הוצאו מחוץ לחוק במספר מדינות ערב, ביניהן מצרים, איחוד האמירויות, ערב הסעודית ובחריין. השייח' אחמד יאסין, חבר "האחים המוסלמים", הקים את תנועת הטרור חמאס בתור הזרוע המבצעית של "האחים המוסלמים" ברצועת עזה עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה ב-1987.

התנועה האסלאמית בישראל על שני פלגיה תמכה באופן ברור בבחירתו של מחמד מורסי מהאחים המוסלמים לנשיאות מצרים, ובהתאם גילתה עקביות בתמיכתה במהפכות "האביב הערבי", וראתה בו הזדמנות היסטורית להשתלטות הזרם האסלאמיסטי על המרחב. סגן מנהיג התנועה האסלאמית, השייח' כמאל אל-ח'טיב מהפלג הצפוני, הרחיק עד כדי הבעת הזדהות עם המפעל הג'יהאדיסטי של ארגון דאע"ש כאשר הצהיר במהלך הפגנת תמיכה במסגד אל-אקצא

שנת 2021 עמדה בסימן תמורות משמעותיות במגזר הערבי בישראל. שני האירועים המשמעותיים שליוו את השנה היו מצד אחד ההצטרפות התקדימית של מפלגת רע"מ בראשות מנצור עבאס לקואליציה של הממשלה ה-36 של בנט-לפיד מזה ואירועי מאי 2021 בערים המעורבות מזה. שני האירועים שיקפו את ההתנגשות בין שתי מגמות ותהליכי יסוד בחברה ובפוליטיקה הערבית, שלמעשה הושפעו גם זה מזה.

מצד אחד, עמדו בעינין מגמות הפרגמטיזציה של חלקים מהפוליטיקה הערבית שהובילה רע"מ אשר קידמה אסטרטגיה פוליטית שתכליתה מיקוד בסוגיות אזרחיות-כלכליות של המגזר הערבי על חשבון אלה הפוליטיות-זהותיות, גם תוך נכונות, הגם שהיא הצהרתית, להכיר במדינת ישראל כמדינה בעלת אופי יהודי. מהלך זה נעשה תוך כדי ריסוק המסגרת הפוליטית המשותפת שהקימו המפלגות הערביות בשנת 2014 ולמעשה ערעור הדומיננטיות ההיסטורית של חד"ש בפוליטיקה הערבית, למורת רוחן של יתר המפלגות הערביות, שאף כינו את מהלך הכניסה לקואליציה "פשע שההיסטוריה לא תסלח עליו". מתח זה בתוך החברה הערבית בישראל, על רקע החלטתה של רע"מ לפרוש מהרשימה המשותפת ולהתמודד בבחירות באופן עצמאי, הגביר אצל מתנגדיה של גישת רע"מ את הצורך להמחיש, כי הדרך הנכונה להתמודדות עם מצוקות החברה הערבית היא מחאה, כולל מחאה אלימה, ולא התפשרות והשלמה עם המציאות.

דווקא אל מול מגמת השילוב הכלכלי של חלקים מהמגזר הערבי והפרגמטיזציה הפוליטית של גורמים מתוכו צמח **איתגור כפול:** האחד, מצד גורמי הפוליטיקה הלאומית הוותיקה בראשות הרשימה המשותפת שביקשה לאחוז בדגל הלאומי-פלסטיני לצד הדגל האזרחי-כלכלי, אבל גם מצד גורמים רחבים בחברה הערבית שהשילוב הכלכלי ואפקט המודרניזציה הכרוך בו נתפס כמאיים למוטט את יסודותיו של הסדר המסורתי במגזר או שמצד אלה, בעיקר בפריפריות הערביות, שמצאו את עצמם מחוץ למעגל הצמיחה הכלכלי.

כמוזכר, התפתחות זו עמדה בדיסוננס מידי עם אירועי "שומר חומות", בהם הופגנה באופן חסר תקדים בהיקף

כי "ירושלים עתידה להיות לא רק בירת המדינה הפלסטינית לכשתקום, אלא גם בירת הח'ליפות האסלאמית ישראל-הדרג'".

הפיצול בתנועה האסלאמית בישראל התרחש ב-1996 בעקבות פניית התנועה האסלאמית למנהיג הרוחני של תנועת האחים המוסלמים וראש "האיחוד העולמי של חכמי הדת המוסלמים" דאז, איש הדת הפונדמנטליסטי השייח' יוסוף אל-קרדאוו, בדבר השתתפות מוסלמים בבחירות לכנסת. קרדאוו פסק כי מבחינה הלכתית אסור למוסלמים להשתתף בבחירות לכנסת מכיוון שמשמעה הכרה בזכות הקיום של ישראל או בהישארותה על "האדמה הגזולה". קיבל את פסק ההלכה הפלג הצפוני בראשות השייח' ראא'ד סלאח, שכבר הוצא מחוץ לחוק, הידוע בקיצוניותו ובתמיכתו במאבק מזויין, אך גם הפלג הדרומי, בראשות השייח' עבדאללה נימר דרוויש, שפרש בעקבות זאת ודבק בעמדות פרגמטיות יחסית.

מאז מיסודה ב-1971, התנועה האסלאמית בישראל הייתה "על הכוונת" של גורמי הביטחון שכן הפעילה טרור נגד מדינת ישראל ואף הקימה בה את ארגון הטרור האסלאמי הראשון – "אסרת אלג'האד" ("משפחת הג'יהאד"). זוהי תנועה מוסלמית-סוניית דתית המונהגת בישראל בידי מועצת חכמי השורא, הבוחרים את רשימת מפלגת רע"מ לכנסת.

קשר חמאס – התנועה האסלאמית

מעצם השתייכות חמאס והתנועה האסלאמית לתנועת "האחים המוסלמים", קיים קשר הדוק בין שתי התנועות. קשר מתועד זה כולל **תמיכה פיננסית רחבה של התנועה בגורמים עוינים בעזה**, כולל דרך "עמותה 48", ארגון שהקימה התנועה האסלאמית בישראל. עד לאותה נקודה יוחס קשר זה רק לפלג הצפוני בהנהגתו של עברין הטרור המורשע השייח' ראא'ד סלאח, אולם ראיות מוצקות הציגו תמיכה כספית כבירה ושיטתית מצד אנשי מנצור עבאס בפעילות חמאס בעזה, באצטלה של ארגוני צדקה ורווחה.

על פי תחקיר ארגון "עד כאן", ל"עמותה 48" מחזור כספים של קרוב ל-50 מיליון ש"ח בשנה, מתוכם מיליונים עוברים לפרויקטים משותפים עם החמאס בעזה. במסגרת זו, בנובמבר 2019 פתחה העמותה סניף בעזה, ובמסגרת זו נפגש ראש העמותה ע'אזי עיסא עם בכיר חמאס בעזה ע'אזי חמד, המשמש כיום חבר

בלשכה המדינית של הארגון. במקביל משמש עיסא בכיר ברע"מ, בין היתר כחבר צוות המו"מ הקואליציוני ויו"ר ועידת המפלגה. בטורקיה, פועלת "עמותה 48" בשיתוף עם ארגון "אל פורקאן" הקורא בפומבי להשמדת מדינת ישראל ומקיים קשרים הדוקים עם חמאס. עמותה נוספת של התנועה האסלאמית, "עמותת אלאקצא", קיבלה לאורך השנים 12.5 מיליון ש"ח מקרנות אסלאמיות זרות, כולל כאלה שהוכרזו בישראל כ"התאחדות בלתי מותרת" בשל היותן קרנון מימון של חמאס. בשנת 2015 החרים משרד הביטחון את כל כספי העמותה ורכוש נוסף.¹³

מתק שפתיים ותמיכה בטרור: מפלגת רע"מ ותמיכתה במאבק הלאומי המזוין הפלסטיני

במערכת הבחירות האחרונה דבקה מפלגת רע"מ בקו פרגמטי ורך יחסית שבמסגרתו הביעה נכונות לחבור לממשלה שתוקם על מנת לקדם אינטרסים אזרחיים חיוניים לחברה הערבית. יו"ר הרשימה ח"כ עבאס קרא לעמיתיו הפוליטיקאים מהרשימות הערביות "לחשב מסלול מחדש" כדי שאזרחי ישראל הערבים ייכנסו למוקדי ההשפעה בציבוריות הישראלית. במרץ 2021, בנאום שנשא ערב סבב ההתייעצויות אצל נשיא המדינה, הדגיש עבאס את מוכנותו למהלך כזה כדי "לייצר הזדמנות לחיים משותפים... על בסיס כבוד הדדי ושוויון אמיתי". הדבר בא בהמשך לפעילותה הפרלמנטרית של רע"מ בכנסת האחרונה שכללה ישיבה בראש הועדה המיוחדת למיגור הפשיעה במגזר הערבי והארכה בשנה נוספת של תכניות החומש לחברה הערבית – החלטה 922, ולחברה הבדואית – החלטה 1480.

אך למרות החזית המתונה, הפלג הדרומי כמו גם מפלגת רע"מ עצמה מתהדרים בקורד עשיר של תמיכה במאבק המזוין הפלסטיני, כולל פגישות עם מנהיג חמאס ביו"ש חסן יוסף, אירוח דובר חמאס בעזה בכנס בנצרת בעת מבצע "עמוד ענן", פגישות עם מחבלים בכלא כולל מתכנן הפיגוע במלון פארק, ביקור מחבלים מורשעים משוחררים ומשפחותיהם כמו מבצעי הפיגוע בליל הקלשונים ומחבלים שתכננו פיגוע ברכבת ישראל וסיוע לחמאס, גינוי תקיף של פעולות צה"ל בעזה, כינוי משטרת ישראל "משטרת הכיבוש", ביקור בקטאר אצל ח"כ לשעבר עזמי בשארה שריגל למען חזבאללה, תמיכה בח"כ לשעבר באסל גטאס שסייע למחבלים בכלא, הגדרת

¹³ <https://online.fliphtml5.com/udsmt/eaye/#p=1>

מדינת ישראל "משטר אפרטהייד", הטרדת עולים יהודים להר הבית תוך קיום קשרים הדוקים עם המורביטון והמורביטאט, קריאה לפינוי כלל ההתנחלויות וקריאה לשחרור כלל האסירים הבטחוניים הפלסטיניים.

רקורד זה מטיל צל כבד על הכסות המתונה של הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית ונציגותו הפוליטית רע"מ, ומעלה מסקנה מעבר לכל ספק סביר שההכרזות הפומביות בדבר גשר ערבי-יהודי והנחה בצד של השאיפות הלאומיות אינן אלא מתק שפתיים תוך מימושו של "ג'יהאד מדיני", כהגדרת ח"כ מנצור עבאס את פעילותם הפוליטית.

להלן מספר דוגמאות:

- **לשון כפולה:** לרע"מ גישה זהירה המסתייגת מגלישה לאלומות, אך נמנעת מלהתעמת עם אלה התומכים בה, ומשתמשת בלשון פרגמטית, בעיקר בעברית. דוברי התנועה העבירו לפיכך מסרים סותרים במהלך מבצע "שומר החומות": מנצור עבאס הגיע לבית כנסת בלוד על מנת להביע הזדהות עם פגיעה במקומות קדושים, אך חלק מחברי התנועה השתתפו בליבו היצרים.
- במרץ 2021, לאחר נאום מנצור עבאס בתום מערכת הבחירות, ענה השייח' כאמל ריאן, איש התנועה האיסלאמית ומפלגת רע"מ, בפייסבוק למי שתקף את עבאס על שלא הזכיר את הסוגייה הפלסטינית בנאומו: "יש מי שמזכיר את פלסטין, ירושלים ועזה ויש מי שפועל למען – אנחנו פועלים לכך, **כספינו נמצא בעזה וזרועותינו פועלים בירושלים**".¹⁴
- **מנצור עבאס מתבטא תדירות ברשתות החברתיות ב"התנגדות לכיבוש", כינוי ישראל כ"משטר אפרטהייד", מטיל אחריות על ירי הרקטות מעזה על ישראל וצה"ל, מכנה את משטרת ישראל "משטרת הכיבוש", ומתעמת פיזית עם כוחות מג"ב תוך תמיכה במאחזים פלסטיניים בלתי חוקיים.¹⁵ **בראיון בשנת 2019 נמנע עבאס מלגנות פגיעה בחיילי צה"ל.** בראיון נוסף הסתייג מחיסול בכיר הג'יהאד האסלאמי בעזה, והציג את עצמו**

- "קודם כל כפלסטיני, נציג התנועה האסלאמית בישראל", ולאחר מכן ישראל.¹⁶ בינואר 2020 השתתף עבאס יחד עם ווליד טאהא במשלחת של בכירי הפלג הדרומי בביקור הזדהות אצל **עכרמה צברי**, המופתי לשעבר של ירושלים וראש המועצה המוסלמית העליונה לאחר שנחקר בחשד לתמיכה בפיגועי התאבדות ולהסתה.
- **ביקורי מחבלים:** ח"כ מתנועת רע"מ וליד טאהא ביקר בשנת 2013, יחד עם מנהיגיה הרוחניים של התנועה האסלאמית, בבית משפחת המחבלים מליל הקלשונים. במרץ 2021 סירב לענות לשאלה האם חמאס הינו ארגון טרור – "כל אחד מדבר מלקסיקון המושגים שלו".¹⁷
- **חגיגות שחרור מחבלים מהכלא:** בשנת 2018 השתתפו חברי רע"מ סעיד אלח'רומי וטאלב אבו עראר בחגיגת שחרור מהכלא של המחבל הבדואי סמאח אבו קווידר, אשר נעצר ע"י השב"כ יחד עם שותף אחר בגין "גילוי החלטה לבגוד" ו"קשירת קשר לביצוע פשע", והודו על כוונתם לבצע פיגועים בישראל, בין היתר ברכבת ישראל, בהכנת מטעני חבלה ובניסיון להרכיב רקטות לצורך ירי ליעדים בישראל, ובקיום מגעים עם גורמי טרור ברצועת עזה ובחו"ל.¹⁸
- ח"כ לשעבר אברהם צרצור, לשעבר יו"ר רע"מ וח"כ מטעמה עד 2015, לשעבר ראש

¹⁴ <https://rotter.net/forum/scoops1/689989.shtml>

¹⁵ <https://www.facebook.com/mansour.abbas.39/posts/1880400505371841>

<https://www.facebook.com/MansourAbbas.me/posts/1162999077239366>

<https://www.facebook.com/MansourAbbas.me/posts/1262258457313427>

¹⁶ <https://mida.org.il/2021/01/17/בין-מחמוד-למנסור-עבאס/>

¹⁷ מה מספר 3 של עבאס חושב על חמאס, ישראל היום, 25.3.2021, <https://www.israelhayom.co.il/article/864511>

¹⁸ <https://www.makorishon.co.il/news/331575/>

מאסר בגין **תכנון הפיגוע בליל הסדר במלון פארק ב-2002** שבו נרצחו 29 ישראלים ונפצעו כמאה.²⁰

- הנהגת הפלג הדרומי וחברי מועצת השורא השתתפו בכנס **הזדהות עם האסירים הביטחוניים בחברון**.²¹
- בשנת 2012, **בעת מבצע "עמוד ענן"** ובעוד חיילי צה"ל מסכנים את נפשם במערכה על ביטחון הדרום והמדינה, **תנועת רע"מ ערכה בנצרת כינוס הזדהות עם העם הפלסטיני בעזה**. בכינוס שודרה **שיחה מוקלטת עם דובר חמאס פאוזי ברהום** שפנה לנוכחים והודה להם על התמיכה בעם הפלסטיני בעת המבצע. התנועה בחרה באותו כינוס את השייח' טאלב א-סאנע ליו"ר, שניצל את המאורע לתקוף את שר הביטחון דאז ליברמן, בטענה שהוא ולא חמאס אחראי להסלמה.²²
- **התנועה האסלאמית פעילה בעניין הר הבית ומסגד אל-אקצא, מטרידה עולים יהודים להר ומארגנת פעילות שטח נרחבת**. עמותה של התנועה האסלאמית שפועלת בענייני אל-אקצא כתבה בשנת 2016 שרחבת הכותל היא שטח וואקף; באותה שנה הוענקו אותות הוקרה לפעילות התנועה האיסלאמית שהורחקו מהר הבית בעקבות הטרדתם עולים יהודים, כגון פעילות המורביטאת מדלין עיסא המוכרת למשטרה. המורביטון והמורביטאת הוצאו מהחוק על ידי מדינת ישראל. עיסא גם הביעה בעבר הערצה לרב-המחבלים מרוואן ברגותי. סרטון של התנועה האסלאמית דימה גירוש של מתפללים יהודים על ידי המון ערבי, תוך כשהוא מחליף שלט בעברית "ירושלים" בשלט בערבית "אל-קודס" ושואג "בדם ואש נפדה את פלסטין".

שכוון במיוחד לבנייה הבלתי חוקית של הבדואים בנגב; הקפאת "חוק קמיניץ", או תיקון מס' 116 לחוק התכנון והבניה המחמיר ענישה ומאפשר אכיפה כנגד בנייה בלתי חוקית; ומהלכים נוספים שיוחסו לתלות הממשלה ברע"מ כגון אכיפה מאופקת כנגד פורעים בהר הבית והקפאת הנסיעות בנגב.

הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית וכיום חבר במועצת השורא, הוא בעל רקורד כבד של תמיכה במאבק המזויין הפלסטיני, הכולל **פגישה עם מנהיגי חמאס וקריאה לג'יהאד על ירושלים**.

o בשנת 2011, בתור יו"ר רשימת רע"מ-תע"ל, שיגר צרצור איגרות למזכיר הכללי של הליגה הערבית ולמזכיר הכללי של ארגון הוועידה האסלאמית לרגל יום השנה ה-42, שבו הפיץ תיאוריית קונספירציה שקרית על "פשע שריפת מסגד אל-אקצא" וקרא לשחרור אסלאמי מזויין של ירושלים מידי שליטת ישראל: "הסכנה הגדולה ביותר לאל-קודס היתה, עודנה ותשאר הכיבוש הישראלי, ואין ביטחון לאסלאמיות ולערביות אל-קודס אלא בשחרורה מאחיזת הכיבוש והשבתה כאחות למכה הקדושה ולעיר מדינה... כפי שאל-קודס הזעיקה בעבר את האומה (המוסלמית) שלה, והיא (האומה המוסלמית) קמה בג'יהאד קבוע עד שחילצה אותה (את אל-קודס) מידי כובשיה, כך היום היא (אל-קודס) מזעיקה את אותה אומה (אסלאמית). האם ימצאו בה אלה אשר היו בעבר (ויצאו לג'יהאד)? בסוגיית הפיקדון (לשחרור אל-קודס) לא יימלט איש מבין המנהיגים הערבים המוסלמים משאלה זו הן ע"י ההיסטוריה והן בעולם הבא. עליכם להתכונן (במובן של היערכות צבאית) לתשובה זו".¹⁹

o צרצור, יחד עם גורמים נוספים בתנועה האסלאמית, נפגש מספר פעמים עם בכירי חמאס, כגון **מנהיג חמאס ביו"ש ואחד ממייסדי התנועה חסן יוסף**.

o צרצור ביקר 5 פעמים את המחבל עבאס א-סייד בכלא הדירים, שמרצה 35 שנות

מאז כניסת רע"מ לממשלה נציגיה פועלים על מנת להעמיק את אחיזתה של התנועה האסלאמית בשיח הערבי ולקצור הישגים מדיניים-לאומיים. כך למשל נחקק "חוק החשמל" אשר יאפשר לבעלי בתים שנבנו באופן בלתי חוקי להסדיר את מגוריהם ולבקש להתחבר לתשתיות, גם במקרים שהוצא צו הריסה לביתם – חוק

¹⁹ <https://www.inn.co.il/news/224845>

²⁰ https://www.mako.co.il/news-military/2019_Q3/Article-aa6424343976c61027.htm

²¹ <https://twitter.com/IshayFridman/status/1376806879788212225/photo/1>

²² <https://www.mako.co.il/news-military/amud-anan/Article-c2bd010635e0b31004.htm>

למעלה: עבאס, טאהא ובכירי הפלג הדרומי בביקור אצל המופתי סברי
למטה מימין: מנצור עבאס ובכירי התנועה האסלאמית בבית משפחת המחבלים בכרי
למטה משמאל: מנצור עבאס בהפגנה לשחרור ח"כ גטאס שסייע למחבלים מורשעים בכלא

סיכום

בעוד "האחים המוסלמים" במדינות ערב מוצאים מחוץ לחוק, שיקולים טקטיים קצרי-טווח בישראל מובילים להשלכות הרסניות ארוכות-טווח: לראשונה בהיסטוריה הוכנסו לקואליציה בתור לשון מאזניים גורמים אנטי-ציוניים מובהקים, הגם שהם משתמשים במתק שפתיים ובנועם הליכות ככלים למימוש מטרותם. תנועת הביטחוניסטים איננה גוף מפלגתי, אך מתפקידנו כלוחמים ומפקדים להתריע מהסכנה בהישענות ממשלה בישראל על גורמים התומכים באויביה ובמאבק המזויין כנגדה ומתנגדים מן היסוד לעצם קיומה. התנועה לקחה על עצמה את תפקיד המצפן הלאומי, שמזכיר לאנשי הציבור כמו גם לציבור הישראלי את היסודות הברורים שעליהם צריכה לקום ממשלה במדינת ישראל היהודית, הדמוקרטית והציונית, למען המשך קיומה ביציבות ובביטחון. תקדים מסוג זה יהיה הרסני לרעיון המייסד של הציונות ולאינטרסים הליבתיים של מדינת ישראל, ועלול להגביל משמעותית את יכולת התמרון של הממשלה לקדם מהלכים כמו החלת ריבונות על חבלי מולדת והתיישבות בהם, פעולה יזומה התקפית או הגנתית מול האויב, ויכולת מיגור האלימות מצד גורמים פח"עיים בקרב החברה הערבית.

תנועת "הביטחוניסטים" לא רק מברכת ומקדמת את חיזוק החברה הערבית בישראל, אלא בין חברינו הבולטים לוחמים ומנהיגי ציבור אשר הקדישו חלק משמעותי מחייהם למטרה זו. אנו מאמינים בתהליכיות הדדית מול החברה הערבית בישראל, שבה יקודמו ויחוזקו האינטרסים האזרחיים שלה תמורת אפסון

ואחסון המאבק הלאומי והלעומתי נגד הציונות. אך אין לבלבל בין זה לבין הישענות המפעל הציוני בגורמים אשר במהותם שואפים לחתור תחתיו ומתנגדים לקיומו בפועל. **שילוב החברה הערבית בציבוריות הישראלית איננו שקול להיתלות בגורמים פוליטיים עוינים אנטי-ציוניים.**

הישענות מרכז הכובד של השלטון בישראל על תמיכתה של רשימה אנטי-ציונית שתומכת במאבק המזויין הפלסטיני מהווה קעקוע מן היסוד של שליחותו של השלטון ואת תפקודו למען ביטחון ושגשוג מדינת ישראל. רגע מכונן זה בתולדות הציונות מהווה חציית רוביקון בלתי-הפיכה ותקדים מסוכן הקובע שממשלה בישראל יכולה להיתלות בגורמים אנטי-ציוניים.

כפי שכתב זאב ז'בוטינסקי במאמרו האלמותי "קיר הברזל":

עם חי מסכים לויתורים בשאלות עצומות וגורליות כאלו רק כאשר לא נשאר לנו כל תקווה, כאשר בקיר הברזל לא נראה עוד אף לא סדק אחד. רק אז מאבדות קבוצות קיצוניות שסיסמתם היא "בשום אופן לא" את קסמן, וההשפעה עוברת לידי הקבוצות המתונות. רק אז יבואו אלינו המתונים האלה ובידם הצעה לויתורים הדדיים. ואולם הדרך היחידה להסכם כזה היא קיר הברזל, כלומר, חיזוקו של השלטון בארץ-ישראל, שלא יהא נתון לשום השפעות ערביות, כלומר, עצם השלטון, שנגדו לוחמים הערבים.

מימין: סרטון של התנועה האסלאמית המדמה את "שחרור" ירושלים על ידי מאמינים מוסלמים
משמאל: צרצור ואנשי התנועה האסלאמית עם מנהיג חמאס ביו"ש חסן יוסף

הסדרי הביטחון בעיר העתיקה ובהר הבית

סא"ל במיל' ירון בוסקילה | מזכ"ל הביטחוניסטים, לשעבר קמב"צ איו"ש, קצין מבצעים מיוחדים, מפקד בא"פ דרום וסמח"ט חטיבה 14 באוגדה 252

תנ"צ בדימ' דובי יונג | לשעבר מפקד בסיס האימונים וההדרכה של מג"ב, מפקד המטה לכוחות מיוחדים של המשטרה. עמית המכון למדיניות נגד טרור

רקע

הר הבית נחשב לאחד המתחמים הרגישים ביותר בישראל, וככזה ממשלת ישראל מתייחסת אליו כאל "חבית חומר נפץ" מבחינה פוליטית ומבחינת האופן בו הוא נתפס בקרב המוסלמים בכלל והערבי כפרט. את ירושלים קשה לכבות וקל להדליק, וזאת משום שהממד הלאומי-דתי תופס חשיבות עליונה ביחס לענייני דיומא. מסקירה קצרה של האירועים הביטחוניים בעיר העתיקה ובהר הבית נראה כי **בצד הערבי בקרב כל הפלגים ישנו דחף עז להצית שריפות סביב מעמדו של הר הבית תוך ניסיון מתמשך לקדם מצג שווא בפני הקהילה הבינלאומית שישראל מפירה את הסטטוס קוו**. באופן מסורתי, בדומה למאורעות תרפ"א ותרפ"ט כמו גם בשנים האחרונות, מצג זה לווה בהתרעות סרק על כך ש"אל אקצא בסכנה" על מנת לעורר את השטח, כמו גם על ידי הצגת כל מאבק בישראל כמאבק על מעמד הבית. האירועים האלימים שהתפתחו בעת האחרונה בתחומי העיר השיבו את סוגיית ירושלים לסדר היום והמחישו את מקומה בליבת הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

שלושת יעדי הביטחון של מדינת ישראל בהר הבית וסביבתו:

- **היעד הראשון** הוא ביטחון המתפללים הערבים, המבקרים היהודים והלא יהודים ואנשי כוחות הביטחון בהר הבית.
- **היעד השני** הוא הכלת האירוע, קרי מניעת התפשטות המתח והעימות לשטחי יהודה ושומרון, ומניעת הסלמה מול העולם הערבי והמוסלמי.
- **היעד השלישי** הוא ביצור ריבונות ישראל בהר הבית, הכוללת אחריות למתרחש במתחם - בעיקר בהיבט הביטחוני - לצד הבנת תחומי האחריות של הווקף ומעמדה של ירדן באתר, כפי שמתבצעים בפועל מאז 1967, מכורח ההבנות במסגרת הסכם השלום בינה לבין ישראל וההסכם שנחתם בין המדינות ב-2015 ("הבנות קרי").

האתגר והפערים הביטחוניים בעת הנוכחית:

האתגר המרכזי – מניעת פגיעה פיזית בהר הבית או בקדושתו דרך מניעת שימוש בו בתור מקום מסתור למחבלים או להסתרת אמל"ח, ומניעת הפרות סדר אלימות אשר מסכנות את שלום הציבור וכוחות הביטחון.

לאורך השנים האחרונות ניסו גורמים שונים לפגוע בהר הבית או בקדושתו. זאת, תוך ניצול מצד ארגוני הטרור את העובדה שכחלק משימור הסטטוס קוו ע"י מדינת ישראל, ובפרט בשל הלחץ שהופעל מצד הציבור הערבי והווקף, דרישות הביטחון ההכרחיות מאתר בסדר חשיבות ראשון במעלה מסוג זה אינן באות לידי ביטוי: בכניסה להר לא מתבצע בידוק ביטחוני, לא מוצבות מצלמות וכן למעט מקרים חריגים לא נעשים בו חיפושים או פעולות למניעת השימוש במקום כמקום מסתור למחבלים ואמל"ח.

דוגמאות:

- א. ב-11 באפריל 1982 עלה לאזור רחבת הר הבית בירושלים אדם חמוש ברובה, הרג שומר של הווקף ופצע שוטרים.
- ב. בינואר 1984 נחשפה התארגנות יהודית לפוצץ את מסגדי הר הבית.
- ג. במאי 1988 תפיסה של פעיל מחתרת יהודי קיצוני אשר רכש טיל לאו בכוונה לירות על הר הבית.
- ד. ב-1998 נעצר אדם ע"י השב"כ אשר נאשם בקשירת קשר להכנסת ראש חזיר להר הבית.
- ה. ב-2011 נעצר איש ווקף ממזרח ירושלים באשמת הסלקה והטמנה של 3 אקדחים בהר הבית.
- ו. באוקטובר 2017 השב"כ והמשטרה עצרו שלושה ערבים ישראלים, תושבי אום אל פחם, התומכים בארגון המדינה האסלאמית. שניים מהם, נער בן 16 וצעיר בן 26, הואשמו בתכנון פיגוע ירי בהר הבית.
- ז. ביולי 2017 שלושה מחבלים ערבים הרגו שני שוטרים ופצעו שוטר נוסף בפיגוע ירי בשער השבטים של הר הבית. שלושת המחבלים הם ערבים ישראלים תושבי אום אל-פחם. המחבלים התחמשו במסגד אל-אקצא בשני תת-מקלעים מסוג קרלו ואקדח באמצעות סייען, ובדרכם החוצה ממתחם הר הבית, בשער השבטים, ירו לעבר שני שוטרים והרגו אותם.
- ח. אירועים רבים נוספים שטרם פורסמו בהם הוחבאו מטענים, נשקים וכן מחבלים בהר.

עיקרי הפערים:

- א. להר הבית מתאפשרת כניסה ללא מכסה של עשרות אלפי מבקרים מוסלמים ויותר, חלקם, צעירים בעיקר, מגיעים בכוונה תחילה לבצע הפרות סדר תוך שהם חמושים בנשק קר או חם. נוכחות מסיבית זו על ההר עולה על הכמות שמשמר הגבול והמשטרה יכולים להכיל מרגע שבו מתחילות הפרות הסדר.
- ב. אי ביצוע בידוק בכניסה להר מכל סוג שהוא (טכנולוגי או פיזי).
- ג. קלות בכניסה להר ללא עיכוב בדגש על ימי שישי.
- ד. אי ביצוע חיפושים, בדיקות וניטור בהר.
- ה. אי הצבת מצלמות חכמות המנטרות חשודים בכניסה להר הבית.
- ו. אי תגובה לאור הסתה והתססה חמורות אשר חוזרות ונשנות על ההר, לרבות הנפת דגלי חמאס, קריאות בשבח חמאס וראשיו, קריאות ל"הפצצת תל אביב", "ח'יבר ח'יבר יא יהוד", "בדם ואש נפדה את אל אקצא" ואחרות.
- ז. השלמה עם הצבת סכנת חיים ממשית בפני מתפללים ברחבת הכותל והנוסעים בצירים מסביב להר הבית בעוד מושלכים עליהם סלעים וחפצים כבדים אחרים.
- ח. העלמת עין בעוד חמאס וגורמים אסלאמיסטים קיצוניים אחרים, חלקם במימון טורקי או איראני, משיגים דריסת רגל אידיאולוגית ופיזית מועצמת בהר.
- ט. מסגור מטעה של השיח, לעיתים קרובות על ידי הרשויות עצמן, אשר מתעלם מכל האמור לעיל מצד חלק גדול מהמבקרים המוסלמים ומציב במרכז במת האתגרים את מעט המבקרים היהודים במקום אשר אינם מציבים סכנה בפני כוחות הביטחון או בפני המתפללים המוסלמים בהר.

המלצות ופתרונות אפשריים:

- א. הגבלת מכסה של כמות המתפללים המותרת בהר באופן פרופורציונלי לכמות שכוחות מג"ב והמשטרה מסוגלים להכיל.
- ב. הצבת מגנומטרים בכניסה להר הבית כפי שיש בכניסה לכותל או כפי שיש בכניסה למערת המכפלה כלקח מאירוע הטבח של ברוך גולדשטיין, או לחלופין הצבת אמצעים חכמים לאיתור אמל"ח בדרכים המובילות אל ההר.
- ג. ביצוע בידוק מדגמי פיזי של חשודים בדרכים המובילות להר הבית.
- ד. ביצוע בידוק פיזי וחיפושים בהר על פי מידע.
- ה. איסור כניסה עם תיקים או ציוד כלשהו אל תוך מתחם ההר.
- ו. איסור השמעת הסתה והתססה לטרור ברמקולים ובדרשות בהר, כולל ניתוק רמקולים ומעצר המטיפים.
- ז. אכיפת איסור הנפת דגלי חמאס ואש"ף כדגל אויב בשטח הריבוני של מדינת ישראל. במצב הנוכחי כוחות הביטחון נאלצים לאכוף רק איסור אחר: הנפת דגלי מדינת ישראל.

הפרות סדר, הסתה והתססה חמורות במתחם הר הבית, כולל מפגני תמיכה בחמאס ובראשיו, הנפת דגלי חמאס ואש"ף, קריאות לטרור, השלכת סלעים ואבנים על הנוסעים בצירים ועל רחבת הכותל והשלכת בקבוקי תבערה, תקיפת כוחות הביטחון. מימין למעלה: כרזת חמאס מונפת בהר הבית; כרזת פתח מעודדת השלכת אבנים בהר הבית תחת הכותרת "פתח", בכל שדות הקרב – מירושלים עד ג'נין; קריאות של ההמון "להפציץ את תל אביב" ו"אנחנו חיילים של מחמד דף" (תמונות: אבו עלי אקספרס בטלגרם; חדשות ישראל בטלגרם; חשבון הטוויטר של אלעד הומינר, אחיקם הימלפרב)

"ניהול הסכסוך": מערכת היחסים הישראלית-פלסטינית מאז 2010

סרן במיל' שי שירן | דוקטורנט ומרצה על קרימינולוגיה של הטרור, קצין הגנה אווירית במערך החץ, מנהל פרויקטים במשרד הביטחון

מערכת היחסים בין ישראל לפלסטינים בעשור האחרון מתאפיינת ב-3 מישורים מרכזיים:

1. כישלון התהליך המדיני בסוגיות הליבה
2. עימותים אלימים וטרור פלסטיני
3. תיאום ביטחוני ואזרחי

בהיעדר הסדרה קבועה או תהליך מדיני משמעותי, בין הצדדים שורר בעשור האחרון קיפאון מדיני המתבטא ב"ניהול הסכסוך" על רקע מאבק אלים וא-סימטרי, תוך שימור מרקם החיים האזרחי. בתוך כך, ישראל עוסקת בסיכול ותגובה לטרור פלסטיני. מתמונת המצב המצטיירת, החלופה הישראלית בתרחיש הסביר הינה המשך ניהול הסכסוך.²³

התהליך המדיני

ישראל, דמוקרטיה עדיפה כלכלית וצבאית, נמצאת בסכסוך אלים ומתמשך עם המערכת הפלסטינית (רש"פ בגדה המערבית וחמאס בעזה) – אוטוריטרית דה-פקטו, מפוצלת, נחשלת כלכלית, ומפעילה טרור. בעשור האחרון, ולמעשה מוועידת אנפוליס 2007 ועד מתווה טראמפ 2020, התרחקו הצדדים מהגעה להסכם, והעמיקו הפערים בסוגיות הליבה (הגבולות, הפליטים, ירושלים והביטחון). אי-אמון בסיסי בין ההנהגות, עימותים אלימים, טרור ודה-לגיטימציה כלפי ישראל, וסרבנות פלסטינית הובילו לקיפאון מדיני. לכן, למעט יוזמת קרי הכושלת מ-2014, נעדרו מהלכים משמעותיים בזירה זו. הפרדיגמה הפלסטינית באשר לגבולות ככלל נותרה קווי 67' –

כל שטחי הגדה המערבית ורצועת עזה, ומזרח ירושלים כבירת פלסטין למימוש זכות היסטורית וחוקתית, לשיטתם. העמדה הישראלית כוללת 'גבולות ברי-קיימא' באחיזה מסוימת בתוך שטחי הגדה, גם במתווים עם חילופי שטחים, למקרה שתהפך הגדה לישות טרור בדומה לעזה. לאורך תקופה זו נקודת הייחוס לגבולות נשארה קווי 67', אך נותרה ההתעקשות הפלסטינית שלא להכיר בישראל כמדינת הלאום של העם היהודי וסרבנותם להסכמים. מתווה טראמפ ניסה לשנות פרדיגמה – "הזדמנות אחרונה" לפלסטינים להסכם. בכללה, רציפות טריטוריאלית מוגבלת אך בהוספת שטחים מישראל, כאשר החילופים ביחס 1:2 (לרעתם) לעומת 1:1 באנפוליס, שגם אותו לא הסכימו לקבל. הפלסטינים

²³ ניתוח המתבסס בין היתר על המקורות הבאים:

[https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly Summary HE](https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly%20Summary%20HE.pdf) עברית. דוח חודשי יוני - 2017.
<https://besacenter.org/wp-content/uploads/2017/08/MSPS137-web-22.8.2017.pdf>
<https://truman.huji.ac.il/sites/default/files/truman/files/AtlasHebrew.pdf>
<https://besacenter.org/he/?s&חלופות=lang=he>
<https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2021/04/מזכר-210-תהליך-אנפוליס-החמאת-הזדמנות-להסדר-שתי-מדינות-4.4-77-90-3-14pdf>
<https://www.terrorism-info.org.il/he/17805/>
https://www.terrorism-info.org.il/Data/pdf/PDF_11_288_1.pdf
<https://www.terrorism-info.org.il/he/?s&מאבן>
<https://www.gov.il/he/departments/about/aboutcogat>
https://foi.gov.il/sites/default/files/13720_2.pdf
https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2021/01/StrategicAssessment_20-21_web_HEB.pdf
<https://jiss.org.il/he/mitve-the-palestinian-issue/>
<https://www.ochaopt.org/data/casualties>

דחו את המתווה באופן גורף והעמיקו התבצרותם בפרדיגמת 67' במסגרת המו"מ, בעוד ישראל הסכימה עקרונית. חמאס (וג'א"פ), כארגון אסלאמיסטי השולט בעזה, מתנגד כלל ועיקר לשליטה ישראלית בשטח משטחי ארץ ישראל המנדטורית ("פלסטין").

גם בסוגיות הפליטים, ירושלים והביטחון לא חל שינוי משמעותי. מעמד הפליטים מ48' ממשיך לשמש קלף מיקוח פלסטיני. החידוש מצד אבו-מאזן בעשור האחרון הוא "היקף השיבה" – מיקום הפליטים בשטחי הגדה (למרות אשמתה של ישראל לכאורה במצב הפליטות), אך ללא ויתור על "זכות השיבה" לשטחים הנמצאים בשטח מדינת ישראל (קווי 48') ואי-הכרה בישראל כמדינת העם היהודי. מבחינת ישראל הכרה בזכות השיבה משמעותה אובדן הבית הלאומי היהודי – ערכית ודמוגרפית. באשר לירושלים, הפלסטינים דורשים חלוקתה ל-2 בירות, כולל מזרח העיר ושליטה בהר הבית. לדרישה זו מתנגדת ישראל בתוקף ברמה הערכית-לאומית. בעשור האחרון, הוצעו לפלסטינים רוב השכונות הערביות בתחומי העיר, או השכונות שמחוץ לגדר הביטחון וללא מזרח ירושלים. כך או כך, בתקופה זו נחלשה באופן משמעותי עמדת הפלסטינים באשר לחזרה מוחלטת לקווי 67' ובכלל זאת עניין ירושלים. בינתיים, צמחה שם הבנייה הישראלית, כמו גם בגדה, והוכרה בה ריבונותה של ישראל ע"י ארה"ב. סוגיית הביטחון, השזורה גם ב-2 הראשונות, מכילה את תפיסתה המסורתית של ישראל הנגזרת מצורך בגבולות ברי-הגנה להשגת שלום, ולכן סמכויות ביטחוניות נרחבות בשטחים הפלסטינים. מנגד, הפלסטינים טוענים לשלום כערובה לביטחון, ולפגיעה בריבונותם בנוכחות ישראלית, אע"פ שלכאורה מכירים בצרכי הביטחון של ישראל ומסכימים לפירוז צבאי. על כן, ניתן להניח כי "טיב" הסכסוך שורשו בשאיפה לאומית פלסטינית לכינון מדינה בקווי 48' ופחות בסוגיה טריטוריאלית גרידא. בשילוב האינטרסים של המערכת הפלסטינית כולה, מדובר בסיכון אקזיסטנציאלי לישראל.

לאור כל זאת, בהתייחס לעניין המדיני, מעדיפה ישראל בעשור האחרון לנהל את הסכסוך.

עימותים אלימים וטרור (המצב הביטחוני)

את הוואקום המדיני ממלאת עוינות קשה בין הצדדים, המתאפיינת בעימותים אלימים ופעילות טרור

פלסטיני ענפה מרצועת עזה וביו"ש, כשישראל בצד המסכל והמגיב. אע"פ שעשור ביטחוני זה נחשב ליציב ביותר מבחינתה, ניתן לייחס זאת בעיקר לפעילות אינטנסיבית של כוחות שב"כ, צבא ומשטרה לרבות הרתעה עיתית של חמאס, כיפת ברזל וגדר הביטחון, ולא לרגיעה אמיתית. הפלסטינים יוזמים מתקפות טרור מאורגנות ועממיות כנגד מטרות ישראליות, וזאת כאמצעי תגובה למציאות הכיבוש, לשיטתם.

כמו כן, התאפיין העשור האחרון בחזית משפטית והסברתית בינ"ל בה פתחו הפלסטינים ושליוותה באופן סינרגטי את העימותים האלימים, כביטוי נוסף לאי-אמונם בשיח ישיר. בכלל זאת, תביעות בהאג, הסתה ברשתות, והתפשטותה של תנועת ה-BDS. ישראל מצידה מגיבה בפעילות שוטפת ונקודתית לסיכול ומיגור הטרור. במסגרת העימותים האלימים, פגיעים וניסיונות פגיעים רבים, הבולטים שבהם "סבבי" לחימה מול חמאס בעזה וטרור עממי מיו"ש. מאז 2008 המשיך הירי הרקטי מרצועת עזה לאזורים מאוכלסים בישראל, שכלל הארכת טווחים מדורגת.

בעקבות חיסול רמטכ"ל חמאס ב-2012, עליו הגיבה בירי תמ"ס מסיבי למטרות אזוריות, התמודדו הצדדים במערכה בה תקפה ישראל בעיקר מהאוויר מטרות אמל"ח, מפקדות ומנהיגים צבאיים. ב-2014 יצאה ישראל למערכה משולבת, "צוק איתן", בעקבות תגובת חמאס למבצע איתור הנערים שנחטפו בגוש עציון. לאחרונה, על רקע הסלמת מהומות בין ישראלים לפלסטינים בירושלים, פרץ מבצע "שומר חומות" בשל ירי תמ"ס מעזה לירושלים והמרכז, וליבוי מהומות בערי ישראל המעורבות ובגדה. במערכה זו גם קיבל ביטוי ההבדל בין אזרחי ישראל הערבים לרש"פ, גם אם ביצעו הראשונים פעולות טרור חמורות – מדובר בפלגים קיצוניים מתוך אוכלוסייה זו. יצוין כי בקרב המורשעים בעבירות טרור גם אזרחי ישראל ערבים המזדהים עם הפרדיגמה הפלסטינית. כאמור, מדובר בחלק קטן יחסית, אולם יש ליחסו למערכת הפלסטינית בהיבט זה. תגובתה הקשה במיוחד של ישראל בקיצו של העשור דנן גם היא ביטוי לקרע החריף בין הצדדים. בתווך, חוו יישובי עוטף עזה "טפטופי" ירי רקטי, בעוד מדיניותה הכללית של ישראל היא הכלה מול חמאס למניעת התפרקותה של הרצועה על 1.8 מיליון תושביה.

בשונה מעשורים קודמים בהם היה מאורגן יותר וכלל גם פיגועי התאבדות, הטרור מיו"ש מתאפיין בעיקר בפעילות עממית. בכללה, פיגועי דקירה, דריסה וירי המבוצעים ע"י צעירים המונעים מהסתה המאדירה את הטיעון הפלסטיני, תסכול ומצוקה – בעידודה של ההנהגה הפלסטינית, המהווה סממן נוסף לחולשתה המדינית. בולטת במיוחד "אינתיפאדת הסכינים" שהתחוללה ב-2015-2016 והתמקדה בירושלים ומרכז הארץ, תוך הסתה אינטנסיבית ברשת ושל בכירי הרש"פ. ביחס לכך ניהלה ישראל מעצרים בהיקפים גדולים ועימותי ירי עם מבוקשים. יצוין כי פעילי הטרור זוכים למעמד מיוחד בחברה הפלסטינית, הכולל תגמולים של מעמד חברתי וכסף. סה"כ מאז 2011 נהרגו 239²⁴ ישראלים מטרור פלסטיני, ובצד הפלסטיני יותר מ-4000²⁵ – רובם המכריע פעילי טרור וחמושים. מציאות זו של לחימה מתמשכת, על רקע הפערים בסוגיות הליבה, מעידה על המאפיין הבולט ביחסי הצדדים – היעדר יחסים מדיניים שתכליתם הסדרה ורגיעה ברת-קיימא.

התיאום הביטחוני והאזרחי

מאז '67 לישראל אחיזה צבאית בשטחי הגדה המהווים את רוב שטחי הרש"פ, ובמעברים וגדר המערכת ברצועת עזה. על אף הסיטואציה המדינית והביטחונית, גם בעשור האחרון מתקיים קשר שוטף לתיאומים ביטחוניים ואזרחיים הנחוצים לשימור מרקם החיים האזרחי של האוכלוסייה הפלסטינית (בגדה – בטחוני ואזרחי; עזה – הומניטרי בלבד). עיקר התיאום הביטחוני נוגע לשט"פ ישראלי עם מנגנוני הביטחון הפלסטינים נגד גורמים חתרניים לשלטון של אבו-מאזן בגדה (קרי: חמאס וג'א"פ), כאשר בעזה לא מתקיים תיאום. ישראל מצידה נהנית מסיוע בסיכול פיגועים נגדה. עם זאת, אין מדובר בסממן להתקדמות ביחסים, והאינטרס המובהק הינו הבטחת יציבותה של הרש"פ – עדות לרצון ישראל בקיומה של אוטונומיה פלסטינית, באיזושהי תצורה. על רקע הקיפאון ביחסים, איימו הפלסטינים בהפסקת התיאום כצעד מחאה. לאחרונה, עם מתווה טראמפ ב-2020 אכן הפסיקו למספר חודשים עד היבחרו של ביידן. ברור עדיין כי תלותה של הרש"פ בתיאום זה עם ישראל מבטיח את קיומה וכי במוקדם או במאוחר היו

חוזרים בהם, אא"כ משאלתם היא שלא לקיים את הרשות עוד.

גם התיאום האזרחי הכולל היתרי כניסה לישראל, תעסוקה, העברת כספי מיסים ועוד, לא סבל מזעזועים מיוחדים. לממשלות ישראל אינטרס לתמיכה במצבה הכלכלי של הרש"פ, וקבוע בחוק ההסדרים הישראלי. דה-פקטו, התיאום האזרחי המאפשר בין היתר תעסוקה בישראל וכן הכספים המועברים לפלסטינים, מהווים אבן יסוד בכלכלתם. יצוין כי גם בעניין זה מתקיים חוסר אמון, דוגמת השימוש בהם למימון פעילי טרור (האסירים הביטחוניים ומשפחותיהם), וחקיקה ישראלית להקפאת חלק מהכספים בתגובה. למעשה, מאז 2011, הגדילה הרש"פ את סכומי הכסף המשולמים לאסירים ובאופן דיפרנציאלי לפי שנות המאסר הנשואות (קרי: עם חומרת עבירת הטרור, כך גובה התשלום). יש המשערים כי הכספים המוזרמים לפלסטינים ללא פיקוח של ממש מצד ישראל מהווים בין היתר כ"תנאי תומך" לטרור. עם זאת, הקפאה מוחלטת של הכספים הישראליים או הפסקת התיאום האזרחי, משמעותם התמוטטות מרקם החיים האזרחי הפלסטיני ושינויים פרדיגמטיים שישראל של היום לא נערכת אליהם בהתאם.

מול עזה של חמאס, לעומת זאת, קיים תיאום אזרחי ועקיף בלבד. בכדי לשמר אקלים הומניטרי בסיסי, מאפשרת ישראל הכנסת טובין כגון תרופות וחומרי בניין, והעברת כספים מקטאר. מעבר לכך, בהיעדר אפשרויות תעסוקה נרחבות, בעזה מתנהלת כלכלה פנימית עצמאית ללא סיכוי ממשי לצמיחה. המצב הכלכלי וההומניטרי הקשה ברצועה הינו תעודה לכך, ומשרת את ארגון הטרור חמאס ביצירת תלות בו בקרב תושבי עזה.

מגמות ותהליכים העשויים לחולל תפנית

לאחרונה מתרחשים באינטנסיביות תהליכים מדינתיים ואזרחיים – גלובלית, אזורית ומקומית. אולם, ככלל, סביר שלא תתחוללנה תפניות דרמטיות במערכת היחסים בין ישראל לפלסטינים, ולפחות בעתיד הנראה לעין. בשל מקובעות הנראטיב

²⁴ דו"חות שבי"כ
²⁵ האומות המאוחדות

הפלסטיני בשילוב התמקדות ישראלית ועולמית בזירת איראן ומגמות אחרות המהדקות את הקיבעון – ניכר כי ניהול הסכסוך דווקא ימשך.

חילופי השלטון בישראל ובארה"ב גם לא מסמנים תמורות גדולות בזירה זו. בנוסף, "הסכמי אברהם" בין ישראל למדינות הערביות בתיווך ארה"ב בשלהי 2020 החלישו את הוטו הפלסטיני, לפיו הבטחת יציבות אזורית תלויה בשלום עימם תחילה, וחזקו את מעמדה של ישראל. בתוך כך, "תכנית המאה" שכללה סיפוח בקעת הירדן לישראל, ולא יצאה לפועל עקב ההסכמים וחילופי שלטון בארה"ב, איששה את חולשת הפרדיגמה הפלסטינית ביחס לסוגיות הליבה. כלומר, ניתן לכפות תנאי הסכם על הפלסטינים, כאשר לישראל עומד גם נרמול היחסים עם המדינות הערביות (אך אין לכך ערובה). הקורונה חשפה ביתר שאת את תלות הפלסטינים בישראל בעתות משבר, כאשר בתקופת המגיפה מועברים חיסונים ובדיקות מישראל במסגרת התיאום האזרחי למניעת קריסה בריאותית ברש"פ. מאידך, עימות אלים קשה עשוי להסיג את מדינות המפרץ מהנורמליזציה עם ישראל ו"לחזק" את הפלסטינים. גם הפיוס שנראה שהתרכם במערכת הפלסטינית בין פת"ח לחמאס עלול לעשותה כמקשה אחת ולהקצין עמדותיה. ביחס לכך, אירועי "שומר החומות" המחישו את פוטנציאל ההתלקחות להתנגדות עממית חריפה משולבת של הפלגים הפלסטינים, בהינתן משבר משמעותי ביחס לאחת מסוגיות הליבה. לכן, אל לישראל להסתמך רק על האינטרס הפלסטיני ליציבות לשם שימור הישגיהם עד כה, שכן המטען הרגשי הטמון בסוגיות הליבה עשוי לגבור גם על השיקולים הרציונאליים אם כי בסבירות נמוכה מאד.

הפוקוס הישראלי והאזורי, כמו בעשור האחרון, נתון ביתר שאת לזירת המעגל השלישי (איראן) וגורותיו כאיומים אימננטיים ובדרגת חשיבות ביטחונית עדיפה. בשל כך, צפויה העמקת הקיפאון, ובמיוחד בהינתן ממשלה ישראלית שבהצהרותיה תעסוק מול הפלסטינים בנושאים אזרחיים ותימנע מיוזמה בתהליך המדיני. גם חילופי הממשל בארה"ב לא השיגו להם בכירות בסדר העדיפויות. אמנם, הסיפוח כעת ירד מהפרק, קיימת כוונה אמריקאית לפתיחה מחדש של הקונסוליה עבור הפלסטינים בשטחי ירושלים (בתנאי שישראל תסכים), וחידוש העברת הכספים האמריקאים לרש"פ, אולם אין בכך

בכדי לשנות באופן משמעותי את הסדר הקיים. לראייה, מאז כניסת ממשל ביידן הנוכחי, העדיף על קודמו מבחינת הפלסטינים, רוב השיחות עם ישראל נסובו בעניין הגרעין האיראני, וללא דרישה רשמית לחזור לשולחן המו"מ.

גם לחילופי השלטון בזירה המקומית (לאחרונה בישראל, והצפויים ברש"פ), לא ניתן לייחס בוודאות השפעה עתידית על התהליכים המדיניים, הביטחוניים והאזרחיים, עם הסתייגות. בישראל הוקמה ממשלה מורכבת מכלל קשת המפה הפוליטית, לאחר שנתיים של מערכות בחירות שמנעו גם הן יוזמה ישראלית במישור המדיני. אך, או בשל כך, הנחת המוצא היא כי לא ינקטו צעדים מרחיקי לכת של חזרה למו"מ מדיני או מאידך החרפת הפערים. בכירי הרש"פ התבטאו עם כינון ממשלה זו כי הם מצפים להגיע עמה להסדר, אך בתנאי הבסיס של מדינה פלסטינית בקווי '67 שבירתה ירושלים. אולם הרושם כעת הוא כי בזירה זו "מה שהיה הוא שיהיה", על-אף הצהרות אקראיות של חברי ממשלה משמאל.

יתר על כן, רוב הציבור הישראלי לא שינה עמדתו הטיפוסית, לפיה קיים רצון להפרדות מהפלסטינים ולא על חשבון ויתורים משמעותיים בסוגיות הליבה והמאבק בחמאס. לעומת זאת, פרישתו הצפויה של אבו-מאזן וחוסר הבהירות לגבי זהות יורשו, והמחאה העממית נגדו כן עשויות להביא לתפנית. בהינתן כוחו הפוליטי הנוכחי של חמאס במערכת הפלסטינית, ישנו תרחיש קיצון כי יתפוס את השלטון "ביום שאחרי", יפר את הסטטוס-קוו הקיים לכדי דרדר קשה של היחסים עם ישראל ויביא להתפרקות הרש"פ. עם זאת, תרחיש סביר יותר הוא שהמנהיג הרש"פ הבא לא יסטה מהקו הקיים, גם אם יהיה לעומתי יותר כלפי ישראל.

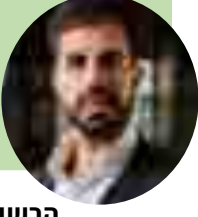
חלופות למדיניות ישראלית ביחס לתמונת המצב המצטיירת

תמונת המצב לא מציעה התמתנות עתידית בשאיפות הפלסטיניות לכדי התקיימות כמדינה ריבונית מובהקת לצד ישראל, המכירה בה כמדינת הלאום של העם היהודי. אדרבא, עם ירידתו הצפויה של אבו-מאזן מהשלטון תיתכן אף הקצנת עמדות. כמו כן, לא ברור עדיין גיבוש האמון בין הצדדים בהינתן ממשלה

ישראלית חדשה. במידה וכן, לא נצפה כעת שינוי עמדות ביחס לסוגיות הליבה הקריטיות להמשך קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, וזאת גם בהתחשב בדעת הציבור בישראל.

אשר על כן, החלופה הסבירה היא שימור המצב הקיים והמשך "ניהול הסכסוך". האתגר הבא

מבחינת ישראל הוא השתנות המערכת הפלסטינית בעקבות לכתו של אבו מאזן, בתרחישים הנעים בין התפרקותה ועליית חמאס, שינויים מערכתיים מרחיקי לכת או המשכיות המצב הקיים באמצעות יורש ישיר מטעם פת"ח.

הרשות הפלסטינית ואסטרטגיית הלוחמה בישראל

תא"ל במיל' יוסי קופרווסר | מנחה מחלקת המחקר, לשעבר ראש חטיבת מחקר באמ"ן ומנכ"ל המשרד לעניינים אסטרטגיים, חוקר במרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ובמרכז בגין-סאדאט

סא"ל במיל' עו"ד מוריס הירש | לשעבר ראש התביעה הצבאית ביו"ש, ראש המחלקה המשפטית במכון "מבט לתקשורת פלסטינית", מומחה בלוחמה משפטית בטרור

אור יששכר | ראש מחלקת המחקר, חוקר איראן וביטחון לאומי, עמית במכון AIES וינה, יוצא זירת איראן ב-8200 והתכנית לביטחון בינ"ל ב-SciencesPo פריז

הרשות הפלסטינית, יציר של הסכמי אוסלו וארגון-בת של אש"ף, נהנית מתדמית רכה של ממשלה פלסטינית אזרחית, בירוקרטית, מתונה ופרגמטית. ההשוואה המתבקשת בין אש"ף לארגון הפופולרי שניצב לעומתו, ארגון חמאס, מציבה בפני הציבור ומקבלי ההחלטות בישראל ברירת שווא בין "מתונים" לבין "קיצוניים": כביכול, בין ארגון הטרור חמאס שחרט על דגלו את השמדת ישראל, לארגון המתון אש"ף שמנגנוני הביטחון שלו משתפים פעולה עם מקביליהם הישראלים, ואף חתם עם ישראל על הסדרים מדיניים, ובראשם הסכמי אוסלו. במתכוון או בתמימות, אותה אי-בהירות מטשטשת את זהותה האמיתית של הרשות הפלסטינית בתור ארגון טרור הלכה למעשה אשר מחוייב למאבק המזויין נגד מדינת ישראל שמטרתו ביטול הציונות ובסופה של דרך, הקמת מדינה פלסטינית במקומה של מדינת ישראל.

בניגוד לסברה הרווחת, הרשות מגייסת משאבים ממשלתיים נרחבים ומשמעותיים על מנת לעודד את הג'האד הפלסטיני כנגד ישראל הן באמצעים רטוריים וחינוכיים, והן באמצעים משפטיים, כלכליים ואף צבאיים. באופן עצמאי מגחמות של מנהיג או ממונה כזה או אחר, הרשות מתפקדת מיסודה כארגון שמטרתו חיסול הציונות תוך שיעבוד עמה למטרה זו, דרך מניעת חירויות בסיסיות, הסטת משאבים מחינוך ובריאות לעבר טרור משלל סוגיו. **בכך עונה הרשות על ההגדרה החוקית הישראלית והעולמית של ארגון טרור.**

אי עמידה על טיבה האמיתי של הרשות יוצר מצג שווא של גוף טרור משומן, מנופח ועתיר תקציבים בכסות תמימה של ממשלה אזרחית. נתונים אלה, לכאן ולכאן, צריכים לעמוד בבסיס כל שיח מדיני, ביטחוני ואזרחי כלפי הרשות הפלסטינית. ללא קשר למסקנה הנגזרת מהנתונים לגבי התהליך המדיני מול הפלסטינים ככלל – "יש או אין פרטנר" – על הדיון להתבסס על הכרה במציאות כפי שהיא.

אסטרטגיית הלוחמה של הרשות בישראל מתבססת על שלושה עמודים עיקריים:

1. **השתלטות על המרחב** באמצעות גיוס כלל משרדי הממשלה הפלסטינית למימוש "תכנית פיאד" תוך גיוס תרומות ותמיכה בינלאומית
2. **ערעור הביטחון האישי** בצירים, בפשיעה חקלאית ובתפעול מנגנון מימון ותמרוץ טרור דרך משכורות למחבלים
3. **דה-לגיטימציה וערעור צדקת הדרך** באמצעות קמפיין ה-BDS, הסתה בספרי הלימוד ובמוסדות הממשלתיים, גיוס ארגוני חברה אזרחית, פעילות במוסדות בינ"ל ולוחמה משפטית – lawfare (ר' פרק "המערכה על הדה-לגיטימציה") לצד הרס בשטח של אתרי מורשת יהודיים

רציונל וחינוך לשנאת ישראל

בדרך שלום ובדרך הדרגתית, לאור כשלון הלוחמה המזוינת עד תהליך אוסלו.²⁹ כלפי פנים, בערבית, עבאס משדר מסרים הפוכים, כמו דברים אלה שנשא ב-2019: **"ניכנס לירושלים – מיליוני לוחמים! לא נקבל את הצגתם של השהידים בתור טרוריסטים. אלה השהידים של המולדת. לא נוריד אגורה משכרם... הם הדבר המקודש ביותר שיש לנו."**³⁰

ואכן בפועל, **הרשות משדלת הן רטורית והן מעשית את הפלסטיני הממוצע לבחור בטרור**, בכך שהיא:³¹

- נמנעת מגינוי פיגועי טרור שבהם נרצחו ישראלים (חלקם ממש בימים שפורסמו הודעות סותרות בשפה האנגלית);
- מסיתה לטרור ולאנטישמיות במערכת החינוך החל בגיל הרך, דרך בתי ספר וקייטנות קיץ ועד ההשכלה הגבוהה;
- מהללת את "השהידים", מחבלים שחוסלו בזמן ביצוע פעולת טרור, כולל ב"יום השהיד הפלסטיני" השנתי ב-6 בינואר, בתור "נרות המאירים את דרכנו", ואף קוראת על שמם רחובות, כיכרות ובתי ספר ושותלת עצים לזכרם – ביניהם טרוריסטים בולטים כגון פתחי שקאקי (לשעבר מזכ"ל הג'יהאד האסלאמי) ודלאל מוגרבי (שהשתתפה בפיגוע "אוטובוס הדמים" בכביש החוף ב-1978 שבו נרצחו 37 ישראלים), ומחבלים כגון בילאל עדנאן רווג'בה, שוטר פלסטיני שביצע פיגוע ירי ב-2020;³²
- נמנעת מלכלול את ישראל במפות הרשמיות ובמקומה מציינת את "מדינת פלסטין";

העיקרון המייסד של אש"ף, וכפועל יוצא מזה של הרשות הפלסטינית, הינו **ביטול הציונות ובסופה של דרך, הקמת מדינה פלסטינית תוך חיסול מדינת ישראל**, כך קובעת למשל האמנה הפלסטינית שפירסם ארגון אש"ף ב-1968. על פי האמנה, הציונות היא תנועה כובשת ולא חוקית; אש"ף הדגיש לפיכך את שאיפתו לבטל את קיומה של מדינת ישראל בארץ ישראל, בנימוק שהיהדות היא דת ולא לאום, ולפיכך אינה זכאית להגדרה עצמית. דרישת ישראל לבטל את האמנה או חלקים ממנה במעמד החתימה על הסכמי אוסלו מעולם לא התמלאה, וכיום היא עדיין מהווה את המסמך המכונן של הרשות הפלסטינית ואש"ף.²⁶

לא רק יו"ר הרשות הקודם יאסר ערפאת הדגיש מטרות אלה, אלא גם היו"ר הנוכחי, מחמוד עבאס. כך למשל התבטא ב-2013: "כל המקומות הקדושים שלנו עודם תחת כיבוש, ועד כה לא שחררנו אף שעל מהאדמה הפלסטינית. כל האדמה הפלסטינית כבושה – עזה כבושה, הגדה כבושה, אדמת 48' כבושה וירושלים כבושה".²⁷

כאמצעי למטרה זו, אש"ף והרשות דוגלים בקיום מאבק רב פנים, ובכלל זה מאבק אלים כנגד ישראל – כלומר, הפעלת טרור כנגד חפים מפשע אזרחים וחיילים ישראלים. בשפה האנגלית, מעבירה הרשות מסרים ברוח פייסנות בינלאומית וכנגד הטרור, למשל: "אנחנו, מדינת פלסטין, משוכנעים שיש להילחם בכל מקום בטרור, ויש לנו לפחות 83 פרוטוקולים עם מדינות שונות ברחבי העולם כדי להילחם בалиמות ובטרור" (2017).²⁸ יו"ר הרשות עבאס מתחייב בראיונות מסויימים כלפי העולם שלא יתיר אינתפיאדה חמושה וקורא למאבק שחרור לא דרך לוחמה צבאית, אלא

²⁶ <https://www.palwatch.org/page/18655> https://www.palwatch.org.il/main.aspx?fi=640&doc_id=2981

עוד על אי ביטול הסעיפים הקיצוניים במיוחד באמנת אש"ף מפורט כאן

https://www.palwatch.org.il/site/modules/videos/pal/videos.aspx?fld_id=140&doc_id=87

https://www.palwatch.org.il/main.aspx?fi=709&fld_id=709&doc_id=10463²⁷

https://www.palwatch.org.il/main.aspx?fi=157&doc_id=21707²⁸

<https://www.memri.org/tv/palestinian-president-abbas-i-will-not-allow-armed-intifada-arab-spring-resulted-constructive>²⁹

<https://www.memri.org/reports/palestinian-authority-president-abbas-jalazone-refugee-camp-we-will-enter-jerusalem>³⁰ millions

³¹ לקריאה נוספת: <https://www.memri.org/reports/palestinian-authority-fatah-continue-official-support-and-encouragement-armed-struggle>

<https://www.memri.org/reports/palestinian-authority-commemorates-glorifies-terrorists-martyr-day-events-article-pa-daily>³²

➤ מעל הכל, מפעילה את אחד ממנגוני מימון הטרור הנרחבים והמתקצבים בעולם.

בולטת לאחרונה הייתה **קריאתו הפומבית של יו"ר הרשות אבו מאזן לצאת לפיגועי נקמה בעקבות חיסול חולייה של שלושה מחבלים בשכם ע"י הימ"מ, שביצעו שרשרת פיגועים והיו בדרכם לביצוע פיגועים נוספים**: "זוהי פעולת רצח בכוונת תחילה שביצע הכובש הציוני העושק נגד בנינו וצעירינו ואנשינו. אני אומר לכם: **האירועים האלה לא יעברו בשקט בשום אופן**... לא נמשיך לחכות בסבלנות יותר מכך. **אנו מוכרחים להשיב להם מנה אחת אפיים**."³³

חשוב מכך, **הרשות במהותה כפופה לאש"ף** שהוכר בתור "הנציג הבלעדי של העם הפלסטיני" על ידי הליגה הערבית והאו"ם ב-1974, כמו גם על ידי ישראל וארה"ב ב-1993 במסגרת הסכמי אוסלו. כפיפות זו של הרשות לאש"ף מודגשת בנוסח הסכמי אוסלו, בין היתר בשל התייחסות לרש"פ בתור "המועצה הנבחרת" שהינה חסרת סמכות בענייני חוץ (סעיף 9) ומשמשת במהותה לניהול ממשלי של ענייני הפנים בתחומי השיפוט שלה. מתוך היגיון זה, ההסכמים נחתמו בין ממשלת ישראל לבין אש"ף, ולא מול הרשות.

למראית עין, לעומת זאת, אש"ף ותחתיו הרשות נקטו בקו פרגמטי יותר של ריאל-פוליטיק כלפי ישראל והציונות מאשר ארגון חמאס וארגונים קיצוניים אחרים. הוא חתם מול ישראל על הסכמי

שלום, מנגנוני הביטחון של הצדדים מקיימים שיתוף פעולה ועל פי התפישה המקובלת, הרשות נמנעת במהותה משימוש בטרור ובאלימות להשגת מטרותיה. הדבר חיזק את תדמית "ברירת המחדל" של הרשות, הבחירה הפחות רעה מבין יתר הגופים הפלסטיניים, גוף "מתון" ו"פרגמטי" אשר ניתן לנהל מולו עסקים. תפישה זו התחזקה עם מידור חמאס ממנגנוני הרשות לאחר נצחונו בבחירות 2006 למועצה הפלסטינית, ומסגור הזירה הפלסטינית מחדש בין פתח והרשות הפלסטינית בתמיכת הקוורטט והמערב אל מול חמאס והג'יהאד האסלאמי בתמיכת איראן.

אך תמונה זו מתערערת לחלוטין כאשר ראשית, עומדים על טיב המניעים לאותה פרגמטיות זמנית, ושנית, בוחנים את התנהלות הרשות בפועל. ראשית, זוהי **"תורת השלבים"** שהובילה את אש"ף לאימוץ תדמית בינלאומית רכה – מפאת חוסר היכולת להביס את ישראל צבאית במכה אחת, תורה זו דוגלת בהגעה ליעד הלאומי הפלסטיני על גבי כלל פלסטין המנדטורית כולל מדינת ישראל באופן הדרגתי, מבלי לוותר על "ההתנגדות" כאמצעי עליון להשגת המטרה.³⁴ שנית, **גיוס מגנוני הרשות למאבק בישראל**, החל מהסתה אנטישמית ואנטי-ציונית קשה במערכת החינוך, דרך דה-לגיטימציה במוסדות האו"ם ושותפות למפעל החרם של ה-BDS ועד עידוד מאבק עממי באמצעים פשוטים – בקבוקי תבערה, אבנים, סכינים ואחרים – מעיד על היוותרות הרשות גורם המהווה סכנה ביטחונית אסטרטגית מהותית כלפי ישראל וגורם המעודד מאבק אלים בה ובאזרחיה. שלישית, **מערכ מימון ותמרוץ הטרור בדמות משכורות למחבלים** מעיד על מחויבותה של הרשות לשימור ותדלוק מנוע הטרור.

פוסט בפייסבוק של תנועת הפתח, שבראשה עומד אבו מאזן, מעודד פגיעה ביהודים ממניע לאומי דתי פלסטיני, עם סכין בצבעי דגל אש"ף

³³ https://www.palwatch.org.il/main.aspx?fi=157&doc_id=27932

³⁴ דוקטרינה זו, שאומצה על ידי אש"ף ב-1974, הודהה במשתמע מפיו של יאסר ערפאת עצמו גם לאחר החתימה על הסכמי אוסלו, בהתייחסותו להסכמים כאל "הסכמי ח'ודיביה", ובמפורש מפיהם של בכירים פלסטינים אחרים. לקריאה נוספת בעניין: https://www.palwatch.org.il/main.aspx?fi=157&doc_id=9403

משכורות למחבלים והעסקתם: מנגנון מימון הטרור של הרשות הפלסטינית

המקצועיות שמציע הגוף הרשמי הרלוונטי (סעיף 6 לתיקון משנת 2013).

בנוסף, הרשות מתגמלת דרך אש"ף את משפחותיהם של ה"שהידים" אשר נהרגו או נפצעו במהלך פעולת הטרור באמצעות מענק חד פעמי על סך 6,000 ש"ח וקצבה חודשית בסיסית על סך 1,400 ש"ח, שאליה מתלוות תוספות שכר בהתאם למקום מגוריו ולמצבו המשפחתי של המחבל ההרוג.

הרשות מוציאה בממוצע למעלה ממיליארד ש"ח בשנה למטרה זו, סכום שווה ערך ברוב השנים שנסקרו לכ-7% מתקציבה, וכמעט למחצית מכלל סיוע החוץ שהיא מקבלת ממדינות ומתורמים אחרים. לשם השוואה, זהו סכום גבוה פי 80 לנפש מאשר תקציב הבריאות של הרשות.

הרשות גם מחויבת לפי החוק להעסיק בשורותיה מחבלים משוחררים על מנת לזכות אותם בביטחון כלכלי ותעסוקתי לכל אורך חייהם דרך משכורות פיקטיביות בתור "עובדי רפאים" של הרשות, כמו גם לתת להם עדיפות בשיבוצי משרות שנתיים בכל המוסדות הממשלתיים. היקף ההעסקה בפועל של המחבלים המשוחררים במנגנוני הרשות, בהתאם לחוק, איננו ידוע ונראה שהיה מצומצם עד לאחרונה. רובם קיבלו את המשכורות הנאות שהובטחו להם ולא הועסקו ברשות. לדברי קדרי אבו בכר, ראש הרשות לטיפול במחבלים הכלואים והמשוחררים, במהלך 2020 יצרה מציאות זו לחץ כספי על הרשות, שכתוצאה מכך התקשתה לשלם את חובותיה לאוניברסיטאות בגין שכר הלימוד של המחבלים הכלואים והמשוחררים. כדי להתמודד עם המצוקה הקים יו"ר הרשות הפלסטינית, אבו מאזן, ועדה שתפקידה היה לבחון את האפשרות לממש את המחויבות לשלב את המחבלים המשוחררים במנגנוני הרשות, בדגש על מנגנוני הביטחון. הרציונל היה שבדרך זו רוב שכרם לא ישולם על ידי הרשות לטיפול במחבלים הכלואים והמשוחררים אלא על ידי המנגנונים בהם ייקלטו, לצד

אחת מדרכי הפעולה האסטרטגיות העיקריות של הרשות הפלסטינית למאבק נגד הציונות היא הפעלת מנגנון כלכלי משומן ועתיר תקציבים למימון ותמרוץ טרור עממי, מאורגן ומכל סוגיו בידי פלסטינים כנגד ישראלים חפים מפשע. מנגנון זה כונה באנגלית "Pay for Slay", וידוע בתור "מנגנון המשכורות למחבלים". בין 2013-2020 הקציבה הרשות לא פחות מ-9 מיליארד ש"ח למימון מנגנון טרור זה.³⁶

על פי החוק הפלסטיני, שראשיתו בשנת 1995 ועבר תיקונים והרחבות בשנים 2004 ו-2013, המגדיר את המחבלים כ"מגזר הלוחם של החברה הפלסטינית", מחבלים כלואים מתוגמלים בהתאם לשנת המאסר שהם מרצים, משכורות שבשנה ה-30 ומעלה למאסר מגיעות ל-12,000 ש"ח בחודש. זוהי רמת שכר שוות ערך לנשיא בית המשפט העליון הפלסטיני וגבוהה פי 8 משכר המינימום הממוצע ביו"ש ובעזה, כמו גם פי 4 מההכנסה החודשית לנפש של הפלסטיני הממוצע. זהו אחד משיעורי השכר הגבוהים בעולם: סכום זה מהווה הכנסה שנתית על סך 44,100 דולר – רק ב-17 מדינות בעולם השכר הממוצע לנפש גבוה יותר.³⁷

עם שחרורם מהכלא זכאים המחבלים למענק שחרור חד פעמי הנע בין 5,000 ל-25,000 דולר. המחבל זוכה לדרגה אזרחית או צבאית, מראש מחלקה ועד שר בדרגות האזרחיות, ומסגן לאלוף עם בכירות בדרגות הצבאיות. בנוסף, מחבלים שהשתחררו לאחר שריצו למעלה מ-5 שנות מאסר ממשיכים לקבל שכר לצמיתות, לכל החיים בתור "פנסיה" קבועה.

יתרה על כן, מגיעה לאסירים ביטחוניים ולאסירים משוחררים שורה של הטבות סוציאליות. חוק הרשות קובע כי האסיר וילדיו ייזכו לגישה לחינוך (ככל הנראה השכלה יסודית-תיכונית לילדים והשכלה אקדמית לאב), מימון מלא לשכר הלימוד בבתי ספר ובאוניברסיטאות כמו גם מימון מלא לביטוח בריאות וכיסוי מלא על שכר לימוד של כל תכניות ההכשרה

³⁶ להרחבה ומקורות – ר' הפרסום של מחלקת המחקר של הביטחוניסטים, "טרוריסטים בשירות הציבורי" (אוקטובר 2021)

³⁷ https://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.NNTY.PC.CD?most_recent_value_desc=false

התבטא קדרי אבו-בכר, ראש הרשות לטיפול בענייני האסירים של הרשות הפלסטינית, ביולי 2021: "עמדתנו בעניין תשלום המשכורות והקצבאות לאסירים ולמשפחותיהם נותרה בעינה. זוהי זכותם, אשר מעוגנת בכל האמנות וההסכמים הבינלאומיים, משום שהאסירים שלנו הינם אסירים של תנועת שחרור ולוחמי חופש".³⁸

אמג'ד וחכים עווד שרצחו את חמשת בני משפחת פוגל מהיישוב איתמר צפויים לקבל כל אחד כ-6.9 מיליון ש"ח במהלך חייהם

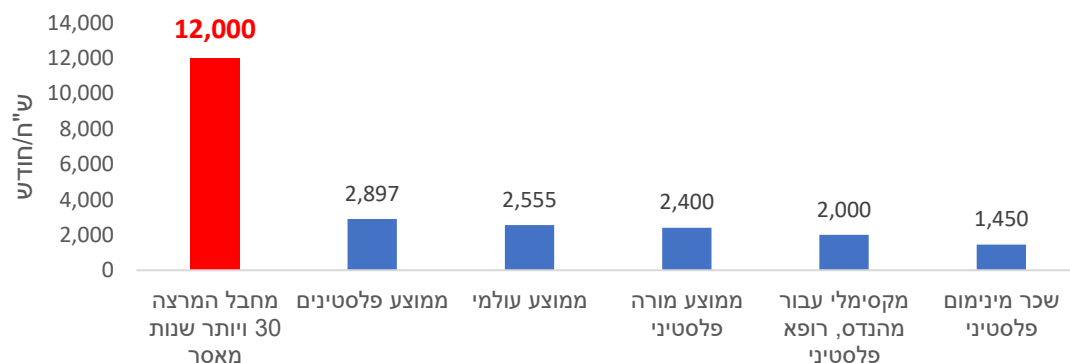
זה שאותם משוחררים לא יהיו מובטלים אלא יתקבלו למשרות ויעבדו, לפחות לכאורה.

בין המחבלים המקבלים הטבות אלה הם עומר אבו ג'אל, שרצח את בני משפחת סלומון וצפוי לקבל כ-6.6 מיליון ש"ח במהלך חייו; עבד אלחכים עאסי, שרצח את הרב איתמר בן גל וצפוי לקבל סכום דומה; ואמג'ד וחכים עווד שרצחו את חמשת בני משפחת פוגל מהיישוב איתמר, כולל תינוקת בת 3 חודשים, ונדונו ל-5 מאסרי עולם ול-7 שנות מאסר נוספות, וצפויים לקבל כ-6.9 מיליון ש"ח במהלך חייהם כל אחד.

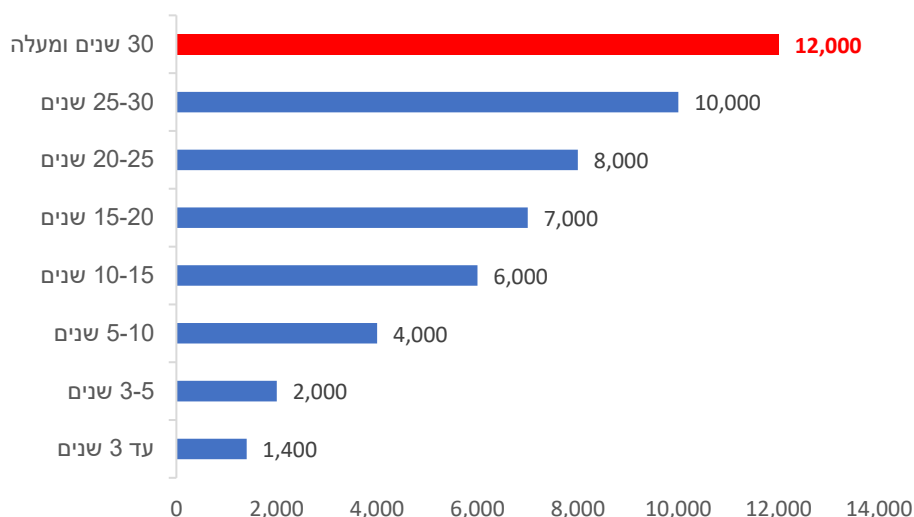
בכך **הרשות מייצרת כדאיות לבחור בטרור כאפיק פעולה** שלא רק מזכה את מבצעיו בכבוד והערכה, אלא גם מתגמל אותם בנדיבות רבה הרבה יותר ממה שזוכה לה האזרח הממוצע. כך מתמרצת הרשות הפלסטינית את המאבק המזויין כנגד חייהם של ישראלים, באופן שאיננו שונה מהותית מהמאבק שמנהל נגדם ארגון חמאס – רק שונה בשיטת הביצוע. הדבר מהווה לא רק שידול לרצח, מאחר שהכסף מובטח מראש, כמו גם הפרה בוטה של הסכמי אוסלו, אלא גם **סנדרטיזציה מערכתית של המאבק המזויין הפלסטיני**.

זוהי מדיניות מוצהרת וברורה של הרשות הפלסטינית, המפורסמת באמצעי התקשורת ובמקורות גלויים. כך למשל נשיא הרשות, מחמוד עבאס, שכינה את ה"שהידים" "כוכבים בשמי המאבק של העם הפלסטיני", הניצבים "בראש סדר העדיפויות הפלסטיני", הדגיש מספר פעמים כולל מעל במת האו"ם כי "גם לו היה נותר בידנו גרוש אחד בלבד, היינו משלמים אותו למשפחות השהידים והאסירים". כך גם

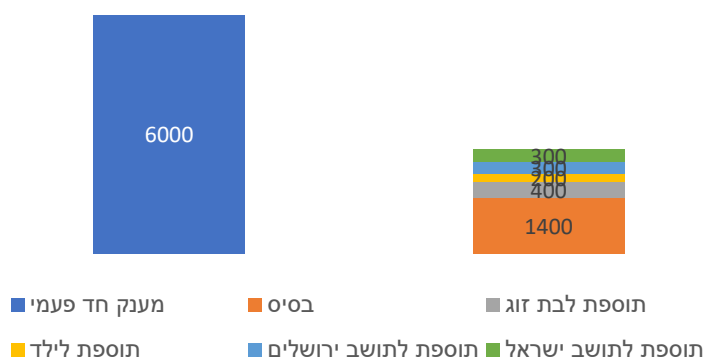
³⁸<https://palwatch.org/page/26012>

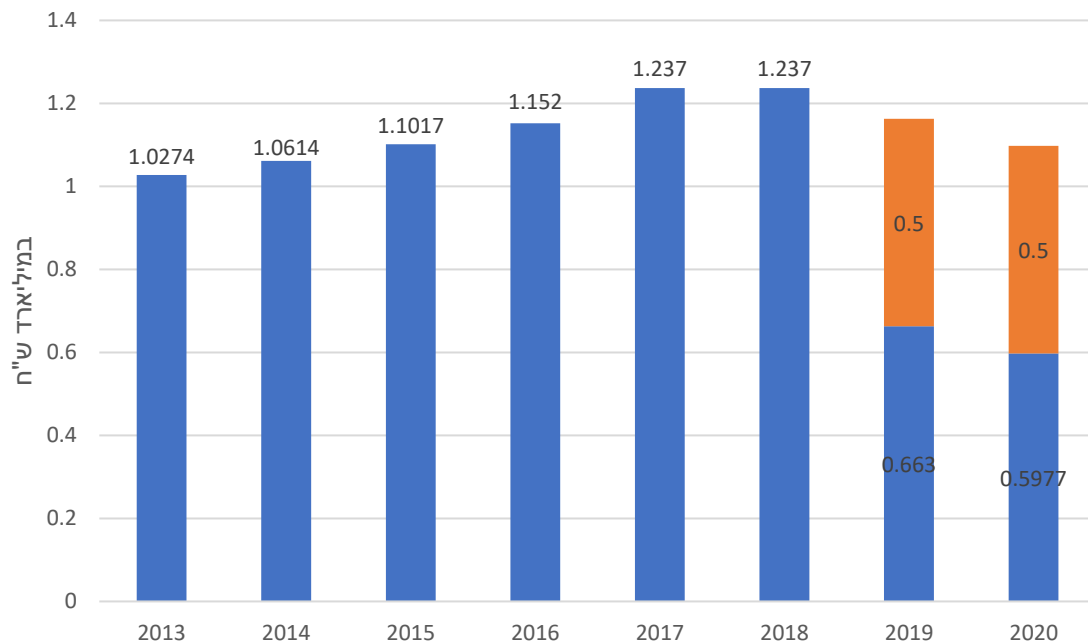
רמת ההכנסה של מחבל פלסטיני המרצה 30 שנות מאסר ומעלה היא פי 4 מהשכר הפלסטיני הממוצע ופי 8 משכר המינימום הממוצע אצל הפלסטינים (יו"ש ועזה)
 מקור לשכר ממוצע עולמי: ארגון העבודה הבינלאומי (ILO)

לפי שיטת המשכורות המדורגת, מהשנה ה-5 למאסרו מחבל מרוויח למעלה מהשכר הממוצע בקרב הפלסטינים והרבה מעל לשכר המינימום.
מהשנה ה-30 למאסרו המחבל מרוויח משכורת מהגבוהות בשטחי הרשות ועזה

משפחת מחבל שנהרג בעת ביצוע פעולת הטרור תקבל 6,000 ש"ח מענק חד פעמי וקצבה חודשית לכל החיים על סך 1,400 ש"ח, בנוסף על תוספות שכר במקרים מיוחדים

מאז 2013, הקציבה הרשות הפלסטינית למעלה מ-9 מיליארד ש"ח לטובת מנגנון המשכורות למחבלים והעסקתם ומשפחות ה"שהידים" והפצועים.
הסכום הממוצע שמוקצב לטובת העניין מסתכם בלמעלה ממיליארד ש"ח בשנה.

* תוספת משוערת ל-2019-2020

משקיעים פי 80 בטרור מאשר בבריאות

לשם השוואה, בשנת 2018 תקציב משרד הבריאות הפלסטיני, שמתקצב 5 מיליון תושבים, עמד על 1.787 מיליארד ש"ח (357.4 ש"ח לנפש / שנה), לעומת תקציב מנגנון הטרור, שמשרת 12,200 אסירים ואסירים משוחררים ו-37,500 משפחות "שהידים" ופצועים, חלק זעום מהאוכלוסיה – 1.237 מיליארד ש"ח (28,229.3 ש"ח לנפש / שנה). משמעות הנתונים היא שהרשות משקיעה פי 78.98 לנפש בטרור מאשר בבריאות.

שרשרת המוטיבציות לטרור הפלסטיני: חישוב מחדש

המשכורת הנאים המובטחים להם, כאשר אלו מיטיבים לא רק עם מעמדם החברתי, אלא גם בצורה משמעותית עם מצבם הפיננסי באקלים הכלכלי הקשה ברש"פ. בנוסף, עבור רבים נחשב המאסר הביטחוני בישראל כ"תגמול" גם הוא בשל תנאי המחייה העדיפים והתיג החיובי המתלווה לתואר "אסיר בטחוני".

במציאות בה משתכרים מהנדס או רופא רק 2500 ש"ח בחודש, וסגן שר בממשלה כ-3500 ש"ח בחודש, **"מערך התגמולים" של הרש"פ מהווה הזדמנות כלכלית משמעותית במסגרת השיקולים הרציונאליים שיבצע נתין פלסטיני כאשר למסלול הקריירה שלו.** בדינו עדויות רבות למחבלים אשר העידו שמדיניות זו של הרשות הפלסטינית, בשילוב עם מצבם הכלכלי הקשה ועם רצונם לקחת חלק במאבק המזוין הפלסטיני, תמרצה אותם לבחור בדרך הטרור. נתונים אלו, בהתחשב בנתוני מאקרו הכוללים אחוזי אבטלה גבוהים מאד, תל"ג נמוך, עוני, ומיתון בצמיחה כלכלית, מהווים בסיס להניח כי במרכז השיקולים העומדים בהחלטתו של מפגע פוטנציאלי כאשר לאופי פעילותו, נמצא גם השיקול הכלכלי בדמות ההזדמנות שמעניקה הרש"פ לנתיניה.

לאורך עשרות שנים נתפס הטרור הפלסטיני כביטוי אלים לשאיפה הלאומית שבסופה "שחרור פלסטין". תמלילי דיונים מביהמ"ש, חקירות של אסירים ביטחוניים, ושיחות אישיות שקיימו חוקרי הביטחוניסטים עם אסירים, מציגים מגמה לפיה **המניע המרכזי לטרור הינו האמונה כי ההשתתפות בפעילות זו היא הדבר הנעלה ביותר שיכול לעשות הפלסטיני עבור עצמו, משפחתו, וסביבתו.** גם אם המניע הלאומי-אידאולוגי לא תואר באופן מובהק ע"י נאשמים כמניע המרכזי, אלא למשל מניע הנקמה האישית על הרג בן משפחה בידי ישראל, הרי שהעניין **הלאומי שימש במרבית המקרים בתור הצידוק לפעולה.**

במקרים בהם השיוך הארגוני המובהק היה לארגוני חמאס וגא"פ, התבטא גם המניע הדתי בדמות הרצון להשתתף בג'יהאד (מלחמת קודש) או לזכות בתגמולים המובטחים לשאהיד בחיים שלאחר המוות. בתמלילים אלו לא ימצא ביטוי למניע חומרי יותר – תשלומי משכורות מצד הרשות. הסיבה לכך הגיונית, שכן פעיל טרור פלסטיני אשר ייתפס כרודף בצע הפועל עבור הכסף, יזכה לבוז והוקעה ברחוב הפלסטיני. לכן, טוב להם למקבלים להצניע את שביעות רצונם מתשלומי

[illegible]

רשימת את תחילת המסע הפרטני לא אנו חותמים במסגרת הסכם ואנכי בראשי למקבלי אותן תחת אחריות
המיוחד. זו חסות עם חסידים להעביר טקס בגדי לבנע פירוש ידיו נוד במסגרת ישראליות, קשר
לבצע טקס עם חסידים, קבלת עשרים ושקורים בחסות בגדה, טקס חסידים לחוליה בגדות
במסגרת לבצע פירוש ידי נוד במסגרת ישראליות, ובמסגרת בגדיהם חסיד.

[illegible]

עדות המחבל חוסני נג'אר: "בגלל המצב הכספי הקשה שלי, החלטתי להיכנס לכלא כדי שאקבל משכורת קבועה מהרש"פ, וכך אכנס את החובות שלי"

עבור פעולות טרור, כמו גם "נקיטת צעדים אמינים לסיום פעולות אלימות כנגד אזרחים ישראלים ואזרחים אמריקאים", חקירתם והבאת האשמים לדין. החוק הוצג על ידי חבר הקונגרס דאג למבורן בפברואר 2017, עבר את בית הנבחרים בדצמבר 2017, הוצג לסנאט על ידי לינדי גרהאם, דן קוטס ורוי בלאנט, עבר את הסנאט במרץ 2018 ונחתם על ידי הנשיא טראמפ באותו היום. סנדר גרבר, מנכ"ל האדסון ביי קפיטל ויועץ לענייני מימון טרור בינלאומי, היה מיוזמי החקיקה.

הרשות הפלסטינית ואש"ף גינו בפומבי חקיקה זו והצהירו: "בעיני עמנו, אומתנו ומטרתנו, השאיפה והאסירים הם סמלים מקודשים של חירות, מאבק, הגנה על כבוד האדם והתנגדות לכניעה ולהשפלה. כל התארים הללו הם תארים אציליים, וזכות מעוגנת של כל בני האנוש, שלא ניתן לקנות או למכור עבור כל הון שבעולם". ראש הוועד הכללי של אש"ף בארה"ב, חוסאם זמלוט, העדיף לדחות את הדרישה והצהיר שההנהגה הפלסטינית לא תיכנע ל"סחטנות" כלכלית.

מעבר לכך, לאחר שעבר "חוק ההבהרה לעניין לוחמה בטרור" (ATCA – Anti-Terrorism Clarification Act, 2018), שקבע שכל גוף שמקבל סיוע מארה"ב יסכים לתחום השיפוט של בתי משפט אמריקאיים לדון בתביעות של נפגעי טרור כתוצאה מפעולותיו, ועלול להיות בעל השלכות הוותיקות גורל על הסיוע האמריקאי לרשות, כתב רה"מ הפלסטיני אשתייה מכתב למזכיר המדינה האמריקאי פומפאו שבו ביקש שארה"ב תעצור כל סיוע כלכלי אמריקאי לרשות. **בצומת הברירה בין מימון טרור לקבלת סיוע, בחרה הרשות במימון טרור.**³⁹

חוק הקיזוז / ישראל: במשך שנים נמנעה ישראל הרשמית מלנקוט צעדים בפועל כנגד מנגנון תמרוץ הטרור של הרשות הפלסטינית מעבר לרמה הרטרורית. ביולי 2018 עבר בקריאה שנייה ושלישית בכנסת **החוק להקפאת כספים שהרשות הפלסטינית מעבירה למחבלים**⁴⁰ שיזמו חברי הכנסת אלעזר שטרן ואבי דיכטר. על פי החוק, על ישראל לקצו מהכספים שהיא מעבירה לרשות בהתאם להסכמים ביניהם מדי חודש

דפוס התנהגות זה של הרשות הפלסטינית מהווה **הפרה ברורה של הנורמות הבינלאומיות ושל התחייבויותיה כלפי הקהילה הבינלאומית וכלפי ישראל**. כאמור, אש"ף הינו ארגון-גג שתחתיו פועלים כמה ארגונים, ביניהם הרשות, ומשום כך הסכמי אוסלו נחתמו בין ישראל לבין. לפיכך, הרשות אינה אלא יציר ההסכמים בין ישראל לאש"ף, והחובות להימנע מטרור ולהיאבק בו חלות על אש"ף ועל הרשות הפלסטינית במידה שווה.

המחויבות של אש"ף להילחם בטרור, באלימות ובהסתה מופיעה בראש ובראשונה בחילופי המכתבים בין היושב-ראש ערפאת לבין ראש ממשלת ישראל, יצחק רבין, מ-9.9.1993: "אש"ף מכיר בכך שחתימת הצהרת העקרונות מהווה אירוע היסטורי, הפותח תקופה חדשה של דו-קיום בשלום, ללא אלימות וללא כל פעולה אחרת המסכנת את השלום והיציבות. בהתאם לכך, **אש"ף נוטש את השימוש בטרור ובפעולות אחרות של אלימות ולוקח אחריות על כל מרכיביו ובעלי התפקידים הרשמיים שלו**, כדי להבטיח כי יפעלו ברוח זו וימנעו אלימות והפרות משמעת".

בהסכם הביניים משנת 1995, המכונה אוסלו II הוגדרו היחסים עם המדינות התורמות בפרוטוקול בעניין סידורי בטחון ומניעת טרור ונקבע כי תרומותיהן נועדו לסייע לרשות למלא את תפקידה. **ברור שתשלומי משכורות וטובות הנאה לאסירים שביצעו התקפות טרור אינם עולים בקנה אחד עם הגדרה זאת**, בין אם התשלומים מועברים על-ידי אש"ף, או ישירות מהרשות. מכאן, העברת כספי המדינות התורמות לתכלית הזאת היא הפרה מפורשת של המחויבות הפלסטינית להסכמים עם ישראל.

חוק טיילור פורס / ארה"ב: הצעד המשמעותי ביותר עד כה ביחס למנגנון תמרוץ הטרור של הרשות הפלסטינית כפונקציה של סיוע החוץ של ארה"ב הוא **חוק טיילור פורס** ממרץ 2018, על שם חייל משוחרר אמריקאי שנרצח בידי מחבל פלסטיני בפעולת טרור בתל אביב במרץ 2016. החוק **מקפיא לחלוטין את כספי הסיוע לרשות במסגרת ה-ESF (הקן לתמיכה כלכלית) כתנאי להפסקה מוחלטת של מנגנון התשלומים**

³⁹ <https://palwatch.org/page/23835>

⁴⁰ <https://nbctf.mod.gov.il/he/Announcements/Documents/> חוק ההקפאה.pdf

סכום השווה לסכום החודשי שהעבירה הרשות למנגנון משכורות המחבלים בשנה הקודמת. משרד הביטחון מחויב על פי החוק לחבר דו"ח בסוף כל שנה קלנדרית שבו מצוין הסכום שמקציבה הרשות למנגנון מימון הטרור, ובכפוף לאישור הקבינט המדיני-ביטחוני, ישראל תקיז מהכספים שהיא מעבירה לרשות 1/12 מסכום זה בשנה הקלנדרית העוקבת.

מסיבות שונות, יישום החוק נתקל בקשיים מאז

חקיקתו. בפברואר 2019 קיזז לראשונה סכום השווה ל-1/12 מהסכום שנקבע על ידי משרד הביטחון שמוקצב על ידי הרשות למנגנון מימון הטרור. במהלך שנת 2020, לעומת זאת, הועלו האשמות שישאל נמנעת מלאכוף את החוק מחשש לשינוי בסטטוס קוו ולקריסת הרשות, או מפצה על הקיזוז בדרכים אחרות. אכן, ביולי 2021 מסר צה"ל לקבינט המדיני-ביטחוני שעדיין לא הסתיים הקיזוז לשנת 2019, כלומר הקיזוז לשנת 2019 עוכב, והקיזוז לשנת 2020 כלל עוד לא בוצע. הדיון בקבינט בגין קיזוז כספי שנת 2019 אכן קיים רק בנובמבר 2020 מסיבות שונות, כולל אי יציבות פוליטית ומשבר הקורונה, ובו אושר קיזוז 609 מיליון ש"ח מהכספים שישאל מעבירה לרשות. הדיון הבא התקיים בדצמבר 2020 בגין הקפאת הכספים משנה זו.

יש להדגיש כי חוק הקיזוז עבר **חרף התנגדות מערכת הביטחון, ובכללה צה"ל והשב"כ. מערכת הביטחון שבה ומזהירה בדיוני קבינט שיישום הדו"ח מסכן את יציבות הרשות הפלסטינית ועלול לגרום לקריסתה, תוך אי התחשבות בשחיתות הפושה במנגנוני הרשות בהיקפים של מאות מיליוני דולרים בשנה, ואי מתן תחליף לשינוי המצב החמור הנוכחי.**

כך למשל ביולי 2021, במהלך ישיבת הקבינט והצגת דו"ח משרד הביטחון, מערכת הביטחון חיזקה את הצד המתנגד ליישום הקיזוז בקרב השרים. מתאם הפעולות בשטחים האלוף רסאן עליאן הביע הסתייגות בפני השרים לגבי הקפאת הכספים בעת הנוכחית, ולדבריו הרשות נמצאת במשבר כלכלי ופנימי וזקוקה לכספים הללו. מאחר שקיזוז 2019 עוד לא יושם באופן מלא, קיזוז כפול בו-זמנית יקשה על מצבה, למרות שהיא לא צפויה להתמוטט מהמהלך. נציגי השב"כ הצטרפו לעמדת מתאם הפעולות בשטחים וגם הם הסתייגו מעיתוי המהלך והציעו לדחות אותו. שר הביטחון גיבה המלצות אלה וציין שעיתוי הקיזוז "איננו מוצלח ויש לדחותו". השרים אף התפלאו על הסתירה בהמלצות מערכת הביטחון – מחד לקיזוז מהכספים שמועברים לרשות, ומאידך ההמלצה לחזקה על חשבון חמאס.

לצד זה, בעקבות צו בחתימת אלוף פיקוד המרכז, **נכנסה לתוקפה במאי 2020 תקנה 67 ל"צו בדבר הוראות ביטחון"** [נוסח משולב] (יהודה ושומרון) מס' 1651 התש"ע – 2009, הקודקס הפלילי-ביטחוני המרכזי בממשל הצבאי ביו"ש, **שמאמצת חלקים נרחבים מהחוק הישראלי למאבק בטרור מ-2016.** בעקבות מספר דחיות כלל סעיפי התקנה נכנסו לתוקף בדצמבר 2020. התקנה כוללת איסור על ביצוע כל "פעולה ברכוש" שיש בה כדי לתגמל בעבור ביצוע מעשה טרור. על פי חוות דעת של היועץ המשפטי לממשלה, **תשלום משכורות המחבלים הכלואים על ידי הרשות מהווה הפרה של החוק המאבק בטרור.** פירוש הדבר שבנקים בשטחי יו"ש שדרכם יועברו כספי הטרור של הרשות עוברים כעת על החוק.⁴¹

⁴¹ לקריאה נוספת: https://www.palwatch.org.il/main.aspx?fi=157&doc_id=27907, <https://palwatch.org/Storage/Documents/pdf/לצו-בדבר-הוראות-ביטחון-67-לכופת-תיקון-67-לצו-בדבר-הוראות-ביטחון.pdf>

אובדן האחיזה בעומק המרחב:

"בנייה מדינית" במסגרת "מפעל ההתנחלויות הפלסטיני"

אין זה מקרה שמגמות של "בנייה מדינית", או השתלטות בלתי מבוקרת על מרחבים משמעותיים בישראל דרך פריסת תשתית של מבנים ושטחים חקלאיים, מתרחשות בכלל שטחי ארץ ישראל במקביל. מצד הרשות הפלסטינית בשטחי C ובעוטף ירושלים, מצד הערבים תושבי הגליל ומרכז הארץ ומצד הבדואים תושבי הנגב, אומצה מזה שנים רבות מגמה שהיא צה ב-15 השנים האחרונות, שהצד הערבי-פלסטיני-בדואי מייחס לה חשיבות עליונה במסגרת המאבק כנגד הציונות: קביעת עובדות בשטח ואילוץ מדינת ישראל להתנתק מעשית וריבונית משטחים אלה.

מגמה זו מהווה ביטול דה-פקטו של הסכמי אוסלו דרך טשטוש ההבדל המלאכותי בין הפלסטינים תושבי יו"ש, אזרחי ישראל הערבים ואזרחי ישראל הבדואים, בשאיפה לאיחוד המרחב תחת מאבק לאומי משותף ומלוכד החותר תחת קיומה של מדינת ישראל.

כך למשל, האיזורים הבולטים שבהם מתבצעת אותה "בנייה מדינית" אינם משקפים התפתחות טבעית של יישובים קיימים, אלא השתלטות אסטרטגית על שטחי מפתח, כולל בהרי שומרון, בסמוך לצירים ובטבעות חנק סביב יישובים יהודים. מעבר לכך, הריבוי הטבעי של התושבים הפלסטינים והערבים נמוך מהיקף פריסת המבנים, מה שיכול להעיד על החשיבות האסטרטגית העליונה שיש בעיניהם להשתלטות תשתית על השטח ללא קשר ישיר לאכלוס המבנים. מעל הכל, שאיפתם היא למזג את הזירות דרך חיבור עובדתי בשטח בין שטחי C ודרום הר חברון לבין צפון הנגב ורצועת עזה, וצפונה בינם לבין יישובי המשולש, הערים המעורבות והגליל. הדבר מקנה לגורמים עוינים החותרים תחת זהותה וקיומה של מדינת ישראל אחיזה קריטית במרחב באופן שמציב איום משמעותי על ביטחונה ועתידה של ישראל.

השלכותיה של מגמה זו הן לא פחות מהרסניות:

- **בטווח הקצר, אובדן המשילות** משתקף במדיניות שמאפשרת את קיומה והתגברותה של מגמת השתלטות זו.
- **בטווח הבינוני והארוך, טמונה בכך סכנה ליצור הלכה למעשה איזורים אקס-טריטוריאליים** שהופכים מושא למשא ומתן מדיני, מטילים בספק את זיקתו של העם היהודי לשטחים אלה, ומעל הכל, בהינתן הקשר ההדוק בין שליטה מרחבית לביטחון לאומי, יאלצו את ישראל להתפשר על ביטחונה דרך ויתורים טריטוריאליים תחת לחץ גורמים בעלי עוצמה על מנת לשמור על הרוב היהודי במדינה.

עבור מדינת ישראל, בלימתה והיפוכה של מגמת "בנייה מדינית" בלתי מבוקרת זו היא לא פחות מאסטרטגית להבטחת ביטחונה הלאומי לדורות קדימה.

למרות זאת, מדינת ישראל עומדת מנגד, ללא אסטרטגיה נגדית הכוללת פעולות בקרה ואכיפה כנד איום זה כדי לממש את ריבונותה ולהפגין משילות אסרטיבית בשטח. באם מגמה זו תימשך, ישראל עלולה למצוא את עצמה במלכוד המותיר אותה במשוואת ברירות גרועות וגרועות יותר. המשמעות היא שישראל תיאלץ להיגרר לויתורים טריטוריאליים, לנתב משאבים עודפים לאבטחת גבולותיה אל מול היערכות אויביה בתוך שטחה ובסופו של דבר להתפשר על ביטחונה הלאומי.

תכנית פימד במימון אירופי: השתלטות עוינת על שטחי C

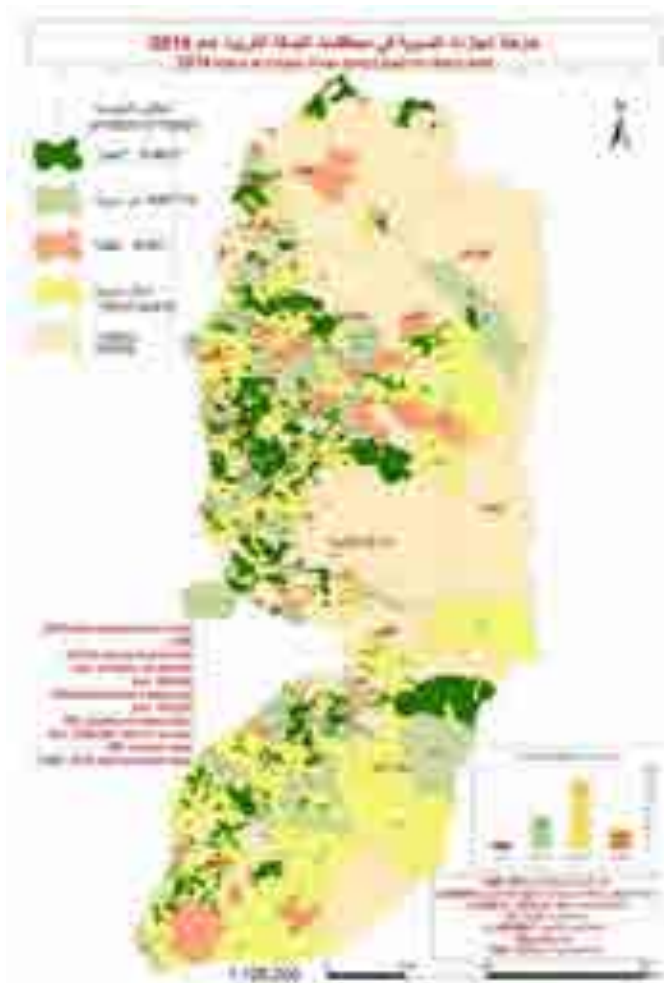
שמערכת הביטחון הישראלית מעוניינת להימנע ככל האפשר מחיכוך שאיננו הכרחי עם המערכת הפלסטינית, ויש בה גורמים רבים שאף מגלים הבנה לפעילות זו, שלא לומר מצדיקים אותה. הדבר ניכר, למשל, בטענה החוזרת ונשנית כי ישראל נמנעת מלאשר מיזמים ותוכניות בנייה של הפלסטינים בשטחי C, ולכן אין לפלסטינים ברירה אלא לעשות זאת ללא אישור. ההימנעות הישראלית מפעולה נחושה אל מול "תכנית פימד" הוכחה בדיעבד את צדקת הנחת

הרשות הפלסטינית מובילה בשנים האחרונות אסטרטגיה של קביעת עובדות בשטח דרך השתלטות על שטחים נרחבים במרחב. תהליך מואץ זה הולך ויוצר טבעות חנק סביב ישובים יהודיים כמו גם מחבר ריכוזי אוכלוסיה ערביים, פלסטיניים ובדואים ליצירת רצף התיישבותי טריטוריאלי, ושואף הלכה למעשה להותיר את ישראל חסרת ברירות בבחירה בין זהותה היהודית לבין אחיזתה בשטח. באם לא ייעצר, תהליך זה מהווה איום ישיר על עתידה של מדינת ישראל בתור ריבון במרחב ויאלץ אותה להגיע להחלטות טריטוריאליות שמשמעותן התפשרות על ביטחונה הלאומי.

היד המכוונת של הרשות הפלסטינית "לבנות מדינה מלמטה" מכונה "תכנית פימד", שפורסמה על ידי ראש הממשלה הפלסטיני דאז סלאם פימד בשנת 2009, תחת הכותרת "פלסטין – סיום הכיבוש והקמת המדינה", וחזונה הקמת "מדינה ערבית עצמאית שלה ריבונות מלאה על כל שטחי הגדה המערבית ורצועת עזה בגבולות 1967, וירושלים בירתה". לדברי פימד, "החלטנו לנקוט יוזמה, לזרז את סוף הכיבוש באמצעות עבודה קשה ולקבוע עובדות בשטח, העולות בקנה אחד עם התפיסה שהקמת מדינה אינה דבר שניתן להתעלם ממנו.⁴² התכנית קידמה מדיניות קביעת עובדות בשטח והציעה שורה של יעדים פרקטיים חד-צדדיים מתוך כוונה להצר את צעדיה של ישראל ולהקשות עליה תחת לחץ בינ"ל גובר.

לאחר כישלון השיחות עם ממשלת אולמרט, נאום בר-אילן של רה"מ דאז נתניהו ועליית אובמה לשלטון, גברה ההכרה של הפלסטינים שפחתו ואולי אפילו אפסו הסיכויים להגיע להסדר שיענה על הדרישות של ההנהגה הפלסטינית ויאפשר הקמת מדינה פלסטינית בעלת רציפות טריטוריאלית מבלי שהפלסטינים יסכימו להכרה בישראל כמדינה יהודית, הודעה על קץ הסכסוך וויתור על זכות השיבה. הפלסטינים הבינו שפעילות חד-צדדית כמו "תכנית פימד" עשויה לזכות בתמיכה רחבה מצד גורמים רבים במערכת הבינ"ל, ובראשם האיחוד האירופי והא"ם לצד גורמים בממשל אובמה הנכנס, אם יוצגו כמהלכים לא אלימים המבטאים מאבק של עם כבוש לשחרור אדמתו הלאומית.

בנוסף, הפלסטינים הבינו שהנסיבות שנוצרו יקשו על ישראל לפעול לסיכול התוכנית, במיוחד משום

מפה של הרשות הפלסטינית שמתארת הישגים ברישום קרקעות ההישגים בשטח של "תכנית פימד" נכון לשנת 2019 (תרגום: משרד המודיעין, מתוך "המערכת הפלסטינית על שטחי C, עמ' 38)

⁴²pp.6 https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/09/regavimFiad1301web.pdf

העבודה הפלסטינית והמריצה את הפלסטינים ותומכיהם להגביר את פעילותם בשטח.⁴³

לתוכנית שלוש רגליים עיקריות:⁴⁴

1. רפורמה מבנית בממשל המרכזי והמקומי
2. שיקום מערכת הביטחון וביסוסה (משטרה, בתי משפט, בתי כלא וכו')
3. בניית התשתית הכלכלית והפיזית (בנקים, מוסדות ציבור וחינוך, תשתיות חשמל, מים, ביוב, כבישים וכו')

על פי דו"ח של משרד המודיעין,⁴⁵ מאז שנת 2015 הואצו מאמצים ממסדיים אלה מצד הרש"פ לכדי

תכנית מרכזית בשם "המערכה על שטחי C", שמקורם "לנוכח הכרת הרש"פ באי יכולתה לקדם הפתרון המדיני לפי תנאיה" ולמימוש "היעד הלאומי הפלסטיני של מירב שטחי יו"ש בריבונות פלסטינית". משרד המודיעין מאשר כי **כלל משרדי הממשלה הפלסטינית ותומכים למאמץ לקידום המערכה** ל"עיצוב מדינה בעלת רצף טריטוריאלי". מערכה זו ל"עיצוב המרחב" כוללת בנייה בסמוך לעורקי חיים מרכזיים ו/או מתוכננים, יצירת טבעות חנק מסביב ליישובים ישראלים שמייצרות מובלעות ישראליות בתוך מרחב הזרוע בבנייה פלסטינית, פגיעה בערך הביטחוני של נכסי צה"ל, יצירת לחץ על תנועה בצירים והפיכתם מפרוזדורי תנועה לנתיבים נשלטים ומאויימים, ותפיסת נכסים – עתודות קרקע, אדמות חקלאיות, משאבים טבע ומים, וניכוס ערכי טבע, נוף ומורשת.

אסטרטגיה זו מתואמת בין הזרועות הזרות והפלסטיניות הבאות:

• הרשות הפלסטינית:

- o שורה של תכניות אב מפורטות ומתואמות בין כלל משרדי הממשלה, רשויות מקומיות, גופי ביצוע ייעודיים, ארגוני בטחון ועמותות בניצוחו של קבינט השרים הפלסטיני.
- o הרשות מובילה את **פרויקט רישום הקרקעות הפלסטיני** כאלטרנטיבה לרישום הקרקעות הישראלי, שכבר כיסה כ-45% משטח החלקות ביו"ש בשטח של כ-940 קמ"ר. כ-80% מסך החלקות טופלו במהלך שנת 2019 לבדה, מה שמעיד על קצב רישום מואץ. בראיה הפלסטינית, יצירת תשתית רישום מקרקעין הינה יעד לאומי בעל משמעות מעשית בדרך למדינה "להגשמת מטרת הקמה של זכות הבעלות על המקרקעין, שמירה עליהם והשלמת הליך התיישבות לכיסוי כל חלקי הארץ". השיטה הפלסטינית כוללת מנגנון מסועף המבוסס על פלטפורמה משפטית הלוקחה

מחוקי המקרקעין הירדניים וכוללת הוצאת מסמכי בעלות ותוך הפעלת לחץ על בעלי קרקעות. מאז שנת 2014 טיפל המנגנון בכ-118 תב"עות הנמצאות בשלבים שונים של הכנה והגשה למנהל האזרחי. משרד המודיעין מעריך שבהיעדר הסדר רישום חלופי, קיימת סבירות בלתי מבוטלת כי בשלב זה או אחר תאמצנה הערכאות המשפטיות בארץ ובעולם את הרישום הפלסטיני.⁴⁶

o במסגרת גיבושה של האג'נדה למדיניות לאומית (NPA – National Policy Agenda) בשנת 2016 הכינו כלל משרדי הממשלה הפלסטינית 18 תכניות תחומיות מפורטות הנגזרות ממנה, בדגש על רכיב ה"עמידות" (Resilience) ואף בהתאמה לתכנית AGENDA 2030 של האו"ם תחת הקטגוריה של "יעדי פיתוח בר-קיימא".⁴⁷

⁴³ תא"ל במיל' יוסי קופרוסר, מנחה מחלקת המחקר של הביטחוניסטים ולשעבר רח"ט מחקר באמ"ן, מתוך

<https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/09/regavimFiad1301web.pdf>

<https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/09/regavimFiad1301web.pdf> pp.9⁴⁴

https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf⁴⁵

https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf pp.36⁴⁶

https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf pp.25⁴⁷

o מאמצי הלחימה המשפטית המכוונים למניעת הריסות על ידי עיכוב ביצוע צווים לגבי כ-4000 מבנים, הצליחו למנוע הריסתם של כ-98% מהבניה הבלתי חוקית הפרטית וכ-94% מהבניה הציבורית. בנוסף, נמשכים תהליכי "ההלבנה" של 113 ישובים בלתי חוקיים.⁴⁸

o בנוסף, הרשות מעסיקה כ-600 פעילי שטח אשר מובילים את מלאכת ההשתלטות.⁴⁹

• **האיחוד האירופי:** אחד הגורמים הבינ"ל המעורבים ביותר בתהליך ההשתלטות. האיחוד מקדם אג'נדה המגנה תדירות את נוכחות ישראל בשטחי יו"ש ומרבה לתאר אותה כ"כוח כובש" המפר את החוק הבינ"ל בעצם נוכחותו שם, בדגש על "מפעל ההתנחלויות הבלתי חוקיות". ב-2011, דו"ח של האיחוד "שטח C ובניין המדינה הפלסטינית" (Area C and Palestinian State Building) הדגיש את נחיצותם של תהליכים חד-צדדיים, והמלצותיו התקבלו כדירקטיבה לפעולה בהחלטת הפרלמנט האירופי. האיחוד קבע את **מעטפת הלגיטימיות לפעולה בשטחי C**, והעביר החלטה כי בניגוד לבעבר, אין הם יותר נזהרים מלפעול בשטחי C מפאת שמירה על הסכמי אוסלו וכיסוי הסיוע בטעמים הומניטריים או כלכליים, אלא עליהם לפעול בשטחי C **בהגיון מעצב לקידום מדיניות** וכמענה להרחבת ההתנחלויות בצד הישראלי. חיזוק לצד זה ניתן בהחלטת מועצת הביטחון של האו"ם 2334 המגדירה את ההתנחלויות ואת שליטת ישראל

ביו"ש כמנוגדת לחוק הבינ"ל וכמכשול להשגת שלום בר-קיימא על בסיס פתרון שתי המדינות. בתור עיקרון, האיחוד פועל במוצהר על פי החלטות מנגנון האו"ם מתוך תפיסת עולם רב-צדדית שבה האו"ם מגלם את הסולידריות והסנכרון המדיני בין אומות העולם.

במרץ 2013 חתמו האיחוד האירופי והרשות על הסכם מסגרת "פיתוח קרקעות וגישה לתשתיות בסיסיות בשטח C" (Land Development and Access to Basic Infrastructure in Area C), וב-2015 נחתמה תכנית המשך. הדבר מעניק לפלסטינים אפשרות לתכניות פיתוח עצמאיות מגובות משאבים, כמו כן הכשר אירופאי לתכנית השתלטות זו על קרקעות.

משרד המודיעין מעריך שהמימון הזר לתוכניות האב השונות של הרש"פ בשטחי C מגיע לכ-5 **מיליארד יורו**, שמקורם באיחוד האירופי, האו"ם, ממשלות אירופיות כמו הולנד, דנמרק, שוודיה, צרפת, שווייץ, בריטניה, בלגיה וגרמניה, ממשלות מהמזרח התיכון כמו טורקיה, קטאר וירדן לצד שורה של סוכנויות סיוע בינ"ל, ארגונים כלכליים כגון הבנק העולמי, ושורה של ארגונים ערביים ואסלאמיים.

• **טורקיה:** בהוראת הנשיא ארדואן הועבר לידי הרש"פ עותק מארכיון הקושאן, כ"נשק" משפטי בערעור על הזכויות הקנייניות של המדינה. מערכת התכנון הישראלית הוצפה בכ-118 תכניות בניין ערים עבור כ-125 כפרים (כ-75 קמ"ר), בהם מתגוררים כ-260 אלף איש.⁵⁰

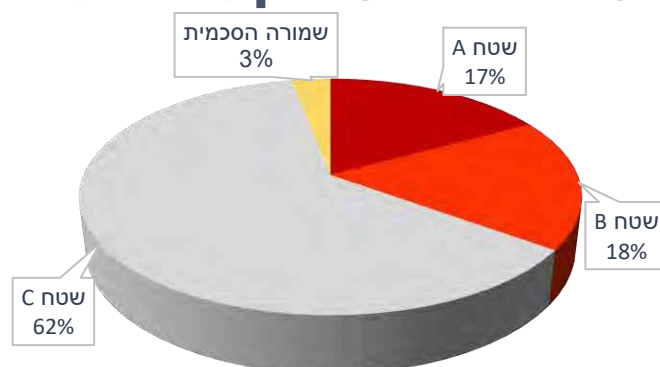
השתלטות פלסטינית על שטחי C
(תמונה: תנועת רגבים)

⁴⁸ pp.40-41 https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf

⁴⁹ pp.26 https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf

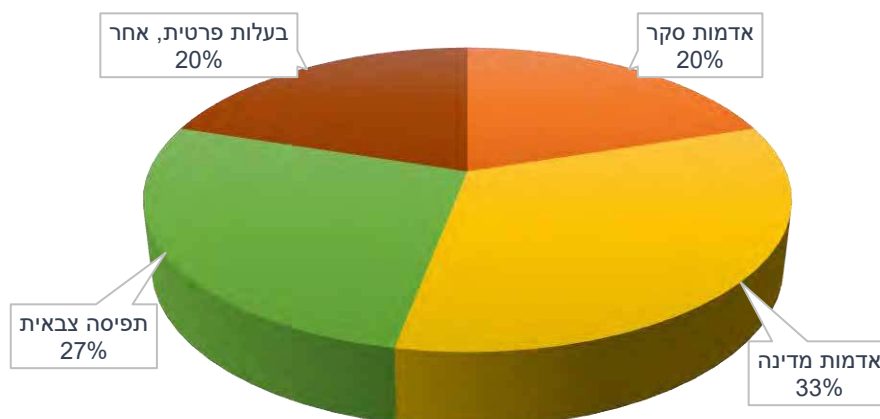
⁵⁰ https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf

פילוח שטחי יהודה ושומרון על פי מעמד מדיני

מפה: תנועת רגבים

פילוח סוגי קרקעות בשטחי C

פילוח הקרקעות בשטחי C

- **33% - אדמות מדינה:** קרקעות שנרשמו במקור במרשם המקרקעין כרכוש ממשלתי בתקופת המנדט הבריטי או על שם ממלכת ירדן ולאחר 1967 הוכרזו כאדמות מדינה וכן קרקעות נוספות שהוכרזו כרכוש מדינה.
- **20% - אדמות סקר:** קרקעות שיש ספק בדבר הזכויות בהן. על כן נדרשת המדינה לקדם בשטח זה "הליכי סקר", שנועדו לבחון אפשרות להכריז עליהן כאדמות מדינה.
- **27% - אדמות שנתפסו לצורך צבאי:** אדמות פרטיות שנתפסו בצו אלוף לצרכים צבאיים הכרחיים ודחופים.
- **20% - אדמות בבעלות פרטית פלסטינית או יהודית:** היקפי שטח זה נתונים כאמור במחלוקת פוליטית ומשפטית, שכן ברוב המקרים רישומן בטאבו על שם הבעלים לא סודר. בחלק מהמקרים ההכרה נעשתה על ידי בתי משפט בישראל. רק כ-2-3% מהשטח בבעלות פרטית יהודית, וככל הנראה טענת הבעלות הפרטית הפלסטינית אינה נשענת על רישום מסודר בשל ריבוי השטחים הפתוחים וכאלה שלא הוכשרו מעולם לשימוש חקלאי.⁵¹

⁵¹ pp.15-16 https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf

הישגי הרשות מאז 2009 משמעותיים מאוד וניכרים בשטח. עיקרם:

כיסוי שטח	בניית מבנים	בניית מבני ציבור	סלילת צירים
זינוק של 77% בהיקף השטח התפוס ע"י מבנים בין-2009⁵² 2019	הכפלה של כמות המבנים בין-2009⁵³ 2019	- הקמת 1,596 מבני ציבור (רק אלה שהוקמו דרך האיחוד האירופי ועד 2019) - קידום כ-80 פרויקטים שונים (רק אלה שמקודמים דרך UNOCHA)⁵⁴	סלילת קרוב ל-2,000 ק"מ של צירים⁵⁵
אתרי מורשת	תשתיות	חקלאות	השלכת פסולת וזיהום סביבתי
פגיעה באתרי מורשת ותביעתם כאתרים אסלאמיים (ר' בפרק הרלוונטי)	שורה של פרויקטים מים וחשמל	- השתלטות על 7,629 דונם קרקע - פריצת 573 ק"מ של דרכים חקלאיות - בניית 112,348 מ"ר של קירות תמך וטראסות - פריסת 164 ק"מ של צנרת מים ראשית - קביעת 286 בורות מים⁵⁶	פגיעה בערכי נוף: בניה בשמורות, מחצבות בלתי חוקיות, זיהום והשלכת פסולת

התוצאות בשטח משמעותיות:

- **בידוד נקודות יישוב ישראליות** וכיתורן בטבעת חנק כמו באיזור אלון מורה.
- **יצירת לחץ על חופש התנועה הישראלי** תוך אילוץ משמעותי על חופש התנועה בצירים הראשיים, והפיכת "פרוזדורי תנועה" מעידן אוסלו ל"נתיבים" הנשלטים על ידי ריכוז אוכלוסיה פלסטיני. הרשות מצמידה את הבנייה לנכסים אסטרטגיים ישראלים כמו כבישים וצמתים מרכזיים תוך איום על שליטתה במרחב. התופעה מתרחשת בעיקר בצירים הבאים: ציר 60 (ציר גב ההר), חוצה יהודה, חוצה שומרון וציר 90 (ציר הבקעה).
- **חיבור מואץ של איזורי ריכוז אוכלוסין ערבים:** השכונות הערביות בירושלים לדרום הר חברון בואכה ים המלח, איזור שכם, ג'נין והמשולש למרחב עפרה.

התוצאה של מדיניות זו כפולה: **מקומית**, הדבר יוצר **ערעור בתחושת הביטחון** של התושבים הישראליים, **ואסטרטגית**, אובדן מאות אלפי דונמים קריטיים לעומק המרחבי הביטחוני של ישראל לטובת השתלטות זרה.

⁵² <https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/09/regavimFiad1301web.pdf> pp.15

⁵³ <https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/09/regavimFiad1301web.pdf> pp.15

⁵⁴ https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf pp.43

⁵⁵ https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf pp.44

⁵⁶ <https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/10/MakimShorashimRegavimReport.pdf> pp.13

יש להדגיש: **"הבנייה המדינית"** לא נועדה לכסות צרכי גידול טבעי בשטח, אלא מתוכננת באיזורים מרוחקים מריכוזי אוכלוסין פלסטיניים, בניגוד למסורת הנהוגה של צמיחה טבעית מלב היישובים; קרובה, צמודה או שולטת על צירים ויישובים ישראלים ללא כל היגיון תכנוני; מחברת יישובים מרוחקים האחד מהשני כדי לקטוע רצף התיישבותי ישראל; משווקת במכרזים כ"בנייה אידיאולוגית"; ואינה עולה בקנה אחד עם הריבוי הטבעי של האוכלוסיה.

הגידול האקספוננציאלי של מ"ר לנפש בשנים אלו תומך במסקנה הזו: בעוד שבשנת 2008 תושב פלסטיני הסתפק ב-257 מ"ר למחייתו, הרי שחלוקת השטח שנתפס במספר התושבים החדשים מגלה שלרשותו של כל תושב "חדש" עומדים 537 מ"ר. בחישוב כלל התושבים הפלסטיניים בשטח הפתוח, עולה שבשנת 2019 עמד המספר על 321 מ"ר לנפש. למען ההמחשה, בקרב אזרחי ישראל תושבי יו"ש הצפיפות גדולה כמעט פי שלושה ביחס לפלסטיני תושב יו"ש – 131 מ"ר לנפש.⁵⁷

שטח ביו"ש	שטח ביחס לאוכלוסיה	שטח מבונה בדונם	אוכלוסיה בנפש	שטח לנפש
פלסטיני 2008	514,000	2,000,000	257 מ"ר	
פלסטיני 2008-2019	322,000	600,000	537 מ"ר	
ישראלי 2019	57,164	435,000	131 מ"ר	

במסגרת "תכנית פיאה": גידול חד בבנייה פלסטינית בין שנת 2009 ל-2019⁵⁸

גידול תוספת השטח באזור בל"ש באל"ש דונם (A+B+C)							שנה
שטח היתרון	סומות	בדונם	גוש עזרי	דונם בר חברון	בקעת הירדן	סך הכל ז"ש	
75,383	146,041	91,681	86,358	80,963	27,461	514,821	2008
148,833	237,794	124,258	139,658	140,896	40,505	837,801	2019
73,450	90,853	32,577	53,300	59,733	12,844	322,780	סה"כ גידול באל"ש דונם
97%	82%	36%	62%	74%	47%	83%	סה"כ גידול באזורים

על פי תנועת רגבים, שעוקבת מקרוב אחר מהלך ההשתלטות הפלסטינית על שטחי C, "למרות שאפתנותה הרבה לא עטתה תוכנית פיאה כל מעטה חשאי אלא נעשתה בפומבי ויושמה בריש גלי. מאז שנת 2009, ובמהלך מושכל ומתוכנן, חל זינוק חד בהיקף הבנייה הערבית הבלתי חוקית דווקא בשטחי C, וזאת חרף העובדה כי בשטחי A ו-B נותרו מאות אלפי דונמים ריקים ופנויים.⁵⁹ אסטרטגיית ההשתלטות כוללת אם כן הימנעות מכוונת מבנייה בשטחי A ו-B על מנת למזג בין הגושים היוצרים שטחים אלה על ידי השתלטות על הצירים המבטרים ביניהם, הכלולים בשטחי C.

על פי הערכת משרד הביטחון, בשטחי C יש כ-800 מאחזים פלסטיניים בלתי חוקיים, רובם הוקמו לאחר 2009.⁶⁰

⁵⁷ נתונים וצילומי מל"ט ולווין מתוך המחקר "השתלטות הרשות הפלסטינית על השטחים הפתוחים באיו"ש נתונים, מגמות, איזורים ואתגרים", יולי 2021 / אב ה'תשפ"א, פורום ציון וירושלים. עורכים: אביחי בוארון, איתן מלט, ידידיה בן זמרה, יכין זיק, עו"ד בועז ארזי, עובד ארד, ליאור שמו, אבישי עברי וברית נחמני.

⁵⁸ שם, עמ' 4

⁵⁹ <https://www.>

<https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/09/regavimFiad1301web.pdf> pp.12

⁶⁰ <https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/09/regavimFiad1301web.pdf> pp.14

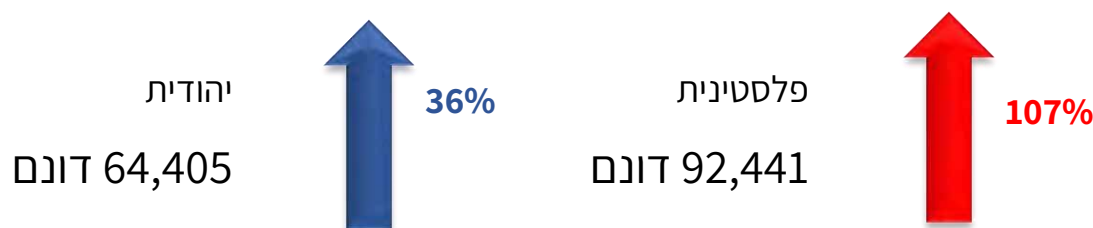
נתונים

מקור: תנועת רגבים

נכון לתחילת שנת 2022 היקף הבנייה הבלתי חוקית בשטחי C במסגרת "תכנית פיאד" התרחב משמעותית: מאז 2019 מספר המבנים, או הבב"חים (בינוי בלתי חוקי) זינק ב-23%; היקף השטח שתופסים המבנים זינק ב-17%; וההשתלטות החקלאית על קרקעות התרחבה ב-7,125 דונם נוספים. **מאז פרסום "תוכנית פיאד", הוכפלה כמות המבנים הפלסטיניים הבלתי חוקיים בשטחי C פי 2.5**, מ-29,784 מבנים בשנת 2009 ל-72,274 מבנים בשנת 2022.

לעומתם, חל גידול של כ-36% בלבד בהיקף השטח שנתפס על ידי בנייה יהודית, מ-47,327 דונמים ל-64,405 דונמים במהלך תקופה זו.

בנייה פלסטינית לעומת יהודית בשטחי C 2009-2022

"תכנית פיאד": השתלטות משמעותית על לב המרחב 2009-2022

2022	2019	2009	
92,441	78,626	44,538	היקף השטח (דונם)
72,274	58,435	29,784	כמות המבנים

2020

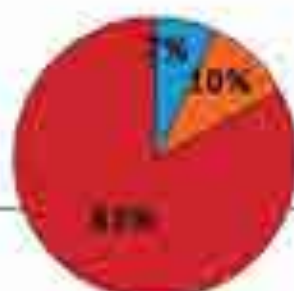
2007

דוגמה להשתלטות מהירה על שטח בהיקף נרחב: פרוייקט המתפרש על 12 אלף דונם, שטח הגדול פי 4 מהעיר אריאל, במשולש סלפית-פרחה-בני זייד-ברוקין (דרום-מערב לאריאל).
השטח היה שומם ברובו, וכיום הוא שזור דרכי אספלט ושכונות שלמות מאוכלסות (תמונות: פורום ציון וירושלים)

מיפוי שטחים בנויים

מקרא מפה

- שטח בנוי ערבי ויהודי בי A
- שטח בנוי ערבי בלבד C
- שטח בנוי יהודי בלבד E
- שטח בי A

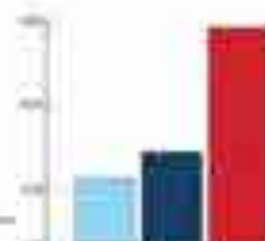

שטח בנוי יהודי מול ערבי בכל י"ש

650,748 דונם

78,626 דונם

56,700 דונם

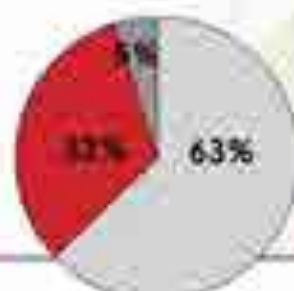
מ"ר פר נפש -

יהודים מול ערבים בכלל י"ש

0.113 דונם

0.144 דונם

0.292 דונם

שטח פנוי מול מנוצל בA

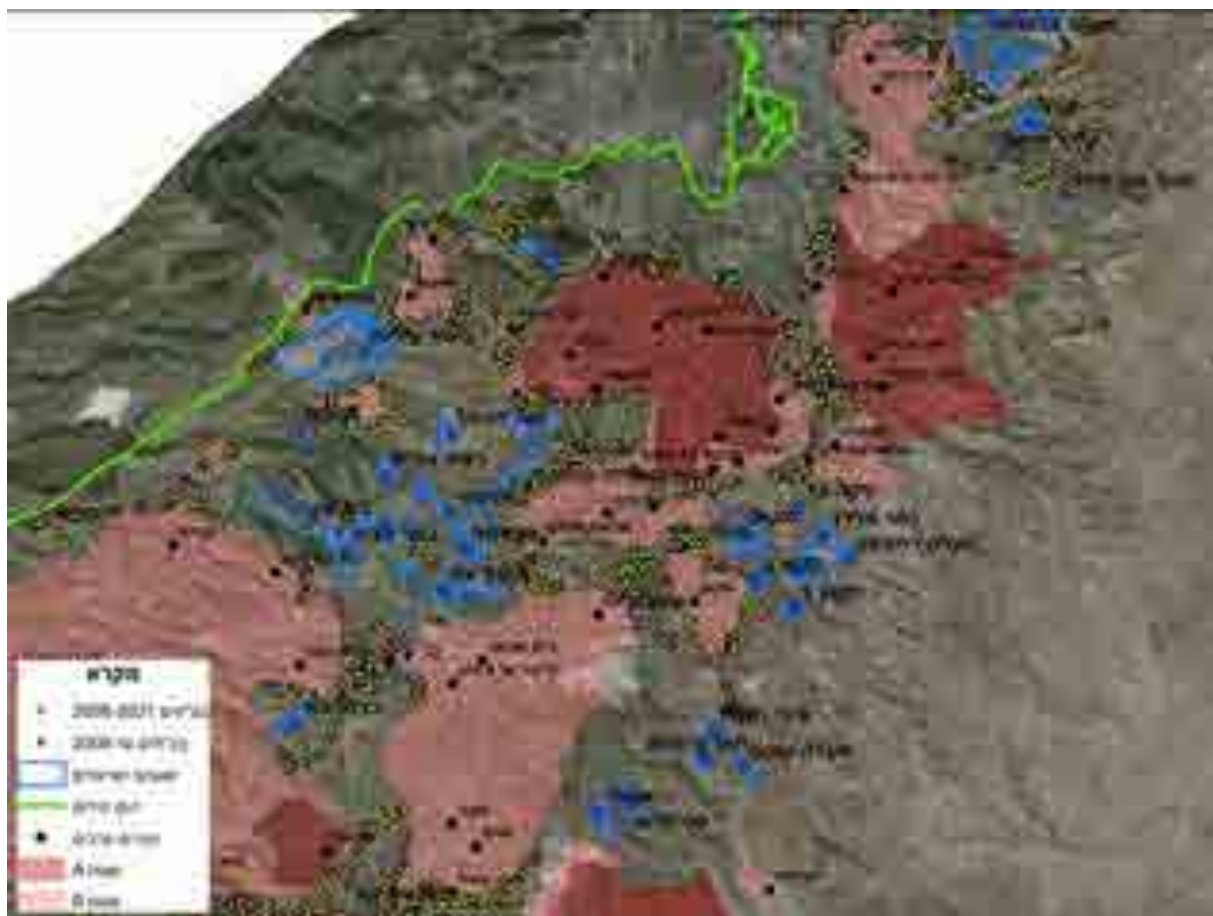
650,748 דונם

94,039 דונם

1,290,721 דונם

מקור: תנועת רגבים

מקרה בוחן: איזור גוש עציון

במפה שפרסמה תנועת "רגבים" ניכר שרוב הבנייה הבלתי חוקית באיזור גוש עציון התרחשה עם התנעת "תכנית פיאד", החל משנת 2008. נכון לשנת 2022 הפלסטינים מוסיפים בממוצע 7 מבנים חדשים מדי יום

ניתוח השוואתי של צילומי אוויר: תוצאותיה בשטח של "תכנית פיאד"

מקור: פורום ציון וירושלים, "השתלטות הרשות הפלסטינית על השטחים הפתוחים באיו"ש נתונים, מגמות, איומים ואתגרים", יולי 2021 / אב ה'תשפ"א

דוגמה לפרויקט נדל"ני פלסטיני שמשווק בנפת רמאללה להוצאת מגרשים נרחבים למכירה ולרישום, במרחק רב מכפרים קיימים תוך השתלטות על שטח אדיר

פריצת דרכים ומיזמים חקלאיים בשטח C על מנת לחבר בין שני גושים השייכים לשטחי B ממזרח לגוש עציון, הכוללים הכשרת קרקעות טרשים, חפירת בורות מים ושתילת עצים. אתר זה נבחר בקפידה מאחר שיועד לדרך המחברת בין גוש עציון לים המלח⁶¹

⁶¹7-pp MakimShorashimRegavimReport.pdf 2020/10/uploads/wp-content/www.regavim.org.il

השתלטות על שטחי C בסמוך לשמורת ואדי קלט ובמרחב היישוב מעלה מכמש הכוללת פריצת כביש, הקמת מגרש טניס ובניית גן שעשועים (צילום: פורום עוטף ירושלים, באדיבות אלעד הומינר)

בנייה פלסטינית בלתי חוקית בשטח אש של צה"ל בהר חברון (צילום: רגבים)

השתלטות חקלאית

פעילות חקלאית רחבה הביאה להאצה בתכנית פיגד החל משנת 2013 כאמצעי להשתלטות מהירה על שטחים נרחבים, המוצגת לגורמים בין"ל כפעילות או פעילות הומניטרית. "איגוד ועדות העבודה החקלאיות" (UAWC) הוא הגורם האחראי לפעילות שטח זו, ומקושר קשר הדוק לארגון הטרור "החזית העממית" שאחראי לרצח רבבות ישראלים. באוקטובר 2021 הוכרז האיגוד כארגון טרור על ידי שר הביטחון.⁶²

כך במהלך 2013-2017 התבצעה השתלטות על 7,629 דונם קרקע, פריצת 573 ק"מ של דרכים חקלאיות, בניית 112,348 מ"ר של קירות תמך וטראסות, פריסת 164 ק"מ של צנרת מים ראשית וקביעת 286 בורות מים.⁶³

עיכוב בנייה יהודית

לעומת הבנייה הפלסטינית הנמצאת במגמת תאוצה כמעט ללא בקרה או מניעה מצד הרשויות בישראל, ההתיישבות היהודית בשטחי C סובלת ממחסומים מנהליים, היעדר אישורי בנייה ליחידות דיור נוספות, הריסת מבנים בעקבות עתירות משפטיות, ומעל הכל מעמד של "סרע עודף", או "המכשול העיקרי לשלום" בעיני חלקים רחבים בקהילה הבינלאומית וחלקים בציבור הישראלי. רושם זה מקבל רוח גבית מקמפיין אנטי-מתנחלי מאורגן שבו חוברים ארגוני זכויות אדם בעולם ובארץ, מנהיגי ציבור ורשויות ממשלתיות פלסטיניות, לעיתים בשיתוף פעולה מלא עם ארגוני טרור, המתפקדים כקבוצת לחץ על הציבור הרחב, על השלטון בארץ, על מוקדי כוח שלטוניים בעולם כגון ממשלות ופרלמנטים ועל מוסדות בינלאומיים (ר' הרחבה בפרק "המערכה על הדעה-לגיטימציה").

רושם זה על מפעל התנחלויות נרחב, שכביכול בא על חשבון ותוך דיכוי הפריסה הגיאוגרפית הפלסטינית, מעורר תמיהה יסודית כאשר מוצב לעומת העובדות בשטח. כאמור, במסגרת "תכנית פיגד" הבנייה הפלסטינית בשטחי C תפסה תאוצה, ומספר המבנים הבלתי-חוקיים הוכפל בין השנים 2009-2019. סך כל הבנייה הפלסטינית בשטחי יהודה ושומרון, כלומר בשטחי A, B ו-C, עומדת על 729,374 דונם, לעומת הבנייה היהודית אשר צמחה רק ב-20% במשך תקופה זו, ועומדת על 56,700 דונם, כלומר 0.9% משטח יו"ש או 1.57% בלבד משטחי C. כלומר, גם במנותק מתפיסת הקרקעות החקלאית, השטח הבנוי הפלסטיני ביהודה ושומרון מואץ ומורחב וכיום תופס שטח בהיקף של כמעט פי 13 מאשר השטח הבנוי היהודי. בסך הכל, בשטחי C יש 38% יותר בנייה פלסטינית מבנייה יהודית.⁶⁴

משמעות הדבר היא שהקמפיין שנועד לצייר את ההתיישבות היהודית ביו"ש מחובר לנרטיב ומנותק מהמציאות.

⁶² <https://www.terrorism-info.org.il/he/?s|אבו מאזן>

<https://www.regavim.org.il/הקשר-בין-הארגון/>

⁶³ <https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/10/MakimShorashimRegavimReport.pdf> pp.2,12-13

⁶⁴ ניתוח המתבסס על הנתונים: <https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2020/09/regavimFiad1301web.pdf> pp.17

מקרה בוחן: ח'אן אל אחמר

המאחז הבדואי-פלסטיני **ח'אן אל אחמר** הוא מקרה בוחן בולט במיוחד לא לבנייה בלתי חוקית, שכן זו מתבצעת בהיקף נרחב הרבה יותר, אלא לחוסר המשילות שמפגינה מדינת ישראל ביחס להשתלטות הפלסטינית על שטחי C. זהו מאחז שנבנה במימון ובתמיכה של האיחוד האירופי, על כביש 1 בקטע המחבר בין ירושלים לים המלח, באיזור אסטרטגי המחבר בין בית לחם, רמאללה ויריחו. זהו גם **מקרה הממחיש את התמזגות הזירות**, כיוון שתושביו בני שבט הג'האלין הבדואי לוקחים חלק במערכת ההשתלטות הפלסטינית על שטחי C. למרות הוראות בג"ץ חוזרות ונשנות לפנות את המקום, המדינה משיקוליה מבקשת פעם אחר פעם את דחיית מועד הפינוי. בחודש ספטמבר 2021 נתן בית משפט ארכה נוספת בת חצי שנה לפינוי המאחז, "ולא עוד", כפי שהדגישו השופטים בביקורתם על התנהלות המדינה: "אין ספק, כי קרב היום שבו לא נוכל עוד להשלים עם אי-בירור העתירה, ונידרש להכרעה ברורה, לשבט או לחסד", מדבריו של השופט סולברג. גם אם בכוחם של ניסיונות לקדם מתווה כזה או אחר לדחות מעט את הקץ, לא ניתן למתוח את החבל עד בלי די. גם לניסיונות אלו קצבה וקץ. מגיע שלב שבו **הניסיון הופך לביזיון**; עם הדבר הזה, אין ניתן להשלים. "השופט שטיין הצטרף לדבריו: "עיקרון החוקיות, שאותו אנו מצווים ליישם ולהעצים, אינו מאפשר למדינה לשבת על הגדר במשך שנים ארוכות ולהביט ממנה על מבנים בלתי חוקיים מבלי להכריע באופן מחייב בין הסדרתם להריסתם".⁶⁵

לא רק שעל אף הבטחות הדרג המדיני, ח'אן אל אחמר לא פונה, משרד הביטחון אף הציע "פתרון טלאים" במסגרתו המאחז יפונה וייבנה מחדש במרחק 300 מטרים ממיקומו הנוכחי. מהלכים אלה ממחישים את חוסר האסטרטגיה של מדינת ישראל אל מול ההשתלטות השלובה על שטחי C, ללא רצון מערכתי אמיתי לאכוף משילות בשטח.

המאחז ח'אן אל אחמר. "קרב היום שנידרש להכרעה ברורה"

⁶⁵<https://www.regavim.org.il/tag/%d7%97%d7%90%d7%9f-%d7%90%d7%9c-%d7%90%d7%97%d7%9e%d7%a8/>

"ירושלים 2030": אסטרטגיית הרש"פ להפיכת ירושלים לבירה הפלסטינית בגיבוי האו"ם והאיחוד האירופי

**"תכנית הפיתוח המרחבית האסטרטגית למחוז
ירושלים – 2030" של הרשות הפלסטינית**

"אומרת בקול רם כי ירושלים שלנו, והיא תהיה אך ורק בירתו של העם הפלסטיני", כמו גם ש"יש צורך לעבור ממצב של תגובה למצב של יוזמה. ליצור עובדות בשטח ולחזק את עמידתם של תושבי ירושלים".

כך, הכרך הירושלמי יתפרסם מבית חורון והר אדר במערב ועד צפון ים המלח, תוך חיבור ברצף טריטוריאלי של ירושלים עם מחוז רמאללה מצפון ומחוז חברון מדרום. תכנית המתאר בולעת לתוכה את העיר העתיקה, השכונות הערביות של ירושלים כמו בית צפאפא, צור באהר, ג'בל מוכבר וא-תור, מאחז ח'אן אל-אחמר והמועצות הגובלות בעיר כמו מעלה אדומים.

מנגד, מדינת ישראל לא נערכת להתמודדות עם שאיפות אלה של הרשות הפלסטינית, לא מסכלת את נסיונותיה לקבוע עובדות בשטח, ובמערכת הביטחון יש אף חוסר עניין והתמצאות מסויים לצד חוסר הקצאת משאבים לטובת העניין.

הרשות הפלסטינית רואה חשיבות עליונה בפיתוח מחוז ירושלים, בתור אבן יסוד לאומית, ביטחונית ודתית מרכזית במאבק על הנרטיב ובחתימה תחת משילות ישראל בבירתה. ירושלים הייתה ועודנה סמל לשליטה בארץ, והדעה השלטת בקרב פורומים בינלאומיים ובראשם האו"ם לצד גופים כמו האיחוד האירופי היא שעל מזרח ירושלים להיות בירתה של מדינת פלסטין העתידית. בתמיכתם ובעידודם, הרשות מתעדת את **פיתוח ירושלים וסביבתה על מנת לתקוע יתד של שליטה במרחב ולהשיג דריסת רגל משמעותית במאבק מול ישראל.**

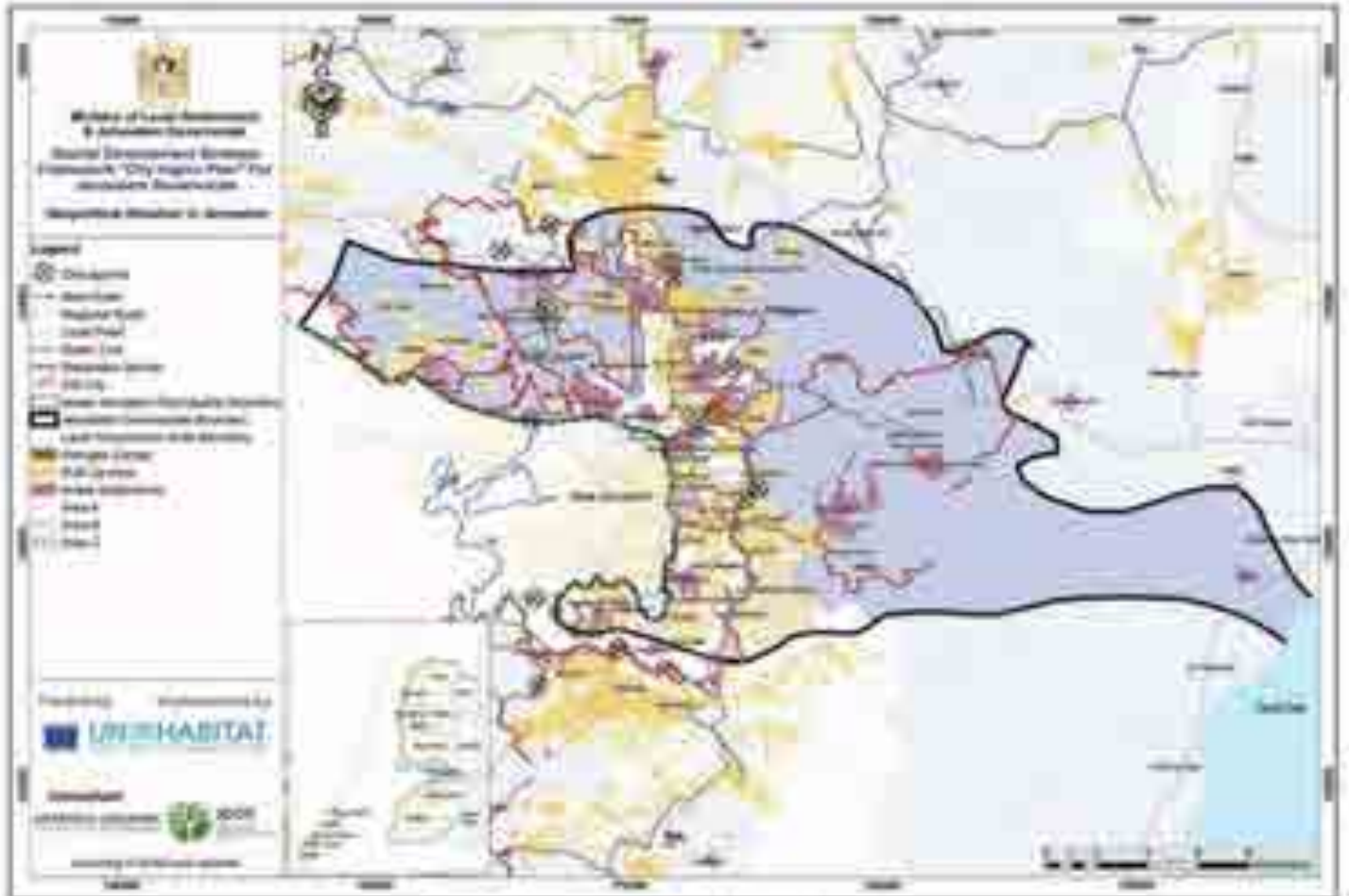
לפחות מאז שנת 2020, הרשות פועלת לביסוס אסטרטגיה סדורה לגבי ירושלים. דרך סדרה של תכניות תקציביות, תכניות מתאר ופרויקטי פיתוח, לעיתים במסווה של סיוע הומניטרי, הרשות קובעת עובדות בשטח בירושלים כפי שהיא עושה ביתר יהודה ושומרון במסגרת "תכנית פיאה", וייתכן שאף בקצב ובהיקף משמעותיים יותר. על פי חזון הרשות, ירושלים תהפוך למטרופולין הפלסטיני הגדול ביותר. מיותר לציין שזוהי הפרה בוטה של הסכמי אוסלו וביטול בפועל של החלוקה לאזורי A, B ו-C.

"תכנית הפיתוח המרחבית האסטרטגית למחוז ירושלים" של הרשות הפלסטינית נחתמה במרץ 2020 ושמה למטרה **לקבע את מזרח ירושלים כבירת מדינת פלסטין עד שנת 2030**. הרשות הגדירה את ירושלים בתור **איזור פיתוח א'**, דבר הכולל **שכונות בתוך השטח המוניציפלי של ירושלים ואת תושביה הערבים של העיר שעתידיים להיות תחת ממסד מוניציפלי נפרד תוך דריסת ריבונותה של ישראל בבירתה**. התכנית כוללת תכניות מפורטות לביסוס תשתיות, מוסדות חינוך, שכונות מגורים ופיתוח קהילתי ותיירותי, ואף ניצול משאבי ים המלח. התכנית מגובה על ידי האו"ם והאיחוד האירופי, על אף שאלה הבהירו שלמרות מימון הפרויקט הוא "אינו משקף בהכרח" את עמדתם.

מטרתה של התכנית היא "להפוך את ירושלים לבירת פלסטין והלב והכרך הראשיים שלה". בכירי הרשות כמו השר לשלטון מקומי מג'די אל-סלאח ומושל מחוז ירושלים עדנאן ע'ית הצהירו בדברי התכנית שהיא

"תכנית הפיתוח המרחבית האסטרטגית למחוז ירושלים": תכנית הרשות להשתלטות מוניציפלית על ירושלים רבתי וניתוקה מישראל

- **תקציב: 952 מיליון דולר**
- **הקמת 271 בתי ספר, 130 גנים, 6 בתי ספר מקצועיים**
- **22 תכניות מתאר**
- **5 תכניות מתאר בתחום העירייה כולל העיר העתיקה והשכונות הערביות בעיר**
- **10 תכניות שיכון (100-250 יח"ד לתכנית)**
- **72 ק"מ של דרכים וכבישים**
- **14 אתרי אנרגיה סולארית**
- **11 תכניות לאתרי תיירות והקמת 50 מתקני תיירות**
- **השמשת שדה התעופה בעטרות**
- **חיזוק תחנות המטרה הפלסטיניות**
- **פיתוח 14 עיריות ו-14 מועצות כפריות**

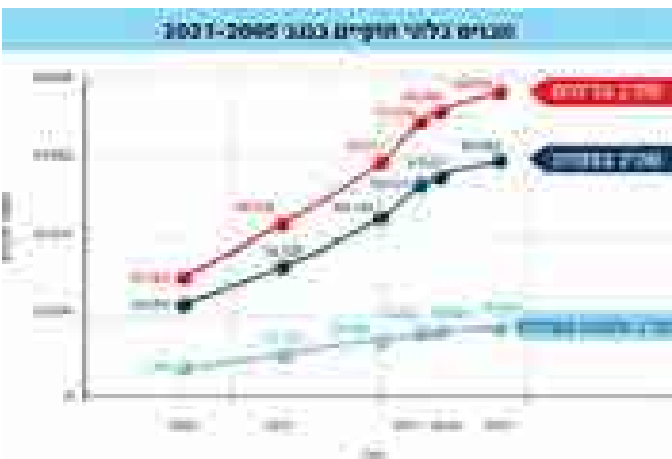
מפת התכנון הפלסטינית להקמת כרך ירושלים, מתוך "התכנית לפיתוח מחוז ירושלים" של הרשות הפלסטינית

מבחן הנגב: השתלטות בדואית בלתי חוקית על המרחב

במקביל להתפשטות הבנייה הבלתי-חוקית בשטחי C וביתר חלקי הארץ, נמשך ביתר שאת "מפעל ההתנחלויות הבדואי" שבאופן הדרגתי ושיטתי מכסה חלקים הולכים וגדלים של צפון הנגב. האוכלוסיה הבדואית, שעוברת בשנים האחרונות תהליך פלסטיניזציה הולך וגובר ושחלקים ממנה צאצאים ממוצא פלסטיני כתוצאה מאיחוד משפחות (ר' פרקאיחוד משפחות: זכות שיבה שקטה ושינוי מאזן דמוגרפי כאיום אסטרטגי), מובילה תהליך מואץ של "בנייה מדינית". אתגר זה הולך ומצטבר לכדי איום אסטרטגי ממשי על השליטה של ישראל בעומק המרחב, מסכן בסיסי צבא סמוכים ותנועה חופשית של אזרחים וכוחות הביטחון על הצירים, ויוצר "מובלעת אקס-טריטוריאלית" הולכת ומעמיקה בלב מדינת ישראל, במרחבי הנגב.

אירועי "שומר החומות" לצד התפרעויות ינואר 2022 ומקרים אחרים חושפים את קצה הקרחון של אובדן המשילות של ישראל בנגב: לאומנות פלסטינית המוצאת ביטוי בקמפיין "הנגב שלנו" ו"הנגב תחילה" בהובלת גופים כמו "ועדת ההיגוי העליונה לערביי הנגב" והתנועה האסלאמית; גידול וסחר בסמים בהיקפים של מיליונים בשנה; טרור חקלאי וגביית דמי חסות; צבירת נשק בלתי חוקי; פשיעה הולכת וגוברת; איחוד משפחות ושיעור ילודה מהגבוהים בעולם; הסתה והתססה ברשתות החברתיות ובראשן טיקטוק וטוויטר; ותחושה שהדור הצעיר הולך ומתנתק מאחיזתו וממרותו של הדור המבוגר לזרועותיו של המאבק המזויין הפלסטיני, בתוך שהוא אזרח מן השורה במדינת ישראל.

"ההשתלטות הבדואית על המרחב הולכת ומצטברת לכדי איום אסטרטגי ממשי על שליטת ישראל בעומק המרחב" למעלה: מפת הפזורה הבדואית, למטה: מניין המבנים הבלתי חוקיים בנגב 2005-2021 (מקור: תנועת רגבים)

אובדן המשילות מתבטא בראש ובראשונה בהיעדר אכיפת החוק בכל הנוגע לבנייה בלתי חוקית. בניגוד לנטען, לפיו הבדואים טוענים לבעלות על 4% בלבד משטח הנגב, בפועל הפזורה הבדואית מכסה חלקים משמעותיים ביותר מצפון הנגב, בנפת באר שבע ובאיזור ערד ודימונה, באופן שעלול ליצור רצף טריטוריאלי בין דרום הר חברון לעזה, ממזרח בואכה צפון ים המלח ומצפון המשולש והשטחים בשליטת הרשות. בסך הכל, עד שנת 2021 נבנו בנגב 86,056 מבנים בלתי חוקיים שנבנו על פני שטח המתפרש על 600 אלף דונם (600 קמ"ר), בפזורה שבה מתגוררים כ-82 אלף בדואים – פחות מ-1% מתושבי מדינת ישראל. כדי לסבר את האוזן, יתר תושבי מדינת ישראל (9-9 מיליון איש) מתגוררים בשטח כולל של כ-940 קמ"ר. שטח

נגב הולך לאיבוד: השתלטות חסרת שליטה אל מול מדינה חסרת אונים

תנועת רגבים⁶⁷

מקומיות): תל שבע, שגב שלום, חורה, ערערה, כסייפה ולקיה (להלן: שבע העיירות).

כ-45% משטחי שבע העיירות הם קרקעות הנתונות לתביעות בעלות מצד בדואים, וחלק ניכר מהמגרשים שהמדינה פיתחה או ייעדה למגורים היו על קרקעות אלו. לפיכך סירבו הבדואים לעבור אליהם והקשו על פיתוחם ועל פיתוח תשתיות בהם. כך נוצרו בעיירות שכונות בנויות לצד שכונות שוממות ותשתיות ברמה נמוכה.

נכון לתחילת שנת 2021 חיו בנגב כ-616,278 בדואים. מתוכם כ-82,084 בפזורה ו-420,174 בשבע העיירות. היתר, 22,112 איש, ביישובי המועצות האזוריות (יישובי אבו בסמה).

מקום המדינה ועד שנת 1966 התגוררו הבדואים, שחיו חיי נוודות, תחת ממשל צבאי בשטח של כ-1.1 מיליון דונם המשתרע בין דימונה, ערד ובאר שבע והמכונה 'אזור הסייג'. בשנת 1966 בוטל הממשל הצבאי, ובשנים 1967–1990 הוקמו בנגב למען הבדואים העיר רהט וכן שש עיירות (מועצות

⁶⁶ "נגב הולך לאיבוד: דו"ח קרקעות הנגב 2005-2021" – היסטוריה, הווה ועתיד, תנועת רגבים, <https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2022/05/ngb-holch-laibod-dvur-qרקעות-הנגב-2005-2021-קובץ-אינטרנט.pdf>.
⁶⁷ מתוך: "נגב הולך לאיבוד: דו"ח קרקעות הנגב 2005-2021" – היסטוריה, הווה ועתיד, תנועת רגבים, <https://www.regavim.org.il/wp-content/uploads/2022/05/ngb-holch-laibod-dvur-qרקעות-הנגב-2005-2021-קובץ-אינטרנט.pdf>

תפוח ההתיישבות הבדואית בנגב

בתורם חושבים על הדור הבא, ונשארים בפזורה. גם מצב היישובים שתנאי המחיה בהם אינם טובים מהתנאים בפזורה, שבה מקבלים שירותים בסיסיים ואין צורך לשלם ארנונה ומיסים, אינו תורם לתמרוץ המעבר. אדרבה, הוא גורם להגירה דווקא מהיישובים לפזורה. **כך במקום שהפזורה תצטמצם והאוכלוסייה בה תפחת, היא התרחבה ואוכלוסייתה גדלה משנה לשנה.**

עד שנת 1979 הגישו הבדואים כ-3,200 תביעות בעלות בנוגע לשטח של 776,856 דונם בנגב. לנוכח תביעות הבעלות נקטה מדינת ישראל מדיניות מזגזגת. לעיתים ניסתה המדינה ליישב את תביעות הבעלות בהליכים משפטיים, ובכלל זה בהגשת תביעות נוגדות וקבלת הכרעה שיפוטית, וזו בכל המקרים הובילה לרישום הקרקעות על שם מדינת ישראל. בתקופות אחרות הקפאה המדינה את הליך התביעות הנוגדות ותמרה את הבדואים ליישב את תביעות הבעלות בדרך של פשרה, בהתוויית הצעות פשרה ובשיפוח עם השנים. כך או כך, **הליך יישוב התביעות איטי ומתמשך.**

בניסיון לקבוע מדיניות כוללת לטיפול במגזר הבדואי בנגב, בניסיון ובכלל זה בסוגיות הקרקעות שהוצגו לעיל, הוקמו במהלך השנים כמה ועדות וצוותים, והוגשו תוכניות ומגוון מסמכים, כמו ועדת פראוור מ-

הממשלה ביקשה לפתור את בעיית יתר תושבי הפזורה. אלא שבמקום להקים יישובים מסודרים שעברו תכנון מפורט, הוכנו בהם תשתיות חשמל וביוב ומבניהם נבנים לאחר קבלת היתרי בנייה, **בחרה המדינה במתווה ההלבנה,** ובמסגרתה תוחמו יחד כמה מקבצים לא חוקיים. בשנים 2003-2006 מקבצים לא חוקיים אלו הוכרו והוכשרו בדיעבד כיישובים כפריים חדשים. יוצא דופן היה היישוב תארבין א-צאנע, שהוקם מראש באופן מתוכנן ומסודר על אדמות ריקות. בשנת 2003 הוקמה מועצת אבו בסמה אשר איגדה תחתיה 11 כפרים אלו.

בתוך זמן קצר התמלאו קרקעות היישובים שהולבנו במאות בתים בלתי חוקיים, ובכלל זה בתי ענק, מבנים חקלאיים, מבני מסחר, גדרות וכדומה, כדי לתפוס שטחים בתחומי היישובים העתידיים. כל אלו נוספו על מאות המבנים אשר כבר היו קיימים בשטח. בנייה זו הקשתה מאוד את המשך הליך התכנון ושיבשה אותו, וכך נוצרו יישובי ענק מבחינת היקף קרקע, אך ללא כל היתכנות לתכנון מוסדר ולתשתיות ראויות. לחלק מהיישובים אופי של יישוב כפרי גדול, ואחרים עדיין נראים כפזורה ענקית.

כמו כן למעט היישובים ביר הדאג' ותראבין א-צאנע, שמוקמו בעיקר על אדמות מדינה, תחומי שאר היישובים נקבעו בין היתר על קרקעות נשואות תביעת בעלות. עובדה זו גרמה אף היא לקושי של המדינה לפתח את היישובים, לחברם למים ולחשמל ולסיים את הליך ההסדרה הפיזי לנוכח קשיים שהערימו תובעי בעלות. כמו כן, בהיעדר רישום בעלות מסודר, רשות מקרקעי ישראל אינה מעניקה חתימה לצורך הוצאת היתר בנייה במקרקעין הנתונים למחלוקת של תביעת בעלות. כדי לעודד את התפתחות יישובי הקבע נתנה המדינה לעוברים אליהם תמריצים כספיים. החל מראשית שנות השבעים היה כל צעיר בדואי זכאי לקבל קרקע חינום בשטח של כ-800 עד 1,000 מ"ר, בתשלום עלויות פיתוח מסובסדות. עם השנים שיפרה המדינה את התמריצים, וכיום הם מגיעים ל-250,000 ש"ח נוסף על מגרש חינום.

בפועל התמריצים משיגים תוצאה הפוכה. מכיוון שהטבה ניתנת למשפחה רק פעם אחת, משפחות הרואות כיצד שווי המגרשים עולה והתמריצים משתפרים מעוניינות להמתין עד שילדיהן יתבגרו ויהיו זכאים להטבה בעצמם. וכאשר הילדים גדלים הם

2008; הצעת החוק להסדרת התיישבות בדואים בנגב, התשע"ג-2013, שהתבססה על מסקנות דו"ח גולדברג עם תיקוני צוות פראוור והשר בגין; ותכנית השר אריאל בהיקף של 3 מיליארד ש"ח לפיתוח כלכלי-חברתי לחברה הבדואית. בתחום של פיתוח היישובים הייתה התוכנית להשלים תכנון, הסדרה, פיתוח ושיווק של 25,000 יחידות דיור ברשויות המקומיות. בעקבות המהלך תוכננו ואף שווקו עשרות אלפי מגרשים, ובה בעת הוגברה מאוד האכיפה כלפי בנייה בלתי חוקית חדשה. אלא שהמגרשים שתוכננו ושווקו יועדו בעיקר להלבנה במקום תכנון מושכל, בשעה שהאכיפה לא התקרבה להדביק את קצב צמיחת המבנים הבלתי חוקיים בפזורה.

על מדינת ישראל לפעול באומץ ובמהירות בארבעה מישורים:

1. **מדיניות:** יש לקבוע ולקדם מדיניות ברורה בהובלת מטה או גוף עצמאי במשרד ראש הממשלה. גוף זה יתווה מדיניות, והיא תיושם בעקביות לאורך השנים הבאות.
2. **פיתוח יישובים:**
 - תכנון והכנה של היישובים לקליטת תושבי הפזורה כולה.

- הרחבת היישובים על אדמות מדינה בלבד, בהתאם לזמינות השטח בכל יישוב.

3. **הסדרת הפזורה ואכיפה כנגד בנייה בלתי חוקית:**

- תוכנית רב-שנתית סדורה להעתקת המגורים של תושבי הפזורה ליישובי הקבע, על פי מפה מפורטת וידועה מראש (ליישובים, בהתאם להשתייכות שבטית, או לעיר על-שבטית) ובהתאם לטבלת לוחות זמנים, והתניית הפיצוי בעמידה בלוחות הזמנים וללא אפשרות להארכת המועד.
 - תוכנית ברורה להסדרת הבנייה הבלתי חוקית ביישובי אבו בסמה והריסת מבנים שאי אפשר להכשירם או שלבעליהם אין עניין בהכשרתם.
 - תגבור כוח אדם בגופי אכיפה, שיפור אכיפה תומכת הסדרה ושיפור אכיפת החוק האוסר בנייה בלתי חוקית חדשה.
4. **הסדרת תביעות הבעלות:** יש לקצוב לוח זמנים סופי להסדרת תביעות הבעלות על פי מתווה פשרה בפיצוי הולך ופוחת. בתום הזמן שהוקצב יש לחדש את ההליכים משפטיים של הסדרת הקרקעות באמצעות הגשת תביעות נוגדות על ידי המדינה ורישום הקרקעות על שמה.

הנגב כמערכה לאומית: החברה הבדואית ויצירת "מדינה

בתוך מדינה" במציאות חוץ-טריטוריאלית

ד"ר דורון מצא | לשעבר בכיר בשב"כ ביחידה למחקר ועיצוב מדיניות, מרצה בתכנית למזה"ת של מכללת "אחוזה", מומחה ליחסי יהודים-ערבים

מבוא

תיעוד שפורסם ברשתות החברתיות של בדואים מתפרעים ויורים באוויר בכבישי הנגב

למגמה שהולכת וצוברת תאוצה. **מגמה זו הופכת את תופעת הפזורה הבדואית מעניין שהודחק בשנים האחרונות לבעיה לאומית**, בעיקר בגלל גלישת האלימות ומה שניתן להגדיר כהתרחבות תופעת 'הספר' (הפריפריה) הבדואית שעתה נוגסת ב'מרכז' היהודי של יישובי הדרום. מגמה זו

של התרחבות השוליים מתחוללת בעיתוי מעניין על רקע התהליך של העתקת חלק מיחידות צה"ל לנגב, המלווה גם בהקמת יישובים קהילתיים חדשים ובמאמץ לפיתוח הנגב ולמיתוגה מחד של העיר באר שבע.

תופעת האלימות הגוברת בחברה הערבית בכללותה ובאזור הנגב בפרט איננה חדשה. היא אופיינית לעשור האחרון הגם שחלה בה החמרה משמעותית בשנים האחרונות. רשויות המדינה מתקשות להציע פתרונות הולמים לבעיה והחברה הערבית מזה והבדואית מזה אינן מצליחות לבלום באופן עצמי את התופעה. למרות קיומם של הבדלים בין האלימות בחברה הערבית ובין זו הבדואית, **האלימות שמקורה בשתי החברות הללו גולשת מהמרחב הגיאוגרפי האוטונומי למחצה בדרום הארץ, במרכז ובצפונה אל המרחב היהודי**. אירועי "שומר החומות" (מאי 2021) שבמהלכם נרשמה אלימות יוצאת דופן כלפי יהודים בתוך ערים מעורבות היו ביטוי לתהליך המדאיג של גלישת האלימות הפנימית כלפי חוץ.

הדבר בולט במיוחד ביישובי הבדואים בדרום הארץ. מקבץ של אירועי או ניסיונות תקיפה של יהודים מהתקופה האחרונה שבהם בדואים היו מעורבים בצירי תנועה וביישובים יהודיים כמו באר שבע הם עדות

אתגרי המדינה בנגב

האלימות בנגב והפשיעה הם חלק ממכלול רחב יותר של בעיות המאפיינות את המרחב הזה שבעשורים האחרונים הפך למעשה למעין "no man's land", כלומר **מובלעת עצמאית למחצה בתוך המדינה**. ארבע תופעות עיקריות מאפיינות את המציאות הזו:

➤ האחת, **גיאוגרפיה** – מדובר בהתרחבות תופעת היישובים הלא מוכרים שיש לה משמעויות מרחביות בשטח. כ-30 אחוזים מאוכלוסיית הבדואים בנגב (שאומדנה הכולל הוא כ-270,000 נפשות) מתגוררים ביישובים הלא מוכרים על שטח כולל של 600 אלף דונמים. 40 אלף בדואים מתגוררים על שטחי

”
האלימות בנגב והפשיעה הם חלק ממכלול רחב יותר של בעיות המאפיינות את המרחב הזה שבעשורים האחרונים הפך למעשה למעין "no man's land", כלומר **מובלעת עצמאית למחצה בתוך המדינה**

תשתיות לאומיות כמו שמורות טבע, שטחי אש וקווי חשמל.

➤ השנייה, **זהותית** – העמקת הזיקה שבין האוכלוסייה הבדואית בדרום לבין המרחב הפלסטיני הן באזור חברון ויהודה והן באזור הרצועה דרך קשרי נישואין של בדואים מישראל. בהיבט הזה ניכר בשנים האחרונות **ערעור על תפיסת האזרחות הישראלית של הבדואים שחלקם מפתחים גישות פרו פלסטיניות ופרו אסלאמיות**. זו עומדת בניגוד גמור לדימוי של הבדואים בחברה הישראלית כאוכלוסייה המשתפת פעולה עם המדינה גם באמצעות גיוס לצה"ל.

➤ השלישית, **ביטחונית** – בדואים מהדרום היו מעורבים בשנים האחרונות בתופעות של הברחות נשק משטח הרצועה ומאזור סיני במה שנודע כ"ציר ה-חית" שחיבר פח"עית את רצועת עזה דרך מצרים לנגב הישראלי והזין בין היתר את פוטנציאל הטרור של חמא"ס מרצועת עזה.

➤ הרביעית, **חברתית** – המציאות האופיינית גם לחברה הערבית בצפון הארץ ובמרכזה העומדת בסימן מגמות מעורבות של מודרניזציה ומסורתיות נותנת את אותותיה גם בדמות היחלשות סמכות המנהיגות המסורתית שהיה לה תפקיד ממתן ותופעות

של פריקת עול מצד צעירים בדואים המעורבים בפשיעה גם כחלק ממגמת האלימות השוטפת את החברה הישראלית בכללותה. מדובר באקטיביזם של הדור הצעיר שבחלקו אינו רואה אופק אישי, גם כתוצאה מהיעדר השכלה ותנאים כלכליים קשים. לצד זאת מוכרת זה שנים רבות **תופעת הפוליגמיה** בחברה הבדואית שעצם קיומה מבטא **מציאות אקס טריטוריאלית** והתרסה כלפי מערכת החוק הישראלית שכמובן אוסרת על תופעה זו.

אל המגמות הללו מתווספת החמישית שניכרת בייחוד בתקופה האחרונה והיא **תופעת הפשיעה והאלימות**. מדובר גם בפשיעה פנימית המתחוללת, כמו בקרב ערביי ישראל, סביב עניינים המוגדרים כ"כבוד המשפחה", אבל גם בפשיעה פלילית לסוגיה וגוניה. מדובר בתופעות של **פרוטקשן, הברחות נשק, פריצה לבסיסי צה"ל בנגב, גניבות רכוש, סחר בסמים ותופעות של הטרדת אזרחים על צירי תנועה וביישובים היהודיים**. לפי דיווחים שונים, כ-40 אחוזים מכלל הפשיעה בנגב מבוצעת על ידי בדואים ונזקי הפשיעה הזו מוערכים בסכום עצום של כ-7 מיליארד שקלים בשנה.

בחודש ינואר 2022 הובילו הבדואים בנגב התססה אלימה של השטח סביב אירועי הנטיות, בעידוד של ארגונים כמו "ועדת ההיגוי העליונה לערביי הנגב" ושני הפלגים, הצפוני והדרומי של התנועה האסלאמית לצד התססה ברשתות החברתיות. המפגינים הניפו דגלי פלסטין וקראו "להציל את הנגב" כחלק מ"שחרור פלסטין". הקמפיין נקרא "הנגב שלנו" ו"הנגב תחילה", תוך שימוש באלמנטים לאומניים ברורים (טוויטר)

النقبة

مش رح ترحل

"لما حرت بلطة مغروضة و بن الحمار بن لحوضها
علمت من فحما ان لبعهن حمدنا او ياكلها فرلده"

خدي دورك في النضال من أجل فلسطين

(جمعة إسقاط مخطط تهويد النسيج و مراهة)

* المكان: فلسطين من البحر إلى النهر

* الزمان: بعد صلاة الجمعة مباشرة

في النقب النضال الفلسطيني
from the Arab Boycott Movement
The Arab Boycott Movement
Committee of the 19th

النقبة أولاً

اجتبه التوجيه العليا لعرب النقب
عوكم جماهير شعبنا للمشاركة في
سنة اهرة الجدارية

يوم الخميس | 13.1.2022 | 15:00
مفرق قرية سعوة - الأطرش

لتصدي لسياسة التهجير والتفويد وهدم البيوت
معكم / ان ويكم / ان تصدي ولتحدى ولننصر

المنظمة الوطنية

#انقذوالنقب
#النقب يقاوم
#saveinegov

The area in red is the Hagar. This is what the Israelis
are currently strategically viewing — it's half of
Palestine (Israel, Hagar's half).
الجزء باللون الأحمر

"הנגב שלנו, פלסטין מהים עד הנהר", "הנגב
תחילה", "הצילו את הנגב": גופי ההנהגה
הערבים והבדואים בארץ לצד התססה
ברשתות החברתיות סביב אירועי ינואר
2022 בנגב מבליטים את הצד הלאומני של
ההתמודדות עם האתגר הבדואי (טוויטר)

בין פתרון לבין ניהול

התפרעויות הבדואים בנגב בינואר 2022
(מקור: הרשתות החברתיות)

בהקשר הבדואי קיבלה ממשלת ישראל את החלטה 3708 במרס 2011. בעקבותיה אומצו שתי תוכניות חומש לאוכלוסייה הבדואית בדרום: הראשונה בין 2012 - 2016 בעלות של 3.2 מיליארדי שקלים והשנייה אושרה בפברואר 2017 בעלות של 3 מיליארד שקלים. תוכניות אלה נתמכו בידי משרד החקלאות בראשות השר לשעבר אורי אריאלי. מרכז הכובד שלהן התבסס על מאמץ לשיקום תשתיות, שיפור החינוך ועידוד העסוקה. מדובר במרכיבים שניתן עליהם דגש גם בהקשר של תוכניות החומש במגזר הערבי למן 2015 ואילך. בפועל, הגישה הממשלתית לא הובילה לתמורה של ממש.

אם בוחנים את התנהלות המדינה ביחס לאוכלוסייה הבדואית בנגב ניתן להצביע על שני שלבים עיקריים המאפיינים את שני העשורים האחרונים. הראשון, מאמצע העשור הראשון של המאה הנוכחית אופיין במאמץ לייצר מענה לחלק ניכר מהתופעות הללו באמצעות התמקדות בשאלת הקרקעות והסדרת שאלת הבעלות הבדואית על האדמות. מדובר בסוגיה מורכבת הנשענת על מציאות היסטורית ארוכת שנים שמספר גורמים ממשלתיים ניסו לתת לה מענה כולל דרך יצירת מתווה המקפל בתוכו רכיבים של הכרה על בעלות קרקעית לצד פיצוי כספי. זהו תהליך שהחל ב"ועדת גולדברג" (2008), שהניחה את יסודות התפיסה להסדרת היישובים הלא-מוכרים, המשיך בתרגום מעשי של ההמלצות על-ידי אהוד פראוור (ספטמבר 2011), ראש האגף לענייני חברה במשרד ראש הממשלה, ומשם גלש לעבודת שדרוג ושיפוץ שנעשתה בהובלת חבר הכנסת בנימין בגין (נובמבר 2013).

הנחת היסוד מאחורי המהלך הקרקעי-הסדרתי גרסה כי ביסוד פתרון השאלה הקרקעית מונחת האפשרות גם לטיפול בשאר הבעיות הנוגעות לבדואים בראש ובראשונה תופעת היישובים הלא מוכרים, התשתיות הירודות ביישובי הבדואים וכמובן בעיות התעסוקה. מהלך זה נתקע הן מטעמים של חוסר בשלות פוליטית והתנגדות להכרה בזכויות הבדואים על הקרקע, אבל גם בשל חוסר הכרעה ושיתוף פעולה מצד המנהיגות הבדואית שסירבה להתכנס למתווה שלמעשה נועל את שאלת התביעות הקרקעיות (570 אלף דונמים) באופן סופי.

קריסת המהלך ההסדרתי בנושא הקרקעי והטיפול ביישובים הלא-מוכרים הובילה למהלך חלופי באמצע העשור השני, שביקש לעקוף את הדיון בסוגיה הקרקעית – שכמובן יש לה **הקשרים לאומיים ברורים**, ומכאן מטעני חוסר הנוחות בצד היהודי והבדואי גם יחד – באמצעות **מיקוד המאמץ הממשלתי בנושא הכלכלי נטו**. הייתה זו השתקפות של הגישה הממשלתית שאפיינה בכלל את יחסה של המדינה למגזר הערבי שזכה בעשור האחרון להזרמת מיליארדים של שקלים במסגרת יישום החלטה 922 מדצמבר 2014.

הבעיה המקומית בהקשר הרחב

כאמור, המגמות שתוארו לעיל אינן חדשות. מדובר בתהליכים ארוכי שנים שגורמים שונים במסד היו ערים להם ואף ניסו לתת להם מענה. הדבר הבולט בהקשר הזה כי גם מאפייני הבעיה וגם הניסיונות לתת לה תשובות הזכירו לא במעט תופעות אחרות ובעיקר את אסטרטגיות הפעולה שאימצו ממשלות ישראל לאורך השנים כדי להתמודד עמן. הדברים אמורים הן לגבי תופעות במרחב הפנים אבל גם לגבי אתגרים במרחב החיצוני, למשל מול חמאס, איראן, חזבאללה והרשות הפלסטינית.

המכנה המשותף המגדיר את אסטרטגית ניהול המשברים של ישראל מבוסס על שני אלמנטים: ניהול וכלכלה. גישת הניהול המירה למעשה את התפיסה שראתה לנכון לייצר הכרעה ברורה ופתרונות מוחלטים בהתמודדות עם בעיות אסטרטגיות. הדברים קיבלו ביטוי מובהק בהקשר של ההתמודדות עם הבעיה הפלסטינית שבשני העשורים האחרונים עברה משלב של הסדרה מדינית שנועדה להציג פתרון הוליסטי ומוחלט עבור הבעיה לשלב של ניהול הסכסוך מתוך הנחה כי מדובר בקונפליקט בלתי פתיר.

הדברים אמורים גם לגבי האופן שבו ניתחה ישראל בעיות אסטרטגיות נוספות, דוגמת זו של חמאס ברצועת עזה או ארגון חזבאללה בלבנון, והתייחסה אליהן כמציאות של בעיות כרוניות שהן כאן כדי להישאר. ההנחה המקדימה הייתה כי לא רק שמחיר החתירה לפתרונות מוחלטים יהיה כבד במונחי יכולת ספיגת המחירים מצד החברה הישראלית הרגישה לאבדן חיי אדם, אלא שלמעשה חתירה להכרעה מסייג את ישראל מהמאמץ המרכזי שלה בעשורים האחרונים המבוסס על העצמה כלכלית שבאופן ישיר תורמת גם לצמיחת חברת השפע הישראלית. יש לציין כי בצה"ל גופא אומצה גם כן תפיסה שראתה את המציאות האופרטיבית-אסטרטגית במונחים של מלחמות א-סימטריות או "מערכות שבין המלחמות" שדחקו את מושגי ה"הכרעה" ו"הרתעה" הוותיקים.

כך, אפוא, נקטה ישראל בגישה אסטרטגית שניתן להגדירה כ"ניהולית". יש שיזהו אותה עם תופעה של דחינות ושיהיו, כלומר עם צורת התנהלות המאפשרת את הנכחת הבעיות האסטרטגיות ויותר מכך את המשך תהליך צמיחתן. **תחת הפרדיגמה הזו של ניהול האתגרים האסטרטגיים (להבדיל מפתרונם) אימצה ישראל תחליפים המבוססים בין השאר על השימוש בכלים כלכליים כדי למתן את הבעיות ולעקר את**

הפוטנציאל השלילי הגלום בהן. הרעיון הכלכלי במשמעות השלילית של הפעלת לחץ עמד ביסוד ההתמודדות מול איראן בשנים האחרונות באמצעות משטר הסנקציות האמריקניות.

הרכיב הכלכלי שימש את ישראל גם בהקשר להפעלת הלחץ על חמאס דרך "המצור" על הרצועה וכמובן שימש את ישראל במשמעות החיובית מול הרשות הפלסטינית של אבו מאזן שתרגמה את שיתוף הפעולה הכלכלי שלה עם ישראל ליצירת רווחה כלכלית בציבור שמיתנה את האקטיביזם הלאומי. מודל זה הופעל גם בהקשר של התמודדות הממשלות האחרונות עם המגזר הערבי בישראל. מדיניות השילוב הכלכלי שכאמור גובתה בהחלטות ממשלתיות על הזרמת כספים רבים למגזר נועדה להמיר את העיסוק הערבי בחזונות לאומיים ואסלאמיים ברווחה אישית ובאיכות חיים.

בפועל, **החיבור שבין תפיסת הניהול ובין הגישה הכלכלית** אמנם סיפק לישראל יציבות יחסית ואפשר לה ליהנות משגשוג כלכלי, אך בעת ובעונה אחת **שימר מוקדי אתגור** ובמידה מסוימת, כפי שזה נראה בשנה האחרונה, **שחק גם את רכיבי ההרתעה הישראלית**, הן בזירת הפנים והן בזירת החוץ. כך, ההתקפה שיזמה חמאס על ישראל במאי 2021 ששיגרה טילים לאזור ירושלים והתפתחה למבצע "שומר החומות" הייתה המחשה לכך. כאלה היו גם האירועים האלימים בערים המעורבות בישראל שנוזמו על-ידי צעירים ערבים, בחלקם עבריינים, לא כל שכן ההגברה שחלה בתופעת הפשיעה ברחוב הערבי וכמובן גם אצל הבדואים בדרום. **או אז נחשפה גם תקרת הזכוכית של הגישה הכלכלית.**

הנגב כמערכה לאומית

סוגיית הנגב ובעיקר תופעת הפשיעה הפכה לנושא מדובר בחודשים האחרונים על רקע התגברותה ובעיקר הזליגה שלה למוקדי היישוב היהודי באזור הדרום. המדינה הגיבה עד עתה במאמץ משטרתי מעט יותר ממוקד לנסות ולצמצם את התופעה דרך מבצעים משטריים, חלקם מאד מתוקשרים, שנועדו לפגוע למשל בסוחרים סמים ומבריחי נשק וגם דרך הגברת הנוכחות במרחב כדי לספק תחושת ביטחון גבוהה יותר לתושבים היהודים. הגם כך, המאמץ המשטרי בדרום, שנלווה לו גם מאמץ מקביל לטיפול בתופעות הפשיעה במגזר הערבי בצפונה של המדינה, לא שיקף תמורה משמעותית באופן הכולל של טיפול המדינה בסוגיית

הבדואים, אלא גילם מהלך נקודתי בתחום הטיפול בפשיעה.

בהיבט הזה, **המדינה טרם קיבלה החלטה האם היא מתכוונת לחרוג מן האסטרטגיה המוכרת שלה מן השנים האחרונות המבוססת על מענה חלקי לבעיות נקודתיות**. צריך להודות שמדובר בדילמה לא פשוטה מצד המדינה. חלק מהדחיינות ומההתנהלות המבוססת על "ניהול" הבעיות נשען גם על ההבנה כי מי שירצה להכניס את ידיו לתוך המים החמים של הנגב עלול להרטיב אותן במקרה הטוב ובמקרה הרע עלול להסתכן בכוויות. רוצה לומר, טיפול שורשי, ודאי בתופעת חוסר המשילות, ומאמץ לייצר הפיכות בעניין הזה כרוך אולי בסיכון של חיכוך אלים עם האוכלוסייה הבדואית עד כדי איום בפרוץ אינתיפאדה בדואית בדרום הארץ.

זו גם ההנחה הרלוונטית לגבי טיפול במוקדים אחרים של בעיות פנים וחוף עימהן מתמודדת ישראל. עד היום ממשלותיה החילו את אותה אסטרטגיה טיפולית על שלל המוקדים הללו ועל כך, כאמור, היא משלמת במחיר של כרסום ההרתעה. מנקודת מבט זו, שיקום ההרתעה מחייבת כנראה לפעול דרך אסטרטגיה אחרת, גם אם לא לאורך כל הקו, אלא לבחור מבין שלל האתרים מוקד אחד ולהפעיל עליו היגיון שונה של טיפול עומק המגייס לצורך כך את כלל משאבי וכוחות המדינה. זאת, כדי **לסמן לסביבה החיצונית והפנימית קווים אדומים** ולהמחיש את עוצמתה של המדינה בשכונה הקשה והבעייתית של המזרח התיכון.

מטבע הדברים, שינוי ההיגיון ביחס לבעיית חמא"ס ברצועת עזה או חזבאללה בלבנון היא הרבה יותר מורכבת ומחירה עלול להיות גבוה, בעיקר לנוכח המיקוד הישראלי האסטרטגי בסוגיית איראן. ולכן, **דווקא מאמץ בזירת הפנים, ובהקשר שלנו – בנגב, יכול להיות מתאים יותר** מהטעמים הבאים: האחד, מדובר במהלך שאינו מסיט את צה"ל מהתמודדות עם איומי החוף והאתגר המשמעותי הבא הניצב לפתחו ממזרח; השני, מאחר ומדובר בנושא סביבו הממשלה יכולה לגייס הסכמה ציבורית נרחבת בשם **עיקרון "המאבק על הבית"**; והשלישי, לחידוש המשילות יש השלכות ברורות על הביטחון האישי של אזרחי המדינה.

המלצות

המערכה כנגד המציאות האקס-טריטוראלית הבדואית בנגב דורשת מאמצים נרחבים בהרבה מאשר מבצעים נקודתיים של משטרת ישראל נגד עבריינים.

1. ממשלת ישראל צריכה בראש ובראשונה

להגדיר את הנגב ואת הטיפול בעיות האזור

כנושא עדיפות לאומי שיש לו השלכות

ברורות על הביטחון הלאומי בישראל.

התרגום המעשי של העניין הזה היא **הקמת**

גוף לאומי מערכתי לטיפול בבעיות הנגב

בראשו יעמוד "אופרטור" בעל עבר ביטחוני על

מנת לסמן את הטיפול בנושא כעניין הנוגע

לביטחון הלאומי של המדינה. תפקידו יהיה

לגבש אסטרטגיה ארוכת טווח ולרשותו יעמדו

סמכויות בהפעלת מכלול הכלים וגופים

המדינתיים כדי להציע פתרונות ולהתמודד עם

מכלול הבעיות הנוגעות לנגב.

גוף כזה צריך להיות הבסיס לשיתופי פעולה

בין כלל הגורמים הרלוונטיים שעניינם הנגב,

ובכלל זאת: הגופים הביטחוניים: משטרת

ישראל, שירות הביטחון הכללי, צה"ל; הגופים

האזרחיים: משרדי המשפטים, הכלכלה

והפנים; הגופים המוניציפאליים: נציגי

הרשויות המקומיות והעיריות של אזור הנגב.

ההחלטה המרכזית שפונקציה כזו צריכה

לקבל נוגעת לאסטרטגיית הפעולה של

המדינה. בהקשר הזה, עליה לחתור להעמיד

תפיסה הוליסטית שתכליתה טיפול במכלול

הסוגיות הנוגעות לנגב: קרקעות, כלכלה

וביטחון ולהיפרד מהגישה החלקית

שמצמצמת את העיסוק בנושא אך רק לגישה

הכלכלית המתמקדת בטיפול בתשתיות

היישובים הבדואים או לגישה הביטחונית

המתמקדת אך ורק בצמצום הפשיעה.

2. דומה, כי האסטרטגיה הישראלית צריכה

להתכנס למענה רב-מימדי, דבר שיגזור גם

פעילות בשני מימדים של זמן: זה הקונקרטי,

שישים את הדגש על צמצום האלימות

והפשיעה; וזה ארוך הטווח שינסה להציע

מעטפת רחבה יותר להסדרת ההתיישבות

הבדואית במקום שבו נכשלו המאמצים

הקודמים. מהלך כזה מחייב אורך רוח כמו גם

תכנון קפדני ופעולה המבוססת על ניהול

אסטרטגי, שתחליף את הנוסחה הקיימת של

מתן פתרונות נקודתיים וכיבוי מוקדי שרפות

קטנים באמצעות הפעלה שגרתית של כלים

כלכליים או ביטחוניים.

3. **בהיבט הביטחוני,** אין ספק כי צמצום

האלימות והפשיעה מחייב גם הוא תוכנית

פעולה רחבה ביחס למבצעי הנקודה

שמאפיינים את הפעילות המשטרתית

הנוכחית. המהלך מצריך גם התגייסות של שני

גורמים שכיום פעילים הרבה פחות. האחד

והשולי יותר הוא צה"ל שיכול לספק תרומה

בעיקר בכל הנוגע למאבק בהברחות האמל"ח

מגבול הרצועה וסיני; והשני, המשמעותי יותר

הוא שירות הביטחון הכללי שצריך להשתחרר

ממגבלות תפיסתיות ולתת את תרומתו

המודיעינית בתחום הזה, כפי שהעמיד את

יכולותיו וכליו הייחודיים בעקבות המהומות

בערים המעורבות במאי 2021 לחשיפה

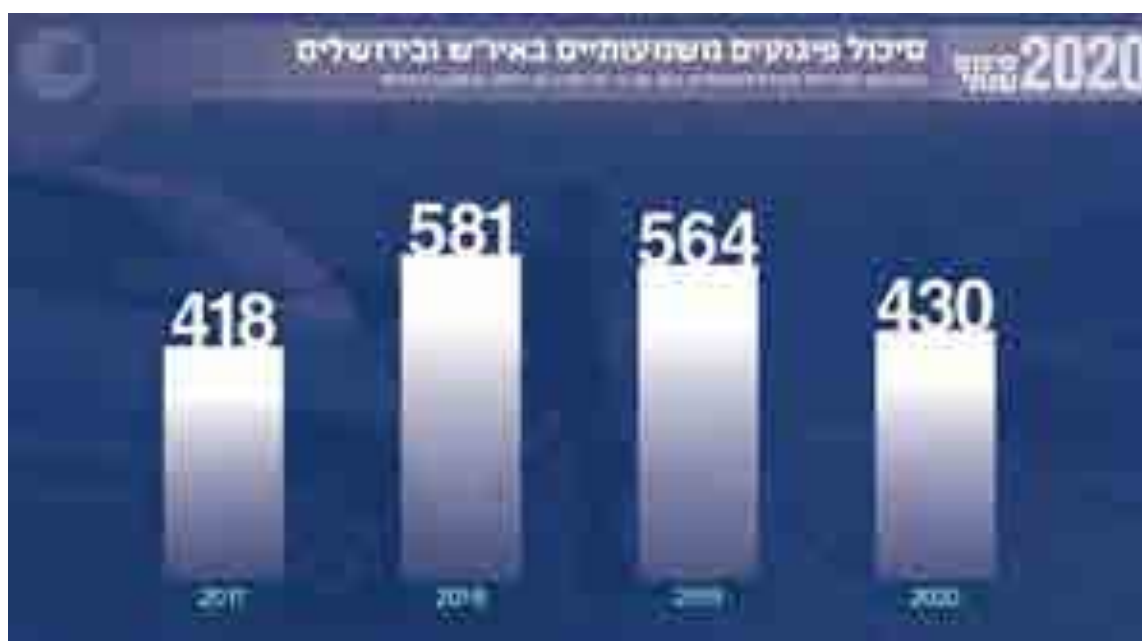
ואיתור המעורבים במעשי האלימות. חיבור

המעגל בין המשטרה, צה"ל והשב"כ צריך

להיעשות דרך המערכת המשפטית כדי

להבטיח לא רק מעצרים את גם מיצוי הדין

למען יראו וייראו.

	2021	2020	2019	2018	
הרג	5,532	4,002	3,805	1,081	אויזת אנוש
פציעה	1,022	751	839	990	נפגעים
הרג	41	31	77	33	די
פציעה	48	0	32	11	הרג
הרג	1,386	675	772	215	מספר קורבנות
פציעה	397	541	603	406	אנדרת מוחבב
הרג	9	60	14	6	נתי חראב
					דיצור אמר"ח נחמון

גזרת איו"ש

למעלה: סיכום השב"כ על סיכום פיגועים בשנים 2017-2020

למטה: סיכום צה"ל על הפיגועים בגזרת איו"ש בשנים 2018-2021

ערעור הביטחון בצירים: אבנים ובקת"בים לצד היעדר הרתעה מבצעית ומשפטית

סא"ל במיל' ירון בוסקילה | מזכ"ל הביטחוניסטים, לשעבר קמב"צ איו"ש, קצין מבצעים מיוחדים, מפקד בא"פ דרום וסמח"ט חטיבה 14 באוגדה 252

סא"ל במיל' עו"ד מוריס הירש | לשעבר ראש התביעה הצבאית ביו"ש, ראש המחלקה המשפטית במכון "מבט לתקשורת פלסטינית", מומחה בלוחמה משפטית בטרור

תופעת יידוי אבנים וזריקת בקבוקי תבערה (בקת"בים) במרחבי יהודה ושומרון הן מהביטויים הנפוצים והקטלניים ביותר בשנים האחרונות של ההתמודדות הישראלית מול ההתקוממות הג'יהאדיסטית הפלסטינית. **ממטרד טקטי השמור ללוחמי הקצה, הפכה תופעה זו לאתגר אסטרטגי התורם ליציבות והמשכיות הג'יהאד הפלסטיני ברמה יומיומית, ומערער את תחושת הביטחון של האוכלוסיה האזרחית הנעה בצירים – מרכיב קריטי לאחיזת ישראל בשטח. ככזה, אתגר זה דורש מענה מערכתי רב-שכבתי.**

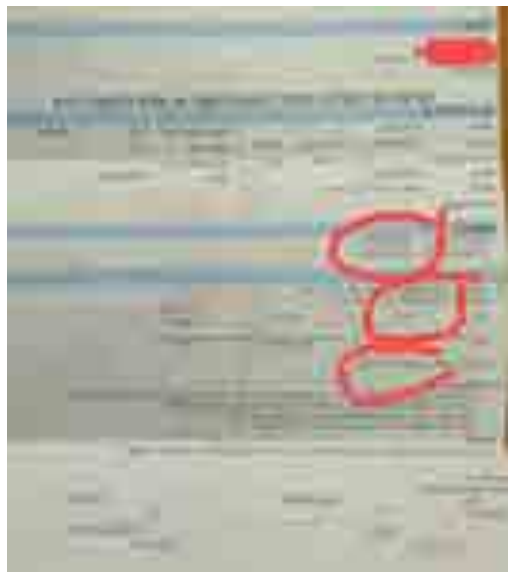
מאז תחילת ימי האינתיפאדה הראשונה, נפוץ יידוי אבנים על ידי פלסטינים לעבר כלי רכב של יהודים וצה"ל בכל רחבי יהודה ושומרון וכן מתחומי יהודה ושומרון לעבר רכבים הנוסעים לאורך גדר הביטחון (כביש 6 ואיזורים אחרים). כמו כן, מיידים פלסטינים אבנים על חיילי צה"ל הפועלים בתוך יהודה ושומרון ברגל או ברכב. יידוי אבנים היה אחד המאפיינים הבולטים של שנותיה הראשונות של האינתיפאדה הראשונה (שאף כונתה "אינתיפאדת האבנים"). יידוי האבנים נמשך גם בעשורים לאחר מכן. על פי נתוני צה"ל ממוצע יידוי האבנים עומד על כ-4,000 מקרים של יידוי אבנים בשנה, כאשר כ-3,000 מתוכם לעבר צירי התנועה.

מימדי תופעה זו אינם מותירים מקום להנחה שמדובר במפגעים בודדים. התקוממות עממית אלימה זו, בה משתתפים אלפי פלסטינים מדי שנה, היא ביטוי הקצה למערכה של הסתה לג'יהאד נגד ישראל מצד הרשות הפלסטינית, בין היתר בספרי הלימוד, בעידוד ג'יהאד באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות, במדיניות תמרוץ הטרור דרך משכורות למחבלים וספיגתם למנגנוני הרשות בעת שחרורם, וביצירת תרבות דה-לגיטימציה לקיומה של מדינת ישראל, לצד עליית קרנן של תנועות כגון חמאס שמעודדות ביצוע פיגועי טרור נגד חיילי צה"ל ואזרחי ישראל.

פריחתה של צורת טרור זו התאפשרה כתוצאה של התמזגות בין חמש הסיבות העיקריות הבאות:

1. **עלות** – התשתית האופרטיבית הפשוטה יחסית הדרושה להוצאת פיגוע מסוג זה לפועל, בין אם זמינותם של אבנים וסלעים הקיימים במרחב ואינם דורשים התארגנות משמעותית מוקדמת, או הקלות יחסית להכנת בקבוק תבערה.
2. **תועלת** – הקלות להשגת תוצאה רצויה מבחינת המפגעים, קרי מדד הנפגעים הפוטנציאליים בגוף ובנפש כתוצאה מפיגוע זה, לצד אפקט תודעתי של ירידה בתחושת הביטחון בתנועה בצירים ובמרחב.
3. **הזדמנות** – מכורח החיכוך היומיומי בין האוכלוסיה הפלסטינית לזו הישראלית ולכוחות הביטחון, בידי המפגעים שפע הזדמנויות להוציא פיגוע מסוג זה לפועל.
4. **היעדר הרתעה מבצעית** – העדפת כוחות הביטחון עד לאחרונה להימנע מחיכוכים עם פיגועים מסוג שנחשב לקל יותר, והתמקדותם בסיכול ובמעצר מפגעים המתכננים או מוציאים לפועל פיגועי ירי, חטיפה, מטעני נפץ ואחרים. זוהי צורת **טרור מסכן ולא מסתכן**, שבה קטלניות הפיגוע אינה עומדת בקנה אחד עם מרחב התגובה של המטרה.
5. **היעדר הרתעה משפטית** – העדפת בתי המשפט הצבאיים והאזרחיים להקל עם המחבלים ולהימנע ממיצוי הדין עם אותם מפגעים מסיבות שונות, תופעה שניתן למדוד בעזרת הפער בין העונשים שקבע המחוקק

לבין העונשים בפועל שנדון לו המפגע. בנוסף, למרות מימדי התופעה של יידוי אבנים, בפועל רק מחבלים מעטים מובאים לדין. תלונות רבות, ייתכן ואף מרבית התלונות, נסגרות על ידי גורמי משטרת ישראל בעילה של "עברייני לא נודע".

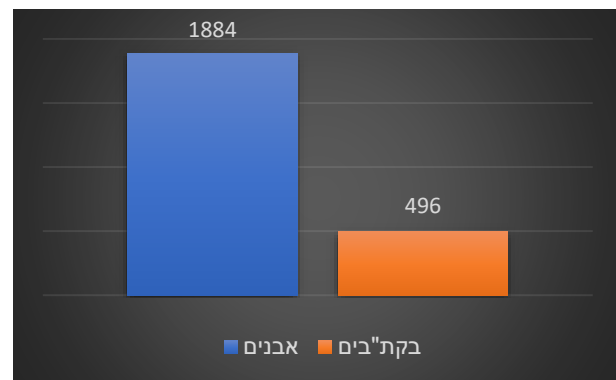

הודעה על אי העמדה לדין באירוע יידוי אבנים
בשל אי ידיעת זהות המחבל

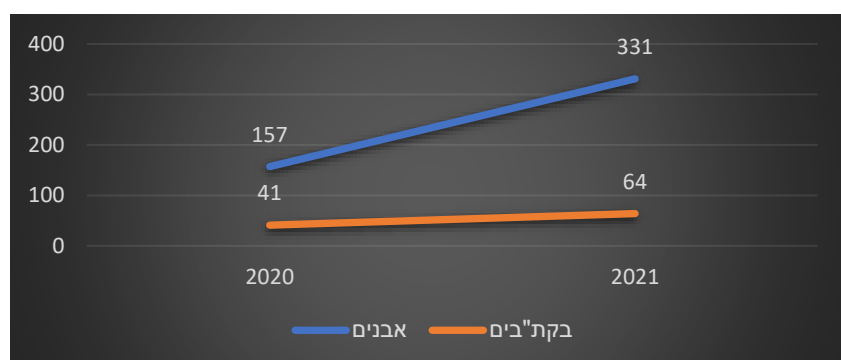
נתונים

בשנים האחרונות נרצחו מספר בני אדם כתוצאה מפיגועי יידוי אבנים, ביניהם אשר ויונתן פלמר, אדל ביטון, אלכסנדר לבלוביץ', רונן לוברסקי ועמית בן יגאל. מדי שנה נפצעים עשרות תושבים וחיילים מיידוי אבנים וכן מתרחשות תאונות דרכים הנגרמות כתוצאה מיידוי האבנים. כיום יש ברחבי יהודה ושומרון כ-20 מוקדים ידועים של זריקות אבנים. על פי רוב מוקדי יידוי האבנים הנם מוקדים קבועים הן לאורך צירי הנסיעה והן בנקודת הפרות סדר סמוך לגדר המערכת.

עפ"י הנתונים של גופי ההצלה, במהלך שנת 2020 נפצעו 56 חיילים, 27 לוחמי מג"ב ושוטרים ו-71 אזרחים כתוצאה מיידוי אבנים. בנוסף לכך ניזוקים כלי רכב רבים מידי שנה ומשולמים לנפגעים פיצויים מכספי המדינה באמצעות מס רכוש.

פיגועים ביהודה ושומרון, 2020

נפגעים מיידוי אבנים,
בקת' בים ובקבוקי צבע

154

עלייה של 156% בפיגועי
בקת' בים ו-210% בפיגועי יידוי
אבנים בין 2020-2021*

*השוואה בין ממוצע חודשי על פי נתון שנתי
משנת 2020 לבין נתון חודשי מדצמבר 2021⁷¹

⁷¹ נתונים: הצלה ללא גבולות, t.me/hatzhalhyosh, hatzalah.org.il

מאפיין האירועים

אזרחים

- 1) יידוי אבנים לעבר הצירים ממבתרים או מצידי הכביש לעבר נוסעים.
- 2) זריקות מתוך מבנים כגון בתי ספר או חצרות בתים לעבר רכבים או לעבר הולכי רגל.
- 3) זריקות מרכב נוסע.

חיילים

- 1) זריקות לעבר חיילים במהלך הפרות סדר בנקודות חיכוך.
- 2) זריקות לעבר חיילים במהלך פעילות מבצעית.

מאפיין מידיי האבנים והמסיתים:

- 1) מסיתים מקומיים, עפ"י רוב בוגרים מעל גיל 20.
- 2) ארגוני שמאל קיצוני הנכנסים לכפרים ומעודדים מפגינים לצאת לאזורי חיכוך.
- 3) צעירים בגילאי 16-20, עפ"י רוב אל מול כוחות צה"ל.
- 4) צעירים בגילאי 10-20 לאורך הצירים.

פעילות צה"ל ומשטרה אל מול מידי אבנים:

- 1) פיזור
- 2) מארבי תפיסה
- 3) מעצרים בעקבות מידע מודיעיני, על פי רוב רק במקרי פציעה
- 4) מארבי ירי אל מול זורקי אבנים בנקודות קבועות לאורך הצירים הראשיים

עיקרי האתגרים בפעילות:

- 1) זריקות אבנים מאזורים צפופים, מבצרים, אזורים משתנים וסיוע פנימי להימלטות.
- 2) ריבוי זירות אל מול כמות כוחות ומשימות.
- 3) ריבוי זורקים בנקודת אירוע אחד.
- 4) חוסר אפקטיביות מבצעית של האמצעים הצה"ליים אל מול התופעה.

5) שחרור או אי המשך מעצר של הנתפסים.

6) קושי בהפללה.

7) הליך בירוקרטי סבוך וארוך בהגשת תלונה כלפי זורק.

הוראות פתיחה באש מקילות כלפי זורקים (מסכן אך לא מסתכן).

פערים מספריים בין העונשים הקבוע בחוק לעונשים הנגזרים בפועל

מס' התיקים	העונש הקבוע בחוק	העונש שניתן בפועל			פער בין חקיקה לעונשים בפועל	
		קנס ממוצע (ש"ח)	מאסר על תנאי ממוצע	מאסר בפועל ממוצע	שיעור תיקים שנסגרים ללא מאסר בפועל	עונש מאסר ממוצע בפועל לעומת לבין הקבוע בחוק
יידוי אבנים	10-20 שנים	2,552	6.2 חודשים	8.3 חודשים	11%	נמוך ב-92-96%
זריקת בקבוק תבערה	15-25 שנים	3,000	12.85 חודשים	13 חודשים	5.8%	נמוך ב-93-96%

תקופת הבחינה: 1 בינואר 2019 – 12 באוקטובר 2020⁷²

למרות החקיקה המחמירה בנושא, ישנו פער בין העונשים שקבע המחוקק לעומת העונשים הנהוגים בבתי המשפט האזרחיים והצבאיים. פער זה הינו אחד המרכיבים המוביל בין היתר למחסור בהרתעה, שתוצאתו הישירה הינה אותה עלייה חדה בשיעור האירועים בשנתיים האחרונות.

מניתוח הנתונים עולה תמונה חמורה של הקלה משמעותית מצד בתי המשפט בעונשים בפועל לעומת העונשים הקבועים בחוק: עונשי מאסר נמוכים בכ-95% ממשך המאסר הקבוע בחוק: 8.3 חודשי מאסר בלבד בממוצע בגין יידוי אבנים, לעומת 10-20 שנים כקבוע בחוק; ו-13 חודשי מאסר בלבד בגין זריקת בקת"ב, לעומת 15-25 שנים כקבוע בחוק. לעיתים עונשי המאסר מסתכמים בשבועות בודדים בלבד של מאסר בפועל או במספר חודשי מאסר על תנאי וקנס. במקרים רבים העצורים משוחררים ללא כתב אישום: במחצית הראשונה של שנת 2020 רק 21% מאירועי יידוי האבנים ו-33% מאירועי זריקת הבקת"בים המדווחים הסתיימו בכתב אישום.⁷³

פערי התמודדות

- 1) התלונות והעדויות של נפגעי העבירה שמוגשות בתחנות המשטרה השונות אינן מועברות ליחידות הפח"ע המשטרתיות והצה"ליות אשר עליהם מוטלות האכיפה בנושא.
- 2) מחסור בחוקרים ובזמינות חוקרים בהגשת תלונה במשטרה כנגד זורקי אבנים.
- 3) העדר מידע מודיעיני עמוק ושיטתי כנגד זורקי אבנים ושולחיהם בשל סד"ע וכ"א.
- 4) מיעוט פעילות מעצר של כוחות צה"ל כנגד זורקי אבנים בשל העדר מידע מודיעיני מפליל וכן בשל פערי כ"א אל מול כמות המשימות.
- 5) חיילים לא מונחים להגיש תלונות. במקום זאת, העבירה "נספגת" במסגרת פעילות הבט"ש של החיילים.
- 6) בשל הבירוקרטיה הסבוכה בהגשת תלונה ע"י חיילים ואזרחים, בתיקים המגיעים לבתי המשפט הצבאיים נאלצת הפרקליטות הצבאית לנהל משפטים אל מול אותם מחבלים כאשר בידם תמונה חלקית בלבד של האירועים ועם חוסר בראיות. לאור כך הפרקליטות הצבאית נאלצת בתיקים רבים להגיע אל מולם אותם מחבלים לעסקאות טיעון מקלות.
- 7) בבתי המשפט התגבשה עם השנים תרבות של "מתחם ענישה מקובל" לעומת העונש שקבע המחוקק, המבוסס על תקדימים בתיקים קודמים. רמת הענישה שבתי המשפט פועלים לפיה בהטלת העונש נמוכה

⁷² * יידוי אבנים: 376 מתוך 419 מסתיימים עם עונש מאסר (89.7%), 32 מהם עם יותר מעונש מאסר אחד זריקת בקת"בים: 248 מתוך 262 מסתיימים עם עונש מאסר (94.6%), 29 מהם עם יותר מעונש מאסר אחד ** נתוני הפרקליטות הצבאית

פירוט הליכים בהם קטגוריית אישום מרכזי- זריקת חפץ מבעיר 2020-2019
פירוט הליכים בהם קטגוריית אישום מרכזי- יידוי אבנים 2020-2019

⁷³ על פי נתוני הפרקליטות, במחצית הראשונה של שנת 2020 נפתחו 217 תיקי יידוי אבנים ו-94 תיקי זריקת בקת"בים, לעומת 1,033 ו-284 אירועים מדווחים בהתאמה, על פי סיכום מחצית ראשונה של שנת 2020 של ארגון "הצלה ללא גבולות".

איפוא משמעותית מהעונשים הקבועים בחוק. **כלל תיקי זריקת הבקת"בים שנבחנו נסגרו בהסדרי טיעון סגורים או פתוחים, לצד כלל תיקי יידוי האבנים שנבחנו** (פרט ל-3 בלבד, שנסגרו בהוכחות או בהודאה).

המלצות

- (1) ראשית, יש להגדיר אזורים מסוימים כאזורים שבהם יידוי אבנים וזריקת בקת"בים ייחשב כניסיון להמית, ובכך לאפשר נקיטת פעולות הגנתיות, כגון ירי, על מנת לנטרל את הסכנה הנשקפת. על פי החוק הישראלי יידוי אבנים על רכב נוסע מוגדר כפשע חמור המחייב גם תגובה חריפה למניעתו.
- (2) הגדרת אזורים מסוימים כאזורים שבהם יידוי אבנים וזריקת בקת"בים ייחשב כפיגוע מסכן חיים וניסיון להמית, ובכך לאפשר נקיטת פעולות הגנתיות כגון ירי על מנת לנטרל את הסכנה הנשקפת.
- (3) ריכוז מאמץ למעצר מגייסי, מעודדי, ומכווניי זורקי האבנים וכן כנגד ארגוני שמאל קיצוני המעודדים הפרות סדר ומארגנים אותם.
- (4) כל תלונה בגין יידוי אבנים או בקת"בים לא תיסגר עד לפחות שלושה חודשים מפתיחת התיק. במהלך זמן זה תבצע יחידת המשטרה אשר אליה הוגשו התלונות התאמות מעת לעת ולכל הפחות פעם בשבוע, בין חשודים שנחקרו בגין פח"ע וטרור אבנים לבין תלונות התואמות להודעות החשודים, ותחבר בין התיקים.
- (5) הכנה של מערכת מחשוב עם מסד נתונים אשר תסנכרן בכל תיק חקירה בין נתוני המתלוננים, תאריכי האירועים, הודעות חשודים וכד'.
- (6) הנהגת החמרה ממשית בעונשים המוטלים על מידיי אבנים ובקת"בים ושאר עבירות טרור באמצעות גיבוש וחקיקת הוראות מיוחדות, בין היתר הכוללות עונשי מינימום הקבועים בחוק במנותק משיקול הדעת של בתי המשפט.

צבירת נשק בלתי חוקי במגזר הערבי: איראן והרשות הפלסטינית מחמשות את ערביי ישראל

סא"ל במיל' ירון בוסקילה | מזכ"ל הביטחוניסטים, לשעבר קמב"צ איו"ש, קצין מבצעים מיוחדים, מפקד בא"פ דרום וסמח"ט חטיבה 14 באוגדה 252

"אקדח המופיע במערכה הראשונה סופו לירות במערכה האחרונה"

ר

יש לי חשד שערביי ישראל בונים צבא. הם חמושים היום בהיקפים שלא שייכים לשום איום פלילי. יש היום יותר אוחזי נשק בחברה הערבית מכל חיילי המילואים שיש למדינת ישראל בחטיבות החי"ר. יש להם נשק בבית, והם מתאמנים. כל מי שנוסע בלילות בנגב או בגליל שומע ירי אוטומטי. זאת לא פנטזיה. זה כבר מופנה נגדנו, בהרתעה, וזה הופנה נגדנו בפרעות במהלך מבצע שומר החומות. הם פועלים בחמולות. החמולה תיתן את הפקודה.

תא"ל במיל' אפי איתם, חבר הביטחוניסטים

כלל האצבע השאול מעולם התיאטרון מחדד את אחת הבעיות והאיומים האסטרטגיים איתם מתמודדת מדינת ישראל ביתר שאת בשנים האחרונות – השימוש הנרחב בנשק חם בחברה הערבית וצבירתו המסיבית.

האלימות הרבה ההולכת וגוברת בחברה הערבית והשימוש הנרחב בנשק למטרות פליליות מעלה תהיות רבות באשר לכמות הנשק הלא חוקית הנמצאת בחברה הערבית ובכללה גם בחברה הבדואית וכך גם החשש שנשק זה יופנה כלפי אזרחי ישראל היהודים וכוחות הביטחון באירוע הבא בו תהיה התלקחות שתכלול התקוממות אזרחית ערבית, ואף גרוע מכך, יקרה הדבר בזמן עימות צבאי בגבול הצפון ובגבול עם רצועת עזה ובמקביל למתקפה מצד איראן.

בניגוד מובהק להיקף הבעיה, עומד האיפול בשיח הציבורי לגבי הנתונים: מערכת הביטחון מודה שאין בידה מספרים מדויקים או אף הערכה משוערת לגבי אומדן כמויות כלי הנשק הבלתי חוקיים בחברה הערבית. כך בוועדת פנים וביטחון בכנסת שהתכנסה ב-21 לאוגוסט 2021 בה נדונה סוגיה זאת בהשתתפות נציגים ממשטרת ישראל דיווחה המשטרה כי אין בידה מידע מדויק באשר לכמות הנשקים הלא חוקיים הנמצאים בחברה הערבית. לעומת זאת, ב-26 במאי 2021 השר לביטחון פנים אמיר אוחנה התייחס לשאלה בדבר כמויות הנשק וענה כי מדובר על עשרות אלפי כלי נשק. הערכות שונות של גורמים במערכת הביטחון המעורים בסוגיה מדברות על מספרים גבוהים בהרבה מעשרות אלפים, ייתכן אף קרוב ל-400 אלף כלי נשק בלתי חוקיים.⁷⁴

ב-9 בנובמבר 2021, עם סיום מבצע משטרתי גדול, "מבצע אושן" בו נתפסו עשרות כלי נשק בקרב החברה הערבית, התייחס ראש הממשלה נפתלי בנט למבצע

ואמר: "במשך שנים נבנה כאן אחד ממצבורי הנשק הבלתי חוקיים הגדולים ביותר במזרח התיכון".

בין המשתנים המשמשים כעדות לכמות כלי הנשק הם הגידול החד בתיקי החקירה של המשטרה העוסקים בעבירות ירי, הגידול במספר הפניות למוקד המשטרה, קורבנות הירי הרבים בחברה הערבית (יותר מ-100 בשנה⁷⁵) והערכת גורמי הביטחון שהנשק שנתפס הוא "טיפה בים".⁷⁶

- בין השנים 2017-2020 גדל מספר הפניות למוקד 100 של המשטרה בגין עבירות ירי מ-7,231 ל-10,169 – גידול של 40% בארבע שנים. הגידול החד ביותר נרשם במחוז הצפון, שם הוכפל מספר הפניות.
- בשנים 2017-2020 נרשמו בתיקי חקירה של משטרת ישראל 10,891 קורבנות, כ-84% מהם ערבים תושבי ישראל. בתקופה זו מספר הקורבנות הערבים תושבי ישראל גדל בכ-72%.

⁷⁴ הערכת המשטרה מ-2013 <https://www.maariv.co.il/news/israel/Article-520527>; יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה ח"כ עודד פורר

בשנת 2020 <https://m.knesset.gov.il/news/pressreleases/pages/press22092020f.aspx>

⁷⁵ <https://www.makorrishon.co.il/magazine/dyukan/409297/>

⁷⁶ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "עבירות נשק – נתונים והתמודדות הרשויות", כתיבה: ד"ר נורית יכימוביץ-כהן | אישור: אורלי אלמגור-לוטן, ראש צוות, 16 באוגוסט 2021

- בשנים 2017-2020 תפסה המשטרה במהלך הפעילות השוטפת כ-14,400 **כלי נשק ותחמושת**, ובכלל זה גם רימונים, חומרים נפצים וחלקי נשק – 78% מהם נרשמו בתיקים שבהם היה חשוד ערבי תושב ישראל.

- בתקופה זו גם גדל מספר תיקי כלל עבירות הנשק בכ-53% והגיע לכדי 23,000 תיקים.
- בשנים 2017-2020 נתפסו כ-27,000 פריטים שנרשמו ב-17,860 תיקי חקירה. מקרב התיקים הגלויים, שבהם זהות החשוד ידועה, ב-78% מהתיקים יש חשוד שהוא ערבי תושב ישראל וב-15% מהם יש חשוד יהודי.

מבחינה של מקורות כלי הנשק החם עולה שאין אפשרות שהתחמשות החברה הערבית מתבססת על מקורות חוקיים – גניבה מבסיסי צה"ל. האפשרות היחידה היא הברחות כלי נשק ממקורות בלתי חוקיים – נשק ממקור איראני המוברח דרך גבול ירדן, מחזבאללה שלוחתה של איראן דרך גבול לבנון, וממחרטות הרשות הפלסטינית ביהודה ושומרון.

הרגישות סביב הר הבית, והם יודעים שביום שזה יתפוצץ – לערביי ישראל יהיו מספיק נשקים כדי להשתמש בהם לצורך הפעילות החבלנית העוינת שלהם.⁷⁷

בחודש מרץ 2022 נערך סיכול הברחות הנשק הגדול ביותר אי פעם בגבול לבנון, בו נתפסו 58 אקדחים ו-3 רובי M-16 בשווי כולל של כ-3.5 מיליון ש"ח.

גם בגבול ירדן ישנם אירועי סיכול של הברחות נשק חם בלתי חוקי. באפריל 2022 נתפסו 24 אקדחים בשווי של כמיליון שקל, וביוני נתפסו עשרה. בסך הכל, **בין ינואר לאפריל 2022 הצליחה המשטרה לסכל 9 משלוחי נשק מגבולות ירדן ולבנון, בהם נתפסו 171 כלי נשק חם.**⁷⁸

כך גם לגבי המחרטות שבשטחי הרשות הפלסטינית – ניצב בדימ' שלמה קעטבי, חבר תנועת הביטחוניסטים ולשעבר מפקד מחוז ש"י, טען ש"בכל מקום ביו"ש יש המון כלי נשק. המחרטות עובדות, והנשק הזה מגיע גם לתחומי מדינת ישראל בלי קושי. הגבולות בין יו"ש לשאר המדינה הם גבולות נושמים. אזור הר חברון גולש חופשי לדימונה ולקריית גת, הכול פתוח, ובתוך המדינה אין משילות. גם אתה יכול ללכת לטייבה, ליצור את הקשרים הנכונים ולקנות נשק."⁷⁹

עפ"י הדיווחים שעלו בוועדת פנים וביטחון עולה כי ישנם שני מקורות עיקריים לנשקים הנמצאים בחברה הערבית: **מקורות חוקיים ומקורות לא חוקיים.**

- מקורות חוקיים: צה"ל, גניבות מבתיים של נשקים פרטיים וגניבות מחברות שמירה. במהלך העשור האחרון דיווח צה"ל על **ממוצע של כ-70 כלי נשק גנובים בשנה**. מספר זה מחדד עוד יותר את השאלה מאין מגיעים יתר כלי הנשק, מכיוון שגם על פני 20 שנים כמות הנשק הנגנבת מצה"ל לא עולה על 1,400 נשקים – עוד לפני תפיסה והחזרה של חלקם לצה"ל על ידי המשטרה.
- מקורות לא חוקיים: הברחות מירדן, הברחות מלבנון, ייצור עצמי בשטחי הרשות. בנובמבר 2021 זיהתה המשטרה **עלייה של מאות אחוזים** בנסיונות להברחת נשק לתוך ישראל מכיוון גבול לבנון, לצד עלייה בהברחות מכיוון ירדן. לצד זאת, ישנה עלייה באיכות כלי הנשק. ולטענת סנ"צ ירון בן ישי, ראש מפלג מודיעין ימ"ר צפון, חזבאללה רוצה להציף את ישראל בנשק איכותי על מנת **לחמש את ערביי ישראל לקראת אירוע קיצון**: "בעבר הם רצו להרעיל את מדינת ישראל ולהחדיר סמים כדי להרעיל את בני הנוער והצעירים שלנו. הם החליפו את האסטרטגיה שלהם ללהחדיר כמה שיותר אמל"ח לערביי ישראל. באירועי 'שומר החומות' הם ראו את

⁷⁷ https://www.mako.co.il/news-military/2021_q4/Article-9c2d86297e84d71027.htm

⁷⁸ <https://www.ynet.co.il/news/article/hkfowa7h9>

⁷⁹ <https://www.makorishon.co.il/magazine/dyukan/409297/>

סיכול הברחת כלי הנשק הגדול אי פעם בגבול לבנון, מרץ 2022:
61 כלי נשק בשווי 3.5 מיליון ש"ח לצד סמים (צילום: דוברות המשטרה)

24 אקדחים שנתפסו בגבול ירדן על ידי כוחות צה"ל ויחידת יג"ל
של משטרת ישראל, אפריל 2022 (תמונה: דובר צה"ל)

תיעוד של מבריחי נשק בגבול לבנון (צילום: החדשות, N12)

חוסר הרתעה מספקת: תמוה עוד יותר נתון העולה מתוך דו"ח מבקר המדינה, לפיו ב-85% מגזרי הדין של עבירות בנשק חם הוטל עונש מאסר של עד שנה אחת בלבד. התחושה הקשה משתקפת בעדויות של יוצאי המשטרה – כך למשל ניצב בדימוס זהר דביר, לשעבר סגן מפכ"ל המשטרה, העיד שלאחר הפעלת סוכן ותיעוד עסקאות נשק תוך אספקת ראיות חותכות לבתי המשפט, "הענישה מגוחכת – כמה חודשי עבודות שירות או מאסר קצר. זה הופך את עבודת המשטרה ללא יעילה".⁸⁰

הסוגייה מעלה שתי שאלות מרכזיות:

- (א) **האם צה"ל נכשל במשימת ההגנה בגבולות** בהנחה שכמויות נשקים עצומות כל כך מגיעים מהמדינות הערביות הגובלות בישראל ומשטחי הרשות?
- (ב) **האם התחמשות החברה הערבית הינה חלק מתוכנית של איראן או גורמי טרור בפנים הארץ ובכללם הרשות הפלסטינית** לחמש את החברה הערבית במטרה לערער את ביטחון הפנים במדינת ישראל, ומתוך ציפייה כי **ביום פקודה יופנו נשקים אלה כלפי אזרחי ישראל וכוחות הביטחון כחזית נוספת – חזית הפנים?**

⁸⁰ <https://www.makorishon.co.il/magazine/dyukan/409297/>

קעקוע צדקת הדרך: הרס אתרי מורשת

"ידיעת הארץ דרושה לנו קודם כל למען עצמנו. אי אפשר להבין ולהכיר את העם היהודי בלי לדעת את ולדותיה, מבניה וגודלה של ארצנו. פה עוצבה רוח עמנו, פה נוצרו יצירותיה הגדולות, שעשו אותנו לעם עולם.

ידיעת הארץ דרושה לנו עוד יותר למען קיומנו וביטחוננו." (דוד בן גוריון)

רמת הנזק ב-365 אתרים נבחרים ומצא פגיעה חמורה וחסרת תקדים ב-80% מאתרי המורשת שנסקרו: חומות ומבנים עתיקים הוחרבו, בורות שוד נחפרו וממצאים רבים נעלמו. ב-48% מהאתרים תועדה מגמת האצה בקצב הפגיעה בשנתיים האחרונות. אתרים אלו מצויים בשטחי A, B ו-C, וברובם הגדול תועד נזק כבד המשקף היעדר משילות היוצרת שטח הפקר שבו אי דין ואין דיין, ומותיר אתרים אלה חשופים לפגיעה קשה מצד הפלסטינים.

בשטחי B נצפתה הפגיעה הקשה ביותר, באתרים ביניהם מזבח יהושע בהר עיבל, המבצר החשמונאי בתל ארומה וסבסטיה. הרשות הגדילה ועשתה כאשר בפרויקט סלילת כביש בלתי חוקי בין הכפר עצירה א-שמאליה לבין העיר שכם, פורסם תיעוד רשמי בדף הפייסבוק של עיריית הכפר של כלים כבדים שנגסו בקירות המתחם וגרסו את האבנים באמצעות מגרסת חצץ כדי שישמשו מצע לכביש הנסלל. מדינת ישראל לא הגיבה לאירוע ונמנעה מלהתערב. ראש המועצה האיזורית שומרון יוסי דגן פירסם הודעה שבה הביע זעזוע מהזלזול באתרי מורשת יהודיים

תיעוד שהופץ בדף הפייסבוק הרשמי של עירייה פלסטינית שבו כלים כבדים הורסים במתכוון חלקים נרחבים ממזבח יהושע על מנת לטחון את האבנים לשימוש לסלילת כביש

מרחבי יהודה ושומרון מקפלים בתוכם את ערש מורשתו של העם היהודי והם בית לרובות אתרים שמספרים, כל אחד בדרכו, אבן דרך נוספת במסעו של העם היהודי בארצו. מורשת זו היא עדות מוצקה לזיקה הרוחנית והלאומית של העם היהודי לארץ ישראל, ובמידה רבה מגלמת בסיס ראייתי לציונות וקרקע פוריה לחידוש היישוב היהודי בארץ.

ככזו, היא גם מהווה מטרה עליונה עבור אלו המבקשים לנתק זיקה זו דרך מחיקתה של מורשת ישראל, על מנת לבטל את הציונות ולהחליף את מדינת ישראל במדינה פלסטינית-איסלאמיסטית. ערכן המהדהד של אותן אבנים דוממות מהווה איום עבורם, ובהינתן האפשרות, הנגישות, חוסר ההרתעה והאכיפה מהצד הישראלי והמוטיבציה הלאומנית, אתרי המורשת הנצחיים במרחבי יהודה ושומרון הלכה למעשה נתונים היום לחסדי הפלסטינים וחווים פגיעה קשה ונזקים בלתי הפיכים באופן מתמשך וקבוע.

בתוך תחומי הקו הירוק מצויים כ-30,000 אתרי עתיקות מוכרזים לפי חוק העתיקות (התשל"ח-1978). לעומתם, סקירת האתרים ביהודה ושומרון נעשתה עד כה באופן חלקי ולא נקודתי, ורק חלקם נסקרו ונחפרו. במסגרת סקרי השטח נמצאו כ-10,000 אתרים ארכיאולוגיים, מתוכם קיים מידע מפורט רק על כ-6,000 אתרים – כאשר כ-2,300 אתרים בלבד מתוכם זכו להכרה בתור אתרי עתיקות על פי חוק.⁸¹

בשנים האחרונות חלה האצה במגמת ההרס, ההשחתה, הביזה והפגיעה המכוונת באתרי מורשת ביהודה ושומרון מצד הרשות הפלסטינית ומקומיים, תוך רשלנות והזנחה מתמשכת מצד מדינת ישראל.

▪ **נזק מכונן והרס שיטתי של אתרים:** ביתר שאת מאז 2016 מתקיים תהליך מואץ לפגיעה באתרי מורשת ולהריסתם. סקר שערכו ארגון "שומרים על הנצח", המרכז להגנת עתיקות ישראל ופורום שילה מיפה את

⁸¹pp.14 https://www.shomrim-netzach.com/_files/ugd/e93e5c_b79dcd1d0ac040568b92cc0ed77abe4d.pdf

ודריסתם ביד גסה, "אולם מזעזע מכך לראות כיצד כל מי שאמון על המקומות הללו מתנהג באוזלת יד משוועת, מהדרגים המדיניים ועד לממונים בשטח עד כדי הזנחה פושעת שתוצאותיה לפנינו".⁸²

הרשות הפלסטינית אחראית ל-90% מהפגיעות באתרים, תחת מטרה מוכרזת לקעקע את הקשר ההיסטורי של העם היהודי ליהודה ושומרון ולהשתלט על השטח, תוך הפרה בוטה של התחייבויותיה במסגרת הסכמי אוסלו.⁸³

▪ **חיזוק זהותם הפלסטינית של אתרים:**

אתרים אחרים זוכים דווקא ל"טיפול" מצד הרשות על מנת לחזק את זהותם הפלסטינית-ערבית-מוסלמית, לשיטתם. המיזם מנוהל על ידי משרד הווקף וענייני הדת על כלל שטחי יו"ש, כולל שטחי C, כמקשה אחת. פעולות אלה כוללות הצבת שלטים, גידור, קידום תכניות פיתוח ותיירות, הגבלת גישה ליהודים ומאבק משפטי ודיפלומטי להכרה בהם בתור "אתרי מורשת פלסטינים", כולל מספר הצלחות בארגונים כמו אונסק"ו, שם נרשמו שלושה "אתרי מורשת עולמית של מדינת

פלסטין": כנסיית המולד ונתיב העלייה לרגל בבית לחם, העיר העתיקה בחברון וטרסות חקלאיות ליד הכפר בתיר.⁸⁴ בהשפעה פלסטינית וגם תחת לחץ ירדני ובינ"ל, אונסק"ו הפך לארגון ממוקד ישראל אשר מתעלם מהזיקה היהודית לירושלים ולהר הבית וחוזר על אי-אמיתות בוטות כמו בהחלטה מ-2016, שלא הזכירה את הקשר היהודי לירושלים, כינתה את הר הבית "אתר תפילה מוסלמי", וגינתה את ישראל 19 פעמים בהחלטה אחת על כביכול הרס ונזק לאתרים ארכיאולוגים בסביבת הר הבית וחסימת גישה למתפללים, מה שאינו מעוגן במציאות.⁸⁵

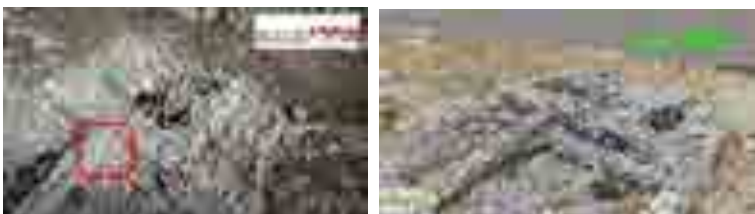
▪ **שוד פלילי ממוטיבציה כלכלית:** במסגרת

תופעה זו מתקיים שוד עתיקות באופן שהופך פעילות עבריינית זו למקור פרנסה אטרקטיבי. השודדים לא פועלים באופן כירורגי, כך שנגרם נזק משני מיותר.

▪ **השבחת שטח חקלאית:** בחלק מהמקרים

נהרסים אתרי מורשת במסגרת עבודות השבחת שטח חקלאי, במסגרת מימוש תכניות הרשות בתחום זה.⁸⁶

מימין: תיעוד ההרס בארמון הורדוס ביריחו, משמאל: תיעוד ההרס במזבח יהושע (קרדיט: ארגון "שומרים על הנצח")

⁸² <https://www.srugim.co.il/535926> עי-בהר-בן-נון-בהר-ע-535926

⁸³ https://www.shomrim-netzach.com/_files/ugd/e93e5c_b79dcd1d0ac040568b92cc0ed77abe4d.pdf pp.6-9

⁸⁴ <http://whc.unesco.org/en/statesparties/PS>

⁸⁵ <https://whc.unesco.org/en/decisions/6818>

⁸⁶ https://fs.knesset.gov.il/24/Committees/24_cs_bg_616988.pdf pp.47-48

"איחוד משפחות": זכות שיבה שקטה ושינוי מאזן

דמוגרפי כאיום אסטרטגי

סרן במיל' שי שירן | דוקטורנט ומרצה על קרימינולוגיה של הטרור, קצין הגנה אווירית במערך החץ, מנהל פרויקטים במשרד הביטחון

אחד הכלים במסגרת המערכה הערבית-בדואית-פלסטינית לביטול הציונות ולחתימה תחת יסודותיה של מדינת ישראל הינו שינוי פרו-אקטיבי ומכוון של המאזן הדמוגרפי בישראל, כדי להביא לביטול הרוב היהודי במדינה. זוהי אסטרטגיה מחושבת ועמוקה לגיהאד המכוון להבסתה של מדינת ישראל דרך קביעת עובדות בשטח, במקביל למגמות ההתפשטות במרחב דרך בנייה וחקלאות.

אסטרטגיה זו מוצאת ביטוי במספר טקטיקות:

1. ייבוא פלסטינים וערבים אל תוך תחומי ישראל מירדן ומשטחי הרשות הפלסטינית לצורך נישואין, במה שמכונה "איחוד משפחות".

2. פוליגמיה, בעיקר בקרב החברה הבדואית, על מנת להביא לשיעור ילודה גבוה משמעותית מיתר הציבור הישראלי. מנתוני אוניברסיטת בן גוריון בנגב, האוכלוסייה הבדואית גדלה בקצב של 3% בשנה, לעומת 1.7% בממוצע הארצי.⁸⁷

על אף איסור ריבוי הנישואים הקבוע בחוק העונשין, התשל"ז-1977, הפוליגמיה עדיין מתקיימת בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל. על פי הערכות, שיעור הנישואין הפוליגמיים הרשמיים והלא רשמיים בחברה הבדואית נע בין 20-40% מכלל הנישואין באוכלוסייה זו. לפי הערכת רשויות הרווחה בדרום, כ-30% מהמשפחות הבדואיות בדרום מקיימות אורח חיים פוליגמי. דוגמה לתופעה זו היא גבר בדואי שתבע מהמדינה הכרה במרשם האוכלוסין לכלל ילדיו. לגבר 56 ילדים מ-7 נשים שונות, שחלקן יובאו מתחומי הרשות הפלסטינית ומתגורות בנגב.⁸⁸

חמור מכך הוא שבפועל, אסטרטגיה זו לשינוי מן היסוד של המאזן הדמוגרפי בישראל פוגשת צעדים מהוססים ובלתי מספיקים מצד ישראל, אשר נמנעה עד כה מלהגדיר באופן מובהק את מטרותיה הלאומיות לשמר את הרוב היהודי במדינה דרך מניעת שינוי דמוגרפי זה. במקרים רבים, המדינה השיבה לבג"ץ משיקולים ביטחוניים טקטים בהקשר של מניעת איחוד משפחות, והחקיקה המתאימה בנושא הוגבלה להוראות שעה ולפתרונות "טלאים" אשר אינם משקפים באופן הולם את הכלים הלאומיים שעל ישראל לנקוט.

⁸⁷ <https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/Pages/2020Ykb4RehBy5c.aspx> -אוכלוסיית-ישראל-בפתחה-של-שנת-2021.
⁸⁸ <https://www.psakdin.co.il/Document/56-ילדים-תבע-אבהות-על-3-ילדים-נוספים-מה-נקבע-#Ykb4RehBy5c>

חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) התשס"ג - 2003 (להלן: חוק האזרחות) חוקק בעיצומה של האינתיפאדה השנייה, ומסייג את סעיף 7 לחוק האזרחות התשי"ב - 1952 (להלן: סעיף 7). חוק זה, המוארך בצו ע"י הממשלה באישור הכנסת מדי שנה, מונע מתן אזרחות או היתר שהיה בריבונות ישראלית (כולל בשטחי A לתושבי עזה) לבני ובנות זוג של אזרחים ישראלים המצויים במרשם האוכלוסין של הרשות הפלסטינית וישויות אחרות העויות לישראל (למשל: פלסטיני תושב ירדן יחשב לתושב הרשות לחוק זה). בידי שר הפנים מצויות סמכויות להחליט שהות לבני זוג וילדים של אזרחים ישראלים, וזאת במינוי ועדה מיוחדת לעניין, בהערכת גורמי הביטחון, ובכפוף למכסה שנתית מקסימלית שתאושר ע"י הממשלה. יצוין כי **עד לחקיקתו של חוק האזרחות, השתקעו בישראל בין הסכמי אוסלו לאינתיפאדה השנייה כ-130 אלף פלסטינים** מכח סעיף 7.

עיקרו של חוק האזרחות הוא מניעת "איחוד משפחות" כפי שמורה סעיף 7, ולפי שעה בשל טעמים ביטחוניים ודמוגרפיים. הנחיצות הביטחונית טמונה בכך שהחזקת תעודת זהות ישראלית או היתר שהיה המקנים חופש תנועה מלא בשטחי ישראל, מייצרים הזדמנות מובהקת לגורמים פלסטיניים עוינים לבצע פיגועי טרור או איסוף מודיעין נגד מטרות איכות ישראליות, ובקלות יחסית. נחיצות זו עודנה קיימת לאור המשך עוינות גורמי הרשות כלפי ישראל כמו בימי האינתיפאדה,

ולראיה - שרירותו של חוק האזרחות. את הנימוק לחקיקה אפשר למצוא בדברי ההסבר להצעת החוק: "מאז פרוץ העימות המזוין בין ישראל לפלסטינים אשר הוביל בין השאר לביצועם של עשרות פיגועי התאבדות בטח ישראל, מסתמנת מעורבות גוברת והולכת בעימות זה של פלסטינים שהם במקור תושבי האזור, אשר נושאים תעודות זהות ישראליות בעקבות הליכי איחוד משפחות עם בעלי אזרחות או תושבות ישראליות, תוך ניצול מעמדם בישראל המאפשר להם תנועה חופשית בין שטחי הרשות לישראל.⁸⁹ החוק נחקק כהוראת שעה, ונקבע בו מנגנון המאפשר את הארכת תוקפו בצו ממשלה, באישור הכנסת למשך שנה לכל היותר.

הנחיצות הדמוגרפית שורשה בהגבלת הגירה של אוכלוסייה ערבית למדינת ישראל לשם הבטחת היותה יהודית ודמוקרטית. הערכות שונות קובעות כי **אילולא חוק האזרחות, הייתה מתקיימת בשני העשורים הקרובים הגירה של מאות אלפי פלסטינים מכח סעיף 7, עד לכדי רוב ערבי במדינת ישראל בתוך 60 שנים.**

המסתייגים מהחוק מנמקים זאת בעיקר בטענות על הפרת זכויות אדם אינדיבידואליות, מתוקף שלילת הזכות לכאורה לחיי משפחה הכוללת את זכות הפרט לקיים את ביתו בארצו שלו, ומטעם אפליה נקודתית כלפי ערביי ישראל.

⁸⁹ הצעת חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה), התשס"ג-2003

https://fs.knesset.gov.il/16/law/16_ls1_517191.PDF

נתונים

נציג שב"כ אמר בוועדת החוץ והביטחון בכנסת ביולי 2021 ש"אוכלוסיית מבקשי איחוד משפחות מקרב תושבי יו"ש ועזה מהווה סיכון ביטחוני מוגבר ומוכח ביחס למבקשי איחוד משפחות ממקומות אחרים. האוכלוסייה הזו מועדת יותר לפיגועי בודדים".⁹⁵

- בבדיקה שנעשתה בכ-120 כתבי האישום שהוגשו נגד פורעים ערבים בלוד וברמלה במהלך **פרעות "שומר החומות"** במאי 2021, נמצא כי **כ-60% מהם צאצאי איחוד משפחות**, כולל שלושה מהנאשמים ברצח יגאל יהושע ז"ל בלוד, ירי לעבר מתנדב מד"א ופציעתו, הצתת גן משחקים באמצעות בקת"ב ואחרים, כולם תושבי לוד ורמלה וצאצאים לנשים פלסטיניות שהתחתנו עם גבר אזרח ערבי ישראלי או בניו להורים פלסטינים במסגרת "איחוד משפחות".⁹⁶
- לאחרונה פורסם כי ראש השב"כ התריע בפני שרת הפנים כי **כ-40% מהמעורבים בפעילות האלימה בפזורה הבדואית בעקבות נטיות קק"ל בנגב הם צאצאי איחוד משפחות**.⁹⁷
- בקרב המפגעים בעלי המעמד מתוקף איחוד משפחות, גם מחבלים רצחניים דוגמת רוצחי החייל סמל רון קוקיא הי"ד, האחים חאלד וזאהי אבו-ג'ודה מהעיר הבדואית כסייפה שבנגב – דור ב' לאיחוד משפחות. כמו כן, מחמד מפראג'ה מטייבה שב-2012 הורשע ב-24 ניסיונות רצח גם הוא צאצא אחמ"ש. בנוסף, עלא זיוד מאום אל-פאחם, צאצא אחמ"ש אף הוא, הורשע ב-2015 ונידון למאסר עולם בגין פיגוע דריסה ודקירה. עבור השניים האחרונים נדונה לאחרונה עתירה

- בין השנים 1995-2021 הוגשו 23,000 בקשות למתן תושבות קבע או אזרחות לתושבי יו"ש ועזה במסגרת "איחוד משפחות".⁹⁰ בין השנים 2000-2019 הוגשו מקרב אזרחי ירדן כ-3000 בקשות.⁹¹
- ביולי 2021 שהו בישראל 13,500 תושבי יו"ש ועזה שקיבלו אישור שהיה במסגרת "איחוד משפחות", מתוכם 10,000 בעלי היתר המאפשר שהייה ועבודה בישראל ו-3,500 בעלי רישיון לישיבת ארעי בישראל.⁹²
- **מאז שנת 2000 חלה עלייה חדה בשיעור הבקשות המאושרות על ידי משרד הפנים. בעוד שבשנת 2003 אושרו כ-8% בלבד מהבקשות, בשנת 2020 שיעור זה הגיע לכדי 93% בקשות.** שיעור זה מעיד על כך שהלכה למעשה **מדינת ישראל אימצה מדיניות גורפת של אשרור רובן ככולן של בקשות "איחוד משפחות" מצד פלסטינים לתוך תחומי מדינת ישראל תוך קיום "זכות שיבה שקטה"**.
- על פי נתוני השב"כ, בין השנים 2001-2021 היו **165 פלסטינים תושבי יו"ש ועזה מאוחדים משפחות היו מעורבים בפיגועי טרור, מתוכם רובם המכריע, 71% הינם צאצאים (דור ב') לאיחוד משפחות זה**.⁹³
- על פי נתוני השב"כ, **נכון לשנת 2018 היו 15% מסך המעורבים בפיגועי טרור מקרב אוכלוסייה זו – פי שלושה משיעורם היחסי באוכלוסייה**.

בין שנת 2001-2006, במהלך האינתיפאדה השנייה, 26 בעלי מעמד בישראל מתוקף "איחוד משפחות" היו מעורבים בסיוע ממשי לפעולות טרור נגד ישראלים, פיגועים שבהם **נהרגו 50 ישראלים ונפצעו למעלה מ-100**.⁹⁴

⁹⁰ <https://main.knesset.gov.il/Activity/committees/ForeignAffairs/LegislationDocs24/CitizenshipMMM.docx>

⁹¹ https://foi.gov.il/sites/default/files/bakashot_achmash_2000_2019.pdf

⁹² עו"ד נעמה פלאי, לשכת היועץ המשפטי רשות האוכלוסין וההגירה, [דין בוועדת החוץ והביטחון של הכנסת בנושא איחוד משפחות של ישראלים עם תושבי יו"ש ועזה, ועם אזרחים ותושבים של אירן, עירק, לבנון וסוריה](#), 5 ביולי 2021.

⁹³ <https://main.knesset.gov.il/Activity/committees/ForeignAffairs/LegislationDocs24/CitizenshipMMM.docx>

⁹⁴

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts%5C03/520/070/A47&fileName=03070520.A47&type=4> pp.14

⁹⁵ <https://www.ynet.co.il/news/article/HyadYIXT00>

⁹⁶ <https://www.maariv.co.il/journalists/Article-898861>

⁹⁷ <https://www.makorishon.co.il/news/451871>

בבג"ץ נגד החלטת המדינה (מתוקף חוק האזרחות) לשלול את אזרחותם.⁹⁸

▪ **מסמך פנימי של שב"כ שהוצג לממשלה חשף שחמאס מגייס במכוון אזרחים ערבים צאצאים (דור ב') לאיחוד משפחות לביצוע פעולות טרור ומודיעין, לעיתים בעת שביקרו קרובי משפחה ברצועת עזה, תוך ניצול רגשות ההזדהות של אותם צעירים בעלי רקע**

משפחתי פלסטיני עם המאבק הפלסטיני המזוין נגד ישראל. אותם אזרחים ישראלים דור ב' לאיחוד משפחות התגוררו ברחובות, בלוד ובפזורה הבדואית בנגב. שב"כ מצא שדווקא בקרב דור ב' קיימת נכונות לוותר על היתרונות הנובעים מחיים בישראל לטובת חתרנות נגדה.⁹⁹

רמת המעורבות בפיגוע הטרור			אופן קבלת המעמד		גיל
סייען	מעורב	מפגע	דור ב'	איחוד משפחות ישיר	
1	3	26	24	6	13-17
17	66	52	93	42	גברים 55-18
18	69	78	117	48	סה"כ

משמעויות מיידיות

רבים ממאוחדי המשפחות וצאצאיהם מחוברים לנרטיב הפלסטיני, ומהווים סיכון ביטחוני בפועל. עובדה זו עומדת בניגוד לעמדתם של המסתייגים מחוק האזרחות בנימוק שהאזרחים הערבים הישראליים ממשים את זכותם לקיים בית בארצם שלהם, שכן רבים מבני זוגם/ילדיהם אינם מזדהים כבני הארץ הנאמנים למדינה. אדרבא, אחוז לא מבוטל מהם משתתפים בפעילות לאומנית עוינת נגד המדינה ואזרחיה. בכך גם מופר ס' 11 לחוק האזרחות התשי"ב – 1952 המורה כי "בית המשפט...רשאי, לבקשת שר הפנים, לבטל את אזרחותו הישראלית של אדם אם התקיים אחד מאלה: ...מעשה טרור כהגדרתו בחוק המאבק בטרור, ...סיוע או שידול למעשה כאמור, או נטילת חלק פעיל בארגון טרור או בארגון טרור מוכרז כהגדרתם בחוק האמור (בס' קטן (א))."

תודעתי זה מקבל משנה תוקף כשמדובר במפגעים הנמצאים במדינת ישראל, חיים בה ונהנים מחופש תנועה, תעסוקה, ואף השפעה על עיצוב עתידה - מתוקף החלטה שבסיסה היא הומניטרית הנענית לצרכי אזרחיה הערבים להתאחד עם בני משפחותיהם. האירועים האחרונים מדליקים נורות אדומות רבות באשר לתכלית באיחוד המשפחות בקרב רבים מאוכלוסיית ערביי ישראל.

אדרבא, אי מניעת "איחוד משפחות" מאפשרת הלכה למעשה **זכות שיבה שקטה מהדלת האחורית** בהיעדר זכות שיבה מוסכמת על מדינת ישראל, כמהלך דמוגרפי משמעותי שנועד במכוון לשנות את הרכבה הדמוגרפי של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, ולהכריע את המערכה בכורח שינוי זה. היבט קריטי במסגרת שיקולים אלה הוא **הזרז שפרצה זו מאפשרת ל"הזמנת" מספר בלתי מוגבל של פלסטינים להשתכן דרך קבע בישראל, הנוסף על המספר הבלתי מוגבל של צאצאים דור ב' והלאה אשר זהותם מתעצבת בין היתר על ידי רקע משפחתי פלסטיני**

יודגש כי מספרם של המעורבים בפעילות טרור נגד המדינה מקרב אוכלוסייה זו קטן **לכאורה** ("בטלים בשישים"). אולם, כשהמדובר בטרור, תוחלת הנזק התודעתית רבה עשרות מונים מזו "האובייקטיבית". נזק

⁹⁸https://foi.gov.il/sites/default/files/bakashot_achmash_2000_2019.pdf

https://foi.gov.il/sites/default/files/citizenship_applications_since_2009_foi260617.pdf

https://fs.knesset.gov.il/23/SecondaryLaw/23_scl_bg_572539.pdf

⁹⁹<https://www.israelhayom.co.il/news/defense/article/7850648>

זה, באופן לעומתי למדינת ישראל. שיקול זה במדינה ייחודית כמו ישראל גובר על שיקולים הומניטריים, ככל שיהיו, מה גם ששיקולים לאומיים הם חלק מהמרכיבים שמנחים את אסטרטגיה זו כנגד ישראל.

מדינת ישראל נימקה באופן עקבי את חוק האזרחות משנת 2003 בשיקולים ביטחוניים. לשון החוק ציינה זאת במפורש, לאור מאורעות האינתיפאדה השנייה, קו שחזר על עצמו גם בעתירות כמו אלה שהוגשו לבג"ץ בשנת 2003 – "קיים הכרח ביטחוני למנוע לעת הזאת את כניסתם של תושבי האזור לישראל – באשר הם – שכן כניסתם של תושבי האזור לישראל, ותנועתם החופשית בתחומי המדינה באמצעות קבלת תיעוד ישראלי, עלולה לסכן בצורה ממשית ביותר את שלומם וביטחונם של אזרחי ותושבי המדינה", בשנת 2005 – "במסגרת נאמנותו ומחויבותו של אותו אדם, וקשריו ההדוקים לאזור שבו וממנו יוצא הטרור כנגד מדינת ישראל, ניתן להפעיל לחצים על מי שמשפחתו ממשיכה להתגורר במקום מסוג זה, שיסייע בידי ארגוני

הטרור, אם רצונו שלא יבולע למשפחתו", בשנת 2006 – "מניעת הכניסה לישראל או שהייה בה נתמכת בחשש ביטחוני, שאינו ערטילאי, מפני סיכון קרוב לוודאי לביטחון הציבור ולשלומו"¹⁰⁰ וכן בעמדת שב"כ בדיונים בועדת החוץ והביטחון בכנסת שהובאו למעלה.

ברם, לא הושם דגש מספק על הצורך הלאומי הבסיסי למנוע שינוי מאזן דמוגרפי מכוון ולשמר את הרוב היהודי במדינת ישראל. לשם כך, במסגרת "חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) – התשפ"ב-2022" הוקשחו הקריטריונים לסייגים בחוק במסגרת שיקול הדעת של משרד הפנים, וכן הוסף ההיבט הלאומי למטרת החוק: "מטרתו של חוק זה לקבוע הגבלות על אזרחות וישיבה בישראל של אזרחים או תושבים של מדינות עוינות או של תושבי האזור, ולצידן הסדרים חריגים למתן רישיונות ישיבה או היתרי שהייה בישראל, והכול בשים לב להיותה של ישראל **מדינה יהודית ודמוקרטית** ובאופן שיבטיח את השמירה על אינטרסים החיוניים לביטחון הלאומי של המדינה."¹⁰¹

אירועי "שומר החומות" כרגע תפנית ביחסי יהודים-ערבים בישראל

בין ה-10 ל-21 במאי 2021 ניהלה ישראל לוחמה רב-זירתית אינטנסיבית, שכללה **חזית מול ארגון חמאס ברצועת עזה**, אירועי הזדהות המוניים עם חמאס בירושלים, ובמקביל **פרעות לאומניות קשות מצד אוכלוסיה ערבית כלפי אוכלוסיה יהודית** בערים מעורבות יהודיות-ערביות כגון לוד, עכו, יפו וירושלים ובמרחבי הארץ. תקופה מתוחה זו סימלה את הפוטנציאל הגלום במלחמה רב-זירתית אפשרית כנגד מדינת ישראל המשלבת מתקפות מבחוח והתקוממות בפנים, ש"שומר החומות" לא היה ביחס אליה אלא בבחינת "קדימון" בהיקף מצומצם.

במקביל לירי למעלה מ-4,360 רקטות מכיוון עזה, לפרעות בפנים הארץ ולפיגועים והתקוממויות מקומיות ביהודה ושומרון, ישראל התמודדה עם מערכה בעצימות נמוכה גם בזירות נוספות, מה שעלול להיות הקדימון למערכה רב-זירתית בעתיד:

- **לבנון וסוריה:** שוגרו 13 רקטות מכיוון לבנון ו-3 רקטות מכיוון סוריה (חלקן נפלו בשטחי לבנון וסוריה) וסוכלו נסיונות חדירה מהגבול; הופל כטב"מ שחדר משטח סוריה.
- **עיראק:** מליציה פרו-איראנית שיגרה מל"ט תוקף מסוג "צמאד" לעבר ישראל, שהופל בשטח ישראל "באמצעים רכים", כלומר באמצעים אלקטרוניים.
- **מדיני איזורי:** נשיא סוריה בשאר אל-אסד נפגש עם "גורמי התנגדות" פלסטינים, הביע תמיכה במערכה כנגד ישראל ואף נשקלה אפשרות להחזיר את חמאס לסוריה. מסר דומה נשמע מנאומו של נעים קאסם, סגן מזכ"ל חזבאללה, שכונה את נצחונה של עזה "תפנית היסטורית" והדגיש ש**חזבאללה התעדכן באופן שוטף על פרטי המבצע ואף אירגן הפגנות על גבול ישראל-לבנון**. נשיא **איראן** חסן רוחאני שיבח את "הניצחון הגדול" של העם הפלסטיני על ישראל, וחסין סלאמי, מפקד משמרות המהפכה, קיים שיחות תמיכה עם אסמאעיל הניה מחמאס ועם זיאד נח'אלה, מזכ"ל גא"פ.
- **בית הדין הבינ"ל בהאג:** הוגשה תביעה מטעם ג'ואד מהדי, בעל בניין אלג'לאא' שנהרס על ידי צה"ל ובו משרדי תקשורת של רשתות זרות, באמעות ארגון AFD הפועל בבליה, בגין מותם של ששת בני משפחת אלטנאני.

פרעות של ערביי לוד בכיתת לימוד של יהודים
(קרדיט: נתנאל איזק)

יירוט רקטות על ידי כיפת ברזל מעל שמי הדרום
(דובר צה"ל)

הפצצת "המטרו" של חמאס על ידי חיל האוויר
(אבו עלי אקספרס)

המערכה מול עזה

מבצע "שומר החומות" בן 11 הימים ברצועת עזה במאי 2021 סוכם במידה גבוהה של צדק בתור הצלחה צבאית מסחררת מצד צה"ל. במישור ההתקפי, רשם צה"ל הצלחה הן כמותית והן איכותנית. הפגיעה הקשה הן בבניין הכוח והן בהפעלת הכוח של הארגונים החמושים ברצועה, שבראשם תנועת חמאס וביניהם הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני, כללה חיסול תשתיות אסטרטגיות של חמאס כגון מערכת התת-קרקע ומחרטות לייצור רקטות ואמצעי לחימה אחרים, סיכול פעולות התקפיות רבות דרך הגבול היבשתי ודרך נסיונות חדירה אוויריים וימיים, וחסול ממוקד של רבים ממובילי תעשיית הטרור ברצועה. לצד זה, במישור ההגנתי, מערך ההגנה האווירית של "כיפת ברזל" ומערך ההפרדה המתקדם והמשופר מעל ומתחת לקרקע היוו "קיר ברזל" בעל יעילות גבוהה. לצד ההישגים, חמאס נותר כאשר בידיו כ-50% מהיכולת הרקטית שלו, פער מודיעיני ומבצעי שהיה קיים גם בצוק איתן ודורש שיפור מהותי.

סבב זה היה גם שונה מקודמיו בכך שחמאס ביקש ליצור משוואה חדשה ולמזג בין זירות עזה ליהודה ושומרון דרך ירושלים. התעצמות הפופולריות שלו ברחוב הפלסטיני על חשבון הפת"ח כמו גם בקרב שכבה נכרת מקרב ערביי ישראל נתקלה בדחיית הבחירות המתוכננות לפרלמנט ונסיונות לדכא את השפעתו. מבצע "שומר החומות" התקיים אם כך על רקע התקוממות עממית מועצמת בקרב נתח משמעותי מקרב הפלסטינים ביו"ש ואזרחי ישראל הערבים, שהתבטאה בתמיכה פומבית של חמאס בעצרות המוניות על הר הבית כמו גם בערי ישראל ובמהומות אלימות כלפי אזרחים יהודים וכלפי כוחות הביטחון, מהומות שכבר נותחו על ידי בכירים במערכת הביטחון בעבר ובהווה כעוצמתיות הרבה יותר ממהומות אוקטובר 2000.

למעלה: יירוט מטח רקטות מעל העיר אשקלון
למטה: פגיעה ישירה בממ"ד בשדרות שהרגה את הילד בן ה-5 עידו אביגיל (דובר צה"ל)

השיח סביב בניין הכוח של חמאס ויתר ארגוני הטרור חייב אם כן להתקיים בתווך שמכיר בתהליך שהוביל למצב הנוכחי. ארגון חמאס התעצם מאוד בעקבות הסכמי אוסלו, שבה ישראל נסוגה מערים ברצועה וביו"ש, ובעקבות ההתנתקות והשתלטותו על הרצועה, שהשלימו את תהליך הפיכת עזה ל"חמאסטן" מחוברת למצרים דרך ציר פילדלפי. צה"ל נתקל באתגר רציני ומורכב מסוג חדש, אולי הרבה מעבר למבצע בסגנון "חומת מגן", שהשיב את השליטה הביטחונית לערי יו"ש ושיפר משמעותית את מאזן הכוחות לטובתו. **המצב מדגיש אם כך את הסיכון הרב ביוזמות היפרדות רחבות-היקף נוספות, ואת ההכרח שלא לשחזר את המודל העזתי הכושל בהקמת מדינה פלסטינית בשטחי יהודה ושומרון, אשר תהווה חממת טרור משופרת בתמיכה איראנית המטילה אימה על מדינת ישראל כולה, ובפרט על רצועת החוף הצרה שלה.**

הישגי מבצע "שומר החומות" מול רצועת עזה

מקור: דובר צה"ל¹⁰²

"לאורך ימי המבצע האויב הופתע פעם אחר פעם בסדרה של מהלומות רב-ממדיות שהוציאו אותו משיווי המשקל ושללו ממנו יכולות ונכסים משמעותיים. נערכנו למבצע ביסודיות, הוצאנו אותו לפועל בשיטתיות והתוצאות מדברות בעד עצמן."

מתוך פקודת היום של הרמטכ"ל רא"ל אביב כוכבי לסיום מבצע "שומר החומות"

- **תת-קרקע:** השמדת למעלה מ-100 ק"מ של תת-קרקע מגנתי המהווה יכולת אסטרטגית לחמאס.
- **חיסולים:** 5 בכירים בדרג מח"ט ומקביליו בחמאס ובגא"פ, כ-20 בדרג בכיר ובינוני בחמאס ובגא"פ, וכ-200 פעילי טרור מדווחים. בין המוחסלים: באסם עיסא – בכיר ב"פורום המטה הכללי" של חמאס ומח"ט העיר עזה, ח'אזם חטיב – ראש מחלקת המהנדסים במערך הייצור של חמאס וסגן ראש מערך הייצור, ג'מאל זבדה – מבכירי המחקר והפיתוח בחמאס, ווליד שימאלי – ראש מחלקת הצידוד התעשייתי במערך הייצור של חמאס.
- **פגיעות במערך הרקטי:** כ-340 פגיעות ביכולות ירי תלול מסלול, כ-230 פגיעות ביכולות שיגור רקטות קרקע-קרקע, כ-70 פגיעות ביכולות משגרים רקטיים רב-קניים, כ-35 פגיעות ביכולות מרגמה.
- **פגיעה קשה ביכולת הייצור וההתעצמות** (פעילי מחקר ופיתוח, סדנאות, מרכזי פיתוח).
- **תקיפת מבני משטר:** 10 משרדי ממשל של החמאס, 11 ביטחון פנים, 5 בנקים שניהלו כספי טרור.
- **תקיפת תשתיות טרור:** עשרות מחנות ומוצבים, עשרות חדרי פיקוד ו-9 ביניים רבי קומות ששימשו כתשתית לפעילות טרור.
- **פעולות סיכול:** סיכול חדירות קרקעיות, עשרות מטרות מערך הנ"ט, 7 איומים אוויריים ו-2 איומים ימיים.
- **הגנה אווירית:** יירוט כ-90% מתוך 4,360 הרקטות ששוגרו לעבר ישראל.
o 680 רקטות של חמאס נחתו בשטח הרצועה או שחלה תקלה בשיגורן.

במהלך המבצע נהרגו 10 ישראלים, ביניהם 9 אזרחים וחייל צה"ל אחד, ו-3 שוהים זרים בישראל.

תקיפות חיל האוויר בעזה במהלך "שומר החומות" (תמונות: אבו עלי אקספרס)

רצועת עזה – תמונת מצב

ברצועת עזה שולט היום ארגון הטרור חמאס, כאשר במקביל לפעילותו הצבאית הוא מנהל את ענייני הרצועה באמצעות ממשלה לכל דבר אשר אחראית על השירותים לתושבים.

שטח: 363 קמ"ר | **גבולות יבשתיים:** עם מצרים: 13 ק"מ, עם ישראל: 56 ק"מ
אוכלוסייה: כ-2 מיליון (הערכה, 2020)

מקור: דובר צה"ל

יחסי ישראל-עזה

בקרב הקהילה הבינלאומית ואף בישראל רווח השיח אודות **המצור** שמדינת ישראל מטילה על עזה, או **מצב הכיבוש** שהרצועה נמצאת בו בידי ישראל, דבר שהוביל לדעה המשפטית הרווחת שישראל עדיין מחזיקה ב"שליטה אפקטיבית" על רצועת עזה – זאת על אף מהלך ההתנתקות ופינוי היישובים היהודים בגוש קטיף וברחבי הרצועה באוגוסט 2005, ועזיבת אחרון החיילים חודש לאחר מכן.

באותו חודש שבו הושלם מהלך ההתנתקות, בספטמבר 2005, פירסמה הרשות הפלסטינית מסמך הנועד לקהל הבינלאומי שבו טענה שישראל עדיין מחזיקה "שליטה אפקטיבית" בתור "כובשת" בעזה על אף מהלך ההתנתקות, בין היתר כיוון ששמרה את השליטה על המרחב האווירי והימי ועל המעברים היבשתיים אל ישראל, כיוון שהיא מונעת הקמה של נמל ימי ונמל תעופה ברצועה וכיוון שפעולותיה הצבאיות ברצועה נמשכות.¹⁰³ **מאז הנרטיב השתרש והתעצם**, בין היתר בכך שעמדת האו"ם הרשמית היא שרצועת עזה כלולה בשטחי "מדינת פלסטין הכבושה". הדבר מתבטא בהחלטות העצרת הכללית – כמו זו מה-29 בנובמבר 2012 שקיבלה את פלסטין כמדינה לא-חברה משקיפה והדגישה את סטטוס כלל הטריטוריות הפלסטיניות ככבושות; בפרסומי המשרד לתיאום עניינים הומינטריים של האו"ם (OCHA);¹⁰⁴ בקביעת מזכ"ל האו"ם שהסגר מהווה ענישה קולקטיבית ומנוגד לדין הבינ"ל; ותדירות בהחלטות מועצת זכויות האדם, שמקדישה חלק ניכר וחסר פרופורציות מפעילותה לישראל ("...דורשת שישראל, הכוח הכובש, תחדל מיידית מכפיית הסגרים וההגבלות הכלכליות והתנועתיות הממושכות, כולל אלה שמגיעים לכדי סגר על רצועת עזה").¹⁰⁵

זהו גם הסטטוס הרשמי של כלל "הטריטוריות הפלסטיניות" של "מדינת פלסטין" כפי שמוצג בפני

בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג, כולל רצועת עזה, ואלה המינוחים שמשמשת בהם התובעת פאטו בנסודה בחקירתה הנוכחית מול בית הדין: "מאז 2007, ישראל הכריזה על עזה בתור 'טריטוריה עוינת' הנתונה למשטר 'סגר' מצד צה"ל ... גבולות הקרקע עם ישראל סגורים בגדר. למרות ההתנתקות משנת 2005, ישראל ממשיכה להחזיק בשליטה משמעותית ביחס לעזה והדעה הרווחת בקרב הקהילה הבינלאומית היא שישראל נותרה הכוח הכובש בעזה. באופן בולט, ישראל שולטת ומטילה הגבלות על מעבר סחורות ואנשים אל ומישראל ... מחזיקה בשליטה על המרחב והגבולות האוויריים והימיים, ושולטת על רוב אספקת החשמל לעזה."¹⁰⁶

לעומתם, בזירה הלאומית, **בית המשפט העליון קבע ב-2005 של ישראל אין עוד "שליטה אפקטיבית" בנעשה ברצועת עזה**, ועל כן אין מוטלת עליה חובה כללית לדאוג לרווחת תושביה עפ"י הדין הבינ"ל. החובות העיקריות כלפי הרצועה נובעות ממצב הלחימה עם חמאס, ממידת שליטתה במעברי הגבול וכן מה"תלות כמעט מוחלטת של רצועת עזה באספקת החשמל מישראל".¹⁰⁷ גם **ועדת טירקל קבעה בשנת 2011 כי "הטלתו של הסגר הימי על רצועת עזה – בהתחשב בנסיבות הביטחוניות ובמאמציה של ישראל למלא אחר חובותיה ההומניטאריות – הייתה כדין ובהתאם לכללי המשפט הבינלאומי"**.¹⁰⁸ בנוסף, דו"ח **ועדת פאלמר של האו"ם מ-2011** שנועד לבחון את אירועי משט המרמרה הטורקי לעזה גם הוא קבע ש"הסגר הימי על עזה הוטל בתור אמצעי ביטחון לגיטימי על מנת למנוע מנשק להיכנס לעזה דרך הים ויישומו תואם את דרישות החוק הבינ"ל".¹⁰⁹

הלחץ הבינלאומי בראש ובראשונה מקורו בעוינות יסודית כלפי ישראל ומתבסס על פרשנות מוטה

¹⁰³ The United Nations, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-205755/>

¹⁰⁴ OCHA OPT, <https://www.ochaopt.org/location/gaza-strip>

¹⁰⁵ UN Watch, <https://unwatch.org/database/resolution-database/>

¹⁰⁶ International Criminal Court, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2020_00161.PDF

¹⁰⁷ המכון הישראלי לדמוקרטיה, <https://www.idi.org.il/blogs/security-clearance/electricity-in-gaza/15977>

¹⁰⁸ ועדת טירקל, https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/alternatefiles/he/turkel_heb_b1and2.pdf

¹⁰⁹ The United Nations, <https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/1922B40C9F4575598525790300457132>

של החוק הבינ"ל, תוך התעלמות גורפת ממעטפת

איומי הטרור על ישראל. כך למשל, תזת המצור מתבססת על החלטת ישראל להכריז על רצועת עזה כעל "ישות עוינת" ב-2007 מאז עליית החמאס לשלטון. ישראל המשיכה גם מאז ההתנתקות לשלוט במרחב האווירי והימי של הרצועה, אך ב-2007 חיזקה את ההגבלות לכדי סגר ימי על הרצועה והפניית סחורות לנמל אשדוד, מהם יוצאת סחורה הומניטרית ואחרת לעזה תחת מנגנון פיקוח וסינון. מטרת הפיקוח הישראלי על הסחורות נובעת, באופן ברור, מהצורך למנוע הברחה של רכיבי טרור ומהניסיון המלמד שאיראן, הפטרונית הראשית של ארגון חמאס, מזרימה אליו אמל"ח קטלני שמציב סכנה ממשית על העורף האזרחי – כפי שלימדו סיכולי האוניות "קארין A" ב-2002, "ויקטוריה" ב-2011 ו"קלוס סי" ב-2014.

טענת המצור על עזה מחווירה לעומת הנתונים מהמציאות. כך למשל, המעברים הקרקעיים לרצועת עזה, מעבר ארז ומעבר כרם שלום, מאפשרים מעבר פלסטינים לשטחי יו"ש ו/או לחו"ל המחזיקים בהיתרים מתאימים, דיפלומטים ונציגי הקהילה הבינ"ל, כמו גם למעבר סחורות וטובין. הטובין כמו גם הבקשות לשינועם, מטעם הרשות הפלסטינית והקהילה הבינ"ל, עוברים תהליך אבחון ואישור על ידי גורמים ביטחוניים ומקצועיים שונים. ההליך מתנהל בהובלת מנהלת תיאום וקישור עזה של מתאם פעולות הממשלה בשטחים.¹¹⁰

תחת המנגנון לשיקום עזה (GRM) שהוקם בין ישראל לרש"פ, נכנסו לרצועה למעלה מ-3.4 מיליון טון חומרי בניין מאז ספטמבר 2014, שמשמשים לאלפי פרויקטים לבניין יחידות דיור, מקלטים, בתי חולים, בנקים, תשתיות מים כמו גם הכנסת ציוד רפואי.¹¹¹ כמו כן, מדי יום נכנסות לעזה בין 500 ל-600 משאיות עמוסות סחורות, כגון מזון, חומרי בנייה מסויימים, ציוד רפואי ומוצרים אחרים. כמחצית מאספקת החשמל של עזה גם היא מסופקת על ידי ישראל.¹¹² במישור הסיוע הרפואי, כשני שליש מ-

2,000 הבקשות החודשיות לסיוע רפואי מצד תושבי עזה בשטח ישראל מתקבלות – משמעות הדבר שלמעלה מ-15 אלף פלסטינים מעזה בשנה מקבלים טיפול במרכזים רפואיים בישראל, שעליו משלמת הרש"פ לישראל חשבון של כ-100 מיליון ש"ח בשנה.¹¹³

על אף הפיקוח ההדוק, הכולל מנגנון לניטור ואישור חומרים העלולים להיות דו-שימושיים,¹¹⁴ ארגוני הטרור עושים פעמים רבות שימוש בסחורות ההומניטריות הדו-שימושיות ובכספים המיועדים לשיקום הרצועה שימוש עבור מטרותיהם הצבאיות. גם סחורות המגיעות לבסוף למטרות האזרחית המוצהרת משמשות לעיתים ככלי עבור חמאס להברחת כספי טרור בשיטות קיזוז שונות.

בנוסף, טענות המצור מתעלמות מהחיבור בין עזה למצרים בציר פילדלפי, שעליו לישראל אין שליטה ומשמש כצינור הברחת אמל"ח, בעיקרו מאיראן. מעבר הגבול בין הרצועה ובין רפיח המצרית משמש גם את אנשי הרצועה ליציאה לחו"ל, כולל את בכירי חמאס היוצאים תדיר למשלחות למצרים, לקטאר, טורקיה ומדינות נוספות. מדי חודש עוזבים את עזה כמות קצובה של תושבים, למעבר למגורים בחו"ל, מניו זילנד ועד קנדה.

הפער בין התרומות העצומות על סך מיליארדי דולרים שגויסו בעולם לטובת עזה והצרכים בשטח מצביע על חוסר הלימה בין ציפיות הקהילה הבינלאומית מישראל ובין המציאות ברצועה, שבה

המעברים הקרקעיים בין ישראל לרצועת עזה
מקור: מתאם פעולות הממשלה בשטחים

¹¹⁰ מתאם פעולות הממשלה בשטחים, https://www.gov.il/he/departments/Units/gaza_district_coordination_and_liaison_office

¹¹¹ Gaza Reconstruction Mechanism, <https://www.grm.report/#/Reporting/Home>
¹¹² מאקו, https://www.mako.co.il/news-military/security-q4_2018/Article-1696632008a9661004.htm

¹¹³ גלובס, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001284775>

¹¹⁴ Gaza Reconstruction Mechanism, <https://www.grm.report/#/DualUse/Home>

חמאס גם מנצל לא אחת סיוע כספי זה או תשתיות שנבנות דרכו – למרות שחלקן משמשות גם לפרוייקטי שיקום. המעבר משמש גם להיקף עצום של מעבר דלקים וסחורות וביכולתו לתת מענה מלא לצרכי עזה, כפי שהוכח בתקופות ארוכות בהן מעבר כרם שלום היה סגור מסיבות ביטחוניות.

ישראל מתמודדת עם אתגרים מורכבים ברצועת עזה, שנובעים בראש ובראשונה מהיעדר כתובת מדינית

ברורה וממטרת ארגון חמאס לנהל נגדה מלחמת השמדה. התמרון שישראל מנסה לבצע בין השקעות בינלאומיות ושילוב הרש"פ לבין הרתעת חמאס משלב בתוכו את הגורם המסבך והוא האוכלוסיה האזרחית. תמונת המצב הנוכחית מהרצועה מראה כיצד **חמאס מנצל כל אמצעי שברשותו על מנת להמשיך בפרויקט החימוש ותחזוקת התשתיות הצבאיות שלו על חשבון תושבי עזה.**

"מצור"?

פלסטינים מעזה נכנסים לישראל מדי שנה לקבלת טיפול רפואי. הרשות הפלסטינית מכסה את עלות הטיפול, שנאמדת ב-100 מיליון ש"ח בשנה

15
אלף

פועלים פלסטינים מעזה נכנסים לעבודה בישראל מדי יום דרך מעבר ארז

20
אלף

מספר המשאיות המשוער שנכנסות מדי יום לרצועת עזה עם סיוע הומניטרי

500

בעוד הגבול עם ישראל סגור ומפוקח מסיבות ברורות, מצרים יכולה בעניין של החלטה מדינית לפתוח את מעבר רפיח לתנועת גבול סטנדרטית

מצרים

עזה

ישראל

116,107 יציאות ברבעון

על פי נתוני האו"ם, שאיננו ידוע בהטיה פרו-ישראלית, ברבעון הראשון של שנת 2022 היו 116,107 יציאות מרצועת עזה, מתוכן 85,019 לתוך שטח ישראל דרך מעבר ארז והיתר למצרים דרך מעבר רפיח. חלקם מהגרים לאירופה ולמקומות אחרים בעולם.

שומר החומות בערים

המעורבות: סיכום

- **2 נרצחים:** יגאל יהושע ופרופ' אבי הר אבן הי"ד
- **196 נפגעים** טופלו ע"י מד"א, מתוכם 10 קשה
- **רבבות ניסיונות לינץ'**
- **5 בתי כנסת הוצתו** ו-11 ניזוקו
- **בתי יהודים:** 112 נשרפו, 386 נבזזו, 673 ניזוקו
- **849 מכוניות יהודים נשרפו**
- **5,018 אירועים מתועדים של זריקת אבנים**
- **28 מסגדים בהם הכינו אבנים ובקת"בים, 22 מסגדים שכיוונו פורעים**
- **נזק עצום לרכוש, נידות ותחנות משטרה שהוצתו, עמודי חשמל, מבני ציבור**
- **616 כתבי אישום**
- **108 אירועים נגד 239 נאשמים פוענחו**
- **רוב האירועים נותרו לא מפוענחים ופורעים רבים מסתובבים חופשי**

המערכה בפנים הארץ – "הערים המעורבות" והספר

בין ה-10 ל-21 במאי 2021 ניהלה מדינת ישראל לחימה אינטנסיבית הכללה מספר זירות שונות. להבדיל ממערכות הלחימה הקודמות, במערכה זו מדינת ישראל התמודדה לראשונה עם פרעות בהיקף נרחב מצד ערבים אזרחים ישראל בתוככי הערים כנגד שכניהם היהודים, בהיקף שעלה משמעותית על פרעות האינתיפאדה השנייה, תוך שהם מצטרפים להתקוממות הפלסטינית ומזדהים עם המאבק הלאומי הפלסטיני. אם כך, במהלך מבצע "שומר החומות" התנהלו שלוש זירות במקביל: זירה אחת הייתה מול ארגון החמאס ברצועת עזה, זירה שנייה הייתה מול התקוממויות של תושבי מזרח ירושלים בשכונות היהודיות הגובלות, והזירה השלישית הייתה מול טרור לאומני של אזרחים ערביים ישראלים ברחבי מדינת ישראל ובעיקר בערים המעורבות. זו האחרונה הייתה קשה לחזות, התנהלה בעצימות גבוהה ובמספר מוקדים במקביל, ותפסה את רשויות אכיפת החוק וכוחות הביטחון ללא היערכות מוקדמת מתאימה. **תקופה מתוחה זו סימלה את הפוטנציאל הגלום במלחמה רב-זירתית נגד מדינת ישראל:** מלחמה המשלבת את הסכנות הביטחונית האורבות למדינת ישראל מחוץ לגבולות, לצד נפיצות להתקפות אלימות כנגד יהודים בתוככי מדינת ישראל.

למערכה שהובילה למבצע "שומר החומות", ולהתלקחות הזירה השלישית בפרט קדמו מספר אירועי

טרור באזור ירושלים. ב-23 באפריל צעירים ערבים יידו אבנים לעבר רכבו של נהג יהודי בירושלים, הנהג הצליח להימלט מהרכב, אך נתפס על ידי ההמון הערבי שביצע בו לינץ'. הנהג פונה לאחר מכן לבית החולים עם חבלות קשות, ורכבו הפרטי נשרף כתוצאה מהלינץ'. יממה לאחר מכן, צעיר שטייל עם כלבו בשכונת שיח ג'ראח הותקף שוב ע"י קבוצת ערבים תושבי מזרח ירושלים. הצעיר תיאר את האירוע כך: "יצאתי לטיול עם הכלב בערך ב-1 בלילה והותקפתי במכות רצח, צעקו יהוד יהוד ותקפו אותי. למזלי שרדתי את זה. מישוהו אחר, פחות חזק או יציב, היה גומר שם את חייו - זו פשוט אינתיפאדה שלישית. קיבלתי בעיקר בוקסים לפנים, זה היה לינץ' לכל דבר". שני אירועים אלו שקרו בסמיכות של יממה אחת בלבד, החלו להבעיר את הרוחות גם בקרב אזרחי ישראל הערביים.

לצד אותם אירועים, נוספו התפתחויות אודות הקרב המשפטי על בעלות נכסים בשכונת שייח' ג'ראח / שמעון הצדיק בירושלים, במסגרתו הורה בית המשפט העליון על פינוי משפחות פלסטיניות שפלשו לטענת העותרים לנכסים יהודיים פרטים. העימותים שהתפתחו בשכונה זכו לתגובות רבות בעולם וברשתות החברתיות, ומוסגרו על ידי התקשורת העולמית בתור חלק ממדיניות "טיהור אתני" רשמית של ממשלת ישראל.

מקור: דוברות מד"א, פרקליטות המדינה, דוברות שב"כ, דוברות משטרה, ישראל שלי, ידידיה צוקרמן קרדיט לתמונה: ג'וש בריינר

נקודת השיא שהובילה להתלקחות כל הזירה השלישית הגיעה ביום ירושלים שיצא ב-10 למאי. שעות לפני תחילת ההתפרעויות, נאספו עדויות אודות הסתה במסגדים נגד מדינת ישראל. המואזין בשכונת סילוואן עודד את התושבים הערביים לפגוע בשכניהם "המתנחלים". בנוסף, קרא לארגון הטרור חמאס להפציץ את תל-אביב, והחל לשלח את ההמון הערבי כנגד השליטה של מדינת ישראל. בכל רחבי השכונה יצאו קריאות מהמסגד לפיהם: "לא יעבור פה מתנחל על גופותינו המתות, יא צלאח א-דין, יא צלאח א-דין". הפציצו את תל אביב! ברוח ובדם נפדה את אל אקצא". פעולת הסתה נוספת הגיעה מח"כ איימן עודה, כאשר העלה סרטון לחשבון הטוויטר שלו, בו רואים חגיגות של יהודים ביום ירושלים מול הכותל, וברקע שריפה של הר הבית. האש בהר הבית הייתה כתוצאה מזיקוקים שהדליקו ערבים כדי לפגוע במשטרה, ואילו ח"כ עודה ניצל תמונה זאת כדי להלהיט את הציבור הערבי, מה שבסוף הוביל את אותו ציבור לפעולות טרור נגד אזרחים יהודיים במרחב האזרחי.

מאות ערבים החלו להתפרע בהר הבית. כתוצאה מהלך הרוח הלאומני, אירועי הטרור הגיעו עד שכונות הסמוכות להר הצופים, שם נפצעו 6 יהודים מהתפרעויות של ערבים באזור. נוסף לאירוע זה, באותו היום התבצע ניסיון לינץ' ברכב בו נסעו יהודים ליד שער האריות.

כל האירועים הנ"ל התרחשו במקביל ל"ריקוד הדגלים" המסורתי שהתקיים ברחובות העיר לרגל יום ירושלים. בשל החשש שעלה מפגיעה בצועדים, הדרג המדיני ביקש לשנות את תוואי המצעד כדי שלא יעבור בשער שכם. בסופו של דבר, תוואי המצעד שונה, אך החלטה שנויה במחלוקת זו לא מיתנה את התפתחות האירועים.

באותו היום החלו לפרוץ אירועים אלימים נוספים במוקדים שונים ברחבי מדינת ישראל. המוקד הנפיץ ביותר של הזירה השלישית היה בעיר לוד. המהומות בלוד פרצו ב-10 במאי בשעות הערב, כאשר תושבים ערבים-ישראלים מלוד החלו להתפרע בשכונות העיר. ההתפרעות הגיעה בין היתר כתוצאה מהסתה ברורה לטרור שהתרחשה במסגדים, כאשר השייח' יוסף מוחמד אלבאז מנצח על אותה הסתה. בסמוך ובמהלך אירועי "שומר החומות" השייח' לא היסס לקרוא לערבים לתקוף את מדינת ישראל, גם במחיר של מוות אישי. בין הקריאות שיצאו מהמסגד: "להיאבק גם אם בכל יום משהו יהפוך לשהיד", "היהודים הם טרוריסטים", "החלטנו שהכיבוש לא יצליח בכך (בעניין

המאבק על אל-אקצא) אלא לאחר שיפלו שהידים", "הכיבוש הציוני יחוש במתים שאנחנו נביא עליו". לאור ההסתה לתושבי לוד הצטרפו גם ערבים תושבי מזרח ירושלים, שיחד עם האזרחים המקומיים פצחו במספר אירועים אלימים בעיר. האירועים כללו השחתה והצתה של בתי כנסת, הרס של מצלמות העירייה ועקירת תמרורים, יידויי אבנים ובקבוקי תעברה כלפי אזרחים יהודים, הצתת בתים ורכבים של יהודים, ירי לתוך דירות, השחתת דירות ובזיזתן, השחתת המכינה הקדם-הצבאית, נידודת משטרה ועוד. בוצעו לינצ'ים ברחובות כנגד אזרחי יהודים, בהם גם נרצח יגאל יהושע הי"ד. מוקד נוסף שגלל את תחילת האירועים היה בעיר רמלה הסמוכה ללוד. באותו לילה הושחתו ברמלה בתי כנסת, נבזזו חנויות, הוצת בית קברות יהודי, והיו ניסיונות תקיפה של ערבים ישראלים לעבר אזרחים יהודים וכוחות ביטחון אזרחיים. בבדיקה שנעשתה בכ-120 כתבי האישום שהוגשו נגד פורעים ערבים בלוד וברמלה במהלך פרעות "שומר החומות" במאי 2021, נמצא כי כ-60% מהם צאצאי איחוד משפחות.

מלבד רמלה ולוד, ההתפרעויות החלו להתפשט בערים מעורבות נוספות ברחבי מדינת ישראל. מוקד נוסף היה בעיר חיפה, כאשר באותם תאריכים החלו לפרוץ מהומות בכמה מקומות בעיר. ב-10 במאי הפגינו עשרות ערבים במושבה הגרמנית בחיפה, יידו אבנים ובקבוקי תעברה לעבר השוטרים. יום למחרת, התקיימו הפגנות בעיר של 500 צעירים, בהפגנות תלו דגלי פלסטין, ירו זיקוקים שהשליטו טרור על אורח החיים האזרחי. במהלך אותם ימים, קרו עוד מספר התפרעויות ברחבי העיר.

בית כנסת שרוף בלוד, פרעות "שומר החומות"
תמונה: נתנאל איזק

בסמוך ליישוב היהודי מיתר, פורעים בדואים רגמו אבנים לעבר רכבים שעברו, והציתו צמיגים במטרה לחסום את הכביש. באותו אירוע נפצעו שני אנשים. באותו יום במחלף שוקת פורעים בדואים הוציאו אישה מרכבה בכוח, והציתו את רכבה. בנוסף לאירועים אלה, אותה היממה כללה ניסיונות חוזרים לפגוע במגוון תחנות משטרה באזור. השיא של האירועים בנגב הגיע ב-12 וב-13 במאי. באותם ימים הופצו מספר סרטונים ברשת, בהם נראו שיירות של רכבים עם אנשים חמושים שמכוונים את נשקם כלפי חוץ. אותן שיירות רכבים גרמו להפסקה של התנועה באותם צירים, והטילו אימה ממשית על אורח החיים האזרחי במדינת ישראל.

הרגיעה היחסית בנגב הגיעה לאחר ה-15 במאי, עד אותה רגיעה היה ניתן למנות עשרות התפרעויות אלימות של אזרחים ישראלים מהפזורה הבדואית כלפי אזרחי ישראל היהודים. אם קודם הוזכר השוני היחסי בין ערביי ישראל לבין תושבי מזרח-ירושלים, אז במקרה של האוכלוסייה הבדואית ההתפרעויות משקפות תהליכי פלסטיניזציה הולכים ומעמיקים של הזדהות עם המאבק הלאומני הפלסטיני והעדפתו על פני זהותם כאזרחים ישראלים. בין היתר, איחוד משפחות אינטנסיבי ותופעת פוליגמיה הובילה לאוכלוסייה הולכת וגדלה של צאצאים לנשים פלסטיניות מיהודה ושומרון שעברו להתגורר בנגב בעקבות נישואין עם בדואים אזרחי ישראל, אוכלוסיה שמתוכה יצאו עשרות פורעים.

האבסורד הגדול במהלך אותן יממות היה הטננספורמציה המהירה של אזרחי ישראל הערביים. מרגע אחד בו הם אזרחים של המדינה, לרגע אחד בו הם פועלים במטרה לחתור תחת קיומה של המדינה. תושבים ערבים שהתגוררו בשכונות טובה לצד שכניהם היהודים הפנו עורף נגדם ואף כיוונו פורעים משכונות אחרות למכוניות ולדירות ששייכות ליהודים. מעל הכל, הזמן הממושך שלקח לכוחות הביטחון האזרחיים להתעשת ולהבין את גודל האירוע יצר אנרכיה ברחובות, שבה תושבים יהודים מסתתרים בבתיים ונשענים ברובם על תמיכה של אוחזי נשק פרטיים מההתיישבות ביהודה ושומרון וארגונים כמו "השומר החדש" שנחלצו לעזרתם.

אירועי "שומר החומות" חשפו גם את העמקת העזתו של קמפיין הדה-לגיטימציה בעולם. באמצעי תקשורת כמו CNN, The Guardian ו-Le Monde הדגישו את ההפצצות הישראליות על עזה ללא מתן הקשר מתאים, בפרט את הורדת בניין אל ג'לא'

לחלק הצפוני במדינת ישראל נוספו מוקדים נוספים של טרור לאומני במהלך אותם הימים. אחד האירועים המדוברים היה בעיר עכו, כאשר ב-11 למאי הוצתה המסעדה המיתולוגית "אורי בורי" במלון האפנדי, כתוצאה מההצתה נרצח אורח יהודי במלון, פרופ' אבי הר אבן הי"ד, ומספר אנשים נוספים נפצעו קל. מלבד הצתת המסעדה, נקודת המשטרה בעיר העתיקה ותיאטרון עכו גם הם הוצתו, מה שהעיד יותר מכל על אובדן עשתונות של האוכלוסייה הערבית-ישראלית כנגד האזרחים היהודיים וכנגד מוסדותיה של מדינת ישראל. התפרעויות בעכו הגיעו בצל הסתה פרועה שהתרחשה במסגדים באותם ימים. ניתן להבחין בדרשה של האימאם מוחמד מאדי, יממה לאחר לינץ' (13.5) של מספר ערבים-ישראלים על שני יהודים בעיר. "המסר השני לכוחות הביטחון והמשטרה – האירועים שקרו, האחראי הראשון והישיר והאחרון הוא אתם בלבד, ומי שזה לא יהיה לא ישכנע אותי אחרת שאלה היו נוער הגבעות (הפרחחים) שעשו את זה, ואם הם פרחחים – הרי שאתם הסיבה לכך". נראה כי בימים בהם האזרחים הערביים-ישראליים בעכו נוהגים באלימות כלפי גורמי ממסד ואזרחים יהודיים, הרוח שמגיעה מהמסגדים שואפת רק להלהיט אותם יותר כנגד מדינת ישראל. באותם ימים עשרות ערים ויישובים ערביים בצפון החלו לקיים הפגנות אלימות ברחובות, במטרה לערער את השליטה הביטחונית של כוחות הביטחון האזרחיים של מדינת ישראל.

המוקד השלישי של ההתפרעויות היה בנגב וכלל הצטרפות של המגזר הבדואי למאבק הלאומני. ב-10 במאי החלו להתלהט הרוחות במספר מקומות בפזורה הבדואית, כאשר המטרה הייתה לפגוע באורח החיים האזרחי, לצד ניסיון מובהק לשתק את כוחות הביטחון האזרחיים. בין האירועים ניתן למנות את הלינץ' שבוצע

פינוי ספרי קודש מבית כנסת שרוף בלוד, פרעות "שומר החומות" תמונה: נתנאל איזק

נמוך יותר ובהמשך הכתבות. רשתות כמו DW כינו את לוד ועכו "ערים פלסטיניות כבושות שתושביהן המקוריים נסו מהן בעת מלחמת העצמאות ב-48", תוך שהם שמים סימן שאלה מעל הלגיטימציה של מדינת ישראל להתקיים כמדינה יהודית.

ששימש בית לרשתות תקשורת זרות ומאותה סיבה גם אכלס מפקדות של חמאס. בסיקור הפרעות בערים המעורבות הודגש אירוע הלינץ' היהודי כנגד ערבי בבת ים ואף הומצאו נתונים, בעוד הפרעות הנרחבות וחסרות התקדים מצד ערבים כלפי יהודים זכו לפרופיל סיקורי

**נזק לעמודי תאורה
ולכביש 31 במרחבי
הנגב על ידי בדואים
תושבי האיזור, פרעות
"שומר החומות"**

ערביי ישראל: מה ניתן ללמוד? מה ניתן להסיק לעתיד?

תא"ל במיל' יוסי קופרווסר | מנחה מחלקת המחקר, לשעבר ראש חטיבת מחקר באמ"ן ומנכ"ל המשרד לעניינים אסטרטגיים, חוקר במרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ובמרכז בגין-סאדאט פורסם במקור כמאמר עבור המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה

לעתיד ואופן ההיערכות הנדרש כדי למנוע התפרצות נוספת, יתכן חמורה יותר בעתיד, ולטפל בה אם תתרחש.

התשתית התודעתית העומדת בבסיס ההתפרעויות היא לאומית-דתית ורק בשוליה עומדים נושאים חברתיים-כלכליים. היא קשורה לתפיסת הזהות של ערביי ישראל, ולאופן שבו המתפרעים מבינים את משמעותה המעשית. רבים מאד מקרב ערביי ישראל רואים עצמם כפלסטינים וכחלק מהעם הפלסטיני. כפלסטינים הם מאמצים את הנראטיב הפלסטיני במלואו. הם שוללים את עצם קיומו של עם יהודי ואת הקשר ההיסטורי הריבוני שלו לארץ ישראל וסבורים שהפלסטינים הם העם הילידי היחיד בחבל ארץ זה, וכי היהודים יאלצו בסופו של דבר לעוזבו ולשוב לארצות מהן באו, בעוד הפלסטינים יממשו את תביעת (זכות) השיבה שלהם לבתיהם מהם נעקרו זמנית בנכבה (האסון) של 1948.

על בסיס התשתית התודעתית הזו התלקחו ההתפרעויות באמצעות הסתה מתלהמת על בסיס מספר מרכיבים ששימשו כנפץ ומאיץ. האירועים בירושלים בימים שקדמו לירי של חמא"ס על העיר הוצגו בכלי התקשורת ובפני המנהיגות הפלסטינית וחלק מהנהגת ערביי ישראל באופן מעוות ומקצין שבהינתן התשתית התודעתית ניתן היה לראותו כמסית. לכך התווסף הירי של חמא"ס לעבר ירושלים ותל אביב והמסרים שליוו אותו, שהציתו את דמיונם של הצעירים המשולהבים והביאו אותם להתפרע באופן חסר תקדים. כדי להצדיק את הפעילות בחלק מהערים המעורבות, נשלפו גם רגשות התסכול מהתופעה של הגרעינים התורניים, הנתפסים על ידי האוכלוסייה הערבית בערים אלה כמתגרים וכמבקשים להביא לייחודן.

לסיכום, התפרעויות מאי 2021 חשפו את עוצמת העוינות של חלק מהאוכלוסייה הערבית בישראל כלפי הסדר הקיים במדינה, ובפועל נגד עצם קיומה כמדינה יהודית ודמוקרטית. החיבור בין עוינות אלימה, לבין הזמינות של אמצעי לחימה אצל ערביי ישראל,

ההתפרעויות האלימות של קבוצות מקרב ערביי ישראל במהלך מבצע "שומר החומות" במאי 2021 היו הנרחבות מסוגן מאז קום המדינה, הגם שמספר הנפגעים בנפש במהלכן היה נמוך ממספר הנפגעים בקרב ערביי ישראל באירועי אוקטובר 2000. הן התרחשו בו זמנית במספר רב של ערים מעורבות, בריכוזים ערביים בגליל, במשולש, במרכז ובנגב ובמרחבים הסמוכים לאזורים אלה. הן כללו ביטויי אלימות פיזית מסוכנת נגד יהודים ורכוש יהודי (ניסיונות לינץ', הצתות, ירי, ונדליזם, פגיעה בכלי רכב), פגיעה בסמלי המדינה באופן שכוון נגד מהותה כמדינה יהודית (שרפת דגלי המדינה ושינוי הכיתוב על שלטי דרכים, באופן המבטל את המפעל הציוני), ואלימות מילולית בדמות הסתה נגד המדינה, זהותה, תושביה וביטחונה.

אירועי מאי 2021 בערים המעורבות שיקפו את עוצמת ההתנגדות של חלקים מהחברה הערבית לתהליכי השילוב הכלכליים-אזרחיים כשם שהתגברות הפשיעה ביישובים הערביים והחרפת האנרכיה ביישובי הבדואים שבנגב ביטאו סוג של התקוממות של החברה המסורתית ביחס למאפייני הסדר המתהווה.

אמנם רבים מאד מערביי ישראל לא נטלו חלק בהתפרעויות האלימות האלה, אך רק מעטים יצאו נגד ביטויי האלימות, וגם מרבית אלה שהסתייגו מהאלימות גילו הבנה למניעה, אף שסברו כי אינם מצדיקים פגיעה בנפש וברכוש. רבים ממנהיגי הציבור הערבי הצדיקו בלשון מתוחכמת את האלימות.

עוצמת ההתפרעויות האלימות והיקפן היכו בהלם ותדהמה את הציבור היהודי, את השלטון בישראל ואת מנגנוני הביטחון, ובכלל זה שירות הביטחון הכללי והמשטרה. זו הייתה הרבה יותר מהפתעה. איש במערכות השלטון לא העלה על דעתו שאירוע במאפיינים אלה יכול בכלל להתרחש. כל המערכות התעשתו אמנם תוך ימים ספורים, אבל התחושה המשותפת לכולם היא שהיה כאן כשל מערכתי המחייב לימוד מעמיק של האירועים, סיבותיהם, משמעויותיהם

התמיכה הציבורית הרחבה יחסית בנראטיב העומד מאחורי אלימות זו ותחושות הקיפוח וחוסר המשילות מדגישים את הפוטנציאל להתלקחות נוספת, ואולי אף חמורה יותר, בהינתן אירוע שיצית שוב את הרוחות, דוגמת אירועי "שומר החומות". איתות נוסף על פוטנציאל מסוכן זה הם האירועים האלימים בתגובה לנטיעות בנגב.

ממשלת ישראל ומערכת הביטחון נחלצו לטיפול בבעיה בשני ממדים. החברתי-כלכלי והביטחוני. תקציבי עתק הוקצו לטיפול בתשתיות, בחינוך, בדיוור ובשיטור במגזר הערבי ובמקביל התרחיש של התפרעויות מהסוג שאירע במאי 2021 ואף חמורות מהן מוצג מעתה כמרכיב באיום הייחוס של מערכת הביטחון, ולא זו אף מתבצעים שינויים בהיערכות השב"כ, המשטרה, משמר הגבול וצה"ל להתמודדות עם התפרעויות כאלה..

ברור שיישום לקחים אלה הוא חיוני לצורך הטיפול בתופעה החמורה, אך אין בכך די. יש צורך להוסיף

טיפול גם בממד האידיאולוגי, באמצעות הצרת חופש הפעולה של הגורמים העוסקים בביסוס התודעה התומכת באלימות, שתתבטא ביציקת תוכן מעשי להחלטה להוציא את הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית מחוץ לחוק ולאסור את פעילותה. בולטת בהקשר זה גם העלמת העין מהקשר שבין רע"מ לחמא"ס, כפי שנחשף בתחקיר על קשרי "עמותת 48" של התנועה עם גורמי חמא"ס ברצועת עזה והעברת סיוע לנזקקים על פי רשימות שהוכנו על ידי ממשלת חמא"ס ברצועה. נדרש גם שינוי גישה משמעותי בכל הקשור למימוש משילות המדינה במרחבי החינוך בינה לבין גורמים עבריינים בקרב ערביי ישראל.

חשוב גם לטפל בגופי הדעה-לגיטימציה המוציאים את דיבתה של ישראל רעה בטענת שווא, שהיא מנהלת משטר אפרטהייד מול ערביי ישראל, ובכך מלבים את הרוחות.

הפעמונים לא צלצלו: השתלטות חמאס על הנרטיב

סא"ל במיל' ברוך ידיד | לשעבר יועץ לענייני ערבים בפיקוד מרכז/איו"ש
ובמפקדת מתפ"ש, מרצה ופרשן לענייני ערבים, איש עסקים ויזם

בחמאס ומבינים כי נחלו הישג תודעתי. "כל פשרה ישראלית בעניין שיח' ג'ראח, כמו הסרת המחסומים וביטול מצעד הדגלים, מצטיירים כעת כהישג של חמאס", אומרים לנו הן בכירי הרשות והן בחמאס. כל הישג ששיגו תושבי שיח' ג'ראח מפה ואילך ייצרב בתודעה הפלסטינית כאילו החמאס היא שהביאה להשגתו בכוח הזרוע. "גם אם התכוונתם ממילא למנוע את פינוי המשפחות בדיון שנדחה ע"י בית המשפט, הרי שהדבר יתפס כעת בהישג של חמאס, שהיא לבדה נחלצת להנהיג את מאבקם של תושבי מזרח העיר", אמר לנו גורם ברצועה. ובמשרד החינוך ובעירייה עדיין מקווים להנהיג את מערכת הלימוד הישראלית במזרח העיר...

דחיית הבחירות הביאה לעלייה במתיחות - חמאס סימנה את מזרח ירושלים כזירת עימות

כבר באמצע אפריל, לקראת דחיית הבחירות לרשות הפלסטינית, ניתן היה להבין שירי הרקטות מעזה לישראל (אפריל) הוא איתות לכך שמזרח ירושלים תהפוך לזירת ההתשה הבאה בין ישראל לחמאס. החל מאפריל קרא חמאס לפעיליו ולתושבי מזרח ירושלים להגביר את נוכחותם בעיר ובמסגד אל אקצא' ואף לקיים תפילות מול מחסומי המשטרה, כדי להביא לנוכחות המונית לקראת יום 28 ברמדאן, המקביל לתאריך 9 במאי, בו יחול "יום ירושלים". בתאריך זה חל "ליל אל קאדר", הלילה הרגיש ביותר ברמדאן, בעל משמעות דתית עמוקה, בו, ע"פ האמונה האסלאמית, הוריד המלאך גבריאל את הקוראן ובו נפתחים שערי השמיים לתפילות. חמאס תיארה את המועד הרגיש כ"רגע מכריע במאבק מול המתנחלים והכיבוש בירושלים". ח'אלד משעל, שנבחר לעמוד בראשות הנהגת חו"ל של חמאס, אמר בראיון, "אנו עומדים בפני קרב גדול מול הניסיונות לייחד ולשלוט בירושלים ולחלק את מסגד אל אקצא' ויום ה 9 במאי הוא רגע מכריע במהלכה של האינתיפאדה בעיר". "אין לנו עתיד או מדינה או הגדרה עצמית ללא ירושלים" אמר מנהיג חמאס והוסיף "ישראל טעתה בשנת 2017 כאשר הציבה שערים אלקטרוניים והיא

לא רק בעכו, ביפו, בלוד ובנצרת ישראל לא הצליחה לנטר את המגמות והכוחות, אלא בעיקר בעיר הבירה. לא רק מגמות ארוכות שנים בישרו על מה שמתרחש במזרח העיר, אלא גם שפע של "חדשות" ואירועים מהשבוטות הקודמים למבצע.

מחמד דף, בכיר החמאס ומי שעומד בפועל בראש הזרוע הצבאית שלה, הודיע מספר ימים טרם החלה הלחימה על כוונתו לעמוד לימין תושבי מזרח ירושלים. דוברי הזרוע הצבאית של חמאס חזרו על הבטחתו זו ובכירי חמאס, אסמאעיל הניה, ראש השלכה המדינית וח'אלד משעל, מנהיג החמאס בחו"ל, הבטיחו להפוך את 28 ברמדאן, יום ירושלים, ליל אל קדר, לנקודת מפנה מכוננת באינתיפאדה במזרח העיר.

אלו ניצלו את במתח שנוצר בשיח' ג'ראח, עניין שהצית את הלבבות בעולם הערבי ובתקשורת הערבית, את רכישת הקרקעות בסלואן, את אוירת הרמדאן הטעונה ובעיקר את דחיית הבחירות לרשות הפלסטינית, שהתפרשה כהודאתו של אבו מאזן בכך שהוא נוטש את מזרח ירושלים.

ובכל זאת הניחה משטרת ישראל מחסומים בשער שכם.

כבר לפני חודשיים, עם השלמת הליך הבחירות לחמאס עזה, חזר מחמד דף להורות על אסטרטגיה חדשה לחמאס, במקום המאמצים להסדרה שניהל פקודו, יחיא סנואר. אז התהפך שעון החול גם במזרח ירושלים. בכירים בואקף כבר שידרו אותות מצוקה מהצעד הנוסף שדוחק את ירדן מהמסגדים אולם נראה שהאותות לא נקלטו בישראל.

שבועות אחדים טרם הלחימה ועם תחילת ההפגנות בשער שכם ובאל אקצא', הוכיחו הירושלמים שהם מוכנים "לדרוך על ראשו של אבו מאזן הבוגד" ועל "התגייסותם לצבאו של מחמד דף".

בתוך כל הזמן הזה תדלקה התנועה האסלאמית, בהובלתו של כמאל ח'טיב, ששהה בהר הבית יום אחר יום, את ההסתה במזרח ירושלים. רק לפני יומיים נעצר ח'טיב, מאוחר מדי.

בתוך כל אלו הסירה ישראל את המחסומים והמל"ל גיבשה חוות דעת בעניין שיח' ג'ראח והביאה לדחיית הדיון בבית המשפט. אלא שכעת "קופצים על זה"

תיכשל גם בתוכניות הכיבוש בשער שכם (באב אל עמוד). האויב הופתע מאנשי ירושלים שקמו כדי לסכל את תוכניות ייחוד העיר, ועלינו להפוך את העיר למרכז הסכסוך ולזירה לאחדות לאומית", אמר. חמאס קראה להקים וועדות הגנה לילות בשכונות מזרח העיר ולמנוע כניסת "מתנחלים יהודים" לתחומיהם. גם שיח' עכרמה צברי, ראש המועצה המוסלמית העליונה, שתנועותיו הוגבלו ע"י משטרת ירושלים, קרא להקמת וועדות הגנה ברחבי מזרח העיר.

דחיית הבחירות לפרלמנט הפלסטיני

בכירי חמאס הבהירו כי נטייתם של הרשות והפנת"ח לדחות את הבחירות איננה מקובלת וגם סוגיית הקלפיות במזרח העיר איננה אלא תירוץ ומוצא שמחפש אבו מאזן מהמשבר בפנת"ח. "אנו מבקשים להיות שותפים למאבקים הפוליטיים והבחירות לא צריכות להיות תלויות באוויר", אמר משעל, "סידור הבית הפלסטיני הוא תנאי לחיזוק ההתנגדות נגד הכיבוש ולבנייה מחדש של הפרויקט הלאומי על יסודות חדשים". בחמאס היו מרוצים מהמצב אליו נקלעה פנת"ח והוסיפו כי מאבקם לצד הירושלמים משפר את תדמיתם ברחוב הפלסטיני וכי נכונותם לעימות מול ישראל תביא לניצחונם על חשבון פנת"ח והרשות הפלסטינית. "זהו ניצחון שגם המודיעין בתל אביב מבין כי הוא צפוי להשפיע על האינטרסים הביטחוניים והפוליטיים של ישראל ומהווה תוצאה גרועה לישראל", כתבו פרשנים מטעמה של חמאס.

העיתון "אל אח'בר" הלבנוני, בעל מקורות בחמאס, דיווח כי התקיימו מגעים בין מצרים לאו"ם במטרה "להכיל את המצב" אולם בו בזמן דחתה חמאס את הרגיעה כל עוד תמשיך ישראל במדיניותה בירושלים והתחייבה למנוע מהמתנחלים "להסתער על אל אקצא".

בינתיים, מאות קשישים, נשים, ילדים וצעירים התאספו במספר מקומות במזרח העיר וקראו סיסמאות אודות "הניצחון על הכיבוש". "אני חושב שהישראלים לא רוצים לראות אותנו מאושרים", אמר צעיר מזרח ירושלמי למצלמות טלוויזיה. סמיר רית', ירושלמי בן 66, אמר לעיתונאים "האנשים רוצים להתכנס ליד שער שכם בלילות הרמדאן, לאחר שהדבר נמנע מהם בשנה שעברה בגלל מגבלות הקורונה".

העיתון "אל אח'באר" הלבנוני דווח לקראת דחיית הבחירות כי חמאס העבירה מסר מאיים לישראל באמצעות המשלחת המצרית שביקרה ברצועה, ולפיו תסלים חמאס את המצב ברצועת עזה אם תשבש ישראל את הבחירות למועצה המחוקקת בכלל ובמזרח

ירושלים בעיקר. מקורות בחמאס הוסיפו כי מסר דומה הועבר לשליח האו"ם למזרח התיכון.

בהקשר זה מציין העיתון את איומיו של יחיא סנואר, מנהיג חמאס ברצועה, שהבטיח טרם הבחירות בישראל לשבש את מהלכן אם תניח ישראל מכשולים על הליך הבחירות הפלסטיני.

ח'ליל אל חיה, מבכירי חמאס ברצועת עזה אמר בראיון לתקשורת "חמאס לא תקבל מצב בו ישראל היא זו שקובעת את מהלך הבחירות בירושלים. המערכה על הבחירות תהפוך לקרב בינינו לבין הכיבוש", אמר אל חיה.

כבר בפברואר הצהיר ג'בריל רג'וב, בכיר הפנת"ח "הבחירות לרשות הפלסטינית ייערכו במזרח ירושלים בניגוד לרצונו של ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו ואנו מסוגלים ל"סגור" על נתניהו ולקיים הבחירות על אפו ועל חמתו ונניח למערכה על הבחירות להתקיים בין ישראל לקהילייה הבינ"ל".

רג'וב הוסיף כי "קיימת הסכמה לאומית לגבי עריכת הבחירות בירושלים בין כלל הפלגים ואיש לא יסכים לדון על זכותנו זו". בדבריו, אמר רג'וב, כי החלטת אבו מאזן ללכת לבחירות, מכוננת בראש ובראשונה לזכותם של תושבי ירושלים לבחור ולהיבחר.

גם בכיר חמאס, ח'ליל אל חיה, שבינתיים איבד את ביתו, התייחס לבחירות בירושלים ואמר "לא נוותר על זכות הבחירות ואנו מוכנים לכך שהיא תהפוך למערכה בינינו לבין הכיבוש בירושלים. אנחנו מזהירים את הכיבוש שלא יתערב בזכות ההתמודדות או הבחירות בירושלים".

פינוי משפחות שיח' ג'ראח העלה את מפלס האלימות ונקלט ע"י חמאס

חמאס קלטה היטב את פרשיית שיח' ג'ראח והחלה למנף אותה למאבק עממי ובהמשך גם לסבב לחימה. מחמד דף, בכיר החמאס ומי שעומד בפועל בראש הזרוע הצבאית שלה, הודיע מספר ימים טרם החלה הלחימה על כוונתו לעמוד לימין תושבי מזרח ירושלים. דוברי הזרוע הצבאית של חמאס חזרו על הבטחתו זו ובכירי חמאס, אסמאעיל הניה, ראש השלכה המדינית וח'אלד משעל, מנהיג החמאס בחו"ל, הבטיחו להפוך את 28 הרמדאן לנקודת מפנה מכוננת באינתיפאדה במזרח העיר.

אלו ניצלו את המתח שנוצר בשיח' ג'ראח, עניין שהצית את הלבבות בעולם הערבי ובתקשורת הערבית, את רכישת הקרקעות בסלואן, את אווירת הרמדאן הטעונה ובעיקר את דחיית הבחירות לרשות הפלסטינית, שהתפרשה כהודאתו של אבו מאזן בכך שהוא נוטש את מזרח ירושלים.

ניצול המצב להגברת המתח הדתי

על רקע הביקורת הגוברת על אוזלת ידה של הרשות הפלסטינית, שהתחייבה למנוע את עסקאות הקרקעות במזרח ירושלים, קראו המשפחות במזרח העיר לרשות להעמיד לדין את מוכרי הקרקעות גם בהיעדרם ולהכות אותם ביד ברזל ואת מי שמסייע להם.

המתח הדתי עלה. אמנת החרם היא המשך לפסק הלכה מוסלמי שהוצא בשנת 1935 על ידי חכמי הדת במזרח ירושלים ואשר אסר כל סחר בקרקעות ומכירת בתי מגורים ליהודים.

לפני שנתיים, בעקבות רכישת נכסים ע"י יהודים, חידש שיח' עכרמה צברי, ראש המועצה המוסלמית העליונה, את פסק ההלכה. כעת, בעקבות האירועים בסילואן, הוא מצדד באמנת החרם ותומך בראשי המשפחות, שאומרים, "החרם הוא צו השעה ויחול גם על אלו שסייעו לפעולת הברחת הקרקעות" כלשונם.

צברי עצמו אמר לכלי תקשורת ערביים, "מוכרי האדמות נחשבים כבוגדים בדת האסלאם ובמולדת הפלסטינית ולפיכך אסור להתפלל עליהם במותם". לדבריו, "עורכי דין סוטים במזרח העיר הם שאחראים לשוד הקרקעות" ומבטיח לבוא איתם חשבון.

שיח' צברי, החשוב שבאנשי הדת המוסלמים בירושלים, אמר "העולם הערבי איננו עומד לצידה של ירושלים בשנים האחרונות" והוא מפנה אצבע מאשימה בעיקר כלפי מדינות ערב המתונות אך מבטיח, בראיון לתקשורת התורכית, כי "למרות הכל, העסקאות כולן בטלות וכי הרכוש המוסלמי יוחזר לבעליו בעתיד". במזרח העיר קראו למדינות ערב להגן על ירושלים ולא להיגרר אחר "רכבת נירמול היחסים עם ישראל". רק חמאס נענתה לקריאה.

ניסיון של גורמים פלסטיניים לפגוע בהסכמי נורמליזציה של ישראל עם העולם הערבי

אלו מציינים כי גם בכירי התנועה האסלאמית בישראל, הפלג הצפוני, מסיתים נגד האמירויות מזה מספר שנים ומאשימים אותה כמי שעומדת מאחורי מימון עסקאות

לרכש אדמות מידי מוסלמים בירושלים. "הקשר בין האחים המוסלמים, תורכיה וקטאר בולט מאוד ובמזרח העיר קיימת מתיחות פוליטית רבה בין מדינות אלו ואנשי החוגים האסלאמיים לבין גורמים לאומניים ובעיקר כאלו המזוהים עם האמירויות, סעודיה והמדינות המתונות".

בין האשמות המופנות כעת נגד דחלאן ונסיבה עומדת הטענה כאילו גם באסם עוודאללה, הבכיר הירדני המעורב בניסיון ההפיכה האחרון בממלכה הירדנית, פועל גם הוא בעניין מכירת הקרקעות במזרח העיר. גורמים פלסטינים שונים טוענים כי עוודאללה מקורב מאוד לאמירויות ולסעודיה וכן היה פעיל בקרן ירושלים ששמה נקשר בפרשה.

"נראה כי ד"ר נסיבה נמצא בחזית הבעייתית במזרח ירושלים, על רקע האירועים האחרונים בירדן, שקושרים אותו לבאסם עוודאללה במקביל לקשר החזק שבינו ובין מחמד דחלאן ואלו הובילו לאסון הנדל"ן הגדול במזרח העיר", כתבה נדיה חרחאש, בלוגרית ממזרח העיר. "הרי דחלאן הוא האיש שלו או שמא עוודאללה הוא האיש של דחלאן, אינני יודעת", כתבה.

באחרונה הזהיר "מוסד אל קודס הבינלאומי", גוף המזוהה עם האיסלאם הקיצוני ושהוקם בעקבות האינתיפאדה השנייה, ממקום מושבו בבירות, מפני מה שהוא מכנה "סכנת הניצול של איחוד האמירויות את הבחירות במזרח ירושלים".

"מוסד אל קודס" טען, כי מאחורי רשימת "ירושלים תחילה", שנסיבה פעל להקמתה, עומדות האמירויות וכי רשימה זו התגבשה להביא "לדחיקת הרשות הפלסטינית אל השוליים וליצור סמכות פוליטית מקומית במזרח העיר, בהתאם ל"הסכמי אברהם", לשון ההודעה. "מוסד אל קודס" קובע כי מאחורי הקלעים עומד סרי נסיבה, מראשי האליטה המזרח ירושלמית שכבר בעבר הצהיר אודות קבלתו את רעיון שתי המדינות ואת היותה של ירושלים בירה לשני העמים.

המלצות: ביטחון לאומי נבנה מבפנים כלפי חוץ

על הדרג המדיני במדינת ישראל לקבל החלטה ברורה: הגיעה העת למשול.

תמה העת ל"התנהלות" תוך שימוש בכלים אזרחיים ונימוקים ביטחוניים גרידא. מול מעגלי האיומים ההולכים ומתהדקים, על מדינת ישראל לדרוך את מערכות המדינה לחיכוך ולהיכנס לתודעת חירום רב-מערכתית ורב-שכבתית אשר תחייב את כלל מוסדות המדינה בהתאם, תוך מעבר מארגז כלים אזרחי לארגז כלים לאומי.

תכנית זו תצמצם את מוקדי החיכוך ותעצים את חוסנה של המדינה ותאפשר למדינת ישראל מרחב פעולה משופר לקראת מלחמה רב-זירתית אפשרית שבה יתאחדו הוקטורים מבחוץ ומבפנים: האיום האיראני-איזורי מבחוץ והאיום הכלל-פלסטיני מבפנים.

על תכנית זו לכלול את המישורים הבאים:

➤ **ביטחון פנים:** שני וקטורים משלימים:

○ הקמת משמר לאומי כמעטפת אזרחית לכוחות הביטחון תוך הסטת משאבים לטובת עיבוי וחיזוק מג"ב והמשטרה

○ **מבצע איסוף נשק בלתי חוקי** במגזר הערבי והבדואי **הגדרת האיום:** על מערכות המדינה, הן ביטחונית והן משפטית, לפעול מול הזרמים הלאומניים, הפלסטיניזציה והג'יהאד האלים בקרב חוגים במגזר הערבי אזרחי ישראל ובקרב הפלסטינים תושבי הרשות ועזה תוך שימוש בארגז כלים לאומי מתוך הבנת האיום במגרש הקיומי-לאומי, ולא במגרש האזרחי-עברייני.

כך יש לפעול מול פורעים ערבים בערים המעורבות ובמרחב, מול מציתי חורשים, מול תופעת דמי החסות והטרור החקלאי, מול הטרור בצירים, מול איחוד משפחות המהווה איום דמוגרפי וביטחוני משמעותי והסתננות שב"חים, מול התפרעויות בעיר העתיקה בירושלים ועל הר הבית, מול מזדהי טרור ועצורים לשעבר המסתובבים חופשי, ומול ראשי המסיתים ומחוללי החיכוך שיש לעצורם מייד ולגרשם מהארץ.

➤ **משילות מרחבית להצלת האחיזה הלאומית בעומק המרחב:** שני וקטורים משלימים:

○ **בלימה, ולאחריה היפוך מגמה כלפי "הבנייה המדינית"**, תהליך ההשתלטות הערבי-בדואי-פלסטיני הזוחל בכלל מרחבי ארץ ישראל. הדבר כולל הרס מידי של כל מבנה חדש שנבנה ללא היתר מתאים, ובמקביל אליו פינוי הדרגתי של עשרות אלפי מבנים, תשתיות ושטחים חקלאיים בשטחי C, בנגב, במשולש ובגליל. המהלך יכלול סנקציות פליליות כלפי הגורמים האחראים.

○ **מסה התיישבותית יהודית:** לצד זה, על המדינה להכיר בחשיבות החלוציות כמרכיב יסודי בציונות. ההתיישבות היהודית הינה מכפיל כוח קריטי לכוחות הביטחון – נכס ולא נטל. יש להסיר חסמים תכנוניים שמוטלים כיום על הקמה והרחבה של התיישבות יהודית. יש להקים יישובים חדשים בנגב, בגליל, בגולן וביהודה ושומרון, ולהרחיב יישובים קיימים. הדבר גם ייתן מענה למצוקת הנדל"ן ולמחירים מרקיעי השחקים שסובלים מהם אזרחי ישראל.

➤ **הרשות הפלסטינית:** הכרזת הרשות כישות טרור עד לעצירה מוחלטת של מדיניות ההסתה וההשתתפות במאבק המזויין, ובראשה פעילות עידוד ומימון טרור כמו מערך המשכורות למחבלים; סנקציות מדיניות, בינלאומיות, כלכליות ומשפטיות; פעולות אכיפה למעצר אחראים במערך מימון הטרור, החרמת כספים ועיקול חשבונות בנק.

➤ **החלת ריבונות מיידית על בקעת הירדן כקיר המגן המזרחי של מדינת ישראל** במובן הרחב של המילה, תוך הורדה מכלל דיון את הרעיון למסרה לפלסטינים או לכוחות בינלאומיים.

➤ **החלת ריבונות מיידית על כלל שטחי C** כשלב ראשון בדרך להסדר מדיני מבין שלל האפשרויות הקיימות, שיתעדף קודם לכל את האינטרסים הנוגעים לביטחון הלאומי ולמורשת הלאומית של עם ישראל ומדינת ישראל.

➤ **תכנית לאומית להגנת אתרי מורשת:** הכרזה על אתרי המורשת ביהודה ושומרון כאתרים בסכנה מיידית, תוך הקצאת משאבים לאבטחתם בכלל המרחב, כולל בשטחי B. הדבר ייעשה תוך מיצוי דין מחמיר עם העבריינים, פינוי בנייה בלתי חוקית בסמוך או בתוך אתרי המורשת.

ביטחון פנים: העת להקמת משמר לאומי

על הדרג המדיני לקבל החלטה כפולה בשני וקטורים משלימים:

- **הסטת משאבי סד"כ לטובת עיבוי מג"ב והמשטרה** בשגרה ובחירום דרך גיוס ואימון שוטף של פלוגות מילואים;
- זאת, לצד מעטפת אזרחית לגיבוי ועיבוי כוחות ביטחון הפנים בשגרה ובחירום ובסנכרון עם בדמות **משמר לאומי** במרחב העירוני תחת מג"ב והגנה מרחבית (הגמ"ר) במרחב הכפרי, כך שצה"ל יתמקד באבטחת הצירים המרכזיים וביישובים במרחבי הגבול בעת חירום.

משמר לאומי לישראל

מאז קום המדינה, ישראל נעה בין תקופות של גאות ושפל במערכות הביטחוניות, הן כלפי איום חיצוני והן כלפי איומי פנים. מדינת ישראל מתמודדת באופן תמידי עם אתגר הנובע מהשסע הלאומי שבין הערבים ובין היהודים – שסע המושפע רבות מההקשר הפלסטיני, אך לא פחות מכך מתמורות שבתוך העולם הערבי, ובדגש על המוסלמי-רדיקלי במזרח התיכון.

אתגר זה מוביל מידי כמה שנים להתססה חמורה המתאפיינת באירועים ביטחוניים אלימים של ערבים כלפי יהודיים, בתוך ערים מעורבות,¹¹⁵ בפריפריה, ואף בנתיבי תנועה מרכזיים לאורכה ולרוחבה של המדינה.

בשנים האחרונות חלה הדרדרות בהיבטים בטחוניים מרחביים, במיקוד על ביטחון הפנים: הריבונות בנגב כורסמה ושבטים בדואיים פורעי חוק מפרים את ביטחון העוברים והשבים במרחב. במרכזו עדים למהומות במרחב ירושלים, בפרעות אלימות בלוד, ביפו וביישובים נוספים, ובמחוז הצפון בנתיב התנועה בואדי ערה, בכפרים בגליל המאיימים הן על הישובים היהודיים בסביבתם, ובערים מעורבות נוספות כגון חיפה.

וקטורים הפוכים

אל מול התופעה הזו חלה הדרדרות חמורה באיכות המענה הביטחוני – צה"ל צמצם את אחיזתו ההגמ"רית במרחבים רבים, ומשטרת ישראל קצרה בסידרי כוחות לשם מתן מענה ראוי. הוקטורים

ההפוכים האלו, שמצד אחד מבליטים עליה ברמת האלימות הלאומית-ערבית, ומצד שני מענה ביטחוני שאינו מספק מובילים לפער ההולך וגדל, כך שהפגיעה בביטחון ובתחושת הביטחון של תושבי ישראל היהודיים הולכת ומתעצמת. למעשה, ניתן לומר שהריבונות שלנו כמדינת הלאום של העם היהודי נפגעה מאוד.

המצב הנוכחי המוביל לגלי הסלמה חמורים, ואף מייצר אווירת רפיסות¹¹⁶ במענה הביטחוני מחייב פיתרון משמעותי, בדגש על הרמה האסטרטגית והאופרטיבית. **ממשלת ישראל חייבת זרוע מבצעית רבת עוצמה**, שתאפשר הפעלת סדרי כוחות משמעותיים אל מול מוקדי אלימות לאומית, ובמצבי חירום תאפשר גמישות פעולה רחבה בהנעת כוחות ובניטרול איומי הפנים בתצורה של פרעות על רקע לאומני.

צעדי הגנה אינם יכולים להיות מערכתיים, נחלת המדינה בלבד; חייבת להיות יכולת הגנה מיידית בהתארגנות מקומית על מנת להגיב לאירועים, כדוגמת הפיגוע ברחוב דיזנגוף בתל אביב באפריל 2022, שבו לא הייתה תגובה מיידית של אזרחים והיה חוסר ודאות לגבי מסלול הימלטות המחבל. כוחות הביטחון לרוב מרכזים את הסד"כ במחנות; למרות עוצמתם, הם לעולם לא יוכלו להיות בנקודת ההתרחשות כמו אזרחים שמגיבים בשטח.

ממשלת ישראל חייבת לפעול באופן מהיר להקמת זרוע של משמר לאומי.

בהקשר הנידון נדרש אף לציין כי צה"ל רידד בעשורים האחרונים את מערך המילואים, ואזרחים רבים כיום אינם משרתים במילואים, זאת למרות שיש להם את

¹¹⁵ ראה כדוגמה – החיים בעיר עכו <https://www.makorrishon.co.il/news/423365>, ובעיר לוד <https://www.mako.co.il/men-stories/Article-44445be88ca0e71026.htm>

¹¹⁶ ראה התבטאות ראש אט"ל, האלוף תורג'מן - <https://www.maariv.co.il/news/military/Article-877112>

הכישורים הנדרשים לפעול להגנה ולסייע במאמץ הביטחוני.

המענה, ובהמשך את רמת הביטחון תחושת הביטחון – זוהי לא משימה, זוהי אחריות ריבונית הנדרשת מזה זמן.

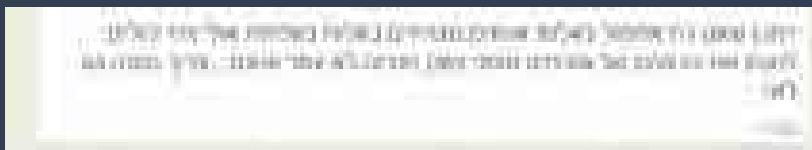
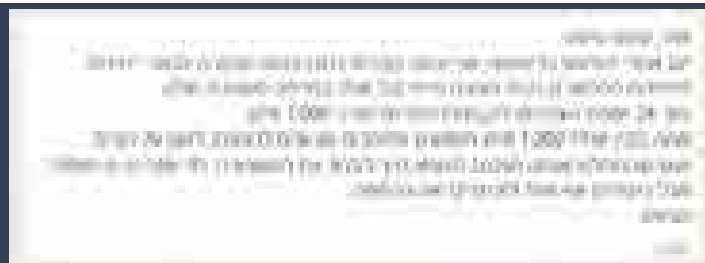
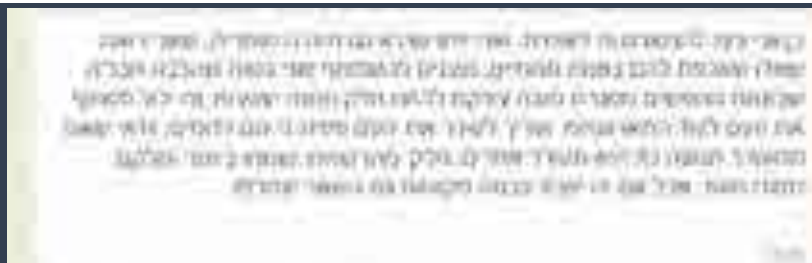
מכאן ראוי שאותו משמר לאומי יבנה על אנשי מילואים בראייה אזורית-מרחבית, המסוגלים לפעול באופן מידי, להתגייס, ותחת איגודי כוחות לפעול להגנת המרחב וצירי התנועה, תוך חזרה לרעיון "האומה החמושה". היכולת לבנות מסגרות מסוג זה, שאגב היו קיימות לארגון "ההגנה" עוד טרם הקמתה של המדינה¹¹⁷ – היא יכולת קיימת, ובאופן די מהיר ניתן להקימה. אם כן, האנשים נמצאים, היכולת קיימת, והמוטיבציה בהתאם.

משמר לאומי הוא צורך חיוני – זה"ל קצר מלתת את המענה תחת סדרי הכוחות הקיימים, משטרת ישראל מוכיחה פעם אחר פעם שהמשימה היא בסדרי גודל מעל יכולתה, והאיום כאמור הולך ומחמיר.

ההימנעות מהקמת גוף הנותן מענה ביטחוני גמיש ומהיר מסכנת את ביטחונה של החברה הישראלית, ומדרדרת את המצב משנה לשנה באופן חמור ומדאיג. קיומו של משמר לאומי תעלה באופן דרמטי את איכות

משמר לאומי לעומת משמר אזרחי: בניגוד למשמר אזרחי, שבו אזרח מתנדב תחת המשטרה, משמר לאומי כפוף למג"ב. הקמת משמר לאומי תחת מג"ב מחייב התאמת המטה שלו לאתגר הפו"ש ובניין הכוח. זה"ל אחראי לאבטחת הצירים הראשיים וההתיישבות סמוכת הגבולות בעוד מג"ב עם חטיבות מתנדבים אזרחיות וארציות ומילואים יגן על הערים והיישובים במדינה.

לצד בניין הכוח בצה"ל, במג"ב ובמשטרת ישראל, יש להרחיב משמעותית את יכולת הלוחמים לשעבר לקבל רשיון נשק ולשאת אקדחים ולהיות מסוגלים להגיב ולסייע בהגנה של יישובם בחירום. גם אם מספר המתנדבים ואנשי המילואים של מג"ב יגדל מכ- 7,500 כיום לכדי עשרים או שלושים אלף, עדיין יוותר צורך לכמאה אלף חמושים באקדח שיהיו פרוסים בשכונות וביישובים ברחבי הארץ ויגנו על ביתם, כפי שעשו תושבי לוד, עכו או באר שבע ב"שומר החומות".

צעירים כותבים לביטחוניסטים: מעוניינים להתנדב למשמר לאומי, לא מקבלים מענה מהרשויות

¹¹⁷ ר' מאמרו של האלוף במיל' גרשון הכהן, "בחזרה להגנה המרחבית", <https://www.israelhayom.co.il/magazine/hashavua/article/914635>

חיוניות מערך המילואים כחלק אינטגרלי מאתוס "צבא העם"

אל"מ במיל' רונן איציק | לשעבר מפקד חטיבת הראל במילואים, סגן מפקד חטיבה 7 וראש מטה עוצבת עמוד האש. עמית מחקר, דוקטורנט ומורה לאזרחות, מוביל את תכנית "אתגרים" להעצמת מורים מנהיגים

העדפותיו. הצורך בתגמול כספי שניתן לחיילי מילואים מחייב את הממשלה בהקצאת תקציבים גדולים מבעבר לגיוס מערך זה, שיקול המהווה פעמים רבות נדבך משמעותי בקבלת ההחלטות בעניין היקף גיוס המילואים בשנה נתונה. היבט זה משליך על צמצום בהיקף האימונים והפעילות שיחידות המילואים מקיימות – תהליך הפוגע בתחושת הנחיצות של המשרתים ובכשירות היחידות.

ממחקר שערכנו¹¹⁸ שבדק מהו הגורם המוטיבציוני המרכזי בהחלטתם של אנשי המילואים להמשיך ולשרת בצה"ל, נמצא ש**משרתי המילואים מתאפיינים בתפיסת אתוס ביטחונית מובהקת**. מכאן שמערך המילואים מהווה במדינת ישראל מאין "עוגן" תרבותי המשמר ערכים לאומיים ובכך מעכב תהליכים פוסט-מודרניים, בתוכם שימור ערך ההקרבה למען הכלל. המוטיבציה לשירות המילואים, גם כיום, נובעת מתחושת החיוניות הביטחונית, ומפטריוטיות קונסטרוקטיבית – בהקשר הזה מאמצי הרפורמה בצה"ל אמנם סייעו לשיפור המוטיבציה לשירות במילואים, אך המניע הבסיסי לשירות זה נותר כשהיה בעבר.

תובנה זו, בייחוד תחת העובדה ששירות המילואים הוא המשך טבעי לשירות החובה במודל "צבא העם", מאפשרת למקבלי ההחלטות לשנות את נקודת המחשבה באשר להיקף כספי התגמול, ואופי התגמול המוענקים למשרתים במילואים, ובדרך זו לממש את תקציב הביטחון באופן אפקטיבי יותר, אשר יישמר את

מאז הקמתה של מדינת ישראל, צבא ההגנה לישראל מבוסס בעיקרו על מערך מילואים משמעותי, המוזן מחיילים המשתחררים משירות חובה. בדרך זו ישראל מצליחה להתמודד עם אתגרי הביטחון בשגרה, ולשמר כוח מחץ לשעת חירום. ואולם בישראל חלו שינויים דרמטיים בעשורים האחרונים: התבססות מוצאת על טכנולוגיה, מעבר מלחימה בצבאות סדירים ללחימה בארגוני טרור תת-מדינתיים, וכן, שינויים בסדרי העדיפויות החברתיים בגינם התעצמה ההשקעה התקציבית בתחומי החיים האזרחיים: החינוך, הבריאות ותחומי הרווחה השונים. החברה הישראלית עצמה חוותה בעשורים האחרונים גם טלטלות ערכיות, בתוכם שחיקת אתוס הביטחון, מעבר לחברת שפע, ואלמנטים של אינדיבידואליזם, שצמצמו את ערך ההקרבה למען הכלל כחלק מהשפעות העידן המודרני המאוחר.

התמורות שחלו בישראל הובילו לצמצום סדר כוחות המילואים בצה"ל, ועם זאת מערך המילואים עדיין מוגדר כחיוני להגנתה של ישראל, ומהווה כ-50 אחוזים מסדר הכוחות של צה"ל. חיילי המילואים בישראל, שבעבר התגייסו מתוך תחושת נחיצות ותודעת איום זוכים היום לתנאים משופרים, בכללם שכר גבוה על שירותם, מענקים כספיים, וכן הטבות בתחומי החיים השונים. יש הטוענים כי המניע המרכזי לשירותם בעידן הנוכחי השתנה והוא הפך לתועלתני, בעל אופי כלכלי. טענה זו מתחברת לדילמה המשולשת אותה חווה חייל המילואים הממוצע: המתח בין המחויבות ליחידה הצבאית, המחויבות למשפחה, והמחויבות למקום העבודה משפיעים רבות על

¹¹⁸ המחקר הינו השוואתי והתבסס על שילוב בין השיטה הכמותית ובין השיטה האיכותית. בשנים 2016-2020 הופץ שאלון אינטרנטי חצי מובנה ברשתות החברתיות, במסגרתו מעל 4,200 השיבו לשאלות שעוסקות בהבעת עמדה כלפי הקונפליקטים המרכזיים איתם מתמודדת החברה הישראלית בעשור האחרון, עיקרם חברתיים וביטחוניים. המשתתפים נדרשו להציג את רמת הזדהותם עם היגדים המייצגים קונפליקטים אלו, וזאת על בסיס סולם ליקרט (1-6). מתוך כלל המשתתפים בשאלון, 1,420 משתתפים היו משרתי מילואים בצה"ל, והשאר לא שירתו במילואים. על-סמך בסיס נתונים זה התבצעה בדיקת קורלציות בין המשתתפים השונים, ובהמשך לכך רגרסייה מרובת משתנים לשם בחינת מובהקות המודל הבוחן את ההשפעות השונות של שירות המילואים, ורמת המובהקות של המשתתפים עצמם. בהמשך לכך, מתוך מעל 500 משיבים לשאלון האינטרנטי שהשאירו פרטים לצורך ראיונות נבחרו אקראית 30 משתתפים לצורך ראיונות טלפוניים חצי מובנים, אשר התקיימו בשנת 2021. חתך המרואיינים שנבחרו אקראית לשם ראיון הטלפוני דומה במאפייניו לחתך המשיבים לשאלון האינטרנטי. שילוב שיטות המחקר איפשר את הבנת המגמות והשפעת המשתתפים שנבחרו לשם מחקר, בצד בחינה של תהליכי עומק בקרב משרתי המילואים הביטחים של תפיסת איום, מנטליות המצור, אמונת הביטחון, ותפקידו החברתי של שירות המילואים.

מערך המילואים בכשירות הנדרשת ממנו למצבי חירום ולמלחמה.

"צבא העם" של מדינת ישראל הוקם תחת תפיסת "כל העם צבא". בן-גוריון ראה בשנות ה-50 את הצבא כ"בונה העם", כורח לקיבוץ הגלויות שהתרחש באותן שנים. בשל כך, רוב אזרחי ישראל, עיקרם גברים, שירתו אז במילואים. בדרך זו הפך השירות בצה"ל לאתוס תרבותי-נורמטיבי מכונן בתרבות הישראלית, שגם כך נשענה על תפיסת האיום התמידית, עוד מימי התנ"ך. צה"ל מהווה עד היום "מדורת שבט" בחברה הישראלית, ערך אשר מוביל למוטיבציה בסיסית עבור גיוס הנוער לשירות סדיר. ואולם שירות המילואים תמיד נתפס בחברה כ"התנדבות מוגזמת". רבים מאנשי המילואים נתפסו שנים רבות כ"פראירים", ועם זאת רבים המשיכו להתגייס למילואים בעיקר מתוך תחושת הנחיצות ומכורח חוק.

אולם לאחר התעצמות הטרור הפלשתיני, הלחימה כנגד מתקפות ההרס הרצחניות במרכזי ההרים בישראל, התעצמות האיום הרקטי מכון לבנון ועזה, ופרוייקט הגרעין האיראני העלו את תחושת הסכנה הביטחונית ועוררו מחדש את מנטליות המצור הישראלית, הידועה גם בפתגמים מקראיים, כגון: **"אם אין אני לי, מי לי?"; "עם לבדו ישכון", וכן "לנצח נחיה על חרבנו"** – אלמנטים איתם מזדהים צעירים רבים בחברה הישראלית גם כיום.

התעצמות האיומים הביטחוניים, בעיקר ארגוני טרור תת-מדינתיים המצויידים ברקטות, הובילה לכך שמאז אמצע שנות ה-2000 מערך המילואים נדרש למלחמות ולמבצעים כפי שלא היה נדרש דור שלם לפני כן בשנות ה-80. בתקופה זו המדינה השקיעה בעוצמתו של מערך המילואים ובמוטיבציה של אנשי המילואים להתגייס. דברים אלו באו לידי ביטוי בשיפור אמצעי הלחימה, ציוד, ותנאי שירות ביחידות המילואים – שיפור זה תרם רבות לתחושת הנחיצות של אנשי המילואים. לוותה ברפורמה משמעותית בשנים 2008-2012, עם זאת מאז שנת 2013 צה"ל שב וקיצץ בתקציבי מערך המילואים.

הנכונות להתגייס למילואים הושפעה בעבר לא מעט מתוך מסורת משפחתית – בדגש על מעבר המורשת מאב לבן, חלק מהאתוס ההישרדות יהודי. ואולם יש שטוענים כי למסורת המשפחתית כיום השפעה מופחתת ביחס לעבר, כורך להיחלשות התא המשפחתי ולערכים המודרניים המאוחרים. מחקרים מצאו כי דווקא בתחום שירות המילואים מסורת זו נשחקה פחות, וכי לעולם המילואים יש משקל מובהק במסורת

המשפחתית – מכאן שקיים ויכוח באשר להשפעת התא המשפחתי על הנכונות להמשיך ולשרת במילואים במעבר הבין דורי – החשש הוא שככל שיחלוף הזמן השפעה זו תיחלש, לא מעט בשל העובדה שאחוזם של משרתי המילואים מצטמצם באופן תדיר ביחס לגודל האוכלוסיה בישראל.

תפיסת האתוס של משרתי המילואים

הצמצום בהיקפי המילואים שחל בשנים האחרונות בצד הפיחות המשמעותי בתדירות הזימון לשירות השפיע על לא מעט אנשי מילואים בראייתם כלא נחוצים, ובהמשך לכך הבנתם כי האיומים הביטחוניים על מדינת-ישראל לא מסכנים אותה כבעבר. תובנה זו התעצמה מההחלטה לגרוע חיילי מילואים בגיל צעיר יחסית בשל סגירת יחידתם או צמצומים בהיקף הכוחות.

בתחילת העשור הקודם, כאשר צה"ל היה בעיצומה של רפורמה משמעותית בגיוס המילואים, נמצא כי המשרתים מצויים תחת תפיסה של איום מיידי למלחמה, בהבנה שלהם בתקופה ההיא צה"ל יגויס בסבירות גבוהה לעימות משמעותי, שהמחולל המרכזי שלו הוא המאבק האיראני להגמוניה במזרח התיכון, לרבות הנסיונות של איראן לייצר נשק גרעיני.

ועם זאת בעשור האחרון חלו תפניות בפעילויותיה של איראן במזרח התיכון – ההגעה להסכם למניעת ייצור נשק גרעיני עם מדינות המערב, הקושי הכלכלי הפנימי, וההתמודדות עם בריתות סוניות סביב המפרץ הפרסי הקשו על האיראנים בתהליך ההתעצמות הצבאית שלהם. בתוך כך, התנהלו מאמצים בלתי מבוססים של מספר מדינות מערביות, בכללן ישראל, לסכל את תכניות ההתפשטות האיראניות באזור – המאמצים האלו באו לידי ביטוי בהפעלת אש אווירית משולבת במודיעין מדויק ולא הצריכו גיוס מילואים.

למעשה, בעשור האחרון עיקר המאמץ המבצעי של צה"ל בא לידי במושג **"המערכה שבין המלחמות"**, שתכליתה מניעת התעצמות האויב. מערכה זו נוהלה כלל ועיקר באמצעות יחידות סדירות, ללא מעורבות משמעותית של חיילי מילואים. באופן זה, ולצד תהליך הצמצומים במערך המילואים, שבא לידי ביטוי במיעוט אימונים והפעלות מבצעיות, ניתן להניח כי תחושת החיוניות בקרב אנשי המילואים נשחקה.

הנכונות לשירות המילואים בצה"ל לפי ממצאי מחקר זה נובעת משילוב בין אלמנטים ביטחוניים ואלמנטים חברתיים. אנשי המילואים בהקשר זה הם פחות בררנים בהקשרים חומריים ותועלתניים, המניעים שלהם לשירות הם יותר רגשיים. העובדה שרובם מגיעים מרקע סוציו-אקונומי מעל הממוצע, מצביעה על כך שאת המודל הרפובליקני, עליו נטען כי הוא בחוסר איזון בהקשרים לאומיים בכל הקשור לאוכלוסיה זו, יש לקחת בספק.

אמנם לא יהיה נכון מצד הממסד לראות את מערך המילואים כמובן מאליו, אך בהיבט הקצאת המשאבים לתגמול יש גמישות רבה למקבלי ההחלטות לבצע וויסותים ולחזק "חוליות חלשות", כמו למשל מפקדים הממשיכים לשרת בתפקידי קצונה בכירים במילואים,

מפקדי הפלוגות והגדודים, עליהם ניטען כי פעמים רבות הם ברירת-מחדל. ייתכן ורתימת המשאבים דווקא כלפי אוכלוסיות אלו תהווה תמריץ יעיל יותר.

אנשי המילואים מצטיירים על-פי מחקר זה כבעלי מודעות גבוהה להיבטים חברתיים: רמת הפלורליזם שלהם גבוהה יותר, והם טעונים יותר בערכים של חינוך, ושליחות. הדבר מצביע על כך שהשירות במילואים נותר כאתוס ערכי המזכיר את כוונת מייסדי האומה באשר לצבא הבונה חברה. ייתכן ומעריך המילואים כבר לא מצוי בנקודה הקריטית כשהיה בעבר הרחוק בהקשר השפעתו על החברה הישראלית, זאת נוכח ההבדלים בפרפורציות הגידול של האוכלוסיה ובין גודל הצבא – אך עם זאת ניכר שמדובר ב"נבחרת לאומית" המשמרת ערכים ומחויבות למדינה ולחברה.

ההגנה המרחבית בספר חיונית כתמיד

אלוף במיל' גרשון הכהן | לשעבר מפקד הגיס המטכ"לי, מפקד הגיס

הצפוני, ראש חטיבת תורה והדרכה, חוקר במרכז בגין-סאדאט

מתוך: "בין הקטבים", גיליון 15, "המערכה שבין המלחמות", מרס 2018, מרכז דדו לחשיבה

צבאית בינתומית בצה"ל

בשעת חירום במסגרת תכנית כוללת לפינוי אזרחים מקווי העימות בגבול הצפון ובגבול עוטף עזה. בימי תרגיל הגיס שנערך בספטמבר בפיקוד הצפון, פרסם הכתב הצבאי אלכס פישמן את הידיעה הזאת: **"שינוי במדיניות ההגנה של ישראל: במקרה של מלחמה עם חיזבאללה או חמאס, יפנו לא רק היישובים הקטנים הצמודים לגדר, אלא גם ערים סמוכות"**. ובכן מדוע נמוג מרכיב ההגנה המרחבית ביישובי הספר?

תפקיד ההתיישבות בדוקטרינת ההגנה של צה"ל

מאז ראשית המפעל הציוני יועד לרשת היישובים ולמתיישבים בספר (frontier) תפקיד מרכזי בתפיסת ההגנה. על תרומת מתיישי גוש עציון במלחמת העצמאות להישגי המערכה על ירושלים כתב יגאל אלון: "מאז ייסוד פתח תקווה ועד הקמת המדינה בתש"ח, חפפו למעשה תחומי ההתיישבות היהודית וההתיישבות החלוצית, את תחומי ההיאחזות והשליטה העברית בארץ ישראל. כל ערי הארץ שהיו מעורבות, או לפחות גובלות עם יישובים ערביים, כל הקיבוצים המושבים, המושבות והשכונות שימשו בסיסים ומבצרים להגנה עצמית ולהגנת היישוב היהודי כללותו".

גישה זו המשיכה להתקיים גם בימים לאחר הקמת המדינה ותקפותה לא רק שלא פחתה, אלא אף התעצמה. במקום שבו לא התקיימה נוכחות מתיישבים אזרחים, התקשתה המערכת הביטחונית לממש את ריבונות המדינה. כך איבדה מדינת ישראל את אחיזתה הריבונית באל-חמה.

בהסכם שביתת הנשק עם סוריה שנחתם ב־20 ביולי 1949, נקבע אזור אל-חמה כאזור מפורז המצוי בריבונות ישראלית. ב־4 באפריל 1951 נשלח לאזור אל-חמה כוח צה"ל ככוח סיור משטירי. כוח סורי פתח באש שהרגה שבעה מחיילינו. מאז ועד מלחמת ששת הימים איבדה ישראל את אחיזתה בשטח. אילו היו שם מתיישבים אזרחים, יתכן שמדינת ישראל הייתה

תקציר: מדוע נמוג מרכיב ההגנה המרחבית ביישובי הספר? במאמר מוצג תפקיד ההתיישבות בדוקטרינת ההגנה המסורתית של צה"ל – ככוח השומר על האחיזה של מדינת ישראל בשטח. לאור האיום החדש ישן המתפתח בספר נטען במאמר כי יש לחזור לגישה המשלבת בין כוחות צבא סדירים לבין אזרחים בני המקום. איום חדירת כוחות אויב בקווי העימות מחייב את צה"ל להשתחרר מתפיסת פינוי היישובים בחירום ולהפכם לרכיב מערכתי הגנתי תומך למאמץ הצבאי העיקרי. יתרה מזו, הוא מציע לראות את מרחב הספר כמרחב חיכוך פוטנציאלי להתהוות חדשה.

בסיום מלחמת העצמאות, ד' באב התש"ט (15 באוגוסט 1949), הונחה על שולחן הכנסת הצעת "חוק שרות ביטחון, תש"ט-1949". בדברי ההסבר להצעת החוק פירט שר הביטחון דוד בן גוריון ארבעה סוגי שירות ביטחון:

1. כוח קבע סדיר מצומצם – כוחות קבע ביבשה באוויר ובים – שיעבדו בהתנדבות לפי חוזה;
2. טירונים בני 18 ועולים עד גיל 26 בגיוס חובה;
3. מערך המילואים – "עתודות";
4. יישובי הספר – מתיישבים החיים על משקם ועבודתם שיצו יאומנו ויבוצרו במיוחד לשמש חומת מגן ראשונה במקרה של התפרצות האויב.

כאן הונחו אבני היסוד התפיסתיים לבניין כוח צה"ל. בכל הקשור לשלושת המרכיבים הראשונים ממשיך צה"ל לבטא את קווי היסוד הארגוניים שנקבעו בתש"ט. ראוי לברר מדוע המרכיב הרביעי – ההגנה המרחבית בספר – הלך ודעך עם השנים?

בניגוד למורשת העבר לא זו בלבד שהמתיישבים ביישובי הספר אינם מאורגנים יותר כרכיב מערכתי במגננה, אלא שמערכת הביטחון מתכננת לפנות אותם

מתעקשת יותר לשמר את אחיזתה במקום. כך קרה גם במובלעת הר הצופים בשנים 1967-1949.

הכפר עיסווייה היה כולו במרחב הריבוני הישראלי. בתחילה הוא היה נטוש, אך במשך השנים, בתמיכת הלגיון הירדני, חלחלו אליו בהדרגה אזרחים פלסטיניים שהרחיבו את אחיזתם גם בשדות ובמטעי הזיתים. "פסע אחר פסע הצטמצמה המובלעת הישראלית על ההר. במובלעת הירדנית התנהל תהליך הפוך" כך תאר את התהליך אלוף עוזי נרקיס, מפקד פיקוד המרכז דאז, וסיכם בהעלאת השאלה: "האם אצדק אם אסכן חיילי נוספים למען הגנה על חלקת קרקע זעירה שאין בה תועלת לאיש?"

במאבקים מסוג זה יש לרכיב ההתיישבות האזרחי תפקיד חיוני שאינו יכול להתממש על ידי כוח צבאי. טענה זו מתייחסת למתרחש בכלל קווי העימות, לאו דווקא במרחבי ספר כמו יהודה ושומרון, אלא גם במרחבי הגליל והנגב. כוחות הביטחון כשלעצמם לא רק שהם אינם מספקים מסה של נוכחות רצופה, הם גם אינם רגישים דיים לשינויים המתרחשים בשטח והפוגעים באינטרסים הלאומיים הריבוניים. המאבק שהתקיים בגבול סוריה ישראל לפני 1967, מדגים את דוקטרינת הביטחון הישראלית באופן שבו שולבו האזרחים בספר במאמץ הצבאי. במאבק למימוש הריבונות באזורי מריבה בקרבת הגבול התבקשו החקלאים לעבד את השדות בקרבת הגבול עד המטר האחרון, גם בשטח המפורז, למרות הידיעה שהדבר כרוך בתקריות אש שאף יצאו לעיתים משליטה. האם שילוב האזרחים היה מוצדק במבחן המקצועי הצבאי? האם הוא היה ניתן להנמקה במבחן עלות-תועלת כלכלית? למפקדי צה"ל באותם ימים, רב-אלוף דוד אלעזר שנשא בתפקיד מפקד פיקוד הצפון ולרב-אלוף יצחק רבין, הרמטכ"ל, לא היה ספק בצדקת מאבק זה ובחינויות שילוב האזרחים החקלאים.

ישראל בר שנשא בשנותיו הראשונות של צה"ל תפקיד מקביל לראש אגף התכנון, היטיב לנתח ולנסח את תפקידה המשלים של ההגנה המרחבית, בתפיסת הביטחון הישראלית. כך הוא הסביר בספרו, "במעגל בעיות הביטחון":

יש סבורים שחלק זה (ההגנה המרחבית) של המערכת הביטחונית שלנו אינו אלא פרי התנאים ששררו בארץ לפני תקומת המדינה. ולכן יש לראותו כתופעה חולפת, שעתה עבר זמנה. אולם הערכה מעין זו מוטעית

מיסודה. העקרונות שעליהם מבוססת ההגנה המרחבית, הם ארגון מיליציוני של האוכלוסייה, על מנת לעמוד בפני מי שתוקף את מקום מגוריה ועבודתה. ובכן שילוב בין תא היצירה הכלכלית ותא ההתגוננות הצבאית, עקרונות אלה שימשו קו מדרוך לכוחות הביטחון של עמים רבים בדברי הימים [...] חיסכון כוחות מזה ומניעים מוסריים המגבירים את כושר העמידה מזה. לכן אנו מוצאים בתולדות המלחמה ובייחוד של מדינות צעירות, וקטנות אשר נאבקו על חירותן, מערכת של הגנה מרחבית, כמשענת והשלמה הכרחית לכוחות הסדירים.

הגישה המיוצגת בדברי ישראל בר מתבססת כמובן על היכרותו עם לקחי מלחמת העולם השנייה. המלחמה אכן שינתה מאז את צורתה ואת הגיונה, אולם דווקא במאפייניה החדשים בלחימה כנגד ארגוני טרור וגרילה הפועלים מתוך האוכלוסייה האזרחית ובנוכחותה, נוספו ממדים חדשים לנחיצות התארגנות הגנתית ביישובים הפרושים במרחבי הספר. לנוכחות ההתיישבות במרחב יש תפקיד פעיל ביצירת התנאים להתמודדות יעילה יותר של הכוח הצבאי הסדיר.

בעידן המלחמה החדשה גישה המשלבת בין כוחות צבא סדירים לבין אזרחים בני המקום הפכה להיגיון ולצורך השעה. מתוך אילוצי לגיטימציה ושיקולים מדיניים באזורי סכסוך מוטל על האזרחים המתגוררים באזורים אלה תפקיד הולך וגדל בהובלת המאבק לקידום אינטרסים לאומיים. כך קורה לדוגמה במאבק הפלסטיני ברצועת עזה להרחבת מרחב הפרימטר החקלאי בגבול או מרחב הדיג בחופי עזה; כך קורה בהתפשטות הסינים בים הסיני באמצעות אלפי סירות דיג אזוריות; וכך קורה בקווי המתאר השיטתיים של פעולת הרוסים בגיאורגיה ובאוקראינה. מנגד לתפיסה זו ומן המקום המבקש להעמיד גם את מדיניות הביטחון על רציונל כלכלי בחישובי עלות-תועלת, הולך ומוצג מרכיב ההתיישבות החלוצית בספר כנטל על שגרת הביטחון. בשונה מתפיסת הביטחון המסורתית בתפיסה ההולכת ומתקבעת מוצגים היישובים הישראליים בספר יותר ויותר כנטל ביטחוני נוסף שבלעדיו היה ניתן, כביכול, לצמצם כוחות ולחסוך בעומס המשימות. לפני כשש שנים, בהיותי מפקד המכללה לביטחון לאומי, נשלחו אלי שלושה צעירים עובדי משרד האוצר – "נערי אוצר" – לברר בהיבטי עלות-תועלת כלכליים את הצידוק לפריסת יישובי קו עימות בקרבת הגבול, כדוגמת נח"ל עוז בעוטף עזה. הם ביקשו לבחון במעטפת המשימות היומיות המוטלות על כוחות הביטחון: כמו הוצאת ילדים לבית הספר באוטובוס

ממוגן ואבטחת חקלאים בשדות בקדמת הגבול, כמה כסף היינו חוסכים בסדר הכוחות ובמעטפת המטלות, אם היינו מעבירים את היישוב למקום בטוח יותר. בתגובתי הראשונה אמרתי שבן-גוריון היה מגלגל אותם במדרגות.

גישתם מיישמת מגמה הרווחת בעולם המערבי הליברלי להפרדה בין מרכיבים צבאיים מוסדיים המופקדים באופן בלעדי על הפעלת הכוח לבין המרכיב האזרחי האמור להתמסר לחייו האזרחיים.

המסד התפיסתי - ערכי להפרדה בין אזרח לחייל

נוח למדינה לשלוט באזרחיה כשהם עסוקים במיצוי חייהם הפרטיים ומשליכים ייבם על מנגנוני המדינה המוסדיים. זה מצליח עד למבחני שעת החירום – עד להתפרצות משבר מקיף המביא את המערכת המוסדית לאובדן שליטה. הסרט דנקירק שעלה לאקרנים בשנה האחרונה, היטיב להציג כיצד ברגע המשבר, עם קריסת המערכת הצבאית, היו אלה אזרחים מתנדבים באלפי ספינות קלות פרטיות, שהעניקו למערכת הצבאית רשת ביטחון וחילצו בהצלחה מעל 300,000 חיילי הממלכה מן המצור בדנקירק.

הדיון מתחבר בנקודה זו לבירור מערכת הזיקות הרצויה במדינה דמוקרטית בין האזרח והחברה האזרחית לבין המדינה ומנגנוניה. הסדרת הסוגיה מנקודת מבט ליברלית חותרת ככל הניתן להפרדה דיכוטומית בין חייל לבין אזרח ובין מחנה צבאי לבין יישוב אזרחי. שילוב שיטתי של אזרחים בהגנה המרחבית נתפס בתוך כך כאנומליה השייכת לסדר חברתי שעבר זמנו. בהשפעתה הגוברת של גישה זו על מערכת הביטחון וצה"ל נוצר צמצום הולך וגובר של מרכיב ההגנה המרחבית האזרחית. חשוב להדגיש כי בעניין זה, כמו בעניינים אחרים, בן-גוריון ומפלגות הפועלים החלוציות, ממש לא החזיקו בעמדה ליברלית. משהו אכן השתנה: בראשית דרכן נשאו מפלגות הפועלים את דגל החברה המגויסת, אולם בהדרגה הן החליפו אותו בדגל החברה האזרחית הליברלית. בעשורים האחרונים מפלגות הפועלים הישראליות אכן עברו מאוריינטציה סוציאליסטית קולקטיבית לאוריינטציה ליברלית סוציאל-דמוקרטית.

עם דעיכת האתוס החלוצי גברה הדרישה האזרחית מן המדינה להעניק לתושבי הספר אותה רמת ביטחון המתקיימת בתל אביב. בשל העדר מסד ערכי לתבוע

מהאזרח בספר שותפות למטלות הביטחון מתוקף שליחותו החלוצית, נוצרה המגמה להשקעת משאבי עתק בהגנת ההתיישבות בקווי העימות, עד כדי ציפייה להענקת הגנה מושלמת, דוגמת המאמץ לאיתור המנהרות בגבול עזה ולסיכולן.

בראשית ימי האינתיפאדה שפרצה בדצמבר 1987, העז יצחק רבין כשר הביטחון להציב בפני ביקורת המתנחלים את ציפיותו מהם לכוח עמידה, כפי שמצופה מאזרחים חלוצים במרחב הספר. ואומנם דעיכת האתוס החלוצי מסבירה כיצד דווקא לנוכח ההישג המבצעי של כוחות צה"ל בפריצת דרך לאיתור המנהרות ולסיכולן תושבי היישובים בקרבת גבול עזה ממשיכים להביע את דאגתם מן האפשרות שלמרות ההישג עלולה להיות מנהרה נוספת בלתי מאותרת, שדרכה יגיח האויב. מול חרדת התושבים ראוי לתאם ציפיות: גם היעיל שבצבאות אינו מסוגל להעניק מערכת הגנה הרמטית. גדרות וחומות על אף נוכחותן המרשימה במרחב, מספקות מענה טכני שתמיד יוכל אויב נחוש לעוקפו. בדיוק בשל כך במרחב הספר צריכים להתיישב חלוצים ולא אזרחים רגילים. צה"ל ומערכת הביטחון זוכים כמובן להערכה רבה על מאמציהם, אולם לא די בכך.

בהתאם להכרה זו כוננה תפיסת בן-גוריון רשת הגנה וביטחון בשילוב הצבא והאזרחים. הצבא בפעולתו השוטפת במעגל הקדמי, והאזרחים החמושים במעגל שני כרשת ביטחון. בתיאום הציפיות מומלץ גם כיום לשוב אל דברי בן-גוריון: "המלחמה הזעירה בספר איננה תופעה חדשה. היא הייתה בצורה זו או אחרת מנת חלקה של ההתיישבות הציונית, החל מימי העלייה הראשונה והשנייה ואזרחי מדינת ישראל יצטרכו להתרגל ולחיות עם תופעה זו עוד שנים רבות".

כעבר גם בימינו יש להתארגנות האזרחים ביישובי הספר תפקיד משמעותי במאמץ הביטחוני הכולל כמרכיב כוח מקומי במערכת ההגנה. בנקודת מבט זו היישובים בספר לא רק שאינם נטל על כוחות הביטחון, אלא שבהתארגנות נכונה במימוש יתרוןם כבני המקום הם רכיב מערכתי תומך למאמץ הצבאי העיקרי.

מרחב הספר כפוטנציאל וכהזדמנות

הקושי הטמון בתפיסה הליברלית לקיום הגנה מרחבית על בסיס אזרחים קשור בין היתר בקושי הטמון בגישה זו להכלת החריגות הטמונה ברעיון הספר (frontier).

ממדינה ריבונית מתוקנת ויעילה מצפים לקיים רצף ריבוני אחיד על פני כל מרחב המדינה, ללא הבחנה מוסדית בין המרחב הנתון לשליטה ריבונית סדורה לבין מרחב הספר. לעומת זאת האתגרים הטמונים בספר תובעים לעיתים שבירת מוסכמות ויישום צורות פעולה שונות וחריגות מאמות המידה המקובלות. כדוגמה נתבונן בבעיה פשוטה לכאורה שמרגע הופתה היא נתמכה בידי מרכז הקונצנזוס הישראלי, ולמרות זאת הטיפול בה נחסם במבוכ שלטון החוק והמנהל התקין בשל חוסר יכולתו להחריג את צורכי הספר.

במצוקה הביטחונית שנוצרה ביישובי עוטף עזה לאחר ההתנתקות בקיץ 2005, התחוללה נטישה חלקית של מתיישבים. על מנת להתגבר על אווירת הנטישה קלטו בקיבוצים אנשים צעירים שוכרי דירות, חלקם סטודנטים ממכללת ספיר הסמוכה. לכולם – מראשי המועצות האזוריות ועד שר הביטחון – היה ברור כי אכלוס מלא של יישובים אלו הוא אינטרס ביטחוני לאומי מובהק. אולם לא כך נראו הדברים מנקודת מבטם הנוהלית של משפטי מנהל מקרקעי ישראל. מבחינת הנוהל החוקי מעמד הקרקע המוכרת לקיבוץ מיעד אותה לחברי הקיבוץ בלבד, והוא אינו מאפשר להשכיר דירות בקיבוץ לצד ג'. הטיעון המשפטי הסביר כי החוק במדינה מתוקנת אינו יכול להבחין בין דין השכרת דירות לצד ג' בקיבוץ נחל עוז בספר לבין דין השכרת דירות בקיבוץ שפיים במרכז הארץ. פרופסור זאב צחור, נשיא מכללת ספיר באותו זמן, פנה לכל הנוגעים בדבר בבקשת עזרה לפתרון הבעיה. אף אני פניתי בעניין לאיתן ברושי, עוזר שר הביטחון להתיישבות. הבעיה נותרה בעינה ללא פיתרון. אותו קושי מתגלה גם בחוסר היכולת להכיר בחריגות המכוננת את אורח חיי איש הספר כאזרח חמוש הנושא בנטל מאבק לאומי באזור חיכוך לבין האזרח בתל אביב.

סדרי החוק, במיוחד בתפיסת שלטון חוק ליברלית, מגלים קושי להתמודד עם השוני הנדרש בין דפוס ההיגיון והנוהל המוביל את פעילות המדינה במרחב הסדור, לבין דפוס ההיגיון והנוהל החריג הנדרש למצוקות הספר. לנוכח מתחים אלה עומדות בפני ה"מדינה המתוקנת" שלוש אפשרויות יסוד:

1. **כפיית החוק:** במגמה להסדיר גם באמצעות הפעלת מנגנוני כוח את יישומו של חוק אחיד, בריבונות רציפה על פני כל המרחב. זה ההיגיון שהוביל השופט גולדברג לפתרון התפשטות התיישבות הבדואים הבלתי מוכרת בנגב.

2. **ויתור מודע:** ההכרה בחוסר היכולת להסדיר את ההפרעות והחריגות המתרחשות באזורי החיכוך במרחב הספר מובילה להתכנסות מרחבית של המדינה אל המרכז הנשלט כחוק. מדובר בויתור מראש על המאבק לשליטה במרחב החריג. זו לדוגמה ההנמקה להצעה להעביר את השכונות הפלסטיניות בירושלים, השוכנות מעבר לחומת הפרדה, לרשות הפלסטינית.

3. **הדרך השלישית – הדרך הדואלית:** גישה היברידית שהשקפת עולמה הבסיסית מקבלת, כדבר טבעי ולא כתקלה, את ההבדל המתקיים בין המרחב הסדור לבין מרחב הספר. את החריגות המתרחשות במרחב הספר כאזור חיכוך, תופסת גישה זו כהזדמנות. המתחים בין ההגיונות השונים המגולמים בכל אחד מהמרחבים, מבטאים פוטנציאל ראוי למיצוי. לפי גישה זו טמון בניהול נכון של זיקות הגומלין בין המרחבים המפתח ליעילות המדינה במימוש ריבונותה. המדינה הליברלית בשאיפתה לשלטון החוק באחדות מונוליתית מתקשה כמובן באימוץ דרך זו.

ההבדל בין תפיסת הספר כתקלה הדורשת תיקון לבין תפיסת הספר כמרחב המגלם פוטנציאל, מושתת על גישות שונות בבסיסן לא רק ביחס לתופעת המדינה, אלא גם ביחס לתפיסת האדם ומקומו בסדר הקוסמי. בדימוי הרווח בגישה ליברלית ספר הוא אזור חיכוך – מקום של פורעי חוק ו אלימות. זה לפעמים נכון, אבל זה אינו המאפיין העיקרי בתופעת הספר. ספר הוא קודם כל מושג המתאר מרחב ביניים המצוי בחיכוך בין ישויות מנוגדות, כמו ים ויבשה ומדבר וציוויליזציה. לעיתים המעבר בין הישויות חד וברור, לדוגמה בגבול שאינו מותיר מרחבי ביניים, ולעיתים הוא מעומעם ונייד כמו ברצועת החוף במעבר בין גאות ושפל. סדרי חוק מודרניים ובמיוחד סדרי ליברליים מתקשים להתנהל במרחבי ביניים. כאן מתחיל סיפור הספר כמרחב ביניים תרבותי, כאזור חיכוך שנדרשים אנשים חלוצים למיצוי הפוטנציאל הגלום בו.

תיאור זה מאפשר שתי נקודות מבט על המתחולל במרחב הספר. האחת מתמקדת בממד הנגטיבי, בסלידה מהכורח הנלווה לחיכוך, בחרדה מגילויי היחלשותה של עוצמת שלטון החוק המדינתי ובמעבר ההדרגתי מן המרכז השלטוני אל אזורי השוליים המדינתיים. נקודת המבט השנייה מתמקדת בממד החיובי, בזיהוי הפוטנציאל הטמון במרחב הספר כמרחב חיכוך מעצב, אקטיבי ומחולל תהוות חדשה. בין שתי

נקודות המבט קיימת מחלוקת הנובעת ממטפיזיקה מדינית וחברתית שונה. בנקודת המבט הנגטיבית המרחב המדינתי המתוקן, המתבסס על הגיון היררכי השולט מן מרכז השלטוני אל מרחבי השוליים, צריך לבסס הגמוניה ריבונית רצופה. בנקודת המבט החיובית מדובר במערכת זיקות דואלית בין המרכז השלטוני ההגמוני המתקיים במרחב הציוויליזציה המפותחת, לבין מרחב הספר הפתוח להתהוות מתוך חיכוך.

דווקא האתוס האמריקאי, במקום המרכזי שתפסה בו ההליכה אל הספר כתהליך תרבותי מכונן בעיצוב האומה, מייצג את הגישה החיובית אל תופעת הספר. במאמר שהפך, מאז נכתב בסוף המאה ה-19, לאייקון בתפיסת האתוס החלוצי האמריקאי, כתב הוגה הדעות פרדריק טרנר: "הדמוקרטיה האמריקאית לא נולדה מתוך חלומותיו של הוגה דעות, ואף לא הובאה באניית ה'מייפלואאר' אל פלימות, היא נוצרה ביערות אמריקה ונוצרה בכל מגע עם ספר (frontier) חדש. לא הקונסטיטוציה אלא האדמה החופשית יצרו את הטיפוס הדמוקרטי של החברה באמריקה".

ובכן הייתה זו התנועה הלאה, ממושבות החוף אל הבלתי נודע ממערב, שקיבעה בתודעת החלוצים האמריקאית את מושבות החוף כמולדת. אלמלא כן יתכן שאנגליה והולנד, ארצות המוצא של המתיישבים, היו ממשיכות להתקיים בתודעתם כמולדת. החיכוך בספר הפתוח עיצב אם כן בזיקת גומלין, גם את המרחב הסדור והנשלט, לא פחות מאשר להפך. זו הייתה התפיסה הקוסמופוליטית-אתית שבמסגרתה פעלו מנהיגי תנועות הפועלים החלוציות, ושמטוכה נבעה ההכרה בתפקידים החיוני של מתיישבים חלוצים במאבק לכינון השליטה במרחבי הספר. זו הייתה התשתית האתית שעליה נוסד מערך ההגנה המרחבית.

תרומת ההתיישבות לצה"ל בהענקת מסה של נוכחות במרחב

יותר משצה"ל שומר על המתיישבים, מסייעת נוכחותם שם ליעילות פעולתו של צה"ל בסדר כוחות מינימלי. את פונקציית המסה להחזקת המרחב ממלאים האזרחים.

בממד התודעתי הכולל עצם מגמת הפריסה ההתיישבותית מעצימה את האופן שבו נתפסת נוכחותנו וריבונותנו בעיני האחרים. באופן מסורתי, עוד בעידן העות'מני ולנוכח הכורח לשרוד בסביבה נתונה

לשינויים ולתהפוכות פוליטיות, למד בן המזרח התיכון לבחון מידי יום האם נכון מבחינתו להמשיך לשמור אמונים לשלטון הקיים. הגיון זה מתמצה היטב בפתגם הערבי: "נחנא מעא אל חית אל וואקף" ופירושו: אנחנו עם הקיר האיתן.

לפי היגיון זה הרחבת יישוב מתפרשת כמגמה המציבה את נוכחותנו במרחב כאיתנה, ועל כן הכרחי וראוי לשתף עימה פעולה. בשיחה עם שייח' טהאר אבו סאלח, המנהיג הרוחני של כפרי הדרוזים בגולן, הוא התלונן בפניי על אי-הוודאות לגבי עתיד השליטה הישראלית בגולן. גם הצהרת ראש ממשלת ישראל באביב 2016 על האחיזה של מדינת ישראל בגולן לנצח אינה עושה כל רושם, כי היא נבחנת בעיניו בעיקר במבחן המעשה. בלי הרחבה ממשית של ההתיישבות הישראלית בגולן, הסביר, הוא ימשיך לשבת על הגדר, כי מי יודע מה ילד יום. "כשיהיו כאן מאה אלף יהודים אתייחס אחרת. בינתיים אני נוסע בגולן בלילה ורואה סביבי רק חושך.

עיבוד חלקות חקלאיות

במארג הכולל של מאמצי הביטחון יש להתיישבות תפקיד מרכזי ביצירת נוכחות חקלאית המרחיבה את ממדי הנוכחות הכוללת הנדרשת לשליטה במרחב. החקלאי ומחרשתו היו כלי הכרחי ובלעדי במאבק למימוש ריבונות, והם אף הוכרו באופן זה. מצב זה ממשיך להתקיים היום באמצעות פעולת החקלאים בגבול רצועת עזה, בבקעת הירדן ואף באזורים נרחבים במרחב הפתוח בין היישובים ביהודה ושומרון.

לנוכחותו של החקלאי הישראלי יש תפקיד יומי במאבק הבלתי נפסק למניעת פלישה עוינת וכונית לקרקעות המדינה. במרחבים הנתונים למאבק או הנמצאים בקרבת הגבול, יש לפעילות החקלאית תפקיד מכונן בהשלטת ריבונות ובקביעת משטר הגבולות. בנוסף הנוכחות האינטימית של החקלאי במרחב מכפילה את כוחות הביטחון המוסדיים המושקעים בהגנת המרחב ובמניעת טרור. לדוגמה, היה זה חקלאי ממטולה שמצא במטע בסמוך לגבול לבנון חבילת מטעני נפץ שהוסלקו שם על ידי חיזבאללה לשם העברתם לידי חוליית טרור מפנים מדינת ישראל. זו הייתה תפיסת הביטחון הישראלית מראשית חידוש ההתיישבות.

במכלול טענותיי הסברתי את התרומה הביטחונית המוענקת למערכת הביטחון, אם משלבים את המתיישבים כגורם נחוץ במערכת המאמצים הכוללת. זו הייתה מורשת תפיסת הביטחון מאז ראשית הציונות, והיא ממשיכה להיות נחוצה ואפקטיבית. מאז ימי הרמטכ"ל רפאל איתן שחידש אחרי מלחמת יום כיפור את ארגון האזרחים ביישובי הספר ואת חימושם, הלך ודעך מרכיב זה בתפיסת ההגנה של צה"ל. לנוכח אתגרי ההגנה החדשים בקווי העימות ומול איום גובר של חדירת כוחות חיזבאללה וחמאס לשטחנו מעבר לקו הגבול, שילוב המתיישבים בהגנה המרחבית יכול להרים תרומה משמעותית. השילוב יאפשר בעיקר למצות באופן מיצוי נכון ויעיל יותר את כוחות צה"ל הסדירים בשעת חירום.

חברים ותיקים ביישובים מתלוננים כיום על התכניות לפנות גם אותם בזמן חירום במקום לגייסם ולארגנם להגנת היישוב. ראוי להקשיב לתביעת התושבים

לשלבם כחיילי מילואים מגויסים להגנת ביתם. גם אדם שעבר את גיל 70, איש או אישה, במיוחד אם הוא תושב המקום, יכול להיות יעיל בתפקידי הגנה כשהוא פועל מעמדה ניחת. כמובן שנדרש לכך לא רק מאמץ לארגון ולחימוש מחודשים של התושבים, אלא גם כינון מחודש של אתוס השליחות החלוצית בספר. בלקחי מלחמת העצמאות סיכם יגאל אלון: "האסטרטגיה ההתיישבותית הייתה ללא ספק היסוד האיתן שעליו הושתתה הגנת היישוב ומכוחה הושג הניצחון [...] על אף הדאגות והקשיים שהסבו היישובים ל'הגנה' ולמוסדות המיישבים בימי שלום ובימי מלחמה, היישובים היוו למעשה גורמים שריתקו כוחות אויב ושימשו לנו בסיסי זניקה, בשלב קרבות התנופה."

בסיכום מלחמת העצמאות כתב בן גוריון: "הגענו לניצחון בשלושה נתיבים: בנתיב האמונה, בנתיב היצירה החלוצית, בנתיב הייסורים". ערכים אלה מממשיכים להיות תנאי לניצחוננו והם מתבטאים בעיקר באזורי הספר – בשילוב הנכון הממשיך להידרש בין הכוח הצבאי הסדיר לבין המתיישבים האזרחים.

אכיפה נחושה כנגד טרור דמי החסות והפשיעה החקלאית

משאיות וטרקטורים הועלו באש. הדברים הגיעו לידי כך שיהודי בעל ציוד חקלאי אינו יכול לבטח את רכושו באף חברת ביטוח ישראלית. תיגבור כוחות זמני לא יעצור את התופעה. היקף האיום ופגיעתו השורשית בכל מירקם החיים במרחב הצפון, כמו בנגב, מחייבים את מדינת ישראל בשינוי תפיסתי ובניהול מערכה שיטתית וארוכה למיגור התופעה. בשלב ראשון, נדרשת הכרת המדינה ומוסדותיה, כי מדובר באיום בסיסי, המטיל על סדר היום הישראלי מאבק המקיף הרבה מעבר לפשיעה כלכלית פלילית רגילה.

במצב שהתהווה, המדינה נדרשת להעניק הגנה לאזרח המאויים, יהודי וערבי כאחד, ולשם כך היא נדרשת להתארגנות מתאימה. על מנת להגן לדוגמה על מיכון חקלאי יקר, על משאיות, וציוד מכני הזקוקים לשמירה, ניתן לארגן חניוני לילה מאובטחים על-ידי כוח משטרה או צבא. אין לשלול הצבת כוחות אבטחה, חיילים או שוטרים, ביום ובלילה, על בתי עסק מאוימים.

באופן מעשי, למרות מאמצים בלתי מבוטלים של משטרת ישראל, המדינה בחרה להתעלם ממשמעותו המקיפה של טרור דמי החסות והפשיעה החקלאית. יסוד ההתעלמות נובע מהמגמה לראות בתופעה עניין פלילי **בהתנחשויות למימדיה הלאומניים**. בימים שלפני קום המדינה לעומת זאת, טבעו של המאבק היה לגמרי ברור. כוחות ה"הגנה" פעלו אז בתודעת הייעוד הצרופה להגן על היהודים, על כבודם ורכושם. לאחר שסיים יצחק שדה את תפקידו כמפקד הפלמ"ח, קודם שנתמנה רמטכ"ל בפועל של אירגון ה"הגנה" בשנת 1946, הוטל עליו להקים מחדש פלוגה מיוחדת שעבדה בכפיפות ישירה לבן-גוריון. בין יתר משימותיה, עסקה הפלוגה באבטחת מיתקנים ובתי עסק יהודיים, שנפלו קורבן לאיומי סחיטה. הנהגת היישוב הבינה באותם ימים, כי גם באיום על בית עסק פרטי, טמון **גרעין של איום לאומי**.

בחודשים האחרונים, **טרור דמי החסות בגליל ובנגב התגבר**. בתי עסק בחצור ובראש-פינה הוצתו, גם

טרור חקלאי – מימין למעלה בכיוון השעון: הצתת שטחי מרעה בציפורי, פריצת סכנת הכלים החקלאיים של גינוסר בדרדרה וגרימת נזק לטרקטורים, השחתת כוורות בכישור, מכתב איומים לחקלאי בגליל, סיכול גניבת ענבים בלכיש, גניבת כבשים

במושב אחוזם (תמונות: השומר החדש)

משילות מרחבית להצלת האחיזה הלאומית בעומק המרחב

על הדרג המדיני לקבל החלטה כפולה בשני וקטורים משלימים:

➤ **יציאה למערכה לשחרור המרחב:** על המדינה לחולל בדחיפות בלימה, ולאחריה היפוך מגמה כלפי "הבנייה המדינית", תהליך ההשתלטות הערבי-פלסטיני הזוחל בכלל מרחבי ארץ ישראל. הדבר כולל הרס מידי של כל מבנה חדש שנבנה ללא היתר מתאים, ובמקביל אליו פינוי הדרגתי של עשרות אלפי מבנים, תשתיות ושטחים חקלאיים בשטחי C, בנגב, במשולש ובגליל. תהליך זה מקעקע מיסודו את העומק האסטרטגי של מדינת ישראל תוך קביעת עובדות בשטח והצבת ברירה מסוכנת בפני מדינת ישראל להשלים עם הקיים ולוותר על שטחים אסטרטגיים נרחבים. זוהי סכנה ממשיה לביטחון הלאומי של ישראל.

יש לקבל החלטה פשוטה להחיל את דיני הבינוי במלואם, לאכוף את החוק לגבי שטחי אש ושטחים פתוחים לצד הזכות לקניין. אכיפה כפשוטה של לשון החוק הפכה למלאכה מורכבת יותר לאור ההפקרות רבת-השנים בשטח, לכן יש לגבות אותה בזרוע מבצעית משמעותית. אין למדינת ישראל מנוס אלא לצאת למערכה לשחרור המרחב.

➤ **מסה התיישבותית יהודית:** לצד זה, על המדינה להכיר בחשיבות **החלוציות כמרכיב יסודי בציונות**. ההתיישבות היהודית הינה **מכפיל כוח** קריטי לכוחות הביטחון – נכס ולא נטל. יש להסיר חסמים תכנוניים שמוטלים כיום על הקמה והרחבה של התיישבות יהודית. יש להקים יישובים חדשים בנגב, בגליל, בגולן וביהודה ושומרון, ולהרחיב יישובים קיימים. הדבר גם ייתן מענה למצוקת הנדל"ן ולמחירים מרקיעי השחקים שסובלים מהם אזרחי ישראל.

חסמים המוטלים על בנייה יהודית לעומת הקלה וחוסר משילות כלפי בנייה ערבית ובדואית

אלוף במיל' גרשון הכהן | לשעבר מפקד הגיס המטכ"לי, מפקד הגיס הצפוני, ראש חטיבת תורה והדרכה, חוקר במרכז בגין-סאדאט

”יש גם סכנה פנימית: ריכוז אוכלוסינו בכמה כרכים ודילול יישובינו במרחבי המדינה

דוד בן גוריון, "כוכבים ועפר" (עמ' 202)

וגוברת. זוהי מדיניות מכוונת מצד גורמים ברשויות המדינה להרחבת ההתיישבות הערבית במקביל לחסימה שיטתית של התיישבות יהודית.

חסימת ההתיישבות היהודית ממוקדת בעיקרה להתיישבות הכפרית היהודית עליה הוטלו מגבלות מכסה בכפיפות ללוח 2 המצורף לתמ"א 35, במקביל לסעיף 8 לחוק וועדות הקבלה שככל גם הוא את התפתחות ההתיישבות היהודית הכפרית. תוצאת המגבלה מתבטאת מתוך כלכלת השוק במחיר הגבוה למגרש בהתיישבות הכפרית היהודית המשווק על ידי רמ"י ליהודי במחיר הגבוה פי עשר עד פי ארבעים מהמחיר בו משווק אותו מגרש על ידי רשויות המדינה

מזה עשרות שנים מתרחש בכלל הארץ – ובפרט בנגב, בגליל, במשולש וביהודה ושומרון – מאבק לשליטה במרחב. האזרחים היהודים הולכים ונדחקים אל שולי רצועת החוף, שהפכה למעין "גטו יהודי" הגדול מסוגו בעולם: **60% מהאוכלוסייה היהודית בישראל מתרכזת בטווח חדרה-ראשון לציון**. שר הביטחון בני גנץ אף הזהיר ש"המדינה היהודית בדרך לגדרה-חדרה" (ישראל היום, כותרת ראשית, 16.5.2022). מה שהתרעת שר הביטחון לא הסבירה לציבור, לעומת זאת, הוא שהמגמה נובעת במידה רבה **ממדיניות המוסדית של ממשלת ישראל בכל הקשור לתכניות הבנייה המובלות על ידי רשויות התכנון, רמ"י ומשרד השיכון**.

תכניות הבנייה של מדינת ישראל, בהן תכנית המיתאר הארצית תמ"א 35, הפכו במידה רבה לגורמים המחוללים ומאפשרים את הבנייה הבדואית הבלתי חוקית ברחבי הנגב ואת הפיכת הגליל המרכזי בתכניות בנייה מאושרות, לאזור הנתון **באחיזה ערבית הולכת**

בכפר הערבי הסמוך. בתוספת לחסך ההיצע מול הביקוש, המחיר למשתכן היהודי נובע גם מהטלת מחיר הפיתוח על המשתכן במגמת משרד השיכון להימנע מסבסוד הפיתוח במרחב הכפרי היהודי כאשר הסבסוד ניתן במרחב הכפרי הערבי-דרוזי בין 30% עד 90%.

מגבלות אלה חסמו יסוד שהיה נשמת אפה של הציונות: קיום מומנטום של התיישבות חלוצית בחתירה לנוכחות ושליטה במרחב. המומנטום ההתיישבותי היה רכיב יסודי בתפיסה הביטחונית של הציונות: נוכחות מתיישבים יהודיים יצרה שליטה ביטחונית יציבה במרחב כמכפיל כוח לכוחות הביטחון, החסרים במסה ולוקים ככוח זמני, באי הכרה אינטימית של המרחב. בתוך כך בנוכחותה הפעילה, ההתיישבות עיצבה את גבולות המרחב והבטיחה ריבונות ישראלית לטווח ארוך. כך למשל, כדי להגן על כביש באר שבע-דימונה חייבים התיישבות יהודית משני צדי הציר, וכדי לשלוט במרחבים ביהודה ושומרון הכרח לקיים התיישבות יהודית משמעותית. המשטרה והצבא לבדם אינם מספיקים על מנת להשתלט על השטח בכוחות עצמם ללא גיבוי אזרחי.

בשעה שכוח אחד נעצר, כוח נגדי משתלט על המרחב הפתוח. כאשר עוצרים הקמת יישובים יהודיים בנגב או בגליל בשם שמירת השטחים הפתוחים, הוא איננו נשמר כשמורות טבע, אלא מופקר להשתלטות ערבית-בדואית-פלסטינית שהפכה לדומיננטית בכלל המרחב.

כל זאת מתרחש בחסות הדחקה רב ממדיית בתודעת היהודים, של דינמיקת המאבק הנמשך על ידי ערבים כנגד ריבונות המדינה היהודית. הציבור היהודי, הטרוד בענייני היומיום ומחונך ביתר שאת לאורח חיים במיקוד בכאן ועכשיו, בתרבות המקדשת פיתוח מצוינות אישית וקריירה, בשאיפה לשגשוג כלכלי. הציבור היהודי הולך ומתרחק מאורח חיים של מגע עם האדמה וכך נזנחת זיקה מעשית בין העם היהודי לארץ ישראל, דבר שמגדלי רצועת החוף לא יכולים לספק, בבחינת "לא ניתן להעמיק שורשים על רצפת אספלט" (ברל כצנלסון). ערכי הציונות מדגישים התחברות למורשת המולדת ולמרחב דרך זיעת אפיים, שדרכה מתיישבים מחוללים את מרחב המחיה שבתוכו האוטונומיה והזהות התרבותית שלהם מתקיימים.

כך, במקביל לאותה התרחבות בלתי נשלטת ובלתי מפוקחת של היישוב הערבי, מכסת הבניה ביישוב היהודי שאינה נאכפת במקביליהם הערבים-בדואים הופכת את ההתיישבות היהודית הכפרית ל"בתי אבות" מזדקנים ללא התחדשות רב-דורית, זוגות צעירים אינם

נקלטים וגני ילדים הולכים ונסגרים. כך במסד הנתונים שבנה עו"ד רון רוגין ניתן לאמוד מספרית את השלכות מגבלות התכנון והבנייה.

מלחמת העצמאות לא הסתיימה. המציאות, בפרט זו בישראל, מחייבת תנועה ואנרגיה. מפת האתגרים מול המפעל הציוני והאיומים מבית ומחוץ מלמדים שגם היום ולטווח הארוך, אין "מנוחה ונחלה". המאבק על השליטה במרחב הולך ונמשך ותובע הכרה בחובת ההתמודדות, גם בעידן שבו נעשים מאמצים להרחיק רעיונות אלה מלבבות הציבור.

כך מדינת ישראל הולכת ומאבדת את האחיזה בעומק מרחב, דבר המצטבר לכדי פוטנציאל לאיום קיומי מתפתח על עתיד המדינה.

עיקר החסמים המוטלים היום על היישוב היהודי במדינה: קיפוח ההתיישבות היהודית, סלחנות כלפי השתלטות ערבית

1. **תכנית המתאר הארצית תמ"א 35** ביקשה לרכז את רוב האוכלוסייה, בעיקר היהודית, בארבעה מטרופולינים ראשיים ומנעה בפועל בנייה תוספת בשטחים פתוחים. זהו אחד הקטליזטורים לעליית מחירי הנדל"ן הקיצונית שמתקיימת בישראל בעשור האחרון. במסגרת תכנית המתאר כלול **לוח 2 לתמ"א 35**, שניתן להמשילו ל"ספר לבן" נגד התיישבות יהודית: הלוח מציב **מכסה** לכל אחד מהיישובים הכפריים היהודיים ל-400-500 בתי אב ולא יותר. **בניגוד ליהודים, אין אף יישוב ערבי עליו מוטלת מכסה.**

עושה רושם שהקו המנחה של המערכת הפקידותית בהוראות אלה הוא שאזרח ערבי, כבעל זכויות "ילידיות", צריך לגור בכפר ויהודי צריך לגור במגדלים ההולכים ונבנים לאורך רצועת החוף מנהריה ועד אשקלון. כך, גם אם תוצע ליישוב יהודי תכנית מתאר חדשה, היא תיפסל אם אינה עומדת במכסה. שרת הפנים איילת שקד אמנם הכריזה כי יש לשנות את מגבלת המכסה של לוח 2, אלא שהייעוץ המשפטי קבע כי החלטה כזו אינה בסמכותה.

העיקובים המצטברים באי עדכון לוח 2 מסבים נזקים אדירים להתיישבות במחוז הצפון. המשמעות הינה – לפי הפרשנות המחמירה של ועדה מחוזית צפון – כי לא ניתן כלל להגיש

לבדיקה מקדמית תכנית מתאר למגורים, שהיא השלב שלפני תחילת הדיונים על עצם הפקדת התכנית. כלומר, גם אם יעודכן לוח 2, הרי שניתן יהיה רק **להתחיל בהליכי תכנון** מול ועדה מחוזית צפון, אך **הדרך מכאן ועד להפקדה ארוכה מאוד**; ולאחר ההפקדה, **הדרך לאישור** עד הגעה לאישורי בנייה, עשויה להימשך ולהיגרר שנים ארוכות.

מדיניות זו ברורה כשמש במיוחד תחת בדיקה השוואתית של שני יישובים סמוכים, האחד יהודי והאחר ערבי. כך למשל, אם ב-1955 היו כ-200 בתי אב ביישוב היהודי כפר הנשיא וכ-200 ביישוב הערבי הסמוך טובא זנגרייה, הרי שהיום תכנית המתאר מאשרת לכפר הנשיא עד 400 בתי אב, מכסה שעדיין לא מומשה, לעומת תכנית מאושרת של 10,000 בתי אב לטובא זנגרייה שבעתיד יכולה לגדול בהתאם לצרכים. דוגמה נוספת היא היישוב יודפת שבגליל התחתון, שהיה מוגבל ל-300 בתי אב ולאחר מאבק ארוך עלה למכסת 400 בלבד, ועודנו סובל מאי יכולת לקלוט בנים בני המקום, הממתנים בכליון עיניים לשינוי המגבלה. לעומת זאת, בסכנין-עראבה הסמוכות הופקדה בתחילת החורף תכנית הרחבה לעיר שתגדל מ-120 ל-250 אלף איש.

אחד הביטויים להערמת הקשיים מצד הרשויות כלפי יישובים יהודיים הוא פרשנות מחמירה כלפי הוספת יחידת דיור שלישית בנחלה ביישובי משק משפחתי וכלילתה בתוך מניין המכסה המותרת: בשנת 2007 אישרה מועצת מקרקעי ישראל את האפשרות של עיבוי וציפוף המגורים בנחלה על ידי הוספת יחידת דיור שלישית כנגד תמורה כמפורט בהחלטה 979; בג"ץ דחה את העתירות כנגד הסדר זה בשנת 2011. מנגד, הקושי המרכזי הוא שכל אישור תכנית מתאר חדשה, המאפשרת יחידה שלישית בהתאם להחלטה זו גודע יח"ד מיתרת המכסה על פי לוח 2. אמנם בשנת 2016 סוכם על עדכון תמ"א 35 תוך הבחנה בין אזורי ביקוש לבין אזורי ספר [מחוז צפון והנגב], כך שבמושבי עובדים תוחרג הוספת יחידה זו ממכסת לוח 2.

דא עקא, יישובים כמו בית שערים או שדה יעקב אשר קידמו הוספת יח"ד לפני הסיכום משנת 2016 נמנעו על ידי מנהל התכנון מהחרגת היח"ד

מהמכסה כ"עונשין" על רצונם לייעל את התהליך ולהתחילו טרם ההחלטה. דיונים ממושכים עם מנהל התכנון הובילו לעתירה מצד היישובים לבית משפט מחוזי כדי שיאמץ פרשנות הגיונית ומקילה, היינו – בכל יישובי המשק המשפחתי בצפון אין מונים יחידה שלישית לצורך לוח 2. לאור ההודעה מחודש נובמבר 2021 על עדכון לוח 2, הנחת העבודה היתה כי לא יהיה צורך לקיים משפט זה. העניין נמצא עדיין בהליכים משפטיים.

מדיניות זו של עיכובים וחסימים כלפי יישובים יהודיים עומדת בניגוד לרושם שמתאמצות הרשויות לשווק. כך למשל פורסם בסיכום ישיבת ממשלת ישראל בגולן בדצמבר 2021, ש"אזשרו 1,560 יח"ד חדשות בקצירין" יחד עם "אישור הקמת שני יישובים חדשים ברמת הגולן", מהלך שכונה "מהירות שיא רגולטורית" – אלא שבפועל המהלכים עוכבו. הקמת היישובים החדשים כפופה לעבודת בחינה שמתקיימת על ידי רמ"י ורשות התכנון, בהתאם לתקנת היועמ"ש מזוז, 1.1800, ושיווק המגרשים בקצירין התעכב מעל חצי שנה עד להוצאת מכרזים.

2. **תקנה 8 לחוק ועדות קבלה:** בניגוד למושבים ולקיבוצים, ביישובים קהילתיים מתקיימת מדיניות של ועדות קבלה. תחתיה ניתן אישור לעד 400 משפחות לכל ועדת קבלה, מכסה "גדולה מספיק" כדי לשמר מרקם קהילתי עדין שעלול להיות מופר על ידי מתיישבים זרים. דא עקא, המשמעות היא שבעוד יש ביקוש מצד הציבור לגור במקומות מסוג זה, והמדינה אף מוכנה להעניק למתיישבים קרקע ולהרחיב את תכנית המתאר ליישוב, בפועל **רשות מקרקעי ישראל אוסרת לשווק קרקעות במחיר קבוע.** יש להוציא קרקעות למכרז, מאחר שהן חורגות ממכסת 400 המשפחות. מכרזים נוטים להציב מחירים כמעט בלתי אפשריים עבור בנים ממשיכים, ויכולים להגיע גם ל-3 מיליון ש"ח למגרש. וכך, יישוב קהילתי הופך להיות בפועל מיישוב חלוצי לפרויקט נדל"ן, ללא המשכיות של בני המקום. בניגוד ליישובים ערביים, ליישוב יהודי אין הכרה של עדיפות לבני המקום ולצורך בהמשכיות מורשת קהילתית.

3. **נוהל 1.1800 שהוציא מני מזוז בדצמבר 2004**

בתור יועץ משפטי לממשלה: הנוהל קבע שאין בסמכותה של ממשלה להקים יישוב חדש אם הוא לא אושר בנהלים תכנוניים ע"י רשויות התכנון ומשרד האוצר. המשמעות: טרפוד תדיר של החלטות ממשלה להקמת יישובים יהודיים חדשים על ידי "גורמי המקצוע".

וכך, בשנת 2011, כאשר הממשלה החליטה להקים 10 יישובים חדשים בנגב, **אף יישוב לא קם בפועל משום שרשויות התכנון "שמו רגל"**. באוקטובר 2021, כאשר הממשלה החליטה על הקמת 9 יישובים חדשים בנגב, שניים בגולן והרחבת ארבעה נוספים, לא נכתב בסיכום החלטת הממשלה "הממשלה הורתה להקים שני יישובים חדשים" בגולן, אלא "הממשלה מורה לרשויות התכנון להיכנס לעבודת מטה לבחינת הקמת יישובים חדשים בתוך שנה". נוסח חמקמק זה זוכה תדירות למסמוס מצד הרשויות, אשר דוגלות במדיניות של פיתוח הקיים, בבחינת "מה שיש זה מספיק ולא צריך להוסיף", **כלפי יישובים יהודיים בלבד**.

כך לדוגמה **למרות התגאות הדרג המדיני בהקמת העיר כסיף, אין עדיין הליך תכנון בסיסי למהלך**. ההחלטה להקמת העיר התקבלה פעמים רבות, בשנים 2007, 2011 ושוב ב-2022, ללא קידום מעשי בשטח. מה ששם מקלות בגלגלי המימוש היה מסכת ההתניות שקבע נוהל 1.1800. גם המכרזים ל-1500 יח"ד חדשות בקצרין עדיין לא יצאו, מעל למעלה מחצי שנה מהכרזת הממשלה על יציאה לשיווק המגרשים.

4. **הליך שיווק המגרשים במרחב הכפרי וזכאות**

לקרקע חינוך לבני מיעוטים: כאשר המדינה משווקת מגרש במרחב הכפרי הדבר מתקיים בשני תהליכים: מחיר ראשון הוא מחיר מגרש לרשות מקרקעי ישראל, ומחיר שני הוא מחיר פיתוח למשרד השיכון.

בניגוד לאוכלוסיה היהודית, אוכלוסיית המיעוטים במדינה זוכה לסבסוד קרקעות ואף למענק קרקעות סיטונאי. כך למשל, משרד השיכון מעניק סבסוד בגובה 90% עד לסכום פיתוח 400,000 שקל למגרש, ביישוב הדרוזי בית ג'אן, כאשר המגרש במחיר הקרן לרמ"י משווק שם בסטטוס "קו עימות" במחיר נמוך. בשיווק מגרשים בכפר דיר אל אסאד, המחיר

הנדרש למגרש כ-400 מ"ר נע בין 20,000 ל-30,000 שקל.

הנחה ליישובים בגביית מס הכנסה: האוכלוסיה הבדואית בח'ורה זוכה למשל להנחה על סך 18% בהכנסה של עד 233 אלף ש"ח בשנה, לעומת היישוב היהודי עמשה לידו שבו ההנחה הניתנת היא 7% עד לסכום של 130,000 לשנה.

מכלול הקשיים, המוטלים בעיקרם על האוכלוסייה היהודית במרחב הכפרי, יוצרת **מצוקת דיור חריפה** אשר הופכת את הגעת זוג צעיר לרכוש מגרש במרחב למשימה כמעט בלתי אפשרית, בבחינת "ההיצע קטן, והמחירים בשמיים". כך למשל ביישוב גוש משגב בגליל מגרש משווק בערך של 1 מיליון ש"ח, וביישובים ערביים סמוכים בפחות מ-100 אלף ש"ח. ביישוב עומר משווק מגרש בסכום של 3.5 מיליון ש"ח, בעוד שבתל שבע הסמוכה בסכום של 30 אלף ש"ח. בפועל הדבר מייצר חוסר כדאיות מיוחד ליהודים ליישב את המרחב, בעוד מתקיימת עצימת עין כלפי התפשטות ערבית ללא פיקוח.

5. **הקפדה חד-צדדית על ערכן של שמורות טבע:**

בעוד שלא מאשרים ליישובים יהודיים להתרחב על מנת שלא לפגוע בנכסי הטבע החשובים של מדינת ישראל, לא מתקיימת דקדקנות דומה כלפי יישובים ערביים. כך למשל, במקביל לעתירת ארגון "אדם טבע ודין" בבג"ץ נגד הרחבת היישוב גרנות הגליל, שמורת טבע צומצמה על מנת להרחיב את היישובים דיר אל-אסד, ובתכנית להרחבת סח'נין, כלולה פגיעה בחורש נטע אדם ללא הסתייגות.

6. **מדינת ישראל מחריגה את יהודה ושומרון מתכניות המתאר הארציות:**

מרחבי יהודה ושומרון לא רק מהווים נכס ביטחוני אסטרטגי עבור מדינת ישראל או מקור השורשים של העם היהודי ומורשתו, אלא גם עשויים להוות פתרון של ממש למצוקת הדיור בישראל. דא עקא, **ביהודה ושומרון מתקיימת הקפאה בפועל תחת מדיניות ממשלת ישראל:** מועצת התכנון העליונה של המנהל האזרחי איננה מתכנסת דרך קבע, ושרי ביטחון לדורותיהם בוששו מלאשר יחידות דיור ומגרשים חדשים. אי כלילת מרחבי יהודה ושומרון בתכניות המתאר הכוללת והגבלות הבנייה החמורות במרחב זה היא **מרכיב דרמטי בעליית מחירי הדיור במדינת ישראל**.

יחידות דיור מאושרות לפי יישוב

ח'ורה	פרדס חנה-כרכור	קצרין
2018	39	234
2019	87	95
2020	114	613
2021	129	453

ניתוח השוואתי של מספר יחידות הדיור המאושרות ברחבי הארץ מגלה מדיניות ברורה של העדפת הרחבת יישובי מיעוטים בספר וצמצום היישובים היהודיים לרצועת החוף: בח'ורה אושרו פי 2 עד 6 מקצרין בתקופה המקבילה, ובפרדס חנה-כרכור פי 3 עד 16

הממשלה מפגינה מהירות שיא רגולטורית: יתמה לאחר ההחלטה על חיזוק הגולן – מכרז לבניית 1,560 יחיד בקצרין

ההכרזה על "מהירות שיא רגולטורית" סביב ההחלטה להוציא מכרז לבניית 1,560 יחיד בקצרין (מתוך "מרכז הנדל"ן) לעומת המציאות: לא מדובר במכרז רגיל, שבו ניתן לגשת, לזכות, להשיג אישור בניה ולהתחיל לבנות; אלא במכרז "תכנן ובמה". על היזם שניגש למכרז ראשית לתכנן את המכלול כולו, כולל מדרכות ומבני ציבור, ולאחר מכן לבקש את האישורים הדרושים. משמעות הדבר: עיכוב ממושך בתחילת הבנייה.

המלצות

1. **יציאה למערכה על המרחב:** על ממשלת ישראל לקבל החלטה ברמה הלאומית לצאת למערכה על המרחב, הכוללת הרחבת ההתיישבות היהודית והקמת יישובים חדשים. על מדינת ישראל לתמוך באופן תכנוני יזום בהרחבת היישובים הכפריים בגליל ובנגב ע"י הרחבת תכניות שיווק קרקע, הרחבת היישובים והקמתם של יישובים חדשים. המרחב הכפרי בספר איננו נדל"ן; עליו להיות ביתם של החלוצים שיאחזו במקום בכוח גיבוש קהילתי, בנוכחות איתנה לדורות. המשמעות האופרטיבית: על המדינה לקבל החלטה לאומית לצאת בתכנית מתאר רחבה לבנייה מסיבית, כולל במרחבי יהודה ושומרון, בהנעת הדור הצעיר למומנטום חלוצי חדש:
 - א. העברת 3 מיליון יהודים לבקעת הירדן
 - ב. הסרת חסמים תכנוניים כמו לוח 2, והקמת עשרות יישובים חדשים בגליל ובנגב.ההיגיון האסטרטגי שעליו להיות הקו המנחה בתכנון: התיישבות בסמוך לצירים ובמקומות אסטרטגיים השולטים על המרחב.
2. **צמצום פעריי המחיר בין מגרשים המשווקים ביישובים יהודיים וערביים,** ובכך למעשה לצמצם את האפליה והקיפוח הנדל"ני כלפי הציבור היהודי.
3. **הסרת החסמים העומדים בפני הציבור היהודי המבקש להתגורר במרחב:** ביטול מגבלת לוח 2 לתמ"א 35 להסרת חסם מספר בתי האב ביישוב כפרי יהודי, הרחבת מכסות וועדת הקבלה לבתי האב ביישובים קהילתיים, אפשרור מחיר לא-מכרזי, וביטול תקנה 8 ליישובים קהילתיים הפותחת את החלקות למכרז באופן שאינו מאפשר לדור ההמשך להתגורר שם מפאת המחירים הגבוהים. על המדינה להכיר בחשיבות עיקרון הרב-דוריות ביישובים קיימים ולאפשר לזוגות צעירים לרכוש מגרשים בסמוך לבית הוריהם ולפתח את יישובם.
4. **הענקת הנחות וסבסוד בפיתוח המגרש לזוגות יהודיים על מנת לעודד זוגות צעירים ליישב את המרחב,** באופן דומה להנחות שמקבלים יישובים דרוזים, ערבים ובדואים.

"מכפיל כוח": מדוע "ההתנחלויות", או המסה ההתיישבותית

במרחב, הן מרכיב מפתח בביטחון הלאומי

אלוף במיל' גרשון הכהן | לשעבר מפקד הגיס המטכ"לי, מפקד הגיס

הצפוני, ראש חטיבת תורה והדרכה, חוקר במרכז בגין-סאדאט

מתוך: "מה לאומי בביטחון לאומי", הוצאת "האוניברסיטה המשודרת"

”כפי שנפסק בעבר, נוכחות יהודית אזרחית

מהווה חלק מתפיסת ההגנה המרחבית של

צה"ל באזור, מאחר שנוכחותם של אזרחי

המדינה המחזיקה במקרקעין תפוסים תורמת

תרומה נכבדה למצב הביטחוני שבאותו שטח

ומקילה על הצבא את מילוי תפקידו

שופט בית המשפט העליון אלכס שטיין בפסק הדין

בו דחה עתירה נגד בניית "רובע חזקיה" בחברון

משה דיין בספרו האחרון, בהתייחסותו להתיישבות במרחבי יהודה ושומרון, חזר והבהיר את נחיצותה של ההתיישבות בתפיסת הביטחון המורשתית של ישראל:

"לישובים הישראליים בשטחים אלה (יהודה ושומרון) נודעת בעיני חשיבות כפולה. יהודה ושומרון הם מולדתנו וככל שהדבר בידינו עלינו להימנע מהסדר שנחשב בחבלי ארץ אלה כזרים... אולם למען ביטחונה של ישראל, גם צריך שיהיה ישוב אזרחי-יהודי באזורים אלה. אם יחידות הצבא שלנו ומיתקניהן, יימצאו בקרב אוכלוסיה ערבית טהורה נחשב ככובשים זרים ובסופו שלדבר נאלץ לפנותם. רק אם תהיה אוכלוסיה יהודית אזרחית בגושים גדולים כמו בקעת הירדן, גוש עציון וגב ההר בשומרון, תוכלנה יחידות צה"ל להימצא באזורים אלה **לא ככובשים זרים אלא למען המטרה אשר נועדה להם - להבטיח את שלום ישראל** אשר אוכלוסייתה הצפופה מתרכזת בגזרה צרה על חוף הם התיכון."

ישראל בר, שמילא בשנותיו הראשונות של צה"ל תפקיד מקביל לראש אגף התכנון, היטיב לנתח ולנסח את תפקידה המשלים של ההגנה המרחבית בתפיסת הביטחון הישראלית:

"יש סבורים שחלק זה (ההגנה המרחבית) של המערכת הביטחונית שלנו אינו אלא פרי התנאים

מאז ראשית המפעל הציוני היה לרשת היישובים ולמתיישבים באזורי הספר (Frontier) תפקיד מרכזי בתפיסת הביטחון הלאומי. כפי שהגדיר זאת יגאל אלון:

"ערך ההתיישבות בהגנה בעינו עומד: לא זו בלבד שלא בטלה חיוניותה של ההגנה המרחבית אלא שערכה גם עלה בשל הגברת כושר ניידותו של צבא האויב מזה, וההכרח בריכוז כוחות ישראליים מכסימליים לתפקידים אופנסיביים מזה... שילובה של ההתיישבות האזרחית בתוכנית ההגנה, וביחוד של יישובי הספר ואזורי התורפה, יספק למדינה תצפיות קבע קדמיות החוסכות כוח אדם מגויס... עומק אלטרנטיבי, רשת יישובים צפופה, פרושה לעומק, מבוצרת כהלכה, חמושה במיטב הנשק החדש ומאורגנת במערך הגנתי טריטוריאלי מוצק עשויה לשמש מעין **עומק אסטרטגי**, כתחליף לעומק הגיאוגרפי שאינו קיים."

לא זו בלבד שגישה זו לא נעלמה לאחר הקמת המדינה, אלא שתקפותה אף התעצמה: **במקום בו אין נוכחות התיישבותית אזרחית, המערכת הביטחונית מתקשה לממש את ריבונות המדינה.**

עובדה זו נכונה לא רק לשטחי יהודה ושומרון אלא גם למרחבי הגליל והנגב, כמו גם לכל יתר קווי העימות. לא רק שכוחות הביטחון אינם מסוגלים לספק מסה קריטית של נוכחות רציפה אלא שהם אינם רגישים דיים לשינויים בשטח הפוגעים באינטרסים הלאומיים הריבוניים. המאבק שהתקיים בגבול ישראל-סוריה לפני יוני 1967 ממחיש את דוקטרינת הביטחון הישראלית באופן בו שולבו תושבי הספר במאמץ הצבאי. במאבק למימוש הריבונות באזורי מריבה התבקשו החקלאים לעבד את השדות בקרבת הגבול עד המטר האחרון, גם בשטח המפורז, למרות הידיעה שהדבר כרוך בתקריות אש שלעיתים יצאו מכלל שליטה. האם שילוב האזרחים היה מוצדק במבחן המקצועי הצבאי? האם הוא היה ניתן להנמקה במבחן עלות-תועלת כלכלית? למפקדי צה"ל באותם ימים, כרמטכ"ל רבין ואלוף פיקוד הצפון אלעזר לא היה ספק בצדקת מאבק זה ובחיוניות שילוב האזרחים החקלאים.

ששררו בארץ לפני תקומת המדינה ולכן יש לראותו כתופעה חולפת, שעתה עבר זמנה. אולם הערכה מעין זו מוטעית מיסודה. העקרונות שעליהם מבוססת ההגנה המרחבית הם ארגון מיליציוני של האוכלוסייה, על מנת לעמוד בפני מי שתוקף את מקום מגוריה ועבודתה, וכן שילוב בין תא היצירה הכלכלית ותא ההתגוננות הצבאית. עקרונות אלה שימשו קו מדריך לכוחות הביטחון של עמים רבים בדברי הימים... חיסכון כוחות מזה ומניעים מוסריים המגבירים את כושר העמידה מזה. לכן אנו מוצאים בתולדות המלחמה, ובייחוד של מדינות צעירות וקטנות אשר נאבקו על חירותן, **מערכת של הגנה מרחבית כמשענת והשלמה הכרחית לכוחות הסדירים.**"

הגישה המיוצגת בדבריו של בר מתבססת על היכרותו את לקחי מלחמת העולם השנייה. כמובן שמאז שינתה המלחמה את צורתה ואת הגיונה, אולם דווקא במאפייניה החדשים בלחימה נגד טרור וגרילה מתוך האוכלוסייה האזרחית, נוספו ממדים חדשים לנחיצותה של התארגנות הגנתית ביישובים הפרושים על פני כל עומק המרחב. הפעלתם הגוברת של כוחות בלתי סדירים המשתמשים באמצעי לחימה הניתנים להעלמה ולהסתרה – כמו רקטה מובלת בתא מטען של מכונית פרטית או מטען צד מוסווה בצד הדרך המופעל סלולרית מרחוק – הופכת את נוכחות ההתיישבות ופריסתה במרחב לגורם פעיל ביצירת תנאים להתמודדות יעילה במרכיבי איום אלה, ברלבנטיות מחודשת.

בעידן המלחמה החדשה, גישה אינטגרטיבית זו הפכה להיגיון השעה. מתוך אילוצי לגיטימציה ושיקולים מדיניים ממלאים אזרחים באזורי סכסוך תפקיד הולך וגדל בהובלת המאבק לקידום אינטרסים לאומיים. כך במאבק הפלסטיני ברצועת עזה להרחבת מרחב הדין, כך בהתפשטות בייג'ינג בים הסיני באמצעות אלפי סירות דיג אזרחיות, וכך בהתערבות הרוסית בגיאורגיה ובאוקראינה שנשענה במידה רבה על האוכלוסייה המקומית.

עם זאת מתנגדי מפעל ההתיישבות ביו"ש טוענים שגם אם משיקולי ביטחון נאלץ צה"ל לפי שעה להמשיך ולפעול בעומק המרחב, הרי שאין כל היגיון וצורך בקיומה של התיישבות אזרחית באזור. לשיטתם, היישובים הישראליים במרחב מעמיסים על צה"ל נטל ביטחוני נוסף שבלעדיו היה ניתן כביכול לצמצם כוחות ולקצר קווי מגע בעומק השטח.

גישה זו משקפת מגמה הרווחת בעולם המערבי הליברלי להפרדה בין מרכיבים צבאיים מוסדיים המופקדים בבלעדיות על הפעלת הכוח לבין המרכיב האזרחי האמור להתמסר לחייו האזרחיים. ואכן, נוח למדינה לשלוט באזרחיה כשהם טרודים בחייהם הפרטיים ומשליכים יתבם על מנגנוני המדינה המוסדיים. ואולם מצב זה מצליח עד למבחני שעת החרום, עד להתפרצות משבר מקיף המוציא את המערכת המוסדית משיווי משקלה, לעתים עד אובדן שליטה. כך למשל היו אלה אזרחים מתנדבים בכאלף ספינות קלות פרטיות שחילצו במאיוני 1940 למעלה משלוש מאות אלף חיילים בריטיים וצרפתים שכותרו באזור דנקרק שבצפון צרפת.

הדיון מתחבר בנקודה זו לבירור **מערכת הזיקות הרצויה במדינה דמוקרטית בין האזרח והחברה האזרחית לבין המדינה ומנגנוניה.** הסדרת הסוגיה מנקודת מבט ליברלית חותרת ככל הניתן להפרדה דיכוטומית בין חייל לבין אזרח, בין מחנה צבאי לבין יישוב אזרחי. שילוב שיטתי של אזרחים בהגנה המרחבית נתפס בתוך כך כאנומליה השייכת לסדר חברתי שעבר זמנו. בהשפעתה הגוברת של גישה זו על מערכת הביטחון וצה"ל חל צמצום הולך וגובר במרכיב ההגנה המרחבית האזרחית.

חשוב להדגיש כי אבות תנועת העבודה החלוצית, ובראש וראשונה דוד בן-גוריון, היו רחוקים מרחק רב מתפיסה זו. ואולם בעשורים האחרונים עברו מפלגות הפועלים הישראליות מאוריינטציה סוציאליסטית קולקטיבית לאוריינטציה ליברלית סוציאל-דמוקרטית והחליפו את דגל החברה החלוצית המגויסת, בדגל החברה האזרחית. בנסיבות אלה הפכו המתיישבים ביו"ש – במיוחד ביישובים האידיאולוגיים – לממשיכי דרכן של תנועות הפועלים ההיסטוריות בראותם באתוס החלוצי ובגיוס חברתי למען האינטרס וטובת הכלל, ערכים מובילים וראויים לטיפול.

יותר משצה"ל שומר על המתיישבים ביהודה ובשומרון, נוכחותם שם מסייעת ליעילות פעולתו של צה"ל בסדרי כוחות מינימליים. את פונקציית המסה הכמותית ממלאים האזרחים. ללא ההתיישבות היהודית רחבת ההיקף ביו"ש היה צה"ל מתקשה לשהות במרחב ולמצות באורח אפקטיבי את תפקידו. גם הישגי מבצע חומת מגן באביב 2002 התאפשרו רק מתוך המאמץ הרציף שהתקיים בשנים שלאחר המבצע כאשר היישובים היהודיים בעומק השטח, דוגמת הר ברכה בהר גריזים מעל שכם, משמשים את כוחות צה"ל

הצירים, באופן שאפשר לאויב תנאים למימוש איום המטענים. בניגוד לכך **פעל צה"ל בשטחי יו"ש בסדר כוחות קטן יחסית בשני העשורים האחרונים, תוך שהוא נתמך בשליטתו במרחב בקיומם של מאות אלפי יהודים הממלאים בנוכחותם ובתנועתם היומיומית באזור את פונקציית המסה.** גם בימים אלה מפעיל צה"ל ביהודה ושומרון לא יותר מעשרת אלפים לוחמים. לשם השוואה נזכיר כי משחקי הירור-ליג בכדורגל בצרפת בקיץ 2016 אובטחו על-ידי סדר כוחות של כמאה אלף חיילים ושוטרים. בנקודת מבט זו, יישובי הספר לא זו בלבד שאינם נטל ביטחוני אלא שבהתארגנות נכונה תוך מימוש יתרונם כבני המקום הם מעניקים תמיכה חשובה למערכת הביטחון.

במארג הכולל של מאמצי הביטחון, נועד להתיישבות תפקיד מרכזי גם ביצירת נוכחות חקלאית המרחיבה את ממדי הנוכחות הכוללת הנדרשת לשליטה במרחב. **החקלאי ומחרשתו היו והוכרו ככלי הכרחי ובלעדי במאבק למימוש ריבונות.** כך מתרחש גם היום בפעולת החקלאים באזור עוטף עזה, בבקעת הירדן ואף באזורים נרחבים במרחב הפתוח בין הישובים ביהודה ושומרון.

לנוכחותו של החקלאי הישראלי תפקיד יומיומי במאבק הבלתי פוסק למניעת פלישה עוינת וכוחנית לקרקעות המדינה. במרחבים הנתונים למאבק או בקרבת הגבול יש לפעילות החקלאית תפקיד מכונן בהשלטת ריבונות ובקביעת משטר הגבולות. בנוסף, מעצם נוכחותו האינטימית של החקלאי במרחב הוא משמש כמכפיל כוח לגופי הביטחון המוסדיים העוסקים בהגנת המרחב ומניעת טרור. היה זה, למשל, חקלאי ממטולה שמצא במטע הסמוך לגבול לבנון חבילת מטעני נפץ שהוסתרו שם על-ידי חזבאללה לשם העברתם לידי חוליית טרור בתוך ישראל.

זו הייתה תפיסת הביטחון המסורתית מימיה הראשונים של התנועה הציונית בארץ ישראל, והיא ממשיכה להיות נחוצה ואפקטיבית גם בימים אלה. כפי שסיכם בן-גוריון את הניצחון במלחמת העצמאות: "הגענו לניצחון בשלושה נתיבים: בנתיב האמונה, בנתיב היצירה החלוצית, בנתיב הייסורים." ערכים אלה מממשיכים להיות נחוצים גם כיום, ומגולמים בתקופתנו על-ידי ההתיישבות ביו"ש.

מפת הקיבוצים בארץ עם קום המדינה. ההתיישבות קבעה את גבולותיה הזמניים של המדינה לאורך גבול הגולן, גבול עזה, מה שהתקבע בתור "הקו הירוק" סביב יהודה ושומרון, ובייחוד הגליל. קו שביתת הנשק של 1949 נקבע על פי תוצאות הלחימה בשטח, אשר הושפעו מאוד מהמסה ההתיישבותית היהודית שהיוותה עבורם מכפיל כוח קריטי

כנקודות יציאה מוגנות למבצעים חוזרים ונשנים בשטחי יו"ש.

ללא מערך מילואים מגויס בהיקף רחב אין לצה"ל במערכיו הסדירים אורך נשימה ומסה מספקת בהיקפה הכמותי, גם לקיום רצף פעילות אקטיבית יזומה וגם לכוחות החזקת בסיסים במרחב. **את החסך בסדר הכוחות הנדרש להפעלת המסה הקריטית על פני המרחב משלימים המתיישבים ויישוביהם בנוכחותם המתמדת במרחב.**

בעניין זה נעוץ להבנתי מקור אסון המסוקים בחורף 1997, בימי הלחימה ברצועת הביטחון בלבנון. אכן המסוקים התנגשו זה בזה מסיבות פשוטות לכאורה של חוסר זהירות בהטסה. אך הטסת הלוחמים למוצבי העומק ברצועת הביטחון נדרשה מכיוון שצה"ל שסבל מחסך כרוני במסה של כוח איבד את השליטה באבטחת

הרשות הפלסטינית: ישות טרור המשתתפת במאבק המזוין נגד ישראל

לקיחת חלק בטרור נגד ישראל בהיקפים כאלה מצד הרשות הפלסטינית מאששת את מחויבותה למאבק המזוין נגד ישראל ומחייבת הערכה מחדש של תדמית הרשות הפלסטינית בשיח הציבורי והסקנת מסקנות הן במישור המדיני והן במישור הביטחוני.

הדרך לטפל בעניין מתחילה בהגברת המודעות בארץ ובעולם לתשלומים אלה ולהיקפם, ואזי להבהיר לרשות הפלסטינית בדרכים דיפלומטיות, משפטיות, כלכליות, פוליטיות ומעשיות כי האידאולוגיה והמדיניות של תשלום למחבלים אינן מקובלות וחייבות להשתנות. שינוי זה חייב להיות תנאי הכרחי לסיוע לפלסטינים, ואבן דרך בהינתן תהליך מדיני. התעלמות מכך תאפשר לפלסטינים להגביר את הטרור, דבר שיביא לידי הידרדרות הסכסוך, על ההשלכות החמורות הכרוכות בכך. בקצרה, יש להבהיר לרשות הפלסטינית שלמימון טרור יש מחיר, ולקהילה הבינלאומית שיש אלטרנטיבה לרשות בתרחיש שבו תקרוס.

הגדרת הרשות הפלסטינית בתור ישות טרור

➤ **הגדרת הרשות הפלסטינית בתור ישות מממנת טרור**, בהינתן המאמץ הארגוני הרחב שלה והנתח המשמעותי מתקציבה המושקעים במימון טרור, לצד מחויבותה לספוג מחבלים מורשעים משוחררים למנגנון הביורוקרטי שלה ולמנגנוני הביטחון. הדבר נובע מההכרה שהרשות הפלסטינית לא צריכה לקבל הנחות מחוקים ומאונות הנוגעים למימון ותמרוץ טרור בעוד על ארגוני טרור אחרים מוטלות סנקציות. משמעות הדבר הינה:

- **הקפאה מיידית של סיוע כלכלי ושיתוף פעולה מצד הקהילה הבינלאומית;**
- **סגירה מיידית של נציגויות הרשות הפלסטינית בעולם**, בין אם שגרירויות או משרדי קישור אחרים, כמו גם נציגויות זרות לרשות הפלסטינית.
- **באם הדבר לא יתממש**, ישראל, ארצות הברית ואומות שונות ברחבי העולם כמו גם ארגונים בינלאומיים עשויים לפרש זאת בתור **קשירת קשר עם ישות מממנת טרור**, עם כל ההשלכות המשפטיות שבכך.
- **הפסקת סנקציה זו תותנה בהחילה מיידית ולצמיתות של מדיניות זו מצד הרשות**, כולל ביטולם של חוקי הנוגעים למשכורות למחבלים ולמשפחות מחבלים הרוגים, כמו גם להעסקת מחבלים משוחררים.
- **בהקשר זה אין מנוס מלציין שאין צורך להציב קו אדום לתרחיש שבו הרשות קורסת. קיימות שפע של אלטרנטיבות לרשות** בהקשר של ניהול ענייני דיומא של הפלסטינים השוכנים בשטחי A ו-B, כגון ראשי ערים ונכבדים מקומיים כפי שהיה לפני החתימה על הסכמי אוסלו.

אכיפת סנקציות כלכליות

- **יש לאכוף כלשונו וללא דיחוי את "חוק הקיזוז" בישראל בתחילת כל שנה קלנדרית ואת חוק טיילור פורס בארה"ב**, באופן שיאלץ את הרשות לבחור בין קריסה כלכלית מוחלטת לבין מנגנון המשכורות למחבלים והעסקתם.
- **יש להדגיש כי השחיתות הפושה ברשות הפלסטינית**, ובכללה העלמת מאות מיליוני ש"ח בשנה ומשכורות עתק במגזר הציבורי, מוציאה בלון מאוויר הטענה לפיה מצבה הכלכלי של הרשות לא יסבול קיזוז בכספים המועברים למחבלים. אכן, יש לציית לחוק בקפדנות ללא חשש שהדבר עלול להוביל לקריסתה הכלכלית של הרשות.

- יש לעודד מדינות תורמות נוספות לנקוט קו מדיניות זה.
- בנוסף, ניתן להקים קואליציה של משלמי מיסים בקרב המדינות התורמות על מנת להפעיל לחץ על מקבלי ההחלטות לשנות מדיניות בעניין זה ברוח חוק טיילור פורס.

אכיפת החוק

- יש לאכוף כלשונה את תקנה 67 של החוק הפלילי-ביטחוני ביו"ש, ובכלל זה מעצר של הגורמים ברשות ובבנק הדואר הפלסטיני המעורבים במנגנון מימון הטרור ותפיסה והחרמה של הכספים המדוברים וסגירה של חשבונות בנק הנוגעים בדבר. על ישראל לנקוט פעולות כנגד המערכת הפיננסית המעורבת במנגנון העברת כספים זה על מנת לאכוף את עצירתו.
- יש לדרוש מבנקים זרים הפועלים ביו"ש לסגור חשבונות בנק המהווים שרשרת בחוליה של מנגנון זה ולהבהיר שהמשך עצימת העיניים עלולה לחשוף אותם לתביעות משפטיות בדין הישראלי.

צעדים משפטיים

- על ישראל להבהיר לרשות הפלסטינית שהיא עלולה להיות חשופה לתביעות משפטיות אם מדיניות זו לא תיעצר. הרשות ממשיכה לשלם משכורות למחבלים, ועל ממשלת ישראל וממשלות העולם להציב סוגיה זו כאתגר, ולקבוע כי תשלומים אלה נוגדים את זכויות אזרחיהן – בראשם הקורבנות – לחיים.
- על המחוקק הישראלי לאפשר לבתי משפט בישראל לשמש פלטפורמה לתביעות בדין כנגד הרשות הפלסטינית מצד קורבנות ומשפחותיהם שנגרם להם נזק כתוצאה ממדיניות זו.
- יש לעודד גם את ארצות הברית ויתר המדינות התורמות לאמץ קו מדיניות זה, במקרים מסויימים פשוט על ידי אכיפת החוקים הקיימים כנגד מימון טרור ביחס לרשות.
- על ישראל וצדדים מעורבים אחרים להזהיר את הקהילה הבינלאומית מפני ההשלכות של לקיחת חלק, במישרין או בעקיפין, בעידוד פיננסי של טרור כנגד ישראלים. אספקת סיוע למנגנוני הביטחון הפלסטיניים המאויישים, בין היתר, על ידי מחבלים משוחררים, לצד אספקת סיוע כלכלי לרשות הפלסטינית, משולה לסיוע לטרור כנגד אזרחים תמימים וחיילים.

התהליך המדיני

- במישור המדיני, יש להבהיר לרשות מצד ישראל כמו גם ארצות הברית, הקוורטט והמדינות התורמות, שזניחת הטרור הינה התחייבות של אש"ף והרשות מהסכמי אוסלו, וכל התקדמות להסדר מדיני סופי תותנה בהפסקה מיידיית ולצמיתות מצד הרשות של מדיניות זו. על ישראל להדגיש כי מנגנון זה לצד ההסתה הפלסטינית והדה-לגיטימציה הוא המכשול העיקרי לפתרון של שלום באמצעות משא ומתן, ושהוא יוצר תרבות של שנאה וטרור בקרב החברה הפלסטינית.

- התעלמות מפעילות טרור זו של הרשות הפלסטינית – כתוצאה מחוסר היכרות או עצימת עיניים – מוליכה שולל את המדינות התורמות כמו גם את דעת הקהל בארץ ובעולם. הדבר נשען על ההטעה לפיה הרשות בחרה בדרך פרגמטית של ריאלי-פוליטיק, אינה משתתפת במאבק המזוין נגד ישראל, ומאבקה המדיני מוגבל לשטחים שנכבשו בידי ישראל ב-1967.
- שיקולים כגון רגישות בעולם למאבק הפלסטיני לצד חשש בארץ מתסריט של קריסה כלכלית של הרשות ולהפסקת שיתוף הפעולה עם מגנוני הביטחון, דבר שעלול לגרור השתלטות מחדש של ישראל על שטחי A ו-B, תורמים להעלמת עין זו. **מכאן, יש לעודד שיח מבוסס עובדות אשר שם במרכז את טיבה האמיתי של הרשות כארגון המפעיל טרור נגד ישראלים ללא קשר לעמדה הפוליטית בעניין מו"מ עמה או עם כל ישות פלסטינית אחרת.**
- ברוח זו, יש לסלק את "העמימות המוסרית" הכרוכה בעצימת העין מול פעילות זו של הרשות, המחבלת במאבק העולמי נגד הטרור. ישראל והקהילה הבינלאומית מבקשים להפגין "עסקים כרגיל" עם הפלסטינים, למרות היותם ערים לתשלום משכורות אלו. עמימות זאת שוחקת את יכולתה של ישראל כמו גם יכולתה של הקהילה הבינלאומית לתבוע את הזכות המוסרית הראויה ולשמש מודל מוסרי במאבק נגד הטרור.

בקעת הירדן כקיר הברזל המזרחי של ישראל

אלוף במיל' גרשון הכהן | לשעבר מפקד הגיס המטכ"לי, מפקד הגיס

הצפוני, ראש חטיבת תורה והדרכה, חוקר במרכז בגין-סאדאת

מתוך: "הנסיגה משטחי C ביהודה ושומרון: סכנה קיומית", הוצאת מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים ואוניברסיטת בר אילן

פירוש שטחי יו"ש

הנחת יסוד המקובלת על רובם המוחלט של התומכים בכינונה של מדינה פלסטינית (ולא רק על רה"מ נתניהו, כפי שתבע בנאום בר-אילן) היא שמדינה זו תהיה מפורזת מנשק וממערכות חימוש אשר עלולות לסכן את ביטחונה של מדינת ישראל. מוסכמה זו אף התקבלה לכאורה על אש"ף, שהתחייב בהסכמי אוסלו לעיקרון של "ריבון אחד, רשות אחת, חוק אחד ונשק אחד". לשם יישומו של עקרון זה הייתה הרשות הפלסטינית (ובמשתמע המדינה הפלסטינית העתידית) אמורה להישען על "כוח משטרתי חזק", אך לא צבא סדיר, האמור לאכוף חוק וסדר בתחומי שלטונה, ובכלל זה מניעת "פעולות טרור, פשעים ופעולות עוינות", פירוק מנשקן של כל הקבוצות החמושות הלא-חוקיות ומניעת הקמה ופעילות של קבוצות חמושות נוספות, וכן הבטחה כי שום ארגון או אדם לא "ייצר, ימכור, ירכוש, יחזיק בבעלותו, ייבא או יכניס בכל צורה אחרת [לשטחים] כל כלי ירייה, תחמושת, נשק, חומר נפץ, אבקת שריפה או כל ציוד אחר הקשור אליהם בצורה כלשהי".

לאחר הסכם השלום עם ירדן ב-1994, וביתר שאת לאחר קריסת צבאו של סדאם חוסיין במלחמת עיראק (2003), התרבו הטוענים כי חלף איום החזית המזרחית ופחתה חיוניות החזקתה של בקעת הירדן כקו הגנה מזרחי למדינת ישראל, מה גם שבעידן הטילים ארוכי טווח, המזל"טים והטכנולוגיה המודרנית אבדה הטריטוריה את מירב חשיבותה לביטחון הלאומי של מדינות. במילותיו של אלוף פיקוד המרכז לשעבר עמרם מצנע: "כשאפשר לירות טילים ארוכי טווח אין שום חשיבות לעומק אסטרטגי. הסכמים יעניקו לנו ביטחון גדול יותר מאשר עומק אסטרטגי".

מעבר לאמינותם המפוקפקת של הסכמים חתומים עם אש"ף/רש"פ (לאור הפרתם הסיטונאית של הסכמי אוסלו), לא כל שכן עם חמאס, הרואה בכל הסכם עם ישראל (או כל ישות "כופרת" אחרת) הסדר רגעי שנועד מראש להפרה עם העלמות הגורמים שהביאו לחתימתו, ומעבר לאיומים האזוריים החדשים שהתהוו בעשור האחרון והעלולים להביא להחייאת החזית המזרחית בנסיבות מסוימות, הרי שההכרזה הנחרצת על "קץ הטריטוריה" כמרכיב ביטחוני חיוני מוקדמת בהחלט, לא כל שכן בהקשר הישראלי-פלסטיני.

בפועל, לא זו בלבד שלא בוצע דבר מהתחייבויות חוזיות אלו אלא שאש"ף ניצלן להפיכת שטחי יו"ש ורצועת עזה לחממות טרור שגבו מישראל מחיר כבד של אלפי הרוגים ועשרות אלפי פצועים, כמו גם אלפי רקטות וטילים שנורו על עריה וכפריה. ובעוד שהטרור ביו"ש נבלם במידה ניכרת (על אף שהצליח לפגוע בישראל באורח חסר תקדים בטרם רוסן) כתוצאה מיכולת צה"ל להמשיך ולפעול בשטחים אלו, הרי שעזה הפכה לישות טרור עוצמתית, תוך הפרה בוטה וגלויה של חזון פירוז, ומיגורה נעשה לאתגר מערכתי מורכב. **הואיל וכפי שצוין לעיל, הפיכתה של מדינה פלסטינית עתידית בשטחי יו"ש (ועזה) לישות טרור דומה תעמיד את ישראל בפני סכנה אסטרטגית חמורה אם לא קיומית, הרי שפירוז של מדינה זו חייב להיות תנאי הכרחי להקמתה.** ועל מנת שהפירוז לא יישאר בחזקת אותיות מתות בהסכם, כפי שארע בעשרים וחמש השנים האחרונות עם הסכמי אוסלו, **השליטה הביטחונית בבקעת הירדן חייבת להישאר בידי ישראל.** קרוב לוודאי ששליטה ישראלית לא תביא לאטימה מוחלטת של שטחי יו"ש מזליגת אמצעי לחימה, אך העדרה יבטיח בוודאות את הפיכתה של המדינה הפלסטינית לישות טרור במוקדם או במאוחר.

הכרחיות השליטה הישראלית מקבלת משנה תוקף נוכח השינויים שחלו בעשורים האחרונים באמצעי הלחימה ובתפוצתם הגלובלית, בשילוב כושר היצור המקומי ההולך ומשתכלל, שהשפיעו באופן ישיר על צמצום יכולת הפיקוח על הברחת אמצעים אלה. לא דומה ניטור ופיקוח על חציית דיביזיה משוריית את הירדן לזה המוכוון למניעת הברחת רקטות, טילי נ"ט, חומרי נפץ תקיניים וכדומה במשאית מזון אזרחית העוברת בגשרי הירדן. כך למשל לא הצליח חצי האי סיני, כמרחב בידוד הנתון בידי מצרים, למנוע את הפיכתה של עזה למעוז טרור לאחר ההתנתקות הישראלית וסיום השליטה בגבול עזה-מצרים (ציר פילדלפי). הגם שניתן לתלות את הכישלון המצרי בשנים שלאחר ההתנתקות בהימנעותו של הנשיא מובארכ מלחימה בלתי מתפשרת בהברחת הנשק, הרי שלמרות הקטנת ממדי התופעה בחמש השנים האחרונות עקב מאמציו הניכרים של הנשיא סיסוי לא פסקה זרימת הנשק מסיני לעזה (כמו גם לארגוני הטרור הג'יהאדיים הפועלים כנגד המשטר המצרי בחצי-האי).

אף המהפכה הטכנולוגית באמצעי האיסוף המודיעיני והלחימה אינה מספקת פתרון נאות לבעיית הפרוז. מימושה של מהפכה זו בצה"ל החל משנות התשעים של המאה הקודמת, בתוכנית "**אסופה**" שחתרה למיצוי

מערכתי של יכולות המודיעין והאש המדויקת, הביא לתמימות דעים בצמרת הצבא כי עליונות מודיעינית ואווירית, בשילוב אמצעי ניהול משוכללים לשליטה ובקרה, מפחיתה במידה ניכרת את חשיבות כוחות היבשה במאמץ ההחזקה הרצוף בקרקע. ההערכה הייתה כי הכוח האווירי ביכולות - 'התקיפה מנגד' המתקדמות שלו יספק את המענה לאיומים מתהווים גם במרחק מאות קילומטרים. אלא שגם כאן לא דומה ממשות העליונות המודיעינית והאווירית כנגד כוח צבאי סדור וגלוי לממשות עליונות באיתור מאמצים חתרניים מוכוונים בהיגיון ההעלמות, הטקטית והאסטרטגית. למול האיום הזה, ההופך למרכזי בעוצמתו והיקפו, נדרשת נוכחות פיזית במרחב המנהלת פעולת פיקוח אפקטיבית מתמדת.

אשליית הכוח הבינלאומי

במטרה לחזק את נכונות שני הצדדים להגיע להסדר היו שהציעו להחליף את השליטה הצבאית הישראלית בבקעת הירדן בשליטה בינלאומית שתבטיח את שמירת האינטרס הביטחוני של ישראל באזור תוך פגיעה מינימלית בריבונותה של המדינה הפלסטינית שתוקם.

בשנת 1994, זמן קצר לאחר חתימת הסכמי אוסלו, הציעו פרופ' אפרים קארש מאוניברסיטת לונדון וד"ר יזיד צאיע' מאוניברסיטת קיימברידג', שכיהן באותה עת כראש משלחת אש"ף לשיחות השלום הרב-צדדיות בנושאי ביטחון אזורי ופיקוח על החימוש במסגרת תהליך אוסלו, לכונן מערכת ביטחון אזורית הנשענת על הסכמי שלום בין ישראל לבין שכנותיה הערביות (ירדן, סוריה, והפלסטינים), שתכלול, בין היתר, נוכחות כוחות בינלאומיים לאורך הגבולות בין הצדדים ובכלל זה בקעת הירדן. הרעיון לא קרם עור וגידים, אם כי הוא שב והועלה במשך השנים, כמו למשל הצעתו של כתב הניו יורק טיימס תום פרידמן (בשנת 2001) כי כוחות נאט"ו ו/או דמויי-נאט"ו ייפרסו בגדה המערבית וברצועת עזה לשם שמירת השלום שייחתם בין ישראל לבין הפלסטינים.

מדינת ישראל בזיקתה האסטרטגית לארה"ב נתונה בדילמה: מצד אחד ככל שגדל דימוי עוצמתה של ארה"ב גדל גם דימוי עוצמתה של ישראל כבת ברית. מצד שני על בסיס עוצמתה של ארה"ב ביכולתה לכאורה לגבות הסדרים, ישראל נדחקת לנטילת סיכונים ונתונה ללחץ מתמיד להסדרים הכרוכים בנסיגה משטחים הנחוצים לביטחונה. במודעות

לדילמה הישראלית, ובמסגרת ניסיונותיו להחיות את "תהליך השלום" הטיל ממשל אובמה על גנרל המרינס **ג'ון אלן**, שפיקד בעבר על כוח המשלוח הבינלאומי באפגניסטן, להכין תוכנית סידורי ביטחון מקפת שתסיר את חששותיה של ישראל מהסגה מוחלטת של כוחות צה"ל מיו"ש במסגרת הסכם שלום.

על אף שהתוכנית שהוכנה במהלך חודשים של התייעצויות אינטנסיביות בתוך הממשל לא הושלמה, חלקים ניכרים ממנה הוצגו לראש הממשלה בנימין נתניהו (שמתח עליה ביקורת), לשר הביטחון משה יעלון (שדחה אותה על הסף), ולצמרת צה"ל (שרבים בתוכה, כולל הרמטכ"ל בני גנץ וראש אגף התכנון נמרוד שפר, ראו אותה בחיוב רב). והגם שהתוכנית לא פורסמה אף לאחר כישלון מאמצי השלום של ממשל אובמה ב-2013-14, הרי שבמהלך השנים התחוור כי המדובר בהקמת מדינה פלסטינית בקווי '67' (בתיקונים קלים של גושי ההתיישבות) ובירתה בירושלים המזרחית. התוכנית מקבלת כנקודת מוצא את התביעה הפלסטינית לריבונות מלאה, ללא נוכחות כלשהי של כוחות צה"ל מקו המים בירדן ועד קווי '67, ומציעה כתחליף לדרישת ישראל לגבולות בני הגנה, ובכלל זה נוכחות צבאית בבקעת הירדן והבטחת פירוז המדינה הפלסטינית, מענה ביטחוני מגוון ומורכב הכולל בין היתר הצבת כוח צבאי אמריקני שיפעל בקו המים בבקעת הירדן תוך היעזרות באמצעים טכנולוגיים מתקדמים (חיישנים, כלי טייס בלתי מאוישים, תצלומי לוויין, וכיו"ב) ועיבוי גדר הביטחון.

השאלה המתבקשת היא באיזו מידה יכולים כוחות צבא זרים הפועלים בזירה בלתי מוכרת להם לחלוטין (החל מההיבט הטופוגרפי וכלה בהבדלים מנטליים ותרבותיים) לספק תחליף הולם לצה"ל, הפועל בשטחי יו"ש באורח רציף מעל לחמישים שנים ובאורח מזדמן למעלה משבעים שנים, באכיפת פירוזם של שטחים אלה. בהתבסס על ניסיונם של כוחות בינלאומיים באזור בעשרות השנים האחרונות התשובה רחוקה מלהיות חיובית. כוח יוניפי"ל הפרוס לאורך הגבול הלבנוני-ישראלי מאז 1978, לדוגמה, לא הצליח למנוע את הפיכת האזור עליו פיקח למצודת טרור – הן על-ידי אש"ף (עד 1982) והן על-ידי ארגוני טרור שיעים, ובראש וראשונה חזבאללה, בעשורים שלאחר מכן. בולט במיוחד כישלונם באכיפת החלטת מועצת הביטחון 1701 מה-11 באוגוסט 2006, עם סיום מלחמת לבנון השנייה, שקראה בין היתר לפירוקן מנשקן של כל המיליציות החמושות בלבנון ואסרה על אספקת נשק לגורמים כלשהם במדינה ללא אישור הממשלה, כמו גם על נוכחות כוחות חמושים מדרום לנהר הליטני.

אמנם הכוח הרב-לאומי בסיני, המפקח על פירוז המרחב מכוחות צבא מצרים בהתאם להסכם השלום הישראלי-מצרי (מרס 1979) עושה זאת בהצלחה, אולם הדבר נובע בראש וראשונה מכך שמצרים לא ביקשה להפר את ההסכם וישראל מצידה אפשרה במקרי הצורך את תגבור הכוחות המצריים בסיני (למשל למאבק בארגוני הטרור האסלאמיסטים). מעבר לכך, אין כל דמיון בין פיקוח על חציית דיביזיות משוריינות את תעלת סואץ לבין פיקוח על הברחת נשק בחסות מרקם החיים האזרחי. ואכן, תרומת הכוח הרב-לאומי למניעת זרימת אמצעי לחימה לרצועת עזה ו/או למניעת התבססותם של ארגוני הג'יהאד בין שבטי הבדואים במרחבי סיני שואפת לאפס. גם ניסיון התמודדותם של כוחות נאט"ו וארה"ב עם האיומים באפגניסטן ועיראק בעשור האחרון יכול ללמד עד כמה יעילותם וסיכויי התמדתם במאבק בכוחות ג'יהאד חתרניים מוטלת בספק.

מעבר לאילוצים אופרטיביים אלו סובל רעיון הפיקוח הבינלאומי מבעיה פוליטית-חוקתית מהותית, קרי – תלותו המוחלטת בהסכמת המדינה המארחת כריבון בשטח הרלבנטי: ברצונה תאפשר שהות כוחות פיקוח בתחומה, ברצונה תדרוש את הוצאתם. כך למשל פינה האו"ם במאי 1967, בעקבות תביעת הנשיא נאצר, את כוח הפיקוח שהיה פרוס בשטח מצרים לאורך גבולה עם ישראל מאז מבצע סיני ב-1956, וכך פינתה ברית המועצות ביולי 1972, בעקבות תביעתו של הנשיא סאדאת, את כוחות האוויר וההגנה האווירית שפרסה במצרים במהלך מלחמת ההתשה. והיה והמדינה הפלסטינית העתידית תחליט שנוכחות הכוחות הזרים בתחומה מיצתה את עצמה ותדרוש את סילוקם, לא תיוותר למדינות המשתתפות ברירה אלא לפנות את כוחותיהן.

וכל זאת מבלי להזכיר את המקרים התדירים בהם פונו כוחות פיקוח ו/או התערבות בינלאומיים משטח המדינה לה היו אמורים לסייע כתוצאה מהחלטה חד-צדדית של הממשלות השולחות. כך למשל פונה כוח הפיקוח האמריקאי-צרפתי-בריטי-איטלקי בלבנון חודשים ספורים לאחר פיצוץ מפקדתו בביירות (23 באוקטובר 1983) בפיגוע התאבדות של חזבאללה בו נהרגו מאתיים וארבע עשרה חיילים אמריקנים וחמישה ושמונה צרפתים, תוך הפקרת ממשלת לבנון לגורלה. וכך פינה הנשיא אובמה את כוחות ארה"ב מעיראק באורח חפז ונמהר (2011) תוך יצירת ואקום ביטחוני שהביא תוך שנים ספורות לעליית דאע"ש והשתלטות על שטחים נרחבים בעיראק ובסוריה. כך גם בהחלטת הנשיא טראמפ מ-2018, שלא מומשה, להסיג את כוחות ארה"ב מסוריה תוך הפקרת שותפיה הכורדים לגורלם. אף ישראל נסוגה בחופזה מאזור הביטחון בדרום לבנון תוך נטישת בן בריתה המקומי לגורלו, על אף שאזור זה נושק לחלקים נרחבים משטחה הריבוני (ואף שימש במשך עשורים כמקפצה למתקפות טרור כנגדה).

מעל לכל, מנקודת ראותה של ישראל מהווה נוכחותם של כוחות בינלאומיים בעיה מהותית הרבה יותר מהאילוצים המבצעיים והפוליטיים המעמידים את תרומתם בסימן שאלה: **על-ידי הפקדת מרכיבים חיוניים לביטחונה הלאומי בידיים זרות ישראל מפקירה את שגרת יומה, ובראש וראשונה זו שבמישור החוץ המהווה את לב ליבה של המדינה, למסירותם ולרצונם הטוב של גורמים זרים.** הדבר מעורר שאלה יסודית הנוגעת בעצם מהותו של **האתוס הציוני:** האם יעודה של מדינת ישראל מסתכם בהענקת מקלט מוגן ליהודים נרדפים – גם אם יושג בחסות גוברת והולכת של כוחות זרים – או שהמדינה מהווה את מימוש זכותו הטבעית של העם היהודי לחירות והגדרה עצמית לאומית בארצו ההיסטורית, תוך אחריות עצמית לביטחונו וריבונותו?

בהקשר זה תטיל נוכחות צבאית זרה בשטחי יו"ש מגבלות חמורות על יכולתה של ישראל להגן על עצמה מתוקפנות חיצונית – זכותה הבסיסית ביותר של כל מדינה ריבונית באשר היא. כבר כיום סופגת ישראל קיתונות רותחין (הייחודיים אך ורק לה) על שימוש-לכאורה בכוח בלתי מידתי כל אימת שהיא מבקשת להתגונן מהטרור הפלסטיני חסר האבחנה המוכוון נגדה, ובכלל זה הקמת ועדות חקירה בינלאומיות לבחינת "פשעי מלחמה" דמיוניים. ביקורת מעין זו עתידה להחריף עשרות מונים במקרה בו תאלץ ישראל לפעול להרס תשתיות טרור במדינה הפלסטינית או לסיכול

פעולות טרור היוצאות מתחומה היות והמדינות המשתתפות בכוח הבינלאומי לא תהיינה מוכנות להודות בקיומה של תשתית זו, שכן הודאה תהווה הוכחה חותכת לכישלון המוחלט ואי נחיצותו של כוח זה. הפלסטינים מצדם ישכילו קרוב לוודאי להתנהל בהיברידיות ובעמימות המאפיינים אותם, בכישרון ההיעלמות הטקטי והאסטרטגי שהשתכללו במימושה, באופן שלא יאפשר להציג את המדינה הפלסטינית כישות אויבת שניתן להכריז עליה "מלחמה צודקת".

מניעת מלחמה ובלוימת מתקפה סדירה

אם כישלון הכוח הבינלאומי בהבטחת פירוצה של המדינה הפלסטינית ביו"ש (וברצועת עזה) הוא בחזקת כרוניקה ידועה מראש, הרי שיכולתו לבצע את משימתו השנייה – שמירת השלום (peacekeeping) מוגבלת הרבה יותר. משמעותה המעשית של ביצוע משימה זו היא כניסה למלחמה עם מדינה ערבית שכנה שתבקש להזרים כוחות לשטחי יו"ש (כירדן תחת שלטון אחר) או עם המדינה הפלסטינית שתיזום עימות מזוין עם ישראל. במקרה האחרון ימצאו הכוחות הבינלאומיים את עצמם שקועים עד צוואר בלוחמה נגד טרור מהסוג בו נתקלו באפגניסטן ובעיראק שלאחר הפלת שלטון סדאם, תוך חיכוך ישיר ומידי עם האוכלוסייה האזרחית שיביא בהכרח לאבדות ניכרות בשני הצדדים – דבר שספק ניכר אם המדינות השולחות תתמדנה בו.

המסקנה המתבקשת לפיכך היא שבקעת הירדן **חיונית למדינת ישראל כמרחב בידוד בשליטת צה"ל, הן לאבטחת פירוצה של המדינה הפלסטינית העתידית והן למניעת ניצול שטחה כבסיס למתקפת טרור ו/או מתקפה של צבא ערבי סדיר,** על אף שהאפשרות האחרונה נראית בסבירות נמוכה בעתיד הנראה לעין. לנוכח אסטרטגיית כח קודס האיראני, מליציות איראנית-שיעיות עלול לחלחל, כמו בסוריה ותימן, גם למרחבי הרשות הפלסטינית ביו"ש.

על-פי אמות מידה קלאסיות של תורת הלחימה הבסיסית לצורכי ארגון מרחב הגנה אפקטיבי (כפי שבוטאו בתוכנית יגאל אלון) מחייבים צורכי הביטחון של ישראל את המשך השליטה הצבאית בבקעת הירדן בין אפיק הירדן ממזרח ועד קו רכסי השומרון המזרחיים ובכלל זה:

- הרכסים ממערב למישור הבקעה מעבר לרצועה הצרה הנמתחת בין אפיק הירדן לאורך כביש 90 לבין תחילת המעלה ההררי. כוח צבאי שלא יאחז גם בקווי המצוקים והגבעות השולטים על הבקעה

השחר ועמונה. שטח זה, הכלול רובו ככולו באזור C, הוא ריק יחסית מאוכלוסייה וכולל בחלקו שטחי אש נרחבים.

- הטוענים לכורח שבסיום הנוכחות הישראלית בבקעת הירדן אינם מכחישים ניתוח צבאי זה. ראש הממשלה ברק, שנאות לוותר על בקעת הירדן בפסגת קמפ דייויד (יולי 2000), זכר מטבע הדברים את השיקולים לתוכנית המגנה בחזית המזרחית לאורם קבע כרמטכ"ל את מרחב ההגנה המזרחי של ישראל כמשתרע מקו המים בירדן ועד לקווי הרכס במרכז השומרון (הר עיבל, הר גריזים, צומת תפוח). אלא שציפיות השלום גברו ככל הנראה על השיקולים הצבאיים. במילותיו של תת-אלוף ("מיל") שלמה ברם, ששימש בזמנו כראש החטיבה האסטרטגית באגף התכנון של צה"ל: "התועלת הביטחונית השולית הנובעת משליטה בבקעת הירדן, אינה שקולה כנגד המציאות האסטרטגית שתיווצר כתוצאה מחתימת הסכם קבע הוגן עם הפלסטינים ומהסדרי פיקוח בינלאומי ושיתוף פעולה שיהיה חלק מהסכם זה".

לא זו בלבד שההנהגה הפלסטינית הפגינה בעשרים וחמש שנות תהליך אוסלו, וביתר שאת בשנים שלאחר ויתוריו של ברק בקמפ דייויד, את חוסר עניינה המוחלט בהסכם שלום עם ישראל (ואת אי-השלמתה עם עצם קיומה של מדינה יהודית), אלא שהשינויים באופייה של המלחמה, שליטתם הטופוגרפית של שטחי יו"ש על מישור החוף, ואי-יכולתם המובנית של כוחות בינלאומיים לספק את הביטחון הנדרש לישראל מחייבים, במילותיו של ראש הממשלה רבין, כי "גבול הביטחון להגנת מדינת ישראל יוצב בבקעת-הירדן, בפירוש הנרחב ביותר של המושג הזה".

המסמך מתוך: כהנא, ארנון סופר, ויכוח בגאון, "עלית בקעת הירדן, השאיפה בריבונות ישראלית - הסיקולים בעד אגדה" (תחזית חייקן לנאמסטרטגיה, ארכיון תוכנית חייקן, 2006).

ממערב לציר 90 ימצא עצמו חשוף לסיכונים משמעותיים.

- קו הרכסים השולט ממערב על כביש אלון. קו זה פרוס מצפון לדרום לאורך קו הרכסים המזרחי של הרי השומרון: ראס ג'דיר, הר טמון, הר כביר, איתמר ורכס הגדעונים, מגדלים, קידה והר בעל חצור. על קו זה פרוסים ישובים משמעותיים: אלון מורה, איתמר, מגדלים, קידה, עדי עד, כוכב

מבט מיהודה ושומרון אל עבר בקעת הירדן, "קיר המגן המזרחי" של מדינת ישראל

צילום: איתן מלט

מבצע איסוף נשק ובלוימת הברחות האמל"ח המחמש את המגזר הערבי בישראל

הביטוי העיקרי לאובדן הריבונות הישראלית מתבטא בתופעת הנשק הבלתי חוקי במגזר הערבי. רק חלק קטן מנשק זה מופעל במאבקי כנופיות, או במטחי ירי בחתונות: בבתי אב רבים הנשק מוחזק במסתור, מוכן לשעת חירום. בשעת מלחמה תפוצת הנשק הרבה, עלולה לשמש לפגיעה ביהודים ובכוחות הביטחון. בימי הפרעות בעת מבצע "שומר החומות", למשל, הופעל בכפר כנא נשק בלתי חוקי בירי ישיר ויעיל כנגד כוחות מג"ב, שפעלו בכפר ונתקלו באש חיה ברחובות הכפר.

אין החלטה ריבונית יותר לגיטימית מההחלטה לאיסוף נשק בלתי חוקי. אלא שמדובר במשימה הכרוכה במערכה ממושכת לחודשים ארוכים, עם כוח רחב היקף הפועל בהתמדה וברציפות. על ההיערכות לכלול:

- (1) עריכת מבצע מודיעיני משטרתי וצבאי גדול לצמצום כמות הנשק באופן דרמטי בחברה הערבית.
- (2) עיבוי הגבולות בכוחות צבא ובניית גדר ביטחון בגבול ירדן בדומה לגבול ישראל-מצרים.
- (3) קביעה בחוק של עונש מינימום לעבירות בנשק בלתי חוקי.

אסטרטגיה לאומית למאבק בהצתות

כך גם לגבי איום ההצתות ביערות. נדרשת פריסת כוחות גלויים ומוסווים בתוככי היערות, שימנעו מעשי הצתה ויוכלו להזעיק כוחות כיבוי בזמן הקריטי. מרגע שהאיום הוא מכת מדינה, ראוי למדינה להיענות לאיום במלוא משאביה. אם מעוניינים להימנע ממליציות יהודיות חמושות, יש לארגן את המענה על בסיס גיוס ממלכתי. המענה הנדרש מחוייב לשילוב פעילות אקטיבית יזומה, מלווה בפעילות אבטחה פסיבית בהיקף רחב. למאמץ האבטחה נדרשת נוכחות בשטח של מסה כמותית רחבה שחסרה למשטרת ישראל. כאן המענה נזקק להתארגנות על בסיס גיוס נרחב של מילואים. מתוך מאות אלפים לוחמים שצה"ל גרע מרשימת משרתי המילואים הפעילים, יש לארגן כוח ייעודי שיימנה כמאה אלף לוחמים. ההפעלה תהיה בכפיפות למשטרת ישראל - משמר הגבול, או בכפיפות לצה"ל - פיקוד העורף. רגע לפני שתאבד את שארית ריבונותה, מדינת ישראל מחוייבת למענה מערכתי מקיף למול האיום.

פתרונות מדיניים: עקרונות "הביטחוניסטים" לכל הסדר מדיני וחלופות פרקטיות לפתרון "שתי המדינות" הנוכחי

תבנית החשיבה השלטת בשיח הישראלי מציבה ברירה מזויפת בין שמירה על זהותה היהודית והדמוקרטית של מדינת ישראל לבין נוכחות וריבונות בשטחי מולדת ביהודה ושומרון. נסיגה מהם תציב בפני ישראל איום אסטרטגי-ביטחוני בסדר גודל שלא היה מוכר עד כה, תשכפל את "מודל רצועת עזה" לאיזור הררי הצופה על כלל ריכוזי האוכלוסיה והתשתיות האסטרטגיות של המדינה, ותהפוך את כלל מדינת ישראל לאיזור ספר הנתון למתקפה יומיומית. כפר סבא, עפולה ופתח תקווה יהפכו להיות "עוטף יו"ש", באופן דומה לחוסר מתן המענה האפקטיבי של המדינה לשדרות, נתיבות ואופקים ב"עוטף עזה". לא רק זאת, נסיגה תערער את הקשר היסודי בין עם ישראל לארץ ישראל ותציב סימן שאלה ערכי ומהותי מעל הרעיון המייסד של שיבת ציון, מאחר שכלל האתרים הקריטיים לסלע קיומה של היהדות, ורוב אתרי המורשת שלה, נמצאים בירושלים ובמרחבי יהודה ושומרון.

"הביטחוניסטים" לא רואים אף פתרון מדיני בבחינת "דת": **אנחנו מניחים על השולחן עקרונות יסוד לכל הסדר מדיני עתידי בין ישראל לפלסטינים או החלטה חד-צדדית ברמה הלאומית, כאלטרנטיבה לפתרון "שתי המדינות" הנוכחי, שמוצג באופן שגוי ומטעה כ"ייהרג ובל יעבור". על גבי קרקע יציבה זו, אנו סוקרים מגוון של פתרונות מדיניים אפשריים המבוססים עליהם. פתרונות אלה כבר עוררו עניין אדיר בארץ ובעולם.**

בסיכומי של יום, על מדינת ישראל לקבל את ההחלטה המשרתת את האינטרסים הלאומיים והביטחוניים שלה בלבד, מבלי להתפשר עליהם תחת לחץ אמריקאי או בינלאומי או מכורח תבניות חשיבה מקובעות. **רק עמידה על עקרונות אלה קודם, והמצאת הסדר מדיני כלשהו המתבסס עליהם, תבטיח את ביטחון ישראל לדורות קדימה.**

בעיקרו סביב ניהול הסכסוך ללא תכלית אסטרטגית ארוכת טווח שיכולה להוות מצפן לכיווני פעולה.

פתרון שתי המדינות הפך אם כך לתבנית החשיבה השלטת, אפילו "דת" בלתי ניתנת לערעור ששוללת את האפשרות ליותר מפתרון אחד לכל בעיה אחת. הוא סייע לקבע סדרה של קונספציות, המדהימה שבהן גורסת שהסכסוך הישראלי-פלסטיני החל ב-1967 או שמבוסס על קווי שביתת הנשק הישראלי-ירדני והישראלי-מצרי, במקום שני נרטיבים דתיים ולאומיים סותרים הנוגעים לאותה אדמה. הוא גם תרם לרעיון המסולף שהעם היהודי הוא כובש זר במולדתו ההיסטורית, רק בגלל אותו כיבוש ירדני שנמשך 19 שנה ושכמעט אף מדינה לא הכירה בו.

האסטרטגיה שאומצה עד כה הייתה להפעיל לחץ על ישראל כדי שתקבל רשימה ארוכה של דרישות וקריטריונים חסרי תקדים, גם במדינאות וגם בחוק הבינ"ל, שמבדילים אותה מיתר האומות ושאיןנה יכולה

על אף שהשאלה הישראלית-פלסטינית – או השאלה היהודית-ערבית בארץ ישראל – נמנית בין נקודות המחלוקת המורכבות מסוגן בעולם, היא זכתה עד כה ליחס טריוויאלי ופשטני באופן מפתיע מצד הקהילה הבינלאומית ובשיח הישראלי הפנימי. למעשה, מצער לראות כמה מעט שיח אמיתי התקיים בנוגע למודלים שונים של **תכניות מדיניות** שניתן ליישם בין הים התיכון לנהר הירדן או מעבר לגבולות אלה על מנת להוביל לרגיעה סבירה, שלום ושגשוג – או לפחות לדו-קיום ריאלי.

אכן, הקהילה הבינלאומית הייתה ברובה שקועה בתפישה יחידנית, "גביע קדוש" אחד שקובע מהו פתרון צודק לסכסוך מורכב זה – **"פתרון שתי המדינות"** הנוכחי. חלק בלתי מבוטל מהשיחה התמקד ברובו ב**ניגוח מדינת ישראל**. תכופות התייחסו לפתרון שתי המדינות הנוכחי בתור **"הפתרון היחיד"** להשגת שלום, במקרים רבים תוך זניחת ניואנסים או מעשיות הדבר, כולל דרישות הביטחון של ישראל. בישראל השיח נסוב

לקבל אם ברצונה לשרוד לדורי דורות. אלה קרויים פעמים רבות "פרמטרים שהוסכמו ברמה הבינלאומית", כינוי שמתיימר לקבע קונצנזוס חד-משמעי ובלתי-מעורער בעל יסוד חזק בחוק בינ"ל. למעשה, אין דבר רחוק מהאמת מזה. זו פשוט הייתה שיטה להשריש את פתרון זה בתור חוכמה מקובלת, ולאותת לכל חברי הקהילה הבינלאומית שיש לציית לאותו קונצנזוס.

אך ראייה צרה זו של הסכסוך לא הובילה עד כה לתוצאות כלל וגרמה לנזק מקסימלי לשני הצדדים, בעיקר בשל מחסור בשיח הגיוני שאין נחוץ ממנו. ישראל לא יכולה לקבל נסיגה לגבולות שאינם ברי הגנה או להפקיר את המקומות הקדושים בירושלים ו"רצועת התנ"ך" ביהודה ושומרון, הגם שאין לה סיבה ממשית לעשות זאת.

הפלסטינים מחולקים היום לשתי ישויות נבדלות – חמאס בעזה, שם 2 מיליון פלסטינים מסוגרים ברצועה צרה ברוחב 7-12 ק"מ; ופת"ח בתור הרשות הפלסטינית, ישות אשר בעידן שאחרי אבו מאזן עשויה לקרוס, ונהנית ממעט מאוד תמיכה מצד האוכלוסיה המקומית.

הביטחוניסטים מבקשים להחזיר את השיח הגיוני לשולחן.

איננו מתיימרים להציג את השאלה הישראלית-פלסטינית באור פשטני, ואין בכוונתנו לייצר ספינים שמתעלמים מ"אגוזים קשים" לא מעטים כגון דת, נרטיבים, דמוגרפיה או אזרחות.

מה שאנחנו מבקשים לתווך הוא שכבר עבר זמנן של **תבניות החשיבה הישנות, ושיש צורך ומקום לחשיבה רעננה מחוץ לקופסה שמקורה בהנדוס לאחר שורשי מלמטה-למעלה, ולא הוראות מתכניות שמוכתבות מלמעלה-למטה ומנותקות מהמציאות.**

הסכמי אברהם היו מקרה בוחן מושלם שמפריך את הקונספציה.

השינויים מרחיקי הלכת במזרח התיכון במהלך העשור האחרון הכשירו את הקרקע לרעיונות חדשים. העולם הערבי-הסוני, שבמשך עשורים השתמש בנושא הפלסטיני בתור כלי לשלילת

הלגיטימציה של מדינת ישראל, כעת רואה את הפלסטינים בתור נטל המונע מהם לחזק את יחסיהם עם ישראל כדי להתמודד עם האתגרים הקיומיים שבפניהם.

אכן, הסיבה שישראל, איחוד האמירויות, בחריין, סודאן ומרוקו הצליחו היכן שאחרים כשלו מקורה באותו **ריאליזם בעל עקרונות**, ששם בצד תבניות חשיבה ישנות שהתנו נורמליזציה ישראלית-ערבית בפתרון שתי המדינות. במקום זאת, מספר גדל והולך של מדינות ערב מתונות כעת מבינות את היתרון בשיתוף פעולה עם ישראל, ומקבלות את העובדה שהיא כאן כדי להישאר. הן מינפו את ההבנה הזאת כדי ליצור **ציר ישראלי-סוני-אמריקאי חסר תקדים במזרח התיכון** אל מול אתגרים איזוריים משותפים – בראש ובראשונה, איראן ושלוחותיה – כמו גם התנעה של שגשוג הדדי, מחקר הנוגע לקורונה, חדשנות וקידום תיירות.

הנחת העבודה הישנה כעת מתפרקת נוכח אותן התפתחויות במזרח התיכון. אסור לקחת אותן כמובנות מאליהן. כעת נוצרו הזדמנויות חדשות ומציאות חדשה שיכולה לאפשר אימוץ רעיונות חדשים לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני במטרה לייצר חזון ישראלי משותף מחד ותוכנית פעולה לקהילה הבינלאומית מאידך שתקדם פתרון מבלי לסכן קיומית את עתידה של ישראל.

הסטטוס קוו לא יכול להימשך.

התפתחויות מהירות על הקרקע, בדגש על ההשתלטות הפלסטינית על שטחי C, כעת מחייבות את ישראל להשאיר בצד את חזון אוסלו ואת רעיון שטחי ההפקר בשליטת הרשות הפלסטינית. מדיניות הקיפאון, ההכלה וחוסר היוזמה הישראלית הנוכחית עלולה להוביל לצומת קריטי שבו מרחב התמרון הישראלי יוגבל לבחירה בין אפשרויות גרועות לגרועות יותר.

מגוון תרחישים ליום שאחרי קריסת הרשות הפלסטינית עלולים להוביל לוואקום שיהיה צורך לשלוט עליו וצורך לתכנן מראש ולהגיב להתפתחויות תוך הפיכת סיכונים להזדמנויות לקידום אינטרסים ישראליים. גם בימים אלה, "תכנית פיאד" קובעת עובדות בשטח ביצירת "טבעות חנק" מסביב ליישובים ישראליים ומובילה להשתלטות על עתודות קרקע חיוניות, ללא פיקוח וללא שליטה.

על ישראל לקחת יוזמה בשטחים תחת שליטתה ולנווט את האסטרטגיה שלה בכך שתניח על השולחן חלופות ברות קיימא לסטטוס קוו כך שביטחונה ושגשוגה כמדינת הלאום של העם היהודי יובטח לדורות קדימה.

**הגיע הזמן לאמץ קו חשיבה חדשני
ורלוונטי לצרכי הביטחון הלאומי שלנו
כמדינה.**

יהודה ושומרון - פרופיל

- שטח: 5,655 קמ"ר (20% משטח המדינה)
- סוג ממשל: שלטון אזרחי/שיטורי של
- הרשות הפלסטינית, בשטחי A ו-B, ממשל
- צבאי ישראלי בשטחי C, בפועל שליטה
- ביטחונית ישראלית מלאה על המרחב כולו
- גובה מעל פני הים: למעלה מ-1,000 מ',
- תצפית על כלל הארץ כולל מתקנים**
- אסטרטגיים, תשתיות, נמ"ת, בסיסי צבא**
- הגבול המזרחי של מדינת ישראל
- רוחב רצועת החוף: 15-27 ק"מ
- כ-6,000 אתרי עתיקות, מתוכם כ-2,300
- אתרי מורשת**, ביניהם: מערת המכפלה, תל
- חברון, קבר רחל, מזבח יהושע, בית אל,
- שילה, הרודיון, ארמונות החשמונאים,
- סבסטיה

גדר הביטחון בצמוד לכביש 6. גבולה של מדינת ישראל איננו יכול לעבור בסמוך לצירים אסטרטגיים. איזור זה ממחיש יותר מכל את צרות המתננים של המדינה ואת אי היכולת שלה לסגת לגבולות שאינם ברי הגנה

מבט מפדואל, "המרפסת של המדינה" בפי ראש הממשלה לשעבר אריאל שרון ז"ל, הצופה אל ריכוז האוכלוסיה היהודי הגדול בארץ ובעולם, גוש דן. איזורים בעלי יתרון אסטרטגי משמעותי כל כך ביהודה ושומרון חייבים להיות בריבונותה המלאה של ישראל בקביעות בכל הסדר עתידי

לחשוב מחוץ לקופסה

מסוכן להניח שכל שאלה פוליטית יחידה חייבת בהכרח להתנקז לפתרון אידיאלי יחידי. איננו מקבלים את הדיכטומיה, אותה בינאריות של שני צבעים שקובעת שפתרון שתי המדינות הנוכחי הוא האלטרנטיבה היחידה לכאוס.

אין פתרון אחד לאף בעיה אחת.

פתרון שתי המדינות הנוכחי איננו בר קיימא.

קביעה זו מבוססת על שני טיעונים משלימים:

א. פתרון שתי המדינות הנוכחי איננו הכרח או דרישה מחייבת. במילים פשוטות, השאלה הישראלית-

פלסטינית איננה משחק סכום אפס.

- **חוק בינ"ל:** תפישה נפוצה מדי זו, לפיה החוק הבינ"ל סותר את נוכחות ישראל ושליטתה על יהודה ושומרון היא אחת מאבני הנגף הכבדות ביותר לחשיבה רעננה לגבי פתרונות חדשים. אך כשצוללים לפרטים, יהודה ושומרון, הגם שהינם שטחים במחלוקת, מעולם לא השתייכו לפלסטינים או היו בית לאף מדינת לאום פלסטינית. העיקרון המנחה בחוק בינ"ל הוא תקדים, ואין כזה שקובע בעלות טריטוריאלית בדיעבד.
- **הנרטיבים הישראלי והפלסטיני הינם מתנגשים וחופפים, לא מקבילים.** מעולם לא התקיימה מדינה פלסטינית באף חלק מארץ ישראל, ודאי לא בשני חלקים נפרדים – יהודה ושומרון ("הגדה המערבית") ועזה. "הקו הירוק" מסמל איפוא רק את הנקודה שבה נצרו צבאות ישראל וירדן את האש, ולא גבולות היסטוריים.
- **ריבוי מודלים ברי יישום של זהות עצמית בעולם:** הקביעה שכל קבוצת מיעוט בעולם שמזהה את עצמה כעם זכאית למדינת לאום רחוקה מהמציאות. הדבר נכון לקטלוניה, לומברדיה, אלזס, דרום טירול, ודאי מדינות רבות עם מורשת קולוניאלית בכל רחבי המזרח התיכון, אפריקה ודרום-מזרח אסיה הכוללת אינספור קבוצות אתניות – כ-100 בטנזניה, 200 בקונגו, לצד מדינות הידועות במגוון האתני הממסדי שלהם כגון לבנון או ריבוי שבטים כגון תימן ולוב. יש אינספור מיעוטים בעולם שאינם מביעים את זהותם בצורה של מדינת לאום.
- **ריבוי מודלים ברי יישום של הגדרה עצמית:** אותו הדבר חל לגבי סוגי מדינות – בהשוואה לאוטונומיה הפלסטינית הנוכחית או העתידית.

o האתר הרשמי של מחלקת המדינה של ארה"ב מפרט כ-50 טריטוריות מיוחדות ברחבי העולם שהיא מכנה "מדינות חסות ואיזורי ריבונות מיוחדת". הרשימה איננה מוגבלת לאיים מפוזרים וטריטוריות בלתי מיושבות; כלולות בהן פורטו ריקו, גיברלטר והונג קונג. מעטים מטילי ספק בהסדרים המיוחדים ששולטים באוטונומיה של מקומות אלה, או רואים אותם כפחות דמוקרטים, אפילו שעניינים הקשורים לביטחונם ולמדיניות החוץ שלהם נקבעים על ידי ארה"ב, בריטניה וסין.

o ישנן מדינות מפורזות או מדינות ללא צבאות סדירים כגון סן מרינו ומונקו; טריטוריות כגון גואם וסמואה האמריקאית, שהם תושבים שאינם זכאים להפוך לאזרחים אמריקאים; וטריטוריות במחלוקת שבהן מגוון סידורים פוליטיים, כגון סהרה המערבית עבור מרוקו.

ב. פתרון שתי המדינות הנוכחי איננו תואם את החזון הלאומי, הביטחון הלאומי, או אפילו קיומה לאורך זמן של מדינת ישראל.

- **פליטים וטרוריסטים:** מדינה פלסטינית עצמאית המחוברת לירדן עלולה להוות זרז עבור מיליוני פליטים פלסטינים לצד טרוריסטים וכלי נשק לזרום אל לב הארץ במטרה למלא את מה שהם רואים בתור "זכות השיבה". ישראל איננה יכולה להכיל איום דמוגרפי בסדר גודל כזה בלב האיזור ההררי הגבוה של יהודה ושומרון. די להיות עדים ל"צעדות הגדר" שאיגן חמאס בעזה כדי להבין שלאיום דמוגרפי יש גם השלכות ביטחוניות חמורות.
- **טופוגרפיה:** להרי יהודה ושומרון יש יתרון אסטרטגי מאחר שהם צופים על כלל מישור החוף הישראלי וכל מרכזי האוכלוסייה הישראלים הגדולים, כמו גם תשתית קריטית כגון תחנות הכוח ברידינג, רוטנברג וחדרה ונמל התעופה בן-גוריון. מציאות זו דורשת **שליטה ביטחונית ישראלית מלאה** בבקעת הירדן וביהודה ושומרון, **ולא ניתן להבטיח שליטה זו מבלי נוכחות מסיבית של אזרחים ישראלים.**
- **ישראל לא תוכל לשרוד** אם מודל הגבולות ערב 1967, שבו חקלאים ישראלים היו מטרה עבור צלפים סורים ברמת הגולן שהיה בידם היתרון שברכס הררי גבוה, ייושם לכל אורך מישור החוף שלה. אסור שהמודל הנוכחי של חמאס בעזה, שיורה עם מקלעים לתוך שדרות או טילי נ"ט על הרכבת או על רכבים הנוסעים בכבישים מסביב לרצועה, או המציאות הקודמת בשכונות המעטפת של ירושלים שהיוו יעד לצלפים מבית ג'אלה, ישוכפל לכל אורכה של מדינת ישראל. מעולם בהיסטוריה אוכלוסיה רבה כל כך לא גרה במישור החוף, ומהלך מסוכן מסוג זה יהפוך אותה לפגועה וחשופה.
- **המודל הזה נוסה בעזה.** לאחר נפילתה לידי חמאס, ישראל נאלצה להתמודד עם מכונת טרור הרבה יותר קטלנית ומשומנת שיורה רקטות וטילים ארוכי-טווח לעבר מרכזי האוכלוסין שלה, מנהרות טרור וביקורת בינ"ל. **ישראל לא יכולה להרשות לעצמה מדינת טרור כושלת נוספת, הפעם בלב המדינה, עם יתרון טופוגרפי ובשטח גדול פי 16 מרצועת עזה.**
- **ישראל ויהודה ושומרון הם אותה אקוסיסטם.** אותן מערכות מים וחשמל, מרחב אווירי, ומרחב. אין מקום ברצועת אדמה צרה זו לשתי מדינות, ודאי לאור היסטוריה מדממת כל כך של סכסוך בין העמים.
- **היבט איזורי:** בקעת הירדן משמשת בתור קיר המגן המזרחי של ישראל אל מול השתלטות איראנית קרובה לודאי במקרה של ואקום מדיני, כפי שקרה בעיראק, סוריה ועזה.

מעל הכל, יהודה ושומרון, ובמיוחד ירושלים, הם עצם הסיבה שהעם היהודי חזר למולדתו. הם העוגן המרכזי שלו בארץ ישראל להחיות את גאולת ישראל ולמלא את המשאלה והאתוס הלאומיים שלו. בלעדיהם, אין קיום לעם היהודי, ואין דרך להסביר לאורך דורות את הקשר של עם ישראל לארצו, שכל ההיסטוריה שלה נמצאת בהרי יהודה ושומרון.

עמודי תווך ביטחוניים-לאומיים יסודיים כבסיס לכל תכנית מדינית עתידית

לראייתנו, על העקרונות המסדירים הבאים לשמש בתור כוכב הצפון המנחה כל תכנית מדינית עתידית עבור השאלה הישראלית-פלסטינית.

להלן פרמטרים כלליים שלתפישתנו קובעים מסלול ריאליסטי ובר-יישום שיבטיח את ביטחונה של ישראל ונותן נאמן לחזון הלאומי שלה לדורות קדימה לצד התחשבות בהתפתחויות בשטח.

הם מבוססים על ניסיון השטח העשיר שלנו, הידע לגבי התנאים המדיניים-צבאיים המקומיים והאיזוריים, והאמונה שלנו בחזון שהחזיר את עם ישראל למולדתו.

1. נקודת מוצא: הנחת היסוד שארץ ישראל, כולל יהודה ושומרון והמקומות הקדושים היא המולדת

ההיסטורית והנצחית של העם היהודי, מקום בלתי נפרד מהזהות היהודית בתור דת ולאום.

2. ההכרה באחר: ההכרה בצורך המעשי לחתור להסדר ישים מול הפלסטינים כדי לאפשר להם לשלוט על

ענייניהם האזרחיים, בהינתן הסבירות הנמוכה שישולבו כאזרחים ישראלים באופן מלא.

• הסדר מסוג זה יהיה המשך ישיר של המסלול שכבר סוכם, נערך והוצא לפועל במסגרת הסכמי

אוסלו ועדיין בתוקף היום. הוא נתן לפלסטינים שליטה אזרחית מלאה על מרכזי האוכלוסיה שלהם,

והניח חזון של ישות פלסטינית מפורזת לצד מדינת ישראל היהודית והדמוקרטית.

3. גבולות: הנקודות להלן אינן חזון שאומץ רק על ידי המחנה הלאומי בישראל, אלא גם מהוות קונצנזוס שאומץ

על ידי ממשלת רבין כיסוד להסכמי אוסלו.

א. ירושלים תישאר בירתה המאוחדת של מדינת ישראל. ניתן למצוא סידורים שונים לקהילות

הספר מעבר לגדר ההפרדה שכרגע עדיין נחשבות לחלק מהעיר.

ב. ישראל תחיל ריבונות מלאה על בקעת הירדן במובן הרחב, באופן שמבטיח גבול מזרחי בר

הגנה מול איומים כגון איראן ואי-יציבות איזורית.

ג. ישראל תחזיק בשליטה ביטחונית וצבאית מלאה על יהודה ושומרון בהתבסס על התיישבות

יהודית חזקה לאורך צירי ושטחי המפתח ובמקומות החשובים לעם היהודי בתור מכפיל כוח.

השליטה הביטחונית הישראלית תכלול גם את המרחב האלקטרומגנטי, המרחב האווירי

ובקרת גבולות.

ד. העקרונות לעיל הינם הרבה מעבר לסידורים ביטחוניים טכניים שניתן לענות עליהם בדרך

אחרת, כפי שהוצע בתכניות כגון תכנית אלן. הנחת העבודה המרכזית של ישראל היא שהיא

לעולם תסתמך רק על עצמה ותגן על עצמה בכוחות עצמה, ולא יכולה להרשות לעצמה

להסתמך על כוחות זרים או בינלאומיים להבטחת קיומה.

ה. נוכחות זו מבטאת גם את זכות העם היהודי לריבונות במולדתו.

4. אמנם איננו רואים בישראל אחראית לרווחתם של הפלסטינים, אך אנו מעודדים יוזמות להוריד נראות

ביטחונית, להעצים את האוכלוסיה המקומית, להקים איזורי תעשייה משותפים, לקדם שלום כלכלי,

ולאפשר את חיי היומיום השוטפים עבור ולטובת כל הצדדים.

מאגר תכניות מדיניות אפשריות

ההצעות להלן מבוססות כולן על העקרונות המוזכרים מעלה, שאנו מאמינים שעליהם להיות אבן הבוחן של כל הסדר
ישראלי-פלסטיני עתידי.

הביטחוניסטים אינם מאמצים אף אחת מהתכניות הללו בבחינת ראה וקדש. הן מיועדות לייצר אלטרנטיבות ברות
יישום אל מול תרחישים שונים שעלולים להיווצר בעתיד הקרוב והרחוק.

ההצעות הבאות כוללות את **תכנית האמירויות הפלסטיניות, תכנית הקונפדרציה הפלסטינית-ירדנית, פתרון
המדינה החדשה, פתרון המדינה האחת, ועסקת המאה** – שעקרונותיה דומים להפליא לעקרונות אותם הציב רבין
במהלך הסכם אוסלו ובנאומו האחרון בכנסת ישראל טרם הירצחו.

הגיע הזמן להשאיר מאחור את כישלון פתרון שתי המדינות הנוכחי ולעבור לרעיונות חדשים תוך **העברת הזרקור
של השיח**. חלק מרעיונות אלה ממש מחוץ לקופסה מאחר שהם חותרים לפתרונות שאינם מוגבלים לגבולותיה של
מדינת ישראל הקטנה.

ניתן ואף ייתכן מאוד שהשאלה הישראלית-פלסטינית תהיה במקום שונה לחלוטין, אם רק ישראל תעבור **מקיפאון
ליוזמה**, ותחתור למיצוי מקסימלי של ההזדמנויות הרבות שכבר בנמצא.

תכנית האמירויות הפלסטיניות

סא"ל במיל' ד"ר מרדכי קידר, חבר הביטחוניסטים, מזרחן, עמית מחקר במרכז "בגין סאדאת"

רעיון מסדר: הקמת שמונה אמירויות במרחבי יהודה, שומרון ועזה המתבססות על ערי מדינה בשליטת החמולות המקומיות.

רציונל:

- הנאמנות היחידה במזרח התיכון היא למשפחה, דת ושבת, ולא למדינות לאום מלאכותיות. לפיכך, תכנית זו מתבססת על ההכרה בביזור השבטי-חמולתי של האוכלוסיה הפלסטינית, שאיננה מקשה אחת. יש מעט מאוד קשר או אמון בין החמולות השונות בג'נין, בית לחם, רמאללה ושכם.

- הניסיון המערבי-קולוניאליסטי להלביש על האיזור את המודל הווסטפאלי של מדינת לאום כשל כישלון חרוץ. את תוצאותיו ניתן לראות החל מ-2011 עם התפוררות מדינות מלאכותיות במרחב כולו, מעיראק ועד תוניסיה, שלא הצליחו לעקור את השורשים השבטיים-חמולתיים שהתייצבו במשך אלפי שנים.

- מלחמות אזרחים אינסופיות, סכסוכים בין-חמולתיים והעוני, האבטלה, המחסור וגלי הפליטים שמציאות זו יצרה הן החותם המיטבי המעיד על כשלון קונספציה זו באיזור.

- כנגד זה, המודל היחיד שנחל הצלחה כלכלית ומדינית באיזור הוא גם זה שחזר אל המקורות – "מדינות השבט". כוויית, קטאר, בחריין, עומאן ואיחוד האמירויות הערביות אינן תאגידים לאומיים מלאכותיים של שבטים, אלא גרעינים יחסית הומוגניים המאופיינים בשבט שליט אחד מרכזי. אלה השכילו גם לייצר בריתות כמו אירוח בסיסים אמריקאיים והקמת מועצת מדינות המפרץ (GCC).

- הפיתרון היעיל והנכון ביותר לסיכסוך הישראלי-פלסטיני הוא אותה חזרה למקורות והכרה במציאות. הניסיון הכושל לאגד את העם הפלסטיני להכנה למדינת לאום באמצעות הסכמי אוסלו ויצירת הרשות הפלסטינית, ובהמשך קידום "פתרון שתי המדינות", הביאו לתוצאה הפוכה מזו שקיוו לה: שלטון מרכזי המאפיין בשחיתות וניתוק מהרחוב, חסר גישה למרחבים שמרדו בסמכותו כמו חמאס בעזה וראשי מועצות מקומיות בחברון ובמקומות אחרים, וכתוצאה מזה נמנע מקיום בחירות מאז 2005.

- פתרון שתי המדינות כבר יושם ב-2007, כאשר הפלסטינים זכו במדינה דה-פקטו ברצועת עזה בשלטון חמאס. מדינה נוספת ביו"ש תוביל בהכרח להשתלטות חמאס על תא השטח ולמדינת טרור נוספת בלב הארץ, שתהווה עבור ישראל סכנה קיומית של ממש.

תכנית האמירויות הפלסטיניות

יתרונות לישראל	יתרונות לפלסטינים
הפרד ומשול – מניעת רצף טריטוריאלי פלסטיני	שליטה ברמה המקומית, מחוברת לאופי האוכלוסייה
מקסימום שטח עם מינימום פלסטינים בשליטת ישראל	מימוש הזהות השבטית-חמולתית
יציבות שלטונית פלסטינית גבוהה	היפרדות מהרשות הפלסטינית שמעמדה יורד
מענה לסטטוס קוו קורס	התמקדות בצמיחה כלכלית
מסלול בהסכמה מול האוכלוסייה הפלסטינית	יציבות שלטונית גבוהה
ריבונות על חבלי מולדת וחזק מרווח הביטחון של צה"ל	ניהול אזרחי עצמאי

- ביטול הסכמי אוסלו וחלוקה מחדש של שטח יהודה, שומרון ועזה לגרעיני שליטה אזרחיים המפוצלים לשמונה ריכוזי אוכלוסיה גדולים: **רמאללה, ג'נין, שכם, חברון, טול כרם, קלקיליה, יריחו ועזה**.
- ביניהן, ובין היתר על חלק משמעותי משטחי C כמו גם על חלק משטחי B-1 A, מדינת ישראל תחיל **ריבונות מלאה על מקסימום שטח ומינימום אוכלוסיה פלסטינית**.
- **ירושלים תיוותר בירתה המאוחדת של ישראל** המאפשרת **חופש פולחן לבני כל הדתות**.
- **מבנה שלטוני: בראש כל אמירות יעמוד אמיר המוסכם על המשפחות השליטות באותה אמירות, ובשיתוף ישראל**. בנוסף, מן הראוי שאמירות זו תכלול **מועצת נכבדים** הכוללת את כלל הפלגים, החמולות והשבטים בשטח שיפועה כדי לתת להם ביטוי בהחלטות על ענייני היומיום או על פתרון סכסוכים. יהיו בהן גם משרדי כלכלה, עבודה, ביטחון, חינוך, פנים, תיירות ואחרים.
- **קשר בין האמירויות**: שמונה האמירויות רשאיות לפעול בנפרד או להקים **מועצת ניהול ותיאום משותפת**. בכל תסריט לאמירות המקומית יהיה המשקל המכריע על מנת לממש את מטרת התכנית ליציבות הומוגנית מקומית ולהימנע מתסריט של שלטון חמאס משותף מהדלת האחורית.
- **מעמד פוליטי**: לתושבי האמירויות תהיה **שייכות אזרחית אמירתית**, והמועצה המשותפת תנפיק תעודות זהות, דרכונים, רשיונות נהיגה ומסמכים רשמיים נוספים.
- **לתושבים פלסטיניים המתגוררים ביישובים שעליהם תחול ריבונות ישראלית** תוצע הבחירה בין אזרחות ישראלית (כמו ערביי ישראל) לתושבות ישראלית (כמו תושבי מזרח ירושלים).
- **גבול ישראל-אמירויות**: ישראל תהיה חופשית להגדיר את מגבלות חופש התנועה מתוך שטחי האמירות אל תוך שטחה. ניתן יהיה להנפיק ויזות עבודה, תיירות, שהות ואחרות. בהתאם למדיניות הישראלית הנוכחית, **יימנע איחוד משפחות והגירה** אל תוך תחומי מדינת ישראל.
- **שיתוף פעולה כלכלי ומדיני עם ישראל**: תכנית האמירויות מציגה **הזדמנות למינוף שלום כלכלי בין ישראל לפלסטינים** דרך שורה של הסכמים לשיתוף פעולה כלכלי. בין היתר ניתן לשקול לאפשר לתושבי האמירויות שימוש בנמלי ישראל, השקעה באיזורי תעשייה משותפים, מתן אשרות עבודה בשטח ישראל, או אף להכריז על האקו סיסטם האחד בין הים לירדן בתור **איזור סחר חופשי**.
- **האמירויות יפתחו גם להשקעות מהעולם הערבי, מאירופה, מארה"ב ומרחבי העולם** לפיתוח תעשיות, תשתיות, וענפי כלכלה שונים.
- ישראל רשאית לדרוש תקופת ניסיון של **5 שנות התייצבות** שבהן ייבחן המודל הקיים וייערכו בו שינויים משקפי מציאות.

עדויות להיתכנות בפועל

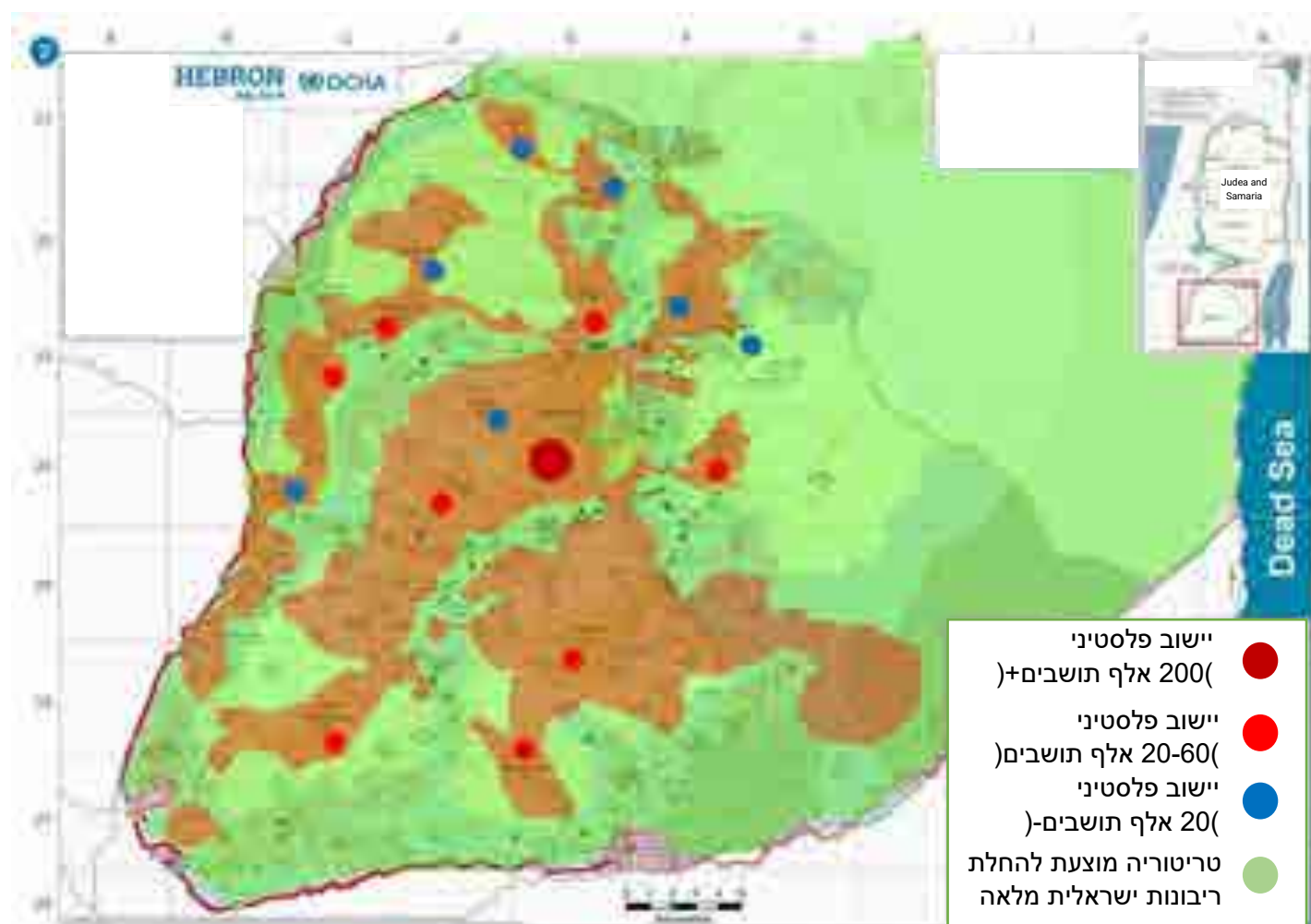
תכנית זו עלולה להישמע מהפכנית, אך למעשה אין טבעית ממנה.

- זוהי **חזרה למצב שקדם להסכמי אוסלו**, שבו מדינת ישראל ניהלה את יחסיה מול האוכלוסייה הפלסטינית עם ראשי הערים דרך הממשל האזרחי.
- זהו **המשך להסכמי אוסלו** בכך שמתממשת שליטה אזרחית עצמית פלסטינית מלאה ונמנעת הקמת מדינה פלסטינית.
- **סלילת דרך להתנהלות מיטבית**, בהיעדר פתרון אוטופי, מול האוכלוסייה האזרחית הקיימת, כמו גם מתן מסלול לקביעת חיי היומיום הקהילתיים עבור אותה האוכלוסייה.
- **איש איננו מפונה מביתו** – לא יישובים יהודים ולא יישובים ערבים.

הצעת טיוטה לתוואי "אמירות חברון" (תוואי אחד מני רבים אפשריים)

מספר פלסטינים באמירות חברון: כ-665,000 (94%)

מספר פלסטינים בשטח ישראל: כ-40,000 (6%)

מפה המתבססת על משאבים של OCHA

תכנית הקונפדרציה/פדרציה הירדנית

רעיון מסדר: הקמת קונפדרציה או פדרציה ירדנית-פלסטינית בין ממלכת לירדן לבין שטחי ריכוז אוכלוסיה פלסטיניים ביו"ש.

רציונל:

- הזיקה בין ממלכת ירדן לבין האוכלוסיה הפלסטינית מתבטאת במספר מישורים:

o **האוכלוסיה הירדנית** המונה כ-10.5 מיליון נפש (כולל פליטים) מונה כ-70-80% פלסטינים. ירדן לא מפרסמת את המספר המדויק מחשש לחיכוך פוליטי. הבירה רבת עמון, המונה 4 מיליון נפש, היא **העיר הפלסטינית הגדולה בעולם**.

o **השטח** של ממלכת ירדן משתרע על כ-75% מהבית הלאומי שהוקצה לעם היהודי

בהחלטת חבר הלאומים בועידת סן רמו (1920). בין 1948-1967 החזיקה ירדן בשטחי יו"ש עד מלחמת ששת הימים.

עד "ניתוק הזיקה" ("פק אלארטבאת") מ-1988, החזיקו כלל הפלסטינים ביו"ש **באזרחות ירדנית**. מאז הסכם השלום עם ישראל ב-1994, ובאופן פורמלי ובינלאומי מאז "הבנות קרי" משנת 2015, ירדן משמשת כאפוסטרופוסית של המקומות הקדושים בירושלים.

o מלך ירדן חוסיין אף הגה **"תכנית פדרציה"** בשנת 1972, במסגרתה הדגיש כי הגדות המערבית והמזרחית של הירדן **אינן מאכלסות שני עמים אלא עם אחד בלבד**. החלטת הליגה הערבית מ-1974, לפיה אש"ף הוא נציגו הבלעדי של העם הפלסטיני, אילצה את ירדן לוותר על דרישותיה לדיבור בשם הפלסטינים.

o למרות החשדנות הממסדית בירדן כלפי האוכלוסיה הפלסטינית, ואירועים עקובי דם כמו ספטמבר השחור ב-1971, התבטאויות מסוג זה בדבר הזיקה הירדנית-פלסטינית שגורות בפי בכירים ירדנים.

מתווה:

- התכנית עשויה לצאת לפועל תחת מגוון נסיבות, דבר התלוי גם ביציבות פוליטית ירדנית פנימית. במקרה של **נפילת בית המלוכה הירדני**, יהיה סביר **להקים את מדינת פלסטין במקום ממלכת ירדן של היום, עם מובלעות במרכזי אוכלוסין פלסטיניים ביהודה ושומרון**. לחילופין, **הקמת קונפדרציה או פדרציה ירדנית-פלסטינית משותפת** בין ממלכת ירדן למובלעות ביהודה ושומרון.
- **קונפדרציה** היא התארגנות של שתי מדינות או יותר, השומרות על עצמאותן וריבונותן תוך נכונות להפקיד חלק מסממני הריבונות בידי מוסדות הקונפדרציה.
- **השאיפות הלאומיות של הפלסטינים יקבלו מענה בדמות הקמת מדינה פלסטינית בשיתוף ירדן**.
- **ממשל:** ממלכת ירדן תיקח חסות על מוסדות השלטון הפלסטינים ביו"ש ותהווה ממשלת על של ירדן ושל הפלסטינים.

- **כלכלה:** הקונפדרציה תמנף את השותפות הפוליטית הזו להזנקת הכלכלה של הישויות. שיתוף פעולה זה יכול להשתרע על פני טכנולוגיות מים – סוגיה קריטית עבור שני הצדדים – דרך תיירות וכלה בייצור ותיירות.
- **סיוע נרחב מצד העולם הערבי והקהילה הבינלאומית** יסייע להקמת ערים חדשות, מפעלים ושטחים חקלאיים, ולהפריח את המדבר.
- **מדינה פלסטינית בירדן, עם כל הסמליות וההשפעה שהדבר טומן בחובו, תהווה כוח מגנטי** עבור ערבים ביהודה ושומרון, שלרבים מהם קשרי משפחה עם עמיתיהם הירדנים.

עדויות להיתכנות

- **הכלכלה הירדנית הקורסת והצורך הנואש להזניק את הכלכלה הפלסטינית** יזרז את צמיחת שתי הכלכלות.
- **ירדן יכולה להיות הבית הלאומי של הפלסטינים.** לא רק שפתרון זה היה מעשי לפני שנשללה האזרחות הירדנית מהפלסטינים תושבי יהודה ושומרון, אלא שהוא קודם באופן אקטיבי על ידי ממלכת ירדן – כולל סיפוח הגדה המערבית ב-1950 על ידי ירדן, והצעת הפדרציה מ-1972.
- הפלסטינים אינם מרוויחים ממעמד "מקבצי הנדבות" הנוכחי שלהם, עם התלות שלהם באונר"א ובמדינות התורמות. פתרון זה יכול לקחת אותם לשלב הבא במקרה שמדינה בעלת זיקה פלסטינית עמוקה כמו ירדן תיקח אותם תחת חסותה.

תכנית המדינה החדשה (New State Solution)

תא"ל במיל' אמיר אביבי, מנכ"ל ומייסד הביטחוניסטים, לשעבר מפקד ביה"ס להנדסה קרבית

רעיון מסדר: הקמת מדינה פלסטינית עצמאית וריבונית לצד מדינת ישראל ברצועת עזה, עם המשך טריטוריאלי אל תוך איזור צפון סיני.

רציונל: תכנית המדינה החדשה נותרת נאמנה לעמדה הבינלאומית שמקדמת מו"מ על שתי מדינות, ישראלית ופלסטינית, החיות זו לצד זו בשלום ובביטחון, ותיתן מענה לשאיפות הלאומיות הפלסטיניות.

- התכנית מעוגנת סביב רצועת עזה בתור אבן דרך מרכזית לפתרון הסכסוך, במקום בעיה בלתי פתירה, ועיקרה פתרון מיידי לאתגרים הכבירים שניצבים בפני הרצועה.
- הבנת נקודות ההשקה בין האינטרסים של הצדדים, במקום העמדות המוצהרות שלהם, תביא לזיהוי הזדמנויות שמביא עמו הנוף הגיאופוליטי המשתנה.
- הרחבה טריטוריאלית של עזה והשקעות כלכליות ייתנו מענה למשבר ההומניטרי ברצועה, וגם יגבירו את תחושת חוסר שביעות הרצון בקרב הפלסטינים ביו"ש מהרשות הפלסטינית.
- **נקודת מבט ישראלית:** התכנית תורמת למציאת פתרון לסכסוך מבלי להתפשר על האינטרסים הליבתיים של מדינת ישראל. סביר שהסרת הלחץ של כמעט שני מיליון תושבי עזה ויצירת דינמיקה של שגשוג תפחית את הסכנה למלחמה.

מתווה

- מדינה פלסטינית עצמאית תוקם לצד מדינת ישראל, על שטח רצועת עזה של היום עם המשך טריטוריאלי מוסכם לתוך שטח מצרים, בצפון חצי האי סיני.
- המדינה הפלסטינית תוכר ע"י אומות העולם.
- שטח המדינה יהיה גדול דיה כדי להבטיח חיוניות ושלמות טריטוריאלית בתור מדינת הלאום של העם הפלסטיני.
- **מבנה שלטוני:**
 - o בראש המדינה הפלסטינית תעמוד ממשלה בעלת הסמכות והיכולת להגן על עצמה באופן עצמאי מפני כל איום, פנימי וחיצוני.
 - o תהיה מוטלת עליה האחריות כלפי בני עמה המצופה מכל מדינה ריבונית.
 - o תושבי עזה הנוכחיים יקבלו אזרחות במדינה החדשה.
 - o גם התושבים הפלסטיניים של יהודה ושומרון יקבלו אזרחות פלסטינית של מדינת פלסטין החדשה.

- **גבולות:** צבא מצרים יהיה נוכח אך ורק בצד המצרי של הגבול המשותף, וצה"ל יהיה נוכח אך ורק בצד הישראלי של הגבול המשותף. צבאות מצרים וישראל ישתפו פעולה באופן הדוק ביניהם ועם המדינה החדשה כדי למנוע זליגה מחוץ לגבולות המדינה החדשה וחדירה לתוכם.

• **כלכלה וסחר:**

- o למדינה החדשה יהיו נמל ושדה תעופה פתוחים ומסחריים, וקו החוף הארוך שלה טומן בחובו הזדמנות פז לשגשוג בסחר, תיירות, ייבוא וייצוא.
- o כלל הצדדים שהתחייבו לפתרון הסכסוך, כולל ישראל, יתגייסו להשקעות כלכליות בה.
- o המדינה תשמש ישות חלוצית בתחום קהילות מודעות וקיימות סביבתית.

• **דמוגרפיה:**

- o המדינה החדשה תקבע את מדיניות ההגירה שלה, ועל פיה יוצעו תמריצים כלכליים וחבילות ספיגה, כולל סיוע מסחרי, לכל אדם אשר ייהגר אליה.
- o לא יתקיים טרנספר כוחני של אוכלוסיה לתוכה.
- o תנועה חופשית מוצלחת ברחבי המדינה החדשה על ידי תושבי עזה תפחית באופן ניכר את השיקולים ההומניטריים הנוכחיים ברצועת עזה.

עדויות להיתכנות בפועל

- **נקודת מבט איזורית:** סעודיה והציר הסוני המתון יותר ויותר רואות בשאלה הפלסטינית נטל מאשר נכס, דבר המוביל לזרז למצוא פתרון ישים מול ישראל. האינטרסים שלהם נותרו להחליש את איראן והציר השיעי, אשר שאיפותיה ההגמוניות האיזוריות כוללות העמקת הסכסוך הישראלי-פלסטיני ולא פתרונו. החלשת ההשפעה האידיאולוגית והסיוע הצבאי של איראן ברצועת עזה באמצעות יישום המדינה החדשה יתרום לבידוד איראן והציר השיעי באיזור.
- **נקודת מבט מצרית:** מצרים מתמודדת עם אתגרים ביטחוניים, כלכליים ואיזוריים משמעותיים המאיימים על יציבותה. לחצים כלכליים, חברתיים וביטחוניים משמעותיים זורעים תחושת משבר עמוקה ואיום קיומי על השלטון, אשר מחדדים בפני השלטון מה חיוני לשרידותו. הקמת המדינה החדשה תעניק למצרים יציבות כלכלית וביטחונית מחודשת, מיצוב מחדש כמנהיגה בעולם הערבי, וסיוע בינלאומי מוגבר.
- **נקודת מבט של הרשות הפלסטינית:** בהקמת המדינה החדשה, יופעל לחץ על הרשות לוודא שחמאס לא מעמיק את אחיזתו. הרשות תנסה להגביר בכך את הלגיטימציה הבינ"ל שלה ואף את שלטונה על אוכלוסיית עזה. ראשי הרשות יימשכו לכובד המשקל הכלכלי שיווצר בצפון סיני.

"עסקת המאה"

"שלום מוביל לשגשוג"

נשיא ארה"ב לשעבר דונלד טראמפ, ג'ארד קושנר, אבי ברקוביץ', ג'ייסון גרינבלט

סקירה קונספטואלית של ההצעה האחרונה שישראל הסכימה לדון עליה

עיקרון מסדר: פתרון שתי מדינות ריאליות שבו מדינת פלסטין בטוחה ומשגשגת מתקיימת בשלום לצד מדינת ישראל בטוחה ומשגשגת באיזור בטוח ומשגשג.

רציונל:

- **חזון הוליסטי וממוקד ביטחון** שמעניק הגדרה עצמית לפלסטינים, ביטחון לישראל, והזדמנויות כלכליות משמעותיות עבור שני הצדדים ומדינות האיזור.
 - דרך כנות אינטלקטואלית, פתיחות לרעיונות חדשים ונקיטת צעדים אמיצים, יש היתכנות לעתיד משגשג ושלו לשני הצדדים כאחד. על שני הצדדים להכיר בכך שהכרחי **למצוא פשרה** על מנת להתקדם.
 - הסכם שלום יסוכם רק כאשר כל צד יכיר בכך שעדיף עם הסכם שלום מאשר בלעדיו.
 - הישראלים והפלסטינים עצמם הם אלה שיצטרפו לחיות עם השלכותיו של הסכם שלום. לכן, בעוד ארה"ב תגלם את תפקיד המתווך, רק הישראלים והפלסטינים עצמם יכולים לקבל את ההחלטה ליצור שלום בר-קיימא יחד.
 - בכוונת החזון לכבד אידיאולוגיה, אמונות דתיות וטענות היסטוריות, אך בראש ובראשונה הוא ממוקד **בהעמדתם בראש סדר העדיפויות של האינטרסים והשאיפות של העמים.**
 - הוא כולל **עמודי תווך כלכליים ואיזוריים חזקים** – דבר היוצר הזדמנות כלכלית עבור שני הצדדים בו זמנית שמכיר בתפקיד הקריטי שמשחקות מדינות ערב באיזור בפתרון הסכסוך, וביצירת בריתות עם ישראל כדי להתמודד עם אתגרים איזוריים משותפים. מדינות האיזור לא נועדו לחיות בסכסוך מתמיד בגלל האתניות והאמונות השונות שלהם.
- o התכנית מספקת גם יתרונות עבור ירדן ומצרים, כמו גם לבנון ומדינות ברחבי האיזור.

מתווה:

• מסגרת מדינית:

- o כל הסכם שלום בר-יישום חייב לענות על הרצון הלגיטימי של הפלסטינים להגדרה עצמית דרך הקצאת טריטוריה למדינה פלסטינית עתידית, חיזוק המוסדות הפלסטינים לממשל עצמי, מתן סטטוס חוקי ומעמד בינלאומי בתור מדינה לפלסטינים, הבטחת סידורי ביטחון איתנים, ובניית רשת חדשנית של כבישים, גשרים ומנהרות שמאפשרת חופש תנועה עבור הפלסטינים.
- o השגת הכרה הדדית במדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, ומדינת פלסטין כמדינת הלאום של העם הפלסטיני, בכל אחד מהמקרים כולל זכויות אזרחיות שוות לכל האזרחים בכל מדינה. המעמד ההדדי הזה יוכר ברמה הבינ"ל.

• נקודת מבט ביטחונית:

- o האתגרים הגיאואסטרטגים יוצאי הדופן של ישראל משמעם שאין ברשותה מרחב שגיא. המדינה הפלסטינית העתידית חייבת להיות שלווה ובטוחה, ולא פלטפורמה לא-יציבות וסכסוך. לא ניתן לבקש מישראל להתפשר על ביטחונה.
- o מדינת פלסטין תהיה **מפורזת לחלוטין** ותישאר כך.
- o משימתם של כוחות הביטחון הפלסטינים תהיה סדר ציבורי, אכיפת חוק ולוחמה בטרור.
- o תוקם **ועדת בחינה לענייני ביטחון** שכוללת נציגים מישראל, פלסטין וארה"ב, ותשמש בתור פורום לתמוך בהתקדמות בעמידה בקריטריונים הנוגעים לביטחון ושמירה עליהם.
- o תוקם **ועדה איזורית לענייני ביטחון (RSC)**, שמשימתה לבחון מדיניות איזורית ללוחמה בטרור ולאפשר תיאום בין מדינות האיזור.
- o ישראל תשמר שליטה על כלל **המרחב האווירי** מערבית לנהר הירדן.
- o **עזה:** רצועת עזה כעת מוחזקת כבת ערובה בידי חמאס וארגוני טרור אחרים. יצופה מישראל למלא את התחייבויותה רק באם הרשות הפלסטינית, או גוף אחר המקובל על ישראל, מקבל שליטה מלאה על עזה, ארגוני הטרור בעזה מפורקים מנשקם, ועזה מפורזת לחלוטין.

• גבולות:

- o ישראל תסכים **לפשרות טריטוריאליות** משמעותיות על מנת לאפשר לפלסטינים מדינה ברת-קיימא.
- o **חילופי שטחים** יספקו למדינת פלסטין שטח שווה ערך באופן גס לשטח של יהודה, שומרון ועזה ערב מלחמת ששת הימים ב-1967.
- o **בקעת הירדן**, אשר משחקת תפקיד קריטי בביטחון ישראל, תהיה תחת ריבונות ישראלית.
- o **כבישי גישה** ייסללו על מנת לחבר את עזה והגדה המערבית ולחבר את המדינה הפלסטינית העתידית עם ירדן.
- o מערכת ביקורת הגבולות תשמור על נראות ביטחונית ישראלית מינימלית. ועד משקיפים יטפל בחששות רלוונטיים.

• אוכלוסיה:

- o כ-97% מהישראלים ביהודה ושומרון ישולבו אל תוך הטריטוריה הישראלית הרצופה, וכ-97% מהפלסטינים ישולבו אל תוך הטריטוריה הפלסטינית הרצופה.
- o הפלסטינים שמקומם במובלעות תחת שליטה ישראלית וישראלים שמקומם במובלעות תחת שליטה פלסטינית יהיו בהתאמה אזרחים של מדינותיהם ויזכו לכבישי גישה אליהן. לא תהיה כלפיהם אפליה וביטחונם יובטח.
- o קהילות המשולש של ערבים ישראלים שככלל מזהים עצמם כפלסטינים עשויות להיות חלק ממדינת פלסטין, בכפוף להסכמתן.

- **חופש גישה לכל המקומות הקדושים לכל הדתות בשתי המדינות** יוסכם ויכובד על ידי הצדדים, כולל הסטטוס קוו בירושלים.

- **ירושלים תישאר בירתה הריבונית של מדינת ישראל, והיא תישאר עיר מאוחדת.** החזון גם מתייחס למעמד האזרחי של תושבי מזרח ירושלים הערבים.
 - התכנית גם מתייחסת לחששות הנוגעים לאסירים ולפליטים.
 - **נקודת מבט כלכלית: שני הצדדים מרוויחים יותר ממה שהם נותנים.**
- o **שחרור פוטנציאל כלכלי:**

- **הורדת מגבלות** על הצמיחה הכלכלית הפלסטינית ויצירת התנאים הנחוצים כדי לאפשר את שגשוגה דרך פתיחתה לשווקים איזוריים ועולמיים.
- **הקמת התשתית הנחוצה** דרך תכנית שמזרימה **מיליארדי דולרים בהשקעות** במגזר החשמל, המים והטלקום.
- **קידום צמיחה של המגזר הפרטי** עם פוטנציאל להזרים יותר מ-50 מיליארד דולר בהשקעות חדשות על פני עשר שנים ביזמות, עסקים קטנים, תיירות, חקלאות, דיור, ייצור ומשאבים לאומיים.
- **חיזוק פיתוח ושילוב איזורי** דרך הזנקת הכלכלות של ישראל, פלסטין, ירדן, מצרים ולבנון והורדת מחסומי סחר בכל רחבי האיזור. **איזור סחר חופשי** בין ירדן לפלסטין יוקם על מנת לזרז שיתוף פעולה כלכלי בין שתי המדינות, ויתקיים מו"מ לחתימה על הסכם סחר בין פלסטין לארצות הברית.

o **מטרות:**

- **הכפלת התל"ג הפלסטיני** בתוך 10 שנים
- יצירת יותר מ-1 מיליון מקומות עבודה חדשים
- הפחתת שיעור האבטלה אל מתחת ל-10 אחוז
- הפחתת שיעור העוני ב-50 אחוז
- הגדלת הייצוא הפלסטיני כאחוז מהתל"ג מ-17% ל-40%
- **הכפלת אספקת מי השתיה** לנפש עבור הפלסטינים
- הגדלת ההשקעות הזרות הישירות כחלק מהתל"ג הפלסטיני מ-1.4% ל-8%
- העצמת העם הפלסטיני דרך הזנקת **פיתוח ההון האנושי** הפלסטיני והגעה לדירוג 0.70 במדד ההון האנושי של הבנק העולמי; הקמת **אוניברסיטה** פלסטינית אחת לפחות שתהיה בדירוג 150 האוניברסיטאות הטובות בעולם; והעלאת שיעור ההשתתפות של נשים בכוח העבודה מ-20% ל-35%.

- o הפחתה מדורגת של התלות הפלסטינית בסיוע מצד הקהילה הבינ"ל.
- o **מומלץ ביותר שמדינות ערב מהאיזור ינרמלו את יחסיהן עם ישראל וייצרו בריתות כלכליות איזוריות.**
- o הסכם זה מתייחס גם לשאלות הנמלים, שדות תעופה כולל בעזה, התפלת מים, וסולל את הדרך להקמת איזור נופש בים המלח.

• **היסודות הפוליטיים של המדינה הפלסטינית:**

- o האיזור אינו יכול לספוג מדינה נחשלת נוספת. **מדינה פלסטינית חייבת להילחם בטרור על כל סוגיו** ולהיות אחראית כלפי שכניה להיות חברה יצרנית ובלתי מאיימת בקהילה הבינלאומית.
- o מערכת השלטון הפלסטינית תספק חופש עיתונות, בחירות הוגנות וחופשיות, כבוד לזכויות אחד, תספק הגנות לחופש דת ולמיעוטים שלה, אכיפת חוק וזכויות הסכמיות אחידה והוגנת, הליך הוגן תחת החוק, ורשות שופטת עצמאית.
- o על המוסדות הפיננסיים שלה להיות שקופים, עצמאיים וראויים לאשראי.
- o הפלסטינים ישימו סוף לכל התכניות, כולל תכניות לימודים בבתי ספר וספרי לימוד, שמקדמות הסתה, שנאה או אנטגוניזם כלפי שכניהם.
- o עליהם לקדם תרבות של שלום.

• **הכרה:** ארצות הברית תתמוך בהקמתה של מדינה פלסטינית בתנאי שההנהגה הפלסטינית תעמוד בקריטריונים הבאים:

- o תכיר בישראל כמדינת הלאום של העם היהודי
- o תדחה טרור על כל סוגיו
- o תתיר הסדרים מיוחדים שנוגעים לצרכי הביטחון החיוניים של ישראל והאיזור
- o תבנה מוסדות יעילים
- o תבחר בפתרונות המעשיים

המערכה האיראנית-איזורית

שלב הכרעה אל מול סכנת השמדה גרעינית • חזבאללה וחמאס כמרכיב בעומק האסטרטגי האיראני

- **תכנית הגרעין האיראנית**
- **האיום הקונבנציונלי – טילים, מעופפים ורקטות חזבאללה: איום אסטרטגי משמעותי**
- **חמאס: מאמץ למיזוג הזירות ושליטה על הנרטיב**

לישראל אסור לקבל בשום תרחיש את איראן כמדינה בעלת יכולת לייצר נשק גרעיני. מדינת ישראל נמצאת בשלב הכרעה אל מול ההאצה בתכנית הגרעין הצבאי האיראנית עד כדי קיצור משמעותי של **מרחב הסף** המפריד בין המצב הנוכחי לבין הצטיידות איראנית בחומר בקיע בכמות מספקת לייצור מתקן נפץ גרעיני ראשון. בהינתן החלטה איראנית לפרוץ לגרעין, מרחב זה עומד כיום על **שבועות בודדים בלבד**. בתוך פחות מ-3 חודשים, איראן יכולה לייצר **4 פצצות גרעין** באם תחליט לפרוץ לפצצה. זהו האיום האסטרטגי מספר אחת על המפעל הציוני. כפועל יוצא, על הדרג המדיני להציב בפני הדרג הצבאי יעד למוכנות כלל-מערכתית לבצע פעולה התקפית נגד תשתית הגרעין האיראנית באופן עצמאי.

בפן האיזורי, **"התמנן האיראני"** שולח זרועותיו להשתלטות על המרחב באמצעות ערעור יציבות מדינות שכנות ובניין כוח של שלוחותיו באיזור, ביניהן חזבאללה, חמאס, הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני, החות'ים בתימן ומליציות פרו-איראניות בעיראק, במטרה לייצר "עומק אסטרטגי" איראני ולבנות טבעת חנק סביב ישראל. רשת מנופי לחץ זו המקיפה את ישראל מצויידת בתשתית משמעותית של טילים, רקטות וכלי טיס בלתי מאויישים המיועדת לפגוע קשות בעורף הישראלי ומוסיפה למשוואת ההרתעה מול ישראל.

כפועל יוצא, על ישראל, לצד פעילותה במסגרת המב"מ (המערכה שבין המלחמות) למניעת ההצטיידות של חזבאללה באמל"ח מתקדם, גם **להיערך לפעולה**: פעולה לנטרול איום הטמ"ר (טילים, מעופפים ורקטות) של חזבאללה מצפון; ייזום שחיקה גוברת של יכולות חמאס בעזה, במה שנתפש כ"סוף פתוח" למבצע שומר החומות; ייזום שחיקה מואצת ומשמעותית של תשתיות איראן וחזבאללה בסוריה; וחיצוק האינטרסים המשותפים מול ירדן, מצרים ומדינות "הסכמי אברהם" והציר הערבי הפרגמטי בתור מערכת שיתוף פעולה אסטרטגית משמעותית מול איראן.

בתרחיש של **הסכם גרעין, הערכת "הביטחוניסטים" היא שהדבר יוביל למלחמה בין ישראל לאיראן בתוך בין שנה לשנתיים. חזרה להסכם הגרעין מ-2015 תגביר את האיום האיראני על ישראל**, משום שההון העצום שיעמוד לרשות איראן בעקבות ההסכם יאפשר לה להאיץ בצורה משמעותית את חיצוק בני חסותה באיזור המאיימים על ישראל; יתאפשר לה להמשיך ולפתח ביתר עוצמה את יכולותיה בתחום הטילים והקטב"מים; הצלחתה לכפות את תנאיה על ארה"ב תחזק את מעמדה האיזורי; ההסכם עצמו יאפשר לה בתוך זמן קצר לשוב ולהצטייד בצנטרפוגות מתקדמות ולהעשיר אורניום לרמות גבוהות; ולא ייתן בידי הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) כלים לפקח על הפעילות הגרעינית האיראנית, כאשר עדיין לא ניתנו תשובות על ידי איראן באשר לאתרים החשודים כחלק מתכנית הגרעין הצבאי שנחשפו בארכיון הגרעין. יתר על כן, **בעקבות ההסכם או על רקע ניסיון איראני להגיע לגרעין ללא הסכם, עלולות מדינות נוספות באיזור לנסות ולהצטייד בנשק גרעיני, דבר שיציב איום מהותי על עליונותה האיזורית הביטחונית של ישראל.**

טיל זולפער איראני הנושא את הכתובת "ישראל צריכה להימחק מעל [פני האדמה]" בעברית ובפרסית, במסגרת תערוכה של משמרות המהפכה לרגל ראש השנה הפרסי באחוואז, מרץ 2018

קסקדות של צנטריפוגות להעשרת אורניום במתקן הגרעיני בנתנז, איראן (טהרן טיימס)

המשטר האיראני משקיע משאבים ותקציבים רבים בפיתוח גרעין צבאי, נשק שובר שוויון שעלול להעניק לו **"תעודת ביטוח" בדמות מטריה גרעינית** מעל כוחות איראנים ופרו-איראנים שהולכים ומשתלטים על חלקים נרחבים באיזור. נשק גרעיני בתור כלי הרתעתי יאפשר למשטר להשלים את חזונו למזרח התיכון כאיזור השפעה בלעדי של איראן השיעית, ועלול להציב **איום קיומי עליון על מדינת ישראל כחלק מתכנית המשטר להשמדה**. מה שהתחיל בסוף שנות ה-90 ותחילת שנות ה-2000 כ"פרויקט עמאד", התפתח בעשור האחרון לכדי התקרבות ממשית למיצובה של איראן כמדינת סף גרעינית, קרובה מאוד להשגת כמות אורניום מועשר מספיק לייצור פצצה אחת, ובתהליך מחקר ופיתוח מתקדם לתהליך אימפלוזיה ולזיווד ראש קרב גרעיני על טיל קרקע-קרקע.

מפגש פסגה נדיר בין קאסם סולימאני, מפקד כוח קדס לשעבר (מימין), חסן נסראללה, מזכ"ל חזבאללה (במרכז) ועלי ח'אמנהאי, מנהיג איראן (משמאל). התמונה ממחישה את שרשרת הפיקוד של **התמנון האיראני** ואת זרועותיו הנשלחות באיזור כולו

המערכה האיראנית כנגד ישראל: מבוא

ישראל ותדלוק ארגונים כמו חזבאללה, שהפך לארגון טרור באי מתקדם ואיכותי בעל יכולות ותקציב העולים על צבאות סדירים רבים בעולם.

בשנים האחרונות אנו עדים הלכה למעשה למערכה ישראלית-איראנית לאור מאמצי טהרן להשתלט על המרחב. זהו **מירוץ אסטרטגי** בין ישראל לאיראן, שמערכת הביטחון מכנה "תחרות אסטרטגית" איזורית: נסיונות איראן לבנות גרעין פוגשים את המערכה שבין המלחמות (מב"מ) בהובלת שירותי ומערכות הביטחון הכוללת את גניבת ארכיון הגרעין מטהרן, וככל הנראה גם פעולות סיכול וחיסול, שעל רבות מהן לא נלקחה אחריות רשמית מצד ישראל. נקודתית במרחב הצפוני, נסיונות ההשתלטות של איראן פוגשים פעולות סיכול מוצהרות ובלתי מוצהרות של צה"ל, בעיקר חיל האוויר, במרחבי סוריה לסיכול בניין כוח כגון משלוחי נשק מתקדם, בניית בסיסי צבא ופריסת סוללות טילי קרקע-קרקע וקרקע-אוויר.

יחד עם זאת, פעילות המב"מ, מוצלחת ככל שתהיה, איננה מונעת לחלוטין מאיראן לחזק את בעלות בריתה ולהעמיק את אחיזתה באיזור, ובפרט בסוריה. **ישראל איננה משחקת על המגרש האיראני במישורים רבים, דבר העלול לכרסם בעליונותה ולהוות סיכון ממשי לביטחונה הלאומי.** כך למשל סיכול כלכלי של מימון חזבאללה, חמאס וגא"פ אינו מתבצע במידה הנדרשת; חזבאללה איננו מורחק מהגבול כפי שסוכם בהחלטה 1701 של מועצת הביטחון בעקבות מלחמת לבנון השנייה, והלכה למעשה שולט במדינת לבנון בסינרגיה עם מוסדות השלטון והצבא של המדינה; האיום הרקטי מחזבאללה כולל כ-150 אלף פריטי אמל"ח תלול מסלול המכוונים ישירות אל מרכזי האוכלוסייה ואל מרכזי העצבים האזרחיים והתשתיות הצבאיות האסטרטגיות של מדינת ישראל; ולא נעשה מספיק על מנת להרחיק את מיעוטי האיזור, ובכללם הדרוזים והכורדים, מידיה של איראן אל עבר הציר הישראלי-סוני.

”לא ניסוג ממטרנו **להשמיד את ישראל** אפילו לא מילימטר אחד

דובר צבא איראן, עבדולפארז שקרצי

”נתמך ונסייע לכל אומה וארגון בכל מקום שמתנגדים ונלחמים במשטר הציוני, ואין אנו מהססים לומר זאת. משמעות 'הפתרון הסופי' היא **השמדת המשטר הציוני**

מנהיג איראן, עלי ח'אמנהאי

המשטר האיראני, תוצר של המהפכה האסלאמית-שיעית משנת 1979, מחויב להשמדת ישראל כמרכיב במטרתו האסטרטגית של **ייצוא המהפכה האסלאמית-שיעית** להשלטת ההגמוניה האיראנית על האיזור כולו, כשלב בדרך לייצוא המהפכה לעולם כולו. מחויבות זו למזרח תיכון שיעי של ישראל אין בו מקום יוצאת מן התיאוריה אל הפרקטיקה בתהליך ממושך ועוצמתי של בניין והפעלת כוח שראשו בטהרן וזרועותיו באיזור כולו, המתפתח כ"תמנון" איראני, כולל בסמיכות לגבולותיה של ישראל ובפנים הארץ. שיאו של המאמץ בבניית תכנית גרעין צבאי אשר עלולה להתפתח לכדי איום אסטרטגי ואף קיומי ראשון במעלה עבור מדינת ישראל.

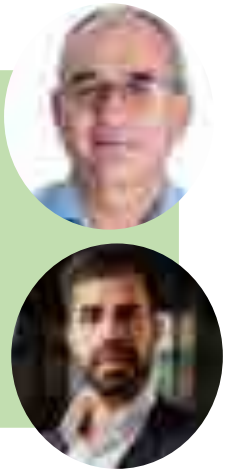
כחלק מהמאמץ לחתור תחת קיומה של מדינת ישראל, **איראן בונה מערכת רבת-זרועות של יכולות לפגוע בישראל דרך רשת שלוחותיה באיזור, מחוץ לישראל ובתוכה, אשר מנוצלת גם לייצור הרתעה מולה.** הדבר כולל התססת התקוממות עממית, קירוב מיעוטי האיזור, השתלטות על מדינות שהפכו הלכה למעשה למדינות וסאליות כגון עיראק, סוריה, לבנון ותימן, מימון ארגוני טרור כגון חזבאללה, חמאס, הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני (גא"פ) והחות'ים, ובניית מערך מאסיבי של רקטות וטילים לטווח קצר, בינוני וארוך ושל כטב"מים המכוון לעבר ישראל. כל זאת, תוך חתירה לבניית **מטריה גרעינית** המשמשת הן ככלי הרתעה, מעין "**תעודת ביטוח**" כנגד כרסום ישראל ביכולותיה או אף תקיפה בשטחה, והן ככלי התקפי למימוש החזון השיעי הקיצוני שמוביל המשטר.

הרפובליקה האסלאמית של איראן נותרה האיום האסטרטגי מספר אחת שניצב אל מול מדינת ישראל במעטפת החיצונית לגבולותיה, הן בשל פיתוח תכנית הגרעין הצבאי, והן בשל יצירת מעגלי איום סביב

גרעין צבאי איראני

תא"ל במיל' יוסי קופרווסר | מנחה מחלקת המחקר, לשעבר ראש חטיבת מחקר באמ"ן ומנכ"ל המשרד לעניינים אסטרטגיים, חוקר במרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ובמרכז בגין-סאדאט

אור יששכר | ראש מחלקת המחקר, חוקר איראן וביטחון לאומי, עמית במכון AIES וינה, יוצא זירת איראן ב-8200 והתכנית לביטחון בין"ל ב-SciencesPo פריז

תכנית הגרעין הצבאי כחלק מרציונל המשטר האיראני לייצוא המהפכה

DNA של המשטר האיראני, בפרט כמניע לעומתי לעולם הסוני, במה שקרוי "רוח כרבלא" על שם קרב כרבלא המכונן בין השיעה לסונה בשנת 680. באיראן מוסד המנהיג העליון ("ולאית-ה פקי"), באמצעות מעמד אנשי הדת, עלמא', שמהווים מרכיב משמעותי בשימור המשטר. זאת, לצד שורה של ועדות מסדרות כמו "מועצת שומרי החוקה", שמאשררות או מבטלות את החלטות המג'לס (הפרלמנט האיראני), או מונעות ממועמדים שלא תואמים את קו השלטון לרוץ לנשיאות ולתפקידים ציבוריים אחרים. ההבדל בין "שמרנים" ל"מתונים" באיראן, כמו המעבר בין הנשיא חסן רוחאני לנשיא אברההים רא'סי, מצומצם לגישות שונות על פי אותו עיקרון מסדר קובע. מבחינה זו, אין הבדל בין ממשלות שונות באיראן כל עוד מתקיימת שיטת הממשל האיראנית של מנהיג עליון שעל פיו יישק דבר והסכמה קונצנזואלית על חתירה לגרעין ועל ייצוא המהפכה.

המשטר האיראני משקיע משאבים ותקציבים רבים בתכנית הגרעין הצבאית, נשק שובר שוויון להשמדה המונית, שאמור להרתיע את יריביו, ובראשם ישראל וארה"ב, להעניק לו "תעודת ביטוח" בדמות מטריה גרעינית מעל כוחות איראנים ופרו-איראנים שהולכים ומשתלטים על חלקים נרחבים במזרח התיכון, בדרך למימוש חזונו להופכו לאיזור השפעה בלעדי של איראן השיעית, ולהציב איום קיומי על מדינת ישראל כחלק מתכנית המשטר להשמדה. מה שהתחיל בסוף שנות ה-90 ותחילת שנות ה-2000 כ"פרויקט עמאד", התפתח בעשור האחרון לכדי התקרבות ממשית למיצובה של איראן כמדינת סף גרעינית, קרובה מאוד להשגת כמות אורניום מועשר המספיקה לייצור מתקן נפץ גרעיני ראשון. בנוסף איראן כבר ייצרה טילים ארוכי טווח שניתן לציידם בראש נפץ גרעיני ורכשה ידע

המשטר האיראני, שצורת הממשל שלו היא דיקטטורה תיאוקרטית הלכה למעשה במסווה דמוקרטי דק ומופרך, פועל מתוך רציונל מאבק ליטול את הבכורה מהזרם הסוני, הרוב בעולם האסלאם, לטובת השלטת ההגמוניה השיעית הקיצונית, זרם שמהווה מיעוט. איראן היא אחת המדינות היחידות בעולם בעלות רוב שיעי: לצידה עומדת עיראק, שמאמצי איראן להשתלט עליה הניבו פירות משמעותיים בעשור האחרון; לצד מדינות קטנות יותר כמו בחריין (רוב טכני כולל תושבים חסרי אזרחות) ואזרבייג'ן, או לבנון בעלת מיעוט שיעי משמעותי. המוטיבציה לייצא את המהפכה האסלאמית-שיעית מ-1979 היא רצון החרוט עמוק ב-

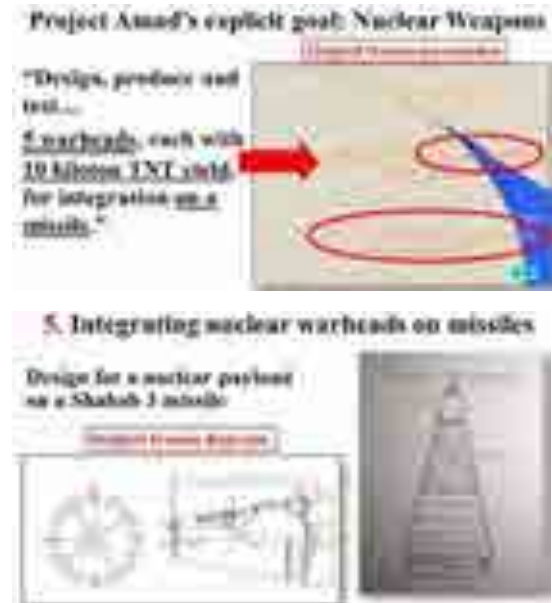

שעושה איראן: העשרת אורניום לרמה של 60%, ייצור אורניום מתכתי, רכישת צנטרפוגות מתקדמות, ומחקר ופיתוח בפלוטוניום. מעבר לכך, הממצאים ב"ארכיון הגרעין" מעידים על תכנית סדורה של המשטר האיראני ל"תכנית דו-שימושית: מוסתרת וגלויה", הן לגרעין אזרחי והן לגרעין צבאי, שתכליתה הייתה לייצר 5 ראשי נפץ גרעיניים.

גרעין איננו רק תכנית חימוש – הוא סמל סטטוס למדינה שנכנסת למועדון יוקרתי ומצומצם של מדינות גרעיניות. גרעין צבאי הוא "היהלום שבכתר" במאמצי המשטר האיראני להשיג מעמד מעצמתי שיתדלק עוד יותר את מכונת ייצוא המהפכה של המשטר ויסייע לו לבצר את מעמדו ועוצמתו גם בזירת הפנים להידוק השליטה בעם האיראני. **נשק גרעיני איננו רק המטרה אלא אמצעי למימוש מטרות אסטרטגיות.**

ישראל איננה יכולה להשלים עם איראן גרעינית, וזהו גם עמדתה הרשמית. נשק גרעיני מציב איום קיומי מהותי ועליון כלפי מדינת ישראל, וגם פצצה גרעינית אחת, הגם שלא ייעשה בה שימוש, עלולה לשנות את כללי המשחק במזרח התיכון, ולערער על העליונות הישראלית ועל חופש הפעולה שלה בסוריה ובלבנון, כמו גם בעומק. המאזן הגרעיני מוכיח שגם צפון קוריאה, עם כמה עשרות ראשי קרב (רש"קים) גרעיניים, יכולה להשפיע מהותית על שיקול הדעת וקבלת ההחלטות של ארה"ב, מעצמת על בעלת יכולות צבאיות מפותחות בהרבה שברשותה למעלה מ-5,500 רש"קים גרעיניים. זהו מנוף לחץ דו-כיווני.

אי מניעה של תרחיש כזה מראש, בין אם באמצעות תקיפה צבאית או באמצעים אחרים, עלולה לאלץ את ישראל לבחור בין אפשרויות גרועות לגרועות יותר.

הוכחות לפיתוח גרעין צבאי איראני שנחשפו על ידי ישראל מתוך ארכיון הגרעין האיראני

רב החיוני להפיכת אורניום מועשר לפצצה ולזיוודה כראש קרב גרעיני על טיל קרקע-קרקע.

המשטר האיראני מכחיש כי תכנית הגרעין נועדה למטרה צבאית, וטוען כי היא נועדה למחקר ופיתוח גרעין לצרכים אזרחיים. זהו קו החוזר על עצמו פעמים רבות בהצהרות בכירים איראנים ובדיווחי איראן לסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית של האו"ם (סבא"א), כמו הצהרה זו במסגרת "מפת הדרכים" שהוגשה במסגרת הסכם הגרעין: "איראן הכחישה את קיומה של תכנית מתואמת המכוונת לפיתוח של מתקן נפץ גרעיני ובאופן נקודתי הכחישה את קיומו של 'פרויקט עמאד'". אך העדויות סותרות זאת מכל וכל: שורה של מדינות וביניהן אינדונזיה, מקסיקו, ברזיל ואחרות, מפעילות תכנית גרעין אזרחית בלי לנקוט צעדים המאפיינים אך ורק תכנית גרעין צבאית, כפי

המתקנים הגרעיניים העיקריים הפועלים באיראן כיום:

- נתנז | מתקן העשרה, אתר ייצור צנטריפוגות
- פורדו | מתקן העשרה
- טהרן | כור מחקר
- בושהר | כור
- אספהאן | מתקן ייצור אזרחי
- אספהאן | מתקן להמרת אורניום
- פרצ'ין | אתר צבאי
- גצ'ין | מכרה אורניום
- אתרים בלתי מדווחים כמו "מחסן הגרעין" שהיה בטורקוזאבאד, טהרן

מפה: The Washington Institute for Near East Policy

הסכם הגרעין מ-2015 (JCPOA) ונסיונות ממשל ביידן להחזירו לתוקף: פייסנות והכלה במקום לחץ מקסימלי ואיום אמין

ביותר בהיסטוריה", וארה"ב טענה בזמנו שמדובר ב"עסקה שחוסמת את כל דרכיה של איראן לפצצה", "עיסקה שמבטיחה שאיראן לעולם לא תשיג נשק גרעיני", "מבטיחה שתכנית הגרעין של איראן היא למטרות אזרחיות בלבד", "מבוססת על פיקוח ולא על אמון" ו"פירקה את תכנית הגרעין של איראן מבלי לירות ירייה אחת".

מנגד, עמדו ישראל ומדינות האיזור, שבשטחן או מסביבן פועלת איראן בעצמות מוגברת ושמטרתה המוצהרת של תכנית הגרעין שלה היא פגיעה חמורה בהן, ולא רק שלא היו צד למשא ומתן, אלא בסופו של דבר גם לא היו שותפות ליתרונות המדוברים. מאז ינואר 2016, תאריך תחילת יישום ההסכם והסרת ההגבלות, איראן הגדילה את תקציב ההגנה שלה ב-40%, מה שאפשר לה מרחב פעולה רחב יותר במזרח התיכון ותרם להעלאת תקציב ארגוני חזבאללה, חמאס, גא"פ, החות'ים ואחרים.

במידה שמטרת המשא ומתן הייתה להגיע למסמך חתום בין איראן למעצמות (ארה"ב, רוסיה, סין והאירופאים - E+3) שגם אושרר במעמד מועצת הביטחון של האו"ם, הרי שהמטרה הושגה. במידה שהמטרה היא למנוע מאיראן להתגרען, או לכל הפחות לעכב משמעותית את תכנית הגרעין שלה, הרי שמדובר בכישלון חרוץ: קריטריונים קריטיים ביותר בהסכם לא עמדו ברף מינימום של אכיפה ממשית כנגד תכנית הגרעין האיראנית. כלל הצדדים להסכם היו מודעים לכך היטב. מבחינה זו, **הסכם הגרעין לא השיג את ייעודו, וחתימתו כמו גם הנסיונות להחזירו למסלול מהווים סכנה ממשית לביטחון ישראל: עמימות מוסרית והתעלמות בינלאומית מול פיתוח גרעיני איראני במסגרת אווירת ההישג הדיפלומטי, ומתן חותמת הכשר רשמית, גושפנקא המעניקה לגיטימציה בינלאומית לאיראן לחזור בהדרגה לפתח טילים בליסטיים, להעשיר אורניום, להתקין מחדש צנטריפוגות מתקדמות, לקיים מחקר ופיתוח ללא הפרעה באתרים ללא פיקוח, ובסופו של דבר להשיג ארסנל של פצצות גרעין בתום תקופת ההסכם.**

הסכם הגרעין מ-2015 (Joint - JCPOA Comprehensive Plan Of Action) סימן הלכה למעשה את השלמת הקהילה הבינלאומית, בהובלת ארה"ב והאיחוד האירופי, עם איראן גרעינית. לכאורה, מנוף הסנקציות הכלכליות הקשות נועד לסחוט הישגים מהמשטר האיראני, שכרע תחת קריסת הכלכלה האיראנית והתעוררותה של התקוממות עממית בהיקפים מוגבלים מבית. **בפועל, איראן ניצלה את להיטות המערב להביא להישג דיפלומטי, בפרט הלהיטות האמריקאית להביא להישג פוליטי לפני בחירות 2016, כדי לסחוט הסכם חלקי מאוד, ללא מנגנוני פיקוח הדוקים, מוגבל ל-15 שנה, שתוקפם של רבים מסעיפיו הקריטיים מוגבל עוד יותר ("sunset clauses") ובסופו של דבר סולל את הדרך להתחמשותה של איראן בארסנל גדול של פצצות גרעין תחת לגיטימציה בינלאומית ותוך שהיא נהנית מעוצמה כלכלית.**

אסטרטגיית פייסנות והכלה (appeasement and containment) זו של המערב מנוגדת לתפישת הביטחון הישראלית, הנשענת על סיכול ואיום אמין (foiling and credible threat). הניסיון לקנות אפקט תודעתי קצר-טווח של הצלחה על חשבון העלמת עין מהפרות איראניות ומהימנעות איראן ממתן הסברים באשר לפעילות הגרעין הצבאית שלה, תואר כלפי חוץ כ"עצירת תכנית הגרעין של איראן מבלי שכדור אחד נורה". למעשה, סנקציות שבמקור תפקידן הוא שינוי התנהגות הביאה את כלל הצדדים להסכם להותיר את התנהגותם במקומה, רק לאחר ש"ירדו מהעץ": איראן המשיכה לחתור לגרעין, בהתאם לנתיב הבטוח והבלתי מפוקח שסלל עבורה ההסכם, שחסך ממנה את הצורך לחצות מרחב סף מסוכן בדרך לארסנל גרעיני גדול, והמערב חזר לסחור עם איראן והתעלם מהפרות ההסכם במקביל לכך. ההישג הדיפלומטי התברר כהישג תודעתי בלבד.

סידור זה שירת את כל הצדדים בהסכם – מחד, קופתה של איראן התעשרה מהסרת הסנקציות, והמשטר גרף נקודות פוליטיות בקרב העם עם פתיחת האפשרות מחדש לחזור לסחר חוץ סדיר. מאידך, המערב חזר לסחור עם איראן (האיחוד האירופי לבדו העלה את הסחר עם איראן ביותר מ-300% לאחר כניסת ההסכם לתוקף) וגרף רווח פוליטי מההסכם. כך למשל טען האיחוד האירופי שמדובר ב"הישג הדיפלומטי המרשים

הבעיות המרכזיות בהסכם הגרעין משנת 2015 (JCPOA)

נטען לגבי ההסכם	בפועל על פי ההסכם
מהות בסיסית 	- חוסם את דרכה של איראן לגרעין צבאי - גם ציות מלא להוראות ההסכם היה מותיר את איראן עם תכנית גרעין צבאי פעילה ולגיטימציה בינלאומית מלאה להשגת יכולת לייצר ארסנל פצצות גרעין לאחר 15 שנה - המשמעות: ההסכם סולל את דרכה של איראן לפצצה
מנגנון הפיקוח 	- מנגנון הפיקוח ההדוק ביותר שסוכם מעולם, ש"חוסם את כל הדרכים של איראן לפצצה" - דו"חות סבא"א מוכיחים עמידה בהתחייבויות - אין גישה לאתרים צבאיים כמו פרצ'ין - מנגנון ערר שמעכב שבועות ארוכים את ביקור הפקחים ומחייב הצגת מידע רגיש בפני איראן - איראן יכולה להציע "דרכים חלופיות" לביקור פקחים - בקשות הפיקוח מבוססות על "רצון טוב" - אין גישה למדענים המעורבים בתכנית סבא"א ביססה את הדו"חות על מידע מוגבל וגישה חלקית - מתן הכשר בינלאומי בפועל לפיתוח גרעין הרחק מאור הזרקורים
משך ההסכם 	- איראן מתחייבת שלא לחתור לעולם לנשק גרעיני - תוקף ההגבלות בהסכם פג ב-2031, בתום 15 שנה מכניסתו לתוקף - סעיפי ה-"sunset" מפקיעים סעיפים מרכזיים בהסכם בתום תקופה קצרה כמו הסרת אמברגו הנשק, צנטריפוגות מתקדמות וטילים בליסטיים
טילים בליסטיים 	- החלטת מועבי"ט 2231 חייבה את איראן להימנע מפעילות הקשורה לטילים בליסטיים כמו פיתוח ושיגורים - ניסוח עמום ה"קורא" לאיראן "להימנע מפעילות" הקשורה ל"טילים בליסטיים שנועדו לשאת ראש נפץ גרעיני", ולא מחייב אותה להימנע לחלוטין מניסויים בטילים ה"מסוגלים" לכך - מגבלה שמוסרת לאחר 8 שנים בלבד - אין התייחסות לנושא בהסכם
חזרת הסנקציות 	- הפרות איראניות תגרורנה חזרה מיידית (snapback) של הסנקציות הבינ"ל - מגבלה של 10 שנים שבסיומן התיק הגרעיני של איראן יחדל להיות ברשות האו"ם - מנגנון ערר מבוסס על חשד של אחד הצדדים ל"אי עמידה משמעותית" שהגדרתה נותרת עמומה - מנגנון מסורבל שאף צד לא מימש כדי לא לסכן את ההסכם
הפן האיזורי והבינ"ל 	- ההסכם סולל את הצטרפותה ההדרגתית של איראן "לקהילת האומות" בתור מדינה שלווה - אין התייחסות למימון טרור, השתלטות על מדינות ובניין כוח איזורי. בפועל איראן המשיכה ואף האיצה את פעילויותיה הבעייתיות

פרסום רשמי של הבית הלבן של ממשל אובמה: "העיסקה ההיסטורית שתמנע מאיראן מלהשיג נשק גרעיני: כיצד ארה"ב והקהילה הבינלאומית יחסמו את כל הדרכים של איראן לפצצה גרעינית"

• **הפייסנות שביטא ההסכם גררה פייסנות בזירות נוספות על מנת "לשדר רצינות" לאיראנים, בעיקר בפן האיזורי, דבר שמטיל ספק ביכולת להפריד בין תכנית הגרעין להשתלטות האיזורית האיראנית:** ההפרדה בין המימד הגרעיני למימד האיזורי-הגמוני היא מלאכותית ואיננה מעשית. לקראת הסכם 2015, ארה"ב הלכה לקראת המשטר האיראני בצעדים בוני אמון בתור "דמי רצינות" לקראת מטרת העל – חתימה על הסכם גרעין. כפועל יוצא, ממשל אובמה שם מקלות בגלגלים ולמעשה מסמס פרויקט אכיפת חוק שאפתני בשם "קסנדרה" כנגד רשת הסחר בסמים של חזבאללה בארה"ב, מקור כלכלי חשוב עבור הארגון, בשל האינטרס האיראני מול חזבאללה.¹¹⁹ באופן דומה, ארה"ב נשמרה מפעולות

תקיפות נגד כוחות קדס האיראנים במזרח התיכון, וייתכן שגם ההימנעות מתקיפה בסוריה ב-2013 בעקבות שימוש משטר אסד בנשק כימי באיזור ח'וטה נכללה במערך שיקולים זה. פרסומים בתקשורת גם טענו שממשל אובמה לחץ על ישראל להימנע מחיסולים ממוקדים כנגד מדענים איראנים המעורבים בתכנית הגרעין.

כך בשלב מוקדם מאוד בממשל ביידן, בפברואר 2021, הסיר הממשל את החותמים בתימן מרשימת ארגוני הטרור, היפוך של החלטה מתקופת ממשל טראמפ. שנה לאחר מכן, בפברואר 2022, הסיר הממשל סנקציות הנוגעות "לפן האזרחי" של תכנית הגרעין, ללא תמורה מהאיראנים ושלא במסגרת הסכם.

• **המשטר האיראני הוא מפר סדרתי של התחייבויות בינלאומיות, ואין סיבה להאמין לרצינות כוונותיו לשמור על התחייבויותיו להסכם הגרעין.** בראש הרשימה עומדת ההפרה הבוטה של ה-NPT – האמנה לאי-הפצת נשק גרעיני,¹²⁰ דרך תכנית הגרעין הצבאית החשאית וחסימת הגישה של פקחי סבא"א למידע על הממדים הצבאיים של התוכנית. המשטר האיראני הפר גם את הסכם הגרעין מ-2015 (JCPOA). בין האמנות וההסכמים שאחרים שהמשטר האיראני התחייב להם אך הפר בשיטתיות נכללים אמנת הנשק הכימי מ-1997 (איראן מחזיקה במאגר רחב של נשק כימי שחלקו גם סופק למשטר אסד, על פי דיווחים אמריקאים), אמנת וינה על יחסים דיפלומטיים (אירועים כגון שבי הדיפלומטים האמריקאים בשגרירות ארה"ב בטהרן ב-1979, עידוד ההסתערות על שגרירות בריטניה ב-2011), האמנה הבינ"ל כנגד לקיחת שבויים (כולל 10 אזרחים אמריקאים שנשבו מאז 2007, ואקדמאי צרפתי שהוחזק כשנה בשבי), לצד שורה של אמנות בנושא זכויות אדם.

¹¹⁹ <https://www.politico.com/interactives/2017/obama-hezbollah-drug-trafficking-investigation/>

¹²⁰ <https://sgp.fas.org/crs/nuke/R40094.pdf>

מדיניות הלחץ המקסימלי של ממשל טראמפ וניפוץ מיתוסים סביבה

ממשל טראמפ החל בתהליך שכונה "לחץ מקסימלי" אל מול המשטר האיראני במאי 2018, שמטרתו המוצהרת הייתה לאלץ את איראן להסכים לויתורים נוספים במסגרת הסכם משודרג. הממשל הפעיל מחדש את הסנקציות והטיל סנקציות חדשות, 121 ביניהן החזרת רבבות ישויות ואזרחים איראנים לרשימה השחורה של משרד האוצר האמריקאי – כולל מתעשיית הנפט הקריטית לאיראן וענפי הבנקאות, הרכב, הספנות, התעופה והמתכות – איסור טרנסאקציות פיננסיות המערבות את הדולר האמריקאי, סנקציות אישיות על מנהיג איראן ועל שר החוץ שלה, והגדרת משמרות המהפכה כארגון טרור. צעדים אלה הכבידו מאוד על הכלכלה והפעילו לחץ על המשטר.

במשך שנה, המשטר האיראני הסכים ל"סבלנות אסטרטגית", שתכליתה המוצהרת לא להפר את הסכם הגרעין על מנת לתת הזדמנות לכלל הצדדים לרדת מהעץ. מאז מפרה איראן את ההסכם באופן מוצהר וגלוי, דבר שאושר בדו"חות סבא"א.

מדיניות "הלחץ המקסימלי" לא מיצתה את עצמה וגם לא הביאה לויתורים איראנים מרחיקי לכת במסגרת הסכם משופר. המשטר גם הראה עמידות מסוימת לסנקציות דרך התאמת חלקים בכלכלה למציאות חדשה זו. למרות זאת, דבקות לאורך זמן במנוף לחץ זה יכולה להציב בפני איראן שתי ברירות: שרידות המשטר או תכנית הגרעין.

לצד הסנקציות, הלחץ על איראן כלל את חיסולו של קאסם סוליאמני, מפקד כוח קדס, על ידי ארה"ב, לצד פעולות חבלה וחיסולים שלא נלקחה עליהן אחריות כולל במתקן בנתנו וחיסולו של ראש תכנית הגרעין האיראנית מחסן פח'רי-זאדה.

אתר האחסון הגרעיני הלא-מדווח בטורקזאבאד, איראן
– ניתוח של סוכנות ISIS

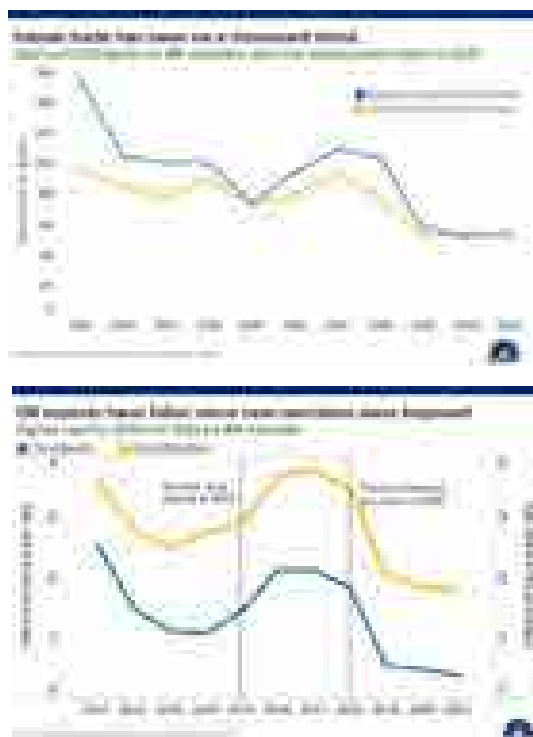
קמפיין "לחץ מקסימלי" החל ממאי 2018 והשפעותיו על איראן וכלכלתה:¹²²

- **המשטר האיראני היה מבודד יותר מאי פעם.** סנקציות אישיות הוטלו על מנהיג איראן עלי ח'אמנאה'י וסביבתו, לצד שר החוץ דאז ג'וואד זריף, אבראהים ראיסי – דאז ראש הרשות השופטת וכיום נשיא איראן, לצד שורה ארוכה של בכירי משטר איראני, מפקדים בצבא איראן ובמשמרות המהפכה ואחרים.¹²³
- **הפגנות פרצו ברחבי איראן מצד אזרחים כנגד השלטון,** כולל ב-2017 ובפרט בין נובמבר 2019 ליולי 2020, בין היתר בעקבות האבטלה הגואה.
- **ההוצאה הצבאית האיראנית הצטמצמה.** אם בעקבות הסכם הגרעין מ-2015, תקציב ההגנה האיראני צמח באופן חד בכ-40% בין 2016-2018, הרי שבין 2017-2018 ההוצאה הצבאית האיראנית הצטמצמה ב-10% ותקציב 2019 קרא לצמצם את תקציב ההגנה ב-28% ואת תקציב משמרות המהפכה ב-17%.
- **צמיחת התל"ג נעצרה והתהפכה.** אם הכלכלה האיראנית התכווצה בכ-20% בין 2011-2015, הרי שבעקבות הסכם הגרעין היא צמחה בשיעור של 7% בשנה בין 2016-2018. לעומת זאת, בין מרץ 2019 – מרץ 2020 הכלכלה האיראנית התכווצה ב-8%.

¹²¹ <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RS20871.pdf> pp.49

¹²² <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RS20871.pdf> pp.59-60

¹²³ <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RS20871.pdf> pp. 44,49,97-98

- **ייצוא הנפט האיראני צלל.** מרגע ההודעה על חזרת הסנקציות במאי 2018 ועד כניסתן לתוקף בנובמבר 2018, היקף הייצוא צלל מ-2.45 מיליון חביות נפט ביום ל-1.6 מיליון, שיעור שהגיע ל-1.1 מיליון בדצמבר 2021. מלבד סין וסוריה, ייצוא הנפט לכל שוק עולמי אחר התרסק, כדוגמת מחיקת כלל ייצוא הנפט לאיחוד האירופי (שעמד על למעלה מ-520 אלף חביות נפט ביום) ולהודו (שעמד על 620 אלף).¹²⁴
- **שער החליפין של הריאל צנח.** שער הריאל ירד מ-35 אלף ריאל לדולר במאי 2018 ל-150 אלף ריאל לדולר בנובמבר 2018, ומאוחר יותר לשיעור אסטרונומי של 300 אלף ריאל לדולר בדצמבר 2021.
- **האינפלציה גאתה.** הצניחה בשער המטבע והגבלת היכולת של יצרנים איראנים לייבוא וייצוא הוביל לשיעור אינפלציה של כ-40%.
- **הייצוא והייבוא האיראני נפגעו משמעותית.** מ-97.81 מיליארד דולר בשנה ב-2018, הייצוא התכווץ בכמחצית לכדי 46.3 מיליארד דולר בשנה ב-2020; הייבוא: מ-93.6 מיליארד דולר ב-2018 ל-58 מיליארד ב-2020.¹²⁵

לכאורה, החלטתו זו מ-2018 של ממשל טראמפ לסגת חד-צדדית מהסכם הגרעין הותירה את איראן ויתר הצדדים להסכם מחויבים לו אך בבחינת "ללכת עם ולהרגיש בלי" – ההסכם נותר בתוקף, אך תחת סנקציות אמריקאיות כבדות שסוכם על הסרתן במסגרת ההסכם, ומנגד איראן הפרה אותו כאמור באופן פומבי. על פי טענה שנשמעת תכופות בקרב הקהילה הבינלאומית, ובמיוחד בקרב קולות מחאה בקרב האיחוד האירופי כמו גם ממשל ביידן הנוכחי, ממשל טראמפ בהחלטתו החלטה זו של ממשל טראמפ לסגת באופן חד-צדדי מההסכם היא זאת שהורידה מהמסלול את "הנסיעה הבטוחה" שהושגה במערכת היחסים בין איראן לעולם, וגרמה למשבר הנוכחי של הפרת ההסכם על ידי איראן וכפועל יוצא למירוץ המואץ שלה לעבר גרעין צבאי.

מתקן הגרעין הבלתי-מדווח באבאדה מתוך מצגת רה"מ דאז נתניהו, ספטמבר 2019

בדבר מתקני גרעין שפעלו באיראן ושעצם קיומם לא דווח לסבא"א. המידע אושר על ידי הסוכנות, כמו גם על ידי סוכנויות מודיעין עצמאיות כמו ISIS. הסוכנות אף מצאה בכמה מהם עדויות לכך שהיה בהם אורניום מעובד. מידע זה סתר לחלוטין את טענות איראן והוכיח את מגבלות מנגנון הפיקוח בהסכם.

¹²⁴ <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RS20871.pdf> pp.27

¹²⁵ <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.CD?locations=IR>,
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?end=2020&locations=IR>

מבחר הפרות איראן את ההסכם טרם יציאת ארה"ב ממנו, בין ינואר 2016 למאי 2018

גילוי נאות	על פי ההסכם	בפועל
	בעקבות ההנחיות בסעיף 14, איראן דיווחה על "כלל הפעילות הגרעינית שלה מהעבר" במלואה באמצעות "מפת הדרכים" שהגישה לסבא"א באוקטובר 2015, שבה הכחישה חתירה לגרעין צבאי ואת קיומו של "פרויקט עמאד"	"ארכיון הגרעין" שהשיג המוסד מוכיח את קיומה של תכנית גרעין צבאית באיראן תוך הפרת ה-NPT ואת שימור הידע הגרעיני שצברה לקראת פריצה גרעינית בעתיד <u>המשמעות</u>: ההסכם מבוסס על שקר
	- חלק A, סעיף 7 מגביל את כמות האורניום שלאיראן מותר להחזיק ברשותה ל-300 ק"ג - חלק O, סעיף 68 מחייב את איראן להחזיק את כלל האורניום המועשר ברשותה במקום אחד ולדווח עליו	- איראן עדיין לא סיפקה הסברים לשני אתרים לפחות שנחשפו על ידי המודיעין הישראלי: מתקן גרעיני ליד העיר אבאדה, ומתחם ברובע טורקוזאבאד בטהראן שהכיל לפחות 15 קונטיינרים המכילים עד 300 טון של ציוד גרעיני בתקופת פעילותו 2009-2018, שלא דווחה לסבא"א. גורמי מודיעין ישראל תיארו את אתר זה כ"קצה הקרחון", בהתייחסם לקיומם של אתרי גרעין חשאיים רבים נוספים. - המודיעין הגרמני הודיע שאיראן ביצעה 141 נסיונות לרכוש ציוד וטכנולוגיה שיכולים לשמש את תכנית הגרעין הצבאי ותכנית הטילים שלה במדינת צפון הריין-ווסטפליה בגרמניה ב-2015 ו-32 נסיונות במהלך 2016 לאחר כניסת ההסכם לתוקף.
	נספח B סעיף 3 בהחלטה 2231 של מועבי"ט שאישררה את הסכם הגרעין קראה לאיראן להימנע מפעולות הקשורות לפיתוח ולשיגורים של טילים בליסטיים המיועדים לשאת ראש נפץ גרעיני	- ב-9 במרץ 2016, חודשיים בלבד לאחר כניסת ההסכם לתוקף, איראן שיגרה שני טילים בליסטיים מסוג קדר לטווח בינוני (2,000-1,700 ק"מ) המסוגלים לשאת ראש נפץ גרעיני. אחד מהם נשא את הכתובת בעברית "ישראל צריכה להימחק מעל [פני האדמה]". - שגרירי ארה"ב, בריטניה, צרפת וגרמניה שיגרו מכתב חריף למזכ"ל האו"ם ובו טענו שמהלך "בלתי תואם" ו"מהווה הפרה" של החלטה 2231. איראן טענה שהטילים "מסוגלים" ולא "מיועדים" לשאת ראש גרעיני, ובכך הניסוי תואם להחלטה. שגרירת ארה"ב באו"ם טענה שהטילים "מיועדים" לכך.¹²⁶
	חלק A, סעיף 8 ונספח I, חלק B סעיף 3 מחייבים את איראן להסיר את ליבת כור המים הכבדים באראק שמשמשת להפקת פלוטוניום לצורך גרעין צבאי ולהוציא אותה משימוש על ידי מילוייה בבטון, כדי למנוע שימוש עתידי.	איראן דיווחה לסבא"א שמילאה את ליבת הכור בבטון כמתחייב, אך עלי אכבר צאלחי, ראש הארגון לאנרגיה אטומית של איראן וחבר בצוות המו"מ של ההסכם, חשף בראיון בינואר 2019 שזו הייתה הונאה: לא צינורות הליבה מולאו בבטון אלא צינורות אחרים. בנוסף, איראן רכשה בסתר צינורות אחרים שיחליפו את אלה שמולאו בבטון.

¹²⁶ <https://www.reuters.com/article/us-iran-missiles-un-idUSKCN0ZN2JV>
<https://www.reuters.com/article/us-iran-missiles-idUSKCN0WV2HE>

בכל זאת, המידע שישראל סיפקה כמו גם מכתבי אזהרה מטעם סבא"א נתקל בהתעלמות מוחלטת מצד המעצמות, שהעדיפו לצטט את דו"חות סבא"א שתחום שיפוטם מוגבל, ולפיהם איראן עומדת בהסכם. לאחר חשיפת ארכיון הגרעין על ידי ישראל ב-2018, למשל, פדריקה מוגריני, ראש שירות החוץ של האיחוד האירופי, אמרה שהמידע "לא הוכיח הפרה של הסכם הגרעין" וציטטה 10 דו"חות של סבא"א שדיווחו על כך שאיראן עומדת בהסכם. תגובת משרדי החוץ הצרפתי והבריטי הייתה שהמידע רק חיזק את הצורך בהסכם הגרעין: "כל פעילות הקשורה לפיתוח נשק גרעיני נאסרה לצמיתות על ידי ההסכם", טענה שלא ניתן לגבות כמפורט בטבלה מעלה מכורח תפוגת התוקף של ההסכם, ו"ההסכם מבוסס לא על אמון אלא על פיקוח הדוק", טענה שלא ניתן לגבות גם כן.¹²⁷ לאחר חשיפת האתר בטורקוזאבאד, סבא"א העדיפה להוציא הודעה כללית שבה טענה שהיא לוקחת ברצינות את עבודתה המקצועית לבחון מידעים שונים, שאיראן עומדת בהסכם ושהפקחים ביקרו בכל האתרים באיראן שהיה צורך לבקר בהם,¹²⁸ מבלי להתייחס נקודתית לאותו אתר.

במובן מסוים, לא רק המשטר האיראני, אלא גם המעצמות הפרו את ההסכם ביוזעין מצידן, בכך שמנעו את הטלתן מחדש אוטומטית של הסנקציות ("Snapback") ואף לא כינסו את הוועדה המשותפת (Joint Committee) בהינתן המידעים שהתקבלו על הפרה איראנית. במובן זה, ממשל טראמפ היה דווקא הצד שלקח את ההסכם ברצינות המירבית ביותר.

עפ"י סבא"א, איראן כיום נמצאת בהפרה של כלל חלקי ההסכם. הנקודה הקריטית ביותר מבחינת ישראל הוא זמן הפריצה, שבשל ההתקדמות האיראנית המואצת התקצר משמעותית מכשנה לכ-2-3 שבועות מרגע ההחלטה ועד העשרת כמות אורניום המספיקה לפצצה אחת: כ-25 ק"ג ברמת העשרה של 90%, או תיאורטית (במנותק מרמת המחקר ופיתוח האיראנית כיום) 40 ק"ג של אורניום המועשר לרמה של 60%.

נקודה קריטית בהקשר זה, היא שדווקא נוכח מאמצי ממשל בידן לחזור להסכם הגרעין תוך ויתורים מפליגים על תנאים מוקדמים שהיו לו לפני שיחות הגרעין, ונוכח גישת הפייסנות וה"חזרה להסכם בכל מחיר", איראן האיצה את העשרת האורניום והתקינה צנטרפוגות מתקדמות. הרוב המכריע של הפרות ההסכם המרכזיות התרחשו במהלך תקופת ממשל בידן, ולא במהלך ממשל טראמפ לאחר שיצא מן ההסכם.

”

חוסר ההתקדמות בהבהרת שאלותיה של הסוכנות (סבא"א) לגבי הנכונות והשלמות של הצהרות איראן לגבי הביטחונות משפיעות באופן מהותי על יכולתה של הסוכנות לספק הבטחה לגבי אופייה הבלתי-צבאי (peaceful) של תכנית הגרעין של איראן.”

רפאל גרוסי, ראש הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א)

¹²⁷ <https://www.theguardian.com/world/2018/may/01/europeans-cast-doubt-on-israel-claims-about-iran-nuclear-breaches>

¹²⁸ <https://www.iaea.org/newscenter/statements/statement-by-iaea-director-general-yukiya-amano-2-october-2018>

הפרות איראן את ההסכם לאחר יציאת ארה"ב ומצב תכנית הגרעין שלה כיום, יוני 2022¹²⁹

	על פי ההסכם		מצב התכנית כיום (יוני 2022)
	* למשך 15 שנה אלא אם צויין אחרת		* עפ"י דו"חות סבא"א ממרץ ויוני 2022 ומקורות אחרים
	מרחק פריצה	שנה	2-3 שבועות מקסימום [מרגע ההחלטה להעשיר כמות אורניום המספיקה לפצצה אחת] "זמן פריצה אפס": צברה מספיק אורניום מועשר לרמה של 60% לייצור מתקן נפץ גרעיני, ונמצאת במרחק שבועות בודדים מהעשרה לרמה של 90% - צברה מספיק אורניום מועשר לרמות 60%, 20% ו-4.5% כדי לייצר מספיק WGU (אורניום מועשר לרמת פצצה) עבור 4 פצצות גרעין בתוך פחות מ-3 חודשים
	אורניום מועשר	3.67% רמת העשרה מקסימלית 300 ק"ג אורניום מועשר סה"כ בכל צורותיו - כלל האורניום המועשר לרמות גבוהות יותר מושמד או מיוצא מהמדינה	43.1 ק"ג לרמה של 60% (במסת אורניום), בקצב של לפחות 4.5 ק"ג בחודש 182.1 ק"ג לרמה של 20% (U mass ובצורת UF6) - וצבר נוסף של 36.5 ק"ג בצורות כימיות אחרות, בקצב של 19.7 ק"ג בחודש (הקצב זינק ב-50% מאז הדו"ח הקודם) 1,277.9 ק"ג לרמה של 2-5% 1,390 ק"ג לרמה של עד 2% (559.6 ק"ג בדו"ח הקודם) - מפיקה לרמה של 20%
	אורניום מתכתי	אסור	2 קסקדות של צנטריפוגות מדגם IR-6 במתקן התת-קרקעי בפורדו - צנטריפוגות מתקדמות הצוברות אורניום מועשר: IR-2m, IR-4, IR-5, IR-6, IR-6s, IR-s - פיתוח צנטריפוגות מתקדמות אחרות: IR-7, IR-8, IR-8B, IR-9130 - העשרה של אורניום לרמה של 60% מאז אפריל 2021; העשרה של אורניום לרמה של 20% בקסקדת צנטריפוגות מתקדמות בנתנו, לראשונה ברמה של מעל 5% במתקן כלשהו - יכולת ל-13,400 יחידות עבודה נפרדות (SWU) בשנה - הגבירה ייצור צנטריפוגות ובדיקות מכניות בניגוד להסכם
	מחקר ופיתוח	הועדה המשותפת תבחן ותאשר שינויים בתכנית המחקר והפיתוח (10 שנים)	צבירת ידע בלתי-הפיך להעשרה מהירה בקסקדת צנטריפוגות קצרה יותר, כולל העשרה ישירה לרמה של 60% בקסקדה אחת ללא תהליך הביניים. איראן הודיעה בספטמבר 2019 שהיא כבר לא מחוייבת למגבלות המחקר והפיתוח בצנטריפוגות מתקדמות
	האתר באראק	- ניטרול ליבת הכור וסתימה בבטון של צינורות קריטיים - אסור עיבוד מחדש של דלק גרעיני - איסור על כורי מים כבדים באיראן	- איראן התגאתה שליבת הכור לא נוטרלה והצינורות הקריטיים לא נסתמו, בניגוד לדיווח מתבצע עיבוד מחדש של דלק גרעיני - ייצור אורניום מועשר המיועד לאתר בניגוד להסכם לסבא"א אין גישה לאתר, ועדויות מראות שהאתר בפעילות מלאה והתבצעו עבודות בנייה והרחבה

¹²⁹ <https://www.iaea.org/newscenter/focus/iran/iaea-and-iran-iaea-reports>, <https://isis-online.org/isis-reports/detail/analysis-of-iaea-iran-verification-and-monitoring-report-november-2021>, <https://www.iaea.org/sites/default/files/22/03/gov2022-4.pdf>, <https://isis-online.org/isis-reports/detail/analysis-of-iaea-iran-verification-and-monitoring-report-march-2022>, <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/122460/full-text-of-the-iran-nuclear-deal.pdf>, <https://www.armscontrol.org/factsheets/JCPOA-at-a-glance>, <https://isis-online.org/isis-reports/detail/iranian-breakout-timeline-now-at-zero>

¹³⁰ <https://isis-online.org/isis-reports/detail/a-comprehensive-survey-of-irans-advanced-centrifuges>

	מנגנון הפיקוח	▪ בקשות לביקור באתרים בלתי מוצהרים ▪ ביקור על פי הצורך באתרי גרעין הכלולים בהסכם ▪ חובת אישור של חומרים לשימוש כפול (10 שנים)	▪ איראן לא מסרה מידע בהיענות לבקשות סבא"א מאז פברואר 2021 ▪ איראן לא שיתפה פעולה עם סבא"א בבקשות מידע לגבי שרידי אורניום מועשר ב-3 אתרים בלתי מוצהרים ואתר רביעי ידוע ▪ איראן לא מסרה חלקי הקלטות חסרים ממצלמות באתר בקראג', השמידה מצלמות באתרים אחרים ולא הרשתה לסבא"א להתקין מחדש ▪ גם התקנה מחדש של מצלמות לא תפצה על פערי ידע משמעותיים שצברה סבא"א בתקופה זו
	טילים בליסטיים	▪ נספח B סעיף 3 בהחלטה 2231 של מועבי"ט שאישרה את הסכם הגרעין קראה לאיראן להימנע מפעולות הקשורות לפיתוח ושיגורים של טילים בליסטיים המיועדים לשאת ראש נפץ גרעיני	▪ שיגור שני טילי קדר במרץ 2016, שגרר גינוי מצד המערב ▪ מספר שיגורים נוספים כולל של טילי עמאד, סג'יל וקדר בינואר 2021¹³¹ ובדצמבר 2021, שגרר גינוי מצד המערב¹³²
	חזרת הסנקציות	▪ סנקציות האו"ם יוטלו מחדש מייד (snapback) לאחר הצבעה באם הצדדים מעלים חשש להפרה משמעותית (10 שנים)	▪ הסנקציות לא הוטלו מחדש ומנגנון הערר לא הופעל גם לאחר הפרות איראניות בוטות

המו"מ של ממשל ביידן והמעצמות על חזרה להסכם הגרעין

לאורך השיחות, **בלט מאוד הרושם שבכוונתו של ממשל ביידן לחתור לחזרה ל-JCPOA כמעט בכל מחיר, גם במחיר של ויתור מוחלט על דרישות בסיסיות שיבטיחו שהמשטר האיראני לא יפרוץ לפצצה בטווח זמן קצר** – כגון מנגנון פיקוח הדוק, ביטול סעיפי ה-sunset שתוקפם הולך ופג, ובפרט "קלף" הסנקציות. מעמדה שבה הבהיר הממשל שעל איראן לחזור למחויבותיה (המוגבלות גם כך) טרם הסרת הסנקציות, עמדה שהובהרה על ידי שליח הממשל רוברט מאלי ועל ידי הנשיא ביידן, ארה"ב הביעה נכונות להסיר סנקציות כשלב ראשון, ואף כאמור הסירה שורה של סנקציות הקשורות ל"גרעין האזרחי" האיראני בפברואר 2022, כצעד בונה אמון שלא במסגרת הסכם וללא כל תמורה.

בהקשר זה, העמדה האמריקאית לפיה הם חותרים להסכם "ארוך וחזק יותר" (longer and stronger) אינה עומדת במבחן המציאות בהיעדר מנופי לחץ, ואינה משקפת את אסטרטגיית המו"מ העוסק בחזרה להסכם המקורי. יש סיבה לכך שהממשל לא הצטרף

ממשל ביידן ויתר המעצמות מחויבים כיום להחזיר לתוקף את הסכם הגרעין מ-2015 ובפרט את מחויבות ארה"ב כצד להסכם, והמשא ומתן ביניהן לבין המשטר האיראני במסגרת שיחות וינה מתמקד בדרכים המוסכמות על הצדדים לחזור למחויבותיהן הקודמות.

ביוני 2022 פירסמה סבא"א דו"ח חריף, שבו הכריזה כי תכנית הגרעין של איראן נמצאת כעת בשלב "מרחק פריצה אפס" (Zero Breakout Time): איראן צברה מספיק אורניום מועשר לרמה של 60% על מנת לייצר מתקן נפץ, ונמצאת במרחק פריצה של 2-3 שבועות בלבד להעשרת מספיק אורניום לרמה של 90% על מנת לייצר נשק גרעיני ראשון בהשתמש בחלק קטן בלבד מקסקדות הצנטרפוגות המתקדמות שברשותה. במידה שתחליט להשתמש ביתר האורניום המועשר לרמה של 20%-4.5% שברשותה, היא עלולה להעשיר מספיק אורניום על מנת לייצר 4 פצצות גרעין בתוך פחות מ-3 חודשים.¹³³

¹³¹ <https://missilethreat.csis.org/missile/emad/>

¹³² <https://www.gov.uk/government/news/uk-condemns-irans-use-of-ballistic-missiles-fcdo-statement#:~:text=The%20launch%20is%20a%20clear,launches%20using%20ballistic%20missile%20technology.>

¹³³ <https://isis-online.org/isis-reports/detail/iranian-breakout-timeline-now-at-zero>

חזרה להסכם המקורי מייד עם חילופי השלטון בארה"ב, בדומה לחזרה להסכם פריז לאקלים: ההבנה שההסכם המקורי בעייתי הייתה ברורה בתחילת הדרך, וכעת הממשל בדרך לרדת מהעץ ולהגיע לעמדה שהמשטר האיראני צפה מראש למצוא אותו בה.

כך למשל, התבטא ראש המשלחת הרוסית למו"מ, מיכאיל אוליאנוב, במרץ 2022: **"איראן קיבלה הרבה מעבר למה שציפתה אי פעם"**. האיראנים נלחמו כמו אריות [עבור האינטרסים שלהם] על כל פסיק וכל מילה, ובתור כלל, עשו זאת בהצלחה למדי.¹³⁴

בפועל, כל האפשרויות העומדות על הפרק בשיחות הן מסוכנות לישראל. הגעה להסכם "טוב", שיחסום באמת את דרכה של איראן להשגת היכולת לייצר נשק גרעיני, איננה עומדת עוד על סדר היום. העמדה האמריקנית היא שיש לחזור להסכם הגרעין ללא שינויים. זו אפשרות מסוכנת, שכן היא תסלול את הדרך עבור איראן להשיג יכולת לייצר כמות גדולה של פצצות אטום בתוך פחות מעשור. זאת, ללא פיקוח ממשי על פעולותיה, ללא הגבלת מאמציה לפתח טילים שישמשו לנשיאת פצצות אטום ותוך ביטול הצורך הנוכחי לחצות מרחב סף בעייתי בו היא נתונה לאפשרות שישראל או ארצות הברית יסכלו השגת יכולת לייצר פצצה אחת.

במציאות זו, **האופציה המועדפת מבחינת ישראל היא כישלון השיחות**, שמשמעותו תהיה המשך הסנקציות על איראן, אולי גם מצד אירופה, ייתכן תוך הפעלת המנגנון האוטומטי לחידוש הסנקציות (snapback) על ידי אחת ממדינות אירופה שעדיין מחויבות להסכם. איראן תוכל אמנם במצב כזה לנסות להמשיך להתקדם לקראת השגת יכולת לייצר מספר מצומצם של פצצות גרעין, אך זאת **תחת איום של פעולה צבאית** ישראלית או אמריקנית **ותחת לחץ כלכלי** העלול להגביר את אי היציבות מבית.

גם הפעם, בדומה ל-2015, אנו עדים למספר בעיות מהותיות באסטרטגיית המשא ומתן של המעצמות:

- **להיטות המערב להגיע להסכם מנוצלת על ידי המשטר האיראני ומעלה את המחיר שלו להסכם.** להיטות זו מוצאת ביטוי גם בהתבטאויות פומביות חסרות היגיון טקטי, כגון "ההסכם הוא הדרך היחידה לעצור את התקדמות איראן לגרעין", "אין אלטרנטיבה

להסכם", "אין דרך צבאית לעצור את התקדמות איראן לפצצה". הרצון האמריקאי הניכר להביא להישג אלקטורלי לפני בחירות האמצע בנובמבר 2022, במיוחד לאחר כישלון הנסיגה מאפגניסטן והביקורת על חוסר ההתערבות המשמעותית לטובת אוקראינה בפברואר 2022. בלהט הרצון להביא הישג תדמיתי, הממשל האמריקאי, בדומה ל-2015, מעדיף לדלג על קריטריונים קריטיים להסכם מוצלח ולהסתפק ב"פיסת נייר" – הישג תדמיתי בלבד ללא הישג ממשי.

- **המערב מרוכז בפשרנות במקום למצוא את נקודות החולשה אצל המשטר האיראני, כגון הכלכלה הקורסת, הלחץ מבית בדמות תנועות מחאה עממיות ומאורגנות, והרצון הברור שהסרת הסנקציות תשחרר את חסמי המסחר, בפרט על סקטור הנפט והבנקאות.** לחץ פנימי זה אינו מנוצל על ידי המעצמות כדי להקשיח עמדות, אלא להיפך, זוכה ליחס של מטרד על ידי כלל הצדדים במידה שווה.
- **איראן כבר הפכה בפועל את האפשרות של חזרה להסכם המקורי לבלתי רלוונטית: אין אפשרות מעשית לחזור להסכם המקורי בשל הידע והניסיון שצברה איראן בתקופה זו.** בכל הקשור להפעלת צנטריפוגות מתקדמות וניסיון, העשרת אורניום לרמה של 60%, ייצור אורניום מתכתי ומחקר ופיתוח ללא הגבלה, **חזרה להסכם המקורי בנקודת זמן זו לא תעמיד את זמן הפריצה האיראני על שנה, כפי שחזה ה-JCPOA, אלא על זמן קצר משמעותית.**
- **הסרת הסנקציות תעמיד לרשות אירן משאבים כלכליים עצומים, שיאפשרו לה להגביר את מאמציה לבסס את ההגמוניה שלה בחלקים נרחבים של המזרח התיכון.** חזרה להסכם גם תפגע בחופש הפעולה של ישראל לפעול לטרפוד ההתקדמות האירנית לגרעין. ישראל אמנם מבהירה כי היא לא תהיה מחויבת להסכם שהיא איננה צד לו, אבל מערכת היחסים עם ארצות הברית תכפה עליה לרסן את פעולותיה.
- **תוצאותיה של אסטרטגיית הפייסנות וההכלה האמריקאית ניכרות בקצב פיתוח תכנית הגרעין, שהוצאה דווקא עם כניסת ממשל ביידן לתפקיד ולא במהלך כהונת**

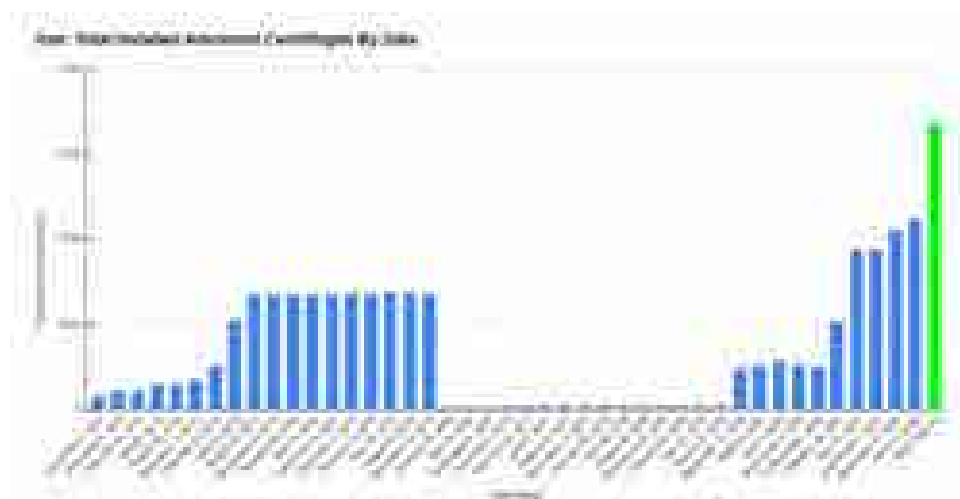
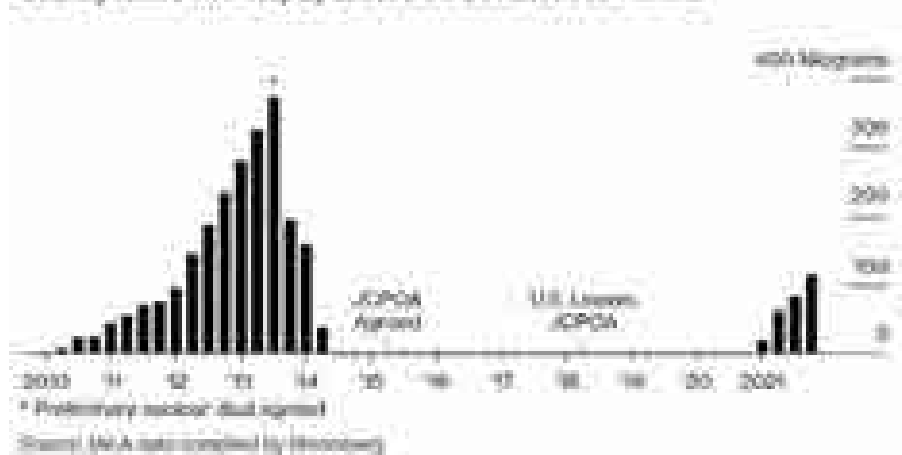
¹³⁴<https://www.jpost.com/middle-east/article-700498>

ממשל טראמפ: הפרות ההסכם המרכזיות, כמו העשרת האורניום והתקנות הצנטריפוגות המתקדמות, תפסו תאוצה משמעותית דווקא החל מכניסת ממשל ביידן ובמקביל לשיחות הגרעין כאמצעי לחץ, ולא במהלך כהונת ממשל טראמפ והאיום האמין שהציב.

- **הדלפות אמריקאיות על פעולות חבלה ישראליות לכאורה הן איתות לחזרה לאסטרטגיית ההכלה של ממשל אובמה.** כך למשל הייתה ההדלפה לניו יורק טיימס לאחר פעולת החבלה בנתנז באפריל 2021, שעליו לא נלקחה אחריות.

Iran's Stockpile of 20% Enriched Uranium

Country raised inventory by about a third in last three months

מימין: עיקר העשרת האורניום לרמה של 20% תוך הפרת ההסכם התרחשה עם כניסת ממשל ביידן לתפקיד, ולא מייד עם יציאת ממשל טראמפ מההסכם. הדבר משקף שאסטרטגיית ההכלה האמריקאית מזרזת הפרות איראניות (מקור: סבא"א, בלומברג); משמאל: סך כל הצנטריפוגות המתקדמות המותקנות של איראן לפי תאריך – עיקר הפרות ההסכם התרחשו במהלך תקופת ממשל ביידן (סוכנות ISIS)¹³⁵

¹³⁵ <https://isis-online.org/isis-reports/detail/updated-highlights-of-comprehensive-survey-of-irans-advanced-centrifuges>

דרישות להסכם עתידי ולכיווני פעולה

- **מה שדרוש הוא הסכם אחר לגמרי – כזה שמבטיח בפועל שלא ירד לעולם לא תהיה היכולת לייצר נשק גרעיני.** כדי להשיגו, על ארה"ב להגביר את הלחץ על איראן לדווח על ההתקדמות שהשיגה בפרויקט הגרעין הצבאי שלה ולספק את המידע על המתקנים שלא נחשפו והאורניום הלא ידוע. רק אז, הסכם המבטיח שטוהרן לא מסוגלת לייצר נשק גרעיני יכול להיות רלוונטי.
- הסכם כזה צריך לא לכלול מועדים לפקיעת ההגבלות על תוכנית הגרעין האירנית, לאפשר פיקוח בכל עת ובכל מקום, כולל על המדענים האיראנים, לחייב את פירוק מתקן הגרעין התת-קרקעי בפורדו, שנועד לצרכים צבאיים ולהגביל את פיתוח הטילים על ידי איראן.
- המשטר האיראני ממשיך לאיים על ישראל בהשמדה ולממן טרור ברחבי המזרח התיכון, ובכך מפר באופן בוטה את אמנת האו"ם. אין שום הצדקה להסיר ממנו את הסנקציות ולסלול עבורו דרך בטוחה להשגת יכולת לייצר ארסנל של נשק גרעיני.
- מניעת איראן מלהשיג נשק גרעיני היא אפשרית וקריטית. לרוע המזל, הוכח כי ה-JCPOA מאפשר למשטר האיראני להתקדם לגרעין ולהרחיב את השפעתו האזורית, במקום לרסן אותו.
- **הדרך הטובה ביותר להתמודד מול המשטר האיראני היא המשך ומיצוי אסטרטגיית "הלחץ המקסימלי",** ובפרט **סנקציות כלכליות קשות ואיום צבאי אמין.** לאורך התקופה שלפני ההסכם לאיראן היה פער שהייתה צריכה להשלים כדי לייצר נשק גרעיני, והיא הייתה חשופה לתקיפה אמריקאית או ישראלית באותו זמן אם תנסה לפרוץ קדימה. תקיפה כזו איבדה מהלגיטימיות שלה תחת מסגרת של הסכמות דיפלומטיות בין איראן למעצמות.
- **מצידה, ישראל חייבת להכין את האפשרויות הבאות:**
 - o **לישראל אסור לקבל בשום תרחיש את איראן כמדינה גרעינית או בעלת יכולת לייצור.** מדינת ישראל נמצאת בשלב הכרעה אל מול ההאצה בתוכנית הגרעין הצבאי האיראנית עד כדי קיצור משמעותי של מרחק הבלימה. **זהו האיום האסטרטגי הקיומי מספר אחת על המפעל הציוני.**
 - o **הצבת איום אמין: הצבת יעד למוכנות כלל-מערכתית לבצע פעולות מכל הסוגים, חשאיות וקניטיות, נגד תשתית הגרעין האיראנית** באופן עצמאי וללא תלות בהסכמים בינלאומיים.
 - o **להמשיך להבהיר לארה"ב שאל לה לדבוק במאמץ להגיע להסכם רע עם איראן ולהפעיל לחץ** דרך נבחרי ציבור אמריקאיים, דעת הקהל, התקשורת והאליטות, כדי למנוע הסכם כזה.

לכל הסכם יש מוצאי הסכם: חזרה ל-2015 תהיה זריקת עידוד עצומה לטהרן

תא"ל במיל' יוסי קופרווסר | מנחה מחלקת המחקר, לשעבר ראש חטיבת מחקר באמ"ן ומנכ"ל המשרד לעניינים אסטרטגיים, חוקר במרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ובמרכז בגין-סאדאת

בטרור היא חסרת בסיס, וכשאיראן ממשיכה לסרב למסור פרטים על ארבעת המתקנים שנחשפו הודות לארכיון הגרעין שהביא המוסד ושימשו את תוכנית הגרעין הצבאית שלה.

זהו חוסר אחריות מסוכן, במיוחד בשעה שאיראן הולכת ומתעצמת. ברור שעשרות מיליארדי הדולרים שיעמדו לרשות איראן ינוצלו להמשך ההתחמשות ולחישוק מאמצי איראן להרחיב את השפעתה באזור ולהגדיל את יכולתה לאיים במישרין או באמצעות שלוחיה על ישראל, ולהקל את המצוקה הכלכלית החריפה העלולה לערער את יציבות המשטר. חזרה להסכם בתנאים הנוכחיים תהיה זריקת עידוד עצומה למשטר האסלאמי הקיצוני בטהרן ותוצג כעדות לצדקת דרכו ולחולשת המערב וישראל.

הממשל האמריקני מודע לכל הסכנות האלה ובכל זאת נחוש לקדם את החזרה להסכם, פשוט כדי לדחות את הקץ ולהימנע מהצורך בעימות עם איראן. בראשית דרכו הוא ניסה לתרץ זאת בכך שהחזרה להסכם תהיה שלב ראשון בדרך למו"מ עם איראן שיביא לשיפור ההסכם, אך התירוץ הקלוש וחסר ההיגיון הזה כבר נזנח. הבעיה של ישראל היא שהממשל, המגלה גישה רכה ומהוססת כלפי איראן ובהקשרים נוספים, הוא בכל זאת זה המוביל את בעלת הברית החשובה ביותר שלנו. צריך אמנם לנסות למנוע השלכות שליליות על הסכמי אברהם ולהיערך לפעילות עצמאית למנוע מאיראן השגת יכולת לייצר נשק גרעיני, אך ללא תמיכה אמריקנית משימה זו הופכת לקשה הרבה יותר.

האפשרות הסבירה שאיראן וארה"ב תסכמנה על חזרה הדרגתית להסכם הגרעין מעוררת דאגה רבה, ובצדק, בצמרת הממשל בישראל, בקרב חברי קונגרס אמריקנים משתי המפלגות ובמדינות המפרץ. הסיבות לכך רבות מאוד. ההסכם הזה מסוכן מלכתחילה מכיוון שהוא סולל עבור איראן נתיב בטוח להשיג בעוד תשע שנים יכולת לייצר ארסנל גדול של נשק גרעיני בלי לחשוש מהצורך לחצות מרחב סף מסוכן, שבו היא עלולה להיות חשופה למהלכי כוח שימנעו זאת ממנה ולהתמודד עם סנקציות כלכליות חריפות.

ההסכם לא מבטיח פיקוח בכל מקום ובכל עת, הוא מוגבל בזמן, אינו עוסק באמצעי השיגור של פצצות האטום (הטילים), אינו מחייב את איראן לחשוף את האמת על התקדמותה בתוכנית הגרעין הצבאית לפני שנחתם, וההגבלות הכלולות בו מוסרות בהדרגה. חלקן כבר הוסרו ואחרות אמורות לסור בקרוב.

החזרה להסכם כעת היא מסוכנת אפילו יותר. היא מתבצעת לאחר שאיראן כבר השיגה הישגים משמעותיים בתחום טכנולוגיית ההעשרה, שעל פי ההסכם היו אמורים להתרחש רק בעוד כמה שנים (ייצור צנטריפוגות מתקדמות והפעלתן, העשרה לרמה של 60% הקרובה לרמה צבאית), ובתחום תוכנית הנשק (המרת האורניום המועשר למתכת אורניום).

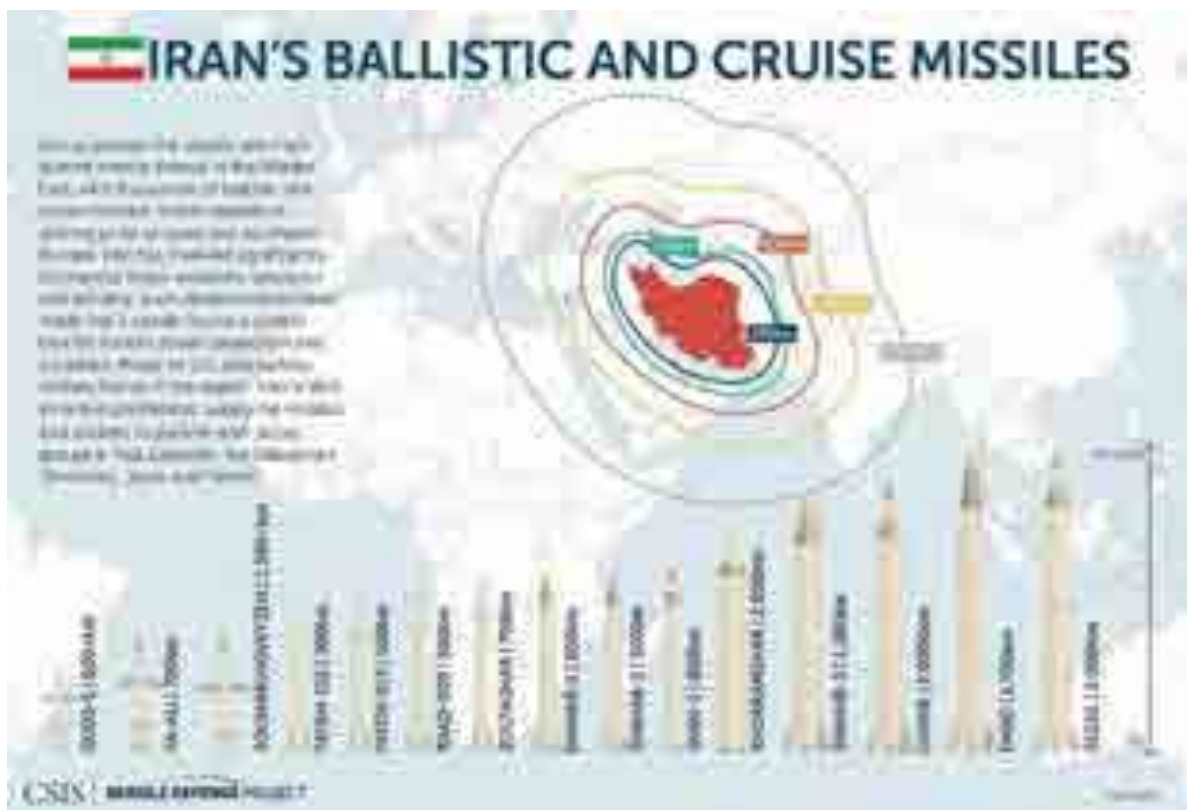
המשמעות היא שבעצם **אין אפשרות לחזור להסכם המקורי.** יתר על כן, חלק משמעותי מההגבלות על איראן אמור להיות מוסר בלאו הכי בראשית 2024 ובראשית 2026, קרי בתוך 2-4 שנים. אבל חמור מכל זאת, היא מתבצעת כאשר ברור שהתקווה שההסכם יביא לשינוי במדיניות החתרנית של איראן ובתמיכתה

מאמר זה פורסם במקור בעיתון "ישראל היום", <https://www.israelhayom.co.il/news/geopolitics/article/8418572>

האיום הקונבנציונלי מצד איראן

מקורות מודיעיניים מעריכים שאיראן מחזיקה בארסנל הטילים הגדול ביותר במזרח התיכון.¹³⁶ המשטר האיראני ממשיך להצטייד במערך ט"ר (טילים, מעופפים ורקטות) נרחב, לפתח טילים בליסטיים מתקדמים, לפתח טכנולוגיית זיווד ראש קרב גרעיני על טילים המיועדים לשאת אותו, ולהציב מול ישראל מנוף לחץ ומשוואת הרתעה בדמות איום קרקע-קרקע משטח איראן ומשטח המדינות המקיפות את ישראל.

- **טילי קרקע-קרקע (טק"ק) וטילים בליסטיים:** איראן מחזיקה בארסנל הטילים הבליסטיים הגדול והמגוון במזרח התיכון. מוערך שרובם נרכשו ממדינות זרות, ובראשן צפון קוריאה. טילים אלה כוללים טילים בליסטיים בין-יבשתיים (ICBM).¹³⁷ בנוסף, ברשות איראן טילים מתקדמים וארוכי-טווח המכסים את כלל שטחה של מדינת ישראל ובעלי יכולת להגיע לאדמת אירופה, והיא מפתחת טילים בעלי טווח ארוך אף יותר. איראן היא המדינה היחידה שברשותה טילים לטווח של 2,000 ק"מ מבלי שהצטיידה קודם בנשק גרעיני. האוניברסיטאות ומכוני המחקר של איראן ממשיכים לתמוך במאמץ שכלול ופיתוח טכנולוגיית הטילים, אך המשטר ממשיך להיות תלוי ברכיבים ובציוד קריטי שמיובאים מחוץ למדינה. טילים אלה כוללים את הסג'יל (עאשורה) לטווח של עד 2,000 ק"מ, שהאב-3 (1,300 ק"מ), קיאם-1 (לפחות 750 ק"מ), זולפקר (700 ק"מ) ויתר טילי השהאב, הפתח ואחרים. איראן מפתחת גם קדר וח'וראמסאר (עד 2,000 ק"מ), עמאד-1 (1,700 ק"מ) ואחרים.

הערכה מ-2020 של מכון CSIS לגבי מגוון ארסנל הטק"ק האיראני

¹³⁶ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017> pp.13
¹³⁷ <https://iranprimer.usip.org/resource/irans-ballistic-missile-program>

במהלך השנים האחרונות איראן עשתה שימוש מבצעי בארסנל הטילים שלה כנגד יעדים במזרח התיכון, כדוגמת:

- **יוני 2017, אוקטובר 2018** | מתקפות טילים נגד יעדי דאע"ש בסוריה
- **ספטמבר 2018** | שיגור טילי פתח-110 כנגד יעדים כורדים איראניים בעיראק
- **ינואר 2020** | הפצצה על בסיס חיל האוויר האמריקאי אל-אסד ליד בגדד, עיראק בלפחות 22 טילים בליסטיים, מתקפה שפצעה לפחות 100 חיילים אמריקאים

תמונה שפרסמו משמרות המהפכה של תרגיל ירי טילים בליסטיים "על מטרות ישראליות" של משמרות המהפכה בדצמבר 2021, שעל פי התקשורת האיראנית כלל טילי עמאד, קדר, סג'יל, זלזל, דזפול וזולפע'ר, בטווחי 2,000-350 ק"מ¹³⁸

¹³⁸<https://eurasianimes.com/iran-simulates-deadly-strikes-on-israeli-nuclear-facility/>

מערכ המעופפים

בנוסף למערכ הטילים, איראן מפתחת ומשכללת את מערכ המעופפים שלה, שכולל כטב"מים (כלי טיס בלתי מאויש) ומל"טים תוקפים (מטוס ללא טייס). בשנים האחרונות עושה איראן שימוש במל"טים למגוון מטרות – מאיסוף מודיעין, דרך העברת אמל"ח ועד לשימוש התקפי לצורך פגיעה ברכוש ובנפש.¹³⁹

איראן כבר עשתה שימוש במקור איום זה במספר הזדמנויות בשנים האחרונות, כולל לפחות שלושה שיגורים לעבר שטח ישראל:

- **פברואר 2018** | שיגור מל"ט תוקף מסוג שאהד-141 לעבר ישראל משטח סוריה שיורט
- **ספטמבר 2019** | מתקפה מתואמת של מל"טים מתאבדים וטילי שיוט כנגד תשתיות נפט בערב הסעודית, אבקאיק וח'וראיס, שהראו רמת דיוק גבוהה. הנזק שהותירו היה כבד ונצפה מהחלל, וגרם לשיבוש 5-7% מאספקת הנפט בעולם
- **מרץ 2021** | תקיפת מתקני נפט של חברת אראמקו בערב הסעודית
- **מרץ 2021** | שיגור שני מל"טים מסוג שאהד-197 משטח איראן שנשאו חומרי נפץ מסוג TNT וכלי נשק חם אל עבר ישראל, ויורטו על ידי מטוסי אדיר F-35 ישראלים מעל שמי מדינות שכנות. מפקד חיל האוויר האלוף עמיקם נורקין מסר שמדובר ב"יירוט המבצעי הראשון בעולם של מל"טי אויב על ידי מטוסי ה'אדיר'"
- **מאי 2021** | שיגור מל"ט תוקף מסוג צמאד משטח עיראק לעבר ישראל שיורט במהלך אירועי "שומר החומות"
- **אפריל עד יולי 2021** | שורה של תקיפות מל"טים על ידי איראן ושלוחותיה כנגד כוחות קואליציה בעיראק
- **יולי 2021** | פגיעה באמצעות מל"ט נפץ באונייה Mercer Street בבעלות ישראלית באיזור עומאן, שהרגה שני חברי צוות בריטי ורומני, ופגיעה באונייה CSAV Tyndall במימי המפרץ הפרסי.
- **ספטמבר 2021** | תקיפת שדה התעופה אבהא במערב סעודיה

המל"ט ששוגר מסוריה לישראל בפברואר 2018

¹³⁹<https://www.idf.il/> אתרי-יחידות/זרוע-האוויר-והחלל/כל-הכתבות/2022/יירוט-מל-טים-איראניים-חיל-האוויר--2018-2021-שומר-החומות-מטוס-אדיר/

מסלול המל"ט מעיראק לישראל במאי 2018

שיגור המל"ט משטח איראן לעבר ישראל במרץ 2021

אירועי הפעלת כוח באמצעות מל"טים איראנים במזרח התיכון (דובר צה"ל)¹⁴⁰

המתקפה האיראנית המתואמת של מל"טים תוקפים וטילי שיוט על מתקני הנפט אבקהיק וח'וראיס בסעודיה¹⁴¹

¹⁴⁰ <https://www.idf.il/> אתרי-יחידות/זרוע-האוויר-והחלל-כל-הכתבות/2022/יירוט-מל-טים-איראניים-חיל-האוויר--2018-2021-שומר-החומות-מטוס-אדיר/

¹⁴¹ <https://www.israeldefense.co.il/en/node/40243>

שער העיתון המקורב למשטר "Tehran Times" שמזהיר מפני "צעד אחד בלבד לכיוון הלא נכון" כתגובה לפרסומים אודות יכולת צבאית ישראלית לפעול באיראן. המאמר מזהיר מפני פעולה ישראלית: "אנחנו מכונים לתגובה נחושה ולמתקפה מהירה וקשה כנגד האויב. המשטר הציוני שכח שאיראן מסוגלת יותר לפגוע בהם מכל מקום" (דצמבר 2021)

תנועת מלקחיים של "התמנון האיראני": רשת של מנופי לחץ מסביב לישראל ליצירת "עומק אסטרטגי"

קדם... יום שישי האחרון של הרמדאן...
כולם מעידים על העומק האסטרטגי של
המהפכה האסלאמית, שאויבינו אינם
מסוגלים לראות.¹⁴⁴

כך גם קבע עלי סעדי, נציג מנהיג איראן ח'מנאהי
במשמרות המהפכה, בנאום ב-10 באוגוסט 2015:

"הם [המעצמות] לא רוצים שיהיה לאיראן
עומק אסטרטגי בתימן ושלא תהיה לה
השפעה רוחנית שם, בלבנון, בעזה,
בבחיין ובסוריה. אם נרצה לוותר על
העומק האסטרטגי הזה, יהא עלינו לוותר
על כל מה שהשגנו. הם הגיעו אל שולחן
המו"מ [שיחות הגרעין בווינה] בגלל עוצמה
האזורית של איראן והעומק האסטרטגי
שלה. העומק האסטרטגי הוא גורם
קריטי עבור איראן ואם נרצה לוותר
עליו, אנו נהיה מבודדים."¹⁴⁵

במקור, הוקמו משמרות המהפכה ככוח צבאי חלופי
לצבא איראן, כוח נאמן למשטר אשר יהווה את
המשענת העיקרית שלו. השאיפה הייתה ליצור כוח
אסלאמי מהפכני אשר יעקור את "שורש הרע"
מהאזור, כלומר "השטן הגדול" (ארה"ב) ו"השטן הקטן"
(ישראל) תוך ביסוס הדומיננטיות השיעית האסלאמית
הן באיראן והן באזור. זהו למעשה "התמנון האיראני":
כוח צבאי ומדיני שמהווה מנוף אכיפתי ויישומי
לקידום האינטרסים האיראנים ולהעמקת אחיזתו של
המשטר באזור.

משמרות המהפכה הם הכוח החזק והדומיננטי באיראן
של היום, והתפתחו הרבה מעבר לארגון צבאי. ראשי
משמרות המהפכה (כיום חסין סלאמי) מהווים יועצים
אישיים למנהיג איראן ובעלי טון משפיע ביותר בתהליך

משמרות המהפכה: הזרוע הביצועית והאכיפתית
של "ייצוא המהפכה" ליצירת "עומק אסטרטגי"
איראני באזור

עמוד מרכזי בתפישת "ייצוא המהפכה" של המשטר
האיראני ובפילוסופיה של המנהיג המייסד, איתוללה
ח'ומיני, הוא מינוף משמרות המהפכה האיראנית
(בפרסי: *پاگاه انقلاب اسلامی*) על מנת ליצור עומק
אסטרטגי (בפרסי: *عمق استراتژیک*) או היאחזות
איזורית איראנית מעבר לגבולות איראן. עיקרון זה של
"עומק אסטרטגי איראני" חוזר על עצמו הן בטקסטים
המייסדים של המהפכה והן בדרשות ובטקסטים של
מנהיג איראן ודמויות מפתח אחרות. כך למשל, ב-10
במרץ 2022 קיים מנהיג איראן איתוללה עלי ח'מנאהי
פגישה עם "מועצת המומחים", שבה קבע כי "נוכחות
אזורית מעניקה לנו יותר עומק אסטרטגי וחוזק
לאומי. למה אנחנו צריכים לוותר על זה?"¹⁴² ח'מנאהי
חוזר ומתייחס למדיניות האסלאם בתור "העומק
האסטרטגי של המשטר".¹⁴³ בדרשה שנשא ב-3
בפברואר 1995 הוא הדגיש:

"עם נצחון המהפכה האסלאמית באיראן,
התעורר רגש הגאווה וגבהות הרוח בקרב
המוסלמים... אחד המימדים של המהפכה
נודע בשם 'העומק האסטרטגי של
המהפכה שלנו' ואת זה בדיוק אויבינו
רוצים לקחת מאיתנו. הדבר משול לאדם
שבבעלותו אוהל ולו עשרות מיתרים
בעשרות נקודות במרחב, והוא מושך
אותם בציפורניו הארוכות. אוהל זה נותר
נטוע ומקובע במקומו כך שאף סערה לא
תוכל להרעיד אותו. וכך, אומות האסלאם
באסיה, באירופה ובאפריקה מדברות
בשבח המהפכה האסלאמית; פתווה של
אמאם... חגיגות יום פלסטין – יום אל-

¹⁴² <https://www.tasnimnews.com/he/news/2022/03/11/2680379> /מנהיג-איראן-לא-תוותר-על-נוכחות-אזורית-על-

תוכנית-הגרעין

¹⁴³ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4992>

¹⁴⁴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2739>

¹⁴⁵ <http://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?3942>

קבלת ההחלטות המדיני-צבאי. מעבר להיותם הכוח הצבאי המשמעותי במדינה, משה"מ גם מתוקצבים בסכומי עתק והלכה למעשה שולטים על כלכלת איראן. כך למשל בשנת התקציב 2021-2022 הוקצבו 161 טריליון תומאן (6.5 מיליארד דולר) לכוחות הצבא, הביטחון ואכיפת החוק – או 25% מתקציב המדינה; **כשליש מתקציב ההגנה הופנה למשמרות המהפכה** (2.3 מיליארד דולר).¹⁴⁶ בנוסף לזה, **תקציבי ענק מוזרמים למשמרות המהפכה ממקורות עלומים** שאינם מדווחים באופן שקוף, דרך רשת של ארגונים, חברות בת ופריקטים, כמו פרויקט הבינוי "ח'אתם אל-אנביא" שהרווחים ממנו מוערכים בטריליוני תומאן.¹⁴⁷ ב-2017 העריך ראש ה-CIA דאז מייק פומפאו ש**משה"מ שולטים בכ-20% מכלכלת איראן**,¹⁴⁸ אך ההערכות השונות מטילות ספק באמינות הנתונים הקיימים, כאשר חלקן מדברות על כך ש**משה"מ מחזיקים בשני שלישי או אף 80% מכלכלת איראן**.

משמרות המהפכה הוכרזו ככללם בשנת 2019 כארגון טרור זר (FTO) על ידי ממשל טראמפ, לאחר שבמשך שנים ממשלים אמריקאים נמנעו מצעד זה ובמקום זאת, ארגונים ופרויקטים רבים השייכים אליהם היו יעד לסנקציות אמריקאיות בתור ישויות הקשורות לפרוליפרציה, תמיכה בטרור והפרת זכויות אדם.¹⁴⁹

טרור מסביב לעולם

כפועל יוצא ממאמצים אלה, כוח קדס כבא כוחו של המשטר האיראני הוביל מתקפות טרור וניסיונות פיגועים ברחבי העולם, בין אם במישרין או בעקיפין. בין הכוללים שבהם:

18 באפריל 1983	פיגוע בשגרירות ארה"ב בביירות דרך משאית תופת, שהוביל ל-63 הרוגים
23 באוקטובר 1983	פיגוע בבסיס המארינס האמריקאי בביירות, שהוביל ל-241 הרוגים
31 ביולי 1984	חטיפת מטוס אייר פראנס לאיראן
17 במרץ 1992	פיגוע בשגרירות ישראל בבואנוס איירס, שהוביל ל-29 הרוגים וללמעלה מ-220 פצועים
18 ביולי 1994	פיגוע בבניין הקהילה היהודית בבואנוס איירס (AMIA) שהוביל ל-85 הרוגים ו-330 פצועים
11 באוקטובר 2011	תכנית שנחשפה על ידי המודיעין האמריקאי להתנקש בשגריר סעודיה בארה"ב

כוח קדס: "המוח המתכנן והמכווין" מאחורי האסלאמיזציה והשיעיזציה של המזרח התיכון

כוח קדס, אחת מחמשת זרועותיהם של משמרות המהפכה, מהווה יחידת עילית התומכת ב"פרוקסי", או בשלוחותיה הצבאיות האיזוריות של איראן, דרך בניין כוח, הכשרה, הפעלת תשתיות, פעולות חתרניות נגד הממשל, ותמיכה בממשלות ובמנהיגים מזדהים. זוהי למעשה **יחידת העילית האיזורית של איראן, "הזרוע הביצועית" של ייצוא המהפכה האיראנית**, וככזו מהווה כוח מצומצם ויוקרתי המונה כמה אלפי פעילים, על פי ההערכות. כוח קדס תומך כיום בחזבאללה, בחמאס, בתנועות פרו-איראניות בעיראק, בסוריה, בתימן, במפרץ והרחק מגבולות איראן, הן מבחינה כלכלית, הן מבחינה צבאית והן בייעוץ ובהכוונה. הוא למעשה **"המוח המתכנן והמכווין"** מאחורי האסלאמיזציה והשיעיזציה של המזרח התיכון. עד לחיסולו בשנת 2019, עמד בראש כוח זה קאסם סולימאני, שבמידה רבה היה אחראי על הפרוליפרציה הצבאית האיראנית באיזור, והיה מקורב מאוד גם למנהיג חזבאללה חסן נסראללה. כיום עומד בראש כוח קדס אסמאעיל קאא'ני.

¹⁴⁶ <https://iranwire.com/en/features/68279>

¹⁴⁷ <https://iranwire.com/fa/features/43466>

¹⁴⁸ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017> pp.21

¹⁴⁹ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017> pp.21

המשטר האיראני יוצר רשת הגנה של מדינות וסאליות ברחבי האיזור, בגירסה מפותחת של תפישת ה"פינלנדיזציה" של ברית המועצות לשעבר.

- בדומה לתפישת ה"פינלנדיזציה" של ברית המועצות לשעבר, ששאפה ליצור **חגורת הגנה**, או **עומק אסטרטגי** סובייטי מסביב למדינות האם בדמות מדינות וסאליות שמפרידות בין רוסיה לבין יתר העולם, כך המשטר האיראני שואף לערער את היציבות, להתסיס ובסופו של דבר להשתלט על המדינות השכנות לו, מדינות רחוקות מהן ואיזורים בעלי עניין. בין איזורי ההשפעה שלו נמצאים:
- **רצועת עזה:** איראן מממנת את ארגון חמאס ב-30 מיליון דולר בחודש,¹⁵⁰ או 360 מיליון דולר בשנה, סכום שעלה מאז מבצע "שומר החומות" כדי שחמאס "תשדרג יכולותיה". זהו סכום גבוה מהקודם שעמד על 300 מיליון דולר בשנה.¹⁵¹ איראן תומכת בחמאס באופן נרחב, הן מדינית, הן בחימוש דרך הברחות נשק, הן בהדרכה מבצעית והן כלכלית. 30 מיליון דולר נוספים מוקצים לג'יהאד האסלאמי. הערכות קודמות קבעו את סכום הסיוע השנתי האיראני הכולל לארגונים החמושים הפלסטינים, כולל חמאס, ג'יהאד אסלאמי והחזית העממית, ב-100 מיליון דולר בשנה.¹⁵²
- **לבנון:** המשטר האיראני הלכה למעשה שולט במדינת לבנון דרך בא כוחו, ארגון חזבאללה, שמתקצב ב-700 מיליון דולר בשנה על ידיו.¹⁵³ חזבאללה הוא כוח איראני שיעי אשר הוקם בתמיכת המשטר האיראני ונשאר פרוקסי נאמן למשטר עד היום, ולמעשה מהווה כוח ההוצאה לפועל של המדיניות האיראנית בלבנון.
- **סוריה:** איראן הקצתה 16 מיליארד דולר למשטר אסד בין 2012-2021,¹⁵⁴ שלחה כוחות צבאיים לסייע לו לייצב את המדינה על רקע מלחמת האזרחים, ומתבססת צבאית בסוריה דרך הקמת בסיסי צבא איראניים, הברחת תחמושת ואימון אנשי צבא סוריים. איראן שולחת גם שכירי חרב למדינה להילחם בשמה, כמו "ליווה פאטמיון" המורכבת מלוחמים אפגניים. מוערך שבשיאו עמד מספר החיילים והקצינים האיראנים בסוריה על 2,500.¹⁵⁵
- **תימן:** איראן הקצתה מאות מיליוני דולרים לסייע לחות'ים בתימן, לצד הדרכה צבאית ואספקת אמל"ח, כולל טילי קרקע-קרקע ומל"טים תוקפים אשר נעשה בהם שימוש צבאי נגד ערב הסעודית.
- **עיראק:** איראן תומכת במיליציות שיעיות פרו-חזבאללה ופרו-איראניות במדינה שארגנו בין היתר מתקפות נגד שגרירות ארה"ב בבגדד. ב-1982 הקימו משה"מ את ארגון בדר שנלחם בסדאם חוסיין. החל מ-2014 נלחמו כ-60 אלף עיראקים שיעים במסגרת יותר מ-60 ארגונים חמושים בעקבות פתווה שהוציא איש הדת השיעי סיסטאני כנגד עליית ארגון דאע"ש. ב-2016 המג'לס האיראני הכיר בחוק ב-PMF, "כוחות ההנעה העממיים" בעיראק. מספר הלוחמים גדל לבין 100 ל-150 אלף עד 2018. איראן מספקת תמיכה כלכלית, הדרכתית וצבאית למנעד רחב של ארגונים חמושים בעיראק, כמו "בריגדות השלום" של איש הדת מקטדה אל-סדר, "כתאייב חזבאללה", "חרכת חזבאללה אל-נוג'בה" ואחרות.¹⁵⁶

¹⁵⁰ <https://old.iranintl.com/en/iran-in-brief/iran-reportedly-agreed-pay-hamas-intelligence-israeli-missiles>

¹⁵¹ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017> pp.39

¹⁵² <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017> pp.39

¹⁵³ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017> pp.40

¹⁵⁴ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017> pp.23

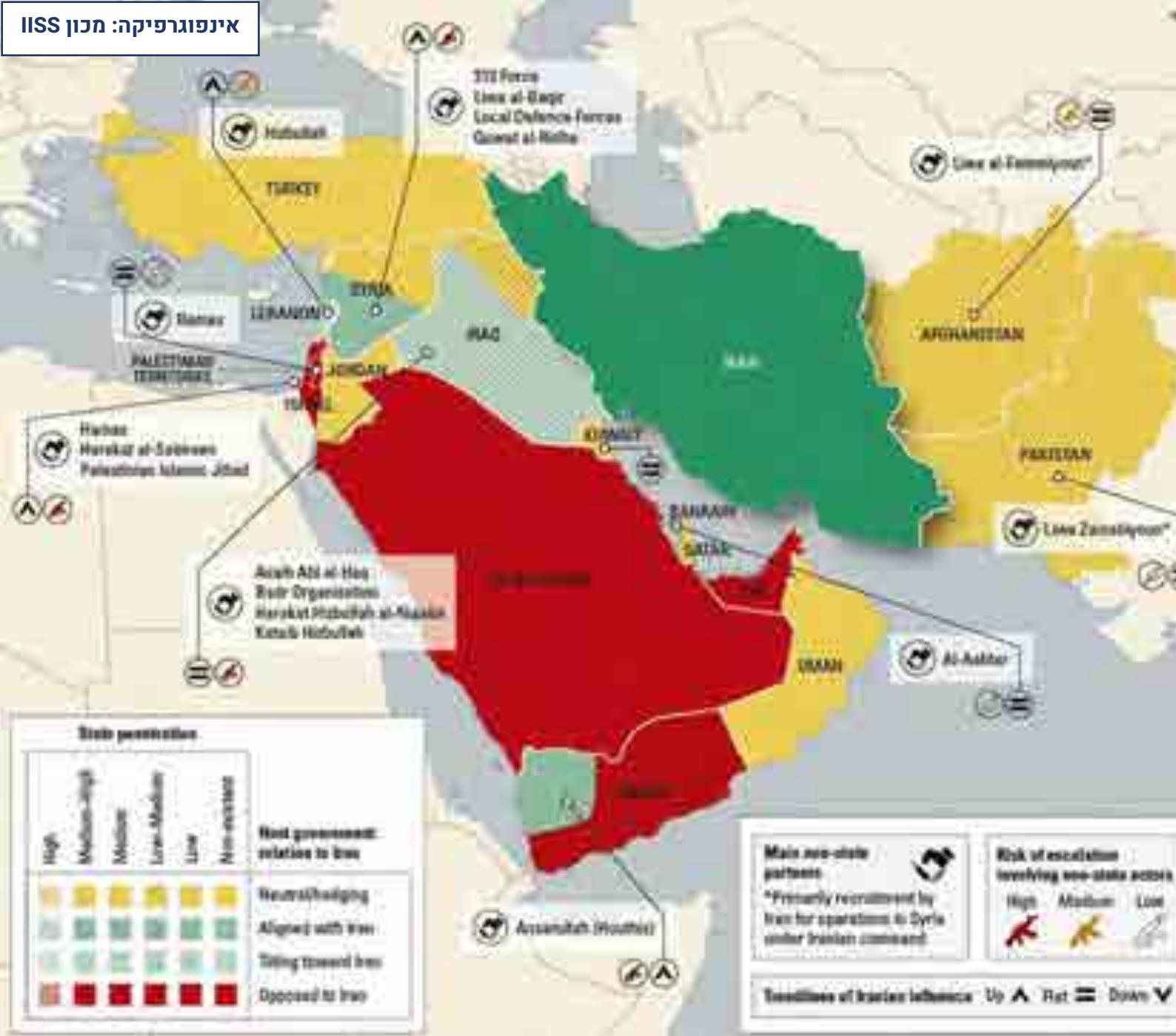
¹⁵⁵ <https://www.idf.il/en/minisites/iran/iran-in-syria/iranian-forces-deployed-in-syria>

¹⁵⁶ <https://iranprimer.usip.org/blog/2021/nov/10/profiles-pro-iran-militias-iraq>

- **סודן:** איראן השתמשה בסודן במשך שנים בתור קרקע פוריה להברחת אמל"ח לרצועת עזה, ודרך כך המשטר גם התקרב לעמיתו בח'רטום. מאז 2014 הלכה ח'רטום והתרחקה מהמשטר האיראני לטובת ארה"ב. ב-2020 חתמה סודן עם ישראל על הסכם נורמליזציה במסגרת "הסכמי אברהם".
- **אפגניסטן:** המשטר האיראני תמך לאורך השנים בארגון הטליבאן, למרות מערכת היחסים המורכבת עם הארגון הסוני שבשיאה איום איראני לפלוש למדינה ב-1996 בעקבות אירועי מזאר א-שריף. בין היתר סיפקה איראן לארגון אמל"ח נגד מטרות אמריקאיות, והביעה עניין ליצור קשרים הדוקים עם עליית הטליבאן ב-2021.

- איראן פועלת גם בארצות אפריקה שמדרום לסהרה, בדרום-מזרח אסיה, ובמדינות בדרום אמריקה כמו ונצואלה ומשולש הגבולות ארגנטינה-ברזיל-פרגוואי במסגרת רשת מסועפת להברחות סמים, אמל"ח, סחר בבני אדם ומקורות הכנסה נוספים לארגונים שבראשם חזבאללה.¹⁵⁷
- כך למעשה, **"מפת איראן האמיתית"** איננה שמורה לגבולות איראן גופא, אלא מתפרשת גם על פני "מדינות וסאליות" ושטחי שליטה ברחבי המזרח התיכון אשר כבר הלכה למעשה מנוהלות על ידי המשטר האיראני ובאי כוחו: לבנון, עיראק, תימן ובמידה רבה גם סוריה, כמו גם ארגון חמאס. זוהי למעשה **התעצמות צבאית לא הגנתית – אלא התקפית נגד ישראל ובנות בריתה, ונגד כל כוח שאיננו מזוהה עם המשטר האיראני באיזור.**

¹⁵⁷ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017> pp.50

התמנון האיראני – מפת העמקת מרחב ההשפעה האזורי

עמוד מרכזי בתפישת "ייצוא המהפכה" של המשטר האיראני ובפילוסופיה של המנהיג המייסד, איתוללה ח'ומיני, הוא מינוף **משמרות המהפכה האיראנית** על מנת ליצור **עומק אסטרטגי** או היאחזות אזורית איראנית מעבר לגבולות איראן. השאיפה היא ליצור כוח אסלאמי מהפכני אשר יעקור את "שורש הרע" מהאזור, כלומר "השטן הגדול" (ארה"ב) ו"השטן הקטן" (ישראל) תוך ביסוס הדומיננטיות השיעית האסלאמית הן באיראן והן באזור. זהו למעשה **"התמנון האיראני"**: כוח צבאי ומדיני שמהווה **מנוף אכיפתי ויישומי** לקידום האינטרסים האיראנים ולהעמקת אחיזתו של המשטר באזור.

חזבאללה: 700 מיליון דולר בשנה

חמאס: 360 מיליון דולר בשנה

חזבאללה: איום אסטרטגי משמעותי

איראנית בלבנון. איראן מימנה והכשירה דמויות בולטות בארגון כדוגמת חסן נסראללה, עימאד מורנייה ומוחמד חוסיין פדלאללה, ממייסדי חזבאללה. כיום בראש חזבאללה עומד **מזכ"ל הארגון חסן נסראללה**, וסגנו הוא בן דודו האשם סאפי א-דין, שעומד בראש המועצה המבצעת של חזבאללה. מטה הארגון ממוקם ברובע הדאחיה השיעי בביירות.

איראן היא זו שמפעילה את הארגון ומממנת אותו, והוא פועל תחת פקודותיהם של אנשי משמרות המהפכה. הארגון גם בעל השיא המפוקפק של רצח המספר הגדול ביותר של חיילים אמריקאים וצרפתים בפיגוע אחד בבסיס הכוח הרב לאומי בלבנון ב-1983, מה שהפך אותו למטרה בעלת עניין גם עבור ארה"ב, צרפת ומדינות אחרות לצד ישראל, המאויימת הראשית על כוונת הארגון.

כיום, הארגון מהווה סכנה אסטרטגית ראשונה במעגל עבור מדינת ישראל, עם מערך ארטילרי מפותח בעל טילים מדויקים עם יכולת לפגיעה בתשתיות אסטרטגיות בישראל כמו התעשייה הפטרוכימית בחיפה, מאגרי הגז של ישראל, נתב"ג ומרכזי אוכלוסין.

חזבאללה איננו ארגון טרור "קלאסי"; הוא דומה יותר לארגון שיש לו מדינה.

יש לו מוסדות שלו – בתי ספר, בתי חולים, בנקים, סופרים, ספריות, חברות סלולר, חברות בנייה. על פי

חזבאללה הוא ארגון טרור היברידי איסלאמיסטי שיעי בעל השקפת עולם פונדמנטליסטית, שסימן כמטרה את השמדת מדינת ישראל. הארגון פועל בשלושה כובעים שונים:

1. בכובעו הראשון הוא מיליציה טרוריסטית בעלת אופי צבאי וגם "גרילתי". בראיתו של חזבאללה, הוא איננו רואה עצמו כארגון טרור בשל פעילותו הצבאית שמתמקדת במטרות צבאיות ישראליות.
2. בכובע שני הוא תנועה פוליטית שיעית שמהווה מרכז הכובד של העדה השיעית בלבנון בפרלמנט ובחיים האזרחיים.
3. בכובעו השלישי הוא ארגון אזרחי עם ארגוני סעד, שירותי בריאות וחינוך תחתיו העולים ברמתם על השירותים הממשלתיים¹⁵⁸.

למרות היותו תנועה לבנונית, **חזבאללה הוא הלכה למעשה פרוקסי, שלוחה של המשטר האיראני** אשר הקימו בראשית שנות ה-80 ומתחזק אותו בתור נציג נאמן של המשטר בחצר האחורית של מדינת ישראל ובמדינה אסטרטגית עבור איראן על חוף הים התיכון.

כיום חזבאללה הוא ארגון הטרור החזק בעולם על פי מספר קני מידה מוכרים. ראשית, בניין הכוח שלו הוא מהמפותחים בעולם וכולל על פי ההערכות כ-150,000 טילים ורקטות, כולל טילים מדויקים, לצד מל"טים תוקפים ומצבורים נרחבים של נשק חם. לארגון מקורות מימון ענפים ובראשם איראן, המספקת לארגון כ-700 מיליון דולר בשנה, לצד קשרים עם עולם הפשע וקרטלי סמים בדרום אמריקה כמו גם מדינות "נרקו-טרוריסטיות" כדוגמת וונצואלה. מחזור הכספים של הארגון מוערך בכמיליארד דולר בשנה.

הארגון נולד בשנות ה-80 בתור מתחרה לתנועת השיעית "אמל", וממנה יצאו מנהיגיו במהלך מלחמת לבנון הראשונה עם ישראל, במימון ובהכשרה מצד המשטר האיראני, המתייחס לחזבאללה בתור שלוחה

¹⁵⁸ <https://www.terrorism-info.org.il/en/the-civilian-infrastructure-established-by-hezbollah-among-the-shiites-in-lebanon-the-town-of-al-khiyam/>

פרופ' מרדכי קידר, חזבאללה מפרנס כ-140,000 מקבלי משכורות. הזרוע הצבאית שלו איננה הסקטור הגדול ביותר של המימון שלו, משום שרבים מהלוחמים שלו הם מיליציות – בעלי מקצוע ביום ולוחמים בערב. הארגון הוא גם אימפריה כלכלית של פשע – דרך סחר סמים, מכוניות גנובות, גידולי קנאביס וייבוא מאיראן.¹⁵⁹

חזבאללה מאמין שהוא במלחמה דתית ורואה בעצמו כ"מנצחים", כלומר נאמני אללה.

כך שמו "חזבאללה" הוא "אנשי האל" או "מפלגת האל"; לעומת ישנם "המפסידים" והם בני השטן. כל אויב של חזבאללה, על פי התאולוגיה שלהם, הוא בן השטן. זה כולל את הסונה ואת ישראל. על פי פרופ' קידר, הנרטיב שחזבאללה הציג כלפי פנים הוא **שהנסיגה הישראלית מלבנון בשנת 2000 הראתה לאנשים שחזבאללה הוא המנצח הגדול כנגד צה"ל**. למעשה זוהי **הפעם היחידה**, בנרטיב של חזבאללה, **שצבא ערבי הצליח להביס את צה"ל** – מה שאף מדינה לא הצליחה עד כה כולל את מצרים, סוריה וירדן. כלומר, הדבר מהווה זיהוי הוכחה נצחית לניצחון של בני אללה על בני השטן. דבר זה מחזק את אמונה בהתממשות של תאולוגיה דתית שמראה על צדקת דרכו של חזבאללה. ככה חזבאללה מראה את עוצמתו בעולם הערבי אל מול ישראל לעומת מדינות ערב. לתפישתם, המבנה של הארגון מצליח איפה שמדינות נכשלות.¹⁶⁰

יש להבין את חזבאללה כארגון שחושב ופועל במספר כובעים במקביל: הפנים-לבנוני, האיראני והישראלי.

אלה המישור הפנים לבנוני (שיעים מול נוצרים), סונה מול שיעה (פרו איראני ולכן נלחם במדינות ערב

הסוניות), והיעד להשמדת ישראל והג'יהאד המתמשך נגדה. מכאן לכאורה אמור להיות שיתוף פעולה עם העדות הנוצריות כאשר הארגון פועל כלבנוני, או לחילופין יחד עם מדינות ערב האחרות במערכה מאוחדת נגד ישראל. לפיכך, ישנן סתירות מהותיות בווקטורי החשיבה והאינטרסים של חזבאללה שהוא חייב להתמודד איתם בכל החלטה ופעולה שהוא לוקח. הסתכלות הוליסטית על הארגון והבנה של התמונה הגדולה היא מאוד חשובה לחוקרי מודיעין ומקבלי החלטות בישראל, שנוטים רק להתמקד בווקטור התמודדות של חזבאללה נגד ישראל בעוד שיש הזנחה בהערכת שאר השיקולים של חזבאללה בזירות אחרות בעולם הערבי, מוסלמי ולבנוני.

חזבאללה מבטא מאבק רב שכבתי בין העדות בלבנון בנוגע לאיזו עדה תהיה המובילה בלבנון. בעוד לבנון יוצגה ע"י עץ הארז, סימן נוצרי, חזבאללה שואף למחוק את הסממנים הנוצרים הללו על מנת לקדם את העדה השיעית בתוך לבנון. הנוצרים במדינה הפכו לעדה קטנה יותר ממה שהיא היתה בעבר. דבר זה משמעותי בלבנון מפני שלכל עדה מספר מוגדר של מושבים בפרלמנט בהתאם לגודלה היחסי באוכלוסייה בעת הכנסת שיטת בחירות זו. קרי, הנוצרים מקבלים ייצוג יתר בפרלמנט יותר מהייצוג הדמוגרפי העכשווי שלהם וזה מהווה חזית מאבק פוליטית של חזבאללה על ההגמוניה העדתית הפנים לבנונית.¹⁶¹

מעבר להצהרתו המובהקת שמטרתו היא השמדת ישראל, לארגון סממנים אנטישמים מובהקים. כך למשל, הארגון אחראי לפיגוע הקטלני ב-1994 כנגד הקהילה היהודית בבואנוס איירס שבו נהרגו 85 בני אדם ונפצעו מעל 300. זאת לאחר פיגוע ב-1992 מול שגרירות ישראל שבו נהרגו כ-29 בני אדם ונפצעו כ-242. פיגועים אלו באו על רקע חיסולו של מנהיג הארגון עבאס מוסאווי ע"צ"ל בפברואר 1992.

¹⁵⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=fdtQxJTrNx0>

¹⁶⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=fdtQxJTrNx0>

¹⁶¹ <https://www.youtube.com/watch?v=fdtQxJTrNx0>

ההתעצמות הצבאית של חזבאללה: איום אסטרטגי על מדינת ישראל

את החלטות האו"ם. הקו הכחול הוא גבול זמני שאמור היה להיות תחת חסותם של כוחות UNIFIL, כך שכל פעולה מטעם ישראל או לבנון באיזור הקו צריכה להיות מתואמת עם UNIFIL. כל חצייה של הקו על ידי אחד מהצדדים מהווה הפרה של החלטה 1701 של מועצת הביטחון של האו"ם משנת 2006.¹⁶³ הקו הכחול מסומן ע"י "חביות" כחולות אך לא כל הגבול מסומן בצורה ברורה, וכך למשל ישנם מקרים של חקלאים שחוצים את הגבול מבלי ידיעתם.

החלטה 1701 של מועצת הביטחון של האו"ם שאפה לסיים את הלחימה של ישראל וחזבאללה במלחמת לבנון השנייה וקראה לכיבוד של הקו הכחול תוך קריאה להפסקת פעילויות עוינות והחזרת השבויים הישראליים.

הרכיב החשוב בהחלטה הזו היא הדרישה לפירוז השטח שמדרום לנהר הליטני בהתייחסות לחזבאללה, כך שרק כוחות UNIFIL וצבא לבנון יכולים להיות הכוחות החמושים היחידים בתוואי שטח זה. החלטה 1701 התבססה על החלטות קודמות של מועצת הביטחון של האו"ם ועל הסכם טאיף שסיים את מלחמת האזרחים בלבנון. נוסח ההחלטה אושר ע"י ממשלות ישראל ולבנון יומיים לפני שמומשה ב-14 באוגוסט 2006.¹⁶⁴

דא עקא, מאז ההחלטה ב-2006 ישנו תיעוד הולך ומתמשך של הפרות של החלטה זו ע"י החזבאללה בצורה שיטתית תוך הימנעות כמעט מוחלטת של

פעילי חזבאללה מתמקמים בסמוך לגבול עם ישראל (אלרסאלה, 15.7.2019)

חזבאללה הוקם במקור על מנת לסלק את צה"ל מדרום לבנון ולתבוע מחדש את שטח רצועת הביטחון לריבונות לבנונית.

במהלך 1993 התנהל סבב לחימה קצר, "מבצע דין וחשבון" מול חזבאללה בעקבות ירי טילים על יישובי הצפון וירי של מרגמות וטילי סאגר על כוחות צה"ל. שלוש שנים מאוחר יותר, היתה הסלמה נוספת בזירה הצפונית לאחר שחזבאללה הפר את ההבנות שסוכמו עימו שלוש שנים קודם לכן והחל לירות טילי קטיושות על יישובי הצפון, מה שהוביל למבצע "ענבי זעם" שארך כ-17 ימים.

בשנת 2000, הארגון היה אחראי לחטיפת שלושת החיילים בני אברהם, עדי אביטן ועומר סואעד בהר דב לצד ירי רקטות על יישובי הצפון. ב-2006 ניצתה **מלחמת לבנון השנייה** לאחר שחזבאללה חטף שני חיילים ישראלים נוספים, אהוד גולדווסר ואלדד רגב, והרג 3 חיילים אחרים, במטרה להסיר את איום הרקטות של חזבאללה נגד ישראל ולהרחיק את הארגון מגבול הצפון. במלחמה נהרגו 121 חיילים ו-44 אזרחים.

המלחמה התאפיינה בירי מסיבי של טילים ורקטות מצד חזבאללה אל עבר ישראל, לצד פעילות אווירית ולאחר מכן קרקעית של צה"ל בעומק לבנון. חזבאללה שיגר במהלכה אל עבר ישראל כ-4200 רקטות מתוך ארסנל רקטות מוערך של 14,000 רקטות¹⁶², רובן רקטות גראד קצרות טווח מסוג 122 מ"מ לטווח של 20 ק"מ ומשופרות לטווח 40 ק"מ, אך גם רקטות ארוכות טווח שהוברחו מסוריה ומאיראן בקוטר 220 מ"מ ורקטות "חייבר 1" לטווח בינוני של 100 ק"מ ובעלות דיוק של 5%, מהן היו לחזבאללה כ-2000 רקטות. 700 רקטות מסוג זה שוגרו על ישראל במהלך המלחמה.

לאחר נסיגת ישראל מרצועת הביטחון בדרום לבנון בשנת 2000, סומן ה"קו הכחול" כגבול מעשי, הגם שאיננו מוכר כגבול הרשמי, בין ישראל ללבנון בהתאם להחלטות מועצת הביטחון של האו"ם 425 ו-426 ע"י כוחות האו"ם. אותן החלטות או"ם יצרו למעשה את כוחות "שמירת השלום" של UNIFIL שנועדו לאכוף

¹⁶² מלחמת הטיילים הראשונה ישראל – חזבאללה, https://en-social-sciences.tau.ac.il/sites/socsci-english.tau.ac.il/files/media_server/government/pdf2/2007/8%20-%20firstMissilewar.pdf

¹⁶³ <https://unifil.unmissions.org/it%E2%80%99s-time-talk-about-blue-line-constructive-re-engagement-key-stability>

¹⁶⁴ <https://peacemaker.un.org/israellebanon-resolution1701>

כוחות UNIFIL באיזור בניגוד למנדט שניתן לו להבטיח את השקט ופירוז השטח. הדוגמא המובהקת ביותר בזמן האחרון להפרה שיטתית של החלטה 1701 היא **פרויקט בניית מנהרות הטרור של חזבאללה** אל תוך שטח ישראל. בנייה זו סוכלה בשיטתיות על ידי ישראל במבצע "מגן צפון" ב-2018-2019. ישנן טענות רבות על כך שצבא לבנון מפריע במאמציו של UNIFIL לחקור פעילויות של חזבאללה ואף מפריע לחופש התנועה שלו.¹⁶⁵

היבט נוסף של הפרת החלטה 1701 על ידי חזבאללה הוא בניין כח. חזבאללה הגביר את נוכחותו באיזור תוך קבלת אמל"ח מוברח מאיראן דרך סוריה כדי לבנות את התשתיות הצבאיות שלו, תוך כדי התבססות בתוך האוכלוסיה השיעית בדרום לבנון. חזבאללה גם לא מסתיר את נוכחותו באיזור והפרתו של החלטה 1701. להיפך, הוא מנסה להרתיע את ישראל על ידי התגאות ביכולות הרקטיות המשופרות שלו ואיום של שימוש

בהן כנגד מרכזי אוכלוסין בישראל, פגיעה יעדים אסטרטגים כמו נמלים ונתב"ג, פגיעה בתחנות כוחות ומכלים של התעשייה הפטרוכימית בישראל. בנוסף הוא מראה את נוכחותו תוך הנפת דגלי הארגון בכפרים שיעים סמוך לגבול ישראל כדי להראות את מידת התבססותו בדרום המדינה.¹⁶⁶

חזבאללה מצליח לפטרל קרוב מאוד לגבול ישראל ולהימנע מחיפושים של צבא לבנון או UNIFIL באמצעות התחזות לארגון סביבתי פיקטיבי בשם "ירוק **ללא גבולות**". תחת כיסוי זה חזבאללה הקים עמדות תצפית סמוך לגבול¹⁶⁷. מתוך עמדות אלה פועלים פעילי חזבאללה ואף חזבאללה התגאה בכך שהוא משתמש בעמדות אלה כעמדות שיגור רקטות לכיוון ישראל. דוגמא לשיגור רקטות מאיזורי עמדות "ירוק ללא גבולות" התרחש ב-2019 כאשר חזבאללה שיגר 3 טילי נ"מ על פטרול של אמבולנס צה"לי ליד קיבוץ אביבים.¹⁶⁸

¹⁶⁵ <https://jinsa.org/how-unifil-can-still-succeed-in-lebanon/>

¹⁶⁶ <https://www.idf.il/en/minisites/hezbollah/5-ways-hezbollah-violates-un-resolution-1701/>

¹⁶⁷ <https://www.terrorism-info.org.il/en/security-council-resolution-1701-systematic-violation-hezbollah-iran/>

¹⁶⁸ <https://www.washingtoninstitute.org/media/4099>

מפת התמקמות של חזבאללה לאורך הגבול עם ישראל תוך הפרה של החלטה 1701 של האו"ם
(Washington Institute for Near East Policy)¹⁶⁹

סקאד-D בעלי טווח של עד 700 ק"מ המכסים את כלל שטחה של מדינת ישראל.¹⁷⁰

כבר ב-2016 איים מזכ"ל הארגון נסראללה בפגיעה במיכלי האמוניה בחיפה בנאום בתחנת אל-מנאר, ואף כינה את יכולת זו להציב איום על 100,000 התושבים ברדיוס של 10 ק"מ מהמפעלים בתור "פצצת האטום הלבנונית".¹⁷¹ תרחיש כזה נלקח בחשבון כבר במלחמת לבנון השנייה, מה שהוביל להקמת ועדה בראשות אלוף במיל' הרצל שפיר לבחינת העניין.¹⁷²

בשנת 2015 פרסם צה"ל הערכת מלחמה למלחמה הבאה עם חזבאללה. בהערכת מצב זו צה"ל מציין את האפשרות שחזבאללה ישגר טילים מדויקים מונחים GPS, למיכלי האמוניה בחיפה.

מאז מלחמת לבנון השנייה ב-2006 התעצמות הכוח של חזבאללה הובילה לשכלול משמעותי ביותר ביכולת הפעלת הכוח של הארגון, ובהתאמה באיום האסטרטגי שהוא מציב על מדינת ישראל.

על פי מקורות גלויים, ההערכה המקובלת היא שלחזבאללה יש כיום כ-150,000 רקטות לטווח קצר של 40 ק"מ, המסוגלות לפגוע באתרים אסטרטגיים כמו העיר חיפה שבה שוכנים שני נמלים, תעשייה פטרוכימית ומכלי האמוניה. בנוסף, ברשותו של חזבאללה כמה אלפי רקטות בעלות טווח בינוני של עד 90 ק"מ שיכולות להגיע לאזורים הצפוניים של גוש דן. כמו כן, הארגון מחזיק בכמה מאות של רקטות וטילים לטווחים ארוכים המכסים שטחים נרחבים ממדינת ישראל, לצד כמה עשרות טילים בליסטיים מדגם

¹⁶⁹ <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/lebanons-crises-offer-chance-address-hezbollah-violations-south>

¹⁷⁰ אל"מ רפאל בוחניק כהן, מערך הרקטות והטילים של חזבאללה ככלי אסטרטגי איראני, מרכז בגין סאדאת למחקרים אסטרטגיים, 9 באוגוסט 2021

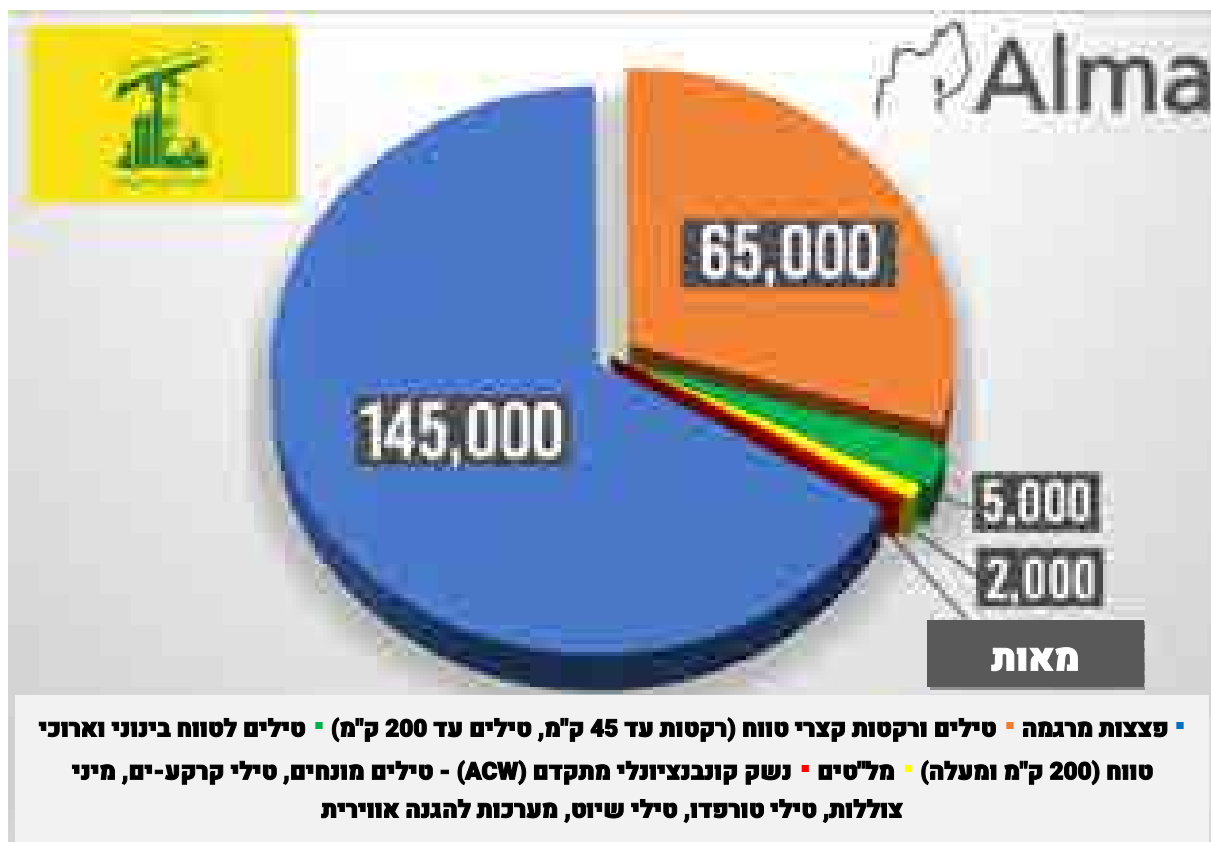
<https://besacenter.org/he> מערך-הרקטות-והטילים-של-חזבאללה-ככלי-א/

¹⁷¹ דן לביא, נסראללה: "האמוניה בחיפה זו פצצת הגרעין שלנו", ישראל היום 16.02.16

<https://www.israelhayom.co.il/article/357365>

¹⁷² יעל עברי דראל, נערכים לתרחיש הקיצוני: פגיעה במיכל האמוניה, ynet, 09.04.08

<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3529086,00.html>

הערכה של מכון עלמא על היקף בניין הכוח הרקטי של חזבאללה¹⁷³

¹⁷³ <https://israel-alma.org/2022/02/21/does-hezbollah-really-have-150000-missiles-and-rockets/>

- **אירועי "הר וגיא" - נובמבר 2005:** האירועים החלו ב-21 בנובמבר 2005 כאשר חזבאללה החל לירות בירי קל, קטיושות ופצמ"רים כל מוצבי הר דב, כפר רג'ר ויישובי הסביבה. 11 ישראלים נפצעו.¹⁷⁴ בשעות הערב, חידש חזבאללה את הירי כאשר באותו זמן התמקם מארב של צנחנים מגדוד 202. החיילים זיהו ארבעה לוחמי חזבאללה מצוידים בטיל נ"ט מוכן לשיגור וטרקטורונים ואופנועי שטח מוכנים. אחד החיילים חיסל את 4 לוחמי חזבאללה, מה שהוביל לנסיגת כלל הכוח של חזבאללה. באותו זמן של האירוע הזה, שני אנשי חזבאללה ניסו לחזור למוצב גלדיולה בהר דב, אירוע שהסתיים בקרב יריות עם צה"ל ולוחם חזבאללה אחד שנהרג.
- צה"ל פירש את פעולות חזבאללה כניסיון חטיפה כושל, כאשר ירי הפצמ"רים על מוצבי צה"ל שימש כהסחת דעת. בהמשך היום חזבאללה החל לירות מחדש פצמ"רים וטילי נ"ט לשטח ישראל שפגעו ב-5 טנקים. צה"ל הבליג והגיב בצורה מצומצמת ע"י ירי טילי תמוז מדויקים.
- **אירוע "שמש חורפית" - ינואר 2015:** הרקע לאירוע התחיל ב-18 בינואר 2015, כאשר צה"ל תקף מטרות סמוך לקונייטרה בגולן, תקיפה

שבמסגרתה נהרגו 6 פעילי חזבאללה, ביניהם ג'יהאד מורנייה - בנו של עימאד מורנייה ומפקד איראני בכיר¹⁷⁵. כשבוע וחצי לאחר מכן, ב-27 לחודש, שתי רקטות נורו מסוריה אל הגולן הישראלי ללא נפגעים. צה"ל ירה בתגובה 20 פגזי ארטילריה לעמדות הצבא הסורי. ב-28 בינואר עלתה שיירה של חיילי גבעתי להר דב, אשר הותקפה ע"י חזבאללה עם טילי נ"ט. שני חיילים (אחד קיצן) נהרגו ושישה חיילים אחרים נפצעו¹⁷⁶. כתגובה, צה"ל ירה פגזים לעבר דרום לבנון מה שגרם למותו של חייל UNIFIL. לאחר שחזבאללה לקח אחריות על הפעולה כנקמה על הרגית 6 מפעיליו¹⁷⁷, צה"ל הבליג והחליט לא לתקוף בצורה נרחבת יותר. עפ"י הדיווחים, העוברו מסרי הרגעה מיראאל לחזבאללה באמצעות כוחות UNIFIL, מה שסיים את התקרית לפי המסר ששלח חזבאללה בחזרה לישראל¹⁷⁸. בישראל שמרו על הדריכות מחשש שחזבאללה מנסה "להרדים" את ישראל ואז לבצע תקיפה נוספת.¹⁷⁹

יומיים לאחר מכן, נשא נסראללה נאום בו הצהיר שאיננו רוצה מלחמה כוללת אך הוא מוכן אליה ואיננו מפחד¹⁸⁰. האירוע הסתיים ללא תגובות נוספות, שבו UNIFIL הייתה גורם משני שסייע לדאקסלציה באמצעות העברת מסרים.¹⁸¹

¹⁷⁴ <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3172608,00.html>

¹⁷⁵ <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/20/israel-unaware-killed-iranian-general-hezbollah-convoy-syria>

¹⁷⁶ <https://news.walla.co.il/item/2824232>

¹⁷⁷ <https://www.ibtimes.co.uk/israel-idf-soldiers-wounded-anti-tank-missile-attack-lebanon-1485523>

¹⁷⁸ <https://www.jta.org/2015/01/29/israel/auto-draft-41>

¹⁷⁹ <https://news.walla.co.il/item/2824717>

¹⁸⁰ <https://news.walla.co.il/item/2824881>

¹⁸¹ https://www.idf.il/media/2wnhho3z/1587386810132_הסלמה-בלתי-מתוכננת-אודי-גולן.pdf, P.46

פרויקט הטילים המדויקים בייצור עצמי

ישראל רואה בפרויקט הייצור העצמי של טילים, ובפרט טילים מדויקים, איום אסטרטגי מן המעלה הראשונה, ובהתאמה מנהלת מאמצי סיכול, הן דיפלומטיים והן אחרים. ב-2018 חשף ראש הממשלה דאז בנימין נתניהו על בימת האו"ם שלושה אתרים של הסבת טילים "טיפשים" למדויקים בשטח ביירות מתחת לאתרים אזרחיים, וקרא להתערבות בינ"ל במתרחש בלבנון. מאמצים אלה השפיעו על ניהול הפרויקט אך לא הצליחו עד כה לקרקע אותו לחלוטין.

בשנת 2019 חשף צה"ל שחזבאללה הקים מפעלים לייצור המוני של טילים מדויקים וכי קצב ייצורם הואץ בהעלמת עין של השלטון הלבנוני.

מזכ"ל חזבאללה נסראללה הודיע שחזבאללה כבר בעל יכולת ייצור עצמית של הטילים המדויקים, וכי הוא כבר לא נדרש לעזרת איראן.¹⁸³

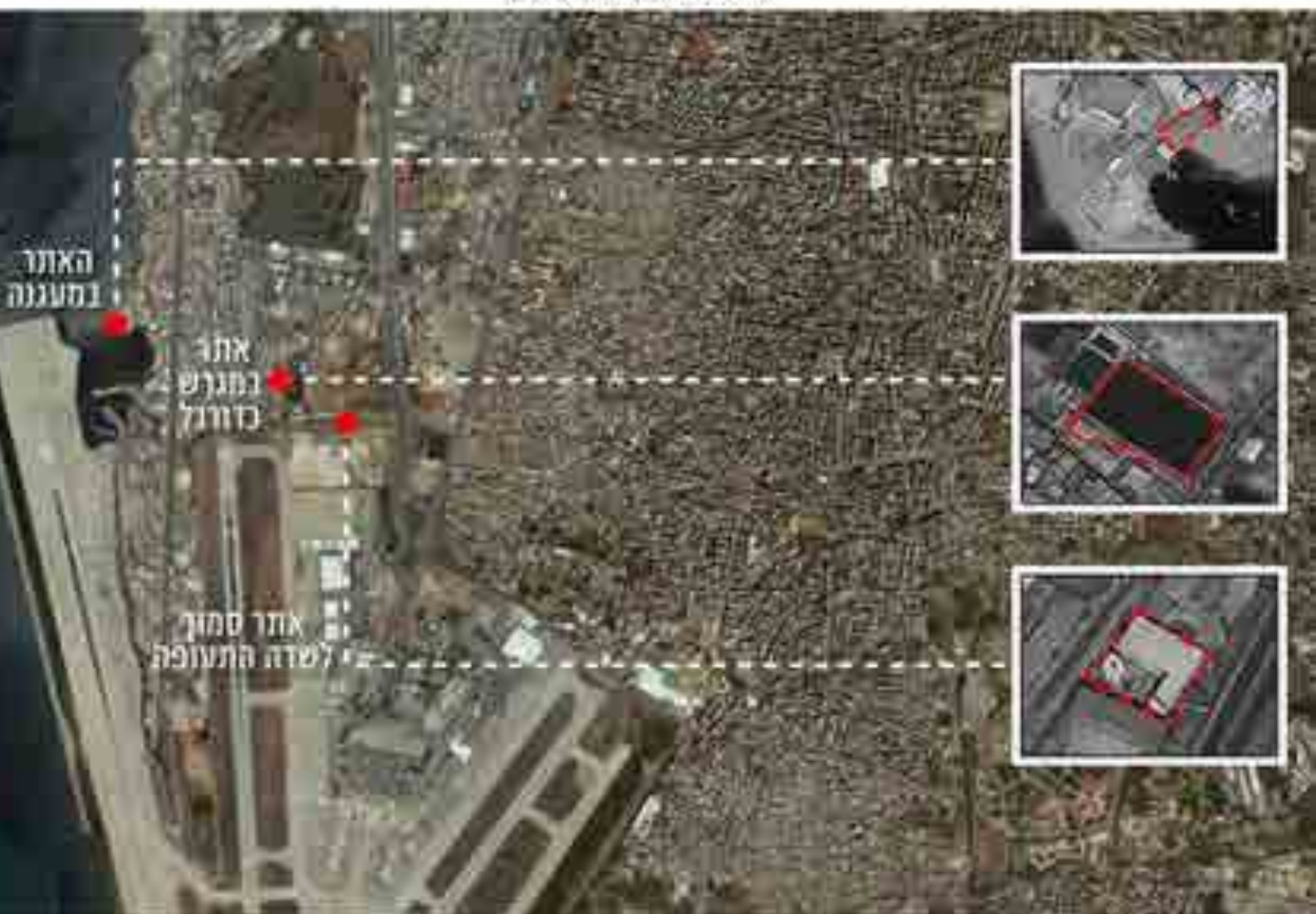
מאז 2013 העלה חזבאללה הילוך בהתעצמות פרויקט הטילים המדויקים שלו, באמצעות הברחות מאיראן דרך עיראק, סוריה וטורקיה. סיכול מתמשך מצד צה"ל חיבל במאמצי ההברחה השוטפים, אף שקרוב לוודאי שלא הצליח לאטום הרמטית את לבנון ממשלוחי טילים מדויקים. ב-2016, עבר הארגון לאסטרטגיה של ייצור עצמי: התאמה מחדש של טילים לא מדויקים והפיכתם לטילים מדויקים על חשבון משלוחים לשטח לבנון מבחוץ. שדרוגם של הטילים ה"טיפשים" לטילים מדויקים נעשה במפעל סרס בסוריה ולבסוף עבר לאדמת לבנון עצמה¹⁸² באתרים שונים במדינה, ביניהם בביירות. את פרויקט הטילים מובילים בכירים מכוח קדס האיראני, האחראים על "ייצוא המהפכה" באיזור מטעם משמרות המהפכה, לצד בכירי חזבאללה, ע"י העברת ידע והכשרה לצד העברת מרכיבי טילים באמצעות הברחות ימיות, אוויריות וקרקעיות. מנהלי הפרויקט הם מחמד חסין זאדה חיג'אזי ממשמרות המהפכה ופואד שכר מצידו של חזבאללה.

¹⁸² <https://www.kan.org.il/item/?itemid=57990>

¹⁸³ <https://israel-alma.org/2022/02/21/does-hezbollah-really-have-150000-missiles-and-rockets/>

אתרים בהם נעשה ניסיון לבנות תשתית להסבת נשק למדוויק

שכונת אזעאי, בירזות, לבנון

אתרי המרה של רקטות לטילים מדויקים של חזבאללה בלב אוכלוסיה אזרחית בביירות בשכונת אזעאי, כפי שחשף צה"ל בספטמבר 2018. אחד מהם ממוקם 30 מטרים בלבד משדה התעופה של בירזות, האחר מתחת לאצטדיון קבוצת הכדורגל אל-עהד המזוהה עם חזבאללה, ואתר נוסף במעגנה, בסמוך לבית ספר, תוך סיכון אוכלוסיה בלתי-מעורבת

(דובר צה"ל)

איום המעופפים: מל"טים תוקפים וכטב"מי מודיעין

כחלק ממערך הטמ"ר (טילים, מעופפים ורקטות), חזבאללה מודע לאפקטיביות המבצעית שבהחזקת מערך כלי טיס בלי מאויישים, בין אם למטרות איסוף מודיעין, ובין אם מל"טים תוקפים הנושאים חומר נפץ. בשל היכולת להנחות מרחוק אמצעי לחימה אלה, הם נחשבים למדויקים וקטלניים, ומנגד יכולת היירוט שלהם עדיין מוגבלת. הערכות שונות מדברות על 2,000 כלי טיס בלתי מאויישים כאלה ברשות חזבאללה כיום, לעומת כ-50 בלבד לפני 10 שנים, מה שמראה על האצה משמעותית בבניין הכוח בתחום זה.¹⁸⁴

ב-2017 יירט צה"ל כטב"מ של חזבאללה שחצה את הגבול הישראלי סורי בקו בראבו (הקו המזרחי של האיזור המפורז) שיצא מבסיס מבצעי בדמשק. בשנה האחרונה הגביר הארגון את מאמציו בהחדרת כלים מרחפים לשטח ישראל. ב-18 בפברואר 2022 שיגר חזבאללה רחפן משטח לבנון לשטחה של ישראל. צה"ל הפעיל את מיירטי "כיפת ברזל" לצד הזנקת מסוקי ומטוסי קרב, אך הוא חזר ללבנון מבלי שיוטר. הארגון התגאה ביכולתו החדשה לייצר כלי טייס שישראל "לא הצליחה ליירט" והודיע כי הוא בעל יכולת ייצור עצמאית של כלי טיס אלו ללא עזרה חיצונית מאיראן. ככל ההנראה הרחפן מאירוע זה היה רחפן מודיעין מדגם "חודחד 1" איראני שיוצר באיראן או בלבנון ומבוסס על דגם איראני.

עם זאת, ישנה ירידה בתדירות רחפני חזבאללה - בשנת 2020 חזבאללה היה אחראי ל-94 חדירות של רחפנים לשטחה האווירי של ישראל לעומת 74 בשנת 2021. לא ברור אם זו מגמת ירידה מתמשכת או שינוי זמני. כיום הרחפניים משמשים את חזבאללה לאיסוף מודיעין על כוחות, מוצבים ובסיסי צה"ל.¹⁸⁵

המקבילה החותית של חזבאללה

בהקשר של יכולתיו של חזבאללה מוטב יהיה ללמוד מהמקרה של הלחימה של החות'ים בתימן כנגד ערב הסעודית. החות'ים, שלוחת פרוקסי של איראן, משתמשים בכטב"מים לצורך תקיפת תשתיות אזרחיות קריטיות כמו מתקני אנרגיה, מרכזי אוכלוסיה ועוד. כבר החל מ-2018 החלו החות'ים להשתמש בכטב"מים ורחפנים נושאי חומר נפץ לתקיפת מטרות של ממשלת תימן ומטרות סעודיות אחרות. יכולתם בתחום הכטב"מים השתפרו משמעותית הודות לתמיכה טכנולוגית איראנית וייעוץ צבאי בתימן.¹⁸⁶

ב-2019 כטב"מים הפכו לנשק ארוך הטווח העיקרי של החות'ים כנגד תשתיות סעודיות ותימניות. בין ינואר ואוקטובר 2019, 68% מהתקיפות ארוכות הטווח בוצעו באמצעות כטב"מים, לעומת 32% שבוצעו באמצעות טילים בליסטים, שינוי משמעותי מאוד בהשוואה לשנים קודמות. ככל הנראה השינוי הוא תוצאה של דיוק גדול יותר של כטב"מים לעומת טילים, דבר שמעורר את ההשערה שהחות'ים ימשיכו לפתח את יכולותיהם. בנוסף, ישנן עדויות כי החות'ים החלו לרכוש חלקים שזמינים בשווקים בינלאומיים בשביל לבנות מודלים משוכללים יותר של כטב"מים.¹⁸⁷ חשוב לציין שאף שחקן לא מדינתי הפגין יכולות טכנולוגיות משוכללות כל כך בתחום הכטב"מים במזרח התיכון ואף מחוצה לו.¹⁸⁸ הכטב"מים, שפאנל מיוחד של האו"ם זיהה שהם מתוצרת איראנית, פגעו בשדות תעופה ובמסלולי נחיתה, דבר שגרם להשבתת טיסות¹⁸⁹, בגלל שאימוץ המהיר של טכנולוגיות משוכללות ושיפורן הזריז נעשה בסיוע איראני. **יש אינדיקציה שמקרה דומה יקרה עם חזבאללה, ולכן על ישראל להיערך לאותם איומים אסטרטגים שערב הסעודית וממשלת תימן מתמודדות עימם כיום.**

¹⁸⁴ <https://israel-alma.org/2022/02/21/does-hezbollah-really-have-150000-missiles-and-rockets/>

¹⁸⁵ <https://news.walla.co.il/item/3479587>

¹⁸⁶ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R43960/38>, P.9

¹⁸⁷ <https://sgp.fas.org/crs/mideast/R45046.pdf>, P.17

¹⁸⁸ <https://ihsmarkit.com/research-analysis/houthi-selecting-more-uavs-over-ballistic-missiles-arabian.html>

¹⁸⁹ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R43960/34>, P.5

נשק קונבנציונאלי מתקדם

ישנן הערכות כי ייתכן שחזבאללה שם את ידו על בטריות טילים מתוצרת רוסית במהלך מלחמת האזרחים בסוריה ואף התאמן עליהם. אחת המערכות הללו הן ה-17 SA (בוק גריזלי) שמכילה 4 טילים לכל כן שיגור עם מהירות תעופה של מאך 4 (כ-1300 מטרים בשנייה) עם טווח של 50 ק"מ וגובה 25 ק"מ.

חזבאללה גם מחזיק בסבירות גבוהה את מערכת SA 8, "אוסה", שמותקנת על רכב ובעלת מכ"ם ונשק מעקב. בכל מערכת יש שלושה כני שיגור של טילים בעלי טווח גובה של 13 ק"מ ומרחק של 30 ק"מ¹⁹¹.

- **טילי קרקע-ים:** לחזבאללה מערך טילי שיט מסוג C-802 תוצרת סין בעל מהירות של 0.9 מאך וטווח של 120 ק"מ וראש נפץ של 165 ק"ג. זהו סוג הטיל שפגע בספינת אח"י חנית במלחמת לבנון השנייה וגרמה למותם של 4 חיילים¹⁹².

חזבאללה הספיק לאגור מאות פרטים ששיכים לקטגוריה של נשק קונבנציונאלי מתקדם שבדרך כלל משמש צבאות סדירים. פריטים אלו כוללים טילי שיט איראנים, טילים ימיים מתקדמים (יאחונט ו-802-C), טילי נ"מ, טילי טורפידו ואפילו צוללות מיניאטוריות.

כלי מלחמה אלו מציבים איום משמעותי בפני ישראל בעת לחימה. הטילים הימיים עלולים לפגוע ביכולת של צה"ל לפעול בצורה חופשית בזירה הימית בעימות הבא מול חזבאללה. כמו כן, הטילים יכולים לפגוע באסדות הגז של ישראל – דבר שיפגע בסקטור חשוב של הכלכלה הישראלית שמהווה ביטחון לתשתיות החיוניות של ישראל. בנוסף פגיעה של טילים כאלה בנמל חיפה יכול למנוע יכולת לייבא מוצרים מה שבפועל מטיל מצור על ישראל.

בשנת 2016 חזבאללה ערך מצעד צבאי בו חשף את הנשקים שצבר מאז מלחמת לבנון השנייה. בין הנשקים שצבר הם טנקים סובייטים ונגמ"שים אמריקאים כולל טנק T 72 עם יכולות הגנה כנגד טילי נ"ט וטילי סאגר. הארגון מחזיק גם ביכולות ארטילריה מתקדמות הכוללות טילי נ"ט ונ"מ כולל סוללת טילי קרקע אוויר מסוג K122 קוב, סוללות רקטות בגדלים שונים על משאיות ניידות. בנוסף הוא מחזיק בשורה של טרקטורנים ואופנועים בשביל פעילות גרילה מיוחדות.

- **מערך טילי נ"מ – קרקע-אוויר:** לחזבאללה מערך של טילים נגד מטוסים וכלי תעופה אחרים (כמו רחפנים והליקופטרים) שמחולקים לשתי קטגוריות: משגרים ניידים שסוחבים על הכתף ואיתם משגרים את הטילים ובטריות טילים. נשקים אלו מאוד מסוכנים לישראל משום שהם מגבילים את חופש הפעולה של חיל האוויר הישראלי שנדרש לניצחון של המערכה הבאה בצפון. בין הנשקים של חזבאללה: טילי סטינגר מתוצרת אמריקאית (SA 16 או SA 18), וטילי סטרלה סובייטים.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Hezbollah's Missile and Rocket Arrays:

A Tough and Complex Challenge for Israel, Alma Report, Tal Beer, May 2021, p.14,

<https://israel-alma.org/wp-content/uploads/2021/05/Hezbollahs-Missile-and-Rocket-Arrays.pdf>

שם, 15¹⁹¹

שם, 17¹⁹²

טנקים והשמיד 5 טנקים במלואם. מאז חזבאללה הגדיל את ארסנל טילי הנ"ט שלו אשר כולל עכשיו- סאגר, RPG, פגות, מילאן, וטילים מסוד קורנט בעלי יכולת חדירה לטנקים ישראלים מסוג "מרכבה". טילי קורנט משוכללים ביותר- הם מונחים ע"י לייזר בעלי טווח פגיעה של 6 ק"מ ועם יכולת לחדור פלדה בעובי של מטר¹⁹³.

לא ידועה כמות הטילים מסוגים אלה שישנם לחזבאללה אך ההערכות המוכרות עומדות על עשרות טילים שמוחזקים ליד נמל ביירות. טילים אלו מסכנים בצורה רבה את חופש הפעולה הימי של צה"ל, את אסדות הגז הישראלי- דבר בעל השלכות ארוכות טווח לכלכלה הישראלית ולביטחונה האנרגטי (רוב החשמל בישראל מיוצר מגז טבעי). כמו כן, טילים אלו יכולים לפגוע בנמל חיפה מה שיכול להפוך למצור ימי בפועל.

- **טילי נ"ט:** חזבאללה כבר השתמש בטילי נ"ט במלחמת לבנון השנייה ב-2006. הוא פגע ב-52

מנהרות ויכולת התקפית קרקעית

צה"ל הייתה אמורה להגיע עד מטולה.¹⁹⁴ לפחות מ-2016 משתמש צה"ל בטכנולוגיות ייחודיות על מנת לחשוף את רשת מנהרות הטרור של חזבאללה, מה שהוביל למבצע "מגן צפון" ב-2018 לניטרולן.¹⁹⁵

"כוח רדאון" הינו כוח מיוחד של חזבאללה עם התמחות בפשיטות וטקטיקות לחימה מיוחדות. לפי דיווחים שונים הכוח ספג אבדות רבות במלחמה בסוריה. בעבר לוחמים בסוריה היו מתחלפים בין הזירה הסורית ולבנון, אבל בהמשך משך סבבי החילופים הפכו להיות תלויים לזירת הלחימה¹⁹⁶.

כוחות אלו קיבלו ניסיון תקיפה פעם ראשונה בזירה הסורית. עד אז חזבאללה לחם בדוקטרינה הגנתית בסבבי הלחימה שלו כנגד ישראל. המלחמה בסוריה אפשרה לו לצבור ניסיון בצד התקפי שכולל כיבוש שטח ועימות מול אוכלוסיה. בנוסף, זו היתה הפעם הראשונה שחזבאללה הוביל קרבות עם מאות לוחמים

מאז 2006 חושף צה"ל את רשת המנהרות של חזבאללה מדרום לבנון לתוך שטח ישראל. ב-2012 החל חזבאללה לתכנן שימוש מבצעי במנהרות הללו במטרה לבצע פעולות פח"ע כנגד ישראל. שנה לאחר מכן, חשד צה"ל שחזבאללה ממשיך בחפירת מנהרות טרור אלו אל תוך שטח ישראל מתחת לקו הכחול שהתקבל מכורח החלטה 1701 של מועצת הביטחון של האו"ם בסיום מלחמת לבנון השנייה, הקובעת ששהותו של חזבאללה שם היא הפרה של החוק הבינ"ל.

ב-2013 פירסם חזבאללה את תוכניותיו לתקיפה נגד ישראל בשם **"כיבוש הגליל"** שתכלול המטרת רבבות רקטות, לצד חדירה ימית של כוח "רדואן" לשטח ישראל. בחסות הירי, תוכנן שמחבלים יעברו דרך המנהרות על מנת לחדור לשטח ישראל, לחטוף אזרחים ישראלים, לכבוש יישובים ולבצע פיגועים באיזור הצפון. כך למשל, אחת המנהרות שנחפרו ונמצאה ע"י

¹⁹³ שם, 19

¹⁹⁴ <https://www.idf.il/en/minisites/hezbollah/idf-neutralizes-hezbollah-attack-tunnels/>

¹⁹⁵ <https://www.idf.il/en/minisites/hezbollah/operation-northern-shield/>

¹⁹⁶ <https://www.washingtoninstitute.org/media/2048>

חזבאללה לחם בשיתוך עם חי"ר, ארטילריה וחיל אוויר רוסי. מבצעים כאלה דורשים תיאום מירבי בין הכוחות בשלב התכנון והוצאתם לפועל¹⁹⁷. חשיפת מפקדי חזבאללה לחשיבה צבאית רוסית תוכל לשפר את שיטות הלחימה של חזבאללה ברמה הטקטית והאסטרטגית.

בבת אחת. דבר זה שונה הטקטיקה בעבר בו היה משתמש בקבוצות קטנות של יחידות על מנת לשלוט בתאי שטח קטנים יותר.

בנוסף מאז 2015 ישנם דיווחים שחזבאללה השתתף במבצעים בסוריה יחד עם אלמנטים איראנים ורוסים.

מבצע "מגן צפון" החל ב-13 בינואר 2019 והסתיים בהריסתן של 6 מנהרות התקפיות של חזבאללה בתוך שטח ישראל. מימין: תוואי אחת המנהרות, משמאל: צילום מתוך אחת המנהרות (דובר צה"ל)

איום המסתננים: טקטיקה חדשה של חזבאללה?

מאחר שחזבאללה הוא הגורם השולט בשטח, ודאי שהוא מודע לאירוע ההסתננות וייתכן שאף היה מעורב בסיוע למסתננים. המבוכה שנטען שנגרמה לצה"ל והמתח שנגרם בינו לבין תושבי הצפון יכולה לשמש כהסחה מועילה בידי הארגון¹⁹⁸.

הברחות הסמים של חזבאללה בשיתוף עם ערביי ישראל

חזבאללה החל בשנים האחרונות להגדיל את היקף הברחות הסמים מלבנון לישראל. חלק מההברחות נעשות בידיעתו ואתחלקן הוא יוזם.

כך למשל, ב-1 באפריל 2022 ניסו חשודים להעביר חפיסות לישראל. הם נתפסו ויחד איתם היו שני כלי נשק ושני ק"ג של סמים בשווי של כ-250,000 ש"ח.

בשנת 2020, איום חדש מגבול לבנון בא לתודעה הישראלית: מסתנני עבודה סודנים המנסים לחצות את הקו הכחול לשטח ישראל. במאי של אותה שנה מנע צה"ל כניסה של 10 מסתננים בשלושה אירועים שונים, ובאירוע אחר נתפס מסתנן ביישוב שלומי. מעבר למקרים אלו, נעצרו 20 מסתננים בלבנון ע"י צבא לבנון UNIFIL.

כחלק ממערכת עיצוב תודעה, התקשורת הלבנונית המקורבת לחזבאללה, ערוץ אל מנאר בדרום ואל-אח'באר, דיווחו על אירועי הסתננות בחדווה רבה-גם משום שהמסתננים הצליחו לחצות את מערך המכשול וההגנה של צה"ל בצפון וגם בשל הדיווחים בתקשורת הישראלית שהציגו ערעור בביטחון של תושבי הצפון, לצד הצהרות של ראשי מועצות שטענו שצה"ל לא יכול לספק להם ביטחון.

¹⁹⁷ <https://carnegieendowment.org/sada/?fa=62896>

¹⁹⁸ <https://www.inss.org.il/he/publication/sudan-israel-border/>

הברחות הסמים משמשות את חזבאללה לאיסוף מודיעין על דרכי הפעולה של צה"ל בסיכול פעולות ההברחה שיהיה שימושי למבצעים הטקטיים הבאים שלו באיזור הגבול. בנוסף, נוצר קשר עם ערביי ישראל שמרוויחים מזה ובכך "קונה" חזבאללה משתפי פעולה פוטנציאליים בעימות הבא מול ישראל¹⁹⁹.

בהמשך חודש אפריל 2022, חשף צה"ל רשת מבריחי סמים לבנונים וישראלים. במקרה זה, עמד חאתם שית,

תושב הכפר הלבנוני כילא, היושב על הגבול עם ישראל מול מטולה בראש רשת מבריחי סמים בידיעה ואישור של חזבאללה. שית, נמצא קרוב מאוד לגבול וזה מאפשר לו לתצפת ולסוּך מידע על תנועת צה"ל שהוא משתמש בשביל לבחור את זמני ההברחות של סמים ואמל"ח. לאחר מכן, הוא יוצר קשר עם מבריחים ישראלים באמצעות אפליקציות שונות לתיאום ההברחה.²⁰⁰

מעורבות חזבאללה בסוריה

איראן וחזבאללה ממשיכות להתבסס בסוריה, מתוך מטרה לבסס אחיזה במדינה חשובה ומשמעותית באיזור, כמו גם להשתמש בסוריה כקרב קפיצה שישמש חזית נוספת בגבול ישראל. מאז מלחמת האזרחים הסורית שפרצה ב-2011, איראן תמכה כלכלית וצבאית במשטר אסד, דבר שאיפשר לה להעמיק את אחיזתה בסוריה ואת השפעתה במדינה, וכפועל יוצא גם לייצר איום מסוג חדש על ישראל. בחסות כאוס המלחמה, חזבאללה גם הקים יחידות ובסיסים קבועים בסוריה. **ישראל הודיעה שלא תאפשר לאיראן להתבסס בסוריה** ובכך להציב עליה איום אסטרטגי משמעותי מכיוון צפון, ופועלת מאז בשטח סוריה לסכל את נוכחות איראן וסוריה במדינה.

במסגרת תקיפות הסיכול המתרחשות תדירות על אדמת סוריה, ושעליהן לרוב אינה מתקבלת אחריות

מצד אף גורם, אחת ההתפתחויות המשמעותיות ביותר הייתה **התנגשות ישראלית-איראנית ישירה על אדמת סוריה**, במסגרת מבצע "בית הקלפים" ב-10 במאי 2018. לאחר ירי מסיבי של 20 רקטות מצד כוח קדס האיראני משטח סוריה אל עבר שטח ישראל (רובן נחתו בשטח סוריה), חיל האוויר פתח במה שצה"ל תיאר בתור "מבצע התקיפה האווירי הנרחב ביותר שנערך בסוריה מאז 1974". חיל האוויר תקף בתוך כשעה למעלה מ-70 מטרות שונות איראניות וסוריות, ביניהן אתרי מודיעין איראניים המופעלים על-ידי כוח קדס; מפקדות לוגיסטיות; מתחם צבאי ומתחם לוגיסטי בכסווה; מחנה צבאי איראני שהיה ממוקם צפונית לדמשק; אתרי אחסנת נשק של כוח קדס בשדה התעופה דמשק; מערכות ומוצבי מודיעין ותצפית, עמדות צבאיות ואמצעי לחימה באזור החיץ.²⁰¹

¹⁹⁹ <https://israel-alma.org/2021/04/11/the-smuggling-on-the-lebanese-border-a-supporting-platform-for-hezbollah-terrorism/>

²⁰⁰ <https://www.maariv.co.il/news/military/Article-913571>

²⁰¹ <https://www.maarachot.idf.il/2021/גיליונות/מערכות-489/ממב-ם-למערכה-רב-זירתית-רציפה/>

מימין: אילוסטרציה של היקף התקיפות של חיל האוויר בסוריה במסגרת מבצע "בית הקלפים" (דובר צה"ל)
משמאל: צילום מדמשק של אחת התקיפות²⁰²; למטה: מתחם צבאי של כח קדס בכיסוואה, סוריה שהותקף (דובר צה"ל)

ב-21 בינואר 2019 בוצע סבב תקיפות נוסף בסוריה שעליו ישראל לקחה אחריות, שכיוון מטרות סוריות ואיראניות של כח קדס. בין היתר הותקפו סוללות הגנה אווירית סוריות ומחסני לוגיסטיקה של כח קדס. בתגובה שיגרו הסורים טילי קרקע-אוויר (דובר צה"ל)

²⁰² <https://www.israelhayom.co.il/article/554807>

כוחות של חזבאללה לחמו לצד אסד במלחמת האזרחים הסורית, מה שאיפשר להם לצבור ניסיון מבצעי שוטף.

מוערך שכ-5,000-8,000 לוחמי חזבאללה מיחידת העילית "רדוואן" ולוחמים ב"משרה חלקית", "תאבעיה" לקחו חלק בלחימה. ישנן הערכות גלויות הסוברות כי

לוחמי חזבאללה ישאפו ללחימה יותר התקפתית מתוך מטרה לסיים את הלחימה כמה שיותר מהר.²⁰³ הערכות של צה"ל מדברות על סדר גודל פרישת כוחות שבשיאו עמד על 8,000 לוחמי חזבאללה, או 40% מכוח האדם הפעיל של הארגון, השתתף בלוחמה בסוריה, ניצחו בקרבות משמעותיים עבור משטר אסד וסייעו לשנות את מהלך המלחמה לטובתו.²⁰⁴

פעילות בתוך שטח ישראל: סיוע למחבלים פלסטינים וגיוס ערבים ליצירת תאים רדומים של חזבאללה בצפון הארץ

חזבאללה מסייע לארגונים לפלסטינים להוציא פיגועים כנגד ישראל.

- לאחר מבצע "עופרת יצוקה" ב-2009 נשלח חזבאללה ע"י איראן לעזור לשקם את התשתית הצבאית של הג'יהאד האיסלאמי וחמאס בעזה. תשתית זו כללה ייצור של רקטות ארוכות טווח ששומשו כנגד ישראל בסבב הלחימה של "עמוד ענן" ב-2012 כמו רקטת פג'ר 5 תוצרת איראן שהגיעו לתל אביב.
- במהלך האינתיפאדה השנייה העניקו איראן וחזבאללה סיוע כספי וצבאי לארגוני הטרור הפלסטינים בגדה ובעזה.

חזבאללה מגייס אזרחים ישראלים ערבים, ולעיתים דרוזים, ליצור תאים רדומים של הארגון בצפון הארץ.

חזבאללה משקיע מאמצים כבירים בגיוס אזרחים ישראלים, בפרט ערבים ישראלים, לטובת פעילות הארגון. שב"כ עצר במשך השנים עשרות צעירים אשר הובטחו להם כסף וסמים, מימון חופשות או מעורבות רומנטית על מנת לאסוף מודיעין לטובת הארגון,

להבריא נשק מגבול לבנון או ליצור תאים רדומים של הארגון בשטח ישראל, על מנת לגבות מבפנים פלישה קרקעית של כוחות עילית של חזבאללה ולסייע בהשתלטות על יישובים או בביצוע פיגועים. קרקע פוריה למטרה זו היא איסטנבול, שם לפי הדיווחים עשרות צעירים ערבים ישראלים מקבלים הצעות לסייע לחזבאללה.

- במרץ 2022 נתפסו שני אזרחים בגליל מהכפרים ירכא וג'דידה שניסו ליצור תא חזבאללה והבריו נשקים. הם נתבקשו לבצע הברחות נשק לישראל, לסייע בחטיפות ישראלים ולמצוא נקודות פרצה בגבולות. מפעלים היה פעיל של חזבאללה והם נפגשו עימו מספר פעמים בטורקיה. הם היו צריכים להבריא נשק מלבנון להעביר אותם לפעילי חזבאללה בתוך ישראל כדי להכין את אותם תאים רדומים ליום פקודה שיוכלו לפגוע באישים ישראלים כולל בכירים, אנשי צבא ופוליטיקאים. בנוסף הובטח להם סכום כספי גבוה עבור חטיפת ישראלים.²⁰⁵
- בנוסף חזבאללה לקח חלק בעירוב של ערביי ישראל בפעילות חבלנית וריגול נגד ישראל. ב-2012 נעצר מילאד מחמד מחמוד ח'טיב, תושב הכפר מג'ד אלכרום לאחר שגויס לחזבאללה ע"י

²⁰³ <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/transformative-experience-understanding-hezbollahs-involvement-syria>

²⁰⁴

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:dEWVSGZv7MMJ:https://www.idf.il/en/minisites/iran/iran-in-syria/iranian-forces-deployed-in-syria/+&cd=11&hl=en&ct=clnk&gl=il>

²⁰⁵ <https://www.maariv.co.il/news/military/Article-905792>

אזרח חו"ל והוטלו עליו מספר משימות ביטחוניות בישראל כמו איסוף מידע על בסיס צה"ל, מחסני נשק, מקום של מפעלים ביטחוניים, מידע על אישים ישראלים חשובים כמו פוליטיקאים ואנשי ציבור. כך למשל, הצליח חטיב לאסוף מידע על סידוי האבטחה של הנשיא דאז שמעון פרס בעת ביקורו בכפרו.²⁰⁶

- ב-2012 עצר השב"כ והזהיר ערבי בן 38 בשם מחמד ג'בארין מאום אל פאחם שניהל קשרים עם פעילי חזבאללה, היה חבר בקבוצת ווטסאפ של תומכי חזבאללה וגויס על מנת לסייע בלוחמה פסיכולוגית נגד ישראל.²⁰⁷
- דוגמא מפורסמת לגיוס ערבי ישראלי היא המקרה של ח"כ לשעבר עזמי בשארה, שהודה שנפגש מספר פעמים עם נסראללה²⁰⁸ ונחשד שעזר לכוון את ירי הקטיושות על ישובים בישראל ב-2006. לאחר מכן נמלט מישראל.
- ב-2004 הואשמו שני אחים מהכפר רנייה בצפון בבניית תשתית טרור לביצוע פיגועים תוך קשר עם חזבאללה.²⁰⁹
- ב-2005 הורשעו שני דרוזים, איש משטרה ואיש צה"ל במסירת מידע מודיעיני לחזבאללה עבור עשרות קילוגרמים של חשיש²¹⁰.
- ב-2019 עצר השב"כ סטודנטית מצטיינת, עובדת בספרייה הלאומית ובעלת תפקיד בכיר בחברת הייטק, ערביה תושבת מזרח ירושלים אשר קיימה קשרים אינטנסיביים עם ארגון חזבאללה. בעת ביקורה בלבנון פגשה סוכני חזבאללה אשר ערכו

לה סיור במוזיאון "סברה ושתילה" וערכו איתה פגישות באורך שעות על מנת לברר את מי תוכל לגייס לשורות הארגון. הצעירה המשיכה בקשר עם פעילי חזבאללה בעת שהותה באיסטנבול. היא קיבלה תשלום תמורת פעילותה.²¹¹

חזבאללה משתמש בכוחו על מנת לנטרל את מתנגדיו ולסייע לבעלי בריתו הן בזירה הלבנונית והן בזירה הערבית.

- **בזירה הלבנונית** חזבאללה פוגע באישים פוליטיים שפועלים נגד האינטרס שלו, בין היתר באמצעות רצח מתנגדים לסיוע שמעניק חזבאללה למשטר אסד בסוריה, שכלל ייעוץ צבאי, אימון צבאי ללוחמים, מודיעין ואמצעי לחימה. הדוגמא הבולטת לרצח מתנגדים כוללת את רציחת ראש ממשלת לבנון לשעבר רפיק אל-חרירי ב-2005 ורציחת חמיד וסאם אלחסן, בכיר בכוחות בטחון הפנים של לבנון שהיה מזוהה עם מתנגדי חזבאללה.²¹²
- **בזירה הערבית**, חזבאללה פועל לערעור משטרים יריבים של איראן ע"י חיזוק תאי התנגדות איראנים בתוך שטחן. כך למשל תמך צבאית במורדים החות'ים בתימן, לקיחת חלק במפרץ פיצוצים בתוך בחרין-יריבתה של איראן, ואימון והפעלה של מיליציות שיעיות בעיראק.²¹³

²⁰⁶ <https://www.shabak.gov.il/publications/Pages/study/Skira1409141.aspx>

²⁰⁷ <https://www.mako.co.il/pzm-magazine/Article-4d6083f8d758a71027.htm>

²⁰⁸ <https://www.kolhazman.co.il/198734>

²⁰⁹ <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2871502,00.html>

²¹⁰ <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3100051,00.html>

²¹¹ <https://www.mako.co.il/pzm-magazine/Article-4d6083f8d758a71027.htm>

²¹² <https://www.chathamhouse.org/2021/06/how-hezbollah-holds-sway-over-lebanese-state>

²¹³ <https://www.terrorism-info.org.il/he/20436/>

מקורות מימון

תקציבו של חזבאללה מוערך בכמיליארד דולר בשנה. מתוכם, המשטר האיראני הינו המממן הגדול ביותר של הארגון, בסכום של 700 מיליון דולר בשנה.

לצד זה, חזבאללה מפעיל רשת מסועפת של קרטלי סמים המלבינים כספים מסחר בסמים כמקור רווח ("נרקו-טרור"), בעיקר קוקאין, ומתמקד בדרום אמריקה באיזורים כמו ונצואלה ומשולש הגבולות ארגנטינה-פרגוואי-ברזיל. חזבאללה פועל באופן אינטנסיבי גם בסחר בסמים בארה"ב. חזבאללה שיתף פעולה עם קרטלי הסמים הגדולים של דרום אמריקה כמו קרטל מדיין וקרטל קאלי ע"י רשת חוצת יבשות של משתפי פעולה. הערכות של חוקרים במספר גופים הגיעו להערכה שחזבאללה מרוויח כמיליארד דולר בשנה מסחר בסמים, נשק, הלבנת כספים ופעילויות פליליות אחרות.²¹⁴

בתחילת שנות ה-2000 החל המוסד להתמקד בגדיעת צינורות המימון של חזבאללה, בין היתר בקרטלי סמים הפועלים בארה"ב. עם הזמן, התגלגל שיתוף הפעולה הישראלי-אמריקאי לכדי "פרויקט קסנדרה", מבצע מקיף שיצא לפועל ב-2008 ע"י המנהל לאכיפת הסמים האמריקאי ובשיתוף ישראלי על מנת להתחקות אחר מבצעי הלבנת כספי סמים ע"י חזבאללה.

בזמן תקופת ממשל אובמה, התקרבה וושינגטון לטהרן במסגרת המשא ומתן על הסכם הגרעין מ-2015

(JCPOA). למטרה זו, ממשל אובמה חיבל בפעולות של פרויקט קסנדרה על מנת למנוע מתיחות אפשרית בזמן המשא ומתן עם איראן, תוך ידיעה שחזבאללה לוקח חלק משמעותי בייבוא הקוקאין לארה"ב כמקור הכנסה משמעותי. במסגרת תחקיר עיתונאי של "פוליטיקו", פורסם שתחת ממשל אובמה נדחו בקשות לחקירות, כתבי אישום, צווי מעצר וסנקציות כלכליות ע"י מחלקת המדינה ומשרד המשפטים. בין היתר נדחתה הבקשות להגיש כתבי אישום נגד שליח חזבאללה לאיראן, בנק לבנוני שהלבין כספי טרור ותא של "כוח קדס" של משמרות המהפכה האיראניות בתוך שטחה של ארה"ב.

215

”אנחנו פתוחים לגבי העובדה שתקציבו של חזבאללה, הכנסתו, הוצאותיו, כל מה שהוא אוכל ושותה, הנשק שלו והרקטות שלו, מגיעים מהרפובליקה האסלאמית של איראן.

חסן נסראללה, מזכ"ל חזבאללה

פוצץ עצמו עם מכונית תופת מול שגרירות ארה"ב בלבנון. בפיגוע נהרגו 63 ונפצעו 120. מאוחר יותר באותה שנה, מחבל פוצץ משאית מלאה בחומרי נפץ מול בסיס הנחתים האמריקאי שגם אירח חיילים צרפתים. התוצאה היתה 241 חיילים אמריקאים ו-58 חיילים צרפתיים שנהרגו.

טרור עולמי

בזירה הבינלאומית, חזבאללה מקיים שיתוף פעולה הדוק עם כוח קדס האיראני על מנת לפגוע במטרות בחו"ל הכוללים דיפלומטים ותיירים ישראלים ומטרות אחרות. בשנות ה-80 עסק הארגון חטיפת מטוסי נוסעים, הפצצת שגרירויות של ארה"ב וצרפת ואף ניסיון התנקשות בחייו של אמיר כוויית. הפיגועים היוצאי דופן נגד מטרות אמריקאיות וצרפתיות הם שני פיגועים ב-1983: באפריל 1983 מחבל של חזבאללה

²¹⁴ <https://www.politico.com/interactives/2017/obama-hezbollah-drug-trafficking-investigation/>

²¹⁵ <https://www.politico.com/interactives/2017/obama-hezbollah-drug-trafficking-investigation/>

בנוסף, מתכנן הפיגועים הראשי של חזבאללה עימאד מורנייה לקח חלק בחטיפת מטוס אמריקאי ב-1985 שבו נהרג אזרח אמריקאי וחטיפת מטוס כוויית ב-1988 שבו נהרגו שני נוסעים וגופותיהם הושלכו מהמטוס.

לחזבאללה היסטוריה רוויה דם בפעולות טרור נגד מטרות ישראליות ויהודיות. בין היתר היה אחראי הארגון לפיגוע בנמל התעופה בבורגס בולגריה ב-2012.²¹⁶ מחבל מתאבד פוצץ עצמו סמוך לאוטובוס

של 42 ישראלים, רובם בני נוער. כתוצאה מהפיגוע נרצחו 6 אנשים, מתוכם 5 ישראלים, ונפצעו 30.

ב-2012 התגלתה תוכנית לביצוע פיגועים נגד אתרי תיירות שבהם בילו ישראלים בתאילנד, כמו גם שגרירות ישראל. התוכנית כללה שימוש אפשרי במכונית תופת.²¹⁷ ב-2014 היה ניסיון נוסף של תא חזבאללה מקומי לבצע פיגוע נגד ישראלים. ניסיון זה סוכל ע"י המודיעין הישראלי.²¹⁸

הכובע המדיני: השתלטות חזבאללה על מדינת לבנון וערעור היציבות הפנימית במדינה

על פי ההסכמות הלאומית בלבנון (האמנה הלאומית – *لبنان الوطن*), מבנה הממשל משקף חלוקת כוח פוליטי לעדות העיקריות במדינה: נשיא ורמטכ"ל נוצרים מארונים, ראש ממשלה מוסלמי סוני, יו"ר פרלמנט מוסלמי שיעי, סגן יו"ר פרלמנט יווני-אורתודוקסי ושר הגנה דרוזי. בפועל, לארגון חזבאללה השיעי השפעה מסיבית על התפקוד הפוליטי במדינה. חזבאללה משתייך למחנה ה-8 במרץ הדוגל בחיזוק הקשרים עם סוריה ואיראן, לעומת מחנה ה-14 במרץ אשר מתנגד להתערבות סורית בפוליטיקה הלבנונית ודוגל בריבונות לבנונית – מחנה אליו השתייכו ראשי הממשלה רפיק אל-חרירי וסעד אל-חרירי.

ב-2005 חוסל ראש ממשלת לבנון רפיק אל-חרירי בפעולה שיוחסה לחזבאללה ולאיראן באמצעות מטען שגם הרג 21 עובדי אורח. חריירי אשר היה שייך לציר המתון יותר של מחנה ה-14 במרץ.²¹⁹ לאורך השנים טריבונלים של בית המשפט הבינ"ל הרשיעו מחבלים של חזבאללה באירוע. ב-10 במרץ 2022 בית המשפט בינ"ל בהאג מצא שני מחבלים של חזבאללה אשמים ברצח אל-חרירי.²²⁰

הקואליציה של חזבאללה

חזבאללה מסתמך על ברית ה"8 במרץ" שם הוא השחקן העיקרי. הברית כוללת אותו, מספר מפלגות קטנות ואת ה"זרם הפטריוטי החופשי" של הנוצרים המארוניים שהקים נשיא לבנון מישל עאון ב-2005 לאחר רצח ראש הממשלה רפיק אל-חרירי. רבים האשימו את חזבאללה וסוריה ברצח חריירי מה שהוביל ל"מהפכת הארזים" במדינה והדרישה להוציא את השפעות סוריה מהמדינה. חזבאללה הקים את הברית עם הנוצרים שהיו חלשים באותה תקופה בשביל לחזק את מעמדו והלגיטימיות שלו מול הפגנות הרבות של אותה תקופה כאשר הוא בעמדת שליטה של חברי הברית. כנגד ברית ה-8 במרץ הוקמה ברית ה"14 במרץ" שהובלה ע"י סעד

עפ"י הערכת הממשל האמריקאי, חזבאללה פועל בלבנון בחופשיות והוא בפועל ריבון לכשעצמו. בשני העשורים האחרונים הארגון צבר כוח פוליטי בפרלמנט הלבנוני והחל לצבור השפעה רבה בכל מוקדי השלטון, כולל צבא לבנון. כך למשל, ב-3 באוגוסט 2010 במהלך היתקלות בגבול לבנון, צלפים מצבא לבנון ירו לעבר כוח צה"ל שפעל בגבול ועסק בסימון "הקו הכחול" בתוך שטח מדינת ישראל, פעילות שעליה נמסרה הודעה מראש לכוחות יוניפי"ל, והרגו את סא"ל דב הררי, מפקד גדוד במילואים בגזרה, ופצעו קשה קצין נוסף. ההתגריות של צבא לבנון כנגד כוחות צה"ל באות בהלימה עם פעילות חזבאללה לאורך הגזרה.

²¹⁶ <https://www.bbc.com/news/world-europe-54240101>

²¹⁷ <https://www.bbc.com/news/world-asia-16543447>

²¹⁸ <https://www.haaretz-com.eu1.proxy.openathens.net/hezbollah-men-planned-israeli-tourist-attack-1.5245479>

²¹⁹ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10703>

²²⁰ <https://www.arabnews.com/node/2040061/middle-east>

אל-חריירי, ראש ממשלת לבנון לשעבר ובנו של רפיק אל-חריירי. ברית ה-14 במרץ מובלת ע"י "תנועת העתיד" בראשות אל-חריירי אך בפועל לא מצליחה להשפיע על התנהגות חברות הברית (הכוחות הלבנונים, מפלגת כטאעב, ומפלגת הסוציאליסטים הפרוגרסיבית). דבר זה מעמיד את ברית ה-8 במרץ בעמדת כוח, משום שהיא מצליחה להציג חזית אחידה יותר מול הברית היריבה. חזבאללה מצליח לשלוט על שותפותיה לברית בצורה אפקטיבית כל שניהגו בצורה שמעצימה אותו פוליטית, צבאית כלכלית בהחלטות של נציגיו במוסדות שונים של המדינה.²²¹

המבנה ההיברידי של חזבאללה

חזבאללה נהנה מסטטוס היברידי שבו מצד אחד הוא מהווה ארגון חזק מאוד, יותר מהמדינה הלבנונית, אך אינו מהווה שחקן "מדינתי מלא" במובן שהוא לא נראה כגוף לגיטימי בתוך לבנון ומחוצה לה אשר נושא באחריות כלפי האזרחים. באמצעות מעמד זה חזבאללה יכול להפעיל כוח מבלי להיות כבול ל"אחריות" כלפי אזרחי לבנון, דבר אשר עוזר לו לקדם את מטרותיו בצורה אידיאלית.

כבר ב-1995, הבין חזבאללה הבין שעליו לזנוח את חזון השתלטות על המדינה הלבנונית, כפי שניתן לראות משינוי המניפסט שלו, בגלל ההבנה שאי אפשר שעדה אחת תשלוט על כולם בצורה אבסולוטית בצורה יעילה לטווח זמן ארוך. במהלך שנות ה-80 וה-90 חזבאללה השקיע את מרצו בפעילות חברתית ופעולות טרור בשביל "לשחרר" את לבנון מ"הכובש הישראלי". דרך הפעולות החברתיות שלו הוא קנה אחיזה בלבבות העדה השיעית ודרך פעולותיו הצבאיות הוא הגדיל את התמיכה בו לעדות נוספות בתוך לבנון.²²²

יציאת צה"ל מדרום לבנון בשנת 2000 חיזקה מאוד את מעמדו של חזבאללה הן בתור שחקן צבאי והן בתור שחקן מדיני, "הצבא הערבי הראשון שהצליח להביס את ישראל במלחמה", כלשונו. דא עקא, עם יציאת ישראל מלבנון היה על הארגון להמציא עצמו מחדש הן מבחינת מבנה והן מבחינת ייעוד, כיוון שמטרתו הרשמית כביכול הושגה.

מאז התחזק מאוד כוחו הפוליטי של חזבאללה, מ-8 מושבים בפרלמנט בשנת 1992 ל-70 מושבים בשנת 2018, כולל כניסה לממשלה ולקבינט בשנת 2005 תוך אחיזה משמעותית במוקדי הכוח בלבנון.

הארגון החל להשתתף בבחירות במדינה ב-1992 ומאז הגדיל את כוחו עד כניסתו לממשלה ולקבינט בשנת 2005. הארגון מחזיק בין מושב אחד לשלושה בכל ממשלה לבנונית שהורכבה מאז. השפעתו הפוליטית של הארגון עצומה, הוא הצליח למוטט שתי ממשלות ולהשפיע דרסטית על החלטות הקבינט.²²³ בשנת 2018 חזבאללה ומפלגות בברית איתו זכו ב-70 מושבים בפרלמנט מתוך 128 מושבים. חזבאללה הגדיל את כוחו משמעותית מאז נכנס לזירה הפוליטית בשנת 1992, אז זכה ב-8 מושבים בפרלמנט בלבד. באופן זה, בתור חלק מהריבון הלבנוני, חזבאללה יכל בצורה קלה להפר את החלטה 1701 שבין היתר קוראת לממשלת לבנון להיות הריבון העליון בשטח תוך נטרול פעילות עוינת של מיליציות בשטח זה.

חזבאללה מרגיש מחוזק מול ממשלת לבנון בגלל כוחו הגדול והשימוש באלימות כנגד הממשלה כאשר היא פועלת בצורה שמנוגדת לאינטרסים שלו. למשל ב-2008 לאחר שממשלת לבנון ניסתה למנוע הקמת רשת תקשורת של חזבאללה בשטחה והדחת איש חזבאללה משורותיה, חזבאללה טבח ב-81 אנשים בביירות וגרם לפציעתם של 250 נוספים. דוגמא נוספת לכך ניתן לראות בימים אלה בחקירת אירועי פיצוץ הנמל הימי של ביירות שאירע ב-2020. השופט שעומד בראש החקירה, טארק ביטאר, מאוים ע"י חזבאללה.

בשל כך, ממשלת לבנון וצבא לבנון אינם מעוניינים בעימותים מול חזבאללה, שבמובנים צבאים הרבה יותר עוצמתי מהם. צבא לבנון הוא קטן וחלש עם נשקים ישנים וחיילים ללא מספיק אימון עם חלקים נרחבים של הצבא שכוללים שיעים בעלי סימפתייה לחזבאללה.

חזבאללה משתמש במוסדות מדינת לבנון על מנת להגדיל את כוחו.

²²¹ שם

²²² <https://www.chathamhouse.org/2021/06/how-hezbollah-holds-sway-over-lebanese-state>

²²³ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10703>

תיעוד הפיצוץ במצבור האמוניום החנקתי השייך לחזבאללה בנמל ביירות, אוגוסט 2020

דא עקא, בתקופה האחרונה חלה תנועה בהלך הרוח בקרב הציבור הלבנוני באופן לעומתי לחזבאללה.

חלקים לא מבוטלים בציבור, במדינה הסובלת מאבטלה משמעותית, כלכלה מתרסקת ושסעים בין-עדתיים הולכים ומעמיקים, מפנים את עיקר האשמה לחזבאללה. דוגמאות בין היתר, הסיבות לאובדן מעמדו הציבורי של חזבאללה תלויות במעורבותו במלחמת האזרחים בסוריה, וביתר שאת מאז פיצוץ מצבור האמוניום החנקתי בנמל ביירות באוגוסט 2020 וחקירת האירוע שבאה לאחר מכן. הפיצוץ הרג 190 אנשים, פצע מאות נוספים וזרע הרס רב וכתוצאה מכך נזק כלכלי כבד, אך בעיקר החריף עוד יותר את משבר האמון בין הציבור הלבנוני לחזבאללה.

האלימות הבין-עדתית בלבנון כבר גבתה הרוגים בתקופה האחרונה,²²⁷ והיא הולכת ומחריפה, בצל מצב הכלכלה, האבטלה והתשתיות הקשה במדינה. הדגש ששם ארגון חזבאללה על האוכלוסיה השיעית רק מוסיפה דלק למדורת המתחים שניכרת ביתר שאת, ייתכן אף בשיא מאז מלחמת האזרחים של שנות ה-80.²²⁸ בין היתר הקים חזבאללה מוסדות נפרדים עבור האוכלוסיה השיעית הכוללת רשת פיננסית של בנקים, מערכת סעד, מערכת חינוך ושיכונים עבור השיעים.

דרך המערכת הפוליטית חזבאללה מצליח לגנוב כספי מדינה ולהעביר אותם למקורבים, ובצורה כזאת להגדיל את רווחיו הכלכליים. כך למשל, רשות ממשלתית שבין היתר נועדה לטפל בנגע השחיתות בממשלת לבנון הובלה ע"י מוחמד פנייש, בכיר בחזבאללה. תחתיו הרשות הממשלתית שהתעסקה במכרזים ציבוריים לתשתיות העבירו כספים שמקורם באיחוד האירופאי לחברות בעלות קשר לחזבאללה.²²⁴

דוגמא נוספת לכך היא הרצון של חזבאללה להחזיק בתיק החקלאות בממשלה. עפ"י מסמך שדלף לאתר "וויקי ליקס" בשנת 2010, חזבאללה היה מאוד מעוניין ב תיק החקלאות משום שזה היה נותן לו גישה לאמוניום חנקתי, דשן מוכר וגם בסיס ליצירת פצצות. חזבאללה קנה מסוריה אמוניום חנקתי ושר החקלאות, חוסיין אל האג' חסאן העביר אותו לחזבאללה.²²⁵ תיק החקלאות שימש את חזבאללה גם בסחר שלו בסמים. הארגון השתמש במדינה להכריז על סמים לא חוקיים כזרעים לגידולים.

חזבאללה גם הצליח להשיג אחיזה משמעותית במערכת הביטחון הלבנונית ובצבא לבנון.

חזבאללה הלכה למעשה שולט שירותי המודיעין של צבא לבנון דרך קצינים שיעים שמשרתים בו. למעשה, מודיעין המדינה הוא כלי דיכוי פוליטי שחזבאללה משתמש בו כנגד מתנגדים. למשל, באוקטובר 2019 כאשר החלו הפגנות גדולות נגד הסטטוס קוו בלבנון, המודיעין הלבנוני עצר וחקר מספר מפגינים בולטים. חלק מהמפגינים אף נחקרו בבתי דין צבאיים.

חזבאללה הצליח גם להכניס לגופי ביטחון אחרים כמו הביטחון הכללי של המדינה. חזבאללה טען שיש לשים בראש הארגון שיעי במקום הנוצרי מארונים שהיה שם בשביל להגביר את שיתוף הפעולה וההוגנות במדינה. לאחר שחזבאללה הצליח להעמיד את הגנרל עבאס איברהים בראש הארגון, חזבאללה מקבל את המודיעין של הארגון באופן שוטף.²²⁶

²²⁴ <https://www.trtworld.com/magazine/exclusive-mogherini-under-fire-over-stink-in-lebanon-from-eu-cash-33136>

²²⁵ https://wikileaks.org/gifiles/docs/13/1336443_hezbollah-searches-for-an-alternative-explosive-.html

²²⁶ <https://www.chathamhouse.org/2021/06/how-hezbollah-holds-sway-over-lebanese-state>

²²⁷ <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11617>

²²⁸ <https://jiss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/ami.pdf>

מזכ"ל הארגון נסראללה ניסה למסגר את העימות בתור מלחמה הגנתית נגד סונים תוך ניסיון להצית מתחים עדתיים והסברים שהוא מתגונן מפני ארגוני דאעש וג'בהת אל-נוסרא. בגלל מעורבותו הרבה באזורי לחימה, שיעים רבים בלבנון מתקשים למצוא עבודה במקומות סוניים, דבר אשר מגביר את תלותם הכלכלית במקומות עבודה שחזבאללה יכול לספק להם.²²⁹

חוסר שביעות הרצון הציבורית בלבנון מחזבאללה התבטאה בין היתר באובדן הרוב של גוש ה-8 במרץ בהובלת חזבאללה בפרלמנט הלבנוני בבחירות במאי 2022.

הקהילה הבינלאומית וחזבאללה

הקהילה הבינלאומית איננה תמימת דעים בנוגע לקטגוריזציה של חזבאללה כארגון טרור ויש מדינות שעושות הפרדה בין הזרוע הצבאית שלו לזרוע הפוליטית שלו.

- **המדינות והארגונים שמחשיבות את חזבאללה כארגון טרור בכללותו (כולל הזרוע פוליטית):** הליגה הערבית, מועצת שיתוף הפעולה של מדינות המפרץ, ישראל, ארה"ב, בריטניה, גרמניה, יפן, איחוד האמירויות, בחריין, קנדה, אסטוניה, קולומביה, צ'כיה ואוסטרליה.²³⁰
- **המדינות וארגונים שמחשיבים רק את הזרוע הצבאית לארגון טרור אך מחשיבים את הזרוע הפוליטית של חזבאללה כלגיטימית:** האיחוד האירופי, צרפת וניו זילנד.²³¹ הקשר המיוחד בין צרפת ללבנון, על הרקע הקולוניאליסטי של צרפת במדינה, מדגיש את הבעייתיות באחיזת

- חזבאללה במוקדי הכוח במדינה ככלי לקנות לגיטימיות בעיני המערב. ישראל הביעה את מחאתה בפני צרפת על ההבדלה המלאכותית בין הזרוע הפוליטית והצבאית של חזבאללה, אולם עד כה צרפת נותרת בעקשנותה להתייחס לחזבאללה ככוח פוליטי לגיטימי בלבנון. כך למשל, יומיים לאחר הפיצוץ הענקי בנמל ביירות, נשיא צרפת מקרון ערך שיחה סודית עם בכיר חזבאללה מחמד רעד, ראש סיעת חזבאללה בפרלמנט הלבנוני, במסגרת פגישתו עם בכירים מהמפלגות הראשיות בלבנון בנוגע לבקשה לרפורמות חברתיות וכלכליות מעמיקות בלבנון בעקבות מספר המשברים שחוות המדינה.²³²
- **המדינות שניטרליות כלפי חזבאללה ולא מחשיבות אותו כארגון טרור ואף בקשר איתו:** הן: רוסיה, סין, צפון קוריאה, וונצואלה, סוריה, קובה אלג'ריה ואיראן.

²²⁹ <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/transformative-experience-understanding-hezbollahs-involvement-syria>

²³⁰ <https://www.chathamhouse.org/2021/06/how-hezbollah-holds-sway-over-lebanese-state>

²³¹ <https://www.terrorism-info.org.il/en/more-countries-have-recently-declared-all-of-hezbollah-a-terrorist-organization-but-some-eu-countries-still-refrain-from-doing-so/>

²³² <https://www.i24news.tv/en/news/international/1598966162-report-france-s-macron-held-private-talk-with-hezbollah-official-in-beirut>

מהומות ביירות בעקבות הפיצוץ בנמל, אוגוסט 2020 (Hiba Al Kallas / Shutterstock.com)

ההרס בנמל ביירות לאחר פיצוץ מצבור האמוניום החנקתי בבעלות חזבאללה, אוגוסט 2020
Source: Ali Chehade / Shutterstock.com

מבט אסטרטגי על חזבאללה

רס"ן במיל' לילך אשתר | מומחית לזירת לבנון סוריה והגנת הגבולות.
יועצת מדינית אסטרטגית

מטרות חזבאללה

חזבאללה מבין שבעת הזו אין לו יכולת להשמיד את ישראל בעצמו. כדי לבצע מטרה זו הוא זקוק לשיתופי פעולה מורכבים. הקרע השיעי סוני, חולשת המדינות הערביות בעקבות האביב הערבי, וצרכי פנים בוערים בתוך המדינות הערביות, משאירים את חזבאללה וחאמס בודדים במערכה מול ישראל על גבולותיה. נוסף לכך, את שקיעת מרכזיות הסכסוך הערבי-ישראלי למול אתגרים עולמיים אחרים, רוסיה אוקראינה, צפון קוריה-ארה"ב, ואת לבנון שאינה מפסיקה לנוע בחוסר יציבות כלכלית ושילטונית.

נשאלת השאלה **מה רוצה חזבאללה, מה מטרותיו האמיתיות?** ניתן לשער שהתשובה מורכבת מיותר מגורם אחד. ניתן לענות על כך בשני חלקים עיקריים.

החלק האינסטרומטלי בנוי משלושה פרקים: הראשון, לגרום לישראל נזק חמור ואבדות משמעותיות, השני, להמשיך ולהיות הגורם הדומיננטי במאבק מול ישראל, והשלישי, להמשיך ולהתקיים כארגון.

החלק השני, אינו קשור לעולמות הלוגיים המובנים לנו במערב. חלק זה הוא דתי, שיעי, שמובל מתוך אמונה של עולם שבו הפסד הוא נצחון, תפיסה זו שורשיה בקרב כרבלא. התפיסה השיעית מתבססת על כך, שניתן לנצח תוך כדי הפסד, תוך כדי מלחמת צדק. המצב השיעי הוא מצב של הפסד תמידי, קורבני. אין מגבלות להפסד, בוודאי לא של חיי אדם. מות קדושים הוא הנרטיב, וסבלנות היסטורית הכרחית.

אם כך, נשאלת השאלה, איך אפשר לנצח את תהילת המפסידים? התשובה טמונה בעולם האמונה. את עולם האמונה אי אפשר להעלים בקרב אחד. אבל ניתן וצריך לצמצם את השפעתו ככל האפשר, על ידי מספר עימותים משמעותיים, המאיימים על הישרדותו, ומאלצים אותו להשקיע בקיומו ולא בהתעצמותו. ההבנה היא, שאנו בעימות מתמשך, שדורש סבלנות, תעוזה, ויצירתיות.

העימות מול חזבאללה

נדמה שהעימות מול חזבאללה הוא בלתי נמנע. הארגון חייב להתעמת עם ישראל בכדי להצדיק את קיומו פנימה והחוצה. קריסתה של לבנון אינה משמעותית לארגון, שמצליח כבמאפייני כת, לשמר את הקבוצה כאגרוף כלכלי ואידיאולוגי. חזבאללה, שהכריז על משוואות תגובה על פעילות צה"ל, אינו מצליח לעמוד בהתחייבות זו, מה שגורם לתחושה שחזבאללה עם הגב לקיר. תחושה זו כנראה מוטעית, מאחר והארגון בוחר שלא להתגרות בישראל, ואף בוחר להשתתף בצורה מינורית במאבק תנועת החמאס. שאלת תזמון העימות היא פתוחה, מאחר ויש להניח, ששני הצדדים מחכים עם תוכניות נצורות ליום בו הכוכבים יסתדרו עבורם. הסטת העימות למגרש חיצוני, מחוץ לגבולות ישראל הוא פתרון הביניים, שנותן לשני הצדדים את הגמישות לקבוע האם נחצו הקווים האדומים המאלצים את שני הצדדים להתעמת חזיתית.

יכולות, יתרונות וחסרונות

היכולת לקרוא את צעדיו של נסראללה היא מוגבלת. לעומת זאת, היכולת להבין מה נחשב רווח או הפסד אצל שני הצדדים ברורה. תהילת חזבאללה נבנתה עד כה מניכוס של צעדים ישראלים לטובתו. הקפיצות הגדולות בהתפתחות של חזבאללה הן הנסיגה מרצועת הבטחון ב-1985, והיציאה מלבנון ב-2000. שתי פעולות אלו **המחישו לעולם הערבי שחזבאללה הוא הכוח המשמעותי מול ישראל בעולם הערבי**. מלחמת לבנון השנייה, לעומת זאת, היתה מכה קשה לחיזבאללה, מה שדרש ממנו לבסס מחדש אלא רק את ארגונו, אלא גם את יוקרתו. ניתן להעריך מכך, שברירת המחדל של חיזבאללה הם אירועים מוגבלים, ובשליטתו המוחלטת. מסיבה זו, ניסיונות ישראל, למשוך את חזבאללה לעימות מוגבל, בשליטה ישראלית נענים בסרוב.

לעומת חזבאללה, יכולתה של ישראל היא בארועים גדולים, שם מתבטא יתרונה היחסי, אך לכאורה נדרשת עילה מיידית להתממשותם.

המערכה בין רוסיה לאוקראינה המחישה את השינוי האסטרטגי שחל בנוגע לעימותים היסטוריים. אנו בעידן של אסטרטגיה של ניצול הזדמנויות. כלומר, החזון ברור, והטקטיקה ברורה. באמצע, מה שהיה תוכניות אופרטיביות גדולות, התפנה לניצול הזדמנויות תקשורתיות וצבאיות בצעדים רודפים. כלומר, כל צד מזיז את חייליו על לוח השחמט, כתגובה לצד השני, בהתאם ליכולותיו והבנתו. צרוף האפשרויות אינו בלתי מוגבל, אבל כמות המשתנים המשפיעים, המשתנים בעצמם במהירות, גדלה באופן אקספוננציאלי.

יוזמה ויצירתיות הן המפתח בעולם בעל ריבוי משתנים. חזבאללה מצוין בעולם ההזדמנויות במישור התודעתי, הוא גם מצוין בחידוד החזון והמטרה. הוא מצוין במידה כזו, שניתן לראות שגם תושבי ישראל "מאמצים" את דמות גיבור העל של נסראללה. חזבאללה אינו מצוין ביוזמה, ותעוזה צבאית. צבא הגנה לישראל לעומתו מצוין בעולם המבצעי, ביכולות מבצעיות, ובהגנה, כמו גם בעל פוטנציאל גבוה ביוזמה ובתעוזה, אך חלש יותר בזירת התודעה. מערכות ההסברה והתיווך של צה"ל נותרו מיושנות אל מול מאמצי חזבאללה.

מרכיבי העימות

ניתן לקחת את ארועי האחד עשר בספטמבר כמודל לכלל העימותים הקיימים בעולם המערבי והערבי בעשורים האחרונים. מדובר בניצול טכנולוגיות קיימות, יכולות קיימות, בשילובים מפתיעים. חטיפת מטוס והקרסת מבנה אסטרטגי הם ארוע מוכר, השילוב בין שניהם הוא לכאורה המפתיע. כך יש להתייחס למערכה הבאה מול חזבאללה.

העימות מול חזבאללה מבוסס על שלושה נדבכים בסדר וצרוף משתנה:

1. פלישה רגלית
2. שיתוק/פגיעה תשתיות
3. פגיעת תמ"ס רחבה בכל הרמות

על ישראל להעריך לכך על ידי:

1. הגדלת צבא היבשה במרחב הגבול
2. הערכות לעצמאות יחידות צבאיות וישובים במרחב האזרחי, בגבול בפרט, במרחב כולו ככלל
3. ניהול מערכה של תודעה פנימית, בתוך ישראל, מול נסראללה וחזבאללה. עורף חזק, מאפשר לצבא להיות חזק.

ארגון חמאס: מאמץ למיזוג הזירות ושליטה על הנרטיב

אירועי הרצועה ובין אירועי הערים המעורבות שמו את **המהלך החמאסי בהקשר של מהלך התנגדות נרחב** שמנקודת הראות של צמרת חמאס שבר את אסטרטגיית הבידול הישראלית בין חלקי המערכת הפלסטינית. העובדה כי במהלך סבב הלחימה ביצעו גורמים פלסטינים בלבנון המזוהים עם חמאס ירי תלול מסלול לעבר צפון ישראל (ב-13, 17, 19 מאי) הייתה חולייה שלישית בשרשרת האסטרטגית של חמאס שלימדה על הרחבת תפיסת המערכה שלה אל מעבר לגבולות הרצועה ואל מעבר לענייני המצור על הרצועה ואיכות החיים בה.

מאז שומר החומות נשמר באופן יחסי השקט מרצועת עזה. חמאס נמנעה בחודשים שחלפו מאז מלהיקלע לאירועי לחימה נוספים או לפעילות שיש בה משום חידוש של ירי רקטות או שיגור מאסיבי של בלוני נפץ, למעט אירועים חריגים כמו נפילת לוחם מג"ב בראל חדריה שמואלי הי"ד מירי מטווח אפס של פעיל חמאס במהלך התפרעויות בסמוך לגדר באוגוסט 2021. הרושם הוא כי השקט היחסי אינו נובע מהצלחת ישראל להרתיע את חמאס אלא **משיקול ארוך-טווח השם בראשית סדר העדיפויות שיקום והיערכות למערכה הבאה, לצד התססת זירת הפנים.**

חמאס של החודשים האחרונים מעורב מול המצרים בשיקום נזקי המערכה ברמה האזרחית אבל יש להניח כי במקביל הוא פועל להפקת לקחים גם במישור הצבאי – טרוריסטי ובהתעצמות מחודשת בואכה העימות הבא. בינתיים מנסה חמאס להעתיק את זירת המערכה ליהודה ושומרון ולעודד את גל הטרור שהתחדש במרץ האחרון, פועלת **להדק את זיקות הגומלין לגורמים במגזר הערבי בישראל** וככל הנראה גם מחזקת יכולות ותשתיות בחו"ל. מבחינה זו, חמאס בונה את עצמה למערכה הבאה עם ישראל כאשר לפניה סט ההגיונות המרחיבים אשר הדריכו אותה בסבב הלחימה האחרון המהווים שילוב שבין הרחבת כוח האש מהרצועה לבין הרחבת מעגלי הלחימה גם מחוץ לגבולותיה.

לצד העמקת שליטתו ברצועת עזה חמאס **מעמיק את אחיזתו הרעיונית בקרב ערביי ישראל** במסגרת מאמציו **למזג את הזירות ולהשתלט על הנרטיב הפלסטיני.** חמאס מוביל מאבק לחידרה ללבבות ערביי ישראל והבדואים, ועד כה נראה שתהליכים אלה

שנת 2021 עמדה מבחינת חמאס בסימן סבב לחימה ארוך ומשמעותי מול ישראל (שומר החומות, 10 – 21 מאי). מדובר באירוע לחימתי שכלל ירי כבד של נשק תלול מסלול לעבר ערים מרכזיות בישראל לרבות גוש דן והסתיים מבחינת נפגעים ב-13 הרוגים ישראלים ו-357 פצועים. בראי ההתפתחויות שליוו את יחסי ישראל וחמאס בשנים האחרונות אירוע הלחימה חתם תקופה בת שנים אחדות (למן ה-30 מרס 2018) שבהן ניהלה חמאס מערכה מתמשכת על מה שהיא קראה שבירת "המצור" על רצועת עזה. במסגרתה יצרה התנועה חיכוך מתמיד על גדר הגבול לצד הפעלה של כלי טרור אחרים כמו שיגור בלוני נפץ, הצתת שדות בשטח ישראל, טפטוף ירי תלול מסלול לעבר עוטף הרצועה ומעבר לכך ואף שימוש בארגונים "סוררים" כדי לייצר מתיחות קבועה.

אולם, בשונה משהו מהרעיון האסטרטגי שהדריך את חמאס בשנים האחרונות ובא לידי ביטוי במאמץ לפרק את טבעת המצור הישראלית מעל הרצועה, הן לתכלית של הקלת המצוקה הכלכלית והן לתכלית של ההתעצמות הצבאית של התנועה, סבב הלחימה ביטא סדר יום שונה שעמד בסימן **התרחבות הרעיון האסטרטגי.** ממיקוד בענייני הרצועה והסגר הפכה חמאס את אירוע הלחימה לאבן הפינה בהגדרת **אג'נדת התנגדות רחבה הרבה יותר** אשר בראש ובראשונה העמידה את התנועה **כנושאת דגל ההתנגדות באזור כולו.** הדבר בא לידי ביטוי בעצם המתקפה שיזמה חמאס על ישראל כאשר שיגרה רקטות ארוכות טווח לעבר ירושלים שיש לה משמעות סמלית החורגת למשל מירי על עוטף הרצועה, תחת האמתלה של הסכסוך בין יהודים וערבים בשכונת שיח' ג'ראח בירושלים. מילולית הגדיר חמאס את סבב הלחימה כ"מערכת סיף אלקדס", כלומר קרב חרב ירושלים ללמדנו על המשמעות הסמלית הנרחבת שביקשה להעניק לאירוע.

לאורך סבב הלחימה נמנעה חמאס מלהציב את סוגיית המצור כעניין מרכזי ושאבה עידוד רב מהתרחבות זירת המערכה לתוך הערים המעורבות בישראל במסגרת המהומות האלימות הקשות שיזמו ערבים ישראלים במקביל לאירועי הלחימה ברצועה. אמנם קשה להצביע על עדויות ותימוכין לכך שחמאס הפעילה ואיכוונה את האירועים הקשים בערים המעורבות, אך **הזיקה שנוצרה בין חלקי המערכת הערבית פלסטינית, בין**

הצליח להשתמש בקמפיין "אל אקצא בסכנה" על מנת להתסיס את השטח ולבסס את מעמדו ביהודה ושומרון על חשבון פת"ח והרשות הפלסטינית, ובקרב ערביי ישראל והבדואים על חשבון גורמים מקומיים.

על ישראל לראות בחמאס כגורם המתסיס מספר אחת באזור, בפנים הארץ וברצועת עזה, ולגבש אסטרטגיה כוללת הלוקחת בחשבון את ההלימה בין פעילות הארגון בכלל הזירות.

מובילים להזדהות בקרב חלקים לא מעטים. הפגנות נרחבות בערי ישראל כמו אום אל פחם שבהן הונפו דגלי חמאס, ובעיקר אירועים המוניים על הר הבית בהובלת מטיפים המזוהים עם חמאס, הנפת דגלי הארגון ושלטים מטעמו, וייזום מהומות אלימות הכוללות השלכת אבנים ובקבוקי תבערה במתחם הר הבית ומטה אל עבר הרחובות המקיפים והכותל המערבי, משקפות את קצה הקרחון בתהליכי עומק של פלסטיניזציה שעוברים על ערביי ישראל. חמאס

יחיא סנואר, מנהיג חמאס בעזה בתהלוכה בנמל עזה (מרץ 2022) (תמונה: אבו עלי אקספרס)

"שומר החומות" ביטא סדר יום שונה שעמד בסימן התרחבות הרעיון האסטרטגי. ממיקוד בענייני הרצועה והסגר הפכה חמאס את אירוע הלחימה לאבן הפינה בהגדרת אג'נדת התנגדות רחבה הרבה יותר אשר בראש ובראשונה העמידה את התנועה כנושאת דגל ההתנגדות באזור כולו. לצד העמקת שליטתו ברצועת עזה חמאס מעמיק את אחיזתו הרעיונית בקרב ערביי ישראל במסגרת מאמציו למזג את הזירות ולהשתלט על הנרטיב הפלסטיני

התעצמות צבאית כפונקציה של היעדרות צה"ל מהשטח

הולכת ומאגרת את מערכי ההגנה האווירית ומכניסה מיליוני ישראלים לטווח הרקטות. בידי חמאס ארסנל הכולל רקטות 107 מ"מ ו-122 מ"מ, מסוג Q-12, Q-20 ו-S-40 – כולם עד טווח של 40 ק"מ; טילים כגון פאג'ר 3 ו-5 עד טווח של 80 ק"מ; וכלה ב-M-75, J-80, A-120, R-160 ואף M302 המגיעים לטווחים של בין 80 ל-180 ק"מ.²³⁴ הערכות מודיעיניות שונות מדברות על מצבור של כ-30 אלף רקטות בידי חמאס וארגונים חמושים אחרים ברצועה.²³⁵

אחד הגורמים העיקריים שאחראים להעצמת בניין הכוח של חמאס, כמו גם הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני, היא **איראן**. משטר המהפכה האסלאמית חרט על דגלו את ייצוא המהפכה ואת השלטת ההגמוניה האיראנית על האיזור כולו במטרה להוביל את עולם האיסלאם. השמדת מדינת ישראל היא מטרה מוצהרת של המשטר, ולשמה בין היתר הוא מפתח תכנית גרעין צבאית. לכן, למרות היות איראן מדינה שיעית, המשטר מפעיל בין היתר "**פרוקסי**" (שליחים ברחבי האיזור) שכוללים גם ארגונים סוניים כגון חמאס. אחת מהדרכים ליצור משוואת הרתעה מול ישראל היא בהקמת **רשת של מנופים** סביבה, דרך חימוש ואימון ארגונים כגון חיזבאללה בלבנון, חמאס וגא"פ בעזה, ארגונים ביו"ש וכן התבססות משמרות המהפכה בשטח סוריה. התמיכה האיראנית מתמקדת בתחום הצבאי ומתבטאת באספקת אמל"ח, בהעברת ידע לייצור עצמי וכן באימונים.²³⁶

כך למשל, יועץ מנהיג איראן עלי ולאיתי הודה בראיון בשנת 2014 שאיראן מספקת את רוב האמל"ח שנכנס לרצועת עזה לרשות חמאס ושהיא גם סייעה לו בייצור עצמי, וכל זאת בתור "**מדיניות עקרונית**".²³⁷ בכירים רבים מחמאס, גא"פ ואיראן התבטאו בתקשורת, בין היתר במהלך מבצע "שומר החומות" ובשנתיים האחרונות, ואישרו את מערכת היחסים החמה הזאת. כך למשל, בכיר הגא"פ ראמז אל-חלבי אמר כי "הציר שבין ירושלים לטהראן – הוא ציר של ניצחון. אני גאה

תנועת חמאס עברה תהליך מואץ ומשמעותי של התחמשות ובניין כוח מאז השתלטותה על רצועת עזה, והפכה לאיום אסטרטגי משמעותי על ישראל ועל העורף האזרחי שלה. עפ"י השב"כ, גם בשנת 2020 חמאס "המשיכה בתהליכי שדרוג היכולות המבצעיות שלה, באופן שהמחיש כי האיום המרכזי בשנים הקרובות טמון בתהליכי בניין הכוח של התנועה ברצועה וזאת לצד המאמצים הבלתי פוסקים של חמאס רצועת עזה לאכוון טרור משטחי איו"ש".²³³

במישור הקרקעי, חמאס מאגרת את צה"ל בנסיונות חדירה; בעידוד הפגנות אלימות על הגדר, כמו המהומות ב-2018 שכללו ירי חי והשלכת מטעני חבלה; צלפי חמאס מאיימים על אזרחים ישראלים שמעבדים את השדות במרחב שעוטף את הגדר; ופעיליו משגרים טילי נ"ט מסוג קורנט ואחרים לעבר רכבי סיור של צה"ל כמו הטיל שהרג את סמ"ר עומר טביב במהלך מבצע "שומר החומות", ורכבים אזרחיים, כמו הירי על אוטובוס התלמידים בשער הנגב ב-2011 שממנו נהרג נער בן 16, או פגיעת הטיל באוטובוס חיילים ב-2018.

במישור האיכותני, חמאס צובר יכולות כגון נסיונות למתקפות סייבר על תשתיות קריטיות ישראליות, כטב"מים חמושים כפי שהומחש בסבב הלחימה האחרון, כלי שיט ממולכדים וגם מערך תת-קרקע הכולל מאות קילומטרים של תשתיות טרור הכוללות הסלקת רקטות ואמל"ח אחרים, הסתרת חדרי פיקוד ושליטה ואפשרו מעבר יעיל של פעילי חמאס בין חלקי הרצועה. מנהרות הטרור שחפר חמאס שימשו אותו גם לצרכים התקפיים כפי שהומחש במהלך מבצע "צוק איתן" עד לבניית קיר המגן התת-קרקעי על ידי ישראל.

במישור הרקטי, חמאס מחזיק בארסנל של אלפים רבים של מרגמות, רקטות קצרות-טווח וטילים ארוכי-טווח, חלקם בתוצרת עצמית וחלקם – בדגש על האיכותיים שבהם – מוברחים לרצועת עזה מאיראן. מסבב לסבב היכולת הרקטית המועצמת של חמאס

²³³ שב"כ, [https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly Summary HE](https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly%20Summary%20HE), דוחות שנתיים/סיכום שנה 2020.

²³⁴ Statista, <https://www.statista.com/chart/24845/estimated-range-of-unguided-rockets-used-by-hamas/>.

²³⁵ New York Times, <https://www.nytimes.com/2021/05/13/world/middleeast/gaza-rockets-hamas-israel.html>.

²³⁶ INSS – המכון למחקרי ביטחון לאומי, https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2018/01/GazaCrisis_HEB_5-131-136.pdf.

²³⁷ משרד החוץ, <https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Iran/SupportTerror/Pages/Iran-provided-most-of-Hamas-weapons-31-Aug-2014.aspx>.

מחדש לעסקת הגרעין, הסרת הסנקציות מעל המשטר ופתיחת הברזים על הכלכלה האיראנית תוביל אם כך לזינוק מחדש ומוגבר של תקציב חמאס וחזבאללה כמו גם זרם האמל"ח שמגיעים אליהם.

לומר שהטילים שמכים בתל אביב נושאים חתימה איראנית, חתימתו של קאסם סולימאני. אני מבקש מאללה להודות לאיראן, בשמי ובשם העם הפלסטיני. הם אלה שתומכים בנו בנשק, בכסף ובמזון. יחיא סנוואר, ראש הלשכה המדינית של חמאס בעזה, אמר כי "ללא תמיכת איראן, ההתנגדות לא הייתה משיגה רמה כזו של יכולות צבאיות, בתקופה בה האומה [הערבית] ויתרה עלינו." אסמאעיל הנייה, ראש הלשכה המדינית של חמאס, אמר גם הוא כי "איראן לא היססה לתמוך בהתנגדות ולסייע לה מבחינה פיננסית, צבאית וטכנולוגית."²³⁸

איראן גם מממנת את ארגון חמאס ביד נדיבה. אם עד 2007 הסתכם הסיוע האיראני לחמאס בכמה עשרות מיליוני דולרים לשנה, לאחר השתלטותו על עזה עלה היקף הסיוע לכ-200 מיליון דולר בשנה.²³⁹ הערכות מ-2018 דיברו על תמיכה על סך 70 מיליון דולר בשנה, שעלו ב-2019 להיקף חסר תקדים של 30 מיליון דולר בחודש – כ-360 מיליון דולר בשנה.²⁴⁰ **עסקת הגרעין מ-2015 רק העצימה את ההתערבות ההרסנית של איראן ברחבי האיזור, והובילה לעלייה של 40% בתקציב ההגנה שלה,**²⁴¹ שממנו שני שליש משמשים את משמרות המהפכה ויחידותיה השונות. חלק משמעותי מהכסף הזה מגיע גם לחמאס ולייצור הרקטות שפוגעות בעורף הישראלי. למרות הסנקציות הכואבות תחת ממשל טראמפ שאיתגרו מאוד את כלכלת איראן, היא המשיכה במימון ארגוני הטרור אם כי בקושי מסויים, על חשבון רווחת אזרחיה. **הצטרפות**

²³⁸ ממרי – המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון, <http://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?5411>
²³⁹ INSS – המכון למחקרי ביטחון לאומי, https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2018/01/GazaCrisis_HEB_5-131-136.pdf
²⁴⁰ Iran International, <https://iranintl.com/en/iran-in-brief/iran-reportedly-agreed-pay-hamas-intelligence-israeli-missiles>
²⁴¹ משרד המשפטים, <https://www.justice.gov/eoir/page/file/1161571/download>

אך השיח סביב התעצמות חמאס ויתר ארגוני הטרור חייב להתקיים בתווך שמכיר ברקע ובתהליך שהובילו למצב הנוכחי. חמאס של שנות ה-90 וחמאס של שנת 2021 הם שני ארגונים שונים בתכלית, ותהליך זה ניזון בעיקר בזכות מהלכי נסיגת צה"ל והאצלת ריבונות של ישראל שהובילו לפריחת ארגוני טרור באותם שטחי הפקר.

הסכמי אוסלו מהשנים 1993-1995, ובפרט הסכם קהיר ("עזה ויריחו תחילה") **סימנו את תחילת צמיחתה של חמאסטון ברצועת עזה**. ישראל הסיגה את כוחותיה הצבאיים מאיזורים אלה ומסרה את המפתחות לרשות הפלסטינית של ערפאת, תוך עיבוי ב"כוח שיטור" פלסטיני מחומש שהתברר כצבא טרור צומח. תחת ערפאת, שטחים אלה כמו גם שטחי B ו-A הפכו לחממת טרור הרחק מזרועו של צה"ל (ערפאת ראה בשטחים מקפצה ל"מהפכה עממית מזוינת שתגרום לציונים להבין כי הם אינם יכולים לחיות בישראל"²⁴²), דבר שאיפשר גם את צמיחת ארגון חמאס, שפתח באינתיפאדה מועצמת כנגד העורף הישראלי. מחמוד א-זהאר, מבכירי חמאס, אישר כי ערפאת נתן אור ירוק לפיגועים ואף העביר אמל"ח מתאים לחמאס לצורך כך.²⁴³ בחודש מרץ 1996 בלבד נרצחו בפיגועים 58 ישראלים, ופיגועי חמאס באינתיפאדה השנייה, מסבארו ומצה ועד הדולפינריום וקפה הלל, הובילו לרצח מאות רבות של ישראלים. **אם מבצע חומת מגן מיגר משמעותית את יכולות חמאס ביו"ש והחזיר את צה"ל לערים, בעזה המשיך חמאס להתבסס באין מפריע** בראשות אחמד יאסין ולאחריו עבד אל-עזיז רנטסיס.

תהליך ההתבססות של חמאס בעזה החל אם כך באוסלו, אך התעצם מאוד לאחר תכנית ההתנתקות, דבר שהוביל כאמור להשתלטותו על עזה. בשל החיבור של הרצועה עם ציר פילדלפי לכיוון מצרים, ללא פיקוח,

הדבר היווה **צינור חמצן קריטי עבור חמאס** לאספקת אמל"ח, כסף, ידע ומעבר אנושי.

על מנת לפצות על הירידה ביכולתו להוציא אל הפועל פיגועי התאבדות, שמספרם ירד מ-60 פיגועים ב-2002 ל-5 ב-2006,²⁴⁴ עבר חמאס להתמקד בירי רקטי. לאחר תקופה ארוכה של ניסוי וטעיה כושל, חמאס וארגונים נוספים הגבירו בהדרגה את כמות ואיכות המתקפות הרקטיות. בשנת 2004 נרשמו ההרוגים הישראלים הראשונים מפגיעת רקטה, שנחתה בסמוך לגן ילדים בשדרות וגבתה את חייהם של גבר בן 49 ופעוט בן 3.²⁴⁵ בשנת 2005 נרשמו 401 נפילות רקטת קסאם, מספר שעלה עלייה חדה לכדי 1,722 רקטות בשנה לאחר מכן.²⁴⁷ במבצע "שומר החומות" כבר ירה חמאס למעלה מ-4,300 רקטות בתוך 11 יום.

בהקשר זה נכנסים לתמונה גם כספי הסיוע מקטר. כספים אלו מאפשרים לחמאס להמשיך ולהחזיק את המנגנון הממשלתי שלה, ומיועדים בעיקר עבור משכורות לפקידי הממשלה ולפרויקטים ציבוריים ברצועה. מנגנון משומן זה עמד על סך 1.1 מיליארד דולר בין 2012-2018,²⁴⁸ כולל הגברת סיוע לאחר מבצע צוק איתן וב-2019. בשנת 2020 עמד על כ-24-25 מיליון דולר בחודש, סכום שקטאר הודיעה בעקבות "שומר החומות" שיעלה ל-30 מיליון דולר בחודש²⁴⁹ – סכום שכבר זהה לרמת התמיכה האיראנית בחמאס. אמנם הכספים הללו משמשים לכאורה לצרכי תשלום המשכורות של פקידי חמאס, אך בכך הם מאפשרים לחמאס להמשיך ולהתעצם ולשמר את כוחה הריבוני ברצועה.

מהלכי אוסלו וההתנתקות השלימו את הפיכת רצועת עזה ל"חמאסטון", ואפשרו את התפתחותו לכדי צבא טרור ללא ריסון כוחות צה"ל והשב"כ. ההתנתקות הפיזית מהרצועה גם העצימה את

²⁴² מידה, <https://mida.org.il/2018/09/23/> אסון-אוסלו-התהליך-שחיסל-סיכוי-אמיתי-לש/

²⁴³ מקור ראשון, <https://www.makorishon.co.il/nrg/online/1/ART2/659/362.html>

²⁴⁴ שב"כ, [https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly Summary HE](https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly%20Summary%20HE%20summary-2006.pdf) דוחות שנתיים/summary-2006.pdf

²⁴⁵ הארץ, <https://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-MAGAZINE-1.9703958>

²⁴⁶ הארץ, <https://www.haaretz.co.il/misc/1.977807>

²⁴⁷ שב"כ, [https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly Summary HE](https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly%20Summary%20HE%20summary-2006.pdf) דוחות שנתיים/summary-2006.pdf

²⁴⁸ הארץ, <https://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.6917729>

²⁴⁹ Ynet, <https://www.ynet.co.il/news/article/ryP2rm4gO>

מורכבויות האתגרים בפני ישראל בניגוד לערי יו"ש, משום שהכניסה אלמנט פסיכולוגי של "מעבר לגדר" לכל מבצע סיכול בסגנון זה. כך כותב אלוף במיל' גרשון הכהן, מהועד המנהל של תנועת הביטחוניסטים, בספרו "גדר ה'הפרדה'":²⁵⁰

בתחילת שנות ה-90 החל כאמור לעלות רעיון בניית הגדר כחיץ המפריד את ישראל הריבונית מאזור יהודה ושומרון. ראש ועדת החוץ והביטחון של הכנסת דאז, אלוף (במיל.) אורי אור, שהבין את המשמעות שתהיה למהלך שכזה על תפיסת הביטחון של צה"ל, הזהיר: "תפיסה ביטחונית זאת, המעדיפה התבצרות מאחורי קווים, יוצרת פסיביות וכניסה לעמדות מגננה, גם אם לא נרצה בכך."

במציאות הנוכחית בה נשקל המשך בניית הגדר בגוש עציון ודרום הר חברון, מתחדדת עוד יותר האפשרות ליצירת מציאות הדומה לזו שהתפתחה ברצועת עזה, גם ביהודה ושומרון. כפי שמסתמן מכוונת המצדדים בגדר כגבול לעתיד, **מיקוד שגרתי של מאמץ ההגנה רק מצדה האחד של הגדר עתיד לקבע לאורך הזמן קושי ליזום פעולות מצידה השני**. הם אמנם מבקשים להרגיע באמירה כי אין בכוונתם לראות בגדר מחסום לפעולת צה"ל גם מעברה השני, אלא שעל-פי מה שהתרחש בעזה, כ"**ניסוי מעבדה**" חסר תקדים, ניתן ללמוד עד כמה הגדר מייצבת קו חזית שכל פעולה מעבר לה הופכת עם הזמן לאירוע מבצעי מורכב בעל משמעויות פנימיות ובינלאומיות, המקשה על קבלת ההחלטה לממשו.

ראוי ללמוד את הקשיים המעורבים בהחלטה להפעלת כוח קרקעי ברצועת עזה. קשיים אלה נובעים בין היתר, מכך שחציית כוח קרקעי נתפסת כ'הכרזת מלחמה', בשונה מכוח אווירי שחציית הגבול שלו ברוב המקרים היא מהירה בחתימה נמוכה ובעלת מאפיינים כירורגיים ונקודתיים. יצירת גבול דה-פקטו בין יהודה ושומרון לשאר

שטחי הארץ באופן שיביא את צה"ל לנוכחות מצידה האחד בלבד יאלץ את מדינת ישראל לספק הסברים בכל פעם שתחליט לפעול יבשתית מצידה השני של הגדר. בפועל תיווצר "**גבוליציה של הגדר**" וכל השטח הנפרס מעבר לצד הגדר בו פועל צה"ל יקבל מאפיינים של שטח ריבוני זר. מצב שכזה יגביל את הלגיטימציה של מקבלי ההחלטות ושל צה"ל לפעול באזורים שיצריכו זאת ביטחונית ויגביל את גמישות הפעולה.

אכן, **הניסוי שנעשה בעזה מסמל את קריסתו הטוטאלית של המודל העזתי**, שסימל השתלטות גורמי טרור בעזיבת צה"ל והפיכתה לשטח הפקר וחממת טרור, **ומלמד יותר מכל על כך הסיכון הרב ביוזמות היפרדות רחבות-היקף נוספות ועל ההכרח שלא לשחזר את אותו כישלון מהדהד בהקמת מדינה פלסטינית בשטחי יהודה ושומרון**. תא שטח זה, הגדול פי 16 מרצועת עזה ובעל יתרון טופוגרפי משמעותי על ישראל כולה, מירושלים דרך נמל התעופה בן גוריון ועד רצועת החוף הצרה והצפופה הכוללת תשתיות לאומיות באשדוד, בחדרה ובמקומות רבים נוספים, היא תסריט האמיים שעלול לחסל סופית את המפעל הציוני בארץ.

בנוסף, התמודדות עם 250 גבול נוספים בשטחי יו"ש, בנוסף ל-56 ק"מ הנוכחיים בעזה, תעמיס באופן כמעט בלתי אפשרי על מערכת הביטחון הישראלית. חשוב מכך, גבול יבשתי פרוץ בן 100 ק"מ בין יו"ש לירדן יתווסף על גבול בן 13 ק"מ בלבד בין עזה למצרים, ויאפשר זרימה חופשית של אמצעי לחימה וטכנולוגיות מתקדמות מאיראן. **בהיעדר הגנה מרחבית בדמות יישובים וריבונות, הדבר יחזור כבומרנג בדמות בניין כוח טרור עצום מול מדינת ישראל המצטמצמת שנכנסת למגננה במקום אכיפת שליטה מרחבית**.

²⁵⁰ פורום קהלת, https://kohelet.org.il/wp-content/uploads/2018/10/Gader-HaHfrada_Gershon_2018.pdf

כך סולל סנואר את דרכו למרכז הבמה על חשבונה של ישראל מבולבלת

סא"ל במיל' ברוך ידיד | לשעבר יועץ לענייני ערבים בפיקוד מרכז/איו"ש
ובמפקדת מתפ"ש, מרצה ופרשן לענייני ערבים, איש עסקים ויזם

ואז נולד במוחו הרעיון להרחיב את אחיזתו בתוך זירת ערביי ישראל. הדבר הזה מסביר גם את החוצפה כאשר מעל המקפצה הוא מאיים כעת על חבר הכנסת, מנצור עבאס.

בתום מבצע "שומר החומות" רשמת חמאס את הלקח העיקרי שלה והוא חיזוק הקשר עם ערביי 48 ואכן, קצת לפני יום האדמה האחרון, מקימה החמאס ברצועת עזה את "הוועדה לתמיכה בערביי ישראל", שנועדה להצית את המחאה בנגב ומשם גם למקומות אחרים. פיגועי ההשראה בחסות דאע"ש סייעו לסנואר. כעת, ברמדאן 2022 מתגייסת חמאס מחדש לשירותו של יחיא סנואר והיא פועלת תחת ההבנה כי ממשלת ישראל, בהרכבה הפוליטי הנוכחי, תתקשה לפעול מול הרצועה.

חמאס מכריעה גם בעניין אחר ומשמעותי מאוד ומחליטה בעד ההליכה עם הציר האיראני השיעי ובכך היא סותמת את הגולל על וויכוח בן מספר שנים בתוך התנועה. המהלכים בהם נקט סנואר באחרונה מצביעים על תעוזה ועל חוכמה רבה: חמאס יורה רקטה אחת מלבנון כדי לאותת לישראל על מחיר ההפסד במקרה של תקיפה ברצועת עזה, שזועקת לשיקום, וכורעת תחת הלחץ הכלכלי ואשר החלה ליהנות משורת הקלות ישראליות. לא ייאמן, אבל עזה הופכת להיות השכפ"צ של סנואר במהלכיו מול ישראל בזמן שהיא מתעצמת לקראת העימות הבא. עשרות טילים נורו באחרונה לעבר הים, ל"ניסוי כלים".

גם הכסף הקטרי זורם לרצועת עזה דרך משאיות הדלק המצריות. 12 אלף עזתים עובדים בישראל ומזרימים מיליונים לממשל חמאס. בצעד נוסף במסגרת האסטרטגיה שלו מונע סנואר מהג'יהאד האסלאמי לירות לעבר ישראל אך משחרר את הרסן בפעילות חמאס באיו"ש, עליה מנצח חברו, צאלח עארווי. כך גם במזרח ירושלים, בה ממנה עארווי את ח'אלד צבאח, ליד ימינו.

בחודש האחרון מנסה חמאס להבעיר את זירת איו"ש וירושלים ולהסית את ערביי ישראל תוך שמירת רצועת עזה מחוץ למעגל העימות. מאמצייה ומהלכיה של חמאס הם חלק מאסטרטגיה שגובשה בתחילת השנה שעברה, לאחר הבחירות להנהגת חמאס החדשה.

יחיא סנואר, שבקושי זכה בקדנציה השנייה בהנהגת עזה, מול יריבו, נזאר עוודאללה, תיקן את כישלונותיו והחל סולל את דרכו הפוליטית לעבר קדמת הבמה הפלסטינית ממקום מושבו ברצועת עזה, על חשבון של ישראל והרשות הפלסטינית.

סנואר ניגש לבחירות השניות לאחר ש"חטף" על הראש" ממועצת השורא של חמאס, בתחילת 2017 במהלך הקדנציה הראשונה שלו. אז ירדו גורמים במועצת השורא על סנואר בשל היותו "אזרחי" מידי, בשל הפטפטת הנדיבה מידי מול המצרים ועוד. לאחר שנעלם לשבועיים ולא נראה בציבור, חזר סנואר ותכנן את אסטרטגיית ההתשה בדמות "תהלוכות השיבה" על הגדר ברצועה.

גם תהלוכות אלו לא הביאו את התוצאה המיוחלת ולכן, כבר בשנה שעברה, לאחר שזכה בקדנציה השנייה, החל סנואר לחזק ולתקן את קשריו ויחסיו עם הזרוע הצבאית ועם מפקדו והמנטור שלו, מחמד דף. לאחר שביטל אבו מאזן את הבחירות בשנה שעברה ולאחר שחמאס נכשלת בהסרת המצור מעל הרצועה, התחיל סנואר לחשוב גם על עתידו הפוליטי שעמד בסכנה. בתמיכת או בהמלצת מחמד דף, החליט סנואר לשגר שני טילים לעבר ירושלים תוך שהוא מנצל את סוגיית אל אקצא' ואת המתיחות סביב שיח' ג'ראח, כדי לבוא חשבון עם אבו מאזן שגנב לחמאס את הבחירות, בראייתה.

סנואר, כפי שאמר בעצמו רק באחרונה, הופתע מאוד מהתגייסות ערביי ישראל בערים המעורבות לקריאתו

בהדרגה, כובל סנואר את ידיה של ישראל בהיותה מגובה על ידי הציר האיראני, מה שמסביר גם את נאומו חסר התקדים של מפקד משמרות המהפכה, חסין סלאמי, בשידור לתושבי רצועת עזה. באחרונה סנואר אפילו מעז ולקח אחריות, שלא כהרגלו, על הפיגוע באריאל ומסמן לכולם כי ידה הארוכה של חמאס מגיעה גם לשטחי איו"ש.

כתוצאה מכל אלו, סנואר מוצא מולו את ישראל כבולה ומבולבלת וגם כאשר דנים עיתונאים וח"כים ברעיון לחסל אותו מזדרזת ישראל, על פי מקורות ערביים, להעביר למצרים מסר שמופנה לחמאס, לפיו אין בכוונתה לחסל את בכירי ההנהגה. כעת יכול סנואר להתסיס את מזרח ירושלים ואת שטחי יהודה ושומרון מתוך תקווה ותפילה לראות את אבו מאזן נופל ולעורר גם אי יציבות בשטחי ישראל.

כך סולל סנואר את דרכו גם מול עארורי, חברו וגם מול הניה יריבו פטרונו וכך חמאס שומרת על מה שהיא מכנה "חלוקת העומסים" בין הזירות ובזמן שישאל מנסה לבדל בין הזירות מצליחה חמאס להפוך אותם למערכת אחת משומנת.

"בצל חולשתן של ממשלת ישראל והרשות הפלסטינית שואף יחיא סנואר להפוך למנהיג הפלסטיני החדש", כך טוענים ומעריכים מקורות ברצועת עזה, ברשות הפלסטינית, בפת"ח ובמוסדות אש"פ ודבריהם שופכים אור על מערכת שיקוליה של חמאס.

שלושה תקדימים משמעותיים נרשמו בימים האחרונים בזירת חמאס עזה. לראשונה, נאם חסין סלאמי, מנהיג משמרות המהפכה בשידור מוקלט, לתושבי רצועת עזה ולראשונה התערב יחיא סנואר באופן בוטה וישיר בפוליטיקה הישראלית, כאשר קרא לחבר הכנסת, מנצור עבאס, "בוגד" ולראשונה מזה שנים קיבלה החמאס אחריות לפיגוע הטרור באריאל.

גורמים פלסטינים שונים, איתם שוחחנו בשעות האחרונות, לרבות מקורות בחמאס בעזה, משוכנעים כי חמאס פועלת במסגרת אסטרטגיה מתוכננת היטב שנהגתה מאז הסתיימו הבחירות לנהגתה בתחילת השנה שעברה ומוסיפים "יחיא סנואר איננו יכול לעמוד בפיתוי בדמות חולשת הממשלה הישראלית,

התפוררות הפת"ח והרשות הפלסטינית והמתח הדתי שהציתו תומכיו במזרח ירושלים והוא מסמן את דרכו לכסא ההנהגה הפלסטינית במקומו של אבו מאזן". גורם ברצועת עזה אומר הבוקר "חמאס מודעת למצב הפוליטי המסובך והרגיש בישראל והנהגתה מרגישה חסינה מפני כל פעולה צבאית נגד רצועת עזה. יחיא סנואר מעריך, כי התגורו בישראל לא תיענה בפעולה צבאית והוא מונע מתחושת כוח נוכח המצב הפוליטי בישראל".

עוד אומר המקור בעזה "סנואר עומד בפני הזדמנות היסטורית להתקדם למרכז הבמה הפלסטינית גם בצל התפוררותה של הרשות הפלסטינית והוא מודע היטב לכך שמאות אלפי צעירים פלסטינים חשים את עצמם כחסרי הנהגה פוליטית אחרת ולפיכך החליט לקחת חסות גם על מה שנראה בפועל פיגוע של בודדים ואף לעודד פיגועים נוספים אפילו בעומק ישראל". סנואר עצמו אמר בנאומו כי הופעת מהתגייסות ערביי ישראל למערכה בימי "שומר החומות".

גורם אחר ברצועה מוסיף "הבלבול הישראלי שהופגן באחרונה כאשר ישראל העניקה קלות לעזתים, ביטלה אותן לאחר ירי הרקטה ושוב חידשה את יציאת העזתים לעבודה בישראל, בצל איומי חמאס, כמו גם היעדר תגובה ליירי הרקטות, מניעת עלייתם של יהודים להר הבית ואפילו הרפיית הלחץ מעל ג'נין, כל אלו אותנו לחמאס כי ישראל מבולבלת ואובדת עצות מול רצועת עזה".

בהתייחסו לאסטרטגיה של חמאס אומר גורם בארגון, "מאז שנת 2021 מתקדמת חמאס בצעדי ענק להפוך לנהגה הפלסטינית במקומם של הפת"ח ואש"פ והרשות הפלסטינית והיא משוכנעת כי הרחוב הפלסטיני רואה בה את המנהיגות היחידה לשחרור וגם את הכתובת המדינית הפלסטינית במקומו של אבו מאזן. יעידו על כך עשרות שיחות הטלפון שבין המתווכים ממצרים, מקטר מהא"ם ועוד שנכנסו ללשכתו של אסמעיל הניה וללשכתו של יחיא סנואר בעוד שאבו מאזן נותר בודד במוקטעה".

המקור בחמאס אומר "אין לשלול שבקרוב תציע חמאס קווים להסדר מדיני מול ישראל כחלופה להסכמי אוסלו ולעמדותיו של אש"פ". יש לציין כי חסין סלאמי, מנהיג משמרות המהפכה, אמר לתושבי עזה בשבוע שעבר, כי הסכם אוסלו לא ישרת את

המטרות הפלסטיניות. פעילותה של חמאס מטרידה מאוד גם את צמרת הפת"ח. גורם בכיר בארגון אומר הבוקר "אבו מאזן אשם בוואקום שנוצר ברחוב הפלסטיני ובהתפוררות הפת"ח, מה שמסביר בין השאר את חזרתם של "חללי אל אקצא" למעגל הטרור בג'נין, בשכם ובמקומות נוספים. " לדבריו "חמאס מנסה למלא את הוואקום והמספר 1111 אותו הסביר סנואר בנאומו כמספר הרקטות שישוגרו לעבר ישראל במטח הבא, וייחס אותו לתאריך מותו של יאסר ערפאת, היכה את הפת"ח בהלם בשל המסר שבו לפיו סנואר פורש חסות על ערפאת, מייסד הפת"ח". הגורם הוסיף "האווירה בשטחי הרשות הפלסטינית מצביעה על כך שמאות אלפי צעירים מתלהבים מחמאס, מההתגרות בישראל ומיכולתה לכופף את ישראל גם במזרח ירושלים וכעת מופיע סנואר כמנהיג הפלסטיני החדש".

בכיר הפת"ח מעריך, על סמך קשריו עם הנהגת חמאס בעזה כי "חמאס סיימה את שלב בניית הכוח הצבאי ברצועה וכעת היא פונה לבניית עצמתה המדינית ככח משמעותי וכל זאת באשמתה של ישראל וכתוצאה מחולשתו של אבו מאזן", אמר הבכיר והוסיף "איש לא שיער שנקמת חמאס באבו מאזן שביטל את הבחירות בשנה שעברה תהיה כואבת כל כך, כפי שהדברים מתבררים כעת".

בכיר הפת"ח מסכם "המסר שחמאס מעבירה לרמאללה הוא "עליכם לקבל את חמאס החדשה גם כאלטרנטיבה לאש"פ". בעניין זה אומר גורם באחד ממוסדות אש"פ הבוקר בשיחה איתנו "חמאס פועלת תוך תמיכה משמעותית ביותר מצד חיזבאללה ואיראן ולאחר שהידקה מאוד את היחסים באחרונה. " לדבריו, "לכידת המחבלים מאריאל בקלות רבה איננה מקרית שכן המחבלים המתינו לכוחות הימ"מ כדי להיתפס ולאפשר לחמאס לקבל את האחריות על הפעולה ובכך לאותת לישראל ולרשות הפלסטינית על כוונותיה. " לדבריו, "הבערת האש על רקע הכוונה להקריב קורבנות במסגד אל

אקצא' היא רק הפתיל שחמאס הציתה אבל היא איננה הסיפור כולו. לא בכדי השקיעה חמאס מאמץ עליון להכניס לתוך מתחם אל אקצא את הדגלים הירוקים ואת כרזות הענק כדי להפגין בעלות על המקום הקדוש ולצעוד צעד קדימה לעבר ההנהגה הפלסטינית ולסחוף את ההמונים. " להערכתו, לאור ההתפתחויות האחרונות, "הולכת ישראל כעת לעימות מול חמאס בלבנון, ממנה כבר שוגרה רקטה ע"י החמאס לפני מספר ימים, בעזה ובגדה המערבית".

בהתייחסו לאירועים האלו אומר לנו הבוקר גורם ביטחוני "מערכת הביטחון מזהה את תנועתה של חמאס לעבר מרכז הבמה הפלסטינית" והוא מודה "הדבר נובע מהבנת חמאס את חולשת ממשלת ישראל ואת ההיחלשות הברורה ברשות הפלסטינית".

לדבריו, כל אלו דוחפים את סנואר לקראת השלב הבא בו יהפוך למנהיג הפלסטיני החשוב ביותר ויציב את חמאס כאלטרנטיבה לאש"פ. " הגורם הביטחוני מוסיף "חמאס מגובה היטב בציר האיראני ומכאן גם הזמנתה את חסין סלמי לנאום מול הציבור העזתי וכך גם נאומו של הניה, מנהיג חמאס, מול החות'ים בתימן, המהווים זרוע איראנית. " עוד אומר הגורם הביטחוני כי "חמאס מעודדת גם מהאפשרות שהסכם הגרעין החדש ישחרר לחץ מעל איראן ויקל על הציר הרדיקלי השיעי".

יש לציין כי בחודשים האחרונים הסתיים ויכוח עמוק בתוך החמאס בהחלטתה של הזרוע הצבאית שהכריעה בעד המשך ההליכה עם איראן ובעד הידוק היחסים עם הציר השיעי. נציין כי בנאומו חזר והדגיש סנואר את המונח "ציר ירושלים".

גורמי ביטחון אמרו באחרונה כי במהלך מבצע "שומר החומות" שגעה חמאס כאשר העריכה כי ישראל לא תפעל נגדה ואילו כעת חמאס מהלכת בין הטיפות אולם היא עלולה לגרור את ישראל לפעולה צבאית ברצועה.

תפיסת המערכה הכוללת של חמאס

ד"ר דורון מצא | לשעבר בכיר בשב"כ ביחידה למחקר ועיצוב מדיניות, מרצה בתכנית למזה"ת של מכללת "אחוזה", מומחה ליחסי יהודים-ערבים

מאזן. הבחירות היו עבור חמאס פתח לתקווה לחיזוק כוחה הציבורי בגדה וירושלים, וביטולן שימר את הסטטוס קוו והוביל גם לכישלון הידוע מראש של מאמצי הפיוס בין התנועות. אם כן, נכון לעכשיו הסטטוס קוו בזירה הפוליטית הפנים-פלסטינית נשמר, אך מצב זה יכול להשתנות במהירות – הן בשל יציאתו מהזירה של אבו-מאזן או בשל אירוע משברי אחר. נכון לכעת, חמאס ממשיך לזכות באהדה ציבורית ניכרת גם בגדה ובירושלים.

אל מול ההישגים התודעתיים היחסיים חמאס חווה שני קשיים אסטרטגיים בתחום הצבאי ובתחום המדיני. הראשון, בתחום הצבאי-אסטרטגי, נובע מהשלמת המכשול אשר אמור לנטרל את האיום התת-קרקעי. במשך שנים ארוכות היה איום התת-קרקע "שובר שוויון" במאבק עם ישראל, ויצר מוטרדות רבה במערכת הביטחון בשל החשש מפגיעה ראויה או השתלטות של חמאס על ישוב סמוך גד. ההתגברות על איום זה משאיר את חמאס ללא אחד מהמפעלים בהם השקיע זמן וכסף רבים, ומאלץ אותו לפנות לכיוונים אסטרטגיים חדשים.

הקושי השני הוא בתחום המדיני: הזרוע הצבאית של חמאס הוכנסה לאחרונה לרשימת ארגוני הטרור גם באוסטרליה, והלגיטמציה העולמית לפעילותה של התנועה ככלל הולכת ופוחתת. גם בני ברית יציבים יחסית דוגמת המשטר הטורקי וארדואן משנים את הטון בעקבות התחממות היחסים עם ישראל. חמאס, בדומה לכוחות אזוריים נוספים, הופכת לתלויה באופן נרחב וכמעט בלעדי באיראן.

לפיכך, שתי מגמות מרכזיות צריכות לעמוד לנגד עיניה של ישראל בהכנה לעימות הבא: מגמת הרחבת העימות של חמאס וליכוד הזירות מובילה כבר היום למצב בעייתי עבור ישראל בו חמאס לא מהסס לפעול בתגובה לאירועים המתרחשים בירושלים, והוא ממשיך לעודד במרץ טרור עממי בירושלים וביהודה ושומרון. במבצע שומר החומות עצמו נוכחנו לדעת על נוכחות צבאית של חמאס גם בלבנון, ויש לצפות להמשך מאמצים מצד הארגון לבסס את אחיזתו גם בזירה הצפונית ולחזק את האיום הרב-זירתי. בתרחיש של שינוי יסודי בהנהגה הפלסטינית ביהודה ושומרון, יש לצפות גם לעלייה

מאז סיומו של מבצע צוק איתן בשנת 2014 פעלה ישראל לביסוסה של הסדרה אל מול שלטון חמאס ברצועת עזה, אשר כללה גזרים כלכליים בתמורה לשקט בטחוני. תפיסת ההסדרה נובעת מהצורך החיוני של חמאס בסיוע כלכלי בכדי לאפשר צרכים בסיסיים לתושבי הרצועה ולהבטיח את יציבותה תחת שלטונו, אל מול הרצון של ישראל בשקט בגבולה הדרומי.

לאורך השנים מאז 2014 פעל חמאס להעלאה והורדה של עוצמת המתיחות בגבול הרצועה בהתאם לאינטרסים שלה ולאירועים שהתרחשו בזירות נוספות. האירועים הבולטים ביותר בהקשר זה היו במסגרת צעדות השיבה וההפגנות הסמוכות לגדר שאירגנה חמאס בשנת החל מיום האדמה 2018, אשר חלקם היו ימי הסלמה ממשיתים אשר כללו ירי רקטי נרחב לישראל ופעילות של חיל האוויר ברצועה.

ההסדרה קרסה במלואה רק בעקבות אירועי מאי 2021, המבטאים שינוי פרדיגמה מהותי עבור חמאס, כזה אשר בכדי לבססו בחר הארגון לצאת למבצע צבאי מלא. אירועי הימים שקדמו למבצע שומר החומות התרחשו בשכונת שמעון הצדיק בירושלים – חמאס ליבה את האש מרחוק וזכה לאהדה ציבורית נרחבת שהתבטאה בקריאה הפופולרית באותם הימים "אנחנו האנשים של מחמד צ'יף".

חמאס מנסה שנים ארוכות ליצור תפיסת מערכה כוללת אשר מאחדת בין יהודה, שומרון וירושלים לבין המאבק העזתי, בהובלת ראש מטה הגדה בארגון צאלח אלעארורי. במאי 2021 בחרה חמאס לבסס משוואה לפיה מהלכיה של ישראל בירושלים יובילו לתגובה צבאית מעזה, אף במחיר הסלמה. תגובה זו ארעה עם ירי הרקטות לירושלים במהלך יום ירושלים, ה-10 במאי 2021. על אף שלא נראה שיש קשר ארגוני או לוגיסטי ישיר בין הדברים, יש להוסיף למשוואה זו גם את הפרעות האלימות של ערביי ישראל בערים המעורבות באותם הימים, שזכו לתמיכה ועידוד של חמאס (בשפה החמאסית מכונים ערביי ישראל "האזור הרביעי" או "ערבי 48").

לאירועים הצבאיים של מאי 2021 קדמו אירועים פוליטיים פנים-פלסטיניים: ביטולן של הבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית בידי יו"ר הרשות אבו-

ניכרת בכוחו של הארגון ולמאבקים פנימיים משמעותיים.

במקביל, משעה שאיום התת-קרקעי מאבד ממרכזיותו, יש לצפות שחמאס תפעל ביתר שאת לפיתוח איומים אסטרטגיים אחרים, אשר יכולים להוות הפתעה עבור גופי המודיעין. במוקד המאמצים המוכרים נמצאת סוגיית כל הטיס הבלתי מאוישים, פרויקט עליו עובדת חמאס שנים ארוכות. על ישראל להניח כי ידע ויוזמות איראניות נוספות נמצאות בידי חמאס, לכל הפחות בשלבי תכנון.

שילוב של הערכות צבאית ומודיעינית עם המשך המאמצים המדיניים לניתוק צירי המימון וההשקעות של הארגון נדרשים לצורך המשך וריסון התעצמות חמאס. כאשר ברור לכולם כי השאלה אינה האם ההסדרה תקרוס פעם נוספת אלא מתי, על ישראל להיות ערוכה להגיב לאיום המתחדש המתהווה מצד חמאס, ברצועת עזה ובזירות נוספות.

ניצוד תיראה המערכה הבאה מול חמאס?

מאז מבצע "שומר החומות" (מאי 2021) שומרת גזרת הרצועה על שקט ביטחוני. למעשה גם האירועים הביטחוניים האחרונים שהתרחשו בגזרה זו וממנה (ירי הרקטות ב"שווג" שנפלו בחוף הים של גוש דן ב-31 דצמבר 2021, ולפני כן אירועי ירי מקלעים משטח הרצועה ב-29 בחודש) היו בבחינת היוצא מן הכלל שמעיד על הכלל.

האם זו ההרתעה שפעלה את פעולתה בעקבות המבצע הצה"לי אשר השפיעה על המציאות הביטחונית הזו ויצרה לעוטף הרצועה ולישראל חסינות ביטחונית? הרושם הוא שהתשובה על השאלה הזו היא שלילית, וכך גם האפשרות הנוספת כי מבצע "שומר החומות" כינס את חמאס לתוך תפיסת ההסדרה (כלכלה תמורת שקט) שישראל התאמצה בעשור האחרון לקדם מול רצועת עזה.

מבצע "שומר החומות" לא יצר הפיכות בתמונת המציאות ברצועה. למעשה, הוא הסתיים במקום שבו הסתיימו מבצעים צבאיים אחרים (דוגמת "צוק איתן", "עמוד ענן" ו"עופרת יצוקה") בסוג של "תיקו" חמוץ בהיבט של שימור המציאות הרצועתית המבוססת על שליטה פוליטית של תנועת האחים המוסלמית, המנהלת את המובלעת הפלסטינית הענייה והאקטיביסטית של הרצועה, מבלי שלישראל תהיינה חלופות אסטרטגיות נוחות יותר.

חמאס ודאי לא התפרקה מחוץ להתנגדות שלה וגם מודל ההסדרה ממשיך לקרטע ולמעשה נותרו בעינן המחלוקות המהותיות בין ירושלים לבין עזה בהקשר של קביעת תכולת ההסדרה והמרחק בין שאיפות חמאס בהקשר הזה ובין המקסימום שמוכנה ישראל לספק, כדי למנוע התעצמות ביטחונית של התנועה מדרום, הוא עדיין גדול מכפי שניתן יהיה לגשר עליו. ההסבר היחיד ליציבות הביטחונית של החודשים האחרונים מונח אם כן במה שהתרגלנו לראות כמעט אחרי כל סבב לחימה משמעותי בין ישראל ובין חמאס.

במילים אחרות, מדובר בתופעה של מיתון (זמני) של האנרגיות ותהליך של שיקום הרצועה הכרוך לא פחות מכך גם בבנייה מחדש של היכולות הצבאיות של חמאס שניזוקו בסבב הלחימה האחרון. מדובר בחידוש מלאי הטיילים, שיקום המערך התת-קרקעי וכמובן בפיתוח יכולות חדשות שישמשו את התנועה בסבב הבא. מנקודת מבט זו, עם סיום סבב הלימה של "שומר החומות" החלה תקופת רגיעה אבל בו זמנית החל התקתוק קדימה לקראת הקונפליקט הבא שקשה עדיין לצפות מתי ובאילו תנאים הוא יתפרץ.

מה שברור מעל לכל ספק הן שתי קביעות. האחת, אסטרטגית - סבב הלחימה האחרון מול חמאס היה שונה מקודמיו במובן הזה שהוא גילם הרחבה של תפיסת המאבק של חמאס מקונפליקט שמעמיד את ההקשר המקומי של "הסרת המצור", כלומר רצועת עזה, במרכז ברוח סבבי הלחימה הקודמים, תוך גלישה לתפיסת מאבק שיש לה הקשר כלל אזורי ומשתמשת בסמלים על-לאומיים (כמו ירושלים).

השנייה, אופרטיבית - סבב הלחימה לא גילם חדשנות צבאית מצד חמאס ולמעשה היום שאחרי הסבב מציב אותה בסוג של קושי להמשיך ולייצר מופעים של התנגדות, לא רק מטעמי מאמצי השיקום שלה והצורך ללקק את פצעי הסבב אלא גם בגלל ההתקדמות שביצעה ישראל, למשל עם השלמת המכשול הקרקעי שמונע אפשרות של הפעלת כוחות רגליים משטח הרצועה וחיסול איום המנהרות.

במובן הזה, ניכר אצל חמאס מתח בין מצד אחד הרעיון של תפיסת הרחבת המערכה במובנים האסטרטגיים לבין צמצום היכולות ומגבלות הפעולה במובן האופרטיבי-טקטי. המתח הזה הוא עניין שראוי לישראל להתעכב עליו בניסיון "לדמיין" (כלשונה של ועדת החקירה האמריקנית שבדקה את הכשל המודיעיני-תפיסתי שקדם לאסון הפיגועים במגדלי התאומים) כדי חמאס מתכוונת להתמודד עם אותו קושי.

רמזים לכיוון האפשרי בהקשר הזה ניתן ללקט מתוך סדרה של אירועים קטנים שתפסו אך במידה מוגבלת את תשומת הלב הציבורית בחודשים האחרונים. מדובר באירועים בידידים של שיגור רקטות של גורמי חמאס משטח לבנון לצפון הארץ שהתרחשו ביולי 2021 בעקבות מבצע "שומר החומות" ואף במהלכו, כמו גם בפיצוץ שאירע במחסן תחמושת של חמאס באזור צור שבלבנון בדצמבר 2021.

מכלול האירועים הללו נתן מושג ולו קלוש על נוכחות חמושה של תנועת חמאס בלבנון הנמצאת בשנים האחרונות בסוג של טראומה פוליטית פנימית שמזכירה את ההתגלגלות למלחמות האזרחים הקודמות אותן חוותה בשלהי שנות החמישים ובשנות השבעים של המאה העשרים. האירועים הללו עשויים לשקף את המגמה האופרטיבית החדשה שחמאס עשויה ללכת בדרכה בואכה העימות הבא.

ההיגיון של העימות הזה ישען על מאמץ להרחיב את גבולותיה הגיאוגרפיים של המערכה מהרצועה גם לזירות הסמוכות לישראל ובעיקר ללבנון ממנה עלולים גורמי הארגון לשגר מטחי טילים לעבר יישובי הצפון, במקביל לשיגור מטחי הטילים משטח הרצועה. מגמה זו תעלה בקנה אחד עם הנטייה שכבר הסתמנה אצל חמאס לראות במערכה מול ישראל כעימות הגדול ממידות ההקשר המקומי של רצועת עזה.

אולם בד בבד היא עלולה לקבל דחיפה על רקע המציאות הפוליטית הפריכה בלבנון הנמצאת כאמור

במשבר עמוק ועל סף מלחמת אזרחים חדשה. במצב הזה חזבאללה כגורם הפוליטי הדומיננטי במדינה זו יתקשה לרסן את פעילות חמאס משם בין אם כפועל יוצא של המציאות הפנימית בלבנון ובין אם שירגיש מחויב ברמה העקרונית לרעיון ההתנגדות לישראל.

המערכה הבאה מול ישראל תעמוד אם כן בסימן ניסיון של חמאס לשכלל עוד יותר את יכולותיה הטכנולוגיות בתחום הנוגע לחציית המכשול הקרקעי דרך פיתוח ארסנל הרקטות ויכולות נוספות כמו כלי טיס לא-מאוישים שיופעלו נגד ישראל, ובמקביל בניסיון לפתוח זירות לחימה נוספות מחוץ לשטח הרצועה, כמו מלבנון.

ברור שמציאות כזו תכניס את ישראל בבואה להתמודד עם התפתחות כזו למרחב חדש של דילמות הנובעות מכך שתגובה בשטח לבנון עלולה לסבך אותה בעימות עם גורמי הכוח המקומיים שם, ובראש ובראשונה עם חזבאללה. מבחינה זו, המגמות הללו, אם יבשילו, יהיו סוג של הדהוד היסטורי כפול: בראש ובראשונה למאבק בשלהי שנות השישים של המאה העשרים של הארגונים הפלסטינים ובראשם פת"ח שפיתחו את תיאורית "הנפץ" ולפיה יש לפעול כלפי ישראל מזירות של מדינות שכנות (כמו ירדן ולבנון) כדי לייצר התלקחות ביטחונית כוללת; ושנית, למציאות הלבנונית שאופיינה בשנות השבעים בהנכחה של אותם ארגונים פלסטינים אשר ניצלו את המבנה הפוליטי-חברתי העדתי בלבנון כדי להופכה בסיס אופרטיבי באותו מאבק נגד ישראל.

הגרעין האיראני

- מאחר שהמשטר האיראני רואה את שרידותו בתור יעד עליון, יש להציב לו ברירה בין שרידותו לבין תכנית הגרעין שלו. זוהי הדרך היעילה ביותר להשפיע על חישוביו. על המשא ומתן עם איראן להתנהל מעמדת כוח, בהתבסס על אסטרטגיית "מקסימום לחץ" מצד ארה"ב ובעלות בריתה. הדבר כולל הטלת סנקציות כלכליות המאיימות על שרידותו של המשטר; חימוש בעלות בריתה של ארה"ב כנגד האיום האיראני; ומעל הכל, הצבת **איום צבאי אמין** לניטרול תכנית הגרעין הצבאי האיראנית. הלחץ המצטבר על המשטר האיראני הוא מרכיב מרכזי בדיפלומטיה, וצריך להיות מגובה במסר חד-משמעי לאיראן, שארה"ב ובעלות בריתה לא יתירו לה להתקדם בתכנית הגרעין ובתכנית הטילים הבליסטיים שלה.
- בניגוד לרושם שנוצר, **אין בכוחו של הסכם הגרעין למנוע מאיראן להתגרען, להיפך – הוא סולל את דרכה של איראן לגרעין**. איראן תמשיך לשטות בקהילה הבינלאומית שבכוונתה להצטרף לקהילת האומות בעוד זריקת החמצן הכלכלית מההסכם תתדלק את מעורבותה האיזורית, כפי שעשתה בעקבות ההסכם מ-2015; תנצל את המומנטום הדיפלומטי הבינ"ל על מנת להפר את ההסכם בחשאי מבלי שהמערב מעוניין "לקלקל את החגיגה" ולדרוש מאיראן הסברים; תמתין לסיום תקופת ההסכם ולפקיעת התוקף של סעיפים מתוכו ("sunset clauses") על מנת לשוב להעשרה מלאה ולפרוץ לגרעין צבאי; ובכך תגרום גם למירוץ גרעיני מצד מדינות האיזור, שיציב איום ביטחוני חמור על ביטחון ישראל. כל הסימנים מעידים על כך שבניגוד למטרתו, **הסכם הגרעין לא ימנע מלחמה, אלא יוביל למלחמה**.
- הגרעין האיראני מגלם סכנת השמדה שכמותה לא ניצבה מעולם בפני המפעל הציוני. לעולם, בשום מצב, אסור לישראל לאפשר לאיראן להשיג נשק גרעיני או את היכולת לייצרו. אסור להיכנס לקונספציית הכלה והתמודדות אשר מקבלת את איראן הגרעינית כמצב קיים. לא ניתן יהיה לקיים את המפעל הציוני בצל איום אסטרטגי קיומי זה. כיום, תהליך בניין הכוח האיראני מקצר באופן מואץ את מרחק הבלימה, וכמוהו את זמן התגובה.
- עומק האיום וקוצר הזמן מחייב הצבת יעד להכנה כלל-מערכתית לגיבוש יכולת לבצע פעולה התקפית כנגד מתקני הגרעין ותשתיות אסטרטגיות באיראן באופן עצמאי מסיכומים בינלאומיים מול איראן ובראשם הסכם הגרעין.
- מול האיום האיראני דרושה יכולת לפעולה צבאית מונעת אשר תנטרל או תעכב את המשך איומו על המפעל הציוני, תוך התייחסות והתחשבות בשאלת המחיר שפעולה כזו תביא בעקבותיה. מול ההתלבטות אם מדינת ישראל יכולה לעמוד במחיר של פעולה, יש לשאול את השאלה ההפוכה – **מהו המחיר של אי פעולה?** התשובה לכך ברורה: התהוות של איום גרעיני קיומי ראשון במעלה וחסר תקדים על המפעל הציוני שמדינת ישראל לא יכולה ולא צריכה להשלים עמו. לכן, על ישראל לפעול באופן מיידי להסרת האיום האיראני, גם במחיר של עימות איזורי, תוך הכרה בתקרת הזכויות של פעולות המב"מ. ישראל תצטרך להכריע בשאלה של פעולה התקפית שתחזיר את בניין הכוח האיראני שנים אחורה. בתור התחלה, על ישראל לעשות כל צעד שניתן לבצע במחיר נמוך יחסי. יש להכין את ישראל גם באזרבייג'ן, ביתר מרכז אסיה ובמדינות המפרץ על מנת לייצר רשת של מנופי לחץ הרתעתיים מסביב לאיראן – **"התמנון הישראלי"** כמענה ל"תמנון האיראני".

שליחיה של איראן, ובראשם חזבאללה

- **תכנית הכרעה לגבי חזבאללה: לשקול ייזום מתקפת מנע** כנגד התבססות תשתיות הטמ"ר (טילים, מעופפים ורקטות) והייצור העצמי של הארגון בלבנון; וגיוס הקהילה הבינלאומית להכרזת כלל זרועות חזבאללה כארגון טרור. בהיעדר פעולה יזומה מצד ישראל, בניין הכוח של חזבאללה יילך ויציב איום חמור עשרות מונים ככל שעובר הזמן. יש לנטרל או להחליש משמעותית קלף מרכזי זה של איראן שגם ייצר בעקבותיו הרתעה והזהדות איזורית, וימצב את מעמדה האיזורי של ישראל תוך ייצור הזדמנויות אדירות. יתרונות המב"מ עד כה לא השיגו באופן מספק את סדר הגודל של האיום, כולל בין היתר בגלל יכולות ייצור עצמי בלבנון ובעזה.
- **המשך המב"מ בסוריה** – המשך שחיקה גוברת של התבססות התשתית האיראנית ושל חזבאללה בסוריה.

חמאס: מעבר מתגובתיות ליוזמה במסגרת "סוף פתוח" למבצע שומר החומות

לצד ההצלחה המבצעית שנחל מבצע "שומר החומות" במאי 2021, על ישראל לשרטט מציאות חדשה בתכלית ולקיים דיון עומק אסטרטגי לגבי עתיד הדינמיקה שלה מול רצועת עזה, ראשיה ותושביה, הכולל רגל בינלאומית חזקה בהיעדר כתובת מדינית ברצועה עצמה. הבטחת הדרג המדיני והצבאי בתום מבצע "שומר החומות" כי "מה שהיה הוא לא מה שיהיה" וכי "לא תם ולא נשלם", מבקשת לייצר משוואה חדשה באי סבילת "טפטופי" מתקפות רקטיות מעזה, משוואה שחמאס ויתר ארגוני הטרור וודאי יבחנו את איתנותה במוקדם או במאוחר; אך התמקדותו החוזרת ונשנית במישור הטקטי לא תאפשר לייצר שינויי עומק במישור האסטרטגי, הכוללים הסרת הלחץ הבינלאומי מישראל ושיפור מאזן הכוחות הזירתי לטובתה.

על ישראל לנצל את המומנטום שנוצר ואת המנופים הרבים שבידיה על מנת לעבור מתגובתיות ליוזמה. מעתה, על ישראל גם לזנוח את המגננה שלה בפורומים בינלאומיים ומול ידידותיה האסטרטגיות ובראשן ארה"ב לטובת דרישה לתרגם את הלחץ מצידם למעשים, בכך שהקהילה הבינ"ל תיקח על עצמה את הטיפול בנושא רצועת עזה.

המצב הנוכחי אכן מהווה אתגר משמעותי עבור ישראל. לרוב, השיח הישראלי מתחלק בין שני קצוות סביב סוגיית עזה. הצד האחד גורס כי הפתרון המיטבי הוא הסדרה. אל לנו למוטט את שלטון החמאס, הן בשל מחיר הדמים היקר שהדבר ייגבה במבצע צבאי עמוק בשטח הרצועה, ולעיתים אף בשל ההפרדה שנוצרה בין הגדה והרצועה, המהווה הוכחה ברורה לקהילה הבינלאומית כי פתרון בר-קיימא לסכסוך איננו אפשרי במצב הנוכחי. לפיכך, לתומכים בגישה זו ברור כי המחיר שנאלץ לשלם הוא סבבים חוזרים מול חמאס, כאשר המטרה של כל סבב היא להאריך את תקופת השקט בינו ובין הסבב שאחריו. בין הסבבים, ובאמצעות כספי שיקום זרים, יובטח מצב הומניטרי תקין ברצועה שיפחית את האינטרס של חמאס בעימות עם ישראל.

לעומת זאת, הגישה הניצית יותר טוענת כי על ישראל למוטט את שלטון החמאס ואף לכבוש מחדש את רצועת עזה. מחיר הדמים של פתרון זה ברור לכל, אך בהיתן המעגליות וחוס ההכרעה שבאופציה הקודמת, יטענו התומכים בגישה זו כי מיטוט החמאס והעברת הרצועה לשליטה בינלאומית או ישראלית היא האופציה הטובה ביותר.

תנועת הביטחוניסטים מבקשת לשנות את הפרדיגמות הקבועות בשיח הביטחוני הישראלי במגוון תחומים העומדים על הפרק, וכך גם בנושא העזתי. אנו מאמינים כי המצב איננו גזירת גורל הכופה עלינו את אחת משתי האופציות הבעייתיות שהוצגו לעיל. ישראל יכולה להציע פתרונות חדשים, נועזים יותר השוברים פרדיגמות ישנות, במטרה ליצור שינוי אמיתי במצב ברצועת עזה, ולעבור מתגובתיות ליוזמה.

עקרונות מנחים

על מדינת ישראל ליזום מהלכים אשר יאבטחו את האינטרסים שלה מול רצועת עזה בשירות אסטרטגיית ארוכת-טווח. יש לבסס מהלכים אלה על הבנה כפולה:

- **במישור הטקטי-צבאי**, על ישראל לייצר **מערכה פתוחה** בדומה למערכה בסוריה, שבמסגרתה ישראל פועלת לצמצום מתמשך של יכולת התעצמות והתבססות. יש לוודא את מניעת בניין הכוח של חמאס והתעצמותו למימדים של איום אסטרטגי על העורף הישראלי **גם ללא הידרדרות להסלמה ביטחונית**. בנוסף, נדרשת פעולה רציפה לסיכול ממוקד של אותם בכירי שפיקדו על הלוחמה נגד ישראל – ההרתעה המשמעותית ביותר שישראל יכולה לייצר מולם. במילים אחרות, על ישראל לעבור מתגובה ליוזמה, ולוודא שכלל הארגונים החמושים ברצועה ובראשם חמאס אינם מתעצמים לרמה כמותית ואיכותית המעמידה את ישראל בסכנה ביטחונית מוגברת.
- **במישור האסטרטגי**, על ישראל גם כן לעבור ליוזמה, ולגייס את מעמדה הבינלאומי המשופר לטובת העניין. למרות היעדר הכתובת המדינית ברצועה גופא, **ברשות ישראל מגוון אפשרויות ליצור תנאים אשר ישפרו את מיצועה מול הרצועה**. אותו שינוי אסטרטגי יהווה מענה עבור הביקורת מבית ומחוץ על חוסר הכיוון של ישראל מול רצועת עזה, וישנו את הדינמיקה מולה בכך שסייעו לישראל בהורדת לחץ בינלאומי מדיני ומשפטי, כמו גם ביצירת תנאים משופרים לתושבי הרצועה, דבר שבעקיפין יוריד גם מהלחץ הבינלאומי והאיזורי על ישראל.

מהלכים טקטיים

על מנת לשמור על מאזן כוחות משופר לטובת ישראל, על ישראל לראות ב"שומר החומות" **מערכה עם סוף פתוח**, ועל הקבינט לאפשר לצה"ל ולשב"כ מרחב תמרון מוגבר ברצועה, אשר יכלול **יוזמה התקפית כנגד מטרות איכותיות וכמותיות גם מחוץ למסגרת של הסלמה ביטחונית**. בנק המטרות הלגיטימי כולל מי

ממחזיקי התפקידים בחמאס, כולל הבכירים ביותר; תשתיות טרור כגון מפעלים לייצור עצמי של רקטות, מצבורי טילים ארוכי טווח ותחמושת אחרת, תשתיות תת-קרקעיות, וגם נכסים כלכליים המשמשים ישירות את הארגונים החמושים; כלים התקפיים איכותיים בזירה הימית, אווירית, קרקעית, מודיעינית וסייברית; וכל מטרה אחרת אשר בשיקול עלות-תועלת, תקיפתה תתרום בהכרח לירידה משמעותית במיצוב חמאס והארגונים אחרים אל מול ישראל.

סיום המבצע בעליונות צבאית ברורה ובהישגים חסרי תקדים מול החמאס ממבא את ישראל בעמדה משופרת לדרוש **תמונת מציאות ביטחונית אחרת מול רצועת עזה**. על ישראל **לא לסבול בשום אופן "טפטוף ירי מכיוון עזה"**, ולהבהיר לחמאס כי בניגוד לבעבר, לא תהסס להשתמש בעוצמה צבאית בלתי-פרופורציונלית על כל ירי מנשק קל, נ"ט, פצמ"ר, רקטה או טיל, כמו גם כל חבלה אחרת – הנחות מטענים, הטסת מל"טים, נסיונות חדירה קרקעית או ימית, חפירת מנהרות או אף יוזמת התפרעויות אל מול גדר ההפרדה.

המהלכים הטקטיים מתבססים על היגיון **שלום מתוך עוצמה**, מתוך הבנה שהרתעה ויוזמה התקפית הם הכלים היחידים להבטיח יתרון במאזן הכוחות אל מול ארגוני טרור השואפים להשמדת ישראל. איננו משלים את עצמנו שחיכוך זה יסתיים בעתיד הנראה לעין, ולכן ההתעצמות המתמשכת של צה"ל ומתן המענה המבצעי לאיומים חדשים הם שכבת ההגנה היעילה ביותר מול איום א-סימטרי וא-מדינתי זה.

מעבר לכך, **הנחישות הישראלית לאכופ מציאות חדשה זו יתורגמו לשרטוט מאזן הכוחות האיזורי כולו**. מדינות וכוחות האיזור, מצבאות חמושים כמו חיזבאללה דרך מדינות עוינות ועד מדינות שהתקרבו מדינית לישראל, יבנו את המהלכים שלהם מול ישראל על פי פרשנות המהלכים שלה בזירה חשובה כמו עזה. שימור דימוי קיר הברזל הישראלי הוא קריטי גם למינוף בהמשך להישגים מדיניים כמו גם להרתעה איזורית מול כוחות השוקלים ליזום פעולות התקפיות מול ישראל.

מהלכים אסטרטגיים

שימור ההרתעה ואכיפת מאזן הכוחות לטובת ישראל הם כלי קריטי לשגרה, אך בתכלית איננו מהווה מדיניות אסטרטגית ארוכת-טווח. **על ישראל להשלים את "קיר הברזל" הטקטי גם ביצירת תמונת מציאות משופרת במספר מישורים במקביל – מדיני, משפטי ומרחבי.**

למותר לציין כי אין ברשותנו אף תכנית שהיא בבחינת "פתרון קסם". מאידך, מחובתה של ישראל להניח על השולחן יוזמות אשר ישפרו את מעמדה וחוסנה מול הזירה העזתית ויאזנו מחדש את הזירה לטובתה.

על הצעדים הבאים להתבסס על ההבנה ש**ישראל צריכה ליזום מהלך משלים של המבצע והוא העברת הכדור של עזה באופן אחראי לידי הקהילה הבינלאומית, כך שכעת, מנוף הלחץ הבינלאומי יהיה מופנה כלפי הזירה העולמית ולא כלפי ישראל.** במילים אחרות, לעבור ממגננה לדרישות.

במישור ההומניטרי, המצב ההומניטרי ברצועת עזה אכן חמור ובעייתי, אבל אין פירוש הדבר בהכרח שעל ישראל לפרוש עליו את חסותה. עדיין, בשל החשש הממשי להגעה למשבר הומניטרי חמור עד כדי הגדרת הרצועה כמקום שאינו ראוי למחיה, דבר שעלול להוות גם סיר לחץ בטחוני ולדחוף את חמאס לפעולה נגד ישראל – ישראל מאפשרת מעבר סיוע פיננסי מגורמים כדוגמת קטר ומעבר סחורה אנושית וטובין. בעת החשיבה על פתרונות אפשריים לרצועה יש לכוון להבטיח פתרונות ברי-קיימא וארוכי טווח, שאינם מבוססים רק על "שנור", בוודאי לא כזה שבסופו מתגלגל לכיסי הזרוע הצבאית.

על המעבר האנושי והסחורות להתבסס על ההבנה שעל נטל עזה לרדת מישראל בהדרגה ולעבור לידיים מצריות בפיקוח בינלאומי. בין ההצעות המונחות על השולחן:

- **פתרון האי המלאכותי מול עזה,** אשר יוקם בו נמל בפיקוח בינ"ל על הסחורה והציוד שימשך לאחר מכן לעזה. מנגנון לפיקוח על חומרים דו-

שימושיים בדומה למנגנון לשיקום עזה (GRM) הקיים ייושם.

- **איזור תעשייה בצפון סיני,** אשר יוקם בו נמל שיחליף את כניסת הסחורות דרך מעבר כרם שלום ובית חולים שיחליף את כניסת המטופלים דרך מעבר ארז. איזור התעשייה יספק פרנסה למאות אלפי תושבי רצועת עזה, אשר יורשו לעזוב את הרצועה בבוקר ולחזור אליה בתום יום העבודה, ובעקיפין גם יוריד מהשפעת חמאס החונקת על חיי היומיום של התושבים – וכפועל יוצא, גם מכוחו הפוליטי. הצעה זו מתכתבת גם עם ה-"New State Solution" להקמת מדינה פלסטינית בעזה ובצפון סיני, שניתן לקרוא עליה עוד פה: [/https://newstatesolution.org](https://newstatesolution.org)
- **אספקת המים והחשמל לרצועה** תרד מישראל בהדרגה גם היא על ידי הקמת מתקני התפלה בעזה ובסיני, פרויקטים שנמצאים על השולחן – לפחות ביחס לעזה – כבר מספר שנים ועד כה הוקמו רק מתקני התפלה ביתיים ומקומיים. הציוד לתפעול מערכות המים והחשמל יוכנס דרך מעבר רפיח.
- **הקמת איזור תעשייה משותף במעבר ארז,** אפשרות פחות רצויה מכיוון שמערבת את ישראל ובהכרח תוביל לחיכוך ולדרישות בינלאומיות, אך נמצאת על השולחן.

יש לציין כי **יש למנף את עמדתה המשופרת של ישראל גם לפתרון סוגיית השבויים והנעדרים תמורת כל אפשרור של שיפור המצב ההומניטרי ברצועה.**

מבחינת מימון, ישנו מגוון רחב של אפשרויות הכוללות את ארגוני האו"ם, ארגוני סיוע מדינתיים ולא-מדינתיים, מדינות ופילנטרופים, שכבר העבירו לרצועה מיליארדי דולרים בשנים האחרונות. בין הגורמים הבינלאומיים שכבר מעורבים בפרויקטי סיוע ברצועה הם ארגוני או"ם שונים, הבנק העולמי, ארגוני סיוע של ארה"ב (USAID), האיחוד האירופי דרך קרן הנאמנות MDTF, אוסטרליה (Australian Aid), קטאר כאמור, טורקיה בפיקוח משרד הדתות הפלסטיני, מרוקו, וארגוני סיוע כגון CCODP הקנדי (הארגון הקתולי הקנדי לפיתוח

והקרן הפרטית לשלום), Islamic Relief, הקרן הערבית לפיתוח כלכלי וחברתי ורבים אחרים.

המלצות איזוריות

- **המשך חיזוק הסכמי אברהם והבריתות עם העולם הערבי המתון** – כולל חתירה להסכמים עם מדינות ערביות נוספות וחיזוק הקשרים שמתחת לדאגה עם מדינות אחרות בעלות עניין (Like-minded coalition) סביב אינטרסים משותפים, בראשם התוקפנות האיראנית, לצד לוחמה בטרור, מודיעין, שלום כלכלי ומאבק בקורונה. המשך העמקת מרחב ההשפעה האיראני במרחב וחתירת המשטר לגרעין צבאי גורם למדינות האיזור לצופף שורות מול אויב משותף.
- האינטרסים המרכזיים המניעים מנהיגים ערבים פרגמטים באיזור הם יציבות, ביטחון וכלכלה משגשגת. הנורמליזציה עם ישראל, לצד סיוע ביטחוני והעמקת הקשרים הכלכליים עם ארה"ב, נתפשת יותר ויותר על ידי שליטים אלה בתור מרכיבים מהותיים בשירות האינטרסים שלהם.
- טורקיה וקטאר, המובילות את הציר הסוני הרדיקלי שמאופיין במידה של ריאלי-פוליטיקה, מראות סימני שינוי, כגון חתימה ההסכם בין קטאר לערב הסעודית והתחממות היחסים בין טורקיה לישראל. ניצול נכון של שינוי זה יכול לשרטט מחדש את מפת האתגרים באופן שיחזק את ביטחונה של ישראל לטווח הארוך.
- חיזוק האינטרסים המשותפים עם **ירדן**, ישות החולשת על גבולה המזרחי והארוך ביותר של ישראל, בדמות ביצור מרחב ההתערעה האסטרטגי אל מול איום התפשטות מתמיד ממזרח מצד כוחותיה של איראן.
- חיזוק היחסים הכלכליים-ביטחוניים עם **מצרים**, צבא משמעותי וכוח מייצב בשער הכניסה של ישראל לצפון אפריקה, כולל לוחמה בטרור, ביטחון תזונתי והסכמי גז.
- **תמיכה במיעוטים בעלי אינטרס משותף באיזור** – בעוד שאיראן בונה מיליציות, כורתת קשרים כלכליים ומדיניים וחותרת למגע מול מיעוטים במרחב, ישראל איננה פרו-אקטיבית באופן מספק על המגרש הזה ויושבת על המדוכה. על ישראל לחתור למימוש אינטרסים משותפים עם מיעוטים בעלי פוטנציאל להזדהות עם האינטרסים הישראליים, במיוחד הדרוזים, הכורדים והנוצרים.

במישור המשפטי, על ישראל לדרוש מהקהילה הבינלאומית ובראשה ממועצת הביטחון של האו"ם להכריז רשמית שישראל איננה מחזיקה יותר ב"שליטה אפקטיבית" על רצועת עזה, מהלך שיוריד מבלון הלחץ הבינלאומי על ישראל מצד ארגונים מדינתיים ולא-מדינתיים ומצד מדינות, וימצב את ישראל בעמדה משופרת בקהילת האומות. המהלך איננו רק צודק, אלא גם יסייע לישראל רבות בהסברת עמדתה וישמש "תחמושת" בדיון הציבורי, בתקשורת ואף ברחובות מול הקהילות היהודיות בעולם. אין סיבה לחשוב שהשנאה כלפי ישראל נובעת ממדיניות כזו או אחרת, אבל נקיטת צעדים אקטיביים תשפר את עמדתה של ישראל בשכבה המתונה של גורמי הביקורת.

מהליך משלים זה יעביר את הלחץ לידי הקהילה הבינלאומית **לתרגם למעשים את דרישותיהן מישראל, כעת כשהכדור במגרש שלהם.** בנוסף, עירוב מצרים והורדת הלחץ מישראל יוריד מכוחו הפוליטי של חמאס ומהתלות של אוכלוסיית הרצועה בו.

ישראל איננה אשמה בכך שאויביה מבקשים להשמדה, אך באחריותה גם ליזום ולייצר מציאות משופרת אשר תשרת את האינטרסים ארוכי-הטווח שלה במקום להתחפר במגננה. אזרחי ישראל ומפקדיה מצפים לאותו מעבר מתגובות ליוזמה אשר יהווה צעד חשוב בדרך לשמירה על נצח ישראל.

מערכת הדה-לגיטימציה

בהובלה פלסטינית

קמפיין מתואם בין כוחות פנימיים וחיצוניים כנגד מדינת ישראל • מוסדות בינ"ל מוטים בעלי הילה אובייקטיבית

- "המעגל הסגור" של הדה-לגיטימציה
- ההובלה הפלסטינית בקמפיין הדה-לגיטימציה דרך ארגוני BNC, PNIF ו-PACBI
- המערכה התודעתית: תנועת ה-BDS וארגוני דה-לגיטימציה הפועלים בסנכרון עם ארגוני פנים
- מימון אירופאי ובינ"ל לארגונים אנטי-ישראליים כדריסת המשילות
- הטייה נגד ישראל במוסדות בינלאומיים בעלי הילה אובייקטיבית
- חוק מותאם למידות, במקום חוק בינלאומי: "לוחמה משפטית" (lawfare)
- וחתימה תחת יסודות הקיום של מדינת ישראל
- הזנחת האתוס הלאומי במערכת החינוך

הפגנה אנטי-ישראלית שקוראת "לשחרר את פלסטין מהים עד הירדן", כלומר להשמיד את מדינת ישראל

”

מתחזקת ההבנה שפריזמת ההגנה על ביטחון ישראל טומנת בחובה מישורים מעבר לשדה הקרב או למערכה המדינית, אלא גם במערכה על התודעה. כפועל יוצא מכך, **המערכה התודעתית הפכה בשנים האחרונות למרחב לוחמה** אשר מאתגר את ישראל גם ברמה האסטרטגית. בשנים האחרונות נצפתה **מגמת התגברות בהעזה ובכנות של תנועת הדה-לגיטימציה**, מצב של הדגשת סכסוך גבולות בעייתי בין ישראל לשכניה לעבר התבססות חוכמה מקובלת בקרב חוגים לא מעטים, לפיה **לישראל אין זכות להתקיים כמדינה יהודית בגבולות כלשהם**.

כוחות אלה פועלים כולם בהרמוניה ובסנכרון, בין אם הדוק ובין אם בתור מסגרת רעיונית.

“

מקפצה לניגוח ישראל. מוסדות האו"ם כיום אינם יכולים להיחשב עוד כצופה אובייקטיבי, אלא **שחקנים פעילים במערכת הדה-לגיטימציה נגד ישראל**, דרך התמקדות אובססיבית בה והכשרת אי-אמיתות ונרטיבים מופרכים כנגדה.

מול המאמצים לחתור תחת החוסן הלאומי של מדינת ישראל וצדקת דרכו של עם ישראל, יש לשים דגש גם על **חינוך לאתוס לאומי במערכת החינוך** שעבר שחיקה משמעותית בשנים האחרונות. שחיקה זו מתבטאת בין היתר בפערי ידע משמעותיים בקרב הדור הצעיר, ולתחושת אי-התאמה של מערכת החינוך לאתגרים הנוכחיים ולסביבת הלמידה החדשה. החוסן הכלכלי של מדינת ישראל והישגיה המדיניים מאפשרים לה להתמודד עם תנועת החרם; כעת יש לפתח חוסן לאומי מתאים דרך מערכת החינוך על מנת לבצר את האמונה בצדקת דרכו של הדור הצעיר.

המערכה השלובה המתנהלת כנגד עצם קיומה של מדינת ישראל פועלת לא רק במישור הצבאי והמדיני, אלא גם במישור התודעתי. כוחות עוצמתיים, הפועלים לגייס הן את דעת הקהל והן את הדרגים המדיניים בארץ ובעולם, מפעילים **לוחמת דה-לגיטימציה תודעתית, כלכלית ומדינית כנגד ישראל** בניסיון מתמיד ועיקש לקעקע את מעמדה של ישראל בעולם, להשחיר את דמותה באופן יסודי, לשלול את הלגיטימציה שלה להתקיים בגבולות כלשהם, לבודד אותה מדינית, ולהפעיל עליה **לחץ בינלאומי** שיאלץ אותה להתיישר עם דרישות העולם ולהתפשר בכך על שליטתה בארץ ישראל ועל ביטחונה הלאומי. מעל הכל, גורמים אלה מקווים **להפיל את רוחו של העם הישראלי דרך ערעור צדקת דרכו.**

אם כן, בשנים האחרונות מתחזקת ההבנה ש**פריזמת ההגנה על ביטחון ישראל טומנת בחובה מישורים מעבר לשדה הקרב או למערכה המדינית, אלא גם במערכה על התודעה.** כפועל יוצא מכך, המערכה התודעתית הפכה בשנים האחרונות **למרחב לוחמה אשר מאתגר את ישראל גם ברמה האסטרטגית.**

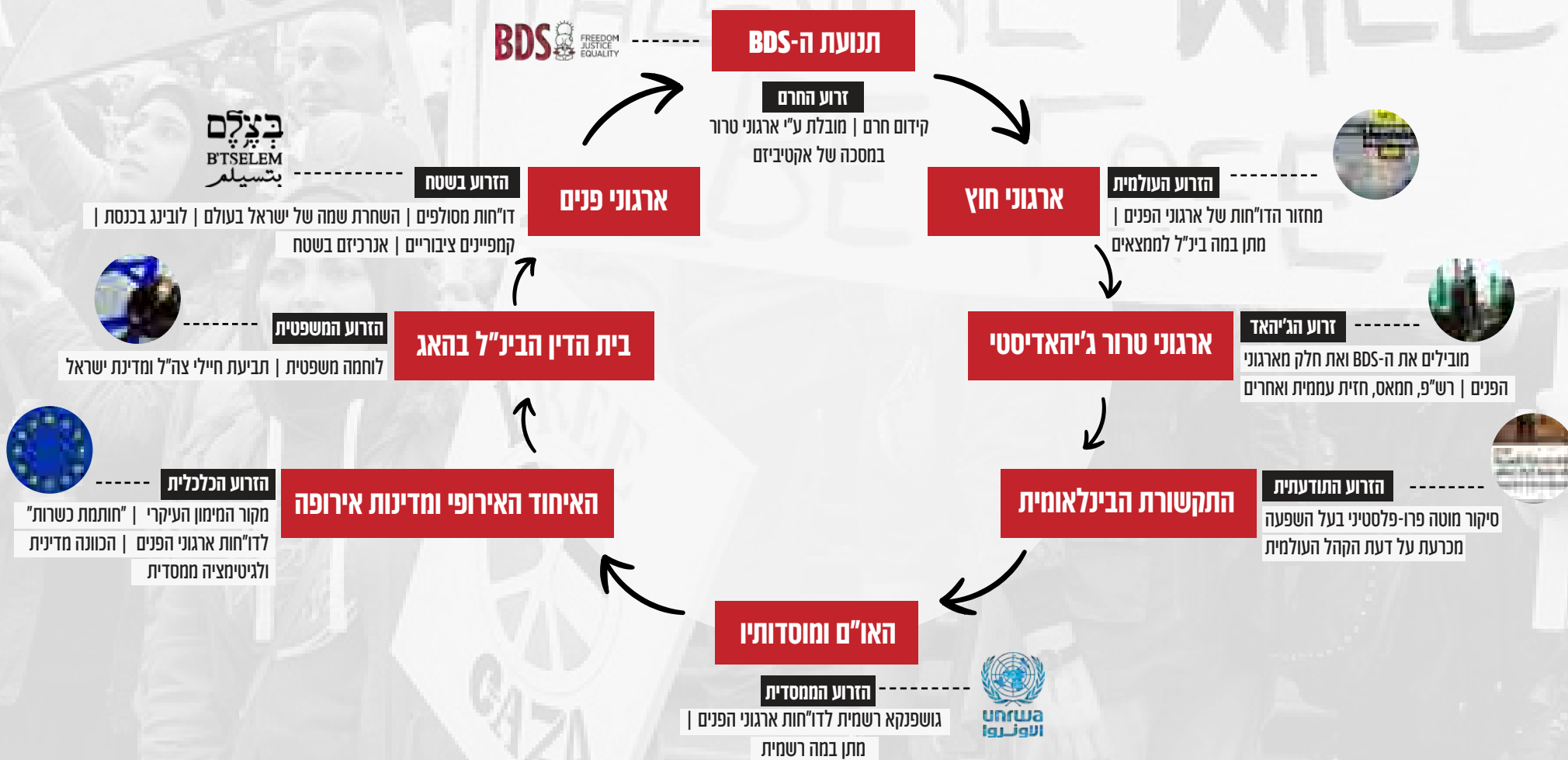
בשנים האחרונות נצפתה **מגמת התגברות בהעזה ובכנות של תנועת הדה-לגיטימציה, ממצב של הדגשת סכסוך גבולות בעייתי בין ישראל לשכניה לעבר התבססות חוכמה מקובלת בקרב חוגים לא מעטים, לפיה לישראל אין זכות להתקיים כמדינה יהודית בגבולות כלשהם.** הדבר מתבטא בפעילות אינטנסיבית של תנועות חרם ודה-לגיטימציה אשר **קשורות קשרים הדוקים לארגוני טרור כמו חמאס והחזית העממית, ושבהם הרשות הפלסטינית משחקת תפקיד מרכזי;** בחקירות ובתביעות בבית הדין הבינ"ל בהאג, שתופר את החוק הבינלאומי למידותיה של ישראל; ובחלחול תודעתי לדעת הקהל ולדרג מקבלי ההחלטות של נרטיב זה, דרך התקשורת, הרשתות החברתיות, ארגוני חברה אזרחית והתפרעויות אלימות ברחובות הערים בעולם, בפרט בזמנים בהם הסוגייה הישראלית-פלסטינית בולטת יותר על סדר היום, אם במהלך מבצע בעזה או במהלך השלטת סדר בהר הבית וסביבו על ידי כוחות הביטחון.

כוחות אלה פועלים **כולם בהרמוניה ובסנכרון, בין אם הדוק ובין אם בתור מסגרת רעיונית.** כך למשל ארגוני "זכויות אדם" **בינלאומיים מצטטים ארגונים ישראלים ופלסטיניים בזירת הפנים, מתאמים מולם עמדות ומהדהדים את אותם מסרים, אשר בתורם מקבלים "חותמת כשרות" במוסדות האו"ם, ומשמשים**

"המעגל הסגור" של הזה-לגיטימציה:

הקמפיין המתואם כנגד קיומה של מדינת ישראל

זוהי שרשרת עיצוב תודעה שבה לכל חוליה יש תפקיד: איסוף נתונים חד-צדדיים וייצור נתונים מסולפים, מימון, מעטפת משפטית, הד תקשורת, גושפנקא בדו"חות רשמיים ואף טרור ג'יהאדיסטי כנגד יהודים. כולם פועלים בתיאום מלא, בשילוב זרועות ובסנכרון המסרים כדי לייצר תיבת תהודה עוצמתית כנגד קיומה של מדינת ישראל.

המערכה על התודעה: הרשתות החברתיות

#Africa4Palestine (@Africa4Pal) May 23
Calling a brutal Apartheid occupation a "conflict" is an insult to Palestinians.
#FreePalestine

במהלך מבצע "שומר החומות" האשטאגים פרו-פלסטינים היו הטרנדים החמים ביותר בבריטניה בטוויטר

המערכה התודעתית: מבוא

כאמצעי להפלתה של מדינת ישראל הוא אם כן מטרתה האסטרטגית של מערכה תודעתית זו.

בשנים האחרונות נצפתה מגמת התגברות בהעזה ובכנות של תנועת הדה-לגיטימציה, ממצב של הדגשת סכסוך גבולות בעייתי בין ישראל לשכניה לעבר התבססות חוכמה מקובלת בקרב חוגים לא מעטים, לפיה לישראל אין זכות להתקיים כמדינה יהודית בגבולות כלשהם. מגמה זו מקבלת ביטוי במישורים שונים; כך בלטו למשל הגדרת ישראל כשלטון אפרטהייד על המרחב כולו בין הים לירדן באופן מתואם בין ארגוני פנים – ארגונים ישראלים במימון זר – לבין ארגוני זכויות אדם עולמיים; חקירות כנגד מדינת ישראל, מנהיגיה וחייליה בבית הדין הבינ"ל בהאג אשר הציבו מימד לוחמה משפטי מסוג חדש; קמפיינים לחרם כלכלי, מדיני, אקדמי, אמנותי וצרכני על מדינת ישראל; הפגנות נרחבות בגנות ישראל בעולם, בעיקר באירופה, אשר אימו באופן ישיר על הקהילות היהודיות במקום, בין היתר לאור התגברות מגמת ההגירה מארצות האיסלאם; ועליית קרנן של הרשתות החברתיות כאמצעי הפצה בסדר גודל חסר תקדים, אשר מאפשר נגישות מוגברת מצד קהל בלתי מוגבל והפצה מוגברת באופן קל יחסית לכל מקום בעולם.

הקמפיינים הממוקדים בדה-לגיטימציה למדינת ישראל רובם ככולם בעלי אופי אנטישמי, השולל את זהותם של היהודים כלאום אלא רק כדת, משלב זרועות עם ארגוני טרור כמו חמאס והחזית העממית, ומתמקד בישראל לעומת איזורי סכסוך אחרים ומדממים בהרבה בעולם ומדיניות גזענית בחוק של מדינות רבות בעולם. חלק ממדינות אלה אף מגדילות ומשתתפות במאמצי הניגוח הדיפלומטיים והכלכליים נגד ישראל בנימוקי זכויות אדם וחוק בינלאומי, נימוקים אשר ניתן להפנות כלפיהן באופן חמור הרבה יותר.

מסיבה זו, לא ניתן יהיה להתייחס יותר לכוחות אלה כזירות נפרדות הדורשות מענה ממוקד, אלא כמערכה תודעתית שלובה אחת כנגד ישראל שכוחותיה פועלים בסינרגיה, מצטטים זה את זה, מממנים זה את זה ומתאמים פעולותיהם זה עם זה:

המערכה השלובה המתנהלת כנגד עצם קיומה של מדינת ישראל פועלת לא רק במישור הצבאי והמדיני, אלא גם במישור התודעתי. כוחות עוצמתיים, הפועלים לגייס הן את דעת הקהל והן את הדרגים המדיניים בארץ ובעולם, מפעילים לוחמת דה-לגיטימציה תודעתית, כלכלית ומדינית כנגד ישראל בניסיון מתמיד ועיקש לקעקע את מעמדה של ישראל בעולם, להשחיר את דמותה באופן יסודי, לשלול את הלגיטימציה שלה להתקיים בגבולות כלשהם, לבדד אותה מדינית, ולהפעיל עליה לחץ בינלאומי שיאלץ אותה להתיישר עם דרישות העולם ולהתפשר בכך על שליטתה בארץ ישראל ועל ביטחונה הלאומי. אם כן, בשנים האחרונות מתחזקת ההבנה שפריזמת ההגנה על ביטחון ישראל טומנת בחובה מישורים מעבר לשדה הקרב או למערכה המדינית, אלא גם במערכה על התודעה.

מעל הכל, גורמים אלה מקווים להפיל את רוחו של העם הישראלי דרך ערעור צדקת דרכו, הצגת דיסוננס מוסרי בעצם קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ובעצם שליטתה בארץ ישראל, הצגת הציונות כתנועה גזענית ושלילית, השרשת "חוכמה מקובלת חדשה" דרך מאבק על בכורה נרטיבית, והצגת כמעט כל נדבך באופיה של ישראל, במערכות המדינה ובמדיניות הממשלה הן פנימית והן ביחס ישראל לפלסטינים כבעל זווית לכל הפחות בעייתית, אם לא מעוררת אנטגוניזם מוסרי ומנוגדת לחוק הבינלאומי. מערכה זו גם מציבה את ישראל באופן מתמיד, ובעיקר לאור שיתוף הפעולה מצד גורמים אזרחיים ומדיניים רבים בארץ ובעולם, במצב של מגננה תודעתית.

כפועל יוצא מכך, המערכה התודעתית הפכה בשנים האחרונות למרחב לוחמה אשר מאתגר את ישראל גם ברמה האסטרטגית. עיקרון מנחה בביטחון לאומי הוא שאתוס לאומי עומד בבסיסה של כל אסטרטגיית ביטחון לאומי; ומתקפה בסדר גודל כזה, הן בהיקף הדיסאינפורמציה, הן במוטיבציה הגבוהה של מפעיליה והן בכספים הרבים המושקעים בה, מחייבת מענה מדיני הולם על מנת למנוע שחיקה במעמדה המדיני של ישראל ובעיקר, למנוע לחול של אותו נרטיב אל דעת הקהל הישראלית. ערעור צדקת דרכו של עם ישראל

ארגוני "זכויות אדם" בינלאומיים, ארגונים אקטיביסטים ישראלים, מוסדות בינלאומיים כמו האו"ם, מועצותיו וסוכנותיו ובית הדין הבינ"ל בהאג, מוסדות השלטון הפלסטיניים, ארגוני טרור פלסטיניים ומקורות המימון המדינתיים והפרטיים מאחוריהם. הם פועלים במגוון זירות, ביניהן הפגנות אלימות, האקדמיה, התקשורת הממסדית, ערוצי תקשורת עצמאיים מבוססי אינטרנט (פודקאסטים, בלוגים ואחרים), לובי במוסדות שלטון, עולם התרבות והאמנות, הרשתות החברתיות ופלטפורמות השיחה ועוד.

מנגד, מעמדה האיזורי והעולמי ההולך ומתבסס של ישראל, ההישגים המדיניים הכבירים של השנים האחרונות כמו "הסכמי אברהם" וחיזוק היחסים עם המעצמות, התעצמותה הכלכלית והטכנולוגית שהידקה את קשריה עם כוחות שוק בעולם, ירידת הרלוונטיות

של הנושא הפלסטיני בסדר העדיפויות העולמי והאיזורי, הישגיה המדעיים והאקדמיים הרבים לצד צדקת דרכה, הגבילו מאוד את הצלחתה של תנועת החרם, הדה-לגיטימציה והלוחמה התודעתית. אמנם היא נותרה איום אסטרטגי רציני, אך בארץ ובעולם כוחות מנוגדים משמעותיים הציבו לה אתגרים, הן ברמת דעת הקהל ואף במישור החוקי.

כל עוד מדינת ישראל תנהל מערכה משמעותית לביצור מעמדה וצדקת דרכה, הכולל התעצמות מדינית, כלכלית וטכנולוגית, הידוק קשריה עם מדינות העולם, ניהול מערכה חכמה במישור ההסברתי-תודעתי ובעיקר חיזוק האתוס הציוני-לאומי במערכת החינוך, בצה"ל, באקדמיה ובתקשורת, תדע ישראל להתמודד עם כוחות אלה בתור לא יותר ממטרד משמעותי אך בעצמות מוגבלות.

תנועת ה-BDS העולמית: קמפיין חרם אנטישמי בהובלת ארגוני טרור פלסטינים

תנועת ה-BDS העולמית מייצגת את התשתית הרעיונית לפיה מתנהלת הלוחמה התודעתית נגד ישראל. אלה ראשי תיבות של Boycott, Divestment and Sanctions (חרם, משיכת השקעות וסנקציות) שמגלמים את הרעיון לפיו מופעלים האמצעים – התנגדות לשימוש במוצרים חומריים ורוחניים תוצרת כחול לבן תוך חרם רב-שכבתי, הפעלת לחץ על גורמי שוק וגורמים מדינתיים למשך השקעות מישראל ולהפנות לה עורף הן כלכלי והן מדיני, וחרם דיפלומטי תוך בידודה של ישראל על הבמה הבינ"ל. שלושת המהלכים מבטאים את המטרה לייצר פגיעה רוחבית במדינת ישראל.

ראשיתה של תנועת BDS היא בוועידת האו"ם נגד הגזענות שהתכנסה בדרבן, דרום אפריקה, בשנת 2001. מטרתה המוצהרת של הוועידה הייתה "לחסל את הגזענות והאפליה הגזענית על כל צורותיהן", רק שבפועל הפכה לבמה לניגוח ישראל ולהשמצתה.

בהצהרת הסיכום של הוועידה ישראל הייתה המדינה היחידה בעולם שהוזכרה בשמה, הושם דגש מיוחד על יחסה לפלסטינים, ותחת הכותרת "לשים סוף לאלימות במזרח התיכון" שפתחה את ההצהרה, ו"המצב במזרח התיכון" בהמשכה, הנושא הנדון היחיד היה ישראל ויחסה לפלסטינים, תוך מתן במה ליו"ר אש"ף יאסר ערפאת, הפרזה מכוונת בתיאור מדיניות ישראל, והתעלמות מוחלטת מיתר המזרח התיכון. רוב הדוברים היו נציגי מדינות ערב עצמן. כך למשל מזכ"ל ארגון הוועידה האסלאמית אמר ש"ישראל, בהתבסס על עליונות גזעית צינית, רעיון העם הנבחר וגישתה המתנשאת כלפי לגיטימציה בינלאומית, חשה שביכולתה להשתמש בכוח אכזרי כנגד אזרחים בלתי חמושים, להתנקש בפוליטיקאים פלסטינים, לסגור או לאטום את המרחבים המוגנים שלהם ולייהד את עריהם." נציג ישראל טען ש"אנטי-ציונות היא אנטישמיות, חד וחלק".²⁵¹ סגן שר החוץ הרב מיכאל מלכיאור טען שהוועידה התמקדה בישראל

²⁵¹<https://www.un.org/WCAR/pressreleases/rd-d45.htm>

ותיארה אותה כמדינת אפרטהייד שמבצעת טיהור אתני: "זהו ניסיון לעשות דה-לגיטימציה מוחלטת למדינת ישראל ולעם היהודי".²⁵² ארגונים לא-ממשלתיים (NGO) השתלטו על הוועידה, ניסו להעביר נוסחים אנטישמיים נוספים שנפסלו בסופו של דבר, וקידמו הצהרות שמתארות את ישראל כמדינת אפרטהייד תוך יצירת הבסיס לתנועת ה-BDS.²⁵³

מעמדה של ועידת דרבן כבמה לגיטימית ל"מאבק בגזענות" נשחק משמעותית לאורך השנים, בגלל הרקורד שלה במתן במה למנהיגים אנטי-ישראלים אנטישמיים ברורים כמו יו"ר אש"ף דאז יאסר ערפאת ונשיא איראן דאז מחמוד אחמדינז'אד, והמיקוד הבעייתי שלה בישראל. באותה ועידה בשנת 2001, מעבר ליצירת התשתית הרעיונית לתנועת ה-BDS העולמית והתמקדות אובססיבית בישראל, ארגונים שהיו חלק רשמי מהוועידה חילקו את "**הפרוטוקולים של זקני ציון**", המניפסט האנטישמי מתחילת המאה ה-20 שהיווה חלק מהתשתית הרעיונית של האידיאולוגיה הנאצית, ומפגינים מחוץ לוועידה הניפו דגלי ישראל כאשר המגן דוד מוחלף בצלב קרס. כך ב-2021 הודיעו 38 מדינות שבכוונתן להחרים את ועידת דרבן בשל "דאגות מאנטישמיות והטיה אנטי-ישראלית", ביניהן ארה"ב, בריטניה, צרפת, קנדה, אוסטרליה, ניו זילנד, הונגריה, אוסטריה ואחרות, בעוד שבשנת 2001 רק ישראל וארה"ב עזבו את הוועידה והחרימו אותה, ובשנת 2011 רק 14 מדינות.²⁵⁴

אסטרטגיית החרם על ישראל הפכה לעמוד התווך של תנועת ה-BDS העולמית, אשר הושקה רשמית ביולי 2005 על ידי 171 ארגונים לא ממשלתיים פרו-פלסטיניים. המייסד השותף של קמפיין זה ומוביל בתנועת החרם העולמית הוא **עומר ברגותי**, בן למהגרים פלסטינים שנולד בקטר, התגורר שנים ארוכות בארה"ב, וגם התגורר בישראל באמעות נישואיו לאזרחית ישראלית ואף למד כדוקטורנט באוניברסיטת תל אביב.²⁵⁵ ב-2019 ישראל הודיעה על כוונתה לבחון שלילת התושבות הישראלית של ברגותי.²⁵⁶ באותה שנה גם סורבה כניסתו לבריטניה לאחר שהתכוון לנאום בכנס פרו-פלסטיני של מפלגת הלייבור.²⁵⁷ ברגותי

מהווה ציר מרכזי המקשר בין התנועה העולמית של BDS לבין השלוחות הפלסטיניות שלה. הוא נוהג לנאום בנושא החרם על ישראל במקומות רבים בעולם, ביניהם באמצעי התקשורת, טורי דעה בעיתונים כמו הניו יורק טיימס והגארדיאן, באוניברסיטת קולומביה ועוד. בישראל שמו מוכר פחות עקב כך שהוא משקיע את מירב מאמציו בהשפעה על קהלים מחוץ לישראל, ומסרב לדבר עם התקשורת הישראלית.

הרטוריקה של ברגותי פעמים רבות מצלצלת **נרטיבים אנטישמיים קלאסיים** העושים שימוש בעלילות דם ומתארים יהודים כ"מלוכלכים" ו"מתוחכמים". כך לדבריו, "רבות מהשיטות של 'ענישה' קולקטיבית ואינדיבידואלית שמופעלות על אזרחים פלסטינים במאות המחסומים שמלכלכים את השטחים הפלסטינים הכבושים, בידי חיילים ישראלים צעירים, גזעניים, לעיתים קרובות סדיסטיים ותמיד אטומים, מזכירים את הפרקטיקות הנאציות הנפוצות נגד היהודים"; טען שישראל מזהמת את המים בעזה על מנת לבצע "טבח עם מתוחכם" בפלסטינים: "אין מחנות השמדה. ישראל מתוחכמת מדי לשם כך. ישראל היא פושעת מלחמה מפותחת יותר. היא עושה את הדברים לאט יותר"; תומך בטרור: "המשפט הבינלאומי מעניק לאנשים תחת כיבוש את הזכות להתנגד בכל דרך, כולל בהתנגדות חמושה"; ומקדם את הנרטיב שישראל היא מדינת אפרטהייד, כולל טענות כזב מנותקות מהמציאות ש"לא-יהודים לא יכולים להיות אזרחי ישראל" ו"אינם זכאים אפילו להגיש מועמדות למשרות ממשלתיות".²⁵⁸

המונח BDS ייחודי למאבק בישראל ואינו משמש בסכסוך או בחרם כלשהו אחר. זהו מטבע לשון שאומץ מן המאבק העולמי נגד משטר האפרטהייד בדרום אפריקה, והוא מכון אך ורק נגד ישראל, כמי שמגלמת לכאורה את משטר האפרטהייד של ימינו. הלכה למעשה, מדובר ב**קמפיין אשר משתמש במוטיבים קלאסיים של האנטישמיות העתיקה, ששולל את היהדות כלאום ומגדיר אותה כדת בלבד, מתמקד באופן אובססיבי בישראל תוך השמצה והשחרת דמותה, ומטרתו האמיתית אינה לאלץ את מדינת**

²⁵² <https://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2001/Pages/World%20Conference%20against%20Racism-%20Racial%20Discrimina.aspx>

²⁵³ <https://israelactionnetwork.org/bds-101>

²⁵⁴ <https://www.worldjewishcongress.org/en/news/38-countries-boycott-antisemitic-durban-iv-conference>

²⁵⁵ <https://www.ngo-monitor.org.il/reports/>

²⁵⁶ <https://www.maariv.co.il/news/israel/Article-722780>

²⁵⁷ <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5593726,00.html>

²⁵⁸ <https://www.ngo-monitor.org.il/reports/>

ישראל לשנות קו מדיניות נקודתי, אלא להפילה ולשלול את הלגיטימציה שלה להתקיים בגבולות כלשהם בתור מדינת הלאום של העם היהודי. מטרה זו באה לידי ביטוי לא רק בהתמקדות האובססיבית בישראל, באופן מנופח וחסר פרופורציות לעומת שורה של מדינות שאכן מפרות זכויות אדם ומבצעות פשעי מלחמה ברחבי העולם, אלא גם בהצהרות ברורות של מובילי ה-BDS על כוונתם זו,²⁵⁹ הרקע האקטיביסטי שלהם וזיקתם לארגוני פח"ע פלסטינים.

כך למשל, אחד העמודים המרכזיים בדרישותיה של תנועת ה-BDS היא **"זכות השיבה"** למיליוני פליטים פלסטינים ממלחמת העצמאות, דבר שיבטל הלכה למעשה את קיומה של ישראל כמדינה בעלת רוב יהודי.²⁶⁰ ה-BDS אינה פועלת כנגד מדינות אחרות אשר שולטות מיעוט פלסטיני שנותר במחנות פליטים, ללא זכויות אזרח ובעלי גישה פחותה בהרבה לשירותים אזרחיים ולאפשרויות תעסוקה, כגון ירדן, סוריה ולבנון. לצד זה, קמפיין חרם פוגע ישירות גם בפלסטינים עצמם, אשר 100 אלף מהם מועסקים באיזורי תעשייה ישראלים ביהודה ושומרון ומרוויחים בממוצע לפחות כפליים מהפועל הפלסטיני הממוצע, נתונים אשר מגובים גם בדו"חות רשמיים של הרשות הפלסטינית.

קו זה ממשיך ישירות את המדיניות הרשמית של הרשות הפלסטינית וארגונים מזוינים פלסטינים. הסקירה הבאה מראה קשר הדוק בין ההנהגה הפלסטינית למובילי תנועת ה-BDS, במטרה לנגח את ישראל בדרכים עקיפות בהיעדר יכולת להגיע מולה להכרעה צבאית.

”מדינה יהודית בפלסטין בכל צורה ואופי שתתקיים אינה אלא נוגדת מיסודה את זכויותיה של האוכלוסיה הפלסטינית הילידית ומנציחה מערכת של אפליה על בסיס גזעי שיש להתנגד לה נחרצות... לחלוטין, מעבר לכל ספק שאנחנו מתנגדים למדינה יהודית בכל חלק של פלסטין.

עומאר ברגותי, מייסדי ה-BDS

”מטרתו האמיתית של ה-BDS היא להפיל את מדינת ישראל... יש להצהיר את הדבר בתור מטרה שאינה משתמעת לשני פנים... צדק וחירות עבור הפלסטינים אינם הולכים יד ביד עם קיומה של מדינת ישראל.

אסאד אבו-ח'ליל, מדוברי ה-BDS

Comprehending Antisemitism through the Ages: A Historical Perspective²⁵⁹
edited by Armin Lange, Kerstin Mayerhofer, Dina Porat, Lawrence H. Schiffman e
BDS Movement, "Palestinian Civil Society Call for BDS," July 9, 2005, at <http://www.bdsmovement.net/call>²⁶⁰

תפקידה של ההנהגה הפלסטינית בהובלת תנועת ה-BDS הבינלאומית והקשר של BDS לארגוני טרור

מיפוי רשת ארגוני הטרור תחת מטריית תנועת ה-BDS
העולמית, בהובלת ארגונים הכפופים לאש"ף ולרשות
הפלסטינית

מתוך הדו"ח "The PACBI Deception" של דן דייקר ואדם שי, המרכז
הירושלמי לענייני ציבור ומדינה

החדירו פעילי טרור לארגונים התמימים, לכאורה,
ברשות הפלסטינית, באירופה ובצפון אמריקה, במטרה
לקדם את משנתם האידיאולוגית - חיסולה של ישראל
כמדינה יהודית ודמוקרטית. מעבר לכך, להבנתנו,
ארגוני הטרור רואים בארגוני החברה האזרחית במערב
כלי לגיוס משאבים כלכליים, שלא היו יכולים להשיג
בדרך אחרת.

כיצד עובדת השיטה? על פי הדו"ח, "פעילי טרור
ומחבלים מורשעים, שריצו עונשי מאסר, מכהנים
כיום בתפקידים בכירים בארגוני דה-לגיטימציה ו-
BDS וממנים לצידם פעילי טרור נוספים. בתי דין
בישראל קבעו כי לגבי חלק מפעילי הטרור המוזכרים
בדו"ח קיימת מסוכנות ממשית." ההסוואה הובילה לכך
שמדינות אירופה וגורמים מערביים אחרים רואים
בגורמים אלה "אבירי זכויות אדם", אשר אף נפגשים
עם חברי פרלמנט באירופה כדי להפעיל לחץ לשחרור
מחבלים עם דם על הידיים מבתי הכלא הישראליים וכדי
לקדם חרמות כנגד מדינת ישראל.²⁶³

מועצת PNIF הוקמה על ידי ערפאת וברגותי וכוללת
את ארגוני חמאס והחזית העממית. בתפקידה היא
אחראית על תיאום, ארגון ויישום של הפעילות

במהלך השנים, חתרו הפלסטינים לצייר תמונה
המרחיקה את פעילותם בזירה הבינלאומית מדרך
הטרור. על מנת לאפשר את פעולת הכיסוי הזו, יצרו
גופים פלסטינים שורה של ארגוני חרם בכסות של
ארגוני חברה אזרחית, ולמעשה מהווים מטרייה לשורת
ארגוני טרור אשר מובלים על ידי ההנהגה
הפלסטינית בכסות של ארגוני חברה אזרחית
הנלחמים למען צדק ושוויון. ארגונים אלו כוללים
את קמפיין PACBI לחרם אקדמי ותרבותי, מועצת
PNIF וארגון ה-BNC, שמאחורי כולם דמויות
חופפות וכתובות זהות, וכולם קשורים קשר הדוק
לארגוני התנגדות אלימה פלסטיניים כגון חמאס
וחזית עממית, ומובלים על ידי הרשות הפלסטינית
ואש"ף.

קשריו של קמפיין ה-BDS על כלל מרכיביו הפלסטיניים
נחשפו בדו"ח בשם "מחבלים בחליפות" אשר פרסם
המשרד לעניינים אסטרטגיים בשנת 2019,²⁶¹ ובדו"ח
של דן דייקר ואדם שי מהמרכז הירושלמי לענייני ציבור
ומדיניות שפורסם באותה שנה.²⁶² השימוש ב-PNIF
ובארגונים האחרים להפעלת הקמפיין מאפשר לכסות
את הקשרים הישירים בין פעילים בארגוני טרור,
שיש קונצנזוס רחב בנוגע לחוסר הלגיטימיות שלהם,
לבין פעולות חרם של ה-BDS המוגדרות לעיתים
לגיטימיות. בדומה לפרקטיקות של הלבנות כספים
הדורשות מספר חברות קש, ניתן להגדיר את שרשרת
הארגונים בתור תהליך 'הלבנה' מוסרית של ארגוני
טרור.

בדו"ח "מחבלים בחליפות" תואר קמפיין החרם בתור
"תמנון ה-BDS" אשר מהווה "הכלי המשלים של
המאבק המזויין": "מדובר בהתפתחות אבולוציונית
בשיטות המאבק של ארגוני הטרור נגד ישראל, לאחר
שהפנימו כי המאבק המזויין אינו מביא לתוצאה
המיחלת ואף אינו נתפס כלגיטימי בעיני החברה
המערבית. כתוצאה מכך, החמאס והחזית העממית

²⁶¹ https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/terrorists_in_suits/he/doch270219.pdf

²⁶² https://jcpa.org.il/wp-content/uploads/2019/05/PACBI_unmasked_web.pdf

²⁶³ https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/terrorists_in_suits/he/doch270219.pdf pp.4

הלאומנית הפלסטינית עד ל"שחרור פלסטין מהים עד הירדן".

"הכוחות הפלסטיניים הלאומיים והאסלאמיים" או PNIF (Palestinian National and Islamic Forces) היא קואליציה אשר הוקמה עם פרוץ האינתיפאדה השנייה בשנת 2000 **ביוזמת יו"ר אש"ף והפתח יאסר ערפאת ובהובלתו של מרוואן ברגותי**, לשעבר מפקד זרוע הטרור תנזים של הפתח ומנהיג חטיבת חללי אל-אקצא, מחבל מורשע שמרכזי שנדון לחמישה מאסרי עולם בגין תכנון וביצוע של שורת פיגועי טרור כנגד ישראלים חפים מפשע. ב-PNIF נעשה שימוש על מנת לתדלק את הפעילות החבלנית באינתיפאדה ולתאם בין כלל הפלגים הפלסטיניים.

PNIF מורכבת מ-13 פלגי טרור פלסטיניים אשר חמישה מתוכם הוגדרו על ידי ארה"ב כארגוני טרור: חמאס, החזית העממית לשחרור פלסטין (PFLP), החזית העממית - הפיקוד הכללי (PFLP-GC), החזית לשחרור פלסטין (PLF), והפלסטיני האיסלאמי. בנוסף, חלק מהנציגים ב-PNIF כוללים את חאלד אל-בטש, חבר בכיר בג'יהאד האסלאמי בפלסטין, ע'סאן זידאן שהיה חבר הוועד המרכזי של החזית העממית היה גם חבר ב-PNIF, וכך גם נציג חמאס, עז אלדין קסאב.

בתפקידה, PNIF אחראית לתיאום, ארגון ויישום של הפעילות הלאומנית הפלסטינית על כלל מרכיביה. מטרותיה המוצהרות של המועצה הן לקדם את "המאבק בכיבוש" עד ל"שחרור המלא של פלסטין, מהים עד הירדן". ראוי לציין כי מספר בלתי מבוטל של ארגונים תחת הוועדה, חותרים בגלוי להשמדת מדינת ישראל ואינם מקבלים את זכותה להתקיים בגבולות כלשהם.

בראיון עם רשת הטלוויזיה Al-Aqsa TV ביולי 2019, **הסביר בכיר חמאס ביו"ש חסן יוסף כיצד PNIF, שהוקמה בשיתוף עם יאסר ערפאת, הייתה הגוף האחראי לתיאום בין כלל הפלגים הפלסטיניים שהוציאו לפועל את שורת פיגועי ההתאבדות במהלך האינתיפאדה השנייה**, אשר הובילו לרציחתם של למעלה מ-1,000 ישראלים.

PNIF גם הוביל את פעילות הטרור הענפה ברצועת עזה הידועה בשם **"צעדות השיבה"** החל משנת 2018, שבמהלן אורגנו קהלים רחבים להסתערות על הגדר

המפרידה בין ישראל לעזה, שיגור בלוני תבערה ועפיפוני תבערה, דבר שאתגר את כוחות הביטחון של ישראל, גרם לניגוח דיפלומטי נרחב וגם סיכן חיים בשריפת אלפי דונמים של שדות.

ב-2007 הוקם ארגון ה-BNC בתור הזרוע הפלסטינית של תנועת ה-BDS על מנת לתאם את אסטרטגיית החרם נגד ישראל. PNIF, מועצת המטרייה של ארגוני הטרור, היא חברה מייסדת בו.

ארגון ה-BNC, או הוועידה הלאומית לענייני BDS (National Committee) הוקם ב-2007 בתור הזרוע הפלסטינית של תנועת ה-BDS במטרה לתאם את אסטרטגיית החרם כנגד ישראל, למתג את מדינת ישראל כמדינת אפרטהייד ולפגוע בה בהיבטים מדיניים, כלכליים, ביטחוניים ותרבותיים. ה-BNC מורכבת מ-29 ארגונים פלסטיניים שונים, מפעילה את אתר האינטרנט BDSmovement.org, את עמודי הרשתות החברתיות של תנועת ה-BDS ומובילה קמפיינים יחד עם ארגונים לא-ממשלתיים מרחבי העולם. בראיון שהעניק לפודקאסט בערבית בשם "קולה של עזה" בשנת 2020, **עומאר ברגותי, ממייסדי ה-BDS, הצהיר ש-PNIF הוא ממייסדי (co-founder) תנועת ה-BDS ועדיין חבר פעיל ב-BNC**.²⁶⁴ כך גם לפי אתר האינטרנט של BNC, אחד הארגונים הדומיננטיים בו הוא PNIF.

ה-BNC רואה את עצמו כארגון גג המוביל את קמפיין ה-BDS העולמי. בין התכליות העיקריות של הארגון:

- חיזוק והפצה של תרבות החרם כדרך המרכזית של התנגדות אזרחית ל"כיבוש הישראלי", ל"קולוניאליזם" ול"אפרטהייד"
- גיבוש אסטרטגיות ותכניות פעולה של ה-BDS בהתאם לקריאות של החברה האזרחית הפלסטינית
- להוות נקודת התייחסות פלסטינית לקמפיינים של BDS באזור ובעולם
- להקל על התיאום עם העם הפלסטיני ולספק תמיכה ועידוד למאמצי קמפיין BDS השונים ברחבי העולם

²⁶⁴<https://soundcloud.com/user-742784347>

אקדמי, תרבותי וכלכלי על ישראל ואף פרסם "קווים מנחים" לפעילות זו. הארגון דוגל בחרם עד אשר ישראל תיסוג מכלל שטחי '67, תאפשר את "זכות השיבה", ו"תפרק את מערכת האפרטהייד שלה",²⁶⁵ כלומר **תחדל להתקיים כמדינת הלאום של העם היהודי**.

הרטוריקה של PACBI מעודדת טרור נגד ישראלים:

- מתייחס לישראל כ"מדינת אפרטהייד" עם "בלבדיות גזעית", וסובר ש"מאפיין האפרטהייד היה חלק מעיצוב ישראל מאז לידתה".
- הארגון טוען ש"התנגדות על כל צורותיה היא זכות לגיטימית" של הפלסטינים, וכי קיימים "חסמים" בין הישראלים והפלסטינים מכיוון ש"התנועה הציונית ומדינת ישראל לא הפסיקו ליום אחד, וטבחו ועקרו [את הפלסטינים]".
- מאשים את ישראל ב"פשעי מלחמה", "פשעים נגד האנושות", "מדיניות של טבח עם", ומכנה את עזה "מחנה ריכוז".
- מצהיר באופן כוזב ש-86% מההרוגים במבצע עופרת יצוקה (2009) היו אזרחים, ומאשים את ישראל ב"כוונות לרצח עם", ו"השמדת כל התשתית האזרחית, ירי על מקלטים אזרחיים, מניעת צוותים רפואיים מלהגיע לקורבנות".²⁶⁶
- חיידר עיד, חבר ה-PACBI, ציין כי מטרותיו לשנת 2019 הן "לשחרר את פלסטין, לעבור לחיפה ולכתוב ספר על תבוסתה של הציונות... אנחנו **נקבור את הציונות** במוקדם או במאוחר".²⁶⁷

PNIF מהווה את החלק המרכזי בתהליך 'הלבנה' בשרשרת הארגונים, בעודה מוצגת לרוב כמועצה לגיטימית בגזרה הבינ"ל, אך מכילה בתוכה ארגוני טרור לצד אינספור פעילי טרור. ראוי לציין את המקרה בשנת 2018, בו החליטה חברת גיוס המונים Donorbox להוריד מהפלטפורמה שלה את תנועת BNC בשל העובדה ש-PNIF הוא ארגון חבר בה. "לגבי ה-BDS", נכתב בעמוד הטוויטר של Donorbox לאחר ניתוק קשריה עם ה-BNC, "הם כוללים באתר שלהם ברשימת הארגונים החברים מועצה לביטחון בשם PNIF. מועצה זו (PNIF) מורכבת ממספר ארגונים אשר ממשלת ארצות הברית אינה מתירה לקיים איתם עסקים".

ארגון PACBI הפלסטיני לחרם אקדמי ותרבותי על ישראל הוא חבר מייסד בארגון ה-BNC, ומשמש כ"פנים המתונות" של אותם ארגוני טרור. הם חולקים את אותם אנשי סגל, אתר אינטרנט, כתובת ורשימת דיוור, דבר המעיד על חפיפה משמעותית בין כלל ארגוני ה-BDS וקשריהם ההדוקים לארגוני טרור.

קמפיין PACBI (The Palestinian Campaign for the Academic and Cultural Boycott of Israel) הושק ב-2004 על ידי קבוצה של אקדמאים פלסטינים על מנת לקדם את תנועת החרם נגד ישראל, בעקבות קריאה פלסטינית מ-2002 לחרם אקדמי, תרבותי וכלכלי מסוג זה. אותו עומר ברגותי, ממייסדי ה-BDS, הוא מייסד שותף של קמפיין PACBI. הארגון יושב ברמאללה. הקמפיין מהווה את חוד החנית למאמצי ה-BDS לחרם

²⁶⁵ <https://www.ngo-monitor.org.il/reports/>
²⁶⁶ <https://www.ngo-monitor.org.il/reports/>
²⁶⁷ https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/terrorists_in_suits/he/doch270219.pdf pp.15

מיפוי רשת ארגוני החרם המקיימים קשרים הדוקים וחפיפה בין מוסדותיהם ופעיליהם, אשר חברים מייסדים בהם הינם ארגוני טרור כמו חמאס, ג'יהאד אסלאמי פלסטיני והחזית העממית, וחברים מרכזיים בהם פעילי טרור מורשעים | מקור: "מחבלים בחליפות", המשרד לעניינים אסטרטגיים²⁶⁸

PACBI מיישם **אסטרטגיית "לוחמה כוללת"** בתמיכה בטרור ובלוחמה מדינית כנגד ישראל, אשר אותה הוא מגדיר כישות פושעת ובלתי לגיטימית, ובדרך עושה שימוש ברטוריקה אנטישמית קלאסית. בין צירי פעילותו, הארגון קורא לקהילה הבינלאומית "להחרים באופן מקיף ותדיר את כל המוסדות האקדמיים והתרבותיים הישראליים כתרומה למאבק לשים סוף לכיבוש, לקולוניזציה ולמערכת האפרטהייד הישראלית²⁶⁹", מפעיל מנופי לחץ על אמנים בקריאה לבטל הופעות בישראל, דוחק בקהלים בינלאומיים להחרים אמנים ישראליים כגון הבלט הישראלי והתזמורת הפילהרמונית הישראלית ודוחק באקדמאים בינלאומיים לנתק קשרים עם מוסדות אקדמיים ישראליים. בין הצלחותיו ניתן למנות את החרם של פרופ' סטיבן הוקינג על כנס המדע של נשיא מדינת ישראל ב-2013, ביטול משחק הידידות בין נבחרות ארגנטינה וישראל בכדורגל ב-2018, ותמיכתו הנלהבת והפעילה של האמן רוג'ר ווטס בתנועת ה-BDS.²⁷⁰

הקשר של PACBI לארגוני טרור הדוק ומוכת, ועובר כחוט השני המוכיח את הסנכרון בין כלל ארגוני ה-BDS וקשריהם לארגוני טרור. כך למשל היה PACBI, בשיתוף עם מועצת הטרור PNIF, מייסד שותף לארגון ה-BNC, אשר מסנכרן תחת המטרייה שלו ארגוני טרור מובהקים כמו חמאס והחזית העממית. PACBI עדיין רשום כחבר ב-BNC "האחראי על פיקוח על היבטי החרם האקדמיים והתרבותיים של ה-BDS". חברי PACBI מייצגים את ה-BNC בכנסים ומול שותפים בעולם.

²⁶⁸ https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/terrorists_in_suits/he/doch270219.pdf pp.15

²⁶⁹ https://jcpa.org.il/wp-content/uploads/2019/05/PACBI_unmasked_web.pdf pp.7

²⁷⁰ https://jcpa.org.il/wp-content/uploads/2019/05/PACBI_unmasked_web.pdf pp.8

לעדויות אלה, ניתן להוסיף את אשרורו של היידר עיד, נציג BNC וחבר ועדת ההיגוי של PACBI, כי חמאס ותנועות אסלאמיות נוספות חברות ב-BNC. עיד הוא אקדמאי ומרצה פלסטיני אשר גם שיחק תפקיד משמעותי ב"צעדות השיבה" של חמאס בעזה מול גדר הביטחון.²⁷¹

אתר ה-BDS מפרסם כי הוא מתחזק על ידי ה-BNC ו-PACBI

הנרשמים לרשימת הדיוור של קמפיין ה-BDS מקבלים ניוזלטר מ-PACBI ועדכונים מה-BNC, שם משתמש שונה לאותה כתובת דוא"ל, הוכחה נוספת לחפיפה בין הארגונים²⁷²

• **אסמעיל רדואן**, נציג חמאס ב-PNIF | לשעבר שר בממשלת חמאס ודובר חמאס, ומשמש סגן יו"ר מועצת המנהלים של רשת התקשורת של חמאס אל-אקצא. מהדוברים הבולטים של "צעדות השיבה" שאירגן חמאס בעזה החל ממרץ 2018. מקורב מאוד לאסמאעיל הנייה, ראש הלשכה המדינית של חמאס. השתתף בוועידת האחדות האסלאמית שנערכה בטהרן בנובמבר 2018 והודה למשאר האיראני על הסיוע שהוא

המשרד לעניינים אסטרטגיים חשף שפעילי טרור מרכזיים מחמאס ומהחזית העממית משחקים תפקיד מרכזי בלב קמפיין ה-BDS. להלן מספר דוגמאות:²⁷³

• **סעיד סיאם**, בכיר ב-BNC | לשעבר שר פנים בממשלת חמאס ואף הקים את הכוח המבצעי של חמאס בעזה אשר סילק את הפתח מהרצועה ב-2007.

²⁷¹ https://jcpa.org.il/wp-content/uploads/2019/05/PACBI_unmasked_web.pdf pp.13, 25

²⁷² https://jcpa.org.il/wp-content/uploads/2019/05/PACBI_unmasked_web.pdf pp 23-24

²⁷³ https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/terrorists_in_suits/he/doch270219.pdf pp.6, 15-21, 38

את ההלימה בין ארגוני החרם, ארגוני "זכויות האדם" וארגוני טרור. ריצה מספר שנות מאסר בישראל בשל מעורבות בטרור.

אם כך נמצאה שרשרת ארגונים שתכליתה להסתיי מקורות מימון והנעה של קמפיין ה-BDS, שהם ארגוני טרור מובהקים. השרשרת מתחילה מארגון PNIF המאגד תחתיו ארגוני טרור פלסטינים מובהקים ועודד הוצאה לפועל של פח"ע כנגד ישראל; בשלב השני הצגנו את BNC המוגדרת בתור גוף פלסטיני לגיטימי המארגן את פעולות ה-BDS; בשלב השלישי הצגנו את ארגון PACBI המזוהה באופן מובהק עם מנהיגים פלסטיניים לאומניים שחתרו נגד מדינת ישראל. סיפקנו דוגמאות המאמתות את הקשר הישיר בין תנועת ה-BDS העולמית למועצת BNC, לארגון PNIF ולתנועת PACBI, ואת הקשר של כולם לטרור הלאומני המזויין הפלסטיני.

זוהי אם כן האמת מאחורי תנועת ה-BDS ומטרותיה: תנועה שמשלבת במבנה הארגוני שלה ארגוני טרור פלסטיניים, מקדמת נרטיבים אנטישמיים קלאסיים ושוללת מיסודו את קיומה של מדינת ישראל בגבולות כלשהם. בדרך זו, ארגוני טרור פלסטינים יכולים לקחת חלק בתנועה שטוענת לקידום "התנגדות בלתי-אלימה" ו"מאבק לשוויון, צדק וחירות" ובכובע זה להיוועד עם מקבלי החלטות בדרגים המדיניים החשובים בעולם ולגייס מימון, בעוד בכובעם השני פועלים לרצח ישראלים ולהפלתה של מדינת ישראל.

מספק להתנגדות. ידוע בשורה של התבטאויות אנטישמיות כגון "היהודים, שהפך אותם האל לקופים ולחזירים".

- **ח'אלד אל-בטש**, עומד בראש PNIF ברצועת עזה החל מ-2007 | **ממנהיגי גא"פ (ג'יהאד אסלאמי פלסטיני)**, נעצר מספר פעמים בשנות ה-80' וה-90' בחשד למעורבות בטרור. קרא לאורך השנים לטרור נגד ישראל, והדגיש את הסיוע האיראני לטרור הפלסטיני. בשנת 2015 קרא לחידוש פיגועי ההתאבדות.
- **ג'מיל מזהר**, משמש כנציג PNIF בעזה | בכיר בחזית העממית וחבר הוועדה המרכזית. בעצרת בעזה הכריז שהוא רואה עצמה "חלק בסיסי מציר ההתנגדות, אשר מתפרש על פי לבנון, עיראק, סוריה, תימן ואיראן".
- **סלאח ח'ואג'א**, חבר במזכירות ה-BNC, לשעבר פעיל חזית עממית וחבר בהנהגת PNIF | נעצר והורשע מספר פעמים מאז שנות ה-80' בשל מעורבותו בפעילות טרור.
- **טארק קעדאן**, נציג PNIF | בכיר גא"פ ביהודה ושומרון, נעצר מספר פעמים בשנים האחרונות בשל השתייכותו לארגון טרור וריצה במצטבר 12 שנות מאסר. שוחרר לאחרונה ב-2018.
- **לילא ח'אלד**, פעילה בולטת ותומכת ב-BDS דרום אפריקה, מגייסת כספים עבור פעילות הארגון | בכירה בחזית העממית ומעורבת בחטיפת מטוסים בשנות ה-60'. עסקה בין היתר בתיווך בין מפקדת החזית העממית בסוריה לתשתית טרור של הארגון בירושלים שתכננה לרצוח ישראלים.
- **שעואן ג'בארין, מנכ"ל ארגון אל-חק ובעברו פעיל בכיר בחזית העממית**, נקודה הממחישה

הצלחות וכשלונות של קמפיין ה-BDS

קמפיין ה-BDS כולל מאמצים משמעותיים במספר אפיקים.

בחזית הכלכלית התנועה שמה על הכוונת את כלכלתה של מדינת ישראל: חרם על מוצרים המיוצרים בישראל, התנגדות לפעילות עסקית עם חברות ישראליות או חברות ששותפות עם חברות ישראליות, והוצאת כספי השקעות ופנסיה מגופי ביטוח ובנקאות ישראלים או שמקושרים עסקית עם ישראל. באופן תיאורטי, הדבר חושף לפגיעה כל פעילות עסקית במדינת ישראל אשר תלויה באופן מסוים בשוק הבינ"ל.

לעומת זאת, אם האומדן להצלחת ה-BDS טמון במאזן הסחר של ישראל, הרי שהנתונים המאקרו-כלכליים מראים שכלכלת ישראל צמחה משמעותית מאז השקת תנועת החרם (BDS) ב-2005, כולל זינוק בהשקעות הזרות הישירות בישראל, בייצוא ובשורה של מדדים. כך למשל יתרת ההשקעות הזרות בישראל זינקה בלמעלה מ-600% בין 2005-2020, כולל זינוק של למעלה מ-20% ב-2017 לעומת 2016, וזינוק של 14.7% ב-2020 לעומת 2019 למרות משבר הקורונה. לנתונים אלה מצטרפים "הסכמי אברהם", שכבר כללו השקעות מסיביות מצד מדינות המפרץ בישראל, כולל השקעה של 10 מיליארד דולר לאורך 10 שנים במחקר ופיתוח והשקעות הדדיות נוספות בהיקף נרחב.

כך למשל גם זינק ייצוא הסחורות והשירותים מישראל למדינות העולם ב-196% בין 2005-2020, מ-58.1 מיליארד דולר ל-114.1 מיליארד דולר.²⁷⁴ ייצוא

הסחורות זינק ב-11.3% בין 2020-2021 לצד זינוק של 17.2% בייצוא תעשיות טכנולוגיה עליות.²⁷⁵ למרות קולות החרם על ידי גורמים שונים באיחוד האירופי ובארה"ב, גם בזירות אלה נרשמה עלייה משמעותית, וחלקן היחסי בייצוא הישראלי שומר על חוזקו ומסתכם ב-34% מהייצוא הישראלי שמיועד לארצות האיחוד האירופי ו-30% לארצות אמריקה.²⁷⁶

התל"ג הישראלי צמח משמעותית גם הוא, מ-142.6 מיליארד דולר ל-407.1 מיליארד דולר, עלייה של 285% בין 2005-2020.²⁷⁷ הדבר ממצב את ישראל בתור אחת הכלכלות הצומחות והמשגשגות בעולם, גם לעומת כלכלות חזקות כמו האיחוד האירופי וארה"ב, כאשר התל"ג לנפש יותר מהכפיל את עצמו בתקופה זו, מ-20,585 דולר לנפש ל-44,168 דולר לנפש, שיעור העוקף את יפן, צרפת ובריטניה.²⁷⁸

גם האיתנות הכלכלית של ישראל הוכיחה עצמה בעת משברים, כמו המשבר הכלכלי של 2008-2009 ומשבר הקורונה של 2020. בעוד כלכלת האיחוד האירופי התכווצה משמעותית והגיעה לגידול שלילי בתל"ג עם התאוששות איטית במיוחד ומשבר חוב עמוק במיוחד, כלכלת ישראל לא התכווצה בתקופת המשבר הכלכלי העולמי של 2008-2009. בתקופת משבר הקורונה הכלכלה הישראלית הראתה התאוששות מרשימה של 8.1% צמיחה בתל"ג בשנת 2021 לעומת 5.2% באיחוד האירופי, שגם סבל מהתכווצות כלכלית משמעותית הרבה יותר בשנת 2020.

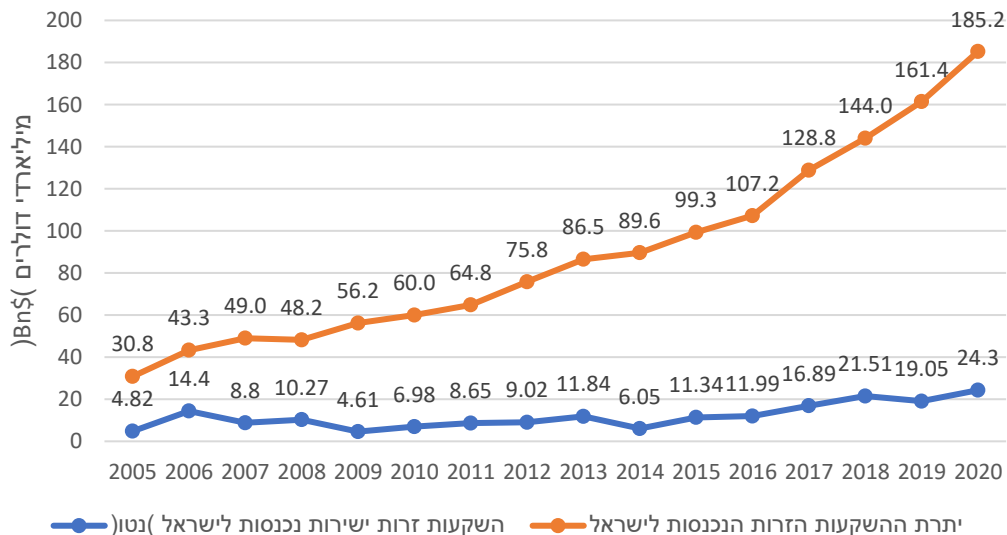
²⁷⁴ <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?end=2020&locations=IL&start=2005&view=chart>

²⁷⁵ https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2022/016/16_22_016b.pdf

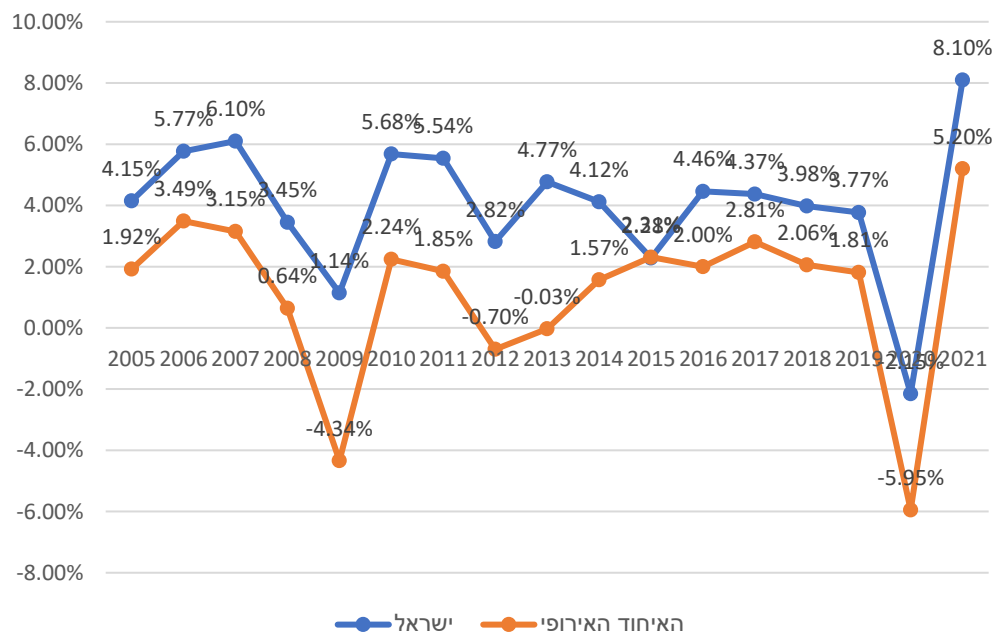
²⁷⁶ https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2021/325/16_21_325b.pdf

²⁷⁷ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=IL>

²⁷⁸ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=IL-JP-FR-GB>

השקעות זרות ישירות כנסות לישראל לעומת יתרת ההשקעות מאז תחילת תנועת החרם (BDS) ב-2005 ועד היום זינקה יתרת ההשקעות הזרות בישראל בלמעלה מ-600%²⁷⁹

שיעור הצמיחה בתל"ג בישראל נותר יציב וגבוה לאורך כלל התקופה מאז השקת קמפיין ה-BDS ב-2005, ונותר גבוה משמעותית מזה של כלכלות חזקות כמו האיחוד האירופי²⁸⁰

²⁷⁹ <https://www.macrotrends.net/countries/ISR/israel/foreign-direct-investment>
https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2022/095/09_22_095b.pdf#search=.pdf
<https://www.gov.il/BlobFolder/dynamiccollectorresultitem/effect-of-foreign-investment-in-israel/he/asp.aspx2019-2017>
<https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/pages/2021/>
²⁸⁰ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2020&locations=IL-EU&start=2005&view=chart>
https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2022/058/08_22_058b.pdf
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/14245715/2-15022022-AP-EN.pdf/ee77aaf4-8c77-b003-a93d-636530784cda#:~:text=GDP%20growth%20in%20the%20euro,office%20of%20the%20European%20Union>

לצד האופטימיות העולה מהנתונים, חשוב לסייג ולהזכיר כי יש השפעה לא מעטה לתנועת החרם בקרב חוגים משפיעים ומרכזיים, הן מדינתיים או על-מדינתיים והן פרטיים. כך למשל **החליטה נציבות האיחוד האירופי בשנת 2015 לסמן מוצרים שמוצרים "בהתנחלויות מעבר לקו הירוק" בתגית מיוחדת - "תוצרת הגדה המערבית (התנחלויות ישראלית)"**, לצד סימון מוצרים מרמת הגולן בתור "תוצרת רמת הגולן (התנחלויות ישראלית)". סימון זה ייחודי במדיניות הסחר של האיחוד האירופי ואינו כולל איזורים אחרים בעולם הנתונים למחלוקת כמו טיבט, טיוואן, סהרה המערבית, קפריסין הטורקית ואחרים. האיחוד אף הגדיל ואפשר למוצרים מתוצרת פלסטינית מאותו איזור ממש להיות מסומנים בתור "תוצרת פלסטיין".²⁸¹

למרות שכאמור לא נרשמו השלכות כלכליות משמעותיות להחלטה, ניתן לזהות **פוטנציאל לפגיעה משמעותית בדעת הקהל העולמית שעלולה להוביל להשפעות כלכליות בטווח הארוך**.

בין השפעות אלה ניתן להבחין בהחלטות של חברות זרות מסוימות להעתיק את השקעותיהן או להפסיק לשווק את מוצריהן מעבר לקו הירוק. כך למשל ניתן לציין את הבחירה של חברת "סודה סטרים" להעתיק את מפעליה ממעלה אדומים, שטח המזוהה לפי ה-BDS כ"שטח פלסטיני כבוש" ע"י מדינת ישראל, לרהט, שטח המזוהה כמדינת ישראל גופא. גם חברות ישראליות כמו "יקבי ברקן" הושפעו מהלחץ, והיא העתיקה בראשית שנות ה-2000 את מפעליה לקיבוץ חולדה על מנת להרחיב את פעילות הייצוא, זאת למרות שבברקן מועסקים 7,000 עובדים אשר 50% מתוכם פלסטינים, ב-142 מפעלי ייצור.

מהלכים דומים זוכים בשנים האחרונות **לאיתנות צרכנית נגדית הולכת וגוברת מצד הציבור הישראלי ומשקיעים בעולם**. כך למשל ההחלטה של חברת "בן אנד ג'ריס" להפסיק את מכירת מוצריה ביישובים יהודיים באזור יהודה ושומרון הגיעה בתור אות מחאה לכך שלדברי החברה אותם איזורים מוגדרים בתור "שטחים פלסטיניים כבושים". מנכ"ל החברה לא ידע להסביר מדוע ההחלטה הזאת איננה תקפה גם לגבי איזורים נתונים למחלוקת אחרים בעולם. באתר ה-BDS העלו כתבת תמיכה לאור החלטת החברה, בנוסף מעודדים אנשים לדרוש מעוד חברות בינ"ל להטיל חרם על מדינת ישראל בגין הפרה של זכויות אדם של פלסטיניים. לפי דבריו של זכין בן אנד ג'ריס ישראל, נראה כי לתנועת החרם הייתה השפעה משמעותית על החלטת ההנהלה של חברת יוניליוור (חברת האם של בן אנד ג'ריס): "אם ניסגר זה יהיה ההישג הגדול ביותר של ה-BDS". התגובה של הצרכנים והדיפלומטים הפרו-ישראליים לא איחרה לבוא, כאשר מחיר המניה של חברת יוניליוור צנח ביותר מ-12% בכמה ימים ספורים. חרם הצרכנים היה כתוצאה מהפעלת לחץ של הממשלה הישראלית בשיתוף הממשל האמריקאי.

חשוב לזכור שאירוע מסוג זה **אינו כורך רק את ההשלכה המעשית של הפסקת מכירה באזורים מסוימים במדינת ישראל**, אלא גם יוצר תבנית מחשבה לפיה **מדינת ישראל נולדה בחטא ועצם קיומה מפר זכויות אדם באופן יסודי**. למשל, הגדרת תושבים יהודיים באזורים שהם אחרי הקו הירוק או לצידו כפושעי מלחמה, הנהנים מכוחו של הריבון הצבאי בשטח.

צניחת מניית יוניליוור לאחר הפעולות הדיפלומטיות שהובילו לחרם צרכנים (15.1.2022)

תנועת ה-BDS מקיימים גם "מפגני כוח" בסופרמרקטים וברחובות להורדת מוצרים ישראלים מהמדפים, ולעודד **חרם צרכני** כנגד מוצרים ישראלים. אתר ה-BDS, למשל, מספק הדרכה לגבי המוצרים שיש להחרים מחברות ישראליות, כולל מוצרי טיפוח של חברת "אהבה" על כך שהיא מחזיקה בחנויות ביו"ש, חברת "פומה" על כך שמממנת את התאגדות הכדורגל הישראלית שגם כוללת קבוצות ביו"ש, חברת HP על מעורבותה לדבריהם ב"מאגר ביומטרי שנועד להגביל את תנועת הפלסטינים", ואף "חומס סברה" מקבוצת שטראוס על "מתן סיוע כלכלי לצבא הישראלי".

שהדבר "**מעניק לגיטימציה לכיבוש, אפרטהייד, טיהור אתני, כליאת ילדים וטבח במפגינים בלתי חמושים**", קריאה שנענתה בשלילה, והזמרת אכן הופיעה בישראל. הגזמות וסופרלטיבים אלה מאפיינים במידה רבה אקטיביסטים הקשורים לתנועת החרם. גם במישור זה קשה לאמוד את הפגיעה היחסית בתדמיתה של ישראל, שכן אמנים עדיין מגיעים להופיע בישראל

תנועת ה-BDS פועלת נמרצות גם **במישור התרבותי**. חלק מהניסיון לפגוע בתדמיתה של ישראל, כולל הפעלת לחץ על אמנים בינ"ל להחרים הופעות בישראל. רוח התנועה מקבצת תחתיה מספר של ארגוני זכויות אדם, אשר פועלים נמרצות בהפעלת דה-לגיטימציה על אמנים שבחרים להופיע בישראל. כך למשל הופעל לחץ מסיבי על הלהקה "Maroon 5" לבטל את הופעתה בתל אביב. אחת ההצלחות הפופולריות של התנועה הייתה בגיוסו של רוג'ר ווטס בסיסט להקת "Pink Floyd" לחרם התרבותי על ישראל. מלבד החלטתו האישית לא להופיע בישראל, ווטס לוקח חלק פעיל בחרם התרבותי, כאשר הוא נוהג להתראיין ולאסוף אמנים נוספים שהצטרפו לחרם. כך למשל פנה ווטס לזמרת מדונה בבקשה לא להופיע בישראל בתחרות האירוויזיון לשנת 2019 שהתקיימה בתל אביב, בטענה

אלף פלסטינים מהגדה המערבית העובדים בישראל, על מנת להפחית את הסיכון בהדבקות. ישראל גם סיפקה לפלסטינים מיליוני חיסונים בחינם, אשר סורבו בטענה מופרכת שתוקפם פג.

לצד הקולות האזרחיים, שיח החרם והדה-לגיטימציה מחלחל גם לפרלמנטים ולמוסדות שלטון בעולם. כך למשל, במהלך מבצע "שומר החומות" נשמעו קולות בקונגרס האמריקאי להפסיק את הסיוע הביטחוני לישראל,²⁸² מתפתח שיח הקורא "להגביל" את הסיוע האמריקאי לישראל,²⁸³ ובמהלך הדיונים על התקציב נשמעו קולות להפסיק את מימון "כיפת ברזל". קולות בבריטניה קראו להפסיק את הסיוע הצבאי לישראל במהלך מבצע "צוק איתן" ב-2014, דבר שאילץ את הממשלה להגביר סיוע הומניטרי לעזה ולהודיע על תנאי להמשך אספקת רשיונות למכרזים צבאיים מסויימים מול מערכות הביטחון.²⁸⁴

במהלך חסר תקדים, החליטה מועצת זכויות האדם של האו"ם לאמץ לחיקה את תנועת ה-BDS. באופן שאיננו מוצא מקרים מקבילים למדינות אחרות בעולם, אימצה המועצה במרץ 2016 את החלטה 31/36 הקוראת להקים **מאגר מידע המסמן חברות אשר מקיימות פעילות עסקית ב"התנחלויות ישראליות" מעבר לקו הירוק,** על מנת להדגיש את ה"שותפות התאגידית בכיבוש הישראלי". מאגר המידע עלה לאוויר בשנת 2018, ובו המועצה בחנה 206 חברות אשר מעורבות לדבריה בפעילות בלתי חוקית ברמת הגולן, במזרח ירושלים וביהודה ושומרון. המועצה יוצרת קשר עם החברות האלה ו"דוחקת בהם... לשותף פעולה עם המועצה במטרה לקיים דיאלוג בונה".²⁸⁵

הצלחות מול ה-BDS

לצד פעולות אקטיביות של תנועת ה-BDS שזכו להכרה והצלחה, מוטב לציין גם **מדיניות אקטיבית של ממשלות בעולם כנגד התנועה, כולל באירופה ובארה"ב.** בשנים האחרונות נמסרו מספר הצהרות על ידי מנהיגים בכירים באירופה בנוגע ל-BDS. כך למשל הצהירה קנצלרית גרמניה דאז אנגלה מרקל בביקורה בירושלים בפברואר 2014: "אנחנו לא תומכים בדרישות לחרם. זו אינה אופציה עבור גרמניה". מקרה

על בסיס קבוע. עם זאת, צריך לזכור שלכל אמן מפורסם הבוחר להשתייך לתנועת החרם נושא עדת מעריצים, שלא בהכרח מחזיקים בדעה אישית בנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני, והאדהה המקצועית שלהם לאמן גורמת להם להתיישר עם עמדותיו האישיות.

בין הקמפיינים האחרונים של התנועה ניתן לראות את הניסיון של מוחמד דסאי (ממייסדי התנועה) להציג כי במהלך תקופת הקורונה, מדינת ישראל כביכול לא סיפקה מידע בנוגע לסכנות המגיפה בשפה הערבית. הטענה נועדה להציג בבואה אודות יחס מפלה של מדינת ישראל כלפי ערביי ישראל, בעוד האילוצים החדשים שנוצרו במהלך המגיפה שיפרו את היחסים ואת שיתוף הפעולה בין ערביי ישראל והפלסטינים למדינת ישראל. אחת העדויות לכך היא התשובות שהורעפו כלפי ישראל על ידי בכירי הרש"פ אחמד דייאק וחוסין א-שייח'. התשובות הגיעו נוכח ההירתמות של מדינת ישראל לאפשר דיור עבור 45

קמפיין של ה-BDS לחרם על חברות ישראליות ומוצרים ישראלים

²⁸² <https://www.defensenews.com/congress/2021/05/20/bernie-sanders-brings-resolution-to-stop-735m-us-arms-sale-to-israel/>

²⁸³ <https://www.timesofisrael.com/sens-sanders-warren-call-for-restricting-us-aid-to-israel-at-j-street-confab/>

²⁸⁴ <https://www.reuters.com/article/uk-mideast-gaza-britain-idUKKBN0GC1MM20140812>

²⁸⁵ <https://digitallibrary.un.org/record/1475002?ln=en#record-files-collapse-header>

נוסף של גינוי מצד ההנהגה מגיע מספרד כתוצאה מביטול הופעתו של הזמר היהודי 'מתיסיהו', מגוון רחב של פוליטיקאים יצאו כנגד ביטול ההופעה מה שפעל כבומרנג נגד תנועת ה-BDS. בצרפת נמנעו אירועי "שבוע האפרטהייד" בקמפוסים בשנת 2019 בטענה שהדבר טומן סכנה בעבירה על החוק האוסר אפליה על בסיס מוצא. פעולה נוספת התבטאה ברגולציה בבריטניה האוסרת על קרנות פנסיה לבסס את מדיניות ההשקעות שלהן על עניינים שאינם קשורים לפרמטרים כלכליים כמו חרמות פוליטיות. כמו כן, הותקנו תקנות האוסרות על ממשלות מקומיות לבצע פעולות של חרם בהנפקה או מתן מכרזים, בהתבסס על הטענה כי פעולות מסוג זה מפרות את תקנות ארגון הסחר העולמי. עם זאת יש לציין כי ההצדקה הרשמית לתקנות אלו הייתה כלכלית והיא בעיקר נובעת משיקולים משפטיים בינלאומיים ולא בהכרח מהתנגדות לתנועת ה-BDS.

במדינות אירופה נצפו בשנים האחרונות מספר תביעות ייצוגיות כנגד מדיניות חרם, חלקן בהצלחה, בחלקן לא, כפי שקרה בעיר בון בגרמניה ב-2019. עיריית בון העבירה החלטה על פיה "אין מקום לתנועת ה-BDS האנטישמית בבון", ולפיכך החליטה שלא לקבל קבוצת נשים פלסטיניות לפסטיבל תרבות בעיר, החלטה שבית משפט מקומי פסל והורה לעירייה לאפשר לקבוצה להשתתף.

כך למשל, אחד המקרים האחרונים בצרפת יכול להמחיש בצורה מיטבית את המורכבות והשוני בין

מוסדות אירופאים בהתייחסות ל-BDS. במשפט שנערך בשנת 2020 בבית הדין האירופי בשטרסבורג, 11 תומכי BDS הגישו עתירה נגד החלטה של בית המשפט הצרפתי, להרשיע אותם בגין הסתה לאפליה. ההרשעה הגיעה לאחר שאותם תומכים קראו בשנת 2009-2010 ללקוחות של סופרמרקטים בצרפת לא לרכוש מוצרים המיוצרים בישראל, לאור סבב לחימה של הצבא הישראלי מול ארגון חמאס ברצועת עזה. בית המשפט האירופי קבע כי על פי סעיף 7 באמנה, האוסר על אפליה, אפליה כלכלית אינה כלולה. "קריאה לחרם, שמטרתה העברת דעות מחאה תוך קריאה לפעולות מחאה ספציפיות, מכוסה עקרונית בהגנה הקבועה בסעיף 10 לאמנה", כך סיכם בית המשפט את החלטתו. מקרה זה מהווה סוג של נקודת פיתול בנוגע להתנהלות של רשויות באירופה כנגד פעולות BDS, שכן החוקים הקיימים נגד אפליה בצרפת כבר מקשים בצורה מהותית על תומכי תנועת ה-BDS.²⁸⁶

עד כה **35 מדינות בארה"ב חוקקו חוקים המיועדים למנוע חרם בסגנון ה-BDS כנגד מדינת ישראל, רובם בהסכמה דו-מפלגתית, לצד חקיקה הכוללת הוראות כנגד חרמות שעברה בסנאט ברוב של 74-19 וגינוי כנגד חרם על מדינת ישראל שעבר בקונגרס ב-2019 ברוב של 398 מול 17.**²⁸⁷ חוקים אלה נכללים במטריה של חוקים כנגד אפליה (anti-discrimination laws) שלצד הבעת תמיכה בישראל באופן ספציפי, גם נובעים ורך להגן על החברה מפני אפליה על בסיס מוצא, אתניות, דת או לאום.

²⁸⁶ <https://www.al-monitor.com/originals/2020/06/european-court-rules-against-france-bds-case-israel-boycott.html>

²⁸⁷ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/anti-bds-legislation>

” האנטישמיות והאנטי-ציונות הם האויבים של הרפובליקה שלנו... אנו נחושים להשמיד את האנטישמיות, כולל אלה שמסתתרים מאחורי מסכה של אנטי-ציונות... אנטי-ציונות, כאשר היא שוללת את קיומה של ישראל כמדינה, היא אנטישמיות.²⁸⁸

289

עמנואל מקרון, נשיא צרפת

ב-2019 חתם הנשיא טראמפ על צו נשיאותי ללוחמה באנטישמיות, כולל לגילויי אנטישמיות מודרניים באוניברסיטאות ובקמפוסים. הממשל אימץ את ההגדרה של ברית זיכרון השואה הבינלאומית (IHRA) הכוללת את שלילת זכותם של היהודים להגדרה עצמית לאומית אל תוך סעיף 6 (Title VI) של חוק זכויות האזרח מ-1964 המאפשר לשלול מימון פדרלי ממוסדות שמקדמים אפליה או שאינם מתמודדים עמה.²⁹⁰

ההגדרה כוללת "שלילת זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית, לדוגמה הטענה שקיומה של מדינת ישראל מהווה מפעל גזעני" ו"השוואת פעולותיה של ישראל לאלה של המשטר הנאצי".²⁹¹

” אנחנו מגנים בכל התוקף את הקמפיין האנטישמי כנגד מדינת ישראל

דונלד טראמפ, הנשיא ה-45 של ארצות הברית

https://www.lexpress.fr/actualite/monde/proche-moyen-orient/emmanuel-macron-la-negation-de-l-existence-d-israel-comme-etat-est-de-l-antisemitisme_2115898.html

https://www.bfmtv.com/societe/emmanuel-macron-l-antisemitisme-et-l-antisionisme-sont-les-ennemis-de-notre-republique_VN-289202203200233.html

<https://trumpwhitehouse.archives.gov/presidential-actions/executive-order-combating-anti-semitism/>²⁹⁰
<https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antisemitism>²⁹¹

ארגוני "זכויות אדם" עולמיים בסנכרון עם ארגוני פנים ישראלים ופלסטינים

אור יששכר | ראש מחלקת המחקר, חוקר איראן וביטחון לאומי, עמית במכון
AIES וינה, יוצא זירת איראן ב-8200 והתכנית לביטחון בין"ל ב-SciencesPo פריז

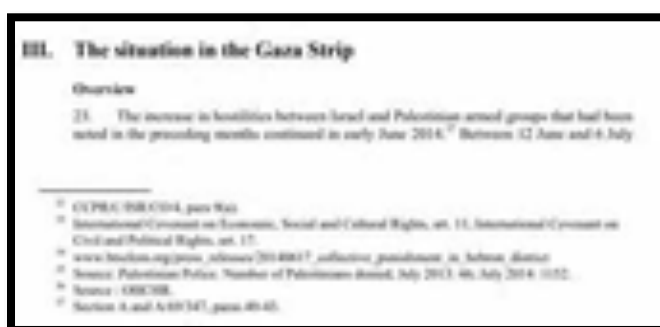
מחמיר בהפרדה בין אזרחים לחמושים בשדה הקרב לעומת מדינות אחרות, מקיימת שוויון זכויות אזרחי מוחלט בין כל אזרחיה ומתמודדת עם מציאות ביטחונית-קיומית שאין דומה לה בעולם. בהסתמך על ניתוח הפעולות של ארגוני זכויות אדם, ניתן להסיק כי אותם ארגונים משחקים תפקיד מרכזי במסע הזה-לגיטימציה נגד ישראל, ולמעשה תורמים לקידום החרם על מדינת ישראל.

זוהי למעשה **אנטישמיות מודרנית**: דחיית זהותה של מדינת ישראל כמדינה של העם היהודי, וכתוצאה מכך שלילת הזכות של אזרחים יהודים לשוויון ריבוני והגדרה עצמית והגדרתם כדת ולא לאום בעל זיקה לשטח; והתמקדות אובססיבית במדינת ישראל תוך סילוף המציאות והתעלמות מעובדות שאינן מסתדרות עם נרטיב.

דרכם של ארגונים כמו אמנסטי ובצלם, תנועת ה-BDS, מוסדות האו"ם ובית הדין הבינ"ל בהאג, **הפועלים כולם בסנכרון ובהרמוניה**, מאמצת נרטיבים שהיו **אופייניים מאז ומעולם לעלילות אנטישמיות** ובבסיסם של קמפיינים אלימים כנגד יהודים.

לתוך המטריה הרעיונית של ה-BDS נכנסים מגוון **ארגוני "זכויות אדם"**, אשר פועלים באינטנסיביות להוציא את שמה של ישראל דיבה, להטריד את חייליה ומפקדיה, לאסוף מידע מהשטח ולהציג את ממצאיהם למוסדות בינלאומיים במטרה שיוציאו גינויים או יכריזו על עיצומים כנגד ישראל. מבין הארגונים הדומיננטיים בהקשר זה נמנים ארגוני "אמנסטי" ו-HRW, אשר פועלים בסנכרון או בהזדהות עם ארגונים ישראלים ופלסטינים בזירת הפנים, ביניהם "שוברים שתיקה", "בצלם", "שלום עכשיו", "עדאלה", "מחסום ווטש" ואחרים.

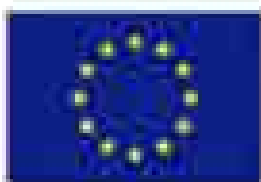
לשון הסופרלטיבים וההגזמות ללא קונטקסט מדיני-ביטחוני-היסטורי וללא תמונה מאוזנת של המציאות, פעמים רבות תוך סילוף העובדות, מודגשת במיוחד בדו"חות הארגון כלפי מדינת ישראל ופחות ובדו"חות כלפי מדינות בהן מצב זכויות האדם חמור בהרבה, בדומה לקו שמובילה מועצת זכויות האדם של האו"ם (ר' למטה). לו הגנה על זכויות אדם הייתה המניע המרכזי של אותם ארגונים, סביר להניח כי לא היה מתמקד חלק משמעותי מפעילותן בישראל, מדינה שמציבה רף

דו"ח של האו"ם מצטט את בצלם ואת "המשטרה הפלסטינית", כלומר את ארגון חמאס²⁹²

²⁹² [https://documents-dds-](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/251/48/PDF/G1425148.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/251/48/PDF/G1425148.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/251/48/PDF/G1425148.pdf?OpenElement)

8 March 2021

EUROPEAN UNION

Office of the European Union Representative (West Bank and Gaza Strip, UNRWA)

Six-Month Report on Israeli settlements in the occupied West Bank, including East Jerusalem Reporting period January-July 2020

Summary

Advancement of plans for settlement units in the occupied West Bank, including East Jerusalem continued at a very high rate in the first half of 2020 (January-July). 14,794 settlement units were advanced in different stages of the planning and implementation process (plans and tenders). 5,525 of the units pertain to settlements located in occupied East Jerusalem, and 9,269 to settlements located in other parts of the West Bank, including in locations deep in the West Bank.

¹ Updated General Assembly of November 2019.

² Peace Now.

³ All the data on settlements are based on publicly available information from the Civil Administration's High Planning Committee, where Peace Now is present at the meetings. For detailed information about the plans see this link: <https://www.peacenow.org.il>

⁴ For further details, see the six-month report on settlements submitted to the West Bank, including East Jerusalem, reporting period January - July 2020.

Table 1. Overview of settlement advancements in the first half of 2020 (January-June)

East Jerusalem		Other parts of the West Bank	
1 Jan	Tender for 243 units (Pogat Zeev)	1 Jan	Tender for 60 units (Maale Elonim)
1 Jan	Tender for 130 units (Pogat Zeev)	1 Jan	Tender for 188 units (Jaffa Maresha)
1 Jan	Tender for 86 units (Pogat Zeev)	1 Jan	Tender for 300 units (Beit Arim)
24 Jan	Plan for 173 units (Beit Zeev)	1 Jan	Tender for 800 units (Beit Zeev)
14 Feb	Tender for 1077 units (Beit Zeev)	1 Jan	Tender for 166 units (Beit Zeev)
27 Feb	Plan for 300 units (Beit Zeev)	1 Jan	Tender for 60 units (Adom - Beit Zeev)
30 Mar	Plan for 858 units (Beit Zeev)	1 Jan	Tender for 552 units (Beit Zeev)
10 May	Plan for 72 units (Beit Zeev)	1 Jan	Tender for 8 units (Beit Zeev)

Source: B'Tselem and Peace Now

דו"ח דו-שנתי של האיחוד האירופי שמפרסם מעקב מספרי על הבנייה היהודית ביהודה ושומרון בכל חצי שנה, בהתעלם מבנייה פלסטינית, וכולל בנייה בשכונות בירושלים כמו פסגת זאב, גילה וגבעת המטוס. המקור הבלעדי לנתונים הוא שלום עכשיו ועיר עמים. באחד ממראי המקום מצויין שכלל המידע בדו"ח מקורו בארגון שלום עכשיו אשר נוכח בישיבות של ועדת התכנון של המנהל האזרחי. הדו"ח פורסם גם באתר האו"ם²⁹³

https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2021/03/EUSETTLERPT_120321.pdf²⁹³

מנכ"ל בצלם חגי אלעד מוזמן לשאת דברים במועצת הביטחון של האו"ם באוקטובר 2018, שבהם בעודו יושב ליד נציג הפלסטינים הוא מכנה את ישראל מדינת אפרטהייד, המפעילה "שגרת כיבוש" ודיכוי כלפי פלסטינים באופן שיטתי, הורגת פלסטינים ועוצרת בשרירותיות קטינים בבתים כחלק מ"מדיניות מחושבת היטב של קריעתו לגזרים" של העם הפלסטיני, תוך הפרזה, הכפשה של חיילי צה"ל, מגמתיות וחוסר אספקת הקשר רלוונטי; מכנה את רצועת עזה "כלא ענקי תחת כיפת השמיים" מבלי להזכיר את שלטון חמאס או את הגבול עם מצרים; ומדגיש שאותה מדיניות מתקיימת כלפי "13 מיליון איש, ישראלים ופלסטינים, החיים בין הים לירדן" תוך שלילת זכותה של מדינת ישראל להתקיים כמדינת הלאום של העם היהודי.

זהו חלק ממתן הבמה ומערכת הגומלין המתקיימת בין ארגונים בזירת הפנים לבין ארגונים בזירת החוץ, גופים מדינתיים כמו האיחוד האירופי וגופים בינלאומיים כמו האו"ם²⁹⁴

מקורות מימון

בתי מחבלים וארגון התפרעויות אלימות ומתקפות על חיילי צה"ל וכוחות הביטחון מצד הארגונים, ומתן תקציבים, משאבים, במה בינלאומית וביסוס דו"חות רשמיים על נתונים שאותם ארגונים מספקים תוך מתן "חותמת כשרות" רשמית לממצאיהם. כך לדוגמה, האיחוד האירופי מפרסם דו"ח דו-שנתי על "הבנייה בהתנחלויות" מתוך נתונים של שלום עכשיו ועיר עמים תוך התעלמות מהבנייה הפלסטינית; והאו"ם מצטט תדירות את בצלם, אל-חאק ושוברים שתיקה.

למרות חקיקת "חוק שקיפות עמותות" בשנת 2016, דו"ח של מרכז המידע של הכנסת חשף שהוא לא נאכף מאז. למרות החוק, לא מנוהל היום אף מסד נתונים המאפשר לאמוד את כמות התלונות שהוגשו נגד עמותות בשל היעדר דיווח, תלונות הקשורות לתרומות זרות או כמות הביקורות שנערכו כלפי אותן תרומות. הדו"ח מציין כדוגמה תלונה שהתקבלה ע"י תנועת "אם תרצו" במהלך חודש ינואר 2019, ובה נחשף כי 11 מתוך 13 עמותות אליהן נגעה התלונה לא עמדו בכללי חוק

ארגונים אלה מתוקצבים בכספים משמעותיים, ואף **מאות מיליוני שקלים** מצד גורמים זרים בעלי אינטרס להשפיע על מדיניותה של מדינת ישראל ולהוציא דיבתה. כך למשל בבדיקה שערכה תנועת "אם תרצו" נחשף כי **בין 2012-2019 קיבלו אותם ארגונים 548 מיליון ש"ח** מגורמים זרים. אלו כוללים את "שלום עכשיו", "בצלם", "המוקד להגנת הפרט", "עדאלה", "שוברים שתיקה" ואחרים.²⁹⁵

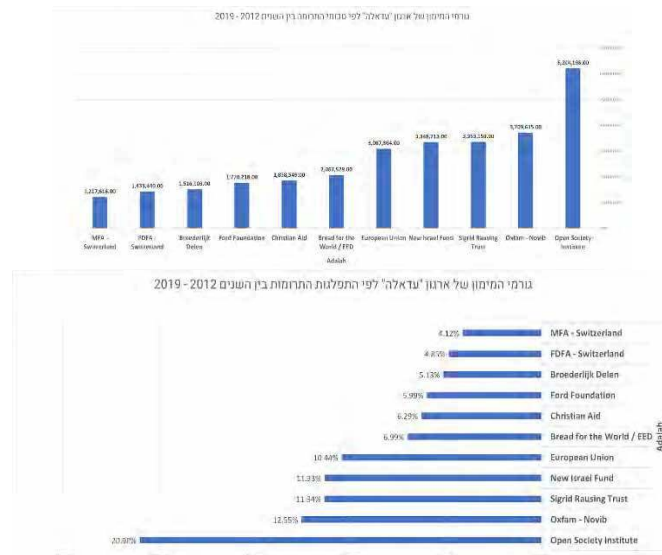
מקורות המימון מצויים לרוב בארגונים בינלאומיים כמו Oxfam, בגורמים מדינתיים כמו האיחוד האירופי ובעיקר במדינות אירופה כמו נורווגיה, שווייץ, אירלנד ובריטניה, בקרנות בינלאומיות ובתורמים זרים אחרים. זוהי למעשה **התערבות בוטה בריבונותה של מדינת ישראל** דרך כסף זר ואינטרסים אנטי-ישראליים המתפעלים כוחות בשטח במעגל המזין את עצמו. **זוהי מערכת סימביוטית של גמול הדדי – איסוף חומר מגמתי, ניפוח נתונים קיימים, הפצת מיסאינפורמציה, קריאה לחיילי צה"ל לסרב פקודה, מתן הגנה משפטית למחבלים, עתירות נגד הריסת**

²⁹⁴https://www.youtube.com/watch?v=nB_mvQ_nq58
²⁹⁵<https://www.israelhayom.co.il/news/geopolitics/article/7818266>

האירופי, ארגונים כמו Oxfam, קרנות בינלאומיות, ממשלות נורווגיה, שווייץ, אירלנד ובריטניה, והקרן החדשה לישראל.²⁹⁷

חובת הדיווח על קבלת תרומות מישויות מדיניות זרות תוך עבירה על החוק לכאורה.²⁹⁶

ארגון NGO Monitor מאשר במחקריו שארגונים אלה ממומנים במאות מיליוני שקלים שעיקרם באיחוד

גורמי המימון הגדולים ביותר של ארגון "עדאלה" (מעל מיליון שקל במהלך 2012-2019)

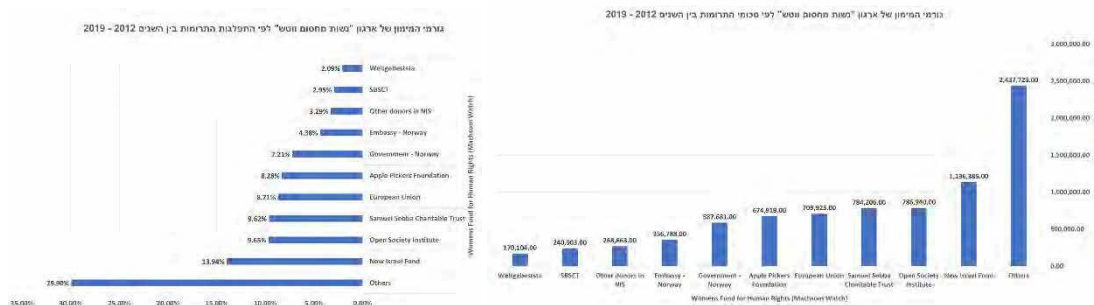

גורמי המימון הגדולים ביותר של ארגון "בצלם" (מעל 3 מיליון שקל במהלך 2012-2019)

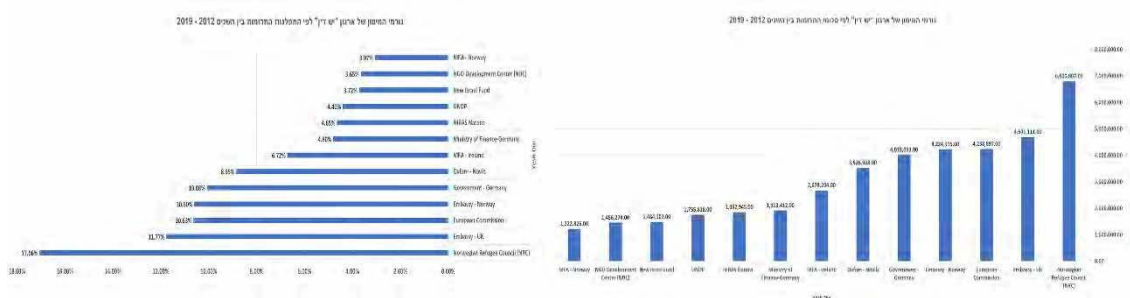
<https://www.now14.co.il/%D7%9E%D7%A8%D7%9B%D7%96-%D7%94%D7%9E%D7%99%D7%93%D7%A2-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%9B%D7%A0%D7%A1%D7%AA-%D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%A9%D7%A7%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%AA-%D7%A2%D7%9E%D7%95%D7%AA%D7%95%D7%AA/>

מקור של כל הנתונים בגרפים - Israeli NGO Funding Database- Annual Reports -²⁹⁷

https://www.ngo-monitor.org/annual-ngos-database/?years%255B%255D%3D2018%26donor%255B%255D%3Dall%26origin_of_funds%255B%255D%3Dall%26government%255B%255D%3Dall%26church%255B%255D%3Dall%26grant_amount%255B%255D%3D0%26grant_amount%255B%255D%3D4740000%26comment_text%3D%26sort_col%3Dngo%26sort_dir%3Dascending%26axes%255B%255D%3Ddonor%26axes%255B%255D%3Dgrant_amount%26chart_type%3Dpie%26chart_title%3D

גורמי המימון הגדולים של ארגון "מחסום נשות ווטש" (מעל 100,000 שקל)

גורמי המימון הגדולים של ארגון "יש דין" (מעל מיליון שקל)

הארגון (Civil Society Organizations – CSOs), עלייה של 12% לעומת תקופת התקציב הקודמת 2014-2020.²⁹⁸

האיחוד האירופי מדגיש את האינטרס שלו לסייע לאותם ארגוני חברה אזרחית מאחר שהם "הקרובים ביותר לאוכלוסייה בשטח ובעלי המעמד הטוב ביותר להבין את צרכיהם" שהופכים בהדרגה ל"שותפים פעילים בתהליך קבלת ההחלטות במדינותיהם". בשנת 2014 אימץ האיחוד תכנית הנוגעת לארגוני חברה אזרחית לתקופת התקציב 2014-2020, ובה קיבע בהחלטה את הכרתו בהם כתורמים מרכזיים לתהליכי ממשל ופיתוח המקדמים צמיחה בר-קיימא ורווחה, ותומכים בחינוך וביוזמות להעלאת מודעות, ואת החלטתו **לחזקם בתור שחקנים מקומיים מובילים** המקדמים את האינטרסים של האיחוד – "זכויות אדם, שלטון החוק, דמוקרטיה ליברלית, שלום, מניעת סכסוכים, איתנות ויציבות". האיחוד הקים **רשת של ארגונים שותפים בעולם** אשר נמצאים איתו בקשר

כחלק מתפישת תפקידו המדיני בקהילה הבינלאומית וכמרכיב בתפישת הביטחון והיציבות שלו, **האיחוד האירופי משקיע מאות מיליארדי יורו בפרוייקטי פיתוח, סיוע הומינטרי ומימון לעמותות ברחבי העולם**, כחלק מ"כלי השכונה, הפיתוח ושיתוף הפעולה הבינלאומי" של שירות החוץ שלו (– EEAS Neighbourhood, Development, and (International Cooperation Instrument, NDICI). הרציונל לתקציבי ענק אלה הוא שיציבות עולמית, פיתוח דמוקרטיה ופיתוח אנושי ברחבי העולם יעניקו גם ביטחון ויציבות לאירופה עצמה, ויקדמו את האינטרסים והערכים של האיחוד האירופי ברחבי העולם – דמוקרטיה, זכויות אדם, שוויון, שלום ושגשוג. כביטוי לתפישת זו, תקציב "מדיניות החוץ והביטחון המשותפת" (Common Foreign and Security Policy) נכלל באותו תקציב סיוע בינלאומי. **תקציב 2021-2027 של אותו "כלי פיתוח" (NDICI) נאמד בכ-80 מיליארד יורו, מתוכם 1.36 מיליארד יורו מוקדשים לתקצוב "ארגוני חברה אזרחית"**

²⁹⁸ <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/publications/factsheet-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument-ndici-global-europe/>
https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/performance-and-reporting/programmes-performance/global-europe-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument-performance_en
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/qanda_20_988

הדוק ומתמשך, ומעניק להם תקציבי ענק לצורך מימוש מטרות אלה.²⁹⁹

כחלק מתפישה זו, גם הארגונים הפועלים בישראל מקבלים נתח משמעותי מהתקציב. על פי הצעת התקציב של אותה תכנית לתקופה 2021-2024, **ארגוני חברה אזרחית הפועלים "בישראל" יתקצבו ב-5.9 מיליון יורו בעוד ארגונים הפועלים "בגדה**

המערבית ובעזה" יתקצבו ב-8.9 מיליון יורו מכספי האיחוד. לשם השוואה, **ארגונים בסוריה יתקצבו רק ב-6.3 מיליון יורו, בלבנון ב-2 מיליון יורו, באריתריאה ב-2.7 מיליון יורו, בעיראק ב-3.4 מיליון יורו, בסין ב-5.7 מיליון יורו ובצפון קוריאה ב-2.4 מיליון יורו.** חלק מהתקציב המוקדש לירדן, העומד על סך 4 מיליון יורו, מוקדש גם הוא לארגונים פרו-פלסטינים.

Organization	Budget 2021	Budget 2022	Budget 2023
The Arab League	5.9 million EUR	5.9 million EUR	5.9 million EUR
The League of Arab States	8.9 million EUR	8.9 million EUR	8.9 million EUR

הקצאות תקציב לארגוני חברה אזרחית במסגרת ה-NDICI, כלי סיוע חוץ של שירות החוץ של האיחוד האירופי³⁰⁰

האיחוד האירופי מתגאה בהיותו השותף התורם החשוב ביותר של אש"ף ושל הפלסטינים. במסגרת אותה תכנית NDICI הוקצבו לפלסטינים **1.28 מיליארד יורו** בין השנים 2017-2020, לצורך "הכנה להקמת מדינה פלסטינית", "רפורמה בממשל", "שלטון החוק, צדק, בטיחות אזרחית וזכויות אדם", פרויקטי פיתוח ואחרים.

בנוסף, לדברי האיחוד מוקצבים **5 מיליון יורו בשנה לארגוני חברה אזרחית הפועלים בישראל, "בפלסטין" ובירדן "לאורך קווי הפרדה פוליטיים".³⁰¹** כספים אלה משמשים את מוסדות השלטון הפלסטינים ביו"ש ובעזה, **כולל את ארגוני הטרור פתח וחמאס,** וקיימת סבירות גבוהה שנעשה בהם שימוש למטרות טרור, משכורות למחבלים והתפרעויות אלימות כנגד חיילי צה"ל.

²⁹⁹ https://ec.europa.eu/international-partnerships/our-partners/civil-society_en
³⁰⁰ https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/mip-2021-c2021-9158-civil-society-organisations-annex_en.pdf

³⁰¹ ANNEX II of the Commission Implementing Decision on the financing of the multiannual action plan of the thematic program Civil Society Organisations for years 2021 - 2024 Action Document for Support to Civil Society in Partner Countries, https://ec.europa.eu/international-partnerships/our-partners/civil-society_en
³⁰¹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/european-neighbourhood-policy/countries-region/palestine_en

אתר הנציבות האירופית (European Commission) המפרט את מערכת היחסים בין האיחוד האירופי לפלסטינים תחת הכותרת "האיחוד האירופי ופלסטין", עם תמונה של ירושלים³⁰²

והמתיישבים היהודים. אלה האחרונים מוצאים עצמם בסיטואציה מורכבת של התמודדות עם פעילים אזרחיים, ולעיתים פעילי טרור תחת כסות אזרחית.

פעילות זו למעשה יוזמת חיכוך מול כוחות צה"ל ומתיישבים יהודיים כדי להציג תמונה מתועדת ש"נתפסת לא טוב" באמצעי התקשורת של חיכוכים אלימים המשחירה את שמם הטוב. צה"ל נדרש להשקיע כוחות כבדים בהתמודדות עם פעילות זו מדי שבוע, מה שמשליך על כמות הסד"כ שכל גדוד נאלץ להשאיר בשטח, בין אם כוחות בסדיר או במילואים. לולא פעילות אנרכיסטית זו, הסד"כ בגזרות השונות היה נמוך בהרבה. פעילות זו מקשה מאוד על הצבא במהלך 20 השנים האחרונות וגוזרת עליו להשקיע כוחות גדולים בהרבה מהמתוכנן ביהודה ושומרון. בהיתן שיש פעילים פלסטינים המעורבים באירועים אלה אשר תוקפים את חיילי צה"ל באבנים ובאמצעים אחרים, הדבר מהווה לא פחות מטרור פלסטיני במימון אירופי, תוך הפרה חמורה של ריבונות ישראל וחתירה תחת הלגיטימציה של כוחות הביטחון שלה.

כסף אירופי מממן את פעילותם של ארגונים אשר מקיימים פעילות אנרכיסטית הגובלת בעידוד טרור והשתתפות בו, בפרט נגד חיילי צה"ל, ריכוזי התיישבות יהודית והנוסעים בצירים, תוך הפרה חמורה של ריבונות ישראל.

בניגוד ל**אלימות מתפרצת** בקרב המתיישבים היהודים, קבוצות שוליים אשר מעורבות בחיכוכים אלימים באופן ספונטני, תגובתי או "פרחחי" בעקבות התגרות או פיגועי טרור של שכניהם הערבים, ארגוני השמאל האנרכיסטי מעורבים עמוק ב**אלימות מאורגנת**. זוהי רשת מבוססת וממומנת המתרכזת ב-20 מוקדים ידועים ברחבי יהודה ושומרון, הקוראת ברשתות החברתיות לפעילים להתארגן ולהגיע, מממנת הסעות לאותם מוקדים ופעמים רבות פעיליה גם נכנסים לכפרים פלסטינים ואוספים צעירים בהסעה לאותם מוקדים, תוך עידודם לקיים חיכוך אלים ומתמשך עם כוחות צה"ל ועם המתיישבים. פעילות זו מתועדת היטב על ידי צלמים בתשלום ועל ידי מכשירים סלולריים, ומופצת ברשתות החברתיות ולאמצעי התקשורת, תוך קידום הנרטיב המשחיר את שמם של חיילי צה"ל

³⁰²https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/european-neighbourhood-policy/countries-region/palestine_en

**התפרעויות אלימות ביהודה ושומרון כנגד חיילי צה"ל המאורגנות על ידי עמותות
ישראליות ופלסטיניות פועלות ב-20 מוקדים עיקריים במרחב, מתוכננות היטב, מלוות
בשירותי הסעות למוקדי החיכוך ומתקצבות בכספים של גורמים מדינתיים ואזרחיים זרים.**

**בתמונה: צלמים בשירות אותן עמותות מתעדים את החיכוך בין האנרכיסטים המתפרעים
לבין חיילי צה"ל, תמונות שלאחר מכן מופצות באמצעי התקשורת ככלי להכפשתם**

קרדיט: נהורא – אלעזר ריגר³⁰³

³⁰³https://twitter.com/Riger_e/status/1489519853044211712?t=hCM0-MpbWwhyxY45OfTajg&s=19

שקר ה"אפרטהייד": תיבת תהודה משותפת לארגוני החוץ והפנים

פעמים והרשימה מתארכת. כך נוצר מצב שבו ארגוני החוץ והפנים פועלים ביד שלובה, בסנכרון ובתיאום, מצטטים זה את זה ומהדהדים זה את זה, ללא תימוכין עובדיים מוצקים, ללא אחיזה במציאות ותוך התעלמות מעובדות שאינן מסתדרות עם הנרטיב בשירות המטרה הסופית: הפלתה של מדינת ישראל ושלילת הלגיטימיות שלה. כך למשל "בצלם" קיבלו בברכה את הוצאת הדו"ח³⁰⁵ שדמה פלאים לדו"ח שארגון זה פירסם בעצמו.

2. שלילתה של מדינת ישראל בגבולות כלשהם:

כך למשל הגדרתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית וחוק השבות תוארו כך: "הרשויות בישראל ראו בכך אמצעי חלקי למנוע ניסיון נוסף להשמיד יהודים בעקבות השואה ולספק מקלט ליהודים אשר חוו רדיפות במקומות אחרים בעולם. בינתיים, נאסר על מאות אלפי פליטים פלסטינים שנעקרו מבתייהם במהלך העימות של 1947-1949 לחזור לבתייהם בהתבסס על שיקולים דמוגרפיים. תמצית מערכת הדיכוי והשליטה על פלסטינים התגבשה בבירור בחוק הלאום משנת 2018, אשר קיבע בחוק ש'ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי'."

הארגון מתייחס בדו"ח הלוח וחזור **לעובדת הקמתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית כביטוי של גזענות ועליונות גזעית**, נובע מצורך לשלוט בפלסטינים, ומקדם נרטיב אנטישמי אשר נעשה בו שימוש נרחב על ידי חוגים אנטישמיים בעולם, לפיה **אין הצדקה היסטורית להקמתה של מדינת ישראל מלבד השואה**. משתמע מכך שללא שואת יהודי אירופה לא הייתה תוחלת

מבדיקה עלה כי הדו"חות המפורסמים על ידי ארגוני הפנים הפועלים בישראל וארגוני החוץ הבינ"ל כמעט זהים בניסוחם אחד לשני. הם מאשימים את ישראל באפרטהייד מן הים עד הירדן, ב"סגרגציה" מכוונת של ערבים ישראלים ב"מובלעות צפופות", מתארים את שומר החומות כ"התפרעות של יהודים חמושים", ומתייחסים למדינת ישראל כביטוי לעליונות גזעית שהשואה היא ההצדקה היחידה לקיומה. הדו"חות מהדהדים את אותם מסרים, מצטטים אחד את השני ויוצרים תיבת תהודה הבונה נרטיב אנטי-ציוני. הסקירה הבאה משווה את דו"ח "בצלם" מ-2021, דו"ח HRW מ-2021 ודו"ח אמנסטי מ-2022, כולם מהדהדים את אותם המסרים בניסוחים דומים.

"ארגון אמנסטי הבינלאומי" הוא ארגון לא-ממשלתי בינלאומי, שמטתו ממוקם בממלכה המאוחדת מאז 1961. לדבריו, הוא פועל ל"קידום זכויות אדם המקודשות במגילת זכויות האדם של האו"ם", ו"מקדם עולם בו כל אדם נהנה מכל זכויות האדם המעוגנות בהצהרה האוניברסלית על זכויות אדם ובאמנות בינלאומיות בנושאי זכויות אדם נוספות". הארגון מתגאה בכ-7 מיליון תומכים ברחבי העולם נכון ל-2015. בדו"ח האחרון של הארגון מפרברואר 2022 ניתן לאבחן **תפיסה מגובשת המתנגדת ללגיטימיות של מדינת ישראל להתקיים בגבולות כלשהם** אשר מבוססת על הגדרות שנויות במחלוקת. בדו"ח מפורט וארוך, הגדיר אמנסטי את ישראל "מדינת אפרטהייד: מערכת אכזרית של שליטה ופשעים כנגד האנושות".³⁰⁴

ניתן להבחין בכמה נקודות מעניינות בדו"ח של אמנסטי:

1. **מקורות המידע:** אמנסטי מבסס את הערכותיו על שורה של גורמים שנויים במחלוקת, ולא על מקורות מהימנים ומוצקים. כך למשל **ארגון "בצלם" מצוטט 62 פעמים בדו"ח, ארגון "שלום עכשיו" 36 פעמים, ארגון עדאלה לא פחות מ-157 פעמים, עיתון "הארץ" 146 פעמים, ארגון Human Rights Watch (HRW) 56 פעמים, "המוקד להגנת הפרט" 76 פעמים, "אל-חק" 41**

³⁰⁴ <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2022/02/MDE1551412022ENGLISH.pdf>

³⁰⁵

https://www.btselem.org/press_releases/20220201_btselem_welcomes_amnesty_internationals_report_calling_the_israeli_regime_what_it_is_apartheid

סקירה של ארגון NGO Monitor המוכיחה הדהוד של אותן טענות ממוחזרות במסווה של "מחקר" בהלימה בין דו"חות של HRW ושל אמנסטי, המבססים את טענותיהם אחד על הדו"חות של השני

<https://www.ngo-monitor.org/reports/amnesty-apartheid-report-recycled-tropes-in-the-guise-of-research>

מתונים שאינם מתיישרים עם הטענה, כמו העובדה ש-10 הערים הצפופות בישראל הן מהמגזר היהודי ולא הערבי – בראשן בני ברק.³⁰⁷

בתיאור אירועי "שומר החומות" הייתה התעלמות מוחלטת מהאלימות האומנית הקשה מצד האוכלוסיה הערבית כלפי שכניהם היהודים בערים מעורבות, ובמקום זאת הייתה התמקדות מוחלטת בנרטיב שקרי לגבי "הפינוי משכונת שיח' ג'ראח" ו"שימוש הרשויות הישראליות בחוקים מפלים להפקיע את הפלסטינים מארצם ומבתיהם לטובת יהודים ישראלים". אירועי האלימות תוארו כ"מחאה

להקמתה של מדינת ישראל, טענה תמוהה שאינה מסתדרת לא עם ראשית תנועת הציונות זמן רב לפני השואה, ולא עם ההיסטוריה הענפה של העם היהודי בארצו מזה 4,000 שנה.

עצם הטענה שמדינה יהודית בגבולות כלשהם מהווה ביטוי לגזענות, כבר הוגדרה על ידי הליגה נגד השמצה (ADL) כטענה אנטישמית: "המטרות המייסדות של תנועת ה-BDS ושל רבות מהאסטרטגיות שננקטות במהלך קמפיינים של ה-BDS הן אנטישמיות. בעוד ישנם כאלה שתומכים ב-BDS ואשר אינם אנטישמים, הקמפיין מבוסס על דחיית עצם קיומה של ישראל כמדינה יהודית. הוא מכחיש את זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית – זכות השמורה לקבוצות אחרות באופן אוניברסלי. לראייתה של הליגה נגד השמצה, הדבר נבדל מביקורת לגיטימית על מדינת ישראל והינו אנטישמי."³⁰⁶

3. **אימוץ אוצר המילים של המאבק המזוין הפלסטיני ושל הנרטיב הפלסטיני גם לגבי כלל מדינת ישראל:** כך למשל הנגב מכונה "Negev/Naqab" בעברית ובערבית, כביטוי לכך שזהו איזור שינוי במחלוקת. הר הבית אינו מוזכר בשמו, לעומת השימוש בביטוי "מתחם אל אקצא".

4. **טענות שקריות ומופרכות:** יהיה קשה לתת טיעוני נגד לדו"ח מוכוון מטרה, אך ניתן למנות מספר נקודות בולטות: טענה ש"פלסטינים אזרחי ישראל נדחקו ל-139 ערים וכפרים המיושבים בצפיפות" בנגב, במשולש ובצפון, ו-10% מתגוררים בערים מעורבות, "כתוצאה של מדיניות מכוונת של ממשלת ישראל לסגור (segregate – מונח שנעשה בו שימוש בתקופת חוקי ג'ים קרו וחוקי הסגרגציה הגזעית בדרום ארה"ב) פלסטינים אזרחי ישראל לתוך מובלעות כחלק מהמטרה הגדולה ביותר להבטיח את ההתנחלות היהודית והשליטה על כמה שיותר מהטריטוריה של ישראל". זהו נרטיב שמתעלמת מהתכנסותן הטבעית של קבוצות שונות באוכלוסיה לקהילות, כמו במקרה של האוכלוסיה החרדית, ומתעלם

³⁰⁶<https://www.adl.org/resources/tools-and-strategies/what-is-anti-israel-anti-semitic-anti-zionist>

³⁰⁷

<https://www.cbs.gov.il/he/publications/Pages/2021/%D7%94%D7%A8%D7%A9%D7%95%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%9E%D7%A7%D7%95%D7%9E%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-2019.aspx>

השנים הטילה הממשלה הגבלות על תנועתם, אישורי העבודה והגישה לשירותי בריאות וחינוך כדי ללחוץ עליהם לעזוב.

באופן מעניין, ארגון "בצלם" הישראלי פרסם דו"ח דומה לזה של ארגון "אמנסטי", שבו כינה את ישראל "משטר אפרטהייד של עליונות יהודית מהים עד הירדן".³⁰⁹ טענת העליונות הגזעית בכל חלקי מדינת ישראל למעשה שוללת מן היסוד את זכותה של ישראל להתקיים, ומאומצת על ידי ארגונים ישראלים שפועלים בתוך תחומי מדינת ישראל ללא סנקציה חוקית כלשהי. הארגון טוען ש"האבחנה בין שני המשטרים", מדינת ישראל בתוך תחומי הקו הירוק והשטחים שבהחזקתה מעבר לקו הירוק, "נהייתה מנותקת מהמציאות... האבחנה מסלפת את העובדה שהשטח כולו בין הים התיכון לנהר הירדן נתון לעיקרון מארגן אחיד: לקדם ולקעקע את עליונותה (הגזעית) של קבוצה אחת – יהודים – על גבי האחרת – פלסטינים". **הטענות העיקריות העולות בדו"ח של בצלם זהות לחלוטין לאלה בדו"ח של אמנסטי, כולל הטענה שחוק השבות מהווה ביטוי של גזענות ועליונות יהודית, ציפוף וסגרגציה מכוונים של פלסטינים (כולל ערבים ישראלים) ב"מובלעות" צפופות, לצד דיכוי ושליטה על אוכלוסיה פלסטינית.**

באותו אופן, ארגון HRW פירסם דו"ח דומה להפליא בסמיכות לדו"ח של בצלם, שבו האשים את מדינת ישראל באותן האשמות בדיוק: אפרטהייד, שלטון של "עליונות יהודית" מן הים עד הירדן, פשעים נגד האנושות, וצעדים דמוגרפיים והתיישבותיים שלמעשה מבטלים את ההפרדה הנהוגה בין מדינת ישראל לשטחי יו"ש לכדי יחידה אחת של משטר "דיכוי" כלפי הפלסטינים. **נעשה בו שימוש באותו אוצר מילים: אפרטהייד, ציפוף וסגרגציה מכוונים של ערבים ישראלים ב"מובלעות" צפופות, חוק השבות כחוק גזעני, חוק הלאום כהתגלמות המדיניות הגזענית של ישראל, וכו'.**³¹⁰

בתמיכה במשפחות וכנגד החוויה המשותפת שלהם של חלוקה, נישול וסגרגציה, ופגשו יד קשה וקטלנית מצד הרשויות הישראליות עם אלפים שנפצעו, נעצרו ונכלאו. "אירועי שומר החומות כונו בתור "התגלמות האפליה, הנישול והדיכוי של נתינים, ההרג והפציעה – שכולם חלק מהמערכת שיוסדה על מנת לתעדף (privilege, מלשון פריביליגיה חוקית וגזעית) יהודים ישראלים על חשבון פלסטינים". טענות אלה לא רק שתלושות מהמציאות, הן גם שקריות ומופרכות במתכוון.

באופן דומה לארגון אמנסטי, ניתן לפנות לדו"ח האחרון של ארגון Human Rights Watch (HRW) משנת 2022 המתאר את הפגיעה כביכול של מדינת ישראל בזכויות אדם. הארגון מגדיר את עצמו כארגון בינלאומי עצמאי למחקר וקידום הגנה על זכויות האדם בעולם על מנת "להעניק כוח למדוכאים ולחייב את המדכאים לתת דין וחשבון על מעשיהם". הוא הוקם בשנת 1978 ובסיסו בארה"ב.

ניתן להבחין בפער דומה בתיאור הארגון של אירועי "שומר החומות": "במהלך פעולות האיבה במאי פרצה אלימות בין-קהילתית בערים שבהן חיו אזרחים פלסטינים ויהודים כאחד, והותירה שלושה הרוגים ומאות פצועים, כולל פלסטינים ויהודים כאחד. לפי מרכז מוסאווה החיפאי, יותר מ-2,000 בני אדם נעצרו בהמשך, למעלה מ-90% מהם פלסטינים. ארגוני זכויות אדם האשימו את ממשלת ישראל בכך שלא הצליחה להגן מספיק על הפלסטינים מפני התקפות של המון יהודים חמושים".³⁰⁸ נוסף על כך, מצאו לנכון לבקר את מדיניות ישראל בנוגע למבקשי המקלט באופן בלתי סביר, שלא מתחשב בכך שישראל קיבלה לאורך השנים עשרות אלפי פליטים מאפריקה בהשוואה למדינות אחרות בעולם. מדברי הדו"ח: "הרשויות הישראליות המשיכו לדחות באופן שיטתי את תביעות המקלט של כ-31,000 מבקשי המקלט מאריתריאה וסודאן במדינה. במהלך

³⁰⁸ <https://www.hrw.org/report/2021/04/27/threshold-crossed/israeli-authorities-and-crimes-apartheid-and-persecution>

³⁰⁹ https://www.btselem.org/publications/fulltext/202101_this_is_apartheid

³¹⁰ <https://www.hrw.org/he/report/2021/04/27/378469>

הלימה וסנכרון בין ארגוני חוץ ופנים וקמפיין הדה-לגיטימציה למדינת ישראל: ארגונים קיצוניים בישראל מתואמים ומסונכרנים עם ארגונים בינלאומיים במערכה לקעקע את צדקת דרכה ואת קיומה של מדינת ישראל

- מימין: דו"ח בצלם שמגדיר את ישראל כמדינת אפרטהייד עם משטר "עליונות גזעית יהודית" (2021)³¹¹
במרכז: דו"ח HRW שמגדיר את ישראל כמדינת אפרטהייד שבה "הרף נחצה" לאור מדיניות של "עליונות יהודית" בין הים לירדן, מכנה את קיומה של ישראל כמדינה יהודית "גזעני" ומאשים אותה ב"פשעים נגד האנושות" (2021)³¹²
משמאל: דו"ח אמנסטי המגדיר את ישראל כמדינת אפרטהייד בעלת אפליה גזעית שמבצעת "פשעים נגד האנושות" (2022)³¹³

³¹¹ https://www.btselem.org/hebrew/publications/fulltext/202101_this_is_apartheid

³¹² <https://www.hrw.org/he/report/2021/04/27/378469>

³¹³ <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2022/02/MDE1551412022ENGLISH.pdf>

טענת האפרטהייד

שורה של משפטים התייחסו בביטול לטענת ה"אפרטהייד" והפריכו אותה מן היסוד. כך טוען מכון NGO Monitor:

“שיח האפרטהייד העכשווי נגד ישראל אינו ביקורת לגיטימית או ניסיון לתקן מדיניות ישראלית מסוימת, אלא נעשה בו שימוש על ידי ארגונים וסוכנויות או"ם כדי לבנות נרטיב שעצם קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית הוא אינו-לגיטימי. הדוחות השונים נגד ישראל מציגים עיוות היסטורי על בסיס נרטיב שהורכב מחדש כדי "לתפור" הגדרה חדשה של אפרטהייד לישראל. הפרסומים מתעלמים מההסכמה הבינלאומית להקמת בית לאומי לעם היהודי לצד מדינות ערב, מתעלמים מהתוקפנות הערבית והסירוב המתמשך של הפלסטינים לפשרה לסוף הסכסוך, מהקרע בין תנועות שונות בחברה הפלסטינית ומהסכסוך המזוין המתמשך בין הצדדים שמעצב לרוב את המדיניות ואת קבלת ההחלטות של שני הצדדים.

פרסומים אלו מאמצים באופן מוחלט גישה אוריינטליסטית, אם לא גזענית, כלפי הציונות והיהדות. לא מעט מהטיעונים מתבססים על סטריאוטיפים אנטישמיים, תוך עיוות מוחלט של האופן בו במשך אלפי

שנים העם היהודי הגדיר את עצמו כלאום ודת.

הטיעונים שישראל מחילה משטר אפרטהייד אחד ממוסד "מהנהר ועד לים" ושבאופן מכונן היא "מחלקת את הפלסטינים" הם לא נכונים עובדתית. ההפרדה הגיאוגרפית והפוליטית בין האוכלוסייה הפלסטינית בישראל וברשות היא אינה תוצאה של מדיניות של "שליטה יהודית" או "חלוקה", אלא תוצאה של גורמים גיאופוליטיים לאורך 100 שנות היסטוריה של הסכסוך, הכוללים את הדחייה הערבית לתוכנית החלוקה, השליטה הירדנית והמצרית ביו"ש ועזה, הסכמי אוסלו והתפתחויות פנים פלסטיניות.

כל ניתוח ביקורתי של המדיניות הישראלית צריך לקחת בחשבון את השיקולים הביטחוניים ואת העובדה שהסכסוך עדיין ממשיך. הארגונים כושלים שוב ושוב להתייחס למציאות זו.

לא ניתן להגדיר את הכוונה למימוש זכותו של עם לחיות בבטחה במולדתו ההיסטורית לצד קהילות פלסטיניות, כמהלך מכונן של "דיכוי ושליטה", כפי שעושים הארגונים.

בניגוד להפרדה הגזעית שנאכפה באופן שיטתי בדרום אפריקה, ישראל הסכימה לאורך השנים לעיקרון של מדינה פלסטינית וקראה למשא ומתן עם הפלסטינים על מנת לדון בפרטים³¹⁴.

³¹⁴https://www.ngo-monitor.org.il/reports/apartheid_report_2022/

תנועת ה-BDS מארגנת בקמפוסים ברחבי העולם את "שבוע האפרטהייד הישראלי" מדי שנה בחודשים מרץ-אפריל. זו סדרה של אירועים מאורגנים, פסטיבלים, כנסים בקמפוסים, הפגנות ושידורים ברשתות החברתיות ובתקשורת שבהם מכפישים קשות את שמה של ישראל, מעודדים חרם נגדה ומפיצים תיאוריות קונספירציה כנגדה

מלמעלה נגד כיוון השעון: פרסום לקראת "שבוע האפרטהייד הישראלי 2021", לוח זמנים של האירועים ב-2022 בכל היבשות, עלונים שחולקו באירוע של "שבוע האפרטהייד הישראלי" בפריז, מרץ 2019

שבתחום שיפוטה הפלסטינים נכנסים ויוצאים מאותן חנויות ומסעדות כמו היהודים.

נכון שהיהודים מודרים בפועל מהשטח שבשליטת הפלסטינים, אך זה לא האפרטהייד שעליו בצלם מצביעים.

על פי חוק האזרחות של מולדות הבנטו משנת 1970, הממשלה ביטלה את אזרחותם של דרום אפריקאים שחורים, מה ששלל מהם את מעט הזכויות הפוליטיות והאזרחיות שנותרו בדרום אפריקה. במקביל ליצירת המולדות, האוכלוסייה השחורה של דרום אפריקה הייתה נתונה לתוכנית מסיבית של הגירה כפויה. ישראל לא סילקה אזרחים ערבים לשטחי אש"ף ולא ביטלה אזרחות.

ה"בנטוסטאנים" השחורים נוצרו על ידי ממשלת האפרטהייד עצמה תחת סדרת חוקים. מכיוון שבדרך כלל הם נחשבו כבובות של פרטוריה, עצמאותם-כביכול לא הוכרה על ידי מדינות אחרות. הממשלה הפלסטינית הוקמה על ידי הפלסטינים עצמם והיא מוכרת באופן בינלאומי כנציגת הפלסטינים כמעט בכל מדינות העולם. הרשות הפלסטינית שולטת ב-90% מהאוכלוסייה הפלסטינית, כפי שנקבע בהסכמי אוסלו.

מהשחורים בדרום אפריקה נשללו הזכויות הפוליטיות. לערביי ישראל יש זכות הצבעה מלאה לכנסת ואילו לפלסטינים בשטחים יש זכות הצבעה למועצה המחוקקת הפלסטינית. לאזרחי ישראל אין זכויות הצבעה בממשלה הפלסטינית מכיוון שהיא ממשלה אחרת ועצמאית - למרות שהיא מעבירה חוקים שמשפיעים מאוד על ישראלים, כמו תוכנית תגמולי "תשלום עבור רצח" למחבלים. באותה מידה, הפלסטינים אינם מצביעים בכנסת - לא משום שזה אפרטהייד, אלא מכיוון שמאז הסכמי אוסלו ב-1993 הייתה להם ממשלה משלהם.

מדיניות מסוימת אכן דומה לכללי האפרטהייד - בפרט האיסור של הרשות הפלסטינית, מלווה בעונשים חמורים שמגיעים עד עונש מוות, למכור קרקע ליהודים. למרבה האירוניה, מדיניות זו המזכירה מאוד מדיניות אפרטהייד כלל לא מוזכרת.

מרבית הטענות של בצלם מבוססות על כך שהפלסטינים קיבלו ממשלה משלהם מאז

66
האשמת האפרטהייד בדו"ח האחרון של בצלם **אינה רק שקרית לחלוטין, היא אנטישמית. אפרטהייד אינו רק מונח למדיניות שמאן דהו לא אוהב - מדובר בפשע בינלאומי המוגדר כ"מעשים לא אנושיים שבוצעו במסגרת משטר ממוסד של דיכוי ושליטה שיטתיים על ידי קבוצת גזע אחת על כל קבוצה או קבוצות גזעיות אחרות, ומבוצעים במטרה לשמור על משטר זה."** "מעשים" אלה כוללים דברים כמו רצח "נרחב" ושיעבוד. הרף המשפטי לסימון ממשלה כ"משטר אפרטהייד" גבוה למדי - עד כדי כך שאף מדינה מאז סיום האפרטהייד בדרום אפריקה מעולם לא קיבלה את התווית של משטר כזה. **למרות דיכוי שיטתי מאסיבי של מיעוטים גזעיים ואתניים במדינות מסין לסרי לנקה ועד סודן, תווית האפרטהייד מעולם לא הוצמדה לאותן מדינות או לאף מדינה אחרת על ידי ארה"ב או מישוה אחר.**

השימוש בפשע הנורא של אפרטהייד כאמצעי לביקורת על המדיניות הישראלית מהווה **רטוריקה אנטישמית קלאסית: היא מאשימה את היהודים, באופן ייחודי מכלל עמי העולם, באחד הפשעים הנוראים ביותר, תוך שהיא שופטת את המדינה היהודית על פי מדד שאינו מיושם על אף מדינה אחרת.** המטרה הברורה היא **דה-לגיטימציה מוחלטת של ישראל:** הרי לא ניתן לתקן את האפרטהייד באמצעות רפורמה אלא נדרש ביטול המשטר עצמו ועיצוב מוחלט של הממשלה.

מהות האפרטהייד הייתה ההפרדה הפיזית - נפרדות - של אנשים המבוססת על היררכיה גזעית בחוק. בחוק הישראלי אין הבחנות גזעיות או אתניות. על פי חוק שמירת שירותים נפרדים משנת 1953, ניתן היה לשמור על שטחים עירוניים לגזע מסוים, מה שהניח בסיס ליצירה, בין היתר, של חופים נפרדים, אוטובוסים, בתי חולים, בתי ספר ואוניברסיטאות. בתוך ישראל אין הפרדה מסוג זה. ביהודה ושומרון ישראלים ופלסטינים קונים באותן חנויות, עובדים יחד וכו', בדרום אפריקה הופרדו חופים ציבוריים, בריכות שחייה, כמה גשרים להולכי רגל, חניונים, פארקים ושירותים ציבוריים. מסעדות ומלונות נדרשו למנוע כניסה משחורים. בישראל ובכל השטחים

הסכמי אוסלו – למעשה הם אומרים שהסכמי אוסלו המקובלים בעולם הם אפרטהייד, טענה אבסורדית.

בניגוד לדרום אפריקנים שאינם לבנים, הפלסטינים דחו פעמים רבות הצעות מצד ישראל למדינה עם הכרה בינלאומית. במהלך ההיסטוריה של משטר האפרטהייד, הלבנים מעולם לא הציעו ללא-לבנים מדינה עם הכרה בינלאומית. כשסוף סוף עשו זאת, נלסון מנדלה קיבל את ההצעה מיד. אכן, היכולת הפלסטינית לדחות הצעות מדינה נדיבות מלמדת שלא ניתן להשוות את התנאים שבהם הם חיים לאפרטהייד.

בצלם אומר כי מה שהעביר את ישראל מעבר לסף האפרטהייד הוא חוק יסוד מדינת הלאום ודיונים פוליטיים על החלת החוק הישראלי על הגדה המערבית ("סיפוח"). זו אולי ההצהרה המגוחכת ביותר שלהם. אמנם ניתן לבקר את חוכמתו של חוק יסוד הלאום, אך אין צל דמיון בינו לבין חוקי האפרטהייד, ולעומת זאת הוא דומה מאוד להוראות חוקיות דמוקרטיות רבות באירופה. מדובר בחוק שרובו הצהרתי. באשר לדיבורים על "סיפוח", אין לזה שום קשר לאפרטהייד, ויתרה מכך, זה לא יכול להיות הבסיס לטענות כלשהן על אפרטהייד מכיוון שזה לא התרחש וככל הנראה זה לא יקרה. אפרטהייד לא היה מרושע בגלל דברים שנדונו ולא קרו – אפרטהייד היה משהו שקרה³¹⁵.

סמל אש"ף הקורא לשחרור "פלסטין כולה"

מפה של "פלסטין", על פי אתר הנציבות האירופית (האיחוד האירופי)

המקרה המוזר של "פלסטין החדשה"

בעוד הקהילה הבינלאומית מקדמת את הנרטיב לפיו על יהודה, שומרון ועזה להיות המדינה הפלסטינית העתידית ("פתרון שתי המדינות"), הפלסטינים דורשים את החלפת מדינת ישראל כולה במדינת פלסטין. פער זה בולט במיוחד במפות שמשתמשים בהן בפורומים בינלאומיים לעומת מפות שמקדמים מוסדות השלטון הפלסטיניים מפת"ח ועד חמאס, פעילים פלסטינים ובקריאות "לשחרר את פלסטין מהים עד הירדן", ומעיד על חוסר הבנה בסיסי של רבים בקהילה הבינ"ל את שורשי הסכסוך

³¹⁵ [https://kohelet.org.il/publication/הפרכת-ההשוואה-הנואלת-של-בצלם-בין-ישראל-אש"ף](https://kohelet.org.il/publication/הפרכת-ההשוואה-הנואלת-של-בצלם-בין-ישראל-אש)

מקרה בוחן: "אלימות מתנחלים"?

ארגוני פנים כמו בצלם, שוברים שתיקה ועדאלה הממומנים בכסף אירופי, מסונכרנים במסרים שלהם עם ארגוני חוץ כמו אמנסטי ו-HRW לצד מוסדות בינלאומיים כמו האיחוד האירופי והאו"ם. יחד הם יוצרים תיבת תהודה שבה הם מצטטים זה את זה ונותנים "חותמת כשרות" לממצאיו של האחר. זהו מעגל סגור שבו לכל חוליה בשרשרת יש תפקיד: איסוף חומרים, מימון, מעטפת משפטית ו"גושפנקא רשמית" במסמכי האיחוד האירופי והאו"ם.

דוגמה לקמפיין תודעתי כזה הוא **"אלימות מתנחלים"**. נרטיב זה מקודם על ידי "הקרן החדשה לישראל", "מפקדים למען ביטחון ישראל" וארגוני חברה אזרחית אחרים המזכירים מעלה, תוך השחרת שמם הטוב של חצי מיליון תושבי ירושלים, יהודה ושומרון, ובקעת הירדן. זהו קמפיין המבוסס על הטעיה מכוונת:

1. "השוואת תפוחים לתפוחים": האלימות

שמקורה במתיישבים ביהודה ושומרון אינה חריגה, ואף נמוכה משמעותית מכל איזור מגורים אחר במדינת ישראל. למשל, במחוז תל אביב נפתחים מדי שנה פי 2 יותר תיקי עבירות אלימות לנפש ביחס למחוז ש"י.³¹⁶

2. השוואת כמותנית לפלסטינים ולארגוני שמאל אנרכיסטי: מספר האירועים

המתועדים מצד מתיישבים ביהודה ושומרון נמוך משמעותית ממספר האירועים מהצד הפלסטיני ומצד ארגוני האנרכיסטים. כך למשל, בשנת 2021 תועדו 6,633 פגיעות מהצד הפלסטיני לעומת 71 אירועים אלימים מהצד היהודי.³¹⁷

3. השוואת איכותנית לפלסטינים: בעוד בצד

היהודי "טרור לאומני" נחשב כאירועי עבריינות אלימה או ונדליזם, כגון חיכוכים אלימים, עקירת עצי זית, ריסוס גרפיטי וניקור צמיגים, בצד הפלסטיני מדובר ברצח או בניסיונות רצח כמו פגיעות אבנים,

בקת"בים, ירי ודריסה. השב"כ מסכל מדי שנה למעלה מ-400 פגיעות קשים הכוללים חטיפה, פגיעות התאבדות ופגיעות ירי. דו"חות של האו"ם, של האיחוד האירופי ושל אותן עמותות שמאל אנרכיסטי בעצמם מודים שמדובר באירועי עבריינות פלילית כמו עבירות רכוש, ולא בטרור ג'יהאדיסטי.

4. השוואת איכותנית לשמאל האנרכיסטי:

בעוד השמאל האנרכיסטי מקיים **אלימות מאורגנת** המתועדת היטב וממזומנת בכספים משמעותיים, קומץ בקרב מתיישבים יהודיים מקיים **אלימות מתפרצת** וספונטנית כמו בכל חברה בארץ ובעולם, המטופלת על ידי כוחות הביטחון ואכיפת החוק.

הטעיה זו נועדה לשרת נרטיב פוליטי, יותר מאשר

ביטחון לאומי: ייצור אפקט תודעתי שמחבר בין ההתיישבות ביהודה ושומרון לבין תופעות אלימות, ומטרתו הכפשת שמם הטוב של כחצי מיליון אזרחים ישראלים, תליית האשמה באתגרים הביטחוניים בהם, והפיכתם ל"שעיר לעזאזל" בשיח המדיני-ביטחוני. כנגזרת מאותו אפקט תודעתי, מיוצרת דה-לגיטימציה לתנועת ההתיישבות ולחיבור העם היהודי לשטחי ארץ ישראל ככלל, המובילה לערעור תחושת צדקת הדרך בקרב העם, שבתורו מהווה מרכיב מרכזי בהכשרת דעת הקהל ומקבלי ההחלטות לנקיטת צעדים מעשיים: פינוי שטחים והקמת מדינה פלסטינית בשטחי יהודה ושומרון. **קונספציית "אלימות המתנחלים" אם כן איננה אתגר ביטחוני מבוסס נתונים, אלא אמצעי בשירות מימושן של מטרות פוליטיות המבקש לצייר תמונה מעוותת של מפת האתגרים מול כוחות הביטחון. מחירו של קמפיין זה ברור: קרע בעם, הכפשת חלקים רחבים ממנו, תעדוף שווא של משאבי כוחות הביטחון מפאת "קוצר השמיכה", וכפועל יוצא סכנה ממשית לביטחון ישראל.**

³¹⁶ מבוסס על נתוני משטרת ישראל, מתוך "השנתון הסטטיסטי של משטרת ישראל לשנת 2020", https://www.gov.il/BlobFolder/reports/police_statistical_abstract_2020/he ישראל לשנת 2020, pdf, עמ' 45; השוואת תיקים פליליים לכל 1000 תושבים עפ"י מספר תושבי המחוז, 1.2 מיליון תושבי מחוז תל אביב במשטרה לעומת 425 אלף תושבי מחוז ש"י.
³¹⁷ נתונים: דובר צה"ל

"אלימות מתנחלים": האמונה?

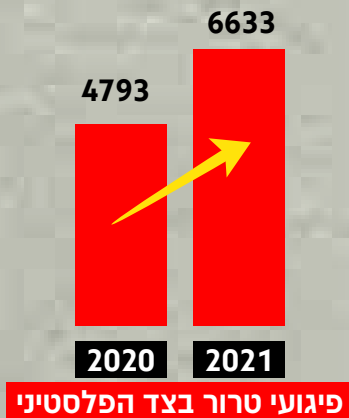
הקמפיין התודעתי נגד "אלימות מתנחלים" איננו מבוסס נתונים או נובע מדאגה ביטחונית אמיתית, אלא אמצעי בשיירות נרטיב. זהו כלי יחסי ציבור שמקדמות עמותות קיצון ממומנות בכסף זר. הוא משתמש בהשחרת שמם של חצי מיליון ישראלים על מנת לערער על זכות העם היהודי על יהודה ושומרון ובסופו של דבר להוביל לפינוי שטחים וחזרה לגבולות ערב מלחמת ששת הימים.

הדרמה הגדולה שמשקפת מהקמפיין איננה תואמת את המציאות. הנתונים מראים שציבור המתיישבים ברובו לא רק שומר חוק, אלא מצטיין באזרחות טובה לעומת מחוזות אחרים בארץ, כמו מחוז ת"א או מחוז הדרום - כך על פי מספר התיקים הפליליים לנפש. הקצינים הבכירים בראשות "הביטחוניסטים" מעידים על עיסוק אינטנסיבי של צה"ל בטרור פלסטיני ובאלימות מאורגנת מצד ארגוני שמאל אנרכיסטי, לעומת אירועי שוליים בצד היהודי.

השוואה כמותית מראה שאלימות בצד היהודי נמצאת במגמת ירידה ומתגמדת לעומת אלימות בצד הפלסטיני, שנמצאת במגמת עלייה. אך חשובה לא פחות היא **ההשוואה האיכותנית**: דו"חות של האו"ם ושל עמותות שמאל אנרכיסטי עצמם העוסקים ב"אלימות מתנחלים" מודים שמדובר בלא יותר מאירועי עבירות רכוש והיתקלויות אלימות, השגורים בכל חברה. לעומת זאת, בצד הפלסטיני מדובר לא בגרפיטי, אלא באינתיפאדה: פיגועי ירי, סכינאות, אבנים, בקת"בים, נסיונות חטיפה ונסיונות פיגועי התאבדות, לצד הטלת אימה על יישובים יהודיים ועבירות רכוש בהיקף גדול. השוואת תפוחים לתפוזים, או עבירות רכוש בהיקף קטן לפיגועי טרור בהיקף גדול, אינה מכבדת את השיח הישראלי ומחירה הכבד הוא קרע בעם ותעדוף שווא של משאבי כוחות הביטחון.

העובדות

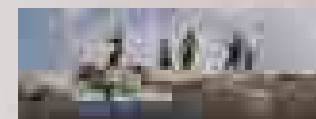
משווים גרפיטי לאינתיפאדה?

השוואת "תפוחים לתפוחים"

הטענות

דו"ח של ארגון "בצלם": "אלימות מתנחלים - אלימות מדינתית": "כלי בלתי רשמי ביד המדינה להשתלט על אדמות פלסטיניות", תוך צירוף תמונה של חיילי צה"ל. הארגון מודה ש'אלימות מתנחלים' מסתכמת בעבירות רכוש ואלימות, בדומה לפשיעה בכל איזור בארץ לדו"ח צורף דגל האיחוד האירופי תוך אמירה ברורה: "פרסום זה הופק בתמיכתו הכספית של האיחוד האירופי"

תנועות יהודיות שוליות בארה"ב התומכות בתנועת החרם לצד כוחות יהודיים ונוצריים חזקים התומכים בישראל

דוד מ. וינברג | ממקימי מרכז בגין-סאדאט, כנס הרצליה ומכון ירושלים לאסטרטגיה וביטחון, פובליציסט, מומחה לארצות הברית ולדיפלומטיה ציבורית

להשמצת ישראל, יצירת לובי למען מחמוד עבאס, השמצת אייפאק, תגלית, וארגונים פרו-ישראלים אחרים. כמו כן, J Street קידם את העסקה הנדיבה של הנשיא אובאמה עם איראן (ותומך נחרצות בחידושה ב- 2022), ומקדם מועמדים פוליטיים שעבורם ה-BDS הוא אות כבוד. כעת J Street מובילה, באופן חסר תקדים, לובי להגבלת סיוע צבאי אמריקאי לישראל.

הידרדרות הארגון לעמדה של אנטי-ישראליות החלה כאשר הוא תמך בדו"ח גולדסטון (הפרסום השלילי וההרסני של האו"ם על ישראל לאחר מלחמת 2009 מול החמאס), קידם שיח דיפלומטי עם החמאס, התנגד לפעילות צבאית נגדה, ותמך ביוזמה באו"ם של הרשות הפלסטינית להכרה חד-צדדית בריבונות פלסטינית.

פיטר ביינרט דיבר על הספר הידוע לשמצה שלו, "משבר הציונות" בכנס של J Street ב-2012, וקידם "חזון פרוגרסיבי של אינטרסים אמריקאיים וערכים יהודיים ליבראליים", בעודו קורא מפורשות לפירוק מדינת ישראל.

ב-2018, אגף הקמפוסים של J Street (J Street U) השיק קמפיין נמרץ נגד הגיוסים של תגלית בקמפוס. הארגון טען שתגלית משרתת את "האג'נדה הסיפוחית של הימין". במהלך שנת הבחירות של 2020, פעילי J Street ארבו למועמדים דמוקרטים לנשיאות ולקונגרס באירועי קמפיינים, ודרשו מהם לגנות במפורש את ה"כיבוש" הישראלי באו"ם. הם אף דרשו מהם להצהיר שהם שוקלים הפסקת הסיוע לישראל כדי לגרום לה לשנות את מדיניותה.

בכנס הלאומי הווירטואלי של J Street ב-2021, הארגון הצהיר על תמיכתו בהצעת חוק חדשה בבית הנבחרים (שהוצעה על ידי הנציגה בטי מקקולום וכ- 20 דמוקרטים אחרים לרבות ה"סקווד" - הנציגות אלכסנדרה אוקסיו-קורטז, ראשידה טלאיב, איאנה פרסלי ואילהאן עומאר) המפרטת מספר פעולות ישראליות שאין לממן עם כספי משלם המיסים האמריקאי. הם אף קראו להגברת הפיקוח על חלוקת הסיוע.

ארגונים יהודיים-אמריקאיים בזרם המרכזי מספקים תמיכה חזקה וחשובה בישראל, ולפי כל ההערכות הם **מייצגים את הרוב המכריע של יהודי ארה"ב, כולל צעירים**. סקר עדכני של ה-American Jewish Committee בקרב צעירים ("millennials") מצא ש-72% מהם מרגישים שחשוב שהקהילה היהודית-אמריקאית וישראל ישמרו על קשרים הדוקים, בעוד 48% מהם אומרים שהדבר חשוב מאוד. כ-70% מהצעירים היהודים-אמריקאים מאמינים שנחוץ שתהיה מדינת ישראל חזקה על מנת להבטיח את הישרדות העם היהודי.

במהלך העשור האחרון, **קבוצות לובי פרו-ישראליות גדלו בטורים גיאומטריים**, כמו איפא"ק (American-Israeli Public Affairs Committee – AIPAC), "נוצרים מאוחדים למען ישראל" בהובלה אוונגליסטית (Christians United for Israel – CUFI), רשת ההנהגה האירופאית (European Leadership Network – ELNET) וארגון StandWithUs בהובלת סטודנטים.

ארגונים שמטרתם גיוס תרומות עבור ישראל, כמו Friends of the Israel Defense Forces – FIDF, "הידידים האמריקאיים של האוניברסיטה העברית בירושלים" (American Friends of the Hebrew University of Jerusalem) ו"איחוד הצלה למען ישראל" (United Hatzala for Israel) גדלו אקספוננציאלית גם הם.

עם זאת, קיים שפע של ארגונים יהודיים-אמריקאים אלטרנטיביים שאינם תומכים בישראל באופן מלא ואפילו נאבקים במדיניות הישראלית. חלקם הפכו ליריבים של ישראל, אחרים מגדירים את עצמם כלא-ציונים באופן מוצהר.

דוגמה טובה היא המהפך של J Street, מארגון שהוא "פרו-ישראלי ופרו-שלום" לארגון שבפועל הוא לוחם אנטי-ישראלי. בעת הקמתו לפני כעשור, המשמעות של "פרו-ישראלי ופרו-שלום" היתה שיתוף פעולה עם המיינסטרים השמאלי בישראל כדי להשיג בוויינגטון תמיכה בפתרון שתי המדינות, מה שנשמע הוגן לחלוטין. אך מאז, J Street הקדיש את זמנו וכספו

גושפנקא לעסקאות נשק וטובות פוליטיות
בין ארה"ב למשטרים רודניים - לרבות מכירת
נשק לאיחוד האמירויות והכרה בסיפוח
הלא-חוקי של מערב סהרה למרוקו בתמורה
לדחיקת זכויותיהם של הפלסטינים - עלינו
לסיים את התמיכה בהפרת זכויותיהם של
הפלסטינים ובשלטון האפרטהייד."

גם קבוצות תמיכה מוסלמיות ידועות חתמו על הצהרה,
לרבות MPower Change של לינדה סרסור ו-
(CAIR) Council on American-Islamic Relations.

כך הפכו התנגדות לשלום במזרח התיכון, נסיון למנוע
דיאלוג ושיתוף פעולה עם ישראל, תמיכה בחרמות נגד
ישראל, הבעת עמדת מרירה על שיתוף פעולה
ישראלי-אמריקאי ואף תמיכה בהגבלת הסיוע
האמריקאי לישראל לסימן ההיכר של קבוצות שוליים
אלה.

הקבוצות היהודיות-אמריקאיות מהשמאל הרדיקאלי
והאנטי-ישראלי קיבלו פרסום נרחב בתקשורת בעלת
האוריינטציה השמאלנית בארה"ב, על אף שהן אינן
מייצגות חלקים גדולים מהקהילה היהודית בארה"ב
ואינן בעלות השפעה מהותית על מדיניות ארה"ב
במזרח התיכון. בינתיים, ככל הנראה הן משכו את
הדיון אודות ישראל לכיוון השמאל הרדיקאלי
בקמפוסים אמריקאיים ובמעגלים הדמוקרטיים.
הדבר מהווה סכנה ארוכות טווח לקשרים בריאים בין
ישראל לארה"ב ודעת הקהל האמריקאית בנוגע
לישראל.

סימן נוסף לדרך שבה J Street עתידה להקצין
בהתנגדותה לישראל היה הרצאת בכנס על "נתיבים
יצירתיים לקראת פתרון שתי מדינות". ההרצאה
התמקדה ב"קונפדרציה ישראלית-פלסטינית". ניתן
לטעון ש"קונפדרציה" היא רק התפתחות של מושג
שתי המדינות, אך הדבר מהווה נסיגה חתרנית
מתמיכה בריבונות המדינה היהודית ומעבר לפתרון
ניהיליסטי המקודם על ידי ביינרט ופעילים פוסט-
ציונים אחרים.

מוקדם יותר השנה (2022), **מקבץ ארגונים**
"פרוגרסיביים" קרא לקונגרס "לפסול את הסכמי
אברהם", מכיוון שהם מטרייה להסכמי שלום
"מסוכנים" עם ארבע מדינות ערביות. הארגונים
Jews for Peace, Jewish Voice for Peace, IfNotNow ו-
Economic Justice יחד עם הכנסייה
הפרסביטריאנית האמריקאית ו"הדמוקרטים
הפרוגרסיביים של ארצות הברית" התלוננו ש"שלום
בר קיימא נוצר מצדק, לא עסקאות נשק". כך הם
כתבו:

"על ארה"ב לאמץ מדיניות חוץ כפי
פלסטיין/ישראל ששורשיה בזכויות אדם,
צדק ושוויון, ולדחות בצורה ברורה כל ניסיון
לקדם את הסכמי אברהם של ממשל
טראמפ, לרבות דרך חוק נרמול היחסים של
ישראל מ-2021".

"בעודם מתחזים 'שלום' ו'דיפלומטיה',
הסכמי אברהם וחקיקה זו הם למעשה מתן

האו"ם ומוסדותיו: מוסדות בינלאומיים מוטים בעלי הילה אובייקטיבית

שנה אחר שנה עמדתי על הפודיום הזה והטחתי האשמות באו"ם על האובססיה המוטה שלה כנגד ישראל. ולא"ם הגיעה כל מילה ומילה – עבור הבושה שהעצרת הכללית העבירה בשנה האחרונה 20 החלטות כנגד מדינת ישראל הדמוקרטית וסכום כולל של שלוש החלטות כנגד כל יתר המדינות על כדור הארץ. האו"ם, שהתחיל בתור כוח מוסרי, נהיה פארסה מוסרית.

ראש ממשלת ישראל דאז בנימין נתניהו
בנאום מול העצרת הכללית של האו"ם,
ספטמבר 2016

ארגון האומות המאוחדות (האו"ם) הוקם לאחר מלחמת העולם השנייה כהמשך לארגון "חבר הלאומים", וארבעת מטרותיו מפורטות בסעיף 1 לאמנת האו"ם (UN Charter), המסמך המייסד של הארגון:

1. מטרתו העיקרית היא לשמור על הביטחון והשלום הבינלאומיים, ולשם כך לפעול להסרת איומים כלפי השלום ולחתור לפתרון סכסוכים בדרכים דיפלומטיות בכפוף לחוק הבינ"ל;
2. פיתוח יחסי ידידות בין אומות העולם על בסיס שוויוני ביניהן;
3. שיתוף פעולה בינ"ל למען פתרון בעיות כלכליות, חברתיות, תרבותיות והומניטריות ללא אפליה;
4. אספקת פלטפורמה בינ"ל שתסייע לשילוב זרועות בפעולתן של כלל האומות.³¹⁸

דא עקא, לאורך השנים מוסדות האו"ם הפכו מבמה מבורכת לשיתוף פעולה בין האומות וקידום מטרות שלום לבמה בינלאומית לניגוח ישראל בעלת הטייה אנטי-ישראלית מובהקת. זאת ועוד, האו"ם הפך לזרוע הממסדית של ארגוני "זכויות אדם", ארגוני חרם וארגונים אנטי-ישראליים בבחינת "חותמת כשרות" על ממצאיהם, מקדם את הקמפיילים שלהם, נותן להם במה, מאשרר את הנרטיב שלהם בהחלטות שמועברות בגופיו השונים ובדו"חות שגופיו מפיקים. יחד, האו"ם וארגונים אלה משלבים זרועות ויוצרים תיבת תהודה שמייצרת נרטיב מחד ומעניקה לו לגיטימציה בינלאומית מאידך.

לאורך השנים מוסדות האומות המאוחדות לקו בהטייה אנטי-ישראלית מובהקת. בעוד שבאו"ם חברות 193 מדינות ושתי מדינות משקיפות, הנתונים שאסף ארגון UN Watch מראים שישראל היא המדינה הכי מגונה באו"ם בפער.

זכויות אדם ביהודה ושומרון, השליטה ברמת הגולן, הפליטים הפלסטינים והיחס למקומות הקדושים בירושלים. החלטות אלה מועברות בסיטונות תוך ניצול "רודנות הרוב". כך למשל, ב-9 בדצמבר 2021 אימצה העצרת הכללית 6 החלטות שונות נגד ישראל בישיבה אחת, לעומת 0 החלטות לגבי כל מדינה אחרת.³²⁰

o בין 2012-2015 85% מההחלטות של העצרת הכללית גינו את ישראל, 83 מתוך 97 החלטות.³²¹

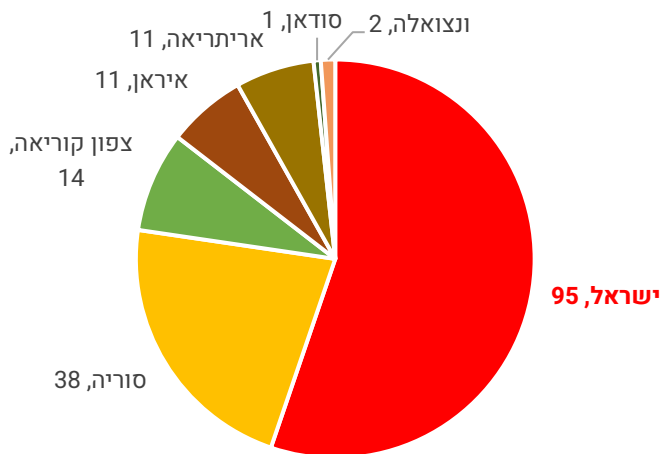
o מאז 2015 עברו 125 החלטות נגד ישראל לעומת 6 נגד איראן, 7 נגד צפון קוריאה, 9 נגד סוריה, 6 נגד מיאנמר, 15 נגד רוסיה, 8 נגד

- העצרת הכללית: 73% מההחלטות שהתקבלו עד כה בעצרת ה-76 (2021-2022) המכוונות למדינה מסוימת גינו את ישראל, 14 החלטות מתוך 19 שעסקו בישראל לעומת 5 החלטות העוסקות במדינות אחרות: החלטה אחת על איראן, צפון קוריאה, מיאנמר ופרשת קרים, וטיטות החלטה אחת על סוריה, לצד 0 החלטות על לוב, סין, קובה, ונצואלה ומשטרים אחרים בעולם.³¹⁹
- o זהו דפוס התנהגות של העצרת הכללית של האו"ם: אימוץ סדרה של החלטות נגד ישראל, פעמים רבות בלשון זהה ובנושאים זהים: השליטה הישראלית על יהודה ושומרון,

³¹⁸ <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1>
³¹⁹ <https://unwatch.org/un-completes-14-resolutions-on-israel-5-on-rest-of-world-combined/>
³²⁰ <https://unwatch.org/un-condemns-israel-6-times-rest-of-world-0/>
³²¹ <https://unwatch.org/un-israel-key-statistics/>

החלטות גינוי כלפי מדינות במועצת זכויות האדם של האו"ם, 2006-2021

מקור: UN Watch

מצב אבסורדי שישראל גונתה יותר מכל שאר מדינות העולם יחד.

נכון לעכשיו, ישראל גונתה 95 פעמים, או ב-56% מההחלטות, לעומת סוריה שגונתה 37 פעמים, צפון קוריאה שגונתה 14 פעמים, איראן שגונתה 11 פעמים, אריתריאה שגונתה 11 פעמים וסין ורוסיה שלא גונו אף פעם.³²⁵

ועדות חקירה (Commission of Inquiry - COI): ישראל מחזיקה במספר שיא של ועדות חקירה שהזמינה מועצת זכויות האדם של האו"ם בעניין - **שליש מועדות החקירה בהיסטוריה של מועצת זכויות האדם עסקו בישראל**. הוועדה בנושא אירועי שומר החומות בראשות השופטת המוטה נאווי פילאי (ר' למטה) היא התשיעית במספר בעניין ישראל.

אונסק"ו: 100% מהגינויים של הארגון עוסקים בישראל. הארגון, שהוקם במקור לקדם ענייני חינוך, תרבות ומדע ומקדם הכרזה על אתרי מורשת עולמיים, מעביר 10 החלטות בשנה כנגד ישראל, לעומת 0 כנגד יתר מדינות העולם.³²⁶ רק ב-2013, תחת לחץ בינלאומי כבד, העביר אונסק"ו החלטה אחת נגד המשטר הסורי תוך כדי מלחמת האזרחים במדינה.

ארה"ב, ו-0 נגד סין, קובה, קטר, לוב ומשטרים אחרים, כלומר 71% מההחלטות של העצרת הכללית ב-7 השנים האחרונות שמות את ישראל באור הזרקורים.³²²

כינוסי חירום של העצרת הכללית: מתוך 11 כינוסי חירום בלבד בהיסטוריה של העצרת הכללית של האו"ם, 5 עסקו בישראל. העצרת הכללית אף מתכנסת לשיבות חירום במהירות בזק במקרה של ישראל, לעומת עיכוב רב במקרים חמורים בהרבה ברחבי העולם.

כך למשל, עסק כינוס החירום הראשון בהיסטוריה בפלישה הישראלית-צרפתית-בריטית לחצי האי סיני ("מבצע קדש"), החמישי במלחמת ששת הימים, השביעי בסכסוך הישראלי-פלסטיני, התשיעי ב"כיבוש הישראלי ברמת הגולן", והעשירי התכנס במספר שיא של כינוסי חירום המשניים, 18 כינוסים שונים בין 1997-2018 על "מזרח ירושלים והטריטוריות הפלסטיניות הכבושות על ידי ישראל", שגינה בין היתר את "השימוש המופרז בכוח על ידי צה"ל ואת פעולות המתנחלים החמושים בשטחים הפלסטינים הכבושים".³²³

מועצת זכויות האדם: מאז הקמתה ב-2006 נוסף סעיף 7 לאג'נדה שלה, שבו יש התייחסות מפורשת ל"בעייה בפלסטין", תוך נקיטת טון אנטי-ישראלי ופרו-ערבי מובהק: "Human rights situation in Palestine and other occupied Arab territories". כלומר, **ישראל היא המדינה היחידה שמוזכרת בפירוש באג'נדה** ושיש לעבור על רקוד זכויות האדם שלה בכל ישיבה של הוועדה, דרישה שלא קיימת נגד שום מדינה אחרת.

יש לזכור שבמועצת זכויות האדם של האו"ם, יושבות 47 מדינות מתחלפות מתוכן יש את המשטרים הדיקטטורים הדכאניים ביותר כמו סין, קובה, מאוריטאניה, פקיסטן, רוסיה, לוב וונצואלה.³²⁴ בנוסף, המועצה בוחנת את הפרות זכויות האדם בדיקטטורות לצד מדינות ליברליות, מה שיוצר את הרושם של שיוויון מוסרי. כך נוצר

³²² <https://unwatch.org/database/>

³²³ <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/emergency>

³²⁴ <https://www.fdd.org/analysis/2021/06/30/united-nations-human-rights-council/>

³²⁵ <https://hashivah.org/scapegoating-israel/>

³²⁶ <https://unwatch.org/unesco-attacks-israel-again-with-french-support/>

"מונעים מאיתנו לבצע את שליחותנו. אל-אקצא/חראם אל שריף הוא גם הר הבית."³³³

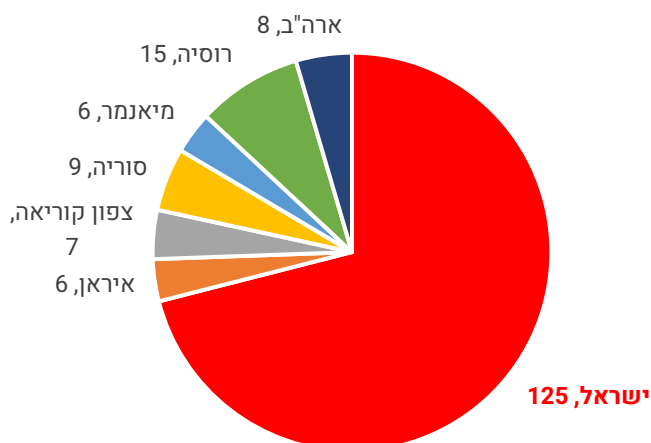
אונסק"ו החליט גם להכיר ב"פלסטין" כמדינה, ואף הכיר בשלושה "אתרי מורשת עולמיים" השייכים לה (ר' בפרק "קעקוע צדקת הדרך: הרס אתרי מורשת").

ב-2018 פרשו ישראל וארה"ב מארגון אונסק"ו במחאה על ההטייה האנטי-ישראלית הברורה של הארגון.

- **מועצת הביטחון:** למועצת הביטחון יש רקורד ארוך של ניסיון לכפות על ישראל קווי מדיניות מבחוח, בהיתן שהחלטות מועצת הביטחון נחשבות לחלק מהחוק הבינלאומי, לעומת האופי ההצהרתי בלבד של העצרת הכללית. כך למשל, חברות מועצת הביטחון ניסו להעביר 3 טיוטות החלטה שונות בשבוע אחד במהלך מבצע "שומר החומות"

החלטות גינוי כלפי מדינות בעצרת הכללית של האו"ם, 2015-2021

מקור: UN Watch

בנוסף לגינויים, הארגון ידוע בהטייה אנטי-ישראלית ברורה, כולל הקפדה על התייחסות למדינת ישראל בתור "ישראל, הכוח הכובש" והתייחסות לשטחי יהודה, שומרון ועזה בתור "פלסטין הכבושה", אימוץ חד משמעי של הנרטיב הפלסטיני.

ב-12 באוקטובר 2016 העביר אונסק"ו החלטה ששנויה במחלוקת במיוחד שאינה מתייחסת לזיקה היהודית להר הבית ולמקומות הקדושים בירושלים אלא רק מכנה את הר הבית בשמו המוסלמי "מסגד אל-אקצא/חרם אל-שריף" ומתייחסת אליה כחלק מ"מדינת פלסטין", במטרה "לשמור על המורשת התרבותית של פלסטין והאופי הייחודי של מזרח ירושלים". ההחלטה גם גינתה בחריפות את ישראל על שליטתה בירושלים.³²⁷ בהחלטה מאוחרת יותר מאפריל 2017 התייחס אונסק"ו ל"חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל" כ"בטל ומבוטל", ולמעשה הכחיש את הזיקה של העם היהודי ומדינת ישראל לירושלים הבירה.³²⁸

החלטה זו זכתה לגינוי מקיר לקיר במערכת הפוליטית בישראל, מצד הליגה נגד השמחה (ADL), ארגונים יהודיים וגורמים בולטים ברחבי העולם. 40 חברי קונגרס אמריקאים משתי המפלגות שיגרו מכתב לאונסק"ו הקורא לא להכחיש את הקשר היהודי לירושלים;³²⁹ הפרלמנט הצ'כי אימץ ברוב של 119 מול 4 גינוי להחלטה זו,³³⁰ מתיאו רנצי ראש ממשלת איטליה גינה את ההחלטה כבלתי מקובלת באומרו, "לומר שליהודים אין קשר לירושלים זה כמו לומר שהשמש עושה חושך",³³¹ השגרירות הנוצרית הבינלאומית גינתה גם היא באומרה ש"ההחלטה של אונסק"ו שקולה למחיקתן של 4,000 שנה של זיקה יהודית להר הבית",³³² ואף מנכ"לית אונסק"ו אירנה בוקובה הביעה הסתייגות חריפה מההחלטה: אונסק"ו הוא ארגון המוקדש לדיאלוג ולשלום וקרעים מסוג זה

³²⁷ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246215>

³²⁸ <https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2017/10/292EXPXDR.30.1.pdf>

³²⁹ <https://www.cruz.senate.gov/newsroom/press-releases/sen-cruz-rep-ros-lehtinen-lead-bipartisan-letter-to-unesco-member-states-do-not-rewrite-jerusalem-and-rsquo-s-history>

³³⁰ <https://www.timesofisrael.com/czech-mps-slam-hateful-unesco-jerusalem-resolution/>

³³¹ <https://www.thelocal.it/20161021/italy-pm-brands-unesco-jerusalem-vote-unacceptable/>

³³² <https://int.icej.org/news/commentary/icej-statement-unesco-vote>

³³³ https://www.washingtonpost.com/world/israeli-leaders-condemn-un-resolution-on-jerusalem-holy-site/2016/10/13/e6f400ce-914f-11e6-bc00-1a9756d4111b_story.html

כך למשל, ב-2018 כאשר המועצה גינתה את הדיקטטורה הסודנית של עומר אל באשיר היא הביעה "חששות" לגבי מקרים "מדווחים" של הפרות זכויות אדם. זאת כאשר המועצה "מקבלת בברכה את המדיניות ההומניטרית של הממשלה הסודנית בניסיון להנגיש גישה לאמצעים הומאניטריים"³³⁷. בגינויים נגד ישראל, לעומת זאת, השבחים מוחלפים בגינויים חריפים ואף הגזמות מופרכות. למשל, בגינוי משנת 2019 על "זכויות אדם ברמת הגולן הכבושה", קוראת לישראל לחדול מ"לכפות" אזרחות ישראלית ותעודות זהות ישראלית לתושבי הגולן הסוריים. בנוסף המועצה מציינת את הסבל שנגרם לסוריים בגולן כתוצאה של הפרה מערכתית ומתמשכת של זכויותיהם ע"י הכיבוש הישראלי הצבאי מ-1967. מועצת זכויות האדם לעיתים קרובות "מגנה באופן חריף ביותר", "מגנה את השימוש בכוח בלתי פרופורציונלי וחסר אבחנה מצד כוחות ישראלים", "מוקיעה את ההכרזה מצד הרשויות הכובשות הישראליות" וכד'.³³⁸ במהלך "שומר החומות", אמר מזכ"ל האו"ם גוטרה שרצועת עזה חווה "הרס בקנה מידה תנ"כי" ושילדי עזה חווים "גיהנום עלי אדמות", אוצר מילים שלא נעשה בו שימוש כלפי אף איזור סכסוך אחר בעולם.

דוגמאות נוספות להטייה האנטי-ישראלית של האו"ם ניתן לראות דרך הדרכים שבו הוא ממנה אישים למשרות שאמורות להיות נייטרליות כדי לחקור סבבי לחימה בישראל.

עצם החקירה של סבבי הלחימה של ישראל וחמאס והימנעות מחקירת קונפליקטים אלימים ומדמים בהרבה יותר בעולם מהווה בחירה פוליטית בשביל לנסות להוציא את דיבתה של ישראל בעולם. בנוסף על כך, בדו"חות של האו"ם, פעמים רבות מתייחסים לישראל ולחמאס בתור "הצדדים הלוחמים", במשוואה מוסרית שווה בין מדינה דמוקרטית וארגון טרור.

למשל, ב"דו"ח גולדסטון" הקרוי על שם ראש צוות המחקר ריצ'ארד גולדסטון, שופט דרום אפריקאי

לשעבר, נחקרה הלחימה במבצע "עופרת יצוקה". הדו"ח היה מוטה בצורה שיטתית נגד ישראל וטען ששני הצדדים, ישראל וחמאס, תקפו אוכלוסייה אזרחית בצורה מכוונת וללא הבחנה וביצעו פשעי מלחמה שאולי אף חוצים את הרף הפלילי של פשעים נגד האנושות, ואף הציע להעביר את הממצאים שלו לבית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג ולדיון במועצת הביטחון. הדו"ח התייחס לפשעי חמאס אך התמקד בישראל והמליץ על פעולות כנגד ישראל.

שנתיים לאחר שפורסם הדו"ח, פירסם גולדסטון התנצלות במאמר בעיתון הושינגטון פוסט בו הוא אמר שטעה בדו"ח והוא חוזר בו מכל מסקנותיו. הוא טען שהושפע ממועצת זכויות האדם של האו"ם אשר היתה **מוטה באופן שיטתי נגד ישראל**. כמו כן, טען כי ישראל חקרה את מעשיה בניגוד לחמאס.

דוגמא נוספת להטייה זו ניתן לראות בימים אלו בחקירת "שומר החומות", סבב הלחימה האחרון בין ישראל וחמאס במאי 2021. מועצת זכויות האדם של האו"ם מינתה את **נאווי פילאי (Navi Pillay)**, שופטת דרום אפריקאית לשעבר, לעמוד בראש הוועדה שחוקרת פגיעות בזכויות אדם וביצוע של פשעי מלחמה. פילאי כבר עמדה בראש נציבות האו"ם לזכויות האדם בין 2008 ל-2014 שמהלכה היא קידמה מדיניות אנטי-ישראלית כמו תמיכה בהשאת סעיף 7 של מועצת זכויות האדם שדורשת דיון על ישראל בכל סבב התכנסות, בנימוק ש"כל עוד הכיבוש יישאר, זה יישאר חלק מהאג'נדה"³³⁹. היא בעלת **רקורד ארוך של התבטאויות אנטי-ישראליות מובהקות ועוינות לישראל לאורך שנים כמו גם שימוש בהשוואות בין ישראל והאפרטהייד מארצה**. ב-2014 האשימה את ישראל בביצוע "פשעי מלחמה מבישים" בין היתר משום שלא סיפקה לפלסטינים מערכות "כיפת ברזל" להגנה עצמית³⁴⁰. בתור נציבת האו"ם לזכויות אדם מינתה את חיירט בארס³⁴¹, אקדמאית שחוקרת את החוק בחברה באמצעות תיאוריות מרקסיסטיות קיצוניות והייתה בין היתר **הדוברת של משט המרמרה לעזה ב-2010** ופעילה אנטי-ישראלית מובילה, לכתוב פרקים בדו"ח גולדסטון. פילאי **נפגשה בעבר עם נציגי**

³³⁷ <https://unwatch.org/database/resolution-database/?res=a-hrc-res-39-22>

³³⁸ <https://unwatch.org/database/>

³³⁹

https://twitter.com/HillelNeuer/status/1418339676969218051?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweete%7Ctwterm%5E1418341819604213762%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es2_&ref_url=https%3A%2F%2Funwatch.org%2Fhead-of-un-probe-on-israel-accused-of-prejudice-watchdog-calls-on-her-to-resign%2F

³⁴⁰ <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000970067>

³⁴¹ <https://www.city.ac.uk/about/people/academics/grietje-baars#about-link>

ארגון הטרור החזית העממית ואף העסיקה מספר מבכיריו.

כמו כן, בין 2008-2010 ניטר ארגון UN Watch התבטאותיה של פילאי ומצא כי היא ציינה את ישראל 9 פעמים לעומת חוסר התייחסות בכלל למפרי זכויות אדם סדרתיים כמו צפון קוריה, סודן, מאוריטאניה, סוריה, אריתריאה, ערב הסעודית או 34 המדינות בתחתית דירוג החופש של מדד "Freedom House". בנוסף, האו"ם מינה לתפקיד שאמור להיות נייטרלי לחקר התנהלות הלחימה במאי אשתקד, אדם מראש קבע ללא בדיקה שאירועי "שומר החומות" סביב הר הבית נגרמו מ"כוחות אגרסיביים ישראלים" כנגד "מפגנים שוחרי שלום ומתפללים" ופעילות ש"הכריחה נישול של פלסטינים". כמו כן, שנה לפני כן ב-2020, חתמה פילאי על עצומה של תנועת ה-BDS להטיל סנקציות על ישראל.³⁴²

באופן אבסורדי, "ועדת החקירה של האו"ם" לעניין שומר החומות (Commission of Inquiry – COI) אינה חוקרת את פשעי חמאס, אלא שמה לה למטרה לחקור את "הפרות זכויות אדם" כביכול בצד הישראלי, וחוזרת דרך אחורה אל עצם הקמת המדינה ב-1948. לצד פילאי, החוקרים האחרים האמונים על הדו"ח – כריס סידוטי (Chris Sidoti) ומילון קוטרי (Miloon Kothari) – מתפארים גם הם ברקורד אנטי-ישראלי עבה. **עיקר המקורות שלה נשענים על "ארגוני חברה אזרחית" מוטעים,** אשר מטרתם המוצהרת היא סיום דרכה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, ולא על מקורות אמין ולגיטימיים לחקירה הטוענת להילה אובייקטיבית.

האו"ם מעסיק גם "מדווח מיוחד לעניין המצב בפלסטין", אשר מכשיר בדו"חות שלו נרטיבים

אנטי-ישראליים ופרו-פלסטיניים מופרזים. ארגון UN Watch מצא למשל ש-95% מהדו"ח האחרון שלו בנובמבר 2021 התמקד בישראל ומספר קטעים ציינו גם פעולות טרור של חמאס. **ב-6 השנים מאז שמונה הגיש הנציב כמות אסטרונומית של 6 דו"חות לעצרת הכללית ו-5 דו"חות למועצת זכויות האדם בעניין ישראל.** כל דו"ח נפתח בהצהרה שהמנדט שלו עוסק **אך ורק בהפרות ישראליות.**³⁴³

ההטייה האנטי-ישראלית הברורה במוסדות האו"ם לא פסחה מעיניהם של גורמים בולטים בקהילה הבינלאומית, כולל כלל חברי הסנאט האמריקאי ואף מזכ"לי או"ם עצמם לדורותיהם.

כך למשל כל 100 חברי הסנאט האמריקאי חתמו בשנת 2017 על מכתב למזכ"ל האו"ם בדרישה לשים סוף ל"הטייה האנטי-ישראלית הבלתי מתקבלת" ול"ניגוח המתמשך" של ישראל במוסדות האו"ם.³⁴⁴

מזכ"ל האו"ם עצמם אף הם הביעו דאגה מאותה הטייה אנטי-ישראלית במוסדות האו"ם שהם מנהלים. באן קי מון, מזכ"ל האו"ם דאז, התבטא כך ב-2016: "במהלך 10 השנים האחרונות, טענתי שלעולם אין עלינו לקבל את ההטייה נגד ישראל במוסדות האו"ם עשרות שנים של תמרונים פוליטיים יצרו נפח חסר פרופורציות של החלטות, דו"חות ווידאות המבקרים את הישראל. במקרים רבים, במקום לסייע לפלסטינים, מציאות זו הקשתה על האו"ם למלא את תפקידו ביעילות."³⁴⁵ כך גם מזכ"ל האו"ם אנטוניו גוטרש ב-2017: "כמזכ"ל האו"ם אני סבור שמדינת ישראל צריכה לקבל יחס שווה לכל מדינה אחרת."³⁴⁶ מזכ"ל האו"ם דאז קופי אנאן ב-2006: "תומכי ישראל חשים ששופטים אותה באופן מחמיר, בסטנדרטים שאינם מיושמים לגבי אויביה – ובמקרים רבים הדבר נכון, במיוחד במספר גופים של האו"ם."³⁴⁷

³⁴² <https://unwatch.org/head-of-un-probe-on-israel-accused-of-prejudice-watchdog-calls-on-her-to-resign/>

³⁴³ <https://unwatch.org/report-by-un-palestine-monitor-is-95-focused-on-israel-ignores-hamas-terrorism/>

³⁴⁴ <https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2017/Pages/100-American-Senators-call-on-UN-to-end-bias-against-Israel.aspx>

³⁴⁵ <https://blogs.timesofisrael.com/obamas-legacy-and-the-un-vote/>

³⁴⁶ <https://www.adl.org/resources/backgrounders/the-united-nations-israel-and-anti-semitism>

³⁴⁷ <https://www.ajc.org/sites/default/files/pdf/2019-06/Dashed%20Hopes-%20Anti-Israel%20Bias%20at%20the%20UN%20%28UPDATED%205.19%29.pdf>

מועצת הביטחון מתכנסת לדון בישראל וביחסה לפלסטינים, אוקטובר 2021. "מוסדות האו"ם הפכו מבמה מבורכת לשיתוף פעולה בין האומות וקידום מטרות שלום לבמה בינלאומית לניגוח ישראל בעלת הטייה אנטי-ישראלית מובהקת." (קרדיט לתמונה: lev radin / Shutterstock.com)

האו"ם וארגון חמאס: שילוב זרועות למטרה משותפת

בשנים האחרונות, ובעיקר מאז התבססות חמאס בעזה בתור השליט דה פקטו על הרצועה, התפתחה מערכת יחסים צמודה ומדאגה בין מוסדות האו"ם לבין ארגון הטרור. כך למשל, נתוני חמאס המציירים את ישראל לחומרה מצוטטים בדו"חות רשמיים של האו"ם ומקבלים "חותמת הכשר" בינלאומית, אנשי חמאס מועסקים במוסדות האו"ם בעזה, כספים מהאו"ם מועברים לארגון הטרור למטרות רווחה ופרוייקטי פיתוח אך אינם מדווחים כראוי, ומוסדות אונר"א בעזה לא פעם תועדו מספקים מקלט, בידיעתם המלאה, לרקטות ואמל"ח אחר של חמאס, ואף משמשים אתרי שיגור למתקפות רקטיות כנגד אזרחי ישראל. **זהו שילוב זרועות פוליטי, צבאי וכלכלי בין האו"ם לבין ארגון הטרור חמאס.**

מקרה בוחן: 67 ילדים פלסטינים נהרגו ב"שומר החומות"?

במהלך מבצע "שומר החומות" בלט מאוד השימוש בסטטיסטיקות הילדים ההרוגים בעזה כמנוף משמעותי להפעלת לחץ על ישראל להביא את המבצע לסיום, לעיתים גם תוך דרישה לפתיחת חקירה פלילית. במהלך המבצע ציטטו דו"חות האו"ם נתון שהודהדו מאז במעגלים הולכים וגדלים – לפיו 67 ילדים פלסטינים נהרגו במבצע. UNICEF (קן החירום של האו"ם לענייני ילדים) יצאה בהצהרה ש"ילדים נושאים בנטל העיקרי בסבב האלימות הגובר" תוך פירוט מספרי הבלתי-מעורבים שנפגעו.³⁴⁸ מזכ"ל האו"ם גוטרש הגדיל לעשות בהתבטאותו החריפה, "אם יש גהנום עלי אדמות, אלה חייהם של הילדים בעזה", תוך שהוא מביע "זעזוע עמוק" מהיקף הילדים ההרוגים במהלך המבצע.³⁴⁹

טענות אלה מצד האו"ם נתפסו בתור מקור מידע אמין שניתן לצטט בהתייחס למבצע הישראלי בעזה. ואכן הנתונים הודהדו בהרחבה בתקשורת העולמית, כמו ב-France 24: "בטראומה מהפצצות ישראליות, ילדי עזה 'מפחדים מהמוות'". סנטורים אמריקניים בולטים כמו ברני סנדרס, שידוע במשטמה שהוא רוחש לישראל, הגיש הצעת חוק לעצירת חבילת הסיוע הצבאית-כלכלית האמריקאית לישראל.³⁵⁰ הפגנות אלימות ואנטישמיות בעולם תודלקו מאותם נתונים, בהן קראו לישראל מדינת אפרטהייד טרוריסטית תוך תקיפת יהודים ברחוב.

Traumatized by Israeli bombing, Gaza children 'scared of dying'

UNICEF report on Gaza (UNICEF Press Release, 10 October 2021) and has estimated another 1,000 deaths. The Gaza health ministry says.

הכתבה ב-France24 שציטטה את נתוני "משרד הבריאות בעזה", כלומר את ארגון חמאס, כבסיס להאשמת ישראל ברצח 66 ילדים

³⁴⁸ <https://www.unicef.org/stories/children-bear-brunt-violence-gaza>

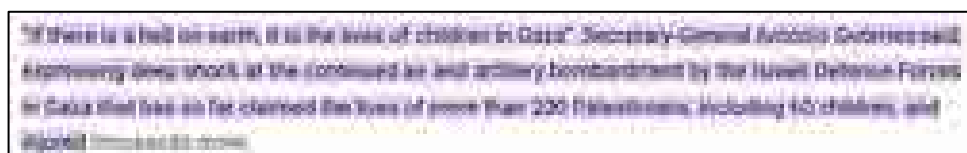
³⁴⁹

<https://news.un.org/en/story/2021/05/1092332#:~:text=%E2%80%9C9Cif%20there%20is%20a%20hell,including%2060%20children%2C%20and%20injured>

<https://www.france24.com/en/live-news/20210523-traumatized-by-israeli-bombing-gaza-children-scared-of-dying>³⁵⁰

דיווח ב-CNN על "67 הרוגים בעזה, כולל 17 ילדים" ביום השלישי למבצע "שומר החומות" המתבסס על נתונים מ"משרד הבריאות הפלסטיני המבוסס בעזה"³⁵¹

מזכ"ל האו"ם גוטרש מאשים את ישראל ביצירת "גיהנום עלי אדמות בעזה" ובהפצצות חיל האוויר שהרגו 60 ילדים האו"ם נתן גושפנקא רשמית למיסאינפורמציה של ארגון חמאס, שבתורה הודה על ידי כלי תקשורת וחברי פרלמנט בעולם

הגדיל לעשות עיתון ה"ניו יורק טיימס" ופרסם על השער הראשי את תמונותיהם של הילדים ההרוגים תחת הכותרת: "הם היו רק ילדים".³⁵² עיתון "הארץ" הדגדג בעקבותיו את אותו השער תחת הכותרת, "67 ילדים נהרגו בעזה. זה מחיר המלחמה". נתונים אלה הוטלו בספק על ידי מספר מקורות: למשל, לאחר בדיקה התבררה תמונת אחת הילדות כתמונה ממוחזרת מלפני מספר שנים "שסיפקה המשפחה", וגם אמינותה של זו הוטלה בספק; אחד ה"ילדים" ההרוגים הינו ח'אלד אל-קאנו, צעיר בן 17 שהתגייס ללוחמה בשורות חמאס. באחד התיקונים שפרסם הודה ה"טיימס": "כותרת הכתבה מה-21 במאי לגבי העימות בין ישראל לחמאס הפריזה במניין המתים... לא ידוע אם אכן רוב ההרוגים היו אזרחים" כפי שדווח.

³⁵¹ <https://edition.cnn.com/2021/05/12/middleeast/israel-gaza-violence-un-warning-intl/index.html>

³⁵² <https://www.nytimes.com/interactive/2021/05/26/world/middleeast/gaza-israel-children.html>

ה"ניו יורק טיימס" ו"הארץ" יצאו בקמפיין משותף שבו הובלטו תמונותיהם של מי שנטען שהם ילדים שנהרגו בעזה, תחת הכותרת "הם היו רק ילדים" ו"67 ילדים נהרגו בעזה". זה מחיר המלחמה. העיתונאי גדעון לוי פרסם טור תחת הכותרת "הנה מוטלים ילדיהם" המעורר אסוציאציות מהשואה, בו טען, "את עמוד השער של העיתון באותו יום חובה היה להציג לראווה בכל בסיסי חיל האוויר הישראלי, שיראו הטייסים ועוזריהם [בניסוח המשול ל"הנאצים ועוזריהם"], שיראו מפקד החיל ומפקדי הטייסות"³⁵³

קמפיין אנטי-ישראלי זה האשים את צה"ל ברצח ילדים שרירותי, מבלי לספק הקשר או לבדוק את הנסיבות של הרג בלתי-מעורבים במהלך מבצע צבאי. דא עקא, **קמפיין זה התברר כמיסאינפורמציה מצד האו"ם, שהדו"חות שלו התבססו על נתונים של ארגון חמאס תוך מתן גושפנקא רשמית להם.**

אותם פרסומים של UNICEF ושל סוכנויות האו"ם האחרות, כולל דבריו של מזכ"ל האו"ם, התבססו על "דיווחים בתקשורת הבינלאומית" או על "דיווחים שהתקבלו בידי הסוכנות". דו"חות האו"ם לא ציינו את המקור לנתונים אלה, אלא הסתפקו בציון שהדבר "דווח" – מסיבה טובה: כלי תקשורת כמו France24 ו-CNN שהבליטו את אותו הנתון בדיוק על מספר הילדים ההרוגים בעזה ציטטו את **משרד הבריאות בעזה** בתור המקור לנתונים אלה – כלומר, את **ארגון חמאס**.

2021 remained a challenging year for children in the State of Palestine. The escalation of hostilities in May killed 67 children in the Gaza Strip, with a further 685 children reported injured. Two Israeli children were killed in Israel, and 60 were reported injured.

דיווח של UNICEF שמציין ש"דווח" על 67 ילדים הרוגים בעזה, מבלי לציין מקור, מספר זהה לדיווחים בכלי התקשורת שהתבססו על משרד הבריאות בעזה³⁵⁴

³⁵³ <https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.9855750>

³⁵⁴

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNICEF%20Sate%20of%20Palestine%20Year%20End%20Situation%20Report%20-%202031%20December%202021.pdf>

From the start of the year until the end of July 2021, Israeli military forces have killed 11 Palestinian children in the West Bank. This is more than the recorded deaths of Palestinian children under the occupation in all of 2020. As well, a reported 67 Palestinian children were killed in Gaza during the violence of May 2021.

"All civilian lives under occupation are protected under international law. This is particularly true for the rights of children," the experts said.

דיווח של "מומחים" לסוכנות האו"ם OHCHR שחוזר על אותם נתונים³⁵⁵

אין מדובר ב"מעידה" חד פעמית. כמו ב"שומר החומות", כך בדו"חות האו"ם על מבצע "צוק איתן" התבססו על מידע מהחמאס. בדו"ח ועדת החקירה של מועצת זכויות האדם של האו"ם על המבצע נקבע שנהרגו 551 ילדים פלסטינים בעזה במהלכו,³⁵⁶ בהתבסס על דו"ח אחר שבו דווקא נטען שנהרגו 538 ילדים בעזה בהתבסס על "מידע שעדיין נמצא בתהליך בדיקה", בהתבסס על "לקט דיווחים ראשוניים על קורבנות המתפרסמים בתקשורת ובמקורות אחרים שנבדקים בהצלחה בשיתוף עם מספר ארגונים שותפים בינלאומיים, פלסטינים וישראלים". כלומר, **מידע בלתי מהימן שנבדק בין היתר מול ארגונים בעלי אינטרס להוציא דיבה את שמה של ישראל, משמש כנתון שעליו מתבססות האשמות מופרזות כלפי ישראל**. את הנתון על מספר הפצועים הפלסטינים ביסס דו"ח האו"ם על מידע ממשרד הבריאות בעזה, כלומר שוב על ארגון חמאס.³⁵⁷ גם בהיתן שנהרגו ילדים ובלתי-מעורבים תוך כדי לחימה, כולל אלה שארגון חמאס משתמש בהם כמגן אנושי, נתונים שמקורם בעזה אינם יכולים להיחשב כנתונים מהימנים.

24. On the night of 7 July 2014, Israel announced the launch of the military operation in Gaza.³⁵⁵ Between 7 July and 26 August, according to the United Nations Department of Safety and Security, the IDF carried out 4,028 air raids, firing 5,638 missiles, as well as 16,507 artillery and tank projectiles and 3,494 naval shells. According to data compiled by the Protection Cluster, which is still being verified, a total of 2,236 Palestinians, including 1,572 civilians were killed during the summer's escalation in hostilities. Among these, 306 were women and 538 were children. According to the Palestinian Ministry of Health, 11,231 Palestinians (including 3,540 women and 3,496 children) were injured during the same period.³⁵⁶

מתוך דו"ח של מועצת זכויות האדם של האו"ם, שבו נתונים על מספר הפלסטינים ההרוגים והפצועים במהלך מבצע "צוק איתן" ב-2014 מתבסס על מידע ממשרד הבריאות בעזה, כלומר ארגון חמאס, ועל "לקט דיווחי תקשורת ראשוניים" שנבדק מול ארגוני זכויות אדם בינ"ל, פלסטינים וישראלים ו"עדיין נמצא בבדיקה"

זוהי רק דוגמה להפרזות הנהוגות בדו"חות של האו"ם המעניקות גושפיקא רשמית של עובדה קשיחה לקמפיינים של מיסאינפורמציה מצד הפלסטינים, בפרט ארגון חמאס והרשות הפלסטינית. לארגון חמאס וליתר הארגונים הפלסטינים יש אינטרס להוציא דיבתה של ישראל בעולם, ומבינים היטב את היתרון שמגלם בחובו אימוץ הנתונים שהם מספקים על ידי ארגון האו"ם והדהודן בכלי תקשורת בעולם, שבהם ישראל מצטיירת בהם כמדינה אכזרית ורוצחת ילדים. מבחינה זו, ארגונים אלה השיגו את מטרם ורושמים ניצחון גם במרחב הלוחמה של מערכת הדה-לגיטימציה.

³⁵⁵ <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/08/un-experts-condemn-raid-west-bank-ngo-urge-israel-meaningfully-probe-child>

³⁵⁶ <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/co-i-gaza-conflict/report-co-i-gaza> pp.6

³⁵⁷ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/251/48/PDF/G1425148.pdf?OpenElement> pp.8

ניקי היילי, שגרירת ארה"ב באו"ם (2017-2018) הייתה ידועה בתמיכתה הנחרצת בישראל.

בתמונה זו היא נראית מצביעה נגד החלטת מועצת הביטחון של האו"ם שהתכנסה על מנת לגנות את הכרת ארה"ב בירושלים כבירת ישראל והעברת השגרירות האמריקאית אליה (18 בדצמבר 2017). הוטו האמריקאי מנע מהחלטה להתקבל לאחר ש-14 מדינות הצביעו בעד וארה"ב היחידה שהצביעה נגד.

בדברי ההסבר להטלת הוטו אמרה: "מזה אלפי שנים ירושלים היא הבית הפוליטי, התרבותי והרוחני של העם היהודי. אין להם אף בירה אחרת. יש כאלה שמתיימרים לומר לאמריקה היכן לשים את השגרירות שלה, בניסוחים הקבורים בז'רגון דיפלומטי. אף מדינה לא תגיד לארה"ב היכן לשים את השגרירות שלה. היום, עבור ההכרה באמת הפשוטה על עיר הבירה של ישראל, מאשימים אותנו בפגיעה בשלום. אנו דוחים מכל וכל את הטענה המופרכת הזאת."³⁵⁸

³⁵⁸<https://usun.usmission.gov/explanation-of-vote-following-the-veto-of-a-draft-un-security-council-resolution-on-jerusalem/>

Photo credit: Eskinder Debebe/UN

אונר"א: הנצחת בעיית הפליטים וקשרים לארגון חמאס

פלסטינים, כאשר ב-1949 היו כ-700,000 בלבד. אך נוסף על כך, אונר"א גם המציאה קטגוריה של פליטים שכוללת בני זוג של פליטים והצאצאים שלהם או מאומצים וכך המספר מטפס ל-6 מיליון. זוהי למעשה הדרך שנוקטים מוסדות האו"ם להנציח את הבעיה הפלסטינית ולהשתמש בבעיית הפליטים ככלי קבוע לניגוח ישראל.

סוכנות האו"ם אונר"א (The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East – UNRWA) הוקמה בשנת 1949 בשביל לשקם ולדאוג לפליטים פלסטינים אשר עזבו את גבולות הארץ במהלך מלחמת העצמאות. תחת התקשות מדינות ערב, הוקמה סוכנות מיוחדת עבור "פליטי פלסטין" על מנת לבדל אותם משאר פליטי העולם ולהביא את בעיית הפליטים הספציפיים הללו לקדמת הבמה.

אונר"א היא הסוכנות היחידה של האו"ם המוקדשת לפליטים מאיזור מסויים, בניגוד לסוכנות המרכזית של האו"ם לענייני פליטים (United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR) אשר מוקדשת לסעד לפליטים מכלל העולם. כלומר, האו"ם הקדיש סוכנות נפרדת לפליטים פלסטינים, בניגוד לסוכנות המטפלת ביתר פליטי העולם. נכון לאמצע שנת 2021, ישנם 26.6 מיליון איש שרשומים כפליטים,³⁵⁹ מתוכם כרבע פלסטינים – 6 מיליון פליטים רשומים.³⁶⁰ בהתחשב במשברי הפליטים ההמוניים בעולם מאז מלחמת העולם השנייה, ממלחמת יוגוסלביה דרך הטבח ברואנדה ועד עיראק, אפגניסטן, ונצואלה ורבות זירות אחרות, נתון מנופח זה מהווה עדות נוספת לחוסר הפרופורציה במשאבים שמקדישות סוכנויות האו"ם לבעיה הפלסטינית לעומת יתר העולם.

אונר"א כוונה בתחילת הדרך להיות סוכנות סעד הומניטרית שנועדה ליישב מחדש פליטים (resettling) ולשקמם במקום משכנם החדש, כפי שנציבות האו"ם לפליטים עושה עד היום. עם זאת ב-1959 הוארך המנדט של אונר"א לעתיד בלתי ידוע, כלומר עד שיוסכם לבטל את הסוכנות. הסוכנות נוקטת בגישה מאוד ייחודית כלפי פליטים פלסטינים ובניגוד גמור למדיניות כלפי יתר פליטי העולם, מחשיבה גם את צאצאי הפליטים הפלסטיניים המקוריים שעזבו את הארץ ב-1948 כפליטים, גם אם הם שוכנו במדינות מאחרות והם בעלי אזרחות זרה. זאת, בניגוד לאמנת האו"ם בנוגע לפליטים שגורסת שאדם השתכן במדינה חדשה וקיבל אזרחות כבר לא ייחשב כפליט. זוהי אוכלוסיית הפליטים היחידה בעולם שגדלה משנה לשנה. כיום רשומים באו"ם כ-5.7 מיליון פליטים

מסד הנתונים של אונר"א על פליטים פלסטינים, הכולל קטגוריות מומצאות וייחודיות לפליטים פלסטינים כמו צאצאי פליטים, בני זוג שאינם פלסטינים, צאצאים מאומצים, ותושבי עניים בירושלים ובעזה

³⁵⁹<https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

³⁶⁰<https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=p7aBky>

<https://www.unrwa.org/what-we-do/relief-and-social-services/unrwa-registered-population-dashboard>

הנציבות לפליטים המטפלת ביתר פליטי העולם.³⁶²
הסוכנות הפכה עם השנים למעסיקה הגדולה ביותר
של פלסטינים חוץ מהרשות הפלסטינית.

בבתי הספר של אונר"א מחנכים לג'יהאד ולשנאת ישראל וכוללים הכשרה צבאית ללוחמה בישראל בתכנית הלימודים לבקשת חמאס.

אונר"א מפעילה רשת של מוסדות חינוך – 710 בתי
ספר בעזה, ביהודה ושומרון, בירושלים, בלבנון, בסוריה
ובירדן. בעזה מפעילה הסוכנות את רשת בתי הספר
הנרחבת ביותר שלה, לדבריה – 278 בתי ספר בהם
לומדים למעלה מ-286 אלף תלמידים,³⁶³ תחת עינו
הפקוחה של ארגון חמאס. כיום מתגלה גם עוצמת
הקיצוניות של התכנים שמורים פלסטינים מלמדים
ילדים בבתי הספר של אונר"א. למשל, באוגוסט 2021
פרסם ארגון UN Watch דו"ח מקיף הסוקר את ההסתה
האנטישמית ואנטי-ישראלית שמועברת לתלמידים על
ידי מורים בבתי הספר של אונר"א.³⁶⁴ בדו"ח מצוינים גם
למעלה מ-100 עובדי הוראה ואנשי צוות של אונר"א
פלסטינים שקידמו אלימות ואנטישמיות ברשתות
החברתיות שלהם. למשל, נמצא חוסני מאסרי, מורה
בגדה המערבית שפירסם תיאוריית קונספירציה
אנטישמית שלפיה יהודים שולטים בעולם, יצרו את
נגיף הקורונה ורוצים להשמיד את האיסלאם. מורה
אחר שיבח את היטלר, ורוב המורים בדו"ח מקדמים
תפיסת עולם ג'יהאדיסטית של טרור אלים נגד ישראל.
מיותר לציין שגזענות, קידום טרור ושנאה נוגדים את
הערכים המוצהרים של הסוכנות. הסוכנות מודעת
לבעיה הזו אך ממשיכה להעסיק את אותם אנשי
"חינוך".

בנוסף, מאז שנת הלימודים 2013-2014 הכניס חמאס
למערכי הלימוד של בתי הספר לימודים צבאיים
המכשירים את התלמידים ללחימה עתידית נגד
ישראל.³⁶⁵

מאז הקמת הארגון, התנגדו מדינות ערב לשיקום
פליטים משום שראו בזאת דרך לנורמליזציה עם
ישראל והשכחת המאבק בישראל כ"ישות זרה במזרח
התיכון". הלך הרוח בעולם הערבי היה אף כזה שראה
כל ניסיון לשקם את הפליטים כמעשה בגידה. מזכ"ל
הליגה הערבית, עזאם פאשה, אמר בנוגע לאפשרות של
שיקום הפליטים: "הליגה הערבית תיתפס כמי שמכרה
את עצמה ליהודים ותתרסק לרסיסים"³⁶¹. כבר בדו"חות
הראשונים של הסוכנות גילו הפליטים עוינות אליה,
וראו בה כמכשיר פוליטי נגד ישראל להכשרת לבבות
בקרב הדור הצעיר לגבי זכויותיו ש"נרמסו על ידי
ישראל", לצד הצורך "להחזיר לפלסטינים את
אדמותיהם בדרך של מאבק אלים וצודק".

לצד זה, בעזרת מוסדותיה השונים של אונר"א
התגבשה זהות פלסטינית לאומנית ורדיקלית
שראתה בטרור ואלימות דרך מוצדקת להשיג את
המטרה העליונה של שיבה לכל פלסטין והתנגדות
לכל נורמליזציה עם ישראל. כך נוצרה סימביוזה בין
ארגוני הטרור הרדיקלים הפלסטינים לבין התשתית
האו"מית לטיפול הסתה ורדיקליזציה של הדור הבא.

בניגוד לנציבות האו"ם לפליטים ששואפת לשכן פליטים ולסיים את מעמד הפליטות, אונר"א הפכה במרוצת השנים לארגון פלסטיני דה פקטו.

נציבות האו"ם לפליטים לא מנוהלת ע"י האוכלוסייה
שאותה היא אמורה לשרת וגם אינה מעסיקה אותם.
מלבד שכבה צרה בראש אונר"א, הארגון כמעט כולו
מנוהל ע"י פלסטינים פליטים רשומים בעצמם. ב-2017
התגאתה אונר"א בהעסקת 30 אלף פלסטינים, כאשר
נציבות האו"ם לפליטים (UNHCR) שירתה באותה שנה
16 מיליון פליטים עם צוות של 10,000 אנשים בלבד.
כלומר, היחס של איש צוות לפליט רשום באונר"א
המטפלת בפלסטינים גדול פי 10 מהיחס של

³⁶¹ עדי שורץ, עינת וילף, "מלחמת זכות השיבה", הוצאת כנרת זמורה-דביר, מאי 2018; עמ' 105

³⁶² עדי שורץ, עינת וילף, "מלחמת זכות השיבה", הוצאת כנרת זמורה-דביר, מאי 2018; עמ' 215

³⁶³ <https://www.unrwa.org/what-we-do/education>

³⁶⁴ https://unwatch.org/wp-content/uploads/2021/07/UNW_094_UNRWA_Report_2021_RC_5_Singles.pdf

³⁶⁵ <https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Terrorism/Pages/Hamas-uses-Gaza-schools-for-military-terrorism-purposes.aspx>

פרסומים ברשתות החברתיות של מורים המלמדים באונר"א. מימין: פוסט של נהאד שראווי, מורה למתמטיקה בעזה. נהאד פירסם תמונה של היטלר עם הכיתוב "אם נדקרתם בגב, זכרו שאתם מקדימה". הציטוט מתייחס לתיאוריית הקונפירציה של האנטישמית ממלחמת העולם הראשונה של "הדקירה בגב" של היהודים כנגד הצבא הגרמני ומה שגרם לו להפסיד. נוסף לו הציטוט "העשירו והאירו את מחשבותיכם". משמאל: פוסט של שאדי שהדה, מנהל פרויקטים באונר"א בעזה, שמהלל את טבח הספורטאים הישראליים במינכן ב-1972. הוא כתב כך: "[לפני 48 שנים] היום אנשי ספטמבר השחור הביאו את המאבק הפלסטיני לכל בית, לכל מקום בעולם, ניצחו את ארגוני הביון החזקים בעולם, והביאו תהילה שתישאר לעד".³⁶⁶

³⁶⁶ https://unwatch.org/wp-content/uploads/2021/07/UNW_094_UNRWA_Report_2021__RC_5_Singles.pdf pp.12, 16

מחנות הקיץ של אונר"א מנוהלים על ידי חמאס ומשמשים חממה לייצור דור צעיר חדש המתחנך על אנטישמיות וג'יהאד כנגד ישראל. במחנה "חלוצי השחרור – חרב ירושלים" (השם הערבי של מבצע "שומר החומות") בקיץ 2021, שחלקו נערך בתוך בסיסי חמאס וגא"פ, התחנכו הילדים "למות כשהידיים למען אללה" ו"לבצע פיגועים כדי לשחרר את המולדת" ו"לשחרר את פלסטין ולטהר אותה מיהודים". במסגרת האימון למדו על הפעלת נשק ואמל"ח, תרגלו חטיפת חיילים ולוחמה בשטח בנוי, ושרפו דגלי ישראל. חמאס פרש את חסותו על מחנות הקיץ האלה ובכיריו מגיעים אליהם כדי לשדר מסר של שליטה בדור הצעיר ובתכניות אונר"א³⁶⁷

³⁶⁷ מרכז בדין לחקר מדיניות המזרח התיכון, UNRWA's Child Soldiers, <https://www.cfnepr.com/205640>, סרטים

מכון המחקר הישראלי IMPACT-se בדק את תכניהם של ספרים של אונר"א. בבדיקתם הם סקרו 122 ספרים מאושרים של אונר"א במגוון תחומים – מתמטיקה, חינוך איסלאמי וערבי, לימודי אזרחות ועוד. מטרת המחקר היתה לבדוק אם הספרים המאושרים של אונר"א עומדים בסטנדרט של אונסק"ו לקידום ערכים של שלום וסובלנות בבתי הספר. חומרי הלימוד של אונר"א בעזה הוגדה המערבית הופקו ע"י עובדים פליסטינים מקומיים.

מהממצאים עולה שהתכנים בספרי הלימוד של אונר"א מעודדים ומשלהבים אלימות, ג'יהאד, טרור והילול לשהידים. טקסטים של אונר"א משכפלים או מושפעים מביטויים בחוברות של הרשות הפלסטינית שמהללים אלימות והקרבה של חיים בשביל הגנה על המולדת. כך למשל, תרגיל בדקדוק בערבית משתמש בשפה של הקרבה וג'יהאד. דוגמא נוספת היא הילול של המחבלת דלאל מוגרבי שהיתה אחת המבצעות של פיגוע אוטובוס הדמים ב-1978 שגבה את חייהם של 35 אנשים. דוגמא נוספת היא שאלה במתמטיקה ששואלת מה מספר השהידים באינתיפאדה הראשונה.

לצד זה, ישנה חזרה על תיאוריות קונספירציה נגד ישראל והציונות בצורה שמעודדת מיתוסים שמשחירים את פניה של ישראל. לדוגמא, ישנה הטענה שישראל היא זו שגרמה לפריצת השריפה במסגד אל אקצא ב-1969, טענה שישראל משליכה פסולת רעילה ורדיואקטיבית בגדה המערבית ושישראל גונבת בצורה סיסטמטית עתיקות פלסטיניות.

דוגמאות לתוכן שמהלל שהידים, מפיץ תיאוריות קונספירציה נגד ישראל ומעודד ג'יהאד נגד אזרחיה מתוך ספרי לימוד של אונר"א.

מימין: התלמיד נדרש לדעת נכונה את מספר ה"שהידים" באינתיפאדה הראשונה **במרכז:** ספר דקדוק שבו מתרגלים את המשפטים הבאים: "ג'יהאד הוא אחת הדלתות לגן עדן", "הפלסטינים נהיו דוגמה ומופת להקרבה", "אדמת ירושלים החלה לבקש מהאומה שלי: למה הדגל שלי לא מתנוסס מעליה", "הפלסטינים הם אריות הנלחמים באויב"

משמאל: ספר דקדוק המתרגל את המשפטים הבאים: "נגן על המולדת בדם", "הפלסטיני מת כשהיד כדי להגן על המולדת", "לוחם ההתנגדות תקף את עמדת האויב", ושמות עצם כמו "ג'יהאד" על מנת ליצור משפטים³⁶⁸

³⁶⁸ <https://www.impact-se.org/wp-content/uploads/UNRWA-Produced-Study-Materials-in-the-Palestinian-Territories%E2%80%94Jan-2021.pdf> pp.14-16

באונר"א מועסקים גם פעילי טרור אקטיביים.

כך למשל ב-2017 דווח על **מנהל בית ספר שנבחר להנהגה של חמאס**. בהתחלה טענו באונר"א שהטענות מומצאות, אך חזרה בה לאחר 3 ימים ופיטרה את האדם המדובר. מדובר במקרה שהתרחש סמוך למקרה מדאיג אחר שהתגלה, בו **מהנדס שהועסק ע"י אונר"א נבחר להנהגה הפוליטית של חמאס** והוא פעיל בארגון מאז 2007.³⁶⁹

באונר"א מודעים היטב למנוף הלחץ של ארגון חמאס על הארגון, התכנים הנלמדים בבתי הספר שלו והכפיפות של המנגנון שלו למנגנון השלטון של חמאס. כך ביוני 2021 גירש חמאס את ראש אונר"א בעזה מתיאס שמאלה לאחר שהודה ברצון לקלי תקשורת ישראל שצה"ל "השתמש בתחכום רב" בתקיפות שלו בעזה במהלך מבצע "שומר החומות", ו"התקיפות לא פגעו ברוב המקרים במטרות אזוריות". חמאס כינה אותו "דובר של הצבא הישראלי".³⁷⁰

כמו כן, **בתי הספר של אונר"א משמשים אתרי אחסון ושיגור של רקטות ואמל"ח בידי ארגון חמאס, במה שמכונה "שימוש כפול" (dual use)**. האו"ם מוציא גינויים חריפים לישראל בעקבות ידיעות על פגיעה בבתי ספר של אונר"א במהלך מבצעים צבאיים, כולל שני גינויים שונים ממזכ"ל האו"ם במהלך מבצע "צוק איתן"³⁷¹, בהם כינה את ההפצצות "מעשה נפשע".³⁷² מצידה, מדינת ישראל הבהירה ששימוש צבאי במתקנים של אונר"א הופך אותם למטרה צבאית לגיטימית.

בשנת 2007 תועדו שלושה מחבלים משגרים פצצות מרגמה מבית ספר של אונר"א בבית חנון אל עבר ישראל, מקרה שבעקבותיו גינה מזכ"ל האו"ם באן קי מון את האירוע והורה לאונר"א על פתיחה בחקירה בנושא.³⁷³

• אותו "שימוש כפול" (dual use) בבתי הספר של אונר"א מוכר לישראל כבר ממבצע "עופרת יצוקה" ב-2009. כך למשל, **במהלך "עופרת יצוקה" נצפה שימוש של חמאס במתקני אונר"א: ירי רקטות ופצמ"רים, מלכוד בתי ספר, מיקום מתקנים צבאיים בצמוד לבתי ספר וקיום פעילויות צבאיות במתחמי מוסדות אקדמיים**.³⁷⁴

• **במהלך מבצע "צוק איתן" בעזה בשנת 2014, נעשה שימוש בשלושה בתי הספר של אונר"א בידי חמאס להחבאת רקטות ששוגרו לעבר ישראל, ידיעה שאפילו אונר"א עצמה הודתה בה**.³⁷⁵ לאחר כשבוע, התגלה בית ספר נוסף שבו הוחבאו רקטות, הממוקם בין שני בתי ספר אחרים ובכולם לומדים כ-3,000 תלמידים, מה שמציב רבבות חפים מפשע בסכנה ממשית. מזכ"ל האו"ם זעם והורה על פתיחה בחקירה.³⁷⁶

• ביוני 2017 הודיעה אונר"א שחשפה שתי מנהרות טרור שחפר ארגון חמאס מתחת לשניים מבתי הספר שלה, Maghazi Elementary Boys A&B School ו-Preparatory Boys School, ולאחר מכן מנהרה נוספת בחודש אוקטובר, אירוע שאונר"א כינתה "בלתי מתקבל על הדעת".³⁷⁷

הודעת גינוי של אונר"א לשימוש כפול בבתי ספר בתור בסיסי לוחמה לשיגור רקטות במהלך מבצע "צוק איתן" ביולי 2014

³⁶⁹ <https://www.timesofisrael.com/un-agency-no-longer-employing-gaza-staffer-accused-of-hamas-ties/>

³⁷⁰ <https://www.israelhayom.com/2021/06/03/hamas-banishes-unrwa-chief-for-bias-in-favor-of-the-occupation/>

³⁷¹ <https://www.haaretz.com/un-u-s-condemns-shelling-of-gaza-school-1.5257488>

³⁷² <https://www.france24.com/en/20140803-deadly-strike-un-school-southern-gaza-rafah-unrwa-israel>

³⁷³ <https://www.gov.il/en/Departments/General/terrorists-fire-mortars-from-unrwa-boys-school-in-gaza>

³⁷⁴ https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20680/E_120_14_384339231.pdf

³⁷⁵ <https://unwatch.org/un-admits-palestinians-fired-rockets-unrwa-schools/>

³⁷⁶ <https://www.idf.il/en/minisites/hamas/the-status-of-children-in-gaza/>

³⁷⁷ <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4549093,00.html>

³⁷⁷ <https://www.idf.il/en/minisites/hamas/the-status-of-children-in-gaza/>

מימין: שלושה מחבלים משגרים פצמ"רים מבית ספר של אונר"א בבית חנון לעבר ישראל (דובר צה"ל, 31.10.2007)³⁷⁸
משמאל: כתב של France24 מתעד משגר רקטה בצמוד למתקן של האו"ם (5.8.2014)³⁷⁹

ירי רקטות על ידי ארגון חמאס, כ-20 מטר מבית ספר של אונר"א במהלך מבצע "עופרת יצוקה" (2008-2009)³⁸⁰

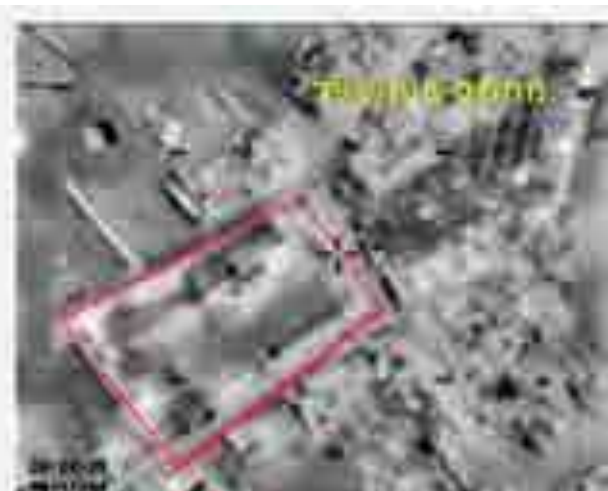
³⁷⁸ <https://www.gov.il/en/Departments/General/terrorists-fire-mortars-from-unrwa-boys-school-in-gaza>

³⁷⁹ <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4555365,00.html>

³⁸⁰ https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20680/E_120_14_384339231.pdf

תיעוד של ירי רקטות בין שני בתי ספר במהלך "עופרת יצוקה", ינואר 2009 (דובר צה"ל)

תיעוד ירי רקטות מתוך בית ספר של אונר"א במהלך מבצע "עופרת יצוקה", ינואר 2009 (דובר צה"ל)

כוחות צה"ל חושפים מטעני צד שמילכדו בית ספר של אונר"א ברצועת עזה במהלך מבצע "עופרת יצוקה",
11 בינואר 2009 (דובר צה"ל)

מתקן צבאי של חמאס בסמוך לבית ספר של אונר"א מזוהה במהלך מבצע "עופרת יצוקה"
בשכונת סג'עיה ג'דידה

מבחינת האו"ם, לפלסטינים יש מעמד מיוחד לעומת יתר פליטי העולם. זהו נשק דה-לגיטימציה יעיל כנגד ישראל וכלי להנצחת הסכסוך.

1. **סוכנות משלהם:** כל פליטי העולם מטופלים ב-UNHCR, נציבות האו"ם לפליטים. הפליטים הפלסטינים הם היחידים בעולם עם סוכנות או"ם משלהם, אונר"א.
2. **הפליטים הפלסטינים הם היחידים בעולם שמספרם עולה מדי שנה,** גם שנים רבות לאחר הקמת המדינה ב-1948, בעקבות ילודה. צאצאים של יתר פליטי העולם אינם זכאים למעמד פליטות.
3. **ההגדרה של האו"ם לפליטים פלסטינים מרחיקת לכת בהרבה מיתר פליטי העולם,** כולל החשבתם כפליטים גם לאחר יישובם מחדש, החשבת צאציהם כפליטים, החשבת בני זוג לא-פלסטינים כפליטים, החשבת צאצאים מאומצים כפליטים, והחשבת עניי עזה וירושלים כפליטים.
4. **לפי הספירה של האו"ם רבע מפליטי העולם הם פלסטינים,** מספר מנופח לחלוטין כתוצאה מהגדרה זו.
5. **בניגוד ליתר פליטי העולם, שכלפיהם נעשה מאמץ ליישוב מחדש ולהסדרת מעמדים, אונר"א מתאמצת להנציח את בעיית הפליטים**
6. **אונר"א בעזה נשלטת הלכה למעשה על ידי ארגון חמאס** שמאמן את הדור הצעיר ללוחמה מזוינת בישראל דרך מחנות הקיץ שלה, מחנך לשנאת ישראל ולאנטישמיות בתכנית הלימודים ומשתמש במתקניה לצרכים צבאיים-אופרטיביים.

מסמכי האו"ם מודים בהפרדה בין הטיפול בפליטים הפלסטינים לטיפול ביתר פליטי העולם³⁸¹

חוק מותאם למידות במקום חוק בינ"ל: "לוחמה משפטית" (lawfare) וחתירה תחת יסודות הקיום של מדינת ישראל

סא"ל במיל' עו"ד מוריס הירש | לשעבר ראש התביעה הצבאית ביו"ש, ראש המחלקה המשפטית במכון "מבט לתקשורת פלסטינית", מומחה בלוחמה משפטית בטרור

בפרט עורר התנגדות הסעיף הבא תחת ההגדרה ל"פשע מלחמה": "העברה של חלקים באוכלוסיה האזרחית של הכוח הכובש אל שטחים שהוא כובש, בין אם במישרין או בעקיפין." על פי טענת ישראל, ניסוח זה הוכנס לאמנה מכורח לחץ הליגה הערבית והוא "נתפר למידותיה" של ישראל, במנוגד להגדרות קודמות של פשעי מלחמה, כדי להגדיר באופן זה את ההתיישבות ביהודה ושומרון וברמת הגולן. ואכן, כאשר חתמה ישראל על האמנה היא הביעה "אכזבה עמוקה וצער על שילוב הוראות באמנה אשר נתפרו לצרכים פוליטיים של מספר מדינות. ישראל הזהירה שהתנהגות זו עשויה להקרין על ניצול לרעה של האמנה ככלי פוליטי ולערער את מטרת הקמתו של בית-הדין ככלי מרכזי ובלתי-תלוי שיש בו כדי לקדם את האנושות כולה".³⁸²

בעקבות בקשת החברות של הרשות הפלסטינית, קבעה בנובמבר 2012 העצרת הכללית של האו"ם את מעמדה של "פלסטין" כ"מדינה משקיפה" (Observer state) במסגרת החלטה 67/19, ובעקבות כך קיבל מזכ"ל האו"ם ב-2015 את בקשתם לחתום על אמנת רומא ולהצטרף ל-ICC. החלטת הרשות הפלסטינית להצטרף ל-ICC הייתה הפרה מהותית ויסודית של הסכמי אוסלו.

חמורה מכך הייתה ההחלטה התקדימית של ה-ICC עצמו בפברואר 2021 לממש את תחום השיפוט שלו גם בשטחי "מדינת פלסטין", הגם שזו אינה קיימת הלכה למעשה, מה שהוביל במרץ 2021 לפתיחה בחקירה מטעם משרד התובעת, פאטו בנסודה, נגד ישראל בחשד לביצוע פשעי מלחמה.

החלטה זו מהווה את התגלמותה של החשדנות הישראלית בדבר "חוק מותאם למידות" התפור לצרכי ניגוח ישראל במקום "חוק בינלאומי". זוהי

במסגרת המאבק לקעקע את ריבונותה של ישראל, את זכותה להגנה עצמית ואת הלגיטימציה לעצם קיומה, מנהלת הרשות הפלסטינית גם "לוחמה משפטית" (lawfare) כנגד ישראל. מתוך ההבנה כי לא ניתן יהיה להכריע את ישראל בכוח הזרוע בלבד, אפיק פעולה זה מקנה לרשות ולפלסטינים ככלל מעמד בינ"ל משודרג ותוקף "אובייקטיבי-משפטי" לנרטיב שהם מקדמים, לפיו ישראל היא ישות זרה שפלשה לאדמות פלסטיניות בניגוד לחוק הבינ"ל ומקיימת כנגדם "רצח עם" ומדיניות "אפרטהייד", "כיבוש" ו"נישול".

"החוק הבינ"ל" ושימושו כמנגן

בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג (ICC – International Criminal Court) החל בפעילותו בשנת 2002 בהתבסס על אמנת רומא משנת 1998. עם הקמתו היווה טריבונל קבוע בעל סמכות משלימה (עיקרון המשלימות – Rule of complementarity) לסמכות ההעמדה לדין בתחומן הריבוני של המדינות החברות בו, ולא במקומה, לשיפוט יחידים בעבירות של רצח עם, פשעים כנגד האנושות ופשעי מלחמה. ישראל חתמה על אמנת רומא אך לא אישרה אותה ומאוחר יותר עזבה אותה, והיא נמנית בין חלק גדול ממדינות העולם שאינן צד לבית הדין, ביניהן ארה"ב, רוסיה וסין; בסה"כ 122 מתוך 195 מדינות בעולם חברות בבית הדין.

לאור היחס העוין ההיסטורי של מוסדות בינ"ל לישראל, התחזקה החשדנות הישראלית שמוסד זה עלול לשמש קרש קפיצה לניגוח ישראל בהכשר בינ"ל תחת האשמות בלתי מבוססות ומרחיקות לכת, תוך עיקוף סמכותם המשפטית של בתי המשפט האזרחיים והצבאיים שלה.

³⁸² https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/e299e61b-9332-e811-80de-00155d0a0235/2_e299e61b-9332-e811-80de-00155d0a0235_11_9940.pdf pp.11,16

"אקרוטיקה משפטית" מוכונת מטר, על כלל מרכיביה:

- **בית הדין "יצר מדינה" בשם פלסטין וקבע את גבולותיה "לצורך הדין"**, כלומר במזרח ירושלים, יהודה ושומרון ורצועת עזה. זהו מקרה תקדימי שבו בית דין חסר תחום שיפוט נוטל לעצמו סמכות לקבוע גבולות של מדינות שאינן קיימות באופן היפותטי, ורק לצורך הדין. "מדינה" זו גם אינה עונה לאמות המידה למדינה שקבעה אמנת מונטווידאו. כדבריו של פרופ' יוג'ין קונטורוביץ, "בית הדין הגיע להחלטה האבסורדית שישות שאינה מדינה יכולה לתבוע ישות שאינה חברה ב-ICC עבור פשע שאיננו פשע שאיש מעולם לא הועמד לדין בגינו, ושהתובעת עצמה אמרה שאיננו חל לגבי רוסיה בחצי האי קרים או טורקיה בקפריסין".
- לבקשת הפלסטינים, התאריך שהחל ממנו בחר בית הדין לבחון "פשעי מלחמה" כנגד ישראל הוא ה-13 ביוני 2014, כלומר יום אחרי אירוע חטיפת ורצח שלושת הנערים בגוש עציון – נפתלי פרנקל, גיל-עד שער ואייל יפרח, על מנת לטשטש את הרקע שעל גביו הידרדר המצב הביטחוני לכדי מבצע "צוק איתן" בעזה ולפטור את הפלסטינים מאחריות לפיגוע זה.
- ברמה העקרונית, בית הדין **מפר בהחלטתו את "עיקרון המשלימות"**, אשר קובע שהוא יתערב אך ורק כהשלמה לבתי הדין המקומיים במדינה אשר "בעלת רצון ומסוגלת" (willing and able) למצות את הדין עם פשעי מלחמה ראשית ברמה הלאומית. מעבר לכך, לבית הדין אין סמכות לדון לא בישראל ולא ליצור ישות בשם "פלסטין" על מנת לדון ב"פשעים" שעל הגדרתם זו מוצב סימן שאלה משמעותי.

בהקשר זה יש לציין את דעת המיעוט בהרכב השופטים מההחלטה בפברואר 2021 של השופט ההונגרי פיטר קובאץ, שהתנגד ל"קביעת הגבולות" של "מדינת פלסטין", חלק על הדעה שניתן להגדירה באופן מספק כ"מדינה", וקבע כי "איני מסכים עם המסקנה, ההיגיון והניתוח של הרוב בהגעה למסקנה זו או עם נימוקיו. לדעתי אין לגישה זו בסיס חוקי באמנת רומא, ואף פחות מכך, במשפט הבינלאומי הציבורי". הוא אף כינה את

התהליך "לוליינות עם הוראות החוק" אשר "אינה יכולה להסוות את המציאות המשפטית".

עם זאת, ראוי לציין, שביסוד גישתה של התובעת בנסודה, ולאחריה שופטי הרוב של בית הדין, להמציא את "מדינת פלסטין" ולקבוע את קווי שביתת הנשק משנת 1949 כ"גבולות" המדינה החדשה, עמדה הכישלון המתמשך של מדינת ישראל להגדיר את זכותה וטענתה ביחס לשטחי יהודה ושומרון. לגישת בנסודה, העובדה שמדינת ישראל נמנעה במשך למעלה מ-26 שנים (משנת 1967 ועד לשנת 1993) לקבוע שיהודה ושומרון הם חלק ממדינת ישראל, ואף הסכימה למסור חלקים נרחבים של אותו שטח, וכן רצועת עזה, לידי שלטון הפלסטינים (במסגרת הסכמי אוסלו), מלמדת שאפילו מדינת ישראל רואה בשטחים אלו, כשטח שאינו שייך לה. לעומת הגמגום של מדינת ישראל, שנמשך כמעט 55 שנה, הפלסטינים טוענים, באופן עקבי, כך לגישת בנסודה, לבעלות על כל השטח. כך נוצר מצב, שבו ישות אחת מחזיקה בשטח אך נמנעת מלהבהיר שמדובר בשטח שלה, ואילו ישות אחרת, טוענת לבעלות מלאה על אותו שטח.

המלצות

- **גיוס הקהילה הבינלאומית:** בית הדין נשען על תמיכתן הנדיבה של המדינות החברות בו. ישראל יכולה להתעודד מכך שמדינות מרכזיות החברות באמנה כמו גרמניה, אוסטרליה, הונגריה, קנדה וברזיל כבר גינו את ההחלטה וקבעו שאין לבית הדין סמכות לדון בנעשה בישראל או ביו"ש. עכשיו הגיעה שעתן גם **לאיים במשיכת תקציבים**, שהוא חמצן לנשימה עבור בית הדין, **סירוב לממש צווי מעצר** אם התובעת אכן תחליט להוציאם, או אף **להצביע על פסילת "מדינת פלסטין" כחברה באמנה (vote out)**. כל אלה, הם אפשרויות שעל ישראל לבחון כדי לבקש מאותן מדינות לפעול בכיוון.
- **הבנה שישראל היא רק הראשונה בתור:** אותן מדינות לא יעשו זאת רק מתוך "חיבת ציון", אלא מבינות היטב את התקדימיות שבהחלטה לחקור פשעים לכאורה מעבר לסמכותו המוגדרת של בית הדין, בטריטוריה מוצמדת. מעבר לכך, **כל מדינה שצבאה לוחם בטרור** עלולה למצוא עצמה חשופה לתביעות ולצווי מעצר בגין **סטנדרטי לחימה נמוכים בהרבה מהמדיניות השקולה והמחמירה של צה"ל**, כולל נוהל הקש

בגג, או לחשוש מפרשנות נרחבת ומרחיקה לעיקרון המידתיות. אם כוונת בית הדין לנגח את ישראל תעבור בשתיקה, הרי ששתיקה זו עלולה לחזור כבומרנג אל עבר מדינות שנלחמות בטרור.

▪ **הטלת אחריות ישראלית על הרשות הפלסטינית והבהרת השלכותיו של מסלול**

מסוכן זה: על ישראל להפנים שלא רק שהרשות הפלסטינית איננה שותף לשלום, אלא אויב נחוש המחוייב למלחמה נגד הציונות בכל הכלים העומדים לרשותו, כולל לוחמה משפטית. לא מתקבל על הדעת שהרשות הפלסטינית תפר באופן בוטה את הסכמי אוסלו או תטען לשיפוטיות על שטחי C בעוד ישראל יושבת ומגנה בגופה על הסטטוס קוו. במקום זאת יש להטיל סנקציות על הרשות ולדרוש מארה"ב להמשיך בסנקציות שלה על הרשות ועל בית הדין, במקום לקדם את כוונתה להקל על הרשות בשורה של צעדים ולחמם מחדש את היחסים עמה.

▪ **צעדים משפטיים נגד הגורמים המעורבים,**

כולל התובעים והשופטים מבית הדין, הגורמים הרלוונטים ברשות וארגוני חברה אזרחית שדוחפים ומסייעים למהלך, בתור גורמים עוינים החותרים תחת ריבונותה של ישראל.

▪ **מעבר ליוזמה ולקביעת ריבונות:** אם בית הדין מתרשם שישראל איננה החלטית לגבי מעמדם

של אותם שטחים, הרי שהתשובה הראויה היא החלת ריבונות על שטחים קריטיים לביטחונה הלאומי של ישראל וקשורים בזיקה עמוקה למורשת ישראל ולנצח ישראל, כולל בקעת הירדן, ולהמשיך לבסס בהם את ההתיישבות כאחיזה אזרחית קבועה בשטח.

▪ **קיצוץ בתקציבי הרשות:** הכספים שמעבירה ישראל לרשות מהווים למעלה מ-50 אחוזים מכלל הכנסותיה. הרשות משתמשת בכספים אלו למימון הלוחמה המשפטית, כך שבפועל ישראל היא זאת שמממנת את ההתקפה נגד עצמה ב-ICC.

▪ **על מדינת ישראל להתנהל מול איום זה כמאמץ חתרני משפטי כנגד חייליה, מפקדיה ומקבלי**

ההחלטות שלה, ולהבהיר שלא תעבור לסדר היום על נסיונות אלה. כלל האופציות חייבות להיות על השולחן, כולל קיצוץ בתקציבי העתק המועברים לרשות הפלסטינית, גירוש פעילים זרים השוהים בישראל ואוספים מידע כנגד חיילי צה"ל, הגם שאיננו אמת, צעדים משפטיים כנגד גורמים ישראלים המעורבים בתהליך וגיוס הקהילה הבינלאומית כמעטפת משלימה. **זהו אתגר מסוג חדש המזמין תגובה מסוג חדש.** מול המילים של האג, התגובה הראויה היא מעשים בירושלים.

הזנחת האתוס הלאומי במערכת החינוך

אל"מ במיל' רונן איציק | לשעבר מפקד חטיבת הראל במילואים, סגן מפקד חטיבה 7 וראש מטה עוצבת עמוד האש. עמית מחקר, דוקטורנט ומורה לאזרחות, מוביל את תכנית "אתגרים" להעצמת מורים מנהיגים

ישראל בדורות האחרונים הפכו לפרשנויות מוטות אג'נדה. המחלוקת הפנים-יהודית העמוקה הן באשר לרצון האמיתי של הפלסטינים לשלום, הן באשר למחירים שנדרש לשם בעבור תהליך השלמה נוסף מולם, ובפרט באשר להצדקה של המשך המאבק, נוגע ברקמה הרגישה והחשובה ביותר ונדרש להתבסס על יסודות ידע מוצקים של היסטוריית מדינת ישראל המדינית, הצבאית והלאומית.

לעומת זאת, ניתן לומר באופן מוכלל – במדינת ישראל מערכת החינוך כמעט לא עוסקת במאבק הלאומי. התחושה היא שמערכת החינוך קרובה יותר לשיקוף תרבות תועלתנית של הצטיינות מקצועית, "מפעל ציונים" והשפעה ממגמת ה"תקינות-הפוליטית" הפוסט-מודרניסטית. בשל החשש מביקורת של הורים ולחץ תקשורתי, מערכת החינוך הרחיקה את עצמה מעיסוק של מהות במאבק הלאומי, ובהמשך לכך נמנעת מעיסוק עמוק ומשמעותי באירועים שהתרחשו בישראל בדור האחרון, ובמשמעויותיהם בהקשרים ערכיים של צדקת הדרך והצורך האמיתי בשירות בצה"ל כחלק מהקרבה אישית למען הקולקטיב. פער זה מודגש אף יותר לאור כך שנוכחותם של יהודים בארצם אינה מקובלת לחלוטין על הצד השני, ובדור האחרון ביתר שאת.

על מנת להצביע על הפער המדובר ערכה תנועת "הביטחוניסטים" מחקר הבוחן את רמת הידע והבקיאות של הנוער בישראל באשר למאבק הישראלי-פלסטיני ב-30 השנים האחרונות. שאלת המחקר הייתה, עד כמה בקיא הנוער הישראלי בניסיונות ההשלמה של ישראל והפלסטינים, ועד כמה ישראל הייתה מוכנה לוותר, לרבות מחירים ששילמה, בעבור הניסיון לקיים שלום. המשיבים נדרשו לתת את הדעת למספר אירועי ליבה בתהליך המדיני שבין ישראל והפלסטינים מאז הסכמי אוסלו: הסכמי אוסלו עצמם, שיחות טאבה (2000), מבצע "חומת מגן" (2002), "מפת הדרכים" (2004), וועידת אנאפוליס (2008).

למערכת החינוך תפקיד מכריע בעיצוב האתוס הלאומי, בתור המסגרת החינוכית של ילדי ישראל בתקופה הקריטית בחייהם. כפועל יוצא מכך, הנחלת ערכים לאומיים על פי זהותה היהודית-דמוקרטית של המדינה וציקת תוכן אל תוך ערכים אלה חייבים לקבל עדיפות עליונה במערכת החינוך על מנת ליצור תחושת שייכות, חוסן לאומי, זיקה ללאום, לסמליו ולהווייתו, ולהנחיל את ההיסטוריה הלאומית של העם היהודי ושל מדינת ישראל. זאת, מתוך הנחת יסוד שידיעת העבר ושליטה בפרטי אתוס הלאומי מהווים בסיס בלתי מעורער לעיצוב הזהות של הדור הצעיר בתוכו.

המאבק הלאומי המדמם של העם היהודי בארצו עם שכניו הפלסטינים הינו א-סימטרי הן תפיסתית והן תודעתית בין שתי החברות. בשעה שהפלסטינים חיים בתודעת מאבק תמידית על הארץ, תחת תפיסה היסטורית של "גנבתה" בידי יהודים, ניכר כי בקרב היהודים עצמם החיים בישראל קיים שסע עמוק בהקשרו של מאבק זה.

מחקרים וממצאים רבים מן השנים האחרונות מצביעים על כך שאתוס המאבק בתוך החברה הפלסטינית לא רק שאינו נשחק, הוא אפילו צומח ומבעבע. את תפיסת המאבק משרישים הפלסטינים בכל ממסד נורמטיבי – בחינוך, ברווחה, בכלכלה, ובכל ערוצי החיים, תוך הסתה מובהקת לשלילת הזיקה היהודית לישראל ולתגמול חיובי עבור טרור כנגדם. אתוס המאבק, אם כן, הינו מובהק ומושרש בחברה הפלסטינית.

אל מול מגמה זו נדמה שהחברה הישראלית מצויה בתהליך שחיקה של האתוס הלאומי במערכת החינוך. סממני המאבק הלאומי בתכני החינוך הולכים ונשחקים, שלא לומר נעלמים, הגיוס לשירות משמעותי בצה"ל כ"צבא העם" מוצב בסימן שאלה בחלק מהמקרים, וגם האמיתות ההיסטוריות המוחלטות באשר לווייתורים אותם הובילו מנהיגי

א. הסכמי אוסלו

81% מבין הנשאלים ענו "כן" כאשר נדרשו לשאלה "האם אתם מכירים את המושג 'הסכמי אוסלו'?", מתוכם, **31% בלבד פירטו נכון את מטרותם של הסכמים אלו**. שאר המשיבים – או שלא הכירו את המושג, או שהכירו אך הסבירו את משמעותו באופן שגוי לחלוטין, כדוגמת "הסכמי שלום עם מצרים", "הסכמי שלום עם ירדן", "הסכמים עם אמריקה". כמעט 10% השיבו לשאלה "לא יודע/ת".

ב. מבצע "חומת מגן"

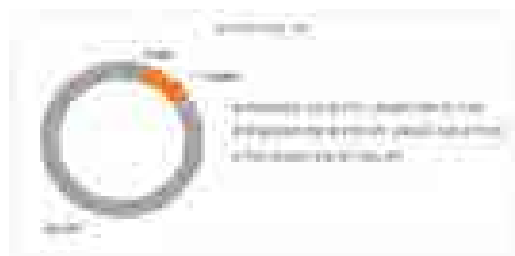
את מבצע "חומת מגן" אשר צה"ל יצא אליו מיד לאחר פיגוע קטלני במיוחד במלון פארק בנתניה, בחודש מרץ 2002, כמתקפה כנגד תשתיות הטרור ביהודה ושומרון ולאחר חודשים ארוכים של אירועי טרור בכל רחבי ישראל, **מכירים ומבינים 17% בלבד** מבין תלמידי יא' / יב'. **כמעט מחציתם של בני הנוער הבוגרים בישראל, 45% לא מכירים כלל, ולא שמעו על מבצע "חומת מגן", שהתרחש בין שנה לשלוש לפני לידתם, והיה לאבן דרך משמעותית ודרמטית ביחסינו עם הפלסטינים, ודאי בדור האחרון.**

ג. שיחות טאבה

את המושג "שיחות טאבה", אשר התרחשו בשלהי שנת 2000, כאשר ישראל נאבקה בטרור פלסטיני הולך ומתעצם, במסגרתו הוצעה לפלסטינים ריבונות ביו"ש ועזה מטעם ממשלתו של אהוד ברק, בו הוצעו לפלסטינים מעל 95% מהשטחים לריבונותם, לרבות וויתורים משמעותיים בירושלים – **רק 17.7% מהנוער הבוגר בישראל מכירים. מתוכם, פחות מ-5% בקיאים בתוכן של שיחות טאבה.**

ד. "מפת הדרכים"

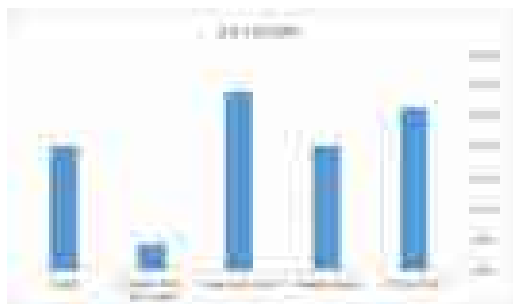
את המושג "מפת הדרכים", אבן דרך מרכזית בתהליך שבין ממשלת שרון ובין אבו-מאזן בתיווך ממשל בוש האמריקאי, נקודת מפנה שבגינה ההתנתקות מעזה הפכה לחלופה מועדפת, מכירים רק 16.3% מבני הנוער הבוגרים בישראל. מתוכם, **3.5% בלבד יודעים להסביר במה מדובר. מעל 80% מבני הנוער אינם מכירים כלל את המושג.**

ה. ועידת אנאפוליס

על ועידת אנאפוליס, שהייתה ניסיון מדיני ליצירת שלום עם הפלסטינים מצד ממשלת אולמרט, במסגרתה הוחזרה "מפת הדרכים" כמתווה לשלום, לרבות ויתורים בירושלים ובאגן הקדוש, וחילופי שטחים – **85.1% מבני הנוער אינם מכירים, ואף לא שמעו אודותיה של ועידה זו.**

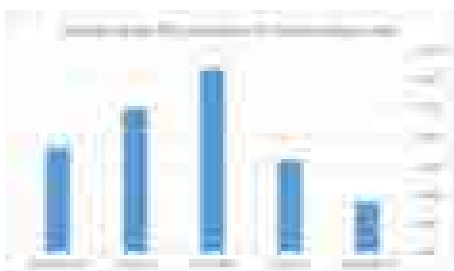
1. מקורות הידע

33% מבין המשתתפים שענו על שאלות הסקר נעזרו במקורות מידע בכדי לענות על השאלות, מתוכם 40% בקירוב נעזרו באתר "ויקיפדיה", 9% נעזרו במקורות אינטרנט אחרים, ו-33% נעזרו בהוריהם. השאר נעזרו במקורות אחרים.

מבין המשתתפים שלא נעזרו במקורות ידע בכדי לענות על שאלות הסקר, 29% מעידים על כך שלמדו באופן עצמאי, 20% הכירו מסיפורים במשפחתם, ו-26% למדו את הדברים במערכת החינוך.

2. רמת הבקאות על-פי תפיסה עצמית

בני הנוער שהשתתפו בסקר זה נדרשו לענות על רמת בקיאותם, כפי שהם מבינים אותה בהקשרי הסכסוך עם הפלסטינים ב-30 השנים האחרונות. 43% מתוך המשיבים מגדירים את רמת בקיאותם כ"נמוכה" עד "נמוכה מאוד", 32% מגדירים את רמת הידע בתחום כ"בינונית", ורק 25% מגדירים את עצמם כבקיאים עד בקיאים מאוד באירועי הדור האחרון.

אורך ילדותם ובגרותם למאבק לאומי אלים, בישראל החינוך כמעט ואינו עוסק בעניין – לא בהקשרי הידיעה והבקיאות, ולא בהקשרי ההשלכות של המצב הנתון.

תכני החינוך זוכים גם הם לביקורת רבה בציבור – העודף הבולט במבחני הבגרות, ההימנעות מעיסוק בהכנה לחיים וההיצמדות לדפוסים שמרניים של לימודי כיתה בפלטפורמת מורה-תלמידים-לוח, או כפי שמוגדר בז'רגון המקצועי "הוראה ממוקדת מורה", אינם תואמים את רוח התקופה, ההזדמנויות של חינוך חוייתי, ומעל הכל טיפוח ערך "הלומד העצמאי", בטח בהינתן שכמעט בכל כף יד של כל תלמיד מונח מחשב בתצורת סמארטפון.

מורים רבים אינם מממשים את הגיוון הטכנולוגי על מנת לפרוץ גבולות: פעמים רבות הטכנולוגיה יוצרת בראייתם גירוי המסיט את קשב התלמידים, והיא לא תמיד נוחה במיוחד כיוון שבאופן פרדוקסלי

הממצאים המופעים לעיל מצביעים על עובדה ברורה – רמת הבקיאות של הנוער הבוגר, מבין האוכלוסייה שניתן לשאר שרובה עתיד למשרת בצה"ל היא נמוכה מאוד – חשוב להדגיש כי רמת הידע שנדרשה לענות על סקר זה כמתאימה לתשובה מלאה היא בסיסית ביותר. **הממצאים מצביעים באופן ברור על חוסר ידע, אפילו בורות, באבני הדרך המרכזיות שהתחוללו כאן, בישראל ב-30 השנים האחרונות.** בנוסף, ראוי להדגיש, כי מבין מי שענו לסקר אחוז ניכר הסתייע במקורות מידע, אשר רמת העמקתם בעניין היא מינימליסטית. ממצא זה מובהק הרבה יותר כאשר מתברר כי **מיעוט מוחלט מקרב המשיבים השיג את הידע באמצעות מערכת החינוך.** ניתן להניח כי רמת העיסוק של מערכת החינוך הישראלית בנושא היא נמוכה וכמעט חסרת השפעה.

לא ניתן להתפלא, אם כך, שקיימת א-סימטריה תודעתית בין תודעתם של הפלסטינים ובין התודעה של הישראלים. בשעה שהפלסטינים מחונכים לכל

נקודת ראותם של המורים על פערים במערכת החינוך

בחודשים דצמבר 2021-ינואר 2022 הועבר שאלון אינטרנטי בין 300 מורים מ-67 בתי"ס שונים שבו נדרשו להציג את עמדתם ביחס להיגדים העוסקים באפקטיביות החינוך ככלי להכנת התלמידים לחיים, בתוך כך תחום ההכנה לצה"ל, וההכרות עם קונפליקטים מרכזיים בחברה הישראלית. 90% מהמורים מלמדים בבתי-ספר ממלכתיים, 67% מהם בבתי-ספר תיכוניים. בהמשך בוצעו 3 מעגלי שיח עם 22 מורים שונים להבנת הקשיים המרכזיים במערכת החינוך אשר אינם מאפשרים שיפור – חסמים מרכזיים בראי המורים שבגינם המערכת מצויה בסטגציה ולא מצליחה להביא לידי ביטוי את האפקטיביות הנדרשת. בסוף התהליך בוצעו 15 ראיונות עומק עם מורים שונים בכדי לבחון את הקשיים ברמה האישית- את חוסר היכולת של מורים ליזום בתחום אחריותם, ולהעמיק את הידע של תלמידיהם בהקשר מגבלות המערכת ודרך התנהלותה כלפי המורים.

בין הממצאים הכמותיים שהוצגו לעיל ניתן לזהות תופעה בולטת העוברת כחוט השני בין כל השאלות והתשובות – רובם של המורים דירגו את הנושאים להם נדרשו ברמת חשיבות גבוהה, אך מיעוטם הקטן סבור כי הנושאים נלמדים ברמה הנדרשת. המסקנה המתבקשת היא כי **מערכת החינוך עוסקת מעט מידי בנושאים אותם המורים עצמם רואים כבעלי חשיבות גבוהה, רובם ככולם במציאות הישראלית, החברתית, והביטחונית.**

היא מחייבת את המורים לשנות את מיקומם ולהפוך למנטורים המכוונינים ותומכים, ופחות "מטיפים" ועומדים בין הלוח ובין התלמידים. דווקא הדבר הנוח, האפשרי והנכון, פחות מועדף אצל מורים רבים, שמרחב הנוחות שלהם הוא להעביר את מה שהעבירו בעבר, שכן מערכי השיעור מוכנים, ושינויים דורשים עוד עבודה והשקעה מצידם.

החינוך בישראל מתאפיין על ידי רבים כאל "בית חרושת לציונים". ככזה, העיסוק בערכים הלך והצטמצם, ולמרות שמושקע זמן במקצועות ההיסטוריה, מחשבת ישראל, ואזרחות, הלימוד המשמעותי אינו בא לידי ביטוי דיו. תלמידים רבים מסיימים את 12 שנות הלימוד, לרבות סיום בחינות הבגרות, ולא באמת מכירים את המציאות הישראלית. יש מהם הפונים למקורות מידע לא-דווקא אמינים³⁸³ כדי להבין את ההתרחשויות סביבם, נוכח וואקום חינוכי בולט.

עליית קרנן של המכינות הקדם צבאיות היא אולי הסימפטום שממחיש באופן חד וברור את הבעיה – רבים מתלמידי ישראל פונים לפרק המכינה לקראת שירות צבאי כדי לחזק את הממד הערכי-לאומי שלהם³⁸⁴, ולהכין עצמם לשירות צבאי משמעותי. גם כאן הפרדוקס מעורר תהייה – כיצד המערכת שבה מושקע התקציב הגדול המדינה, לא מצליחה להטמיע היבטים ערכיים מסוג זה ומובילה לפנייה לגורמים חיצוניים בכדי להשלימו? ומה זה אם לא הפרטה של מערכת החינוך דה-פאקטו?

³⁸³ שם

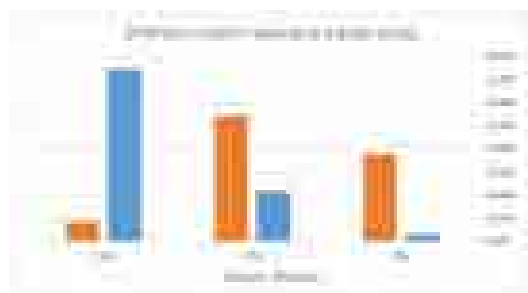
³⁸⁴ ראה chrome-

extension://efaidnbmnmbnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Fautmaneduforum.org.il%2Fwp-content%2Fuploads%2F2017%2F09%2F25-dov-lautman-taxir-mechinot-zvayiot.pdf&clen=478023&chunk=true
דו"ח לאוטמן בעניין חינוך ערכי, האוניברסיטה הפתוחה, 2017

ממצאים כמותיים

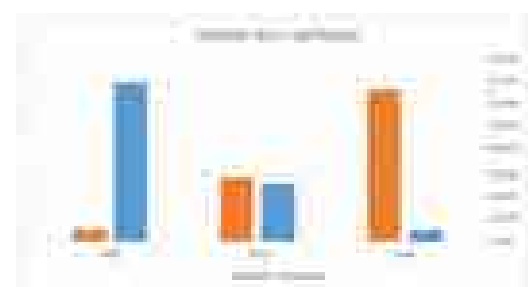
א. לימודים העוסקים בחברה הישראלית

גרף מספר 1 בחן את המצוי מול הרצוי מנקודת מבטם של המורים – לפי הנתונים המצטברים, מעל 70% מהמורים בישראל מדרגים ברמת חשיבות גבוהה את הצורך לעסוק באתגריה של החברה הישראלית, בשעה שבראייתם רמת העיסוק בפועל בתחום זה היא נמוכה (תחת 10%)³⁸⁵.

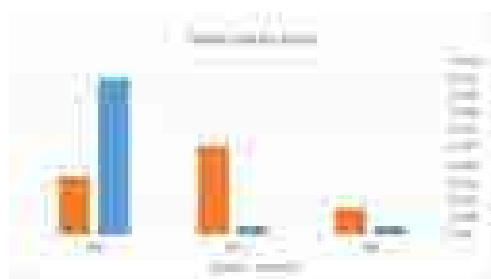
ב. תכנית הלימודים בהיבט הקונפליקט עם הפלסטינים

כאשר נשאלים המורים על העיסוק בקונפליקט עם הפלסטינים, הממצאים סימטריים לחלוטין מבחינה שלילית – כמעט 70% מהמורים סבורים שיש חשיבות רבה ללימוד תכנים אלו במערכת החינוך, זאת בשעה שפרקטית בראייתם לימודים אלו כמעט ולא באים לידי ביטוי³⁸⁶.

ג. ההכרות עם הארץ

בתחום לימודי ארץ ישראל וההכרות עם הארץ הנתונים מובהקים מאוד – מעל 90% מהמורים מוצאים שנושא זה הינו בעל חשיבות גבוהה, אולם רק 30% מתוכם סבורים שהוא בא לידי ביטוי באופן הולם בתכניות הלימוד.

ד. העיסוק בנושא השירות בצה"ל

65% מהמורים שהשתתפו במדגם סבורים כי יש רמת חשיבות גבוהה לעיסוק בתחום ההכנה לשירות בצה"ל, פחות מ-30% מהם סבורים שהעיסוק בכך מתקיים בפועל ברמה הנדרשת.

³⁸⁵ ר' גמ - <https://www.israelhayom.co.il/news/education/article/6370771> - רונן איציק, דצמבר 2021, "ישראל היום".

³⁸⁶ כך נבנים נרטיבים שליליים המאמצים על ידי רבים בחברה הישראלית – ר' <https://mida.org.il/2020/05/24/נביא-השקר-של-דת-השלום/> - רונן איציק, מאי 2020, "מידה".

תמונת המצב המשתקפת נוכח אפקטיביות מערכת החינוך היא לכל הפחות מטרידה – לא ניתן להבין איך מערכת עתירת משאבים, בה ילדינו מושקעים מגיל 6 ועד 18 לוקה בקשיים כל כך מהותיים, חוסר רלוונטיות, ואי הלימה דרמטי בין רצוי ובין מצוי, לבטח מנקודת מבטם של מורים.

1. **לימוד החברה הישראלית** – מערכת החינוך לא יכולה להרשות לעצמה שלא לעסוק בחברה הישראלית המשוסעת והאתגרית. ההימנעות מנושא זה מובילה לפערי ידע עצומים ומהכנה לא ראויה למציאות. נדרשת תכנית לימודים רב-שכבתית להכרות עומק עם אתגריה של החברה הישראלית, הערכים, הקשר בין צה"ל כצבא העם ובין החברה, והקונפליקטים החברתיים-בטחוניים.
2. **ביזור, והלימה בין סמכות ובין אחריות** – החינוך מתקיים בכיתות ובבתי הספר- לא במשרדים, לא במטה, ולא אצל המפקחים. ביזור תקציבים ומגוון השתלמויות לא יפתרו את בעיית היסוד – כל עוד אין למנהל בית ספר סמכות, גם מול מורים, ומול הורים, מעמדו בעייתי, ומוריו לא יכולים ליזום מתקופ שמרנות המערכת – זוהי מערכת בסטגנציה שלא תמשוך כוח-אדם איכותי, ולא תתקדם לשום מקום.
3. **מתדולוגיית ההוראה** – לא ייתכן שבמאה ה-21 המתודולוגיה השכיחה יותר ובאופן קיצוני, היא מורה – לוח – כיתה. זוהי עובדה מטרידה, המציגה אנכרוניזם מוחלט. אין זה פלא שהמוטיבציה ללמוד נמוכה, ושתלמידים חשים משועממים. מתחייב מדד תפוקה מערכתי בעניין זה – בתי ספר חייבים לשנות את האיזונים, ולהגביר משמעותית את מתודולוגיית ההוראה החדשניות – קואוצ'ינג, קבוצות, חקר, היברידי ועוד. לא רק שמתדולוגיות אלו יעשירו את התלמידים, הן גם רלוונטיות לסגנון החיים של ימינו והעתיד הנראה לעין.
4. **כוח אדם איכותי** – מערכת החינוך יכולה למשוך כוח אדם איכותי ולשמרו. רפורמה במימון התקציבים יכולה לתת מענה לכך ובאופן די פשוט. בדומה לכך, לא ייתכן שאין קריטריונים משמעותיים לקבלה ללימודי הוראה – כיום כמעט כל מי שמבקש ללמוד הוראה – לומד. הקריטריונים חייבים לשקף את דמות המורה הנדרשת, לא רק מקצועית, אלא גם ערכית. נכון למצות את עיקר המשאבים במורים חדשים, הן בהיבט שכר והן בהיבט רכישת ידע בהתשלמויות.
5. **פעילות חוץ כיתתית** – היבט זה מחייב שינוי מהותי – הלימוד בתוך הכיתה אינו גזירת גורל. אם מחברים את הדברים לרמה הירודה של הכרות עם הארץ והחברה הישראלית, מתחייבת הבנה שיש להוציא את התלמידים יותר, ולגרום להם לחוות את המדינה בה הם חיים. זהו לא תפקיד המכינה הקדם-צבאית, ולא תפקיד הצבא – זהו תפקידה של מערכת החינוך.

מערכת החינוך הינה עתירת משאבים, ובדגש על תקציבים וכוח אדם. מערכת זו, שהיא חיונית לחוסנה הלאומי של החברה הישראלית מתאפיינת בהיררכיה קיצונית, בריכוזיות ובשמרנות לא מאפשרת קידום החינוך, והפיכתו לאפקטיבי ורלוונטי. דווקא בעת הזו, לאחר שרעות חולות רבות צפו נוכח משבר הקורונה – יש הזדמנות לשינוי, ואולם לא ייתכן שינוי משמעותי ללא הצבת רף לימוד ערכי-חברתי-לאומי, ללא מתן מרווח יוזמה לבתי הספר, וללא עידוד של כוח אדם איכותי, גם בגיוס, וגם בעשייה.

המלצות: אתוס לאומי כאבן יסוד לביטחון לאומי

- בראש ובראשונה, על ההבנה שמול ישראל מתקיימת מערכה מתואמת של טרור תודעתי השולל את זכותה להתקיים בגבולות כלשהם לחלחל למערכת קבלת ההחלטות של הדרג המדיני. יש לרומם את הנרטיב הציוני המצדד במוסריותה ובעוצמתה של ישראל כ"דלתא פורס" בין האומות אל מול השחיקה ב"מותג" שנקרא מדינת ישראל.
- על מדינת ישראל "להסיר את הכפפות" מול ארגוני פנים וגורמים זרים אשר פועלים בשטח תוך חתירה תחת הגדרתה הלאומית והלגיטימיות שלה להתקיים בגבולות כלשהם. שחקנים אלה מתנהלים תחת היגיון מסדר לפיו "הכל פתוח", ומולם ישראל פועלת בזהירות ו"בפיניצטה". ישראל לא משחקת על אותו מגרש תודעתי, ולא פועלת בכלים רלוונטים לגודל ואופי האיום. אי אפשר "לאכול את העוגה ולהשאירה שלמה": לנגח את מדינת ישראל על במת העולם ולחתור אקטיבית תחת קיומה, לתקוף את כוחות הביטחון שלה, אך לצפות לחסינות מדינית ומשפטית.
- יש לקיים החלטה ברמה הלאומית לעבור מגישת Outside-in ל-Inside-out: להציב את האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל לפני חשש מאי-הלימה של צעדיה של ישראל עם אינטרסים של גורמים זרים. כאשר מדינת ישראל מוכיחה עוצמה, העולם אינו נוטה לנגח אותה, אלא להצטרף אליה – כפי שקרה בהסכמי אברהם, במדיניות כלפי הקורונה, בהפקת גז טבעי מהמאגרים בים התיכון ובייעוץ ביטחוני ואספקת טכנולוגיה ביטחונית-צבאית לשורה של מדינות באיזורים אסטרטגיים בעולם.
- יש לדרוש ממדינות אירופה להפסיק את המימון לארגונים אשר חותרים תחת הלגיטימציה של מדינת ישראל במסווה של "ארגוני חברה אזרחית" או "ארגוני זכויות אדם", תחת איום לסנקציות מדיניות. מדינת ישראל איננה מקיימת את הסימטריה הראויה מול מדינות אשר חותרות תחת ריבונותה בדרכים עקיפות, והלכה למעשה מאפשרת את פעילותן זו תוך עצימת עין ומדיניות איפוק.
- צעדים משפטיים:
- o גירוש מהארץ של פעילים זרים ועובדי סוכנויות זרות, כולל גופי האו"ם, אשר משתייכים למסגרות האמורות וחסידתם לארץ.
- o תביעות כנגד ארגוני פנים אשר הוכחו כבעלי קשרים לטרור ולדה-לגיטימציה של זכותה של ישראל להתקיים, תוך הוצאתם מהחוק וחסידת מימון במסגרת החוק המתייחס לכספי טרור.
- o על מערכת הביטחון לחקור ארגונים המקיימים קשרים עם ארגוני טרור, כולל ארגונים המגדירים עצמם ארגוני זכויות אדם וארגוני חברה אזרחית; ולחקור ארגוני חרם (BDS) שמאחוריהם עומדים ארגוני טרור (חמאס, גא"פ, חזית עממית וכו') תוך הגדרת האיום כטרור בחסות תנועות אזרחיות.
- מול הפעילות בבית הדין הבינ"ל בהאג (ICC) כנגד מדינת ישראל, חייליה ומפקדיה, יש לגייס את מדינות העולם החברות בבית הדין כנגד המהלך מתוך הבנה שהזהירות והמוסריות של כוחות הביטחון של ישראל מציבות רף בלתי אפשרי לפעילות הצבאית. הדבר כולל את הוצאתה של "מדינת פלסטין" מחברות בבית הדין ואיום במשיכת תקציבים.
- יש לדרוש ממדינות העולם להכיר בתנועות ה-PNIF, ה-BNC ו-PACBI בתור ארגוני טרור.
- בניית אתוס לאומי דרך מערכת החינוך כדי לוודא שהנוער מתמצא באתגרי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל, בקיא בהיסטוריה המדינית-צבאית שלה, ומחונך לתודעת מאבק לאומי במסגרת האתוס הציוני. על מערכת החינוך לחזק את צדקת הדרך הציונית והזהות היהודית-דמוקרטית של הנוער.
- יהדות התפוצות: על מדינת ישראל להדק את קשריה עם הקהילות היהודיות בחו"ל, תוך מודעות לגודל האיום הביטחוני והקיומי הנשקף כלפיהן. "הביטחוניסטים" מוכנים להציב את הניסיון הביטחוני שצברו לרשותן של הקהילות, כולל סיוע ביטחוני-אבטחתי.
- לצד זה, על מדינת ישראל לנצל את אחת ההזדמנויות הגדולות שניצבו בהיסטוריית העם היהודי ולהיערך לקליטת רבבות עולים אשר ישובו למולדתם ויעבו ויחזקו את האחזות העם היהודי בארצו.

המעטפת הבינלאומית

הרחבת המעגלים האסטרטגיים של ישראל

- מנהיגות אמריקאית בנסיגה, כמבחן לישראל
- העמקת הקשרים הבין-מדינתיים עם רוסיה וסין
- הסכמי אברהם: שינוי פרדיגמתי חד

לאור מצבה האסטרטגי-ביטחוני הייחודי של מדינת ישראל, היא איננה יכולה להרשות לעצמה את ההימור שמגלמת בתוכה הפקדת ביטחונה הלאומי בידיהן של ערבויות בינלאומיות.

הדבר יערער מן היסוד את עקרונות היסוד הליבתיים של תפישת הביטחון הלאומי שלה ואת עצם ריבונותה. מקרי הבוחן מהשנה האחרונה – הנסיגה האמריקאית מאפגניסטן (אוגוסט 2021) והיעדר מתן סיוע ביטחוני כמובטח לאוקראינה – מלמד שוב על פריכותן של ערבויות אלה ועל כישלונה של פרדיגמת הכוחות הבינ"ל כמרכיב ביטחוני אמין. למרות הלחץ המדיני והציפייה שישראל תתיישר בהתאם לדרישות הבינ"ל, הסכמי אברהם הוכיחו את הפרדיגמה ההפוכה של עצמאות אסטרטגית והקרנת עוצמה, כמפתח להרחבת מעטפת הבריתות המדיניות של ישראל דווקא באיזור שנחשב היסטורית עוין במיוחד.

חיילי מארינס בדרכם לשדה התעופה קרזאי בקאבול על מנת לסייע למחלקת המדינה לפנות אנשי סגל, אוגוסט 2021

(תמונה: US Marine Corps)

”

במידה האמריקאי-איוזרי, ארה"ב מוצאת עצמה שוב בצומת דרכים קריטי שבו היא מעריכה מחדש את תפקידה בעולם. **על ישראל להתכונן לתהליך התנתקות וחוסר עניין אמריקאי הולך וגובר במזרח התיכון.** ארה"ב תישאר בעלת הברית האסטרטגית של ישראל ובלתי סביר שתקצץ בהתחייבויותיה, אך ישראל תחווה קושי הולך וגובר לגייס את תשומת הלב והתמיכה של ארה"ב בענייני מדיניות מרכזיים. מסורות דתיות ופוליטיות סבוכות ורקורד ידוע על הנייר של שחקנים פוליטיים זוכים להתעלמות, מתוך אמונה שניתן "לקנות" כל אחד עם מחוות גרנדיוזיות, רמת מחייה בסטנדרטים גבוהים יותר, מאזן מסחרי גדל או הבטחות לשלום ולחירות. **תקוות שווא אלה החזירו קובעי מדיניות מערביים בצמתים חוזרים ונשנים לנקוט בקווי מדיניות לא מתאימים ולהפגין שיפוט מוטעה, מה שהעמיק את אי-היציבות בכל פעם מחדש.** “

מנהיגות אמריקאית בנסיגה: מבחן לביטחון הלאומי של ישראל

עלול להיות קריטי מבחינת החוסן והעמידות (resilience) בהמשך.

ממשל ביידן: מימוש אידיאלים במקום טיפול שורש

ממשל ביידן מראה עד כה, הובלת מדיניות של **אידיאליזם מסוכן**, בניגוד ל"ריאליזם מבוסס העקרונות" (Principled Realism) של ממשל טראמפ הקודם. ראיית עולם זו הטבועה עמוק ברבות מהדוקטרינות של מחלקת המדינה האמריקאית מעודדת את החתירה למימוש אידיאלים ועקרונות מוחלטים במקום התמודדות עם מציאויות ועם אינטרסים. הלכה למעשה, מסורות דתיות ופוליטיות סבוכות ורקורד ידוע על הנייר של שחקנים פוליטיים זוכים להתעלמות, מתוך אמונה שניתן "לקנות" כל אחד עם מחוות גרנדיוזיות, רמת מחייה בסטנדרטים גבוהים יותר, מאזן מסחרי גדל או הבטחות לשלום ולחירות. כך לפתע, את האיום הרוסי ניתן "לנהל" במקום להרתיע, ואת האייתוללות באיראן ניתן למתן לכדי דו-קיום שלו עם משטרים סונים ועם ישראל, וכוחות איסלאמיים קיצוניים יאמצו, תחת מדיניות נכונה, גישה של "חיה ותן לחיות". תקוות שווא אלה (wishful thinking), החזירו קובעי מדיניות מערביים בצמתים חוזרים ונשנים לנקוט בקווי מדיניות לא מתאימים ולהפגין שיפוט מוטעה, מה שהעמיק את אי-היציבות בכל פעם מחדש.³⁸⁷ מבחינת ישראל, שיפוט מוטעה זה, הגיע לשיאו בגישה האמריקאית הפייסנית כלפי תכנית הגרעין של איראן והתוקפנות האזורית שלה וזאת, לצד השאיפה של הממשל האמריקאי להרחיק מהעין את הבעיה ה"אמיתית" באמצעות חתימה על הסכם הגרעין, במקום לערוך "טיפול שורש" ממשי בסוגיה נפוצה זו.

מחויבות ישראלית לבצר את עוצמתה והעצמאות האסטרטגית שלה לאור שינויי האינטרסים האמריקאים במזרח התיכון והתחזקות מדיניות ההכלה האמריקאית מול הגרעין האיראני

בחינת המשברים הרבים הפוקדים את המזרח התיכון בפריזמה רחבה יותר ובמבט על גלובלי, מגלה דאגה עמוקה המרחפת מעל האיזור – **מדיניות חוץ אמריקאית המשנה את פניה**. במימד האמריקאי-איזורי, ארה"ב מוצאת עצמה שוב בצומת דרכים קריטי שבו היא מעריכה מחדש את תפקידה בעולם ואת היחלשות הפקס-אמריקנה (pax americana), או הסדר העולמי המושתת על שלום בערבות אמריקאית.

מגמות אלה בארה"ב, המשתקפות בין היתר בבדלנות, בעליית זרמים פרוגרסיביים, בקיטוב ובפלגנות חברתית פנים-אמריקאית, באידיאליזם מסוכן ובחוסר מוכנות להפעלת כוח צבאי או "כוח קשה" (hard power), שקיבלו ביטוי בין היתר בנסיגה החפוזה והנמהרת מאפגניסטן, בהקשחת עמדות אל מול בעלות ברית מסורתיות במזרח התיכון (דוגמת מצרים ומדינות המפרץ ובראשן, ערב הסעודית) ובחוסר מימוש הערבויות הצבאיות אל מול אוקראינה, בעלת בריתה בעת הפלישה הרוסית למדינה. כל אלה, **עלולים להיות מהותיים מבחינת חישוב הסיכונים וההתארגנות מחדש של הצירים המדיניים במזרח התיכון**. ערבויות ביטחון אמריקאיות והמשך המעורבות/עניין באזור, יועמדו למבחן בתקופה הקרובה. בין אם ארה"ב תבחר להיוותר נאמנה לערבויותיה, תקיים תהליך הדרגתי של מעבר לרקע ("הובלה מאחור") או שתבצע פנייה חדה וקיצונית לעבר בדלנות והתכנסות, לכל שינוי כזה יהיו תוצאות הרות חשיבות עבור העולם כולו. המקרים של עיראק, אפגניסטן וכעת אוקראינה, עומדים כתזכורות קודרות שעוצמה היא "משחק סכום אפס" במובן של 'צירת וואקום' אשר לרוב מתמלא על ידי יריבים ושהזדמנויות להפעלת עוצמה, הן ברות חלוף ופספוסן

³⁸⁷ <https://irmo.hr/wp-content/uploads/2020/12/IRMO-Brief-12-2020.pdf>, <https://theetingerreport.com/middle-east-policy-realism-vs-wishful-thinking/>

על ישראל להתכונן לתהליך התנתקות וחוסר עניין אמריקאי הולך וגובר במזרח התיכון (disengagement and disinterest).

ארה"ב תישאר בעלת הברית האסטרטגית של ישראל ובלתי סביר שתקצץ בהתחייבויותיה, אך ישראל תחוה קושי הולך וגובר לגייס את תשומת הלב והתמיכה של ארה"ב בענייני מדיניות מרכזיים. אדישות זו נובעת הן מסיבות אידיאולוגיות, והן מסיבות מעשיות. בעוד ידיו של הממשל הולכות ונקשרות מול אירופה, עיניו ממוקדות כרגע בסין. מגמה שהחלה בתקופת ממשל אובמה וה"התכווננות לעבר אסיה" (Pivot to Asia) צוברת תאוצה היום עם התעצמותה הכלכלית המסיבית של סין ונוכח הגידול המשמעותי בעוצמתה הפוליטית והצבאית, המתפרשות כחזקת תוקפנותה בזירה הבינלאומית. באם סין תנצל את האינטרס של הממשל בארה"ב ורצונו ההולך ונחלש להתערב ואת תשומת הלב המוסחת שלו על מנת לקדם את האינטרסים שלה באסיה-פסיפיק, וושינגטון תהיה נעולה במאבק כוחות אסטרטגי חדש, שייתכן וימשך שנים רבות קדימה.

למרבה המזל, ישראל למודת ניסיון מממשלים אמריקאיים הולכים ומתנתקים. בתקופת אייזנהאואר בלט אמברגו הנשק שהוטל על ישראל, כחלק ממדיניות עוינת, שסיבתה הרשמית הייתה שאספקת נשק לכל מדינה באיזור נוגדת את האינטרסים האמריקאיים. הנשיא אייזנהאואר אף אמר שהוא "ייתן לאחרים לשאת באחריות זו כלפי ישראל".³⁸⁸ בתקופת ממשל אובמה, דווח על עוינות מורגשת כלפי ממשלת ישראל, למרות התרצות הממשל לבסוף להמשיך את הסיוע הכלכלי-ביטחוני כלפיה. עוינות זו התבטאה בין היתר בהבלטת הסכסוך הישראלי-פלסטיני כמפתח להשגת שלום איזורי, ובהיעדר היענות נאותה מצד ישראל לדרישות אלה, היא נתפשה כמחסום להשגת שלום זה. מעל הכל, ישראל נותרה מתוסכלת ממדיניות הפייסנות והקירוב של הממשל כלפי איראן, בהרגשה שאין תמימות דעים לגבי טבעו של האיום וממדיו האוביקטיביים.

למעשה, היה זה הריאליזם הישראלי והעמידה המרשימה בפני לחץ אמריקאי שהפכו אותה לבעלת

ברית אסטרטגית בעיני ארה"ב.³⁸⁹ ייתכן שהמסקנה החיובית היחידה מהתפתחויות אלה, היא ש**ישראל איננה לבדה, בהיותה לבדה.** ענני הסערה המתקרבים ובאים עשויים להיות בדיוק הזרז הדרוש לגיוס בריתות היסטוריות עם מדינות ערב המתונות ושחקנים סוניים אזוריים נוספים. בהיעדר "נקודת ארכימדס" חיצונית, חתיכות הפאזל האיזוריות הולכות ומתחברות להגנה משותפת אל מול איומים משותפים ובראשם, איראן.

לישראל יש עדיין דריסת רגל משמעותית בארה"ב.

חוגים רחבים בדרג הממשל והקונגרס, ארגוני חברה אזרחית כולל תנועות דתיות של נוצרים ואוונגליסטים, מביעים תמיכה נלהבת בישראל. למרות החשש בקרב חוגים מסויימים לקראת עליית ממשל ביידן, הממשל לא הפעיל לחץ על ישראל בדומה לזה שהופעל על ידי ממשל אובמה. ניתן להסביר את הדבר גם בעוצמה ישראלית ובהבשלת היחסים, אך גם בהסטת תשומת הלב המערכתית של ארה"ב לעבר משבר הקורונה, האינפלציה הדוהרת והחוב הלאומי הנערם, התחרות האסטרטגית מול סין והקרע מול רוסיה. חברי קונגרס וממשל אמריקאיים מבקרים בישראל ומקבלים את עמיתיהם, והדרג הצבאי-ביטחוני-מודיעיני מקיים יחסים עמוקים יותר מאי-פעם בעבר.

דריסת רגל זו הועמדה במבחן לראשונה בעת מבצע "שומר החומות", שבו קולות קיצוניים מהקונגרס קראו ואף העלו להצבעה קיצוץ בסיוע הצבאי האמריקאי לישראל. כמו כן, בעת אישור התקציב היו קולות ששקלו לקצץ בתמיכת ההגנה – כיפת ברזל – המוענקת לישראל במסגרתו. מול לחצים אלה, נמשכה התמיכה והממשל אף הגן בפומבי, כולל מול מועצת הביטחון של האו"ם, על זכותה של ישראל להגנה עצמית, בין אם באמירות פייסניות ש"ארה"ב עובדת ללא לאות לחתור להפסקת אש בין הצדדים וקוראת להימנע מהסלמה נוספת", ובין אם באמירה ברורה של הנשיא ביידן ש"לא יהיה שלום עד שהאיזור לא יכיר באופן שאינו משתמע לשני פנים בזכותה של ישראל להתקיים בתור מדינה יהודית עצמאית".

³⁸⁸ <https://www.jta.org/archive/president-eisenhower-says-united-states-will-not-sell-arms-to-israel>

³⁸⁹ <https://theetingerreport.com/us-pressuring-israel-a-test-of-us-realism-and-israeli-leadership/>

"המודל האפגני": נסיגה המקרינה על הזירה הבינלאומית

ואזרחיה – בין אם כוחות האו"ם במלחמה ביוגוסלביה, בין אם בנסיגת ארה"ב מעיראק שהובילה לעליית דאע"ש, או בנסיגת ארה"ב מאפגניסטן שהובילה לעליית הטליבאן. גם לישראל יש ניסיון בכוחות בינ"ל בגבולותיה, כמו גירוש כוח האו"ם על ידי נאצר, נשיא מצרים דאז, ערב מלחמת ששת הימים ב-1967, וחוסר האונים של כוח יוניפי"ל בדרום לבנון אל מול התבססות חזבאללה, למרות החלטת מועצת הביטחון 1701. בלתי נמנע להקיש מכך, מסקנה מחייבת אודות פריכותם ומגבולותיהם של ערבוניות ביטחון בינ"ל.

אכן, מעולם לא היה ניסיון מוצלח, להחליף באופן מלאכותי הסתמכות עצמית בהתחייבויות בינלאומיות, פשוט משום שאף שכיר חרב או כוח זר לא יכול להוות תחליף לכמיהה אותנטית ושורשית להבטיח את ביטחון מולדתו של אדם. אף מדינה לא יכולה לשרוד בריבונות מלאה ובביטחון תוך תלות בטוב ליבם או באינטרסים של אחרים.

ברם, תלות זו בדיוק, היא מה שציפו ממשלים אמריקאים ושחקנים בינ"ל אחרים מישראל לאורך השנים.

תכנית אלן, ששם על השולחן הגנרל ג'ון אלן בשם הבית הלבן של ממשל אובמה ב-2013, ועדיין מהודדת מצד בכירים מסויימים בממשל בידן, שרטה נסיגה ישראלית משטחי מולדת ונקודות אסטרטגיות כמו הרי

הנסיגה האמריקאית החפוזה והנמהרת מאפגניסטן באוגוסט 2021, שסיימה שם את המלחמה הארוכה בתולדות ארה"ב ונאט"ו, הייתה בחזקת "הסנונית הראשונה" שבישרה את מגמת הבדלנות וההתכנסות של ממשל בידן. ממשלים קודמים שאפו גם הם להביא לסיום את המלחמה, שהחלה ב-2001 בעקבות מתקפת הטרור של אל-קאעידה ב-11 בספטמבר על אדמת ארה"ב, ומאז איבדה כיוון אל מחוזות "בניית אומות" בעוד הצבא האמריקאי ובעלות בריתו מתבוסס בבזבזת האפגני. הביקורת הקשה, לעומת זאת, הייתה על האופן הפזיז שבו נוהלה הנסיגה, הרושם שהצבא האמריקאי "בורח" ומותיר וואקום מאחוריו, הידיעה הקשה שעם עלייתו המהירה של הטליבאן חזרה לשלטון, בוטלו הלכה למעשה הישגי הצבא האמריקאי בלחימה, ובעיקר, ההורדה המשמעותית בערכן של ערבויות ביטחון אמריקאיות ובינלאומיות כנכונות לשעתן, ותלויות בהלך רוח פוליטי או חברתי בנקודת זמן נתונה. בהינתן כמות הקורבנות הרבים, הן אמריקאים והן מקומיים, והשקעה כלכלית אסטרונומית של 2.3 טריליון דולר³⁹⁰, חזרה ל"נקודת האפס", לא הייתה ההישג שארצות הברית ייחלה לו.

המסקנה הישראלית: אין תחליף לחשיבה אסטרטגית סביב בניין כוח עצמאי

ניתן להבין את המניע לסגת מאפגניסטן והאינטרס הלאומי של ארה"ב, שלא רצתה להמשיך להתבוסס בבזבזת האפגני. הפיאסקו שבפרויקט "בניית האומות", השחיתות הפושה בממשלה האפגנית, אי-יעילות הצבא האפגני למרות ההשקעה האדירה בו וכן, התעצמות תופעת הטרור – ריבוי הארגונים ורשתות הטרור ובראשן דאע"ש ואל-קאעידה לצד רשת חקאני המקומית – כל אלה הובילו את ארה"ב להחלטתה לסגת וזאת, חרף כל המשאבים העצומים ומאמצי המודיעין והביטחון האדירים שהושקעו בה.

אך זהו גם השיקול שצריך לעמוד בלב רציונל הביטחון הלאומי של ישראל – אין תחליף לעצמאות אסטרטגית ולכך שמדינת ישראל תגן על עצמה בכוחות עצמה. תלות מוחלטת בערבויות ביטחון בינלאומיות הוכחה כקטלנית עבור הריבונות הלאומית. ההיסטוריה רצופה בדוגמאות לאובדן עניין או אינטרסים משתנים שגובים מחיר מצד המדינה

”אנחנו עומדים במערכה מדינית מורכבת וקשה. אני פונה אל הדמוקרטיות המערביות, ובראש ובראשונה למנהיגת העולם החופשי, ארה"ב: אל תחזרו על הטעות הנוראה של שנת 1938. אז החליטו דמוקרטיות נאורות באירופה להקריב את צ'כוסלובקיה למען פתרון זמני נוח. אל תנסו לפייס את הערבים על חשבוננו. לא נוכל לקבל זאת. ישראל לא תהיה צ'כוסלובקיה. ישראל תילחם בטרור.

אריאל שרון, ראש ממשלת ישראל דאז
"נאום צ'כוסלובקיה", אוקטובר 2001

³⁹⁰ <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2022>

שומרון ובקעת הירדן, בתמורה להצבת כוחות בין"ל כחיץ בין ישראל לשכניה הפלסטינים ובגבולה המזרחי הפתוח אל עבר המזרח התיכון. התכנית הדגישה את הצורך ב"אימון, ציוד, הערכה וניטור" של כוח פלסטיני מקומי שיהיה אחראי על הגבולות, ממש כשם שצבא ארה"ב אימן והכשיר את צבא אפגניסטן עד ערב הנסיגה באוגוסט 2021. תכנית זו הוצעה על ידי מזכיר המדינה דאז ג'ון קרי לראש ממשלת ישראל דאז בנימין נתניהו, והוא אף הציע לו ביקור חשאי באפגניסטן כדי לעמוד מקרוב על הצלחת "**המודל האפגני**", בקשה שזכתה לסירוב.

גם הצהרות ברורות וניסוחים מתוחכמים, כגון "מערכות רב-שכבתיות", "יעדים מדידים ולוחות זמנים מדויקים", "חוד החנית של היצע הטכנולוגיה" ו"תמיכה בלתי מסויגת", הוכחו כבלתי מספקים ברגע האמת, הן במקרה של אפגניסטן והן במקרה של אוקראינה, כאשר אין באינטרסים של המעצמות לממש את ערבויות הביטחון המובטחות וחוסר נכונותן להקריב בשם בת הברית שהתחייבו להגנתה. למרות הלחץ המדיני הכבד והציפייה הבינלאומית שישראל תתיישר בהתאם ל"פרמטרים" שנקבעו ותיעתר לויתורים משמעותיים, ישראל חייבת לבנות בסיס כוח חזק ואיתן ולשמר עצמאות אסטרטגית – היכולת להגן על עצמה בכוחות עצמה באופן עצמאי וללא תלות בערבויות בין"ל.

"המודל האוקראיני": 10 הלקחים שעל מדינת ישראל להפנים בעקבות המלחמה באוקראינה, ובראשם: חוסר ערכן של ערבויות ביטחון בינלאומיות

תקדים בהיקף נרחב, אבידות כבדות בנפש וזאת, לצד יצירת משבר פליטים חמור ואסון הומניטארי הנותנים אותותיהם באירופה ומשפיעים גם על מדינת ישראל. ההתגייסות הטוטאלית של האומה ללחימה וההתנגדות העזה של צבא אוקראינה, הכניסו למציאות זו אלמנט, שהופך את מה שציפו שיהיה "מבצע בזק", ללוחמה מורכבת בהרבה.

מלחמה זו תוארה כנקודה בציר הזמן, המטלטלת את הסדר העולמי שלאחר מלחמת העולם השנייה ומחייבת חשיבה מחדש על אסטרטגיית ההגנה וארכיטקטורת הביטחון של האיחוד האירופי. היא הטילה סימן שאלה כבד על מחויבות המערב בהובלת

המלחמה באירופה: ערבויות בינלאומיות הוכחו כפריכות מתמיד

ב-24 בפברואר 2022 התממשו איומיה של רוסיה וצבאה פתח בקמפיין לוחמה משמעותי באוקראינה תוך פלישה לשטחה הריבוני, במה שהוגדר כמעשה הלחימה הבין-מדינתי הקונבנציונלי הנרחב ביותר באירופה מאז סוף מלחמת העולם השנייה (אם מחשיבים את מלחמת יוגוסלביה בתור מלחמת אזרחים). כוחותיה הצליחו להשתלט על שטחים נרחבים באוקראינה, כמו חבל דונבס (במזרח המדינה) ועל ערים גדולות כמו חרסון ומריופול, ולהטיל מצור על הבירה קייב. בצד האוקראיני נצפה הרס תשתיות חסר-

הרס באוקראינה בעקבות הפלישה הרוסית. קרדיט: Shutterstock // Oleksii Synelnykov

ארה"ב להגנת בני בריתו כמו גם על עמידות ברית נאט"ו במקרה של מתקפה דומה על אחת מחברותיה. זהו אירוע מורכב, שמחייב זהירות מצד כלל הצדדים האחראיים בזירה הבינלאומית, בפרט כאשר מעצמות מצויידות בנשק גרעיני מעורבות במרכז התמונה.

הדבר משפיע גם על הכלכלה העולמית לאור הסנקציות חסרות התקדים שהטילו מדינות המערב על רוסיה, ההתנתקות מפרוייקטי אנרגיה משותפים עם רוסיה כולל עצירת פרויקט ה-Nord Stream 2 בין רוסיה למרכז אירופה וכן, נוכח האפשרות שאירועים אלה, יובילו לסחר הדרגתי של נפט במטבעות אחרים מלבד הדולר האמריקאי (דוגמת היואן הסיני והרובל הרוסי). כל אלה, עלולים להוביל **להידרדרות משמעותית במנוף הבינ"ל שמחזיקה בו ארה"ב**. הסנקציות על רוסיה לא רק שגרמו לצלילה בערך מטבע הרובל, שבינתיים חזר בימים אלו לרמתו טרום המלחמה, אלא גם השפיעו כבומרנג על מחירי הנפט במדינות המערב, דבר שעלול להכביד על המשבר הכלכלי החמור ממילא בצפון אמריקה ובאירופה. יש לומר שהסנקציות החריפות הביאו את רוסיה למצב שנותר לה מעט מאוד מה להפסיד, ושהיא נדחקת לפינה; נשיא רוסיה פוטין כבר כינה סנקציות אלה "הכרזת מלחמה".

בהקשר זה חשוב לציין, ששימוש אגרסיבי בסנקציות בינלאומיות נכשל כישלון חרוץ. זוהי "חבר פופיות" שלא רק שאיננה בולמת את רוסיה, אלא מדרבנת אותה להמשיך לפעול. בעבור רוסיה, היא כבר ניצחה במלחמה. זוהי איננה מלחמה על עתיד אוקראינה, אלא הרבה מעבר: המלחמה נועדה לשבש את הסטטוס-קוו באירופה, לחולל שינוי עולמי רדיקלי ולהפוך את רוסיה למעצמה עולמית כבימי האימפריה הסובייטית. הקרנת עמדה כוחנית מתריסה של מעצמה צבאית החזקה באירופה, היא מה שרוסיה מבקשת להשיג במלחמה ובסופו של דבר המערב יאלץ מצידו גם להתגמש ולנרמל מחדש את יחסיו איתה, בתור שחקן משמעותי בזירה הבינלאומית.

חודשיים מאז פרוץ העימות, הכלכלה הרוסית חווה התאוששות משמעותית ומראה חוסן שמטיל ספק באפקטיביות "הכלי האולטימטיבי של המערב" בעת החדשה: השימוש בסנקציות כחלופה לתגובה צבאית.

המלחמה באירופה מציבה בפני מדינת ישראל אתגרים ואף איומים משמעותיים לצד הזדמנויות ייחודיות. להלן:

1. מערכת היחסים מול רוסיה: למרות

המחויבות המוסרית של ישראל לעמוד לצד אוכלוסיה אזרחית תחת מתקפה, **ישראל צריכה לעמוד על האינטרסים שלה קודם**. רוסיה נותרה מעצמה משמעותית ושחקן חשוב בזירה העולמית, בעל נוכחות איזורית שלא ניתן להתעלם ממנה, בין היתר ובאופן בולט המתבטא בתיאום מול רוסיה בכל הנוגע לחופש הפעולה של צה"ל בסוריה לסיכול מטרות איראניות וסוריות.

מכלול השיקולים של ישראל צריך לקחת בחשבון את שימור היחסים התקינים והקרובים עם מעצמה זו, ובפרט לאור האינטרסים שלה באיזור, לצד האמל"ח המתקדם שברשותה שזמין לרכש מצד אויבי ישראל – כדוגמת מערכות להגנה אווירית, טילים היפרסוניים או פצצות חודרות בונקר.

2. מערכת היחסים מול ארה"ב: בכירים

במחלקת המדינה האמריקאית כבר הביעו את ציפייתם מכך שישראל תנקוט צד ותצטרף לסנקציות הבינלאומיות נגד רוסיה ותשתתף בגינוי נגדה באו"ם. **היכולת של ישראל להלך בין הטיפות ולהיות גורם מאחד בין המעצמות** עומדת כאן במבחן.

3. ערכן של ערבויות בינלאומיות: הניסיון

מוכיח שערבויותיהן של המדינות החתומות על מזכר בודפשט מ-1994 (ארה"ב, רוסיה, ובריטניה), שהתחייבו דאז לעצמאותה של אוקראינה, ריבונותה והימנעות בשימוש בכוח צבאי נגדה, לא קיימו את ערבויותיהן. **אוקראינה מצאה את עצמה מתחננת להתערבות ביטחונית-צבאית בינלאומית משמעותית, שלא הגיעה ובמקומה העדיפו מדינות המערב לבחור בדרך הסנקציות הכלכליות כלפי רוסיה, לצד סיוע מודיעיני ואספקת אמצעי לחימה מסויימים.**

הלך הברור עבור ישראל הוא שאין אף כוח בינ"ל שיערוב לביטחונה וש"חוקי הג'ונגל" שרירים וקיימים גם במאה ה-21. בניגוד לתפיסת "קץ ההיסטוריה" ששלטה באליטות

האקדמיות במערב עם תום המלחמה הקרה, מלחמה היא אקט תרבותי אנושי שמלווה את בני האדם משחר ההיסטוריה ואקט זה, אינו צפוי להיעלם. **מדינה שאיננה יכולה לערוב לביטחונה איננה יכולה להתקיים, ודאי במקרה של ישראל.** לכן עליה להתכונן בעצמה למערכה אפשרית מול איראן, שעשויה לכלול אופציה צבאית, תוך הנחת יסוד שמדינות אחרות לא יתערבו כדי לערוב לביטחונה.

4. **הזווית האיראנית:** איראן יכולה להקיש מהמקרה האוקראיני שתי מסקנות עיקריות. מבחינת גרעין, ברור שמדינות כמו אוקראינה ולוב, שויתרו על הנשק הגרעיני שהיה ברשותן או תכניות הגרעין שהפעילו איבדו גם ערובה ביטחונית משמעותית, ואף מפתח לשרידות משטרם ולאבטחת האינטרסים הלאומיים שלהם, מה שמחדד מבחינתה את הצורך החיוני בהאצת תכנית הגרעין שלה. המסקנה השנייה, היא רפיון התגובה הבינלאומית, שמהווה "אור ירוק" לאיראן להגביר את תוקפנותה באיזור בהיעדר "תג מחיר" מצד הקהילה הבינלאומית מעבר לגינויים או סנקציות. בידיעה מראש שההשלכות שוליות עד זניחות, ה"קווים האדומים" של המערב, התבררו כרפים וחיוורים פעם אחר פעם, גם במקרה של מתקפת הנשק הכימי בח'וטה, סוריה ב-2013, וגם במקרה של המלחמה בין רוסיה לאוקראינה.

ישראל יכולה מצידה להקיש שאיראן תשקיע משאבים עצומים בשביל להשיג נשק גרעיני כמטרה העומדת בראש סדר העדיפויות הלאומי, דבר שיהווה נקודת אל-חזור ברמה אסטרטגית.

5. **חיזוק הבריתות האזוריות במזרח התיכון:** זהו אות ברור עבור מדינות ערב הסוניות המתונות, ובראשן סעודיה, בחריין ואיחוד האמירויות, שישראל עומדת כעוגן של יציבות ושמערכת היחסים איתה מובטחת ויציבה יותר מאשר ערבויות מצד ארה"ב מחד או רוסיה מאידך.

6. **חלון הזדמנויות לשדרוג קשרי ישראל-סין:** גישה הייחודית של סין והמדיניות

המתוחכמת בה היא נוקטת כלפי פוטין והממשל במוסקבה, כוללת הימנעות מתמיכה פומבית כמו גם מגינוי מוצהר של מנהיג הקרמלין. עם זאת, סין השומרת על יחסים קרובים עם בת-בריתה, מנהלת בו-זמנית במקביל מערכת יחסים פתוחה גם עם מדינות אירופה והמערב, המספקת לה הזדמנות לבדל עצמה מפוטין ולהדגיש את הפערים העצומים מול רוסיה. מדיניות זו מאפשרת לסין לצבור עוצמה ומעמד בינלאומי, המתגרים את ארה"ב והמערב כולו ומסמנים אותה כמתחרה על ההגמונית העולמית.

משכך, נדרשת לאלתר חשיבת עומק באמצעות הקמת צוות חשיבה ייעודי שינתח את המאפיינים, הסיכויים והסיכונים הכרוכים בהידוק היחסים בין השתיים, בעיקר בהיבט הביטחוני, על כלל המשמעויות וההשלכות הגיאופוליטיות, כלכליות וצבאיות הכרוכות בהן והקרנתם על יחסי ישראל-ארה"ב.

7. **חיזוק מעמדה העולמי של ישראל:**

ההישענות החלקית האירופאית והאמריקאית על גז רוס, לצד הטלת סנקציות כלכליות כבדות מציבה בפני ישראל הזדמנות חד-פעמית לחזק את ייצוא הגז לאירופה ולעולם ממאגרי הגז בים התיכון. לצד זה, ישראל ממצבת את מעמדה כמעצמה כלכלית איזורית ול'האב' טכנולוגי-ביטחוני עולמי שנכנסת בתווך האירופי הביטחוני המתחדש, לאור האירועים במזרח אירופה. הדבר גם מהווה **מנוף מדיני** ישראלי כלפי אירופה, ויכול לשמש להצבת משוואות מדיניות בתמורה לסיוע אנרגטי וביטחוני.

8. **הזדמנויות לחיזוק זהותה של ישראל כבית לאומי לעם היהודי:** אירוע נרחב זה מחייב את מדינת ישראל לקלוט עשרות אלפי עולים מאוקראינה, מרוסיה וממזרח אירופה, כמקום היחיד המבטיח את ביטחונם של יהודים ברחבי העולם. צעד זה גם יחזק את חוסנה הלאומי של ישראל, בדומה לאפקט המשנה שהיה לעלייה מברית המועצות המתפרקת בשנות ה-90.

9. **חיזוק ההבנה שחיוני עבור ישראל להמשיך להתבסס על מודל "צבא העם",** המהווה תנאי

לחוסן לאומי המאפשר את גיוס ההמונים ועמידה איתנה בפני איום קיומי מכל סוג.

הצבא העממי ('citizen-soldier' military) מהווה עמוד תווך משמעותי בכל מדינת לאום, בעצם הקשר החד-חד ערכי שבין הצבא ובין התרבות, בין החברה ובין הצבא. עוצמת המוטיבציה של האזרח להשתתף במשימה הנעלה של הגנת המדינה היא בשיאה, זאת בהשוואה לצבאות מקצועיים-התנדבותיים.

המלחמה באוקראינה ממחישה באופן מובהק את עוצמת ההתנגדות העממית: בשעה שצבא אוקראינה נשען רבות על ההתגייסות האזרחית, רובה התחמש זמן קצר לפני המלחמה הנוכחית.

לצבא העממי יש יתרונות מובהקים בהשוואה לצבאות שכירים-התנדבותיים:

1. יכולת לגייס מסה משמעותית של לוחמים בשעת חירום
 2. עתודות המהוות כוח מחץ הן למגננה והן למתקפה
 3. עקרון ה"מלחמה על הבית, מהבית", שעומד במרכז הנכונות להתגייס ואולם בעידן הנוכחי, המתאפיין במגמות פוסט-מודרניסטיות, מוסד "הצבא העממי" נפגע קשות לטובת צבאות מקצועיים וקטנים, תחת עיקרון של בריתות הגנה הדדית בין מדינות, וחשיבה כאילו כלכלית צבא מקצועי זול יותר, ואופרטיבית הוא צבא מיומן יותר.
- תפיסת "צבא השכירים" התגלתה כבלתי רלוונטית במלחמה הנוכחית באוקראינה.** בשעה שמדינה זו נלחמת באויב הגדול ממנה בסדרי גודל – אף מדינה באירופה לא התייצבה לצידה בסיוע מלחמתי של ממש. למעשה, הצורך של אוקראינה לעמוד לבדה, רק מעצים את העובדה שהיא נדרשה להתבסס על האזרחים.

נאט"ו כדוגמה, מחייבת את מדינות הברית להתבסס על צבאות מקצועיים. בדרך זו נאט"ו ממקסמת כביכול את ברית ההגנה ההדדית, אך מאחורי תפיסה זו מגולם גם מניע נסתר – צבא מקצועי הוא הזדמנות למדיניות מערב להוות תנאי ליכולת של מדינה לעמוד מפני מתקפה, כל זאת בתנאי שאותה מדינה עומדת בתנאי המערב. באופן זה שולט המערב

פרקטית במדינה, במגמות הפוליטיות שבה, וביכולת שלה לתמרן אל מול אתגרים ביטחוניים – כל עוד אותה מדינה לא תראה עין בעין מזווית של אינטרס מדיני כפי שהמערב מכתיבו – אותה מדינה לא תתקבל ל"מועדון האקסלוסיבי".

ליכולת העמידה העצמאית של מדינת לאום יש ערך עליון: זהו אתוס תרבותי מן המעלה הראשונה, אך יותר מכך, זהו תנאי לסולידריות חברתית המהווה אף בסיס תרבותי לעוצמה לאומית איתנה. עוצמת ההתנגדות האוקראינית, שנשענת על בסיס משמעותי של גיוס אזרחים היא ה"אקס-פאקטור" במלחמה הנוכחית – ללא גיוס האזרחים לא הייתה יכולה אוקראינה לעמוד נגד מתקפה רוסית, אל מול צבא בעל עליונות בכל תחום אפשרי.

המלחמה באוקראינה ממחישה באופן חד וברור את הצורך בצבא עממי, בטח במדינת לאום, ועל אחת כמה וכמה במדינה המצויה תחת סכנה קיומית. אתוס "העם הלוחם" המוכר לנו מישראל הוא ליבת העוצמה הלאומית בהקשרים צבאיים. כך מדינה הנתונה לאיום משמעותי מסוגלת תוך זמן קצר להכפיל פי כמה את סדרי הכוחות שלה אל מול כל איום.

עוד ממחישה המלחמה את הצורך במערך מילואים מאומן ומיומן, לא הרבה מעבר לכשירות בסיסית המאפשרת לו לפעול מבחינה טקטית נכון, ומבחינה אופרטיבית ליצור כמות ההופכת לאיכות. הצבא העממי הוא תנאי להתמודדות עם אתגרים מסוג זה, ומעבר לכך, הוא גם המודל הנכון ביותר למדינה דמוקרטית – מעצם העובדה כי העם הוא הצבא, והצבא הוא העם. למעשה, בדרך זו הכוח החזק ביותר במדינה מצוי בידי ההמונים – **אין יותר דמוקרטי מזה.**

החשיבה כאילו צבא שכירים או צבא מקצועי יכול להיות פיתרון נוכח אתגרים ביטחוניים קיומיים מופרכת מיסודה. אנשים לא יסכנו את חייהם באופן משמעותי עבור כסף. התנגדות לאומית לא מייצרים בכסף – זהו עניין ערכי מיסודו הנשען על סולידריות חברתית. הניסיון של ישראל הוכיח מאז

ותמיד שהישענות על הצבא העממי הייתה תנאי בלעדי לעמידה מול איומים מסוג זה, התגברות עליהם, ובאופן שיאפשר גם צמיחה חברתית בהמשך. בכל פעם שהתרחקנו מתפיסה זו – כך נשחקו הישגינו במערכות השונות, וכך גם הלכידות החברתית שלנו נפגעה.

10. הפעלת הכוח הקלאסית של רוסיה מציבה

את נאט"ו בנחיתות ומעמידה במבחן את מגמת צמצום הכוחות בצה"ל.

עיון במאפייני הצבאיים של הפלישה הרוסית לאוקראינה, מזמין בירור לכמה מהנחות היסוד שהפכו למסכמות בלתי מעורערות במערב, ביחס לטבעה החדש של המלחמה במאה ה-21. תפישה זו בוטאה בספרו "התועלת שבכוח" של הגנרל הבריטי רופרט סמית, מפקד הדיביזיה הבריטית במלחמת המפרץ הראשונה וסגן מפקד כוחות נאט"ו במערכה בקוסובו ב-1999: "מלחמות לא קימות עוד. עימותים, סכסוכים וקרבות מתחוללים ללא ספק בכל רחבי העולם... ומדינות עדיין מחזיקות בכוחות מזוינים כסמל לעוצמה. עם זאת, מלחמה כמושג התודעתי הכולל, מלחמה בשדה המערכה בין אנשים, מכוונת וכלי נשק, מלחמה כאירוע מאסיבי מכריע ביחסים בינלאומיים - מלחמה כזו אינה קיימת עוד."

תפישה זו מתבטאת בדלדול בניין הכוח הצבאי באירופה ובכשירות הצבאות שם למלחמה אך זאת, בניגוד מובהק לכושר המבצעי הקלאסי של רוסיה: 50 טנקים כשירים ללחימה בלבד בצבא גרמניה, לעומת יותר מ-20 אלף טנקים חדשים ומשופרים בצד הרוסי; ההנחה כי צבאות קטנים ועיתרי קידמה טכנולוגית לעומת מסה כמותית בצד הרוסי, לצד מערך יבשה מסורתי מפותח וארטילריה ואש רקטית משמעותית; התמקדות במבצעים מצומצמים וב"שמירה על השלום" (peacekeeping) במערב, לעומת שקידה על צבא רחב היקף בצד הרוסי, מה שמציב בנחיתות מובהקת את צבאות נאט"ו. רוסיה גם השקיעה משמעותית בבניית יכולות צבאיות מתקדמות – טילים על-קוליים, לוחמת סייבר ולוחמת תודעה, כקומה נוספת מעל הכוח המסורתי.

בגישה זו, המתגלמת במלחמה באוקראינה, הרוסים החזירו את עולם המלחמה לקלאסיקה של מלחמות המאה ה-20, כשהוא מתוגבר ומואץ בכל ממדי החדשנות הקיימים בצבאות המערב. מה שהתגלה עד כה בפער יחסי הכוחות בזירה, מציג את תפיסת בניין הכוח של צבאות המערב במלוא מערומיה. הפערים, לרעת צבאות נאט"ו, הם לא פחות מקריסת פרדיגמה.

צה"ל אמנם הצליח לא להיסחף במגמה האירופית, אך אין זה סוד שכוחות היבשה שלו עברו בחצי היובל האחרון תהליך מתמשך של צמצום כמותי, בעיקר בהיקף המערך המשוריין ובכשירות המערכים הלוגיסטיים ביבשה. למרות זאת, בשיח הציבורי הישראלי עדיין נשמעים קולות מכיוונים שונים הקוראים לצמצום נוסף בסדר הכוחות של צה"ל, ואף לשינוי בשיטת גיוס החובה. האיום הרוסי בגבול אוקראינה מעניק בהיבט זה, נקודת ייחוס חדשה לתמיכת התזה שגם בעידן החדש, רווי החידושים הטכנולוגיים, לא תם הצורך בכוח צבאי הנהנה בשדה הקרב מנוכחות יבשתית של מסה כמותית ממוכנת ומגוונת, יעילה ורחבת היקף.

התבוננות מחודשת בהנחות יסוד מוכנות כוחות היבשה בצה"ל למצבי חירום ולמלחמה, נבחנה בעשורים האחרונים רק בחלקה. בכל המבצעים והמלחמות שהתרחשו מאז סיום מלחמת יום הכיפורים, המטכ"ל אמנם המשיך להידרש לקשב לכלל הזירות, אך הלחימה העיקרית התמקדה בזירה אחת בלבד. כך היה גם בסבב הלחימה האחרון – מבצע שומר החומות במאי 2021.

בתרחיש של מלחמה רב-זירתית צה"ל יידרש להחזקת עתודות בהיקף משמעותי, מה שיכול להיראות לכאורה כיתרות ועודפות בסדר הכוחות. הצורך במענה לכמה זירות מדגיש את הדילמה המתמדת - במיוחד בכוח היבשתי - בין כמות לאיכות. בניגוד לכוח האווירי, המגלם גמישות מהירה בהעברת המטוסים מזירה לזירה, ועל כן יכול להתמקד בטיפוח האיכות על חשבון הכמות, הגמישות בכוח היבשתי מסורבלת ותלויה באופן קריטי בכמות היחידות.

מאז הקמתו, צה"ל בנה את הכוח במענה לשעת חירום, בשאיפה לשילוב מאוזן בין כוח סדיר מובחר, שיהיה תמיד מוגבל בהיקפו ביחס לדרישות המבצעיות, לבין מסה כמותית באיכות ובכשירות בינונית, שמבוססת גיוס מילואים. אולם בעשורים האחרונים, תהליכי ההתייעלות שנערכו בצה"ל במיקוד לצבא היבשה הובילו לקיצוץ אחר קיצוץ וכן, לצמצום מתמשך בסדר הכוחות, מה שלא מותאם לייחודיות ולחשיבות בניין הכוח הצבאי.

בעוד מבחנו העיקרי של עסק כלכלי מתממש בתחרות השוק הנוכחת ומתפתחת מדי יום, מבחנו העיקרי של בניין כוח צבאי למלחמה, מתממש במבחן המלחמה, שכל עוד לא פרצה - הוא אינו נוכח במלוא משמעויותיו. בתוך כך, ההתרחשות באוקראינה מעניקה למדינת ישראל הזדמנות פז להתבוננות מחודשת בהנחות היסוד לבניין הכוח של צה"ל, למול סכנה ממשית למלחמה שעלולה להיות עוצמתית, ארוכה ורחבת-היקף גם מבחינת משמעויותיה המורכבות והשלכותיה הגיאופוליטיות על הזירה הבינלאומית.

טורקיה

נשיא טורקיה ארדואן בפגישה עם בכירי
חמאס ח'אלד משעל ואסמאעיל הנייה

קרדיט: timetürk.com

לאחרונה אותה ארדואן לישראל שהוא מעוניין לחדש את הקשרים איתה, לאחר שמאז עלייתו לשלטון ב-2003 (בתור ראש ממשלה, ומאוחר יותר מונה לנשיא ב-2014) חלה הדרדרות הדרגתית אך מהירה ביחסים בין המדינות. פעולותיה של טורקיה בירושלים, קשריה עם חמאס ובמיוחד הטון התקיף של הנשיא ארדואן כלפי ישראל ויחסה לפלסטינים ולרצועת עזה העמיקו את הקרע. הנשיא ארדואן נוהג לבקר את ישראל בטון חריף ולעיתים קרובות: התקשורת הממלכתית תוקפת את ישראל ומקדמת שיח אנטי-ציוני ברור בטורקיה, וארדואן עצמו מכנה את יחסה של ישראל לפלסטינים "טבח עם" ואף השווה בעבר בינה לבין המשטר הנאצי.³⁹²

יחסי המדינות הגיעו לשפל חדש עם **שליחת המשט הטורקי לרצועת עזה בהובלת האוניה "מאווי מרמרה" במאי 2010**. המשט אורגן על ידי ארגון ה-IHH הטורקי, שמציג עצמו כארגון סיוע הומניטרי מוסלמי אך מוכר על ידי ישראל, גרמניה, הולנד ומדינות נוספות כארגון טרור ומקיים קשרים גלויים עם חמאס.³⁹³ מטרתו של המשט, שכלל שש אוניות ועליהן כ-700 נוסעים, היה לשחרר את הסגר הימי שישראל מטילה על רצועת עזה, וזכה לתמיכה פומבית ומוצהרת מצד צמרת השלטון הטורקי. יש לציין שלמרות ההצהרה של מארגני המשט שהוא מכיל סיוע הומניטרי, הם סירבו להצעת ישראל לפרוק אותו בנמל בארץ ולהעבירו לעזה לאחר בידוק ביטחוני, וכן התכוונו לעימות אלים והתחמשו בהתאם. חיילי צה"ל השתלטו על האוניה, אך הופעלה כלפיהם "אלימות קשה ביותר שאותה לא צפו", על פי דו"ח ועדת טירקל. המודיעין החסר הביא לכך שהדרג

בשנים האחרונות עוברת טורקיה תהליך מוגבר של **ניאו-עותמניות**, או תפישה אימפריאלית מודרנית הנוגדת את תפיסת אטאטורק החילונית-לאומית, לפיה על טורקיה המדינה להיות שחקן מוביל ומשפיע במזרח התיכון, הן מבחינה מדינית, הן מבחינה צבאית והן מבחינה דתית. לצורך זה, מקיימת מפלגת "הצדק והפיתוח" הטורקית (AK Party) שבראשה עומד נשיא טורקיה רג'יפ טאיפ ארדואן, תהליכי העמקת אחיזתה בזירות שונות במזרח התיכון כולל בישראל, לצד מגעים מול מדינות חשובות אחרות באזור, סין והמזרח, רוסיה, אירופה וארצות הברית.

טורקיה של ארדואן נמצאת במתח מתמיד בין האינטרסים והמחויבויות השונות שלה. מחד היא מדינה חברה בברית נאט"ו, מאידך היא פועלת בסוריה נגד כוחות כורדים המגובים על ידי ארצות הברית ומדינות אירופה. מחד היא מקיימת קשרים הדוקים עם ארצות הברית, מאידך מובילה תהליכי אסלאמיזציה במזרח התיכון. מחד הייתה בעלת ברית איזורית חשובה של ישראל, מאידך מעמיקה את אחיזתה והתערבותה בירושלים ועל הר הבית ומארכת בשטחה את ארגון חמאס. ארדואן החזיר את לימודי השפה העות'מנית לבתי הספר, במשמרי כבוד למנהיגים מבקרים הוא משלב משמרות בלבוש חיילי הח'ליפות העות'מנית במקום משמר הכבוד הרפובליקני הישן,³⁹¹ ומפלגתו קרובה רעיונית לתנועת "האחים המוסלמים".

אלימות קשה ומתוכננת מראש מצד פעילי ה-IHH כלפי
חיילי צה"ל על סיפון ה"מאווי מרמרה" (צילום: דובר צה"ל)

³⁹¹ <https://jcpa.org.il/article/>

³⁹² <https://www.jpost.com/opinion/article-700965>

³⁹³ <https://www.terrorism-info.org.il/he/18108/>

כבוד הדדי, לצד מאבק נגד אנטישמיות
אסלאמופוביה.³⁹⁵

לצד זה, טורקיה מקיימת קשרים הדוקים עם ארגון חמאס ומארכת אותו בשטחה, לצד ארגונים אסלאמיסטים קיצוניים.

במשך שנים, ארגון חמאס התבסס בטורקיה
בהסכמתם המלאה של השלטונות במדינה, ופעליו
הכוונו משם פיגועים ברחבי ישראל. הנשיא ארדואן
גם ציין במספר הזדמנויות שמבחינתו חמאס איננו
ארגון טרור ונועד עם ראשי חמאס, ביניהם אסמאעיל
הנייה וח'אלד משעל. ראשי חמאס, ביניהם סאלח
עארורי, לשעבר ראש הלשכה המדינית של הארגון,
שריצה 18 שנה בכלא הישראלי בשל מעורבותו בטרור,
גורש לטורקיה במסגרת "עסקת שליט" ושהה שם עד
2015, לאחר שבישראל דרשו את גירושו מהמדינה
במסגרת הסכם הפיוס עם טורקיה. איסטנבול מארכת
את כינוס "חלוצי ירושלים", שבו נואמות דמויות
ציבוריות בולטות בדברי הסתה כלפי ישראל. כך בכנס
ב-2017 הצהיר שם מאהר סלאח, לשעבר מנהיג
חמאס בחו"ל: "גורל ישראל להיעלם מהעולם, גורל
ממלכתם להישמד. אני מבטיח [לנתניהו] שהמדינה
שלו לא תחגוג את יום השנה ה-100 שלה".³⁹⁶

בין היתר, הוכוונה משטח טורקיה תכנית של ארגון
חמאס שהוביל בכיר חמאס וסגן מנהיג הארגון **סאלח
ערווי** בעת שהותו במדינה, וכללה רשת טרור של
מאות פעילים מירושלים, חברון, שכם, יריחו ו-37
כפרים פלסטינים, במטרה לבצע "אינתיפאדה
שלישית" ביהודה ושומרון לצד תקיפת מוסדות שלטון
פלסטיניים על מנת לחולל הפיכה שתעלה לשלטון
את חמאס. פעילים אחרים היו סטודנטים פלסטינים
תושבי יו"ש שאומנו ביערות ליד איסטנבול ויועדו
לביצוע פיגועים בישראל, ונחשפו על ידי השב"כ.
בפרשה אחרת נראה בתמונה איש חמאס פרופ' ג'מלי
טקלי לצידו של יועצו הצבאי של ארדואן, הגנרל עדנן
טניורודי, באתר חברת "סאדת" המציגה עצמה כחברה
לייעוץ ביטחוני, אך ידועה בטורקיה בתור מוקד כוח
צבאי בטורקיה ומתנגדי השלטון מתייחסים אליה

המדיני והצבאי לא הכינו את כוחות שייטת 13
להתנגדות אלימה כל כך, שכללה אלות עץ, מוטות
ברזל, רוגטקות, סכינים ועוד, וכן שימוש בנשק חם.
שלושה חיילים אף נלקחו אל בטן האוניה. בסיומו של
האירוע השתלטו חיילי צה"ל על המשט, אך נהרגו 9
מפעילי ה-IHH שתקפו אותם ונפצעו 55, לצד זה
שנפצעו 9 חיילי צה"ל.³⁹⁴

האירוע גרם למשבר חריף ביחסים בין המדינות –
טורקיה החזירה את השגריר מישראל, ראש הממשלה
דאז ארדואן, הנשיא דאז עבדאללה גול ושר החוץ
אחמט דאוד-אולו התבטאו בחריפות נגד ישראל,
והוצתו הפגנות נרחבות ברחבי המדינה בגיבוי הממשל
הטורקי. בעקבות האירוע ירדה מאוד התיירות ההדדית
והוגברו התרעות הטרור כלפי ישראלים המבקרים
בטורקיה. ברחבי העולם נשמעה ביקורת קשה כלפי
ישראל, כולל זימון שגריר ישראל במצרים לשיחת
נזיפה, דחיית ביקורו של נשיא המדינה דאז שמעון
פרס בוייטנאם והחזרת השגריר הדרום אפריקאי
והאקוודורי. מועצת הביטחון של האו"ם גינתה את
ישראל ודרשה להקים ועדת חקירה. מנגד, סגן נשיא
ארה"ב דאז ג'ו ביידן ומדינות אחרות בעולם הביעו
תמיכה בזכותה של ישראל להגנה עצמית וגינו את
ההתנהגות האלימה של ה-IHH.

מאידך, **ארדואן רואה חשיבות גדולה בקשר עם
ישראל, שנתפשת כגורם מפתח חשוב גם כשער
לאירופה ובפרט כשער לווינגטון.** כך לאחרונה,
במרץ 2022, קיים נשיא המדינה הרצוג ביקור מדיני
היסטורי בטורקיה, שבו נדונו נושאים הנוגעים לביטחון
האיזור ונמסרה הצהרה משותפת לתקשורת. "אני
מאמין שהיחסים בין המדינות ייבחנו במעשים
שמשקפים רוח של כבוד הדדי, ויאפשרו לנו להתמודד
טוב יותר עם האתגרים האזוריים והעולמיים
המשותפים לכולנו", הצהיר הנשיא הרצוג במהלך
הביקור, "משקעי עבר אינם מתבטלים מאליהם, אבל
אנחנו שני העמים, שתי המדינות בוחרים להתחיל
במסע של אמון וכבוד שיכלול שיח מעמיק בכל
התחומים." הנשיא ארדואן מצידו הביע רצון ש"ביקור
היסטורי זה יהווה נקודת מפנה ביחסנו. מטרתנו היא
להמריץ ולאתחל מחדש את היחסים בין המדינות, תוך

³⁹⁴ https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/alternatfiles/he/turkel_heb_a_0.pdf pp.19,126,224

³⁹⁵ <https://www.maariv.co.il/news/israel/Article-903242>

³⁹⁶ <https://www.jewishpress.com/indepth/opinions/hamas-in-istanbul-directed-100s-of-terror-attacks-against-israelis-while-laundering-millions/2022/01/10/>

בתור "המליציה הפרטית של ארדואן". טקלי נעצר לאחר מכן בישראל.³⁹⁷

בעקבות כך הוציא שב"כ הודעה רשמית וחריגה בפברואר 2018: "טורקיה תורמת להתעצמות הצבאית של חמאס, בין היתר באמצעות חברת 'סאדת'. החברה הוקמה כדי לסייע בכספים ובאמל"ח להקמת 'צבא פלסטיני' שייעודו הוא להילחם נגד ישראל. ממצאי החקירה ממחישים את הפעילות הצבאית והכלכלית העניפה של חמאס בטורקיה, המתקיימת ללא כל הפרעה, תוך העלמת עין ולעיתים אף בעידוד גורמי הממשל הטורקיים, ובסיוע אזרחים טורקים שחלקם מקורבים לממשל."³⁹⁸

משלחת של הווקף, כולל הדרשן והמופתי לשעבר של מסגד אל-אקצא עכרמה סברי, מבקרת את הקונסוליה הכללית של טורקיה בירושלים.¹ ארדואן העניק לסברי, אישיות קיצונית שכבר הורחק בעבר מהר הבית והטיף לפיגועים נגד ישראל, את מדליית "שומר ירושלים"

האמונה שלנו. נושא ירושלים איננו בעיה גיאופוליטית רגילה עבורנו. אבותינו הראו כבוד במשך מאות שנים כדי לשמור את כבודה הרם של העיר הזאת. מתוך ההבנה הזו, נתמוך במאבק הפלסטיני, שהוא הפצע המדמם של המצפון העולמי, ובסוגיית ירושלים עד הסוף.⁴⁰⁰ כך הוא מתייחס לעיר בתור "עיר אחות" לצד שורה של ערים כמו שכם, רפיח ועזה שעליהן שלטו פעם העות'מנים.⁴⁰¹

מתוך רציונל זה, הגביר מאוד ארדואן את תשומת הלב הממשלתית הטורקית לירושלים, הן רטורית, הן כלכלית והן רוחנית. יו"ר הרשות לענייני דת של טורקיה, מהמט גורמז, ניהל ב-2015 את תפילת ליל אל-קאדר בהר הבית, ובתקופת כהונתו שולבה ירושלים כתחנה במסלול החאג' – העלייה לרגל למכה. דגלי טורקיה מתנוססים יותר ויותר על מבנים בירושלים, הוקמו מרכזי תרבות טורקיים, והשפה הטורקית נלמדת במכללת אל-אבראהימיה ובמספר בתי ספר נוספים בעיר.⁴⁰² שני ארגונים סמי-ממשלתיים בטורקיה, "מיראסימיז" ו"טיקא", משקיעים בירושלים כ-40 מיליון דולר בשנה. פעילות ה"דעווה" הטורקית, פעילות מיסיונרית ל"קירוב לבבות" באמצעות פעילות קהילתית וחברתית,

ציוץ רשמי של נשיא טורקיה ממאי 2018: "ישראל מבצעת טרור מדינתי. ישראל מדינת טרור. נמשיך לעמוד בנחישות לצד אחינו ואחיותינו הפלסטינים"³⁹⁹

המדיניות שמוביל הנשיא ארדואן מבססת בתהליך נחוש ומתמשך את הנוכחות הטורקית בירושלים, ובפרט באגן הקדוש ועל הר הבית.

לארדואן חזון שבו האיזור, ובפרט את ירושלים, הם איזורי השפעה טורקיים. בראייתו, העבודה שירושלים, עיר קדושה לאיסלאם, כבושה על ידי ישראל מהווה "עלבון" עבור העולם המוסלמי. בנאום באוקטובר 2020 הוא טען, "ירושלים היא העיר שלנו. הקיבלה הראשונה שלנו [כיוון התפילה] אל-אקצא וכיפת הסלע בירושלים הם המסגדים האייקונים של

³⁹⁷ <https://jcpa.org.il/article/> גוברת-המעורבות-התורכית-בירושלים/

³⁹⁸ <https://jcpa.org.il/article/> עשור-לפתיחת-משרדי-חמאס-באיסטנבול

³⁹⁹ <https://twitter.com/trpresidency/status/996269485014310912>

⁴⁰⁰ <https://twitter.com/trpresidency/status/1311670936870023168/photo/1>

⁴⁰¹ <https://jcpa.org.il/article/> גוברת-המעורבות-התורכית-בירושלים/

⁴⁰² <https://jcpa.org.il/article/> גוברת-המעורבות-התורכית-בירושלים/

בין פעילויות ההתערבות הטורקית בירושלים:

- תמיכה בארגוני ה"מורביטון" ו"מורביטאת", ארגוני בת של הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית בראשות רא"ד סלאח שמתסיסים את הרוחות בהר הבית ותוקפים מבקרים יהודים. עמותות אלה והפלג הצפוני הוצאו מחוץ לחוק בישראל. עמותות טורקיות כמו "אמאן", "חדאיק" ו"מיראתונא" (מורשתנו) פועלות בישראל לממן את ארגוני הפלג הצפוני, לצד עמותות טורקיות כגון "אל-תדאמן", "אל-בוראק" ו"נשות אל-אקצא". עד כה העבירו עמותות אלה מיליוני שקלים לארגוני הפלג הצפוני בישראל. בין הפרויקטים שמממנות עמותות אלה הם היסעים של ערבים ישראלים למסגד אל-אקצא. עמותת "מורשתנו" הטורקית השקיעה 11.5 מיליון ש"ח בתכנית להסיע חצי מיליון ערבים למקום, רכשה 11 אוטובוסים ושכרה מדי שבוע עשרות נוספים להסעת אלפי מבקרים, רבים מהם פעילי "מורביטון" ו"מורביטאת".⁴⁰³
- ארגון הסיוע הממשלתי הטורקי "טיקא" משקיע עשרות מיליוני דולרים בשנה בפרויקטים בירושלים, ביניהם פרויקט ההסעות בשיתוף "מורשתנו". בראשו עמד בעבר ד"ר סרד רקאם, ממקורבי ארדואן וראש לשכתו לשעבר בפרלמנט הטורקי. ב-2018 טען הארגון שהוא השקיע מיליונים ב-63 פרויקטים שונים במזרח ירושלים מאז 2004 על מנת "להגן על המורשת והאופי המוסלמים של ירושלים ולחזקם". כך למשל שוקם גנזך המסמכים העות'מאניים המוסלמיים על הר הבית; נרכש עוקב מים גדול לטובת המתפללים בהר; ושוקם בית הקברות המוסלמי למרגלות החומה המזרחית של הר הבית.⁴⁰⁶

למרות הרטוריקה החריפה והעוינת לישראל והפעילות השקדנית ביחס לירושלים, הסחר בין ישראל לטורקיה התרחב בתקופתו של ארדואן עד שיא של 5.75 מיליארד דולר בשנת 2020, וטורקיה

מסמך רשמי שפרסם משרד הנשיאות של ארדואן: "ירושלים שלנו" (אוקטובר 2020)

משלבת היולול מחבלים וקריאה לג'יהאד נגד ישראל.⁴⁰³

ארדואן הגביר מאוד גם את זרם התיירים הטורקים לירושלים ולמסגד אל-אקצא, וארגון "תיירות אל-אקצא" שמכוון להציף את הר הבית בתיירים מוסלמים מוכוון וממומן על ידי טורקיה. "עלינו לבקר באל-אקצא הרבה יותר", הכריז ארדואן ב-2015 וציין שמאות אלפי תיירים אמריקאים, בריטים וצרפתים מבקרים בירושלים, אך רק 26 אלף תיירים טורקים. "מדוע מאות אלפי תיירים מוסלמים לא יבקרו גם הם באל-קדס?" תהה.⁴⁰⁴

⁴⁰³ <https://jiss.org.il/he/weinberg-thwart-turkeys-jerusalem-incursion-2/>

⁴⁰⁴ <https://jcpa.org.il/article/>

⁴⁰⁵ <https://jcpa.org.il/article/>

⁴⁰⁶ <https://jcpa.org.il/article/>

נמנית בין 10 שותפות הסחר הגדולות ביותר של ישראל.⁴⁰⁷ אמנם שיתוף הפעולה הצבאי והמודיעיני עם טורקיה איננו דומה להוויתו לפני תקופת ארדואן, אך באינטרס הטורקי כיום להרחיב בהדרגה את קשריהם הכלכליים עם ישראל, בעיקר בהקשר צינור הגז ממאגרי הגז הטבעי בים התיכון, הקמת מסדרון אנרגיה ישראל-טורקיה שיעביר דרכה גז ישראלי

לאירופה וגם לכיוון אסיה. הדרישה הטורקית לצעדים משמעותיים כלפי הפלסטינים עשויה להקשות על התקדמות זו. בינתיים, על ישראל לעמוד האינטרסים הריבוניים שלה קודם לכל, ולנצל את קשרים אלה להפחתת ההשפעה הטורקית בירושלים ולהשפיע על נוכחות חמאס בטורקיה, מבלי לנקוט בצעדים שיסכנו את ביטחונה הלאומי.

⁴⁰⁷<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2022/03/07/president-herzogs-visit-to-ankara-a-first-step-in-normalizing-turkey-israel-relations/>

הנעלם הסיני במשוואה הבינלאומית: חלון הזדמנויות ייחודי עבור ישראל

ד"ר ענת הוכברג מרום | מומחית לגיאופוליטיקה, משברים בינ"ל וטרור עולמי. קצינת מבצעים לשעבר בחיל האוויר. מרצה בנושא שינויים ומגמות בזירה הבינלאומית, התעצמות סין וקשריה הדיגיטליים והתעצמות הטרור והטרור הדיגיטלי

גישה זו איננה מקרית. היא מבוססת על האינטרסים של סין לצד חישובי עלות-תועלת וניסיון עשיר של ניהול משברים בין הצדדים, ובכלל זה מול ארה"ב, וכן על הכרה בעוצמתה הכלכלית הגלובלית (הגדולה פי עשרה מזו של רוסיה), ביכולותיה הצבאיות ומדיניותה ברחבי בעולם, הנשענת על אסטרטגיה ותכנון ארוכי-טווח. בעבור ג'ינפינג, זוהי הזדמנות אל-חזור לקרוא תיגר על ההגמוניה המערבית ולמצב את סין כמעצמת-על המובילה את הזירה הבינלאומית. במילים אחרות, בעודו משלב בין עמדות סותרות ואינטרסים מנוגדים לצד גישה ריאליסטית ואופורטוניסטית, מנהיג סין מבין שהמלחמה באירופה היא מקפצה בעבורו לקדמת הבמה. במקביל הוא מוביל מערכת יחסים קרובה אך מורכבת עם פוטין, המבוססת על יחסים חמים והיכרות עמוקה וממושכת בין המנהיגים ובין המדינות, על אף הפערים האסטרטגיים והאידיאולוגיים העצומים ביניהן.

והעובדות מדברות בעד עצמן. בזמן שממשל בייג'ינג משקלל את כלל האפשרויות שעל השולחן ומנסה למצב עצמו כמעצמה אחראית, הוא מנסה לאזן בין שמירה על יציבות ביטחונית לבין ריסון רוסיה והימנעות מתיאור מהלכיה כ"פלישה". יתר על כן, בשעה שוואנג יי, שר החוץ הסיני מכנה את נאט"ו "תוצר של המלחמה הקרה" ודוברים אף מאשרר שוב ושוב את התנגדותה של סין לשימוש ב"סנקציות בלתי חוקיות", בייג'ינג מקפידה כל העת להימנע מהשמעת ביקורת כלפי המדיניות הרוסית ועם זאת להצהיר, כי סין דבקה בשמירה על עקרון הריבונות ואי התערבותה בעניינין של מדינות אחרות.

וכך, בזמן שבבייג'ינג יש חילוקי דעות בין גורמים פרו-מערביים השואפים לטפח את היחסים עם ארה"ב לבין גורמים פרו-רוסיים החותרים להרחבת שתוף הפעולה

יחסי ישראל-סין שהתהדקו בעיקר בעשור האחרון חיוניים כיום יותר מתמיד לביטחון ישראל. זאת על רקע השינויים העולמיים במחירי האנרגיה ובמפת האיומים ברחבי המזרח-התיכון לצד השינויים במאזן הכוחות בין המעצמות, נוכח נסיגת ארה"ב מהמזה"ת מצד אחד, והגדלת אזורי ההשפעה והמעורבות של סין בזירה הבינלאומית והמזרח-תיכונית מצד שני, בין היתר במסגרת פרויקט ה"חגורה והדרך" (BRI), שישראל מעורבת בו.

הצורך בהרחבה והידוק היחסים בעיקר בממד הביטחוני, נקשר לסוגית הגרעין האיראני ונובע מהסכם כלכלי-ביטחוני שנחתם לפני שנה (מרץ 2021) בין סין לאיראן, לפיו בייג'ינג התחייבה להשקעה כלכלית של מיליארדי דולרים באיראן והגדלת המעורבות הצבאית שלה במזה"ת בתמורה לאספקת נפט שוטפת מאיראן במהלך 25 שנה.

נוכח הכבוד, ההערכה וההוקרה הרבה שרוחשת סין כלפי התרבות והמסורת היהודית, לצד תפיסת ישראל כמקור ליצירתיות וחדשנות טכנולוגית וכיעד חשוב במסגרת פרויקט ה-BRI, חשיבות רבה טמונה בהעמקת המחויבות הסינית כלפי ישראל.

ככל שמחריף הקרע בין רוסיה למערב, סין מצטיירת בתור הכוח החזק והיחיד שיכול לרסן את פוטין ולבלום את הדרדרות המשבר שנוצר.

ברגעי משבר קריטיים אלה, כשרוב מדינות העולם מגנות את רוסיה ואת מנהיג הקרמלין, שי ג'ינפינג נשיא סין מציג גישה ייחודית, מניפולטיבית ונבדלת מכל השאר.

משדרגת משמעותית את מעמדה העולמי בזירה הבינלאומית.

שי ג'ינפינג המודע היטב לעלויות הכרוכות בהידוק והחרפת הסנקציות כלפי רוסיה, נמנע מגינוי פומבי שלה במועצת הביטחון של האו"ם, אך במקביל גם ניזר מפני תמיכה הצהרתית גלויה בה. בנוסף, נוכח ההקבלה שנעשית בין המשבר באירופה והאתגר באסיה, שמספקת טיוואן, מנהיג סין נוקט במשנה זהירות ושיקול דעת. מדינה זו, הנחשבת ליצרנית השבבים המתקדמת בעולם, מהווה חוליה חיונית ביותר בשרשרת האספקה העולמית ומוקד להגברת מלחמת הסחר והמחלוקות האידיאולוגיות בין סין וארה"ב, שלא בטוח שהוא מעוניין לעורר כעת. וכך, לאחר ששר החוץ הסיני קורא לריסון ומציע את עזרתה של סין בתיווך בין הצדדים, סין נזהרת עד מאוד מפני השלכות כלכליות וגיאופוליטיות. בעבורה, המשבר מהווה הזדמנות לא רק "לצאת נקייה" מהקשר המורכב שלה עם רוסיה, אלא להמשיך ולמנף את יכולותיה המדיניות לצד קשרי הכלכלה והמסחר שלה עם רבות ממדינות העולם ובכך, למצב-מחדש את מעמדה כמעצמת-על גלובלית.

עם ראש הקרמלין ורוסיה, דובר משרד החוץ הסיני איננו מהסס לבקר בחריפות את הממשל האמריקאי ולתאר את המדיניות בה נקט הנשיא בידן, כזרז להתהוות משבר אוקראינה והידרדרות המתיחות למלחמה.

סין-רוסיה: ידידות ללא גבולות לצד אינטרסים מנוגדים

חשוב לזכור כי סין ורוסיה חולקות גבול טריטוריאלי לצד רקע אידיאולוגי ואויב אמריקאי משותף. עם זאת ולמרות שנוצרה קירבה אישית בין המנהיגים (שנפגשו כ-40 פעם) וחודשה ברית "הידידות ללא גבולות" בין המדינות הכוללת אפשרויות להכשלת הסנקציות תוך מתן הלוואות לצד רכישת נפט וגז טבעי מרוסיה, אין מדובר בקירבה ידידותית אלא בברית אינטרסים. זוהי מערכת יחסים פתוחה המספקת הזדמנות לסין מצד אחד, לבדל עצמה מפוטין ולהדגיש את הפערים מול רוסיה ובזמנית מצד שני, להקרין את עוצמתה כמתווכת בין הצדדים ברגעי משבר אלה, תוך שהיא

הסכמי אברהם: כיצד שינה העולם הערבי כיוון לעבר

ישראל

האינטרס הליבתי של המנהיגים הסונים המתונים – שרידות פוליטית – נותר על כנו; ואולם הדרך לממש אותו התהפכה על פיה: ביצור שלטונם דרך התקרבות לישראל, במקום דרך התעמרות בישראל.

באופן מסורתי, קמפיין מקסימום הלחץ של העולם הערבי נגד ישראל תוכנן לא רק כדי לערער את עצם קיומה באמצעים צבאיים, אלא לפורר את הלגיטימיות שלה באמצעים דיפלומטיים – לאסור על אזרחים ישראלים כניסה לטריטוריות ערביות, לאסור טיסה על חברות תעופה שטסות לתל אביב וממנה מעל המרחב האווירי שלהן, שלא לדבר על נחיתה בשדות התעופה שלהן ואף להתייחס לישראל כאל "הישות הציונית", במקום בשמה. **אסטרטגיה זו של ניגוח ישראל כ"שעיר לעזאזל" כוונה לחזק את מעמדם של שלטונות אלה "מבית" בעיני העם ולאחד אותו מול אויב משותף "מחוץ".**

באופן עמוק הרבה יותר מאשר אי הסכמה טכנית לגבי סעיפי מדיניות או הסדרים טריטוריאליים כאלה או אחרים, העולם הערבי הבהיר היטב את מה שבוטא באופן המיטבי ב"שלושת הלאומים" הידועים לשמצה של ועידת ח'רטום משנת 1967: "לא לשלום עם ישראל, לא להכרה בישראל, לא למו"מ עם ישראל". למרות קיום מגעים מתחת לרדאר מפעם לפעם, העולם הערבי פעל תחת ההנחה שסדקים כלשהם בחומה בצורה זו, עלולים להיחשב כהכרה דה-פקטו במדינה הנחשבת לסדין אדום.

הסכמי אברהם סימנו תפנית חדה של העולם הערבי אל עבר ישראל.

ב-2020 חתמו איחוד האמירויות הערביות, ממלכת בחריין, ממלכת מרוקו וסודן על הסכמי שלום עם מדינת ישראל. שושבינת ההסכם הייתה ארה"ב, במהלך ששיקף השקעה מדינית משמעותית מצד רה"מ דאז בנימין נתניהו, ראשי מערכת הביטחון כמו ראש המוסד יוסי כהן וראש המל"ל מאיר בן שבת, ויועצי הנשיא טראמפ ג'ארד קושנר, ג'ייסון גרינבלט ואבי ברקוביץ', לצד שגריר ארה"ב בישראל דייוויד פרידמן.

המדינות סיכמו על נורמליזציה מלאה של היחסים ביניהן, כינון יחסים דיפלומטיים מלאים ופתיחת שגרירויות. המהלך תואר על ידי מנהיגי המדינות, כפתח של עידן חדש של שלום באיזור ושינה לחלוטין את תצורת הקואליציות המסורתית שעד כה התקיימה בו. שיתוף הפעולה הביטחוני-צבאי בין המדינות מתהדק מאז והוא כולל חתימה על שורה של מזכרי הבנות, כדוגמת מזכר ההבנות הביטחוני עם בחריין, השתתפות ישראל בתרגיל הימי הבינלאומי בבחריין (IMX22) מול חופי איראן וכן, פתיחת השמיים לקווי טיסות ישירים בין ישראל לאיחוד האמירויות, בחריין ומרוקו, שאפשרה גשוג משמעותי של ענף התיירות בין המדינות. בנוסף, קשרים אלה הובילו להשתתפות ישראלית בכנסי ה-GITEX וה-EXPO בדובאי שכוללים פוטנציאל כלכלי ועסקי משמעותי בתעשיות הטכנולוגיה, ההייטק, הפינטק, האגריטק, הבנקאות והסייבר בפרט, במרכזי סחר כמו דובאי. כמו כן, הם כוללים הקמת קרן השקעות משותפת לישראל ולאמירויות בתחום המחקר והפיתוח בהייטק על סך 300 מיליון ש"ח למשך 10 שנים, השקעה של 10 מיליארד דולר מצד קרנות השקעות באמירויות ומעל הכל – קירוב בין העמים והצגת חזית מדינית אחידה, בין היתר בביקורים מדיניים רשמיים.

התחממות זו ביחסים התקבלה בברכה בליגה הערבית, שאף דחתה את הצעת ההחלטה של הרשות הפלסטינית לגנות אותו – זאת בניגוד להשעיית מצרים מהליגה הערבית למשך 10 שנים בעקבות הסכם השלום שחתמה עם ישראל.

המאמצים הישראליים-ערבים שהתרחשו מתחת לרדאר קיבלו לראשונה ביטוי פומבי במהלך ועידת ורשה בשנת 2019, כאשר ארה"ב הובילה ועידה משותפת לישראל ולמדינות ערב הפרגמטיות שהשתתפו בה גם מדינות אירופה ושותפים אחרים מהעולם. הם המשיכו בוועידת מנאמה לשלום כלכלי בבחריין, שהציגה חזון לשלום כלכלי פאן-איזורי. צעדים זהירים אך משמעותיים אלה הגיעו לכדי נקודת הבשלה בדמות "הסכמי אברהם".

יש לציין שהסכמים אלה **משקפים אך ורק את קצה הקרחון של יחסים ישראלים-ערבים סמויים**, שרק לעיתים נדירות צפים אל פני השטח, ובמקרי הקצה

מבשילים להסכמי שלום מלאים. הצעות נדירות אל יחסים אלה התקבלו בפרסומים רשמיים על ביקור רה"מ דאז בנימין נתניהו וראש המוסד דאז יוסי כהן בעומאן אצל הסולטן קאבוס בארמונו באוקטובר 2018, ופגישה של הרמטכ"ל אביב כוכבי במרץ 2022

בבחריין עם מקבילו הבחרייני לצד מקבילו הקטארי, מדינה שגם היא אינה מקיימת יחסים רשמיים עם ישראל. ביקורים אלה מתרחשים תדירות ולרוב אינם מתפרסמים בתקשורת.

מימין: ביקור רה"מ דאז בנימין נתניהו בעומאן אצל הסולטאן דאז קאבוס בארמונו משמאל: ביקור הרמטכ"ל אביב כוכבי בבחריין, מרץ 2022 (דובר צה"ל)

מימין: נשיא המדינה יצחק הרצוג עם יורש העצר של אמירות אבו-דאבי, מחמד בן-זאיד אל-נהיאן, בעת ביקורו הרשמי באיחוד האמירויות הערביות, ינואר 2022 (עמוס בן גרשום, לע"מ)

משמאל: שר הביטחון בני גנץ חותם על מזכר הבנות ביטחוני עם עמיתו הבחרייני, שר ההגנה עבדאללה בן חסן אל-נעמי, בעת ביקורו במדינה בפברואר 2022 (אריאל חרמוני, משרד הביטחון)

החתימה על הסכמי אברהם בבית הלבן, 15 בספטמבר 2020. מימין לשמאל: עבדאללה בן-זאיד אל-נהיאן, שר החוץ של איחוד האמירויות הערביות; דונלד טראמפ, נשיא ארה"ב דאז; בנימין נתניהו, ראש ממשלת ישראל דאז; עבד אל-לטיף אל-זיאני, שר החוץ של בחרין

סגן נשיא ארה"ב מייק פנס נואם במהלך ועידת ורשה לשלום וביטחון במזרח התיכון, פברואר 2019. לצידו מזכיר המדינה האמריקאי מייק פנס, שר החוץ התימני ח'לאד אלימאני וראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו. הועידה כינסה לראשונה מנהיגים מהעולם הערבי ומישראל תחת אמירה משותפת כנגד השתלטות איראן על האיזור⁴⁰⁸

⁴⁰⁸<https://twitter.com/USEmbassyWarsaw/status/1095970668078866432/photo/1>

הסכמים אלה מבשרים תהליך חסר תקדים של התארגנותם מחדש של צירי הכוח הממוסדים במזרח התיכון.

בשנים האחרונות עוברת על אסטרטגיית הביטחון המסורתית של ארצות סוניות מתונות תזוזה גיאופוליטית טקטונית, שבה קשריהן עם ישראל מהווים רק רכיב אחד מני רבים. שינויי תצורה אלה המתגרים את הסטטוס-קוו, משקפים היווצרות של שלושה צירים אזוריים חדשים: איראן וארגוני הפרוקסי שלה; טורקיה, האחים המוסלמים ותנועות מוסלמיות קיצוניות אחרות; ובאופן חסר תקדים, הציר של ישראל והמדינות הסוניות המתונות לצד ארה"ב.

חידוש זה, היינו נורמליזציה ישראלית-ערבית כבסיס לרגיעה (détente) היא בעלת תועלת הדדית משמעותית במיוחד לאור האינטרס המשותף להציג **חזית אחידה מול האיום האיראני וזאת**, בפרט נוכח תכנית הגרעין שלה ושאיפתה להגמוניה אזורית. השבריריות והנפיצות בהן מאופיין המזרח התיכון, לצד אי-היציבות הפנימית של מדינות האזור וגל ההפיכות האסלאמיות שהתחולל במספר רב של מדינות ערב (במסגרת "האביב הערבי") כל אלה לצד אינטרסים כלכליים, ביטחוניים ומודיעניים שלהן, שיחקו תפקיד משמעותי גם כן. ההסכמים שיקפו גם **אסטרטגיה שחורגת מהפרוטוקול מצד וושינגטון**: לאחר שנים שבהם הבעיה הפלסטינית שימשה כנקודת מוצא ליחסים ישראלים-ערבים, כעת האינטרסים המשותפים והחזון המשותף למזרח התיכון שימשו נקודת מוצא. הנקודה הפלסטינית הייתה אם כן, שולית באופן חסר-תקדים היסטורי, מה שמשקף מעל הכל את ההבנה הערבית, שיש לשנות את סדר העדיפויות הלאומי שלהם על מנת לאבטח את האינטרסים הלאומיים הליבתיים שלהם. מנקודת מבט ישראלית, מציאות חדשה זו, יכולה לשמש גם מנוף מול הרשות הפלסטינית, שיוביל מולה לפשרה עדיפה מבחינת ישראל.

גישה שוברת מוסכמות זו, מהווה ניגוד קוטבי לדעה הרווחת השלטת, שדרשה עד היום טיפול בסכסוך הישראלי-פלסטיני באמצעות סדרת דרישות שישראל לא יכלה לקבל, כתנאי מוקדם לנורמליזציה ולשיתוף פעולה.

לאחר תקופה שבה שלט הפרוטוקול – שהותווה על ידי יוזמת השלום הערבית ב-2002, הצהרות האיחוד האירופי ועוד – התחילו מנהיגי מדינות ערב להראות גמישות משמעותית כלפי מה שקודם נחשבו לעקרונות שורשיים וחסרי פשרות. במקביל, במוסדות הבינלאומיים המשיכה פרדיגמת הניגוח כלפי ישראל, במנותק לחלוטין מהמציאות המשתנה בשטח.

שבירת הפרידגמות הישנות על ידי ממשל טראמפ: "שלום מתוך עוצמה"

העיקרון המנחה של הסכמי אברהם הוא ששלום בר-קיימא ניתן להשיג במזרח התיכון אך ורק כאשר עוצמה ואינטרסים נפגשים.

מדינות ערב לא רק השלימו עם עוצמתה הצבאית המקרינה כוח של ישראל, המדורגת כיום כ-11 בעולם⁴⁰⁹, במדדים מסויימים גם כ-8 בעולם⁴¹⁰, ולא רק העריכו את עוצמתה הכלכלית-טכנולוגית כ"אומת סטראט אפ", אלא גם ראו עין בעין יחד איתה את היקף האיומים הביטחוניים וההישרדותיים על שלום האזור ועל שלומם שלהם. הדבר נעשה תוך הפגנת רצון טוב, אך בעיקר תוך הבנת מפת האיומים המשתנה והתאמת האסטרטגיה המדינית שלהם.

ממשל אובמה ראה את פרדיגמת השלום הישראלי-פלסטיני תוך ויתורים ישראלים משמעותיים, כפתח הישראלי לעולם הערבי, בתור "הפתרון היחיד" לסכסוך. בכיריו אף הבהירו, שזהו תנאי סף לנורמליזציה ישראלית-ערבית. בכך הממשל מיסד למעשה את הסטטוס-קוו בן עשרות השנים שבמסגרתו מנהיגים ערביים נהנו ממנוף כפול על הקהילה הבינלאומית: רוב אוטומטי במוסדות האו"ם לצד שליטה על מחירי הנפט הגולמי העולמי, דבר שאילץ את המערב לשים את המזרח התיכון בראש סדר העדיפויות הבינלאומי.

ובכל זאת, אף שדוקטרינת אובמה אולי התקבלה בלב שלם על ידי העולם הערבי ב-2009, זה כבר לא היה המצב החל משנת 2011. בין אם המדובר באובדן העניין במזרח התיכון, בהעברת המיקוד לאסיה ("Pivot to Asia"), או אמונה יסודית בדיפלומטיה, ממשל אובמה

⁴⁰⁹<https://www.usnews.com/news/best-countries/israel>

⁴¹⁰<https://www.businessinsider.com/worlds-most-powerful-countries-2020-ranked-us-news-2020-1#israel>

לא הצליח לספק לציר ישראל-סונים את מה שהם ראו כערביות חד משמעיות לשרידות מול "המציאות הקשה" האמיתית – ובמיוחד, השאיפות האזוריות של איראן וההתקוממות במדינות הערביות שכבר הצליחו להפיל ראשי מדינה במצרים, תימן, תוניסיה ולוב.

התקרבותו המחודשת של אובמה אל איראן, שהגיעה לשיאה בהסכם הגרעין (JCPOA) בשנת 2015, היוותה דגל אדום הן עבור ישראל והן עבור המנהיגים הערבים המתונים, שפירשו את ההסכם כמחווה פיוס והכלה של התנהגותה של איראן. תוך שהוא מתחייב למנוע מאיראן הגעה לנשק גרעיני ואף הטיל עליה סנקציות, הרקורד של ממשל אובמה הוביל את המדינות באזור לחשוד שיש פער בין הרטוריקה שלו למעשיו.

על רקע זה, **אסטרטגיית הביטחון הלאומי של ישראל, שהדגישה את העצמאות האסטרטגית שלה ואכיפה נחושה של הגנה עצמית, זכתה להערכה שקטה אך חזקה של מנהיגי המדינות הסוניות, בעיקר בכל הנוגע לאיראן.** הפעילות המבצעית התדירה והמוצהרת של ישראל בשטח סוריה כדי למנוע מאיראן לבסס שם את תשתיותיה, לצד גיוס דעת הקהל נגד הסכם הגרעין עם איראן, וידיעות על פעולות חבלה וסיכול מול מדעני וראשי תכנית הגרעין ומתקניה, השתלבה עם ההעדפה הישראלית למשטרים דיקטטורים ערבים שאינם דמוקרטים כל עוד אלה מבטיחים יציבות איזורית. בנוסף, ישראל הייתה מודעת היטב לטינה שרחש העולם הסוני לפלסטינים, שהואשמו על ידם בכך שהם "מנציחים" את הסכסוך בסירובם לקבל הצעות נדיבות ובוחרים בדרך של טרור, תוך קבלת מענקים כלכליים משמעותיים מהעולם הערבי שלא הניבו תפוקה תואמת ברמת החיים הפלסטינית אלא נוצלו לטרור ולשחיתות מערכתית. הסטטוס קוו והנצחת הסכסוך מצד הפלסטינים, לא פגשו את דחיפות השעה כפי שראו אותה המנהיגים הערבים.

לעומת ממשל אובמה, ממשל טראמפ אימץ אסטרטגייה שכינה "ריאליזם מבוסס עקרונות" (Principled Realism) כחלק מרכזי ממדיניות החוץ שלו. "דוקטרינת טראמפ" זו נשלטה על ידי עקרונות המפתח הבאים: העדפת אינטרסים על פני אידיאלים; הדגשת ריבונות, דת ושבתיות במקום גלובליזציה; ההבנה שיש לאמץ אסטרטגיית "שלום מתוך עוצמה" נוסח רייגן באמצעות השלמת דיפלומטיה בהרתעה ואילוצים צבאיים; ומרכיב חשוב לא פחות, רטוריקה חסרת-פניות במקום תקינות פוליטית.

ראשית, האסטרטגיה המזרח-תיכונית של טראמפ, הייתה **הינדוס לאחור של הצרכים והאינטרסים השורשיים של ההנהגות האזוריות,** במקום אכיפה א-פריורי של תנאים אידאליים, או מה שכינה ג'ראד קושנר "להקשיב במקום להרצות". לגבי הסוגיה הישראלית-פלסטינית, למשל, הכרה במציאות הקיימת באמצעות העברת שגרירות ארה"ב לירושלים, הייתה אחד הסמלים של חריגה זו מהדעה הרווחת. כך, "תכנית המאה" לסכסוך הישראלי-פלסטיני הייתה תוצר של דיפלומטיה בדילוגים של צוות המזרח התיכון של הממשל. אם, למשל, ירדן הזהירה באופן פומבי מפני הפעלת ריבונות ישראלית בחלקים של יהודה ושומרון בגדה המערבית, הדליפו נציגי המשטר הירדני בחשאי, שהם מעדיפים נוכחות ישראלית שם במקום תרחיש בעייתי מבחינתם של בסיס פלסטיני-איראני בגבול המערבי. מנהיגי ערב אימצו בפומבי את התוכנית ואף הגיעו לטקס הצגתה בבית הלבן.

הממשל הראה גישה זהה גם בכל הנוגע לאיראן. גישתו של אובמה תסכלה את מנהיגי המפרץ הערבים מאחורי הקלעים, למשל, לאחר הערותיו בפסגת הביטחון בריאד, כשקידם בברכה את תפקידה הפוטנציאלי העתידי של איראן כ"שחקנית אזורית אחראית ושוחרת שלום". הוא גם ניצל את ההזדמנות כדי לבקר את אי יכולתו של העולם הסוני לעמוד ב"מדדים אוניברסליים של זכויות אדם", דבר שנראה כניסיון לכפות ערכים דמוקרטיים על משטרים ללא כל מסורת כזו. בניגוד לכל אלה, המוזיקה שהשמיע הנשיא טראמפ בהגיעו לריאד נשמעה מרגיעה יותר, בקוראו לבודד את המשטר האיראני ולהכיר באחריותו של האזור להחליט בעצמו על גורלו.

הרכיב הדתי והשבטי של מדינות ערב, מרכזי גם לתקשורת עם אזור שמרני מאוד המהווה בית לכמה מהאתרים הקדושים החשובים ביותר בעולם. הממשל לא רק העניק את השם "הסכמי אברהם" להסכמי השלום ההיסטוריים, תוך הדגשת ההתחייבות לאחדות בין-דתית, אלא שאנשיו והנשיא בראשם גם ציינו במיוחד את העובדה, שאזרחים מוסלמיים יוכלו מעתה להגיע למסגד אל-אקצא בירושלים. מכיוון שבבית הכנסת העתיק, הנעול בדרך כלל, של העיר מנאמה לא היה ספר תורה, העניק קושנר מגילת ספר תורה למלך בחריין בהגיעו לעיר לקראת פסגת השלום הכלכלי. באותו בית כנסת קושנר, השגריר פרידמן והיהודים הישראליים והאמריקאים האחרים פתחו את שערי

וערכו תפילה משותפת. טקס ההשקה של נציגות מרכז הסחורות של דובאי בבניין בורסת ניירות הערך ברמת גן, כלל התקנת מזוזה על משקוף דלתה. צעדים אלה של ממשל טראמפ משקפים את אי היכולת להפריד רכיב זה, כשמשפלים במחלוקות שיש להן בסיס דתי.

לבסוף, החלטתו של ממשל טראמפ להשלים את הדיפלומטיה בהרתעה ואילוצים צבאיים, הומחשה בגישתו התוקפנית כלפי איראן. חיסול מפקד כוח קודס האיראני קאסם סולימאני בעקבות ההתקפה על שגרירות ארה"ב בבגדאד, שיגרה איתות חזק לעבר איראן, בעוד שממשל אובמה העדיף לבקש חזרה מממשלת איראן מל"ט אמריקאי שנחת בשטחה והכיל טכנולוגיה רגישה במקום להשמידו – בקשה שהושבה ריקם.

שילוב הרכיבים לעיל יצר אומן בין מנהיגי האיזור לממשל טראמפ. בעוד שממשלו של אובמה שינה כיוון לעבר אסיה, תחת שלטון טראמפ, המזרח התיכון שינה כיוון לעבר אמריקה.

בשנים עברו, הסירוב לאתגר את הפרדיגמה, האוריינטציה הגלובליסטית והטרמינולוגיה הרלטיביסטית תורגמו כאיום רציני על הביטחון הלאומי של הציר הישראלי-סוני שנוצר זה עתה. ממשל טראמפ, ששילב עצמאות אנרגטית אמריקאית עם

שורשיות, נקט אסטרטגיה של שבירת מוסכמות וזכה במנוף אמריקאי כלפי העולם הערבי. ישראל מצידה שידרה הבנה שבמזרח התיכון, החזק שורד כלומר, שריבונות ושרידות באיזור, תלויות בעוצמה וביוקרה ולא דווקא בהחלטות באו"ם – גישה שזכתה להערכה שקטה מצד מנהיגי ערב.

ממשל טראמפ, שתואר לעתים קרובות **בטעות** כבדלן, דווקא הוא זה ש"חתר למגע", והעדיף להוביל את המשטרים האזוריים לקואליציה של מדינות מזדהות ובעלות אינטרסים משותפים בתמיכת ארה"ב, במידה רבה מאוד כמו מערכת המוקד והצלעות (hub-and-spokes) בדרום אסיה של תקופת המלחמה הקרה, או כמו נאט"ו באירופה. בניגוד לפורומים הבינלאומיים, האינטרסים הלאומיים של מנהיגים אלה הפכו עכשיו להיות במרכז הבמה, עובדה שהם מינפו גם כדי לקצור תמיכה ציבורית בבית.

הצלחתה של פרדיגמה שוברת כללים זו, עשויה להצטייר כשוברת גם את הסדר העולמי שכוון לאחר מלחמת העולם השנייה ואת המגמות הגלובליסטיות שקיימות במערב. אך הצלחה חסרת-תקדים זו, שנחשבה לחסרת סיכוי באיזור בעייתי במיוחד כמו המזרח התיכון, המחישה מעל הכל את חיוניותם של עקרונות יסוד מסויימים, שאינם משתנים עם הקדמה הטכנולוגית והוכיחה את שרירותם במהלך שובר תצורה כמו הסכמי אברהם.

המלצות: ייצור "תחרות עולמית" על ישראל

תהליך גיאואסטרטגי, בהירות אך בהתמדה ("עקב בצד אגודל"), לביצור והעמקה של היחסים הן עם רוסיה והן עם סין, לצד מדינות מפתח נוספות. על העמקה זו לכוון הן לזירה הכלכלית, הן לזירה הביטחונית והן לזירה המדינית, תוך הרחקתן משחקנים רדיקלים ובראשם איראן, מתוך גישה פרגמטית שמרכזה הכרה במציאות שבה רוסיה וסין הולכות וחוברות יחד נגד ארה"ב והמערב בתור שחקנים משמעותיים בזירה הבינלאומית. בעוד רוסיה מתכתשת באירופה, סין מנצלת את מעמדה הכלכלי העולה לעימות מול ארה"ב.

חיזוק והעמקה של היחסים עם רוסיה וסין לצד מדינות נוספות במועצת הביטחון של האו"ם עשוי גם **למתן את מנוף הלחץ המדיני האמריקאי** על ישראל, שתלויה לחלוטין בארה"ב בהצבעות במועצת הביטחון. תלות זו נוצלה בזמנו על ידי נשיא ארה"ב לשעבר אובמה, מהלך שנכלם ברגע האחרון על ידי נשיא רוסיה פוטין לבקשת ראש ממשלת ישראל דאז נתניהו. מדובר ב"תחרות" על הטלת וטו במועצת הביטחון של האו"ם, בקשה מדינית ישראלית אשר כרגע מועברת לווינגטון בלבד; מיתון הדרישות המדיניות האמריקאיות; וכד'.

• בנוסף, על ישראל **להציב יעד אסטרטגי לבניית "תכנית היגמלות" רב-שנתית מהסיוע הביטחוני האמריקאי לטווח ארוך** על מנת להגדיל באופן משמעותי את בניין הכוח והעצמאות האסטרטגית של ישראל בכל יכולותיה, בדגש על **קווי הייצור הקריטיים** שבחלקם הגדול הועתקו לארה"ב (מיירטים, פגזים וכו'), ולהרחיב את גמישותה המדינית וריבונותה של ישראל. זאת, לצד העמקת שיתוף פעולה עם ארה"ב בתחומים מדעיים פורצי דרך כחלק מתחרות טכנולוגית מול המזרח, שהולך ותופס הובלה.

• כחלק מהעולם החופשי, על ישראל להמשיך **למצב את מעמדה הבינלאומי בדגש על הברית האסטרטגית הישראלית-האמריקאית** המבוססת על אינטרסים וערכים משותפים, לצד המשך **חיזוק היחסים והבריתות עם העולם הערבי המתון** במסגרת הציר הישראלי-סוני בעקבות הסכמי אברהם, עם **מעצמות מתהוות** כמו הודו וברזיל ועם **שורה של מדינות בעולם** על מנת לבצר את מרחב התמרון והמעטפת המדינית שלה. במערכת היחסים המתחדשת עם **טורקיה**, על ישראל **לעמוד האינטרסים הריבוניים שלה קודם לכל**, ולנצל את קשרים אלה להפחתת ההשפעה הטורקית בירושלים ולהשפיע על נוכחות חמאס בטורקיה, מבלי לנקוט בצעדים שיסכנו את ביטחונה הלאומי כמו ויתורים משמעותיים לפלסטינים.

• **ביצור הברית עם ארה"ב דרך הסכמים ארוכי-טווח** בתחום המחקר והפיתוח, הטכנולוגיה והסייבר:

o שיתוף הפעולה הישראלי-אמריקאי צריך להיות מושתת על ההכרה בישראל בתור **'האב' טכנולוגי עולמי** חיזוק הברית דרך תהליכים שמושתתים על אינטרסים ברורים לאור המירוץ הטכנולוגי בין ארה"ב למזרח בתחומים כמו טכנולוגיה ביטחונית, סייבר, לוויינים, מערכות C4I, אינטליגנציה מלאכותית (AI) ואחרים.

o הדבר יוביל **להישענות עמוקה בהרבה של ארה"ב על ישראל** דרך הסכמים ומזכרים כתובים ומחוקקים ארוכי-טווח להשקעות ופיתוח.

o לצד זה, הולך ומתהווה בהדרגה סימן שאלה מעל התלות הישראלית הכמעט מוחלטת באור ירוק מווינגטון למהלכים מדיניים או אף אופרטיביים-צבאיים, לצד מגמות פרוגרסיביות מחד והתכנסות ובדלנות מאידך בארה"ב המשתנה.

• **לאור זאת, יש לייצר "תחרות עולמית" על ישראל, בפרט לכיוון רוסיה וסין.** למען ביטחונה הלאומי ומעמדה הבינלאומי, על ישראל לנהל

